

Конституційний Суд України



# КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
ВИСНОВКИ**

**2009**

**Книга 9**

*Відповідальний редактор*

***А. А. Стрижак,***

*Голова Конституційного Суду України,*

*кандидат юридичних наук,*

*заслужений юрист України*



Київ

Ін Юре

2009

УДК 342.565.2(477)  
ББК 67.9(4УКР)300.1  
У 45

Відповідальний редактор:

*А. А. Стрижак — Голова Конституційного Суду України,  
кандидат юридичних наук,  
заслужений юрист України*

*Укладачі — К. О. Пігнаста, О. І. Кравченко*

Україна. Конституційний Суд.  
У 45 **Конституційний Суд України : рішення, висновки, 2009** / Конституц.  
Суд України. — К. : Ін Юре, 2001 —  
Кн. 9 / уклад. К. О. Пігнаста, О. І. Кравченко ; відп. ред.  
А. А. Стрижак. — 2009. — 557 с.  
ISBN 978-966-313-447-5.

Пропоноване видання — перша повна публікація рішень і висновків Конституційного Суду України (2009). Збірку укладено у хронологічному порядку українською, російською та англійською мовами.

Видання розраховане на фахівців органів законодавчої, виконавчої та судової влади, депутатів, юристів-практиків, наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вузів, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами судової перевірки конституційності нормативних актів.

ББК 67.9(4УКР)300.1+67.300.1

ISBN 978-966-313-447-5

© Конституційний Суд України, 2009  
© Ін Юре, 2009

## ПЕРЕДМОВА

До книги, що пропонується читачам, включено рішення Конституційного Суду України, прийняті у справах за конституційними поданнями й конституційними зверненнями у 2009 році. Цей рік був найрезультативнішим за весь період функціонування єдиного органу конституційної юрисдикції як за кількістю розглянутих справ, так і за кількістю прийнятих рішень (усього їх 36).

Однак справа не в кількісних показниках. Головним є те, що, реалізуючи конституційні повноваження, Суд наполегливо і послідовно виконує своє головне завдання — забезпечення верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій її території. Це, зокрема, полягає у вирішенні питань про конституційність законів та інших правових актів, вичерпний перелік яких міститься у пункті 1 частини першої статті 150 Конституції України.

Протягом 2009 року Конституційний Суд України розглянув 26 справ на предмет відповідності Конституції і визнав неконституційними норми 19 законів України, трьох інших правових актів Верховної Ради України та п'яти актів Кабінету Міністрів України.

Крім цього, у справі за конституційним поданням Київської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України Конституційний Суд України установив, що положення статті 2 Закону України «Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування (рад)» є таким, що суперечить частині першій статті 141 Конституції України. Згідно з частиною третьою статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» зазначену норму було визнано неконституційною (див. Рішення від 4 червня 2009 року № 13-рп/2009).

Вважаю за доцільне звернути увагу читача на юридичні факти, що були встановлені Судом і стали підставою для визнання неконституційними положень наведених правових актів. Ці факти умовно можна поділити на декілька груп. Перша з них характеризується наявністю порушень або обмежень гарантованих Основним Законом України прав і свобод людини і громадянина, зокрема:

— права на соціальний захист для громадян, які припинили трудовий договір за угодою сторін (Рішення від 28 квітня 2009 року № 9-рп/2009) та деяких категорій громадян, які проживають за межами України (Рішення від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009);

— права обирати та бути обраними до органів місцевого самоврядування (Рішення від 10 червня 2009 року № 14-рп/2009).

Окремо в цьому аспекті слід звернути увагу на Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009, відповідно до якого визнано неконституційними положення законів України, якими з порушенням вимог Основного Закону України було врегульовано порядок проведення виборів Президента України в 2010 році, а саме:

— встановлено додаткову вимогу щодо реалізації активного виборчого права для громадян, які проживають або перебувають у період підготовки

і проведення виборів за межами України, — перебування на консульському обліку;

— встановлено вимогу до кандидата у члени окружної, дільничної виборчої комісії проживати у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ;

— заборонено звертатися до ЦВК зі скаргами, що стосуються підготовки і проведення виборів Президента України, у день голосування і наступні дні виборчого процесу, розглядати ЦВК такі скарги;

— встановлено, що невиконання судом вимоги щодо розгляду справ у стислий строк (протягом двох днів з часу закінчення голосування на виборчих дільницях) є підставою для залишення скарги судом без розгляду;

— визначено, що юрисдикція судів не поширюється на правовідносини, які мали місце в процесі складання протоколів щодо встановлення підсумків голосування у межах територіального виборчого округу під час проведення виборів Президента України, а також протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці;

— заборонено судам здійснювати забезпечення позову щодо призначення, підготовки та проведення виборів, що унеможливує виконання рішень суду, прийнятих в окремих справах, тобто фактично означає неможливість реалізації особами права на судовий захист.

До другої групи порушень конституційних приписів, наслідком яких стало визнання неконституційними положень оскаржених у Конституційному Суді України правових актів, слід віднести перевищення органами державної влади своїх конституційних повноважень, зокрема:

— Верховною Радою України щодо делегування Кабінету Міністрів України повноважень визначати окремі елементи правового механізму регулювання ввізного мита (Рішення від 23 червня 2009 року № 15-рп/2009);

— Кабінетом Міністрів України щодо встановлення граничних розмірів пенсійного забезпечення для окремих категорій громадян, відчуження структурних підрозділів державних вугледобувних підприємств та скасування наказу Служби безпеки України (рішення від 8 вересня 2009 року № 19-рп/2009, від 29 вересня 2009 року № 22-рп/2009, від 20 жовтня 2009 року № 27-рп/2009).

Третя група — це порушення встановленої Основним Законом України процедури розгляду та ухвалення правових актів або набрання ними чинності.

З цих підстав Конституційний Суд України у 2009 році визнав неконституційними низку законів України, зокрема:

— «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» (Рішення від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009);

— «Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості» (Рішення від 14 липня 2009 року № 18-рп/2009);

— «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» (Рішення від 10 вересня 2009 року № 20-рп/2009);

— «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу» (Рішення від 24 листопада 2009 року № 29-рп/2009).

Ці закони було прийнято Верховною Радою України шляхом подолання вето глави держави, тож, крім дати їх першого прийняття, вони мали б містити і дату їх повторного прийняття, а також підпис Голови Верховної Ради України, який є свідченням того, що зміст закону відповідає прийнятому парламентом.

Якщо Президент України не підписав такий закон, він повинен бути невідкладно офіційно оприлюднений Головою Верховної Ради України і опублікований за його підписом. Наявність такого підпису під текстом закону є обов'язковою.

З цього приводу слід зазначити, що йдеться не про «формальні ознаки», як стверджують представники певних політичних сил та, на жаль, окремі посадові особи парламенту, а про дотримання встановленої статтею 94 Конституції України процедури розгляду, ухвалення законів України та набрання ними чинності. Порушення цих вимог відповідно до Основного Закону України є підставою для визнання закону неконституційним (частина перша статті 152), що зумовлює втрату ним чинності з дня ухвалення Конституційним Судом України відповідного рішення.

До четвертої групи порушень можна віднести неприведення чинних законів у відповідність до положень Конституції України, змінених згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV, та невиконання інших конституційних приписів.

Загальновизнаним є те, що внесення змін до конституції вимагає приведення законів та інших правових актів у відповідність до її нової редакції. Однак, на відміну від Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року, за якою закони й інші правові акти, прийняті до набуття чинності цією Конституцією, визнавалися чинними лише у частині, що їй не суперечить (пункт 1 Розділу XV), зазначений Закон навіть не містив припису щодо необхідності приведення актів законодавства у відповідність до внесених ним змін.

Як наслідок у законодавчому полі діють нормативні акти, видані на підставі положень Конституції України, що нині втратили чинність, та які час від часу визнаються Конституційним Судом України неконституційними, у тому числі й цього річ. Йдеться, зокрема, про окремі положення законів України «Про Конституційний Суд України» та «Про судоустрій України», які не були приведені Верховною Радою України у відповідність до положень Конституції України в редакції Закону № 2222–IV (рішення від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009, від 17 грудня 2009 року № 32-рп/2009).

Водночас слід наголосити, що відсутність відповідного припису у Законі про внесення змін до Конституції України не є підставою для не-

приведення органами державної влади своїх правових актів у відповідність до чинних положень Основного Закону України, на що Конституційний Суд у своїх рішеннях неодноразово звертав увагу Верховної Ради України.

Згідно з пунктом 15 частини першої статті 85 Конституції України до повноважень парламенту належить прийняття Регламенту Верховної Ради України. Розглядаючи це положення в аспекті вимог частини першої статті 92 Основного Закону України, Конституційний Суд України роз'яснив, що перелік питань, які мають регулюватися виключно законами України, передбачений цією нормою, має імперативний характер, а це означає, що всі рішення щодо них повинні прийматися у формі закону, зокрема організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України (пункт 21), організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби (пункт 12), судоустрої, судочинства, статус суддів (пункт 14).

Таким чином, Конституцією України встановлено, що лише Верховна Рада України у відповідному законі має право визначати організацію і порядок діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової влади та статус їх посадових осіб.

Виходячи з викладеного Конституційний Суд України визнав неконституційним Регламент Верховної Ради України від 19 вересня 2008 року № 547–VI як такий, що прийнятий не у порядку, встановленому статтею 94 Конституції України (Рішення від 26 листопада 2009 року № 30-рп/2009).

Не можу оминати увагою дуже важливе, на мій погляд, питання, пов'язане з наслідками прийняття рішень Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів.

Йдеться про те, що втрата чинності правовим актом або його окремими положеннями у зв'язку з визнанням їх неконституційними означає, що з дня ухвалення Конституційним Судом України такого рішення припиняються й правовідносини, що виникли внаслідок їх дії, як такі, що врегульовані у спосіб, який суперечить Основному Закону України.

Прийняття інших правових актів, які регулюватимуть ці правовідносини у зазначений спосіб, є можливим лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

На жаль, ця аксіома не береться до уваги вже не першим складом парламенту, й укотре Верховна Рада України приймає акти, якими регулює організацію і порядок своєї діяльності, ігноруючи вимоги пункту 21 частини першої статті 92 Конституції України.

Як зазначають вітчизняні та зарубіжні фахівці з конституційного права, основними недоліками змін до Конституції України, внесених у грудні 2004 року, є відсутність системного підходу при їх прийнятті та ігнорування авторами цих змін Основного Закону України як цілісного правового акта, положення статей якого перебувають у системному зв'язку з іншими нормами.

Прикро, що парламентарії не звернули уваги на застереження, які з цього приводу неодноразово висловлював Конституційний Суд України, маючи на меті запобігти колізії окремих положень чинної Конституції.

Саме ці обставини, а також нечіткість формулювання конституційних положень і відсутність законодавчого врегулювання питань, пов'язаних з перерозподілом повноважень парламенту, глави держави та органів виконавчої влади, зумовили ряд звернень до Конституційного Суду України у 2009 році з питань конституційності актів Президента України та Кабінету Міністрів України та стали підставою для розгляду Конституційним Судом України десяти справ щодо офіційного тлумачення положень Конституції та законів України.

Зокрема, Конституційний Суд України роз'яснив, що:

— право подавати до Верховної Ради України проекти законів про внесення змін до закону про Державний бюджет України мають усі суб'єкти права законодавчої ініціативи, визначені в частині першій статті 93 Конституції України (Рішення від 13 січня 2009 року № 1-рп/2009);

— положення пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України треба розуміти так, що Верховна Рада України повноважна звільняти з посади Голову Національного банку України лише за умови внесення на її розгляд відповідного подання Президентом України (Рішення від 26 лютого 2009 року № 6-рп/2009);

— положення частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» стосовно права органу місцевого самоврядування скасовувати свої раніше прийняті рішення та вносити до них зміни треба розуміти так, що орган місцевого самоврядування має право приймати рішення, вносити до них зміни та/чи скасовувати їх на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (Рішення від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009);

— положення частини восьмої статті 83 Конституції України у системному зв'язку з положеннями частин шостої, сьомої статті 83, пункту 9 частини першої статті 106, частин третьої, четвертої статті 114 Конституції України слід розуміти так, що внесення пропозицій відповідно до Конституції України Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України та кандидатур до складу Кабінету Міністрів України належить виключно до повноважень коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої згідно з частинами шостою, сьомою статті 83 Конституції України (Рішення від 28 квітня 2009 року № 8-рп/2009);

— положення частин першої, другої статті 141 Конституції України, що встановлюють строки, на які обираються депутати до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради чи сільський, селищний, міський голова, треба розуміти так, що у разі обрання цих осіб на передбачених Конституцією України чергових та позачергових виборах на них поширюються відповідно п'ятирічний та чотирирічний строки повноважень (Рішення від 4 червня 2009 року № 13-рп/2009).

Та попри все практика конституційного судочинства свідчить про позитивний вплив рішень Конституційного Суду України на процес удосконалення чинного законодавства, зокрема шляхом вилучення з правового поля держави неконституційних норм та створення умов для унемож-

ливлення довільного тлумачення і застосування положень Конституції та законів України.

У пропонованому виданні читачі мають змогу ознайомитися з правовими позиціями Конституційного Суду України та їх обґрунтуванням, що містяться у текстах його актів, перекладених російською та англійською мовами.

**Голова Конституційного Суду України**

**А. СТРИЖАК**

## ПРЕДИСЛОВИЕ

В предлагаемую читателям книгу включены решения Конституционного Суда Украины, принятые по делам по конституционным представлениям и конституционным обращениям в 2009 году. Этот год был самым результативным за весь период функционирования единственного органа конституционной юрисдикции как по количеству рассмотренных дел, так и по количеству принятых решений (всего их 36).

Однако дело не в количественных показателях. Главным является то, что, реализуя конституционные полномочия, Суд настойчиво и последовательно выполняет свою главную задачу — обеспечение верховенства Конституции Украины как Основного Закона государства на всей его территории. Это, в частности, находит свое отражение в решении вопросов о конституционности законов и иных правовых актов, исчерпывающий перечень которых содержится в пункте 1 части первой статьи 150 Конституции Украины.

На протяжении 2009 года Конституционный Суд Украины рассмотрел 26 дел на предмет соответствия Конституции и признал неконституционными нормы 19 законов Украины, трех иных правовых актов Верховной Рады Украины и пяти актов Кабинета Министров Украины.

Кроме того, по делу об официальном толковании положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины по конституционному представлению Киевского городского совета Конституционный Суд Украины установил, что положение статьи 2 Закона Украины «О порядке исчисления созывов представительных органов местного самоуправления (советов)» противоречит части первой статьи 141 Конституции Украины. Согласно части третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» указанная норма была признана неконституционной (см. Решение от 4 июня 2009 года № 13-рп/2009).

Считаю целесообразным обратить внимание читателя на юридические факты, которые были установлены Судом и стали основанием для признания неконституционными положений указанных правовых актов. Эти факты условно можно разделить на несколько групп. Первая из них характеризуется наличием нарушений либо ограничений гарантированных Основным Законом Украины прав и свобод человека и гражданина, в частности:

— права на социальную защиту для граждан, прекративших трудовой договор по соглашению сторон (Решение от 28 апреля 2009 года № 9-рп/2009), и некоторых категорий граждан, проживающих за пределами Украины (Решение от 7 октября 2009 года № 25-рп/2009);

— права избирать и быть избранными в органы местного самоуправления (Решение от 10 июня 2009 года № 14-рп/2009).

Отдельно в этом аспекте следует обратить внимание на Решение Конституционного Суда Украины от 19 октября 2009 года № 26-рп/2009, согласно которому признаны неконституционными положения законов Украины, которыми с нарушением требований Основного Закона Украины был урегулирован порядок проведения выборов Президента Украины в 2010 году, а именно:

— установлено дополнительное требование относительно реализации активного избирательного права для граждан, проживающих или находящихся в период подготовки и проведения выборов за пределами Украины, — пребывание на консульском учете;

— установлено требование к кандидату в члены окружной, участковой избирательной комиссии проживать в пределах соответствующего территориального округа или города, на территории которого расположен этот округ;

— запрещено обращаться в ЦИК с жалобами, касающимися подготовки и проведения выборов Президента Украины, в день голосования и следующие дни избирательного процесса, рассматривать ЦИК такие жалобы;

— установлено, что невыполнение судом требования касательно рассмотрения дел в сжатый срок (в течение двух дней со времени окончания голосования на избирательных участках) является основанием для оставления жалобы судом без рассмотрения;

— определено, что юрисдикция судов не распространяется на правоотношение, имевшее место в процессе составления протоколов об установлении итогов голосования в пределах территориального избирательного округа во время проведения выборов Президента Украины, а также протоколов о подсчете голосов избирателей на избирательном участке;

— запрещено судам осуществлять обеспечение иска касательно назначения, подготовки и проведения выборов, что делает невозможным выполнение решений суда, принятых по отдельным делам, то есть фактически означает невозможность реализации лицами права на судебную защиту.

Ко второй группе нарушений конституционных предписаний, следствием которых стало признание неконституционными положений обжалованных в Конституционном Суде Украины правовых актов, следует отнести превышение органами государственной власти своих конституционных полномочий, в частности:

— Верховной Радой Украины относительно делегирования Кабинету Министров Украины полномочий определять отдельные элементы правового механизма регулирования ввозной пошлины (Решение от 23 июня 2009 года № 15-рп/2009);

— Кабинетом Министров Украины об установлении предельных размеров пенсионного обеспечения для отдельных категорий граждан, отчуждении структурных подразделений государственных угледобывающих предприятий и отмене приказа Службы безопасности Украины (решения от 8 сентября 2009 года № 19-рп/2009, от 29 сентября 2009 года № 22-рп/2009, от 20 октября 2009 года № 27-рп/2009).

Третья группа — это нарушения установленной Основным Законом Украины процедуры рассмотрения и принятия правовых актов или вступления их в силу.

На этих основаниях Конституционный Суд Украины в 2009 году признал неконституционными ряд законов Украины, в частности:

— «О внесении изменений в некоторые законы Украины о полномочиях Конституционного Суда Украины, особенностях производства по

делам по конституционным обращениям и недопущении злоупотреблений правом на конституционное представление» (Решение от 7 июля 2009 года № 17-рп/2009);

— «О внесении изменений в некоторые законы Украины о минимизации влияния финансового кризиса на развитие отечественной промышленности» (Решение от 14 июля 2009 года № 18-рп/2009);

— «О временных следственных комиссиях, специальной временной следственной комиссии и временных специальных комиссиях Верховной Рады Украины» (Решение от 10 сентября 2009 года № 20-рп/2009);

— «О внесении изменений в некоторые законы Украины о предупреждении негативных последствий влияния мирового финансового кризиса на развитие агропромышленного комплекса» (Решение от 24 ноября 2009 года № 29-рп/2009).

Эти законы были приняты Верховной Радой Украины путем преодоления вето главы государства, а значит, кроме даты их первого принятия, они должны были бы содержать и дату их повторного принятия, а также подпись Председателя Верховной Рады Украины, которая является свидетельством того, что содержание закона соответствует принятому парламентом.

Если Президент Украины не подписал такой закон, он должен быть безотлагательно официально обнародован Председателем Верховной Рады Украины и опубликован за его подписью. Наличие такой подписи под текстом закона является обязательным.

По этому поводу следует отметить, что речь идет не о «формальных признаках», как утверждают представители определенных политических сил и, к сожалению, некоторые должностные лица парламента, а о соблюдении установленной статьей 94 Конституции Украины процедуры рассмотрения, принятия законов Украины и вступления их в силу. Нарушение данных требований в соответствии с Основным Законом Украины является основанием для признания закона неконституционным (часть первая статьи 152), что обуславливает утрату им силы со дня принятия Конституционным Судом Украины соответствующего решения.

К четвертой группе нарушений можно отнести неприведение действующих законов в соответствие с положениями Конституции Украины, измененными согласно Закону Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222–IV, и неисполнение других конституционных предписаний.

Общепризнанным является то, что внесение изменений в конституцию требует приведения законов и иных правовых актов в соответствие с ее новой редакцией. Однако, в отличие от Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года, по которой законы и иные правовые акты, принятые до вступления в силу данной Конституции, признавались действующими лишь в части, не противоречащей ей (пункт 1 Раздела XV), указанный Закон даже не содержал предписания о необходимости приведения актов законодательства в соответствие с внесенными им изменениями.

Как следствие в законодательном поле действуют нормативные акты, изданные на основании положений Конституции Украины, ныне утра-

тивших силу, которые время от времени признаются Конституционным Судом Украины неконституционными, в том числе и в этом году. Речь идет, в частности, об отдельных положениях законов Украины «О Конституционном Суде Украины» и «О судостроительстве Украины», которые не были приведены Верховной Радой Украины в соответствие с положениями Конституции Украины в редакции Закона № 2222–IV (решения от 7 июля 2009 года № 17-рп/2009, от 17 декабря 2009 года № 32-рп/2009).

В то же время следует подчеркнуть, что отсутствие соответствующего предписания в законе об внесении изменений в Конституцию Украины не является основанием для неприведения органами государственной власти своих правовых актов в соответствие с действующими положениями Основного Закона Украины, на что Конституционный Суд в своих решениях неоднократно обращал внимание Верховной Рады Украины.

Согласно пункту 15 части первой статьи 85 Конституции Украины к полномочиям парламента относится принятие Регламента Верховной Рады Украины. Рассматривая это положение в аспекте требований части первой статьи 92 Основного Закона Украины, Конституционный Суд Украины разъяснил, что перечень вопросов, которые должны регулироваться исключительно законами Украины, предусмотренный данной нормой, носит императивный характер, а это значит, что все решения относительно их должны приниматься в форме закона, в частности организация и порядок деятельности Верховной Рады Украины, статус народных депутатов Украины (пункт 21), организация и деятельность органов исполнительной власти, основы государственной службы (пункт 12), судостроительство, судопроизводство, статус судей (пункт 14).

Таким образом, Конституцией Украины установлено, что только Верховная Рада Украины в соответствующем законе имеет право определять организацию и порядок деятельности органов законодательной, исполнительной, судебной власти и статус их должностных лиц.

Исходя из изложенного Конституционный Суд Украины признал неконституционным Регламент Верховной Рады Украины от 19 сентября 2008 года № 547–VI как такой, что принят не в порядке, установленном статьей 94 Конституции Украины (Решение от 26 ноября 2009 года № 30-рп/2009).

Не могу не обратить внимание на очень важный, на мой взгляд, вопрос, связанный с последствиями принятия решений Конституционного Суда Украины по вопросам конституционности законов и иных правовых актов.

Речь идет о том, что утрата силы правовым актом либо его отдельными положениями в связи с признанием их неконституционными означает, что со дня принятия Конституционным Судом Украины такого решения прекращаются и правоотношения, возникшие вследствие их действия, как такие, что урегулированы способом, противоречащим Основному Закону Украины.

Принятие иных правовых актов, которые будут регулировать данные правоотношения указанным способом, является возможным лишь после внесения соответствующих изменений в Конституцию Украины.

К сожалению, этой аксиоме не уделяется должного внимания уже не первым составом парламента, и в который раз Верховная Рада Украины принимает акты, которыми регулирует организацию и порядок своей деятельности, игнорируя требования пункта 21 части первой статьи 92 Конституции Украины.

Как отмечают отечественные и зарубежные специалисты по конституционному праву, основными недостатками изменений в Конституцию Украины, внесенных в декабре 2004 года, являются отсутствие системного подхода при их принятии и игнорирование авторами этих изменений Основного Закона Украины как целостного правового акта, положения статей которого находятся в системной связи с другими нормами.

Жаль, что парламентарии не обратили внимания на предостережения, которые по этому поводу неоднократно высказывал Конституционный Суд Украины с целью предупредить коллизию отдельных положений действующей Конституции.

Именно эти обстоятельства, а также нечеткость формулировки конституционных положений и отсутствие законодательного урегулирования вопросов, связанных с перераспределением полномочий парламента, главы государства и органов исполнительной власти, обусловили ряд обращений в Конституционный Суд Украины в 2009 году по вопросам конституционности актов Президента Украины и Кабинета Министров Украины и стали основанием для рассмотрения Конституционным Судом Украины десяти дел об официальном толковании положений Конституции и законов Украины.

В частности, Конституционный Суд Украины разъяснил, что:

— правом подавать в Верховную Раду Украины проекты законов о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины владеют все субъекты права законодательной инициативы, определенные частью первой статьи 93 Конституции Украины (Решение от 13 января 2009 года № 1-рп/2009);

— положение пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины следует понимать как то, что Верховная Рада Украины полномочна освобождать от должности Председателя Национального банка Украины только при условии внесения на ее рассмотрение соответствующего представления Президентом Украины (Решение от 26 февраля 2009 года № 6-рп/2009);

— положения части второй статьи 19, статьи 144 Конституции Украины, статьи 25, частей первой, десятой статьи 59 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» о праве органа местного самоуправления отменять свои ранее принятые решения и вносить в них изменения необходимо понимать как то, что орган местного самоуправления имеет право принимать решения, вносить в них изменения и/или отменять их на основании, в пределах полномочий и способом, предусмотренными Конституцией и законами Украины (Решение от 16 апреля 2009 года № 7-рп/2009);

— положение части восьмой статьи 83 Конституции Украины в системной связи с положениями частей шестой, седьмой статьи 83, пункта 9 части первой статьи 106, частей третьей, четвертой статьи 114 Конститу-

ции Украины следует понимать как то, что внесение предложений в соответствии с Конституцией Украины Президенту Украины по кандидатуре Премьер-министра Украины и кандидатурам в состав Кабинета Министров Украины относится исключительно к полномочиям коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, сформированной в соответствии с частями шестой, седьмой статьи 83 Конституции Украины (Решение от 28 апреля 2009 года № 8-рп/2009);

— положения частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины, устанавливающие сроки, на которые избираются депутаты в состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета или сельский, поселковый, городской голова, следует понимать как то, что при избрании этих лиц на предусмотренных Конституцией Украины очередных и внеочередных выборах на них распространяются соответственно пятилетний и четырехлетний сроки полномочий (Решение от 4 июня 2009 года № 13-рп/2009).

Однако, несмотря на все, практика конституционного судопроизводства свидетельствует о положительном влиянии решений Конституционного Суда Украины на процесс усовершенствования действующего законодательства, в частности путем изъятия из правового поля государства неконституционных норм и создания условий для невозможности произвольного толкования и применения положений Конституции и законов Украины.

В предлагаемом издании читатели имеют возможность ознакомиться с правовыми позициями Конституционного Суда Украины и их обоснованием, которые содержатся в текстах его актов, переведенных на русский и английский языки.

**Председатель Конституционного Суда Украины**

**А. СТРИЖАК**

## PREFACE

The book suggested to the readers includes the decisions of the Constitutional Court of Ukraine adopted in 2009 in cases upon constitutional petitions and constitutional appeals. This year has been the most efficient for the whole period of functioning of the sole body of constitutional jurisdiction both in terms of the number of cases considered and the number of decisions adopted (totally 36).

However, the issue is not about the numbers. The main thing is that in executing its constitutional authorities, the Court consistently fulfils its primary duty – ensuring the supremacy of the Constitution of Ukraine as the Fundamental Law of the State within its entire territory. In particular, it is adjudication on issues of constitutionality of laws and other legal acts the complete list of which is specified in Article 150.1.1 of the Constitution of Ukraine.

In 2009 the Constitutional Court of Ukraine considered 26 cases concerning their conformity with the Constitution and recognised the norms of 19 laws of Ukraine, three other legal acts of the Verkhovna Rada of Ukraine and five acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine as unconstitutional.

Furthermore, in the case upon the constitutional petition of the Kyiv City Council concerning official interpretation of provisions of Articles 141.1 and 141.2 of the Constitution of Ukraine the Constitutional Court of Ukraine ruled that the provision of Article 2 of the Law of Ukraine «On Procedure for Calculation of Convocations of Representative Bodies of Local Self-Government (Councils)» contravenes Article 141.1 of the Constitution of Ukraine. Pursuant to Article 61.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» the above-mentioned norm was deemed to be unconstitutional (see Decision № 13-rp/2009 dated June 4, 2009).

I believe it necessary to draw the reader's attention to legal facts which have been established by the Court and gave grounds to deem the provisions of mentioned legal acts to be unconstitutional. These facts could be divided into several groups. The first group is characterised by violation or restriction of human and citizen's rights and freedoms guaranteed by the Fundamental Law of Ukraine, in particular:

- the right to social protection of citizens dismissed by consent of the parties (Decision № 9-rp/2009 dated April 28, 2009) and separate categories of citizens who reside beyond the borders of Ukraine (Decision № 25-rp/2009 dated October 7, 2009);

- the right to elect and to be elected to bodies of local self-government (Decision № 14-rp/2009 dated June 10, 2009).

Within this context special attention should be paid to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 26-rp/2009 dated October 19, 2009, according to which separate provisions of laws of Ukraine which regulated the conduct of elections of the President of Ukraine in 2010 with the violation of the requirements of the Fundamental Law of Ukraine were recognised to be unconstitutional. In particular, those norms:

- established an additional requirement as to implementation of active voting right of citizens who reside or stay beyond the borders of Ukraine during preparation and conduct of elections – consular registration;

— established the requirement to a candidate for membership in district and polling election commission to reside within the territory of respective district or city where this district is situated;

— prohibited to file a complaint with the Central Election Commission concerning preparation and conduct of elections of the President of Ukraine on the election day and the following days of election process and to review such complaints by the CEC;

— established that failure to consider the claims within the short period of time by the courts (within two days after the voting at polling stations is finished) gives grounds for this court to leave the claims without consideration;

— provided that the jurisdiction of courts does not extend to legal relations which took place in the process of drawing up protocols on the results of voting within the territorial election district during conduct of elections of the President of Ukraine, as well as protocols on the tabulation of votes at the polling station;

— prohibited for courts to proceed with a claim related to designation, preparation and conduct of elections which makes impossible the execution of courts decisions adopted in separate cases, and, in fact, disables the implementation of the right to judicial protection.

The second group of violations of the constitutional provisions are those violations related to exceeding of constitutional authorities by state bodies which led to recognition of the disputed provisions of some legal acts by the Constitutional Court of Ukraine unconstitutional, in particular:

— the Verkhovna Rada of Ukraine delegated the authority to the Cabinet of Ministers of Ukraine to determine specific elements of legal mechanism that regulates the import duty (Decisions № 15-рп/2009 dated June 23, 2009);

— the Cabinet of Ministers of Ukraine established the limited rates of pension provision for the individual categories of citizens, alienation of structural subdivisions of the state coal mining enterprises and repeal of the Order of the Security Service of Ukraine (Decisions № 19-рп/2009 dated September 8, 2009, № 22-рп/2009 dated September 29, 2009, № 27-рп/2009 dated October 20, 2009).

The third group constitutes violations of the procedure for review, adoption or entry into force of legal acts established by the Constitution of Ukraine.

On these grounds in 2009 the Constitutional Court of Ukraine recognised the number of laws of Ukraine to be unconstitutional, in particular:

— «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine concerning the Authorities of the Constitutional Court of Ukraine, Specific Features of Proceedings in Cases upon Constitutional Appeals and Prevention of Abuse of the Right to Constitutional Petition» (Decision № 17-рп/2009 dated July 7, 2009);

— «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine on Minimisation of Influence of the Financial Crisis on the Development of Domestic Industry» (Decision № 18-рп/2009 dated July 14, 2009);

— «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine» (Decision № 20-рп/2009 dated September 10, 2009);

— «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine on Prevention of Negative Consequences of Influence of the World Financial Crisis on the

Development of Agro-Industrial Complex» (Decision № 29-рп/2009 dated November 24, 2009).

These laws were adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine by overriding the veto of the Head of State. Therefore, apart from the date of their first adoption, they were to contain the dates of their repeat adoption as well as the signature of the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine which indicates that the content of the law corresponds to the one adopted by the Parliament.

In the event that the President of Ukraine does not sign such a law, it shall be without delay promulgated officially by the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine and published under his or her signature. The presence of such a signature under the text of the law is mandatory.

In this context it should be mentioned the issue is not about «the formal matters» as it was stated by the representatives of certain political groups and, unfortunately, by some parliamentary officials. It is about observation of the procedure for review, adoption and entry into force of laws established by Article 94 of the Constitution of Ukraine. Pursuant to the Fundamental Law of Ukraine the violation of this requirement is a ground to recognise the law to be unconstitutional (Article 152.1) which means it loses its legal force from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts relevant decision.

The fourth group of violations is related to failure to bring the effective laws into accordance with the provisions of the Constitution of Ukraine which had been amended pursuant to the Law «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» № 2222-IV dated December 8, 2004 as well as failure to perform other constitutional provisions.

It is generally admitted that the introduction of amendments to the Constitution requires laws and other legal acts to be brought in line with its new wording. However, unlike the Constitution of Ukraine in its wording as of June 28, 1996 pursuant to which laws and other legal acts, adopted prior to this Constitution entered into force, were considered in force only in the part that did not contradict it (item 1 of the Chapter XV), the mentioned law did not even have a stipulation concerning the necessity to bring legislative acts in accordance with the amendments this law introduced.

As a result the legislative filed contains effective normative acts which were issued on the grounds of the provisions of the Constitution of Ukraine which have lost their effect now. These normative acts are deemed to be unconstitutional from time to time by the Constitutional Court of Ukraine, including this year. This refers, in particular, to separate provisions of the Laws of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» and «On Judiciary of Ukraine» which have not been brought in accordance with the provisions of the Constitution of Ukraine in the wording of the Law № 2222-IV by the Verkhovna Rada of Ukraine (Decisions № 17-рп/2009 dated July 7, 2009, № 32-рп/2009 dated December 17, 2009).

At the same time it should be mentioned that the absence of relevant provision in the Law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine does not mean that state bodies are not obliged to bring their legal acts in line with the provisions of the Fundamental Law of Ukraine which are in force. In its decisions the Constitutional Court of Ukraine at various times drew the attention of the Verkhovna Rada of Ukraine to this statement.

Pursuant to Article 85.1.15 of the Constitution of Ukraine the powers of the Parliament include adoption of the Rules of Procedures of the Verkhovna Rada of Ukraine. While considering this provision in terms of the requirements of Article 92.1 of the Fundamental Law of Ukraine the Constitutional Court of Ukraine interpreted that the list of issues, which shall be regulated exclusively by laws of Ukraine and which is stipulated by this norm, has a binding character. That means that all decisions concerning these issues shall be made in the form of a law, specifically the organisation and operational procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, the status of People's Deputies of Ukraine (item 21); the organisation and activity of bodies of executive power, the fundamentals of civil service (item 12); the judicial system, judicial proceedings, the status of judges (item 14).

Thus, the Constitution of Ukraine specifies that only the Verkhovna Rada of Ukraine has the right to determine the organisation and operational procedure of legislative, executive and judicial bodies and status of their officials in relative law.

Based on the above mentioned, the Constitutional Court of Ukraine recognised the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine № 547-VI dated September 19, 2008 to be unconstitutional as such that were adopted with violation of the procedure envisaged by Article 94 of the Constitution of Ukraine (Decision № 30-рп/2009 dated November 26, 2009).

To conclude the review of this year decisions of the Constitutional Court of Ukraine on the issues of constitutionality of laws and other legal acts I consider it expedient to pay attention to the consequences of their adoption which, in my opinion, are of great importance.

The point at issue is that the loss by a legal act or its separate provision of its legal force due to its unconstitutionality means that starting from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts its decision the legal relations which arose as a result of their effect lose legal force as well as such that have been regulated in the manner which contravenes the Fundamental Law of Ukraine.

The adoption of other legal acts which would regulate these legal relations in the mentioned manner is possible only after introduction of respective amendments to the Constitution of Ukraine.

Regretfully, this axiom has not been taken into account by different convocations of the Parliament and yet again the Verkhovna Rada of Ukraine adopts the acts which regulate the organisation and operational procedure of its activities and thereby disregards the requirements of the provisions of Article 92.1.21 of the Constitution of Ukraine.

According to the Ukrainian and foreign constitutional law experts, the main disadvantages of the amendments introduced to the Constitution of Ukraine in December 2004 are the absence of system approach during their adoption, as well as ignoring of the Fundamental Law of Ukraine as the sole legal act which provisions are in system connection with other norms by the authors of these amendments.

Unfortunately, the members of Parliament have not paid attention to the opinion of the Constitutional Court of Ukraine which has on numerous occasions expressed in order to prevent the conflicts of separate provisions of the Constitution which is in force.

These very circumstances, as well as unclear formulation of the constitutional provisions and the absence of the legislative regulation of issues related to redistribution of authorities of the Parliament, the Head of State and executive bodies have caused the number of appeals to the Constitutional Court of Ukraine in 2009 to consider the issue concerning the constitutionality of decrees of the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine. It was a ground for the Constitutional Court of Ukraine to consider ten cases concerning official interpretation of the provisions of the Constitution and laws of Ukraine.

In particular, the Constitutional Court of Ukraine has interpreted that:

— all the subjects of the right to legislative initiative which are envisaged in Article 93.1 of the Constitution of Ukraine have the right to submit draft laws on introducing amendments to the law on the State Budget of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine (Decision № 1-рп/2009 dated January 13, 2009);

— the provision of Article 85.1.18 of the Constitution of Ukraine shall be understood as reading that the Verkhovna Rada of Ukraine is authorised to dismiss the Chairperson of the National Bank of Ukraine only if the President of Ukraine tables his or her relevant submission to its consideration (Decision № 6-рп/2009 dated February 26, 2009);

— provisions of Articles 19.2, 144 of the Constitution of Ukraine, Articles 25, 59.1, 59.10 of the Law «On Local Self-Government in Ukraine» concerning the right of a body of local self-government to repeal its decisions which were adopted earlier and to introduce amendments to these decisions shall be understood as reading that a body of local self-government has the right to adopt decisions, introduce amendments to these decisions and/or abolish them on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine (Decision № 7-рп/2009 dated April 16, 2009);

— provisions of Article 83.8 of the Constitution of Ukraine in their system connection with the provisions of Articles 83.6, 83.7, 106.1.9, 114.3, 114.4 of the Constitution of Ukraine shall be understood as reading that only a coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine, formed pursuant to Article 83.6, 83.7 of the Constitution of Ukraine, submits proposals concerning a person's candidature for the office of the Prime Minister of Ukraine and proposes candidatures for the membership of the Cabinet of Ministers of Ukraine to the President of Ukraine in accordance with the Constitution of Ukraine (Decision № 8-рп/2009 dated April 28, 2009);

— provisions of Article 141.1, 141.2 of the Constitution of Ukraine which stipulate the terms for deputies of village, town, city, district, oblast council, or head of village, town, city council shall be understood as reading that if these persons are elected at regular and special elections envisaged by the Constitution of Ukraine the terms of their service in office are five and four years respectively (Decision № 13-рп/2009 dated June 4, 2009).

Nevertheless, the constitutional jurisprudence testifies to positive influence of the decisions of the Constitutional Court of Ukraine on the process of improvement of current legislation, in particular by means of exclusion of unconstitutional norms from the legal field of the State and creation of conditions which prevent from random interpretation and application of provisions of the Constitution and laws of Ukraine.

Thus, the suggested book offers the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine and their substantiation which are comprised into the texts of its acts accompanied with the translation into Russian and English.

**Chairman of the Constitutional Court of Ukraine**

**A. STRYZHAK**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень абзацу тринадцятого пункту 1 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», частини другої статті 52, частини третьої статті 53, частини другої статті 54 Бюджетного кодексу України в аспекті положень частини першої статті 93, частини другої статті 96, пункту 6 статті 116 Конституції України (справа про право законодавчої ініціативи щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України)**

м. Київ  
13 січня 2009 року  
№ 1-рп/2009

Справа № 1-5/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання Пилипенка Володимира Пилиповича, Представника Президента України у Конституційному Суді України Ставнійчук Марини Іванівни, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України Німченка Василя Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень абзацу тринадцятого пункту 1 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 16 травня 2008 року № 279—VI (Відомості Верховної Ради України, 2008 р., № 25, ст. 241), частини другої статті 52, частини третьої статті 53, частини другої статті 54 Бюджетного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 37—38, ст. 189) в аспекті положень частини першої статті 93, частини другої статті 96, пункту 6 статті 116 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 54 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень Закону України «Про Кабінет Міністрів України», Бюджетного кодексу України в аспекті положень частини першої статті 93, частини другої статті 96, пункту 6 статті 116 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В. І., пояснення Пилипенка В. П., Ставніичук М. І., Селіванова А. О., Німченка В. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 54 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень абзацу тринадцятого пункту 1 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (далі — Закон), частини другої статті 52, частини третьої статті 53, частини другої статті 54 Бюджетного кодексу України (далі — Кодекс) в аспекті положень частини першої статті 93, частини другої статті 96, пункту 6 статті 116 Конституції України.

У конституційному поданні зазначено, що підставою для звернення є практична необхідність у роз'ясненні та офіційній інтерпретації вказаних положень Закону і Кодексу щодо визначення кола суб'єктів, яким належить право подавати до Верховної Ради України проекти законів про внесення змін до закону про Державний бюджет України, оскільки на розгляд позачергової сесії Верховної Ради України 31 липня 2008 року було подано три таких законопроекти — Кабінетом Міністрів України (реєстр. № 3019 від 28 липня 2008 року), Президентом України (реєстр. № 3019-1 від 29 липня 2008 року), народним депутатом України Пеклушенком О. М. (реєстр. № 3019-2 від 30 липня 2008 року).

У зв'язку з цим народні депутати України просять дати роз'яснення з таких питань:

— чи можна розуміти зазначені положення Закону і Кодексу так, що єдиним суб'єктом права законодавчої ініціативи щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України є Кабінет Міністрів України;

— чи може Президент України та/або народний депутат України подавати до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до закону про Державний бюджет України.

Автори клопотання вважають, що Кабінет Міністрів України є єдиним суб'єктом права законодавчої ініціативи щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України. Обґрунтовуючи таку позицію, народні депутати України посилаються на положення пунктів 6, 10 статті 116 Конституції України, статей 52, 53, 54 Кодексу, абзацу тринадцятого пункту 1 частини першої статті 20 Закону.

2. Свої позиції стосовно викладених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Кабінет Міністрів України, Голова Верховної Ради України, науковці Центру політико-правових реформ.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. У частині першій статті 93 Конституції України закріплено, що право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України. Зазначене конституційне положення не передбачає відмінностей у змісті й обсязі цього права вказаних суб'єктів. Разом з тим в інших нормах Конституції України встановлюється вичерпний перелік законопроектів, які можуть подавати до Верховної Ради України лише окремі суб'єкти права законодавчої ініціативи, визначені у частині першій статті 93 Конституції України. Зокрема, проект закону про Державний бюджет України на наступний рік подає Кабінет Міністрів України (частина друга статті 96 Конституції України), законопроект про внесення змін до Конституції України можуть подавати Президент України або не менш як третина чи дві третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (стаття 154, частина перша статті 156 Конституції України).

3.2. Конституція України встановлює загальні положення бюджетного процесу і визначає його учасників на окремих стадіях цього процесу.

Кабінет Міністрів України розробляє проект закону про Державний бюджет України на наступний рік і подає до Верховної Ради України, забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, звітує перед Верховною Радою України про його виконання (частина друга статті 96, частина перша статті 97, пункт 6 статті 116 Конституції України).

Верховна Рада України затверджує Державний бюджет України та вносить зміни до нього, здійснює контроль за виконанням Державного бюджету України, приймає рішення щодо звіту про його виконання (пункт 4 частини першої статті 85, частина перша статті 96 Конституції України).

Основи бюджетного процесу і регламентація його стадій унормовані також Кодексом:

— глава 6 «Складання проекту Державного бюджету України» регламентує діяльність Кабінету Міністрів України щодо реалізації його конституційних повноважень на цій стадії бюджетного процесу;

— глава 7 «Розгляд та прийняття Державного бюджету України» регламентує діяльність Верховної Ради України щодо реалізації її конституційних повноважень на цій стадії бюджетного процесу;

— глава 8 «Виконання Державного бюджету України» регламентує діяльність Кабінету Міністрів України щодо його конституційного обов'язку забезпечувати виконання Державного бюджету України;

— глава 9 «Внесення змін до закону про Державний бюджет України» регламентує цю процедуру як окрему самостійну стадію бюджетного про-

цесу щодо коригування складових частин Державного бюджету України в період його виконання.

Кожна із зазначених стадій має відповідне конституційне підґрунтя (пункт 4 частини першої статті 85, статті 96, 97, пункт 6 статті 116 Конституції України).

3.3. Положення частини першої статті 93 Конституції України передбачають вичерпний перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи на початковій стадії законодавчого процесу — ініціювання законопроекту шляхом внесення його на розгляд Верховної Ради України.

Розроблення проекту закону є окремим видом діяльності, що передувє стадії подання (внесення) законопроекту, і, таким чином, не стосується безпосередньо суб'єктів, визначених у частині першій статті 93 Конституції України.

Виходячи з цього Конституційний Суд України вважає, що розроблення проекту закону про Державний бюджет України (пункт 6 статті 116 Конституції України, частина перша статті 32 Кодексу) та його подання до Верховної Ради України (частина друга статті 96 Конституції України, частина друга статті 37 Кодексу) — це самостійні стадії бюджетного процесу.

Отже, є підстави для висновку, що положення абзацу тринадцятого пункту 1 частини першої статті 20 Закону не можуть бути предметом офіційного тлумачення в аспекті положень пункту 6 статті 116 Конституції України, оскільки визначають стадію розроблення проектів законів про Державний бюджет України та про внесення змін до Державного бюджету України, а не етап їх подання до Верховної Ради України.

3.4. У положеннях глави 9 Кодексу визначено повноваження Кабінету Міністрів України на такій стадії бюджетного процесу, як внесення змін до закону про Державний бюджет України, зокрема: «Кабінет Міністрів України проводить шоквартальну оцінку відповідності прогностичних макропоказників економічного і соціального розвитку України показникам, врахованим при затвердженні Державного бюджету України на відповідний бюджетний період» (третє речення частини першої статті 52); Кабінет Міністрів України протягом двох тижнів з дня оголошення висновків про перевиконання доходної частини Державного бюджету України зобов'язаний подати Верховній Раді України відповідний проект закону про внесення змін до закону про Державний бюджет України (частина третя статті 53); Кабінет Міністрів України у разі недоотримання доходів загального фонду Державного бюджету України більше ніж на 15 відсотків від суми, передбаченої розписом державного бюджету на квартал, за пропозицією Міністерства фінансів України розробляє і подає до Верховної Ради України проект закону про внесення змін до закону про Державний бюджет України (частина друга статті 54).

Проте системний аналіз положень статей 52, 53, 54 Кодексу підтверджує, що ці норми не передбачають виключного права законодавчої ініціативи Кабінету Міністрів України щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України. Зазначені повноваження Кабінету Міністрів

України не обмежують права інших суб'єктів, передбачених у статті 93 Конституції України, подавати до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до закону про Державний бюджет України.

Цей висновок узгоджується з позицією, викладеною в рішеннях Конституційного Суду України від 28 березня 2001 року № 2-рп/2001 (пункт 2 мотивувальної частини), від 17 травня 2001 року № 5-рп/2001 (пункт 1 резолютивної частини) щодо офіційного тлумачення відповідних положень статті 93 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Положення частини другої статті 52, частини третьої статті 53, частини другої статті 54 Бюджетного кодексу України в аспекті положень частини першої статті 93, частини другої статті 96 Конституції України слід розуміти так, що подання до Верховної Ради України проектів законів про внесення змін до закону про Державний бюджет України не є виключним правом Кабінету Міністрів України.

Право подавати до Верховної Ради України проекти законів про внесення змін до закону про Державний бюджет України мають усі суб'єкти права законодавчої ініціативи, визначені в частині першій статті 93 Конституції України.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений абзаца тринадцатого пункта 1 части первой статьи 20 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины», части второй статьи 52, части третьей статьи 53, части второй статьи 54 Бюджетного кодекса Украины в аспекте положений части первой статьи 93, части второй статьи 96, пункта 6 статьи 116 Конституции Украины по конституционному представлению 54 народных депутатов Украины (дело о праве законодательной инициативы о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины)

г. К и е в  
13 января 2009 года  
№ 1-рп/2009

Дело № 1-5/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

с участием представителя субъекта права на конституционное представление Пилипенко Владимира Филипповича, Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины Ставнийчук Марины Ивановны, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины Нимченко Василия Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений абзаца тринадцатого пункта 1 части первой статьи 20 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» от 16 мая 2008 года № 279—VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2008 г., № 25, ст. 241), части второй статьи 52, части третьей статьи 53, части второй статьи 54 Бюджетного кодекса Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 2001 г., № 37—38, ст. 189) в аспекте положений части первой статьи 93, части второй статьи 96, пункта 6 статьи 116 Конституции Украины по конституционному представлению 54 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 54 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании указанных положений Закона Украины «О Кабинете Министров Украины», Бюджетного кодекса Украины в аспекте положений части первой статьи 93, части второй статьи 96, пункта 6 статьи 116 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Шишкина В. И., объяснения Пилипенко В. П., Ставнийчук М. И., Селиванова А. А., Нимченко В. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л :**

1. Субъект права на конституционное представление — 54 народных депутата Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений абзаца тринадцатого пункта 1 части первой статьи 20 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» (далее — Закон), части второй статьи 52, части третьей статьи 53, части второй статьи 54 Бюджетного кодекса Украины (далее — Кодекс) в аспекте положений части первой статьи 93, части второй статьи 96, пункта 6 статьи 116 Конституции Украины.

В конституционном представлении отмечено, что основанием к обращению является практическая необходимость в разъяснении и официальной интерпретации указанных положений Закона и Кодекса относительно определения круга субъектов, которым принадлежит право подавать в Верховную Раду Украины проекты законов о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины, поскольку на рассмотрение внеочередной сессии Верховной Рады Украины 31 июля 2008 года было представлено три таких законопроекта — Кабинетом Министров Украины (реестр. № 3019 от 28 июля 2008 года), Президентом Украины (реестр. № 3019-1 от 29 июля 2008 года), народным депутатом Украины Пеклушенко А. Н. (реестр. № 3019-2 от 30 июля 2008 года).

В связи с этим народные депутаты Украины просят дать разъяснения по таким вопросам:

— можно ли понимать указанные положения Закона и Кодекса как то, что единственным субъектом права законодательной инициативы о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины является Кабинет Министров Украины;

— может ли Президент Украины и/или народный депутат Украины подавать в Верховную Раду Украины законопроект о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины.

Авторы ходатайства считают, что Кабинет Министров Украины является единственным субъектом права законодательной инициативы о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины. Обосновывая такую позицию, народные депутаты Украины ссылаются на

положения пунктов 6, 10 статьи 116 Конституции Украины, статей 52, 53, 54 Кодекса, абзаца тринадцатого пункта 1 части первой статьи 20 Закона.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Президент Украины, Кабинет Министров Украины, Председатель Верховной Рады Украины, научные работники Центра политико-правовых реформ.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. В части первой статьи 93 Конституции Украины закреплено, что право законодательной инициативы в Верховной Раде Украины принадлежит Президенту Украины, народным депутатам Украины и Кабинету Министров Украины. Настоящее конституционное положение не предусматривает различий в содержании и объеме этого права указанных субъектов. Вместе с тем в других нормах Конституции Украины устанавливается исчерпывающий перечень законопроектов, которые могут подаваться в Верховную Раду Украины лишь отдельными субъектами права законодательной инициативы, определенными в части первой статьи 93 Конституции Украины. В частности, проект закона о Государственном бюджете Украины на следующий год подает Кабинет Министров Украины (часть вторая статьи 96 Конституции Украины), законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины могут подавать Президент Украины или не менее трети либо двух третей народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины (статья 154, часть первая статьи 156 Конституции Украины).

3.2. Конституция Украины устанавливает общие положения бюджетного процесса и определяет его участников на отдельных стадиях этого процесса.

Кабинет Министров Украины разрабатывает проект закона о Государственном бюджете Украины на следующий год и подает в Верховную Раду Украины, обеспечивает исполнение утвержденного Верховной Радой Украины Государственного бюджета Украины, отчитывается перед Верховной Радой Украины о его исполнении (часть вторая статьи 96, часть первая статьи 97, пункт 6 статьи 116 Конституции Украины).

Верховная Рада Украины утверждает Государственный бюджет Украины и вносит в него изменения, осуществляет контроль за исполнением Государственного бюджета Украины, принимает решение по отчету о его исполнении (пункт 4 части первой статьи 85, часть первая статьи 96 Конституции Украины).

Основы бюджетного процесса и регламентация его стадий нормализованы также Кодексом:

— глава 6 «Составление проекта Государственного бюджета Украины» регламентирует деятельность Кабинета Министров Украины по реализации его конституционных полномочий на данной стадии бюджетного процесса;

— глава 7 «Рассмотрение и принятие Государственного бюджета Украины» регламентирует деятельность Верховной Рады Украины по реализации ее конституционных полномочий на данной стадии бюджетного процесса;

— глава 8 «Исполнение Государственного бюджета Украины» регламентирует деятельность Кабинета Министров Украины по его конституционной обязанности обеспечивать исполнение Государственного бюджета Украины;

— глава 9 «Внесение изменений в закон о Государственном бюджете Украины» регламентирует эту процедуру как отдельную самостоятельную стадию бюджетного процесса по корректированию составных частей Государственного бюджета Украины в период его исполнения.

Каждая из указанных стадий имеет соответствующее конституционное основание (пункт 4 части первой статьи 85, статьи 96, 97, пункт 6 статьи 116 Конституции Украины).

3.3. Положения части первой статьи 93 Конституции Украины предусматривают исчерпывающий перечень субъектов права законодательной инициативы на начальной стадии законодательного процесса — инициирование законопроекта путем внесения его на рассмотрение Верховной Рады Украины.

Разработка проекта закона является отдельным видом деятельности, которая предшествует стадии представления (внесения) законопроекта, и, таким образом, не касается непосредственно субъектов, определенных в части первой статьи 93 Конституции Украины.

Исходя из этого Конституционный Суд Украины считает, что разработка проекта закона о Государственном бюджете Украины (пункт 6 статьи 116 Конституции Украины, часть первая статьи 32 Кодекса) и его представление в Верховную Раду Украины (часть вторая статьи 96 Конституции Украины, часть вторая статьи 37 Кодекса) — это самостоятельные стадии бюджетного процесса.

Следовательно, имеются основания для вывода, что положения абзаца тринадцатого пункта 1 части первой статьи 20 Закона не могут быть предметом официального толкования в аспекте положений пункта 6 статьи 116 Конституции Украины, поскольку определяют стадию разработки проектов законов о Государственном бюджете Украины и о внесении изменений в Государственный бюджет Украины, а не этап их представления в Верховную Раду Украины.

3.4. В положениях главы 9 Кодекса определены полномочия Кабинета Министров Украины на такой стадии бюджетного процесса, как внесение изменений в закон о Государственном бюджете Украины, в частности: «Кабинет Министров Украины проводит ежеквартальную оценку соответствия прогнозных макропоказателей экономического и социального развития Украины показателям, учтенным при утверждении Государственного бюджета Украины на соответствующий бюджетный период» (третье предложение части первой статьи 52); Кабинет Министров Украины на протяжении двух недель со дня оглашения заключений о перевыполнении доходной части Государственного бюджета Украины обязан

подать Верховной Раде Украины соответствующий проект закона о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины (часть третья статьи 53); Кабинет Министров Украины в случае недополучения доходов общего фонда Государственного бюджета Украины больше чем на 15 процентов от суммы, предусмотренной росписью государственного бюджета на квартал, по предложению Министерства финансов Украины разрабатывает и подает в Верховную Раду Украины проект закона о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины (часть вторая статьи 54).

Однако системный анализ положений статей 52, 53, 54 Кодекса подтверждает, что эти нормы не предусматривают исключительного права законодательной инициативы Кабинета Министров Украины о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины. Указанные полномочия Кабинета Министров Украины не ограничивают права других субъектов, предусмотренных статьей 93 Конституции Украины, подавать в Верховную Раду Украины законопроект о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины.

Этот вывод согласовывается с позицией, изложенной в решениях Конституционного Суда Украины от 28 марта 2001 года № 2-рп/2001 (пункт 2 мотивировочной части), от 17 мая 2001 года № 5-рп/2001 (пункт 1 резолютивной части) об официальном толковании соответствующих положений статьи 93 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 63, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Положения части второй статьи 52, части третьей статьи 53, части второй статьи 54 Бюджетного кодекса Украины в аспекте положений части первой статьи 93, части второй статьи 96 Конституции Украины следует понимать как то, что представление в Верховную Раду Украины проектов законов о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины не является исключительным правом Кабинета Министров Украины.

Правом подавать в Верховную Раду Украины проекты законов о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины владеют все субъекты права законодательной инициативы, определенные частью первой статьи 93 Конституции Украины.

**2.** Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 1-рп/2009 dated January 13, 2009 in the case upon the constitutional petition of 54 People's Deputies of Ukraine concerning official interpretation of paragraph 13 Article 20.1.1 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine», Articles 52.2, 53.3 and 54.2 of the Budget Code in terms of provisions of Articles 93.1, 96.2 and 116.6 of the Constitution of Ukraine (case on the right of legislative initiative concerning introducing amendments to the law on the State Budget of Ukraine)*

Subject of the right to constitutional petition — 54 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court for official interpretation of provisions of paragraph 13 Article 20.1.1 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» (hereinafter referred to as «the Law»), Articles 52.2, 53.3 and 54.2 of the Budget Code (hereinafter referred to as «the Code») in terms of provisions of paragraph one Article 93, paragraph two Article 96 and item 6 Article 116 of the Constitution.

Article 93.1 of the Constitution reads that the right of legislative initiative in the Verkhovna Rada of Ukraine belongs to the President of Ukraine, People's Deputies of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine. The aforementioned constitutional provision does not envisage any differences in the contents and scope of this right belonging to the mentioned subjects. However, other norms of the Constitution establish an exhaustive list of draft laws that may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine only by specific subjects of the right of legislative initiative provided for in Article 93.1 of the Constitution. For instance, a draft law on the State Budget of Ukraine for the following year is to be submitted by the Cabinet of Ministers of Ukraine (Article 96.2 of the Constitution), a draft law on introducing amendments to the Constitution may be submitted by the President of Ukraine or by no fewer People's Deputies of Ukraine than one third or two-thirds of the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 154 and 156.1 of the Constitution).

The Constitution provides for general provisions of the budget process and determines its participants at the specific stages of this process.

The Cabinet of Ministers of Ukraine elaborates a draft law on the State Budget of Ukraine for the following year and submits it to the Verkhovna Rada of Ukraine, ensures implementation of the State Budget of Ukraine approved by the Verkhovna Rada of Ukraine and submits a report on its implementation to the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 96.2, 97.2 and 116.6 of the Constitution).

The Verkhovna Rada of Ukraine approves the State Budget of Ukraine and introduces amendments to it, controls the implementation of the State Budget of Ukraine and adopts decisions concerning the report on its implementation (Articles 85.1.4 and 96.1 of the Constitution).

The fundamental principles of the budget process and regulation of its stages are also provided for in the Code:

— Chapter 6 «Elaboration of the Draft State Budget of Ukraine» regulates activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine related to the exercise of its constitutional authorities at this stage of the budget process;

— Chapter 7 «Consideration and Adoption of the State Budget of Ukraine» regulates activities of the Verkhovna Rada of Ukraine related to the exercise of its constitutional authorities at this stage of the budget process;

— Chapter 8 «Implementation of the State Budget of Ukraine» regulates activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine related to the exercise of its constitutional obligation to ensure implementation of the State Budget of Ukraine;

— Chapter 9 «Introducing Amendments to the Law on the State Budget of Ukraine» regulates this procedure as an individual independent stage of the budget process related to correction of components of the State Budget of Ukraine in the process of its implementation.

Each of the aforementioned stages has a respective constitutional basis (Articles 85.1.4, 96, 97 and 116.6 of the Constitution).

Provisions of Article 93.1 of the Constitution provide for an exhaustive list of subjects of the right of legislative initiative at the initial stage of the legislative process — initiation of a draft law through submitting it for consideration of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Elaboration of a draft law is a specific type of activities that precedes the stage of submission (tabling) of the draft law and hence is not immediately related to the subjects mentioned in Article 93.1 of the Constitution.

On the assumption thereof, the Constitutional Court believes that elaboration of a draft law on the State Budget of Ukraine (Article 116.6 of the Constitution, Article 32.1 of the Code) and its submission to the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 96.2 of the Constitution, Article 37.2 of the Code) are independent stages of the budget process.

Therefore, there are grounds to conclude that provisions of paragraph 13 Article 20.1.1 of the Law may not be the subject of official interpretation in terms of provisions of Article 116.6 of the Constitution since they determine the stage of elaboration of draft laws in the State Budget of Ukraine and introducing amendments to the State Budget of Ukraine and not to the stage of their submission to the Verkhovna Rada of Ukraine.

Provisions of Chapter 9 of the Code determine the authorities of the Cabinet of Ministers of Ukraine at such stage of the budget process as introducing amendments to the law on the State Budget of Ukraine, namely: «the Cabinet of Ministers of Ukraine carries out a quarterly assessment of compliance of expected macro-indicators of economic and social development of Ukraine with the indicators that were taken into consideration when approving the State Budget of Ukraine for a relevant budget period» (third sentence of Article 52.1); the Cabinet of Ministers of Ukraine within two weeks from the day of announcement of conclusions on over-fulfillment of the income part of the State Budget of Ukraine is to submit to the Verkhovna Rada of Ukraine a respective draft law on introducing amendments to the law on the State Budget of Ukraine (Article 53.3); the Cabinet of Ministers of Ukraine, should revenues of the general fund of the State Budget of Ukraine be under-fulfilled more than 15 per cent of the sum envisaged in the calculation of the state budget for a quarter, upon a motion of the Ministry of Finance of Ukraine is to elaborate and submit to the Verkhovna Rada of Ukraine a draft law on introducing amendments the law on the State Budget of Ukraine (Article 54.2).

However, a system analysis of provisions of Articles 52, 53 and 54 of the Code confirms that these norms do not envisage an exclusive right of legislative initiative of the Cabinet of Ministers of Ukraine concerning introducing amendments to the law on the State Budget of Ukraine. The aforementioned authorities of the Cabinet of Ministers of Ukraine do not restrict rights of other subjects provided for in Article 93 of the Constitution to submit to the Verkhovna Rada of Ukraine a draft law on introducing amendments to the law on the State Budget of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

Provisions of Articles 52.2, 53.3 and 54.2 of the Budget Code in terms of provisions of Articles 93.1, 92.2 of the Constitution should be understood as reading that submission of draft laws on introducing amendments to the law on the State Budget of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine is not an exclusive right of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

The right to submit draft laws on introducing amendments to the State Budget of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine belongs to all subjects of the right of legislative initiative mentioned in Article 93.1 of the Constitution.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Указу Президента України «Про деякі питання керівництва  
зовнішньополітичною діяльністю держави»**

м. Київ

15 січня 2009 року

№ 2-рп/2009

Справа № 1-2/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лілака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни — доповідача, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання Пилипенка Володимира Пилиповича — народного депутата України; Представника Президента України у Конституційному Суді України Ставніччук Марини Іванівни; Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України Німченка Василя Івановича; представників Міністерства закордонних справ України Купчишина Олександра Михайловича та Кушніра Ігоря Петровича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» від 4 червня 2008 року № 513 (Офіційний вісник Президента України, 2008 р., № 22, ст. 696).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 53 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо конституційності Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» від 4 червня 2008 року № 513.

Заслухавши суддю-доповідача Мачужак Я. В., пояснення Пилипенка В. П., Ставнійчук М. І., Німченка В. І., Купчишина О. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 53 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» від 4 червня 2008 року № 513 (далі — Указ), яким передбачено: кандидатури на посади першого заступника, заступника Міністра закордонних справ України, керівника структурного підрозділу Міністерства закордонних справ України, генерального консула, радника-посланника, радника дипломатичного представництва України в іноземній державі, при міжнародній організації, ректора, першого проректора, проректора Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України попередньо погоджуються в установленому порядку з Президентом України; матеріали щодо погодження кандидатур на посади першого заступника, заступника Міністра закордонних справ України подаються Президентові України Міністром закордонних справ України до внесення Кабінетом Міністрів України подань про призначення відповідних осіб на зазначені посади (статті 1, 2).

На думку суб'єкта права на конституційне подання, Президент України вийшов за межі своїх повноважень, оскільки Конституцією України визначено вичерпний перелік посад, обрання або призначення на які передбачає різний порядок участі Президента України, тому глава держави не наділений повноваженням попереднього погодження кандидатур на посади, про які йдеться в Указі.

У конституційному поданні зазначається, що, видавши Указ, Президент України перевищив свої конституційні повноваження і втрутився у передбачені статтею 116 Конституції України повноваження Кабінету Міністрів України, що суперечить принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову.

Встановлення Указом як підзаконним актом нового правового регулювання порядку призначення кандидатур на вказані посади, на думку авторів клопотання, не узгоджується з положеннями пункту 12 частини першої статті 92, частини другої статті 120 Конституції України стосовно визначення виключно законами України організації і порядку діяльності органів виконавчої влади.

Як стверджують народні депутати України, глава держави виданням Указу наділив себе повноваженнями вищого органу в системі органів виконавчої влади, що не відповідає вимогам статей 5, 6, 8, 19, 92, 106, 113, 116, 120 Конституції України, статей 22, 46 Закону України «Про Кабінет Міністрів України».

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Прем'єр-міністр України, Міністерство

закордонних справ України, науковці Інституту держави і права ім. В. М. Корещького НАН України, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Одеської національної юридичної академії, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного інституту стратегічних досліджень.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Відповідно до статті 18 Конституції України зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

Зовнішня політика є важливим напрямом діяльності держави, а її ефективність потребує стабільності зовнішньополітичного курсу, координації та узгодженості дій органів державної влади.

Верховна Рада України виключно законами визначає засади зовнішньої політики держави і зовнішніх зносин, заслуховує щорічні та позачергові послання Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України, надає законом згоду на обов'язковість міжнародних договорів України та здійснює їх денонсацію (пункти 5, 8, 32 частини першої статті 85, пункт 9 частини першої статті 92 Конституції України).

Президент України за визначенням у Конституції України статусом є главою держави і виступає від її імені, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (стаття 102). Згідно зі статтею 106 Конституції України у сфері зовнішньої політики Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави, представляє державу в міжнародних відносинах, веде переговори та укладає міжнародні договори України, приймає рішення про визнання іноземних держав, призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях, приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав, вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра закордонних справ України, присвоює вищі дипломатичні ранги (пункти 1, 3, 4, 5, 10, 24 частини першої).

Кабінет Міністрів України забезпечує здійснення зовнішньої політики держави, спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади (пункти 1, 9 статті 116 Конституції України).

Таким чином, Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України мають окремі конституційні повноваження у сфері зовнішньополітичної діяльності, але лише Президент України як глава держави наділений повноваженням здійснювати керівництво цією

діяльністю. Положення Конституції України, у яких встановлено зазначені повноваження Президента України та інших суб'єктів зовнішньополітичної діяльності держави, є нормами прямої дії (частина третя статті 8). Це означає, що глава держави не тільки здійснює загальне спрямування зовнішньополітичного курсу держави згідно з визначеними Верховною Радою України засадами зовнішньої політики України, але й застосовує відповідні засоби впливу на діяльність суб'єктів зовнішньополітичної діяльності з метою забезпечення національних інтересів і безпеки України.

Реалізація визначених Верховною Радою України основних засад зовнішньої політики держави, яка провадиться під керівництвом Президента України і забезпечується Кабінетом Міністрів України та Міністерством закордонних справ України, вимагає координації діяльності цих органів виконавчої влади главою держави, в тому числі і в питаннях кадрового забезпечення у цій сфері. Здійснюючи керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, Президент України впливає на діяльність Кабінету Міністрів України та Міністерства закордонних справ України через відповідні укази, розпорядження.

3.2. Згідно з частиною третьою статті 106 Конституції України Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України.

Указ, яким передбачено попереднє погодження кандидатур на посади в Міністерстві закордонних справ України та Дипломатичній академії України при цьому міністерстві, спрямований, як зазначено в його преамбулі, на виконання пункту 3 частини першої статті 106 Конституції України, в якому, зокрема, визначено повноваження Президента України здійснювати керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави. Реалізація цього конституційного повноваження обумовлює участь глави держави у доборі кадрів, у тому числі через попереднє погодження кандидатур на відповідні посади в Міністерстві закордонних справ України та Дипломатичній академії України при цьому міністерстві, яка забезпечує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації дипломатичних і консульських кадрів.

Отже, встановлений в Указі порядок попереднього погодження кандидатур на зазначені в цьому акті глави держави посади слід розглядати як один із засобів реалізації Президентом України конституційного повноваження щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави.

3.3. У Конституції України, зокрема в пункті 25 частини першої статті 85, пункті 11 частини першої статті 106, передбачено надання Верховною Радою України згоди на призначення Президентом України кандидатур на окремі посади, а в частині третій статті 136 — погодження з Президентом України кандидатури на посаду Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Отже, при вирішенні питань державного

управління це погодження має на меті координацію дій органів державної влади, є формою реалізації їхніх повноважень.

Указ, як впливає з його змісту, спрямований на вдосконалення реалізації зовнішньої політики держави, поліпшення координації в цій сфері, зокрема у питаннях професійної підготовки і добору кадрів на посади в Міністерстві закордонних справ України, які забезпечують та безпосередньо здійснюють зовнішню політику.

Застосоване в Указі словосполучення «попереднє погодження» означає те, що процедура погодження кандидатур на посади в Міністерстві закордонних справ України відбувається на стадії добору кадрів, до моменту прийняття уповноваженою посадовою особою або органом рішення про призначення цих осіб на посади, і одночасно вказує, з ким мають бути узгоджені ці питання. Таке погодження з Президентом України здійснюється Міністром закордонних справ України, який або вносить Кабінету Міністрів України подання про призначення відповідних кандидатур, або сам їх призначає.

Отже, попереднє погодження кандидатур на посади в Міністерстві закордонних справ України, передбачене в Указі, є процедурою узгодження дій Міністра закордонних справ України з Президентом України щодо призначення цих посадових осіб. Вона не підміняє рішення про призначення цих осіб на посади як вольового акта посадових осіб або органів, до чієї компетенції віднесене прийняття таких рішень, і не може розглядатися як обов'язкова складова цього рішення.

Тому попереднє погодження з Президентом України кандидатур на вказані посади не перешкоджає Кабінету Міністрів України реалізовувати свої повноваження щодо забезпечення здійснення зовнішньої політики держави, спрямування і координації роботи міністерств, визначені в пунктах 1, 9 статті 116 Конституції України, та щодо призначення на посади перших заступників і заступників міністрів — за поданням міністрів, передбачене статтею 22 Закону України «Про Кабінет Міністрів України». Видавши Указ, Президент України не втрутився у компетенцію вищого органу виконавчої влади.

Встановлене в Указі попереднє погодження кандидатур на посади в Міністерстві закордонних справ України стосується вирішення Президентом України окремого аспекту зовнішньополітичної діяльності і не стосується загальних питань організації і порядку діяльності цього міністерства. Тому у Конституційного Суду України немає підстав пов'язувати положення Указу, як зазначається у конституційному поданні, з організацією і діяльністю органів виконавчої влади, зокрема Кабінету Міністрів України, врегулюванням основ державної чи дипломатичної служби, визначенням основних засад зовнішньої політики, що належить до сфери законодавчого регулювання.

Таким чином, Указ не суперечить вимогам статей 5, 6, 8, 19, 92, 106, 113, 116, 120 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Указ Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» від 4 червня 2008 року № 513.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
Указа Президента Украины «О некоторых вопросах руководства  
внешнеполитической деятельностью государства» по конституционному  
представлению 53 народных депутатов Украины**

г. К и е в

Дело № 1-2/2009

15 января 2009 года

№ 2-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны — докладчика, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителя субъекта права на конституционное представление Пилипенко Владимира Филипповича — народного депутата Украины; Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины Ставнийчук Марины Ивановны; Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины Нимченко Василия Ивановича; представителей Министерства иностранных дел Украины Купчишина Александра Михайловича и Кушнира Игоря Петровича

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Указа Президента Украины «О некоторых вопросах руководства внешнеполитической деятельностью государства» от 4 июня 2008 года № 513 (Официальный вестник Президента Украины, 2008 г., № 22, ст. 696) по конституционному представлению 53 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 53 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о конституционности Указа Президента Украины «О некоторых вопросах руководства внешнеполитической деятельностью государства» от 4 июня 2008 года № 513.

Заслушав судью-докладчика Мачужак Я. В., объяснения Пилипенко В. Ф., Ставнийчук М. И., Нимченко В. И., Купчишина А. М. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л :**

1. Субъект права на конституционное представление — 53 народных депутата Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) Указа Президента Украины «О некоторых вопросах руководства внешнеполитической деятельностью государства» от 4 июня 2008 года № 513 (далее — Указ), которым предусмотрено: кандидатуры на должности первого заместителя, заместителя Министра иностранных дел Украины, руководителя структурного подразделения Министерства иностранных дел Украины, генерального консула, советника-посланника, советника дипломатического представительства Украины в иностранном государстве, при международной организации, ректора, первого проректора, проректора Дипломатической академии Украины при Министерстве иностранных дел Украины предварительно согласовываются в установленном порядке с Президентом Украины; материалы о согласовании кандидатур на должности первого заместителя, заместителя Министра иностранных дел Украины подаются Президенту Украины Министерством иностранных дел Украины до внесения Кабинету Министров Украины представлений о назначении соответствующих лиц на указанные должности (статьи 1, 2).

По мнению субъекта права на конституционное представление, Президент Украины вышел за пределы своих полномочий, поскольку Конституцией Украины определен исчерпывающий перечень должностей, избрание либо назначение на которые предусматривает различный порядок участия Президента Украины, поэтому глава государства не наделен полномочием предварительного согласования кандидатур на должности, о которых идет речь в Указе.

В конституционном представлении отмечается, что, издав Указ, Президент Украины превысил свои конституционные полномочия и вмешался в предусмотренные статьей 116 Конституции Украины полномочия Кабинета Министров Украины, что противоречит принципу разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную.

Установление Указом как подзаконным актом нового правового регулирования порядка назначения кандидатур на указанные должности, по мнению авторов ходатайства, не согласовывается с положениями пункта 12 части первой статьи 92, части второй статьи 120 Конституции Украины относительно определения исключительно законами Украины организации и порядка деятельности органов исполнительной власти.

Как утверждают народные депутаты Украины, глава государства изданием Указа наделил себя полномочиями вышестоящего органа в системе органов исполнительной власти, что не соответствует требованиям статей 5, 6, 8, 19, 92, 106, 113, 116, 120 Конституции Украины, статей 22, 46 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины».

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Президент Украины, Премьер-министр Украины, Министерство иностранных дел Украины, научные работники Института государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Дипломатической академии Украины при Министерстве иностранных дел Украины, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национального университета «Киево-Могилянская академия», Одесской национальной юридической академии, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального института стратегических исследований.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Согласно статье 18 Конституции Украины внешнеполитическая деятельность Украины направлена на обеспечение ее национальных интересов и безопасности путем поддержания мирного и взаимовыгодного сотрудничества с членами международного сообщества на основе общепризнанных принципов и норм международного права.

Внешняя политика является важным направлением деятельности государства, а ее эффективность требует стабильности внешнеполитического курса, координации и согласованности действий органов государственной власти.

Верховная Рада Украины исключительно законами определяет основы внешней политики государства и внешних сношений, заслушивает ежегодные и внеочередные послания Президента Украины о внутреннем и внешнем положении Украины, дает законом согласие на обязательность международных договоров Украины и осуществляет их денонсацию (пункты 5, 8, 32 части первой статьи 85, пункт 9 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Президент Украины в соответствии с определенным в Конституции Украины статусом является главой государства и выступает от его имени, является гарантом государственного суверенитета, территориальной целостности Украины, соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина (статья 102). Согласно статье 106 Конституции Украины в сфере внешней политики Президент Украины обеспечивает государственную независимость, национальную безопасность и правопреемство государства, представляет государство в международных отношениях, осуществляет руководство внешнеполитической деятельностью государства, ведет переговоры и заключает международные договоры Украины, принимает решения о признании иностранных государств, назначает и освобождает глав дипломатических представительств Украины в других государствах и при международных организациях, принимает верительные и отзывные грамоты дипломатических представителей иностранных государств, вносит в Верховную Раду Украины представление о назначении Министра иностранных дел Украины, присваивает высшие дипломатические ранги (пункты 1, 3, 4, 5, 10, 24 части первой).

Кабинет Министров Украины обеспечивает осуществление внешней политики государства, направляет и координирует работу министерств, других органов исполнительной власти (пункты 1, 9 статьи 116 Конституции Украины).

Таким образом, Верховная Рада Украины, Президент Украины и Кабинет Министров Украины имеют отдельные конституционные полномочия в сфере внешнеполитической деятельности, но только Президент Украины как глава государства наделен полномочием осуществлять руководство этой деятельностью. Положения Конституции Украины, в которых установлены указанные полномочия Президента Украины и других субъектов внешнеполитической деятельности государства, являются нормами прямого действия (часть третья статьи 8). Это значит, что глава государства не только осуществляет общую направленность внешнеполитического курса государства в соответствии с определенными Верховной Радой Украины основами внешней политики Украины, но и применяет соответствующие средства влияния на деятельность субъектов внешнеполитической деятельности с целью обеспечения национальных интересов и безопасности Украины.

Реализация определенных Верховной Радой Украины основных принципов внешней политики государства, которая проводится под руководством Президента Украины и обеспечивается Кабинетом Министров Украины и Министерством иностранных дел Украины, требует координации деятельности этих органов исполнительной власти главой государства, в том числе и в вопросах кадрового обеспечения в данной сфере. Осуществляя руководство внешнеполитической деятельностью государства, Президент Украины оказывает влияние на деятельность Кабинета Министров Украины и Министерства иностранных дел Украины через соответствующие указы, распоряжения.

3.2. В соответствии с частью третьей статьи 106 Конституции Украины Президент Украины на основе и во исполнение Конституции и законов Украины издает указы и распоряжения, являющиеся обязательными к исполнению на территории Украины.

Указ, которым предусмотрено предварительное согласование кандидатур на должности в Министерстве иностранных дел Украины и Дипломатической академии Украины при этом министерстве, направлен, как отмечено в его преамбуле, на выполнение пункта 3 части первой статьи 106 Конституции Украины, в котором, в частности, определены полномочия Президента Украины осуществлять руководство внешнеполитической деятельностью государства. Реализация данного конституционного полномочия обуславливает участие главы государства в подборе кадров, в том числе через предварительное согласование кандидатур на соответствующие должности в Министерстве иностранных дел Украины и Дипломатической академии Украины при этом министерстве, которая обеспечивает подготовку, переподготовку и повышение квалификации дипломатических и консульских кадров.

Следовательно, установленный в Указе порядок предварительного согласования кандидатур на указанные в этом акте главы государства

должности следует рассматривать как одно из средств реализации Президентом Украины конституционного полномочия по осуществлению руководства внешнеполитической деятельностью государства.

3.3. В Конституции Украины, в частности в пункте 25 части первой статьи 85, пункте 11 части первой статьи 106, предусмотрена дача Верховной Радой Украины согласия на назначение Президентом Украины кандидатур на отдельные должности, а в части третьей статьи 136 — согласование с Президентом Украины кандидатуры на должность Председателя Совета министров Автономной Республики Крым. Следовательно, при решении вопросов государственного управления это согласование имеет целью координацию действий органов государственной власти, является формой реализации их полномочий.

Указ, как следует из его содержания, направлен на усовершенствование реализации внешней политики государства, улучшение координации в этой сфере, в частности в вопросах профессиональной подготовки и отбора кадров на должности в Министерстве иностранных дел Украины, которые обеспечивают и непосредственно осуществляют внешнюю политику.

Примененное в Указе словосочетание «предварительное согласование» означает, что процедура согласования кандидатур на должности в Министерстве иностранных дел Украины происходит на стадии отбора кадров, до момента принятия уполномоченным должностным лицом или органом решения о назначении этих лиц на должности, и одновременно указывает, с кем должны быть согласованы эти вопросы. Такое согласование с Президентом Украины осуществляется Министром иностранных дел Украины, который либо вносит Кабинету Министров Украины представление о назначении соответствующих кандидатур, либо сам их назначает.

Следовательно, предварительное согласование кандидатур на должности в Министерстве иностранных дел Украины, предусмотренное в Указе, является процедурой согласования действий Министра иностранных дел Украины с Президентом Украины относительно назначения этих должностных лиц. Она не подменяет решение о назначении этих лиц на должности как волевой акт должностных лиц или органов, к чьей компетенции отнесено принятие таких решений, и не может рассматриваться как обязательная составляющая данного решения.

Поэтому предварительное согласование с Президентом Украины кандидатур на указанные должности не препятствует Кабинету Министров Украины в реализации своих полномочий по обеспечению осуществления внешней политики государства, направления и координации работы министерств, определенных в пунктах 1, 9 статьи 116 Конституции Украины, и относительно назначения на должности первых заместителей и заместителей министров — по представлению министров, предусмотренному статьей 22 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины». Издав Указ, Президент Украины не вмешался в компетенцию вышестоящего органа исполнительной власти.

Установленное в Указе предварительное согласование кандидатур на должности в Министерстве иностранных дел Украины касается решения Президентом Украины отдельного аспекта внешнеполитической деятельности и не касается общих вопросов организации и порядка деятельности данного министерства. Поэтому у Конституционного Суда Украины нет оснований связывать положение Указа, как отмечается в конституционном представлении, с организацией и деятельностью органов исполнительной власти, в частности Кабинета Министров Украины, урегулированием основ государственной или дипломатической службы, определением основных принципов внешней политики, что относится к сфере законодательного регулирования.

Таким образом, Указ не противоречит требованиям статей 5, 6, 8, 19, 92, 106, 113, 116, 120 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать соответствующим Конституции Украины (конституционным) Указ Президента Украины «О некоторых вопросах руководства внешнеполитической деятельностью государства» от 4 июня 2008 года № 513.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 2-рр/2009 dated January 15, 2009 in the case upon the constitutional petition of 53 People's Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decree of the President of Ukraine «On Some Issues Related to Administration of Foreign Political Activities of the State»*

Subject of the right to constitutional petition — 53 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court for consideration of the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decree of the President of Ukraine «On Some Issues Related to Administration of Foreign Political Activities of the State» № 513 dated June 4, 2008 (hereinafter referred to as «the Decree») that provides for the following: candidacies for positions of the First Deputy and Deputy Minister of Foreign Affairs of Ukraine, Head of

Division, Consul General, Minister-Counselor, counselor of a diplomatic mission of Ukraine in a foreign state, an international organisation, President, First Vice President and Vice President of the Diplomatic Academy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine shall be preliminary approved by the President of Ukraine pursuant to the established procedure; materials related to approval of candidacies for the First Deputy and Deputy Minister of Foreign Affairs of Ukraine shall be submitted to the President of Ukraine by the Minister of Foreign Affairs of Ukraine before they are submitted to the Cabinet of Ministers of Ukraine for appointment of these candidacies for the aforementioned positions (Articles 1 and 2).

Pursuant to Article 18 of the Constitution, foreign political activity of Ukraine is aimed at ensuring its national interests and security by maintaining peaceful and mutually beneficial cooperation with members of international community according to generally acknowledged principles and norms of international law.

Foreign policy is an important area of the state's activities and its efficiency requires stability of foreign political course, coordination and coherence of actions of public authorities.

The Verkhovna Rada of Ukraine exclusively by laws determines the fundamental principles of foreign policy of the state and foreign relations, hears annual reports and special addresses of the President of Ukraine concerning Ukraine's domestic and foreign situation, grants consent to the binding nature of international treaties of Ukraine within the term established by law and denounces them (Articles 85.1.5, 85.1.8, 85.1.32 and 92.1.9 of the Constitution).

The President of Ukraine, pursuant to the status determined in the Constitution, is the head of state and acts on behalf thereof and is a guarantor of the national sovereignty, territorial indivisibility of Ukraine, respect for the Constitution, human and citizen's rights and freedoms (Article 102). Pursuant to Article 106 of the Constitution, in the sphere of foreign policy, President of Ukraine guarantees the state's independence, national security and legal succession of the state, represents the state in international relations, administers the state's foreign political activities, negotiates and concludes international treaties of Ukraine, makes decisions on recognising foreign states, appoints and dismisses heads of diplomatic missions of Ukraine to other states and to international organisations, accepts credentials and letters of recall of diplomatic representatives of foreign states, submits to the Verkhovna Rada of Ukraine nominations for the Minister of Foreign Affairs of Ukraine, confers the highest diplomatic ranks (Articles 106.1.1, 106.1.3–106.1.5, 106.1.10, 106.1.24).

The Cabinet of Ministers of Ukraine ensures implementation of foreign policy activities of the state, directs and coordinates work of the ministries and other executive bodies (Articles 116.1, 116.9 of the Constitution).

Thus, the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine have separate constitutional authorities in the sphere of foreign political activities but only the President of Ukraine being the Head of State is entitled to administer these activities. Provisions of the Constitution that provided for the aforementioned authorities of the President of Ukraine and other subjects of foreign political activities of the state are norms of direct effect (Article 8.3). This means that the Head of State not only exercises

overall direction of the foreign political course of the state in accordance with the fundamental principles of Ukraine's foreign policy determined by the Verkhovna Rada of Ukraine but also uses respective tools for influencing activities of the subjects of foreign political activities in order to protect national interests and security of Ukraine.

Implementation of the fundamental principles of foreign political activities determined by the Verkhovna Rada of Ukraine that is carried out under auspices of the President of Ukraine and ensured by the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine requires coordination of actions of these executive bodies by the Head of State, including such issues as human resourcing in this sphere. When exercising administration of foreign political activities of the state, President of Ukraine influences activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine through respective decrees and orders.

The Decree providing for preliminary approval of candidacies for positions in the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry's Diplomatic Academy of Ukraine is aimed at ensuring, as it is mentioned in its preamble, implementation of Article 106.1.3 of the Constitution that *inter alia* provides for the authority of the President of Ukraine to carry out administration of foreign political activities of the state. The exercise of this constitutional authority stipulates participation of the Head of State in selection of personnel, including such participation through preliminary approval of candidacies for positions in the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine and the Ministry's Diplomatic Academy of Ukraine that offers training, re-training and capacity development courses for diplomatic and consulate personnel.

Hence, the procedure for preliminary approval of candidacies for positions mentioned in this document as provided for in the Decree should be seen as one of the ways of the exercise by the President of Ukraine of his constitutional authority to administer foreign political activities of the state.

The Constitution, namely Articles 85.1.25 and 106.1.11, provides for approval by the Verkhovna Rada of Ukraine of the President's appointment of candidates for certain positions, and Article 136.3 — for the President's approval of a candidate for position of the Chair of the Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea. Thus, when solving problems related to state administration, such approval is to coordinate actions of public authorities and represents a form of the exercise of their authorities.

The Decree, as follows from its contents, is to further improve implementation of foreign policy of the state, develop coordination in this sphere, including such areas as professional training and selection of personnel for the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine who ensure and directly implement foreign policy.

The word combination «preliminary approval» as used in the Decree means that the procedure of approval of candidacies for positions in the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine takes place at the stage of personnel selection before an authorised official or body makes a decision on appointing candidates for these positions. Simultaneously, it shows who should render such an approval. Such an approval from the President of Ukraine is received by the Minister of Foreign Affairs of Ukraine who either submits candidacies for respective positions to the Cabinet of Ministers of Ukraine or appoints the candidates himself.

Hence, preliminary approval of candidacies for positions in the Ministry of Foreign Affairs provided for in the Decree is a procedure for coordination of actions of the Minister of Foreign Affairs of Ukraine with the President of Ukraine with regard to the appointment of respective officials. This procedure does not replace the decision-making on appointment of these candidates for positions as an act of volition of officials or bodies entitled to make such decisions and may not be considered as a mandatory component of this decision.

Henceforth, a preliminary approval of candidacies for the aforementioned positions by the President of Ukraine does not prevent the Cabinet of Ministers of Ukraine from exercising its authorities in the sphere of ensuring implementation of foreign policy of the state, direction and coordination of ministries' activities provided for in Articles 116.1 and 116.9 of the Constitution and appointment of first deputy ministers and deputy ministers — nominated by ministers as provided for in Article 22 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine». Having issued the Decree, the President of Ukraine did not interfere with the authorities of the highest executive body.

The procedure of preliminary approval of candidacies for positions in the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine as provided for in the Decree regards resolution by the President of Ukraine of a specific aspect of foreign political activities and does not regard general aspects of organisation and operating procedures of this Ministry. Therefore, the Constitutional Court sees no grounds to connect provisions of the Decree mentioned in the constitutional petition with organisation and activities of executive bodies, namely Cabinet of Ministers of Ukraine, regulation of fundamental principles of civil or diplomatic service, identification of fundamental principles of foreign policy that belongs to the sphere of legislative regulation.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise the Decree of the President of Ukraine «On Some Issues Related to Administration of Foreign Political Activities of the State» № 513 dated June 4, 2008 as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради  
України з прав людини щодо відповідності Конституції України  
(конституційності) окремого положення частини другої статті 211  
Сімейного кодексу України  
(справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною)**

м. Київ

Справа № 1-4/2009

3 лютого 2009 року

№ 3-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Бринцева** Василя Дмитровича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни — доповідача, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року № 2947—III (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 21—22, ст. 135; 2008 р., № 24, ст. 230).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Підставою для розгляду справи згідно з пунктом 3 статті 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є виникнення спірних питань щодо конституційності окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Уповноважений Верховної Ради України з прав людини — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України, зокрема статтям 21, 22, 24, 51, окреме положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (далі — Кодекс). Автор клопотання

вважає, що доповнення абзацу першого частини другої статті 211 Кодексу другим реченням про те, що різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не може бути більшою ніж сорок п'ять років відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усиновлення» від 10 квітня 2008 року № 257–VI (далі — Закон), порушує конституційні права громадян України.

На думку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зазначене доповнення є дискримінаційною за віковою ознакою нормою права, якою обмежено право громадян на усиновлення обраної дитини та право дитини бути усиновленою, а також порушено конституційний принцип рівності прав людини, за яким потреби усіх без винятку осіб мають однаково важливе значення і кожен має рівні можливості.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Верховний Суд України, Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерство юстиції України, фахівці Академії адвокатури України, Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Кодексу, виходить з такого.

3.1. В Україні дитинство охороняється державою (частина третя статті 51 Конституції України). Держава має забезпечувати належні умови для виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності (стаття 4 Закону України «Про охорону дитинства»). Пріоритетом у правовому регулюванні сімейних відносин є забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку (частина друга статті 1 Кодексу).

Створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї, сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення і підтримки усиновлювачів належать до основних засад державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (стаття 3 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»).

3.2. Держава зобов'язана турбуватися про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема забезпечити їх утримання та виховання (частина третя статті 52 Конституції України). Обов'язок держави забезпечити дитині захист і піклування, необхідні для її благопо-

луччя, узгоджується з позиціями, викладеними у визнаних в Україні міжнародно-правових актах, зокрема у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року (пункт 3 статті 10), Конвенції про права дитини 1989 року (стаття 3).

Правовідносини, пов'язані з усиновленням, не є предметом безпосереднього конституційного унормування, однак держава на виконання положень статей 51, 52 Конституції України і міжнародно-правових актів, дбаючи про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначає процедуру усиновлення. При цьому вона здійснює контроль за цією процедурою шляхом прийняття норм, які забезпечують регулювання зазначених суспільних відносин. Згідно з положеннями Принципу 2 Декларації прав дитини 1959 року при прийнятті з цією метою законів пріоритетним має бути якнайкраще забезпечення інтересів дитини. Європейський суд з прав людини також надає особливого значення при вирішенні справ про усиновлення принципу пріоритету інтересів дитини (Рішення у справі «Піні і Бертані та Манера і Атрипальді проти Румунії» від 22 червня 2004 року).

3.3. Засади охорони дитинства визначаються виключно законами України (пункт 6 частини першої статті 92 Конституції України). Положення, які стосуються інституту усиновлення, в тому числі такої процедури, правового статусу усиновлювача та усиновленої дитини, закріплені в главі 18 Кодексу. Аналіз цих положень дає підстави для висновку, що прагнення особи до усиновлення означає саме можливість усиновити дитину. Реалізація такого прагнення залежить від рішення уповноваженого органу (суду), який при вирішенні питань про усиновлення враховує встановлені державою умови та вимоги щодо осіб, які бажають усиновити дитину.

Обґрунтовуючи неконституційність оспорюваного положення статті 211 Кодексу, суб'єкт права на конституційне подання виходить насамперед з інтересів осіб, які бажають усиновити дитину, не враховуючи при цьому пріоритет інтересів усиновлюваних дітей та правових наслідків усиновлення. Разом з тим усиновлення надає усиновлювачам відповідні права та накладає на них обов'язки щодо усиновленої дитини в такому самому обсязі, який мають батьки щодо дитини (частина четверта статті 232 Кодексу), а усиновленим дітям — права і обов'язки в такому самому обсязі, який мають діти щодо своїх батьків (стаття 172, частина перша статті 202, частина п'ята статті 232 Кодексу). Встановлення вимоги щодо різниці у віці між усиновлювачем і усиновлюваним належить до законодавчих повноважень парламенту. Воно обумовлене відповідальністю держави за долю дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до закріплених в Конституції України принципів взаємовідносин між батьками та дітьми (статті 51, 52).

Визначена Законом вимога щодо різниці у віці між усиновлювачем і дитиною є однаково обов'язковою для всіх осіб, які бажають усиновити дитину, і фактично стосується можливості усиновлення дитини певного віку, а тому не порушує принципу рівності громадян перед законом, закріпленого статтею 24 Конституції України.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що встановлена окремим положенням частини другої статті 211 Кодексу різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не суперечить статтям 21, 22, 24, 51 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Положення другого речення абзацу першого частини другої статті 211 Сімейного кодексу України щодо різниці у віці між усиновлювачем та дитиною визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним).

**2.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
отдельного положения части второй статьи 211  
Семейного кодекса Украины по конституционному представлению  
Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека  
(дело о разнице в возрасте между усыновителем и ребенком)

г. Киев

Дело № 1-4/2009

3 февраля 2009 года

№ 3-рп/2009

*Конституционный Суд Украины в составе судей:*

**Брынцева** Василия Дмитриевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны — докладчика, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельного положения части второй статьи 211 Семейного кодекса Украины от 10 января 2002 года № 2947—III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2002 г., № 21—22, ст. 135; 2008 г., № 24, ст. 230) по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Основанием к рассмотрению дела согласно пункту 3 статьи 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является возникновение спорных вопросов о конституционности отдельного положения части второй статьи 211 Семейного кодекса Украины.

Заслушав судью-докладчика Маркуш М. А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

1. Субъект права на конституционное представление — Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины, в частности статьям 21, 22, 24, 51, отдель-

ное положение части второй статьи 211 Семейного кодекса Украины (далее — Кодекс). Автор ходатайства считает, что дополнение абзаца первой части второй статьи 211 Кодекса вторым предложением о том, что разница в возрасте между усыновителем и ребенком не может быть более сорока пяти лет в соответствии с Законом Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно усыновления» от 10 апреля 2008 года № 257-VI (далее — Закон), нарушает конституционные права граждан Украины.

По мнению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека, указанное дополнение является дискриминационной по возрастному признаку нормой права, которой ограничено право граждан на усыновление выбранного ребенка и право ребенка быть усыновленным, а также нарушен конституционный принцип равенства прав человека, по которому потребности всех без исключения лиц имеют одинаково важное значение и каждый имеет равные возможности.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Президент Украины, Верховный Суд Украины, Министерство Украины по делам семьи, молодежи и спорта, Министерство юстиции Украины, специалисты Академии адвокатуры Украины, Института государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Конституционный Суд Украины, решая вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельного положения части второй статьи 211 Кодекса, исходит из следующего.

3.1. В Украине детство охраняется государством (часть третья статьи 51 Конституции Украины). Государство должно обеспечивать надлежащие условия для воспитания, физического, психического, социального, духовного и интеллектуального развития детей, их социально-психологической адаптации и активной жизнедеятельности, роста в семейном окружении в атмосфере мира, достоинства, взаимоуважения, свободы и равенства (статья 4 Закона Украины «Об охране детства»). Приоритетом в правовом регулировании семейных отношений является обеспечение каждого ребенка семейным воспитанием, возможностью духовного и физического развития (часть вторая статьи 1 Кодекса).

Создание условий для реализации права каждого ребенка на воспитание в семье, содействие усыновлению детей, создание системы поощрения и поддержки усыновителей относятся к основным принципам государственной политики в сфере социальной защиты детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения (статья 3 Закона Украины «Об обеспечении организационно-правовых условий социальной защиты детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения»).

3.2. Государство обязано заботиться о детях-сиротах и детях, лишенных родительского попечения, в частности обеспечить их содержание и воспитание (часть третья статьи 52 Конституции Украины). Обязанность государства обеспечить ребенку защиту и попечение, необходимые для его благополучия, согласовывается с позициями, изложенными в признанных в Украине международно-правовых актах, в частности в Международном пакте об экономических, социальных и культурных правах 1966 года (пункт 3 статьи 10), Конвенции о правах ребенка 1989 года (статья 3).

Правоотношения, связанные с усыновлением, не являются предметом непосредственного конституционного нормирования, однако государство на выполнение положений статей 51, 52 Конституции Украины и международно-правовых актов, заботясь о детях-сиротах и детях, лишенных родительского попечения, определяет процедуру усыновления. При этом оно осуществляет контроль за данной процедурой путем принятия норм, обеспечивающих регулирование указанных общественных отношений. Согласно положениям Принципа 2 Декларации прав ребенка 1959 года при принятии с этой целью законов приоритетным должно быть наилучшее обеспечение интересов ребенка. Европейский суд по правам человека также придает особое значение при решении дел об усыновлении принципу приоритета интересов ребенка (Решение по делу «Пини и Бергани, а также Манера и Атрипальди против Румынии» от 22 июня 2004 года).

3.3. Основы охраны детства определяются исключительно законами Украины (пункт 6 части первой статьи 92 Конституции Украины). Положения, касающиеся института усыновления, в том числе такой процедуры, правового статуса усыновителя и усыновленного ребенка, закреплены в главе 18 Кодекса. Анализ данных положений дает основания для вывода, что намерение лица к усыновлению означает именно возможность усыновить ребенка. Реализация такого намерения зависит от решения уполномоченного органа (суда), который, решая вопросы усыновления, учитывает установленные государством условия и требования к лицам, желающим усыновить ребенка.

Обосновывая неконституционность оспариваемого положения статьи 211 Кодекса, субъект права на конституционное представление исходит прежде всего из интересов лиц, желающих усыновить ребенка, не учитывая при этом приоритет интересов усыновляемых детей и правовых последствий усыновления. Вместе с тем усыновление предоставляет усыновителям соответствующие права и возлагает на них обязанности относительно усыновленного ребенка в таком же объеме, какой имеют родители в отношении ребенка (часть четвертая статьи 232 Кодекса), а усыновленным детям — права и обязанности в таком же объеме, какой имеют дети относительно своих родителей (статья 172, часть первая статьи 202, часть пятая статьи 232 Кодекса). Установление требования о разнице в возрасте между усыновителем и усыновляемым относится к законодательным полномочиям парламента. Оно обусловлено ответственностью государства за судьбу детей-сирот и детей, лишенных роди-

тельского попечения, в соответствии с закрепленными в Конституции Украины принципами взаимоотношений между родителями и детьми (статьи 51, 52).

Определенное Законом требование о разнице в возрасте между усыновителем и ребенком является одинаково обязательным для всех лиц, желающих усыновить ребенка, и фактически касается возможности усыновления ребенка определенного возраста, а потому не нарушает принципа равенства граждан перед законом, закрепленного статьей 24 Конституции Украины.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что установленная отдельным положением части второй статьи 211 Кодекса разница в возрасте между усыновителем и ребенком не противоречит статьям 21, 22, 24, 51 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Положение второго предложения абзаца первой части второй статьи 211 Семейного кодекса Украины относительно разницы в возрасте между усыновителем и ребенком признать соответствующим Конституции Украины (конституционным).

**2.** Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 3-рр/2009 dated February 3, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the specific provision of Article 211.2 of the Family Code (case on age difference between an adoptive parent and a child)*

Subject of the right to constitutional petition — the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine — appealed to the Constitutional Court for recognising as non-conforming with the Constitution of Ukraine, namely with Articles 21, 22, 24 and 51, the specific provision of Article 211.2 of the Family Code (hereinafter referred to as «the Code»). The author of the petition maintains that appending Article 211.2.1 of the Code with

the second sentence reading that age difference between an adoptive parent and a child may not exceed forty-five years pursuant to the Law «On Introducing Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning Adoption» dated April 10, 2008 (hereinafter referred to as «the Law») infringes constitutional rights of Ukrainian citizens. In the opinion of the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine, this amendment is a legal provision discriminatory on the grounds of age, which restricts the citizens' right to adopt a selected child and the child's right to be adopted. It also violated the constitutional principle of equality of human rights, according to which needs of all persons without exception are equally important and everyone has equal opportunities.

When considering the issue of conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the specific provision of Article 211.2 of the Code, the Constitutional Court proceeded from the following.

Childhood in Ukraine is under the protection of the State (Article 51.3 of the Constitution). The state has to provide adequate conditions for education, physical, mental, social, spiritual and intellectual development of children, their social and psychological adaptation and active vital activities, growing in a family environment in the atmosphere of peace, dignity, mutual respect, freedom and equality (Article 4 of the Law «On Protection of Childhood»). The priority for legal regulation of family relationships is to provide family education and opportunities for spiritual and physical development for each child (Article 1.2 of the Code).

Creation of conditions for each child to enjoy the right to family education, facilitation of child adoption, establishment of the system of incentives and support for adoptive parents belong to the fundamental principles of state policy on social protection of orphan children and children deprived of parental care (Article 3 of the Law «On Ensuring Organisation and Legal Conditions for Social Protection of Orphan Children and Children Deprived of Parental Care»).

The State is obliged to take care of orphan children and children deprived of parental care, including support and upbringing (Article 52.3 of the Constitution). The State's duty to ensure protection and care of a child necessary for his/her wellbeing is in line with the provisions of international legal acts recognised by Ukraine, namely the 1966 International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Article 10.3) and the 1989 Convention on the Rights of the Child (Article 3).

Legal relations pertaining to adoption are not subject to the direct constitutional regulation. However, in order to ensure implementation of provisions of Articles 51 and 52 of the Constitution and international legal acts the State taking care of orphan children and children deprived of parental care determines the procedure for adoption. In this way, it controls this procedure by adopting norms that regulate the aforementioned social relations. According to the provisions of Principle 2 of the 1959 Declaration of the Rights of the Child, at adopting laws for this purpose, the best interests of the child shall be of paramount consideration. The European Court of Human Rights also gives special consideration to the priority of the principle of the child's interests when deciding on

adoption cases (Judgment in the case of Pini and Bertani & Manera and Atripaldi v. Romania dated June 22, 2004).

The fundamentals of the protection of childhood are determined exclusively by the laws of Ukraine (Article 92.1.6 of the Constitution). Provisions concerning adoption, including such procedure, legal status of the adopting parent and the adopted child, are provided for in Article 18 of the Code. Analysis of respective provisions gives grounds to conclude that the person's intention to adopt a child means a possibility to adopt. Implementation of such an intention depends on the decision of the authorised body (the court) that takes into consideration conditions established by the state and requirements for persons willing to adopt a child when ruling on adoption.

When justifying unconstitutionality of the disputed provision of Article 211 of the Code the subject of the right to constitutional petition proceeds primarily from the interests of persons willing to adopt a child without taking heed of the priority of the interests of adopted children and legal consequences of adoption. At the same time, adoption grants to the adoptive parents respective rights and imposes responsibility with regard to the adopted child in the same scope as those of parents with regard to a child (Article 232.4 of the Code), and to the adopted children — rights and responsibilities in the same scope as those of children with regard to their parents (Articles 172, 202.1 and 232.5 of the Code). Establishment of a requirement concerning the age difference between an adoptive parent and an adopted child belongs to the legislative authorities of the parliament. It is explained by the State's responsibility for the fate of orphan children and children deprived of parental care according to the principles of relations between parents and children as provided for in the Constitution (Articles 51 and 52).

The requirement determined in the Law with regard to the age difference between an adoptive parent and an adopted child is equally binding for everyone willing to adopt a child and actually refers to a possibility to adopt a child of a certain age and as such does not violate the principle of equality of citizens before the law as provided for in Article 24 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise the provision of the second sentence of Article 211.2.1 of the Family Code concerning age difference between an adoptive parent and a child as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Верховної Ради  
Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України  
(конституційності) пунктів 1, 4, 8, 10, підпункту «б» підпункту 2  
пункту 13, пунктів 14, 17 розділу I Закону України «Про внесення змін  
до деяких законодавчих актів України щодо здійснення державного  
архітектурно-будівельного контролю та сприяння  
інвестиційній діяльності у будівництві»**

м. Київ

Справа № 1-7/2009

3 лютого 2009 року

№ 4-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича — доповідача, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 1, 4, 8, 10, підпункту «б» підпункту 2 пункту 13, пунктів 14, 17 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю та сприяння інвестиційній діяльності у будівництві» від 16 травня 2007 року № 1026–V (Відомості Верховної Ради України, 2007 р., № 34, ст. 444).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору стосовно повноважень органів влади Автономної Республіки Крим щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю.

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Верховна Рада Автономної Республіки Крим — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), пункти 1, 4, 8, 10, підпункт «б» підпункту 2 пункту 13, пункти 14, 17 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю та сприяння інвестиційній діяльності у будівництві» від 16 травня 2007 року № 1026–V (далі — Закон).

У конституційному поданні зазначається, що Законом обмежені повноваження Автономної Республіки Крим у частині здійснення державного архітектурно-будівельного контролю, який передано від інспекції державного архітектурно-будівельного контролю в Автономній Республіці Крим до територіального органу Державної архітектурно-будівельної інспекції України.

Автор клопотання вважає, що пункти 1, 4, 8, 10, підпункт «б» підпункту 2 пункту 13, пункти 14, 17 розділу I Закону в частині надання повноважень щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю в Автономній Республіці Крим територіальним органам, утвореним у складі Державної архітектурно-будівельної інспекції України, не відповідають вимогам частини другої статті 19, статей 132, 134, частини четвертої статті 136, пункту 4 частини першої статті 137 Конституції України.

2. Щодо порушених у конституційному поданні питань свої позиції висловили Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, вчені Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Розглядаючи питання щодо конституційності оспорюваних положень Закону, Конституційний Суд України вважає за необхідне провести їх дослідження у контексті норм законів України, в які внесено зміни.

4. Згідно з частиною другою статті 10 Закону України «Про архітектурну діяльність» (в редакції від 20 травня 1999 року) державний архітектурно-будівельний контроль здійснювали Державна архітектурно-будівельна інспекція України, інспекції державного архітектурно-будівельного контролю в Автономній Республіці Крим, областях, районах, містах Києві та Севастополі, містах обласного підпорядкування.

Інспекція державного архітектурно-будівельного контролю в Автономній Республіці Крим входила до складу Міністерства будівельної політики і архітектури Автономної Республіки Крим та йому підпорядковувалася. Інспекції державного архітектурно-будівельного контролю в областях, містах Києві та Севастополі, районах і містах обласного підпорядкування входили до складу відповідних органів місцевих державних адміністрацій, виконавчих комітетів міських рад.

Державна архітектурно-будівельна інспекція України здійснювала методичне керівництво і нормативне забезпечення діяльності місцевих інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю, розглядала спірні питання, що виникали, проводила вибіркові перевірки дотримання встановленого порядку прийняття в експлуатацію завершених будівництвом об'єктів (Положення про державний архітектурно-будівельний контроль, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року № 225 з наступними змінами).

На виконання Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2005 року «Про стан додержання вимог законодавства та заходи щодо підвищення ефективності державної політики у сфері регулювання земельних відносин, використання та охорони земель» від 21 листопада 2005 року № 1643 Кабінет Міністрів України 5 квітня 2006 року видав Постанову № 428, якою утворив Державну архітектурно-будівельну інспекцію і визнав її урядовим органом державного управління, що діє в складі Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України і йому підпорядковується. Постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2007 року № 1182 внесено зміни у відповідні нормативно-правові акти Уряду України і визначено систему органів державного архітектурно-будівельного контролю, яку складають Державна архітектурно-будівельна інспекція України, її територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

4.1. У зв'язку з удосконаленням здійснення державного архітектурно-будівельного контролю Верховна Рада України 16 травня 2007 року Законом внесла зміни до деяких законодавчих актів України, а саме:

— статті 10 Закону України «Про архітектурну діяльність», за якими державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд має здійснюватися центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури і, зокрема, Державною архітектурно-будівельною інспекцією України та її територіальними органами (підпункт «б» підпункту 2 пункту 13 розділу I);

— статті 13 Закону України «Про основи містобудування», відповідно до яких з компетенції місцевих державних адміністрацій виключені повноваження щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю за будівництвом об'єктів незалежно від форми їх власності (пункт 4 розділу I);

— статей 24, 31 Закону України «Про планування і забудову територій», згідно з якими дозвіл на початок виконання будівельних робіт має надаватися Державною архітектурно-будівельною інспекцією України або її територіальними органами, а державний контроль за плануванням, забудовою та іншим використанням територій, окрім інших спеціально уповноважених органів, здійснюється Державною архітектурно-будівельною інспекцією України та її територіальними органами (пункт 14 розділу I);

— статті 2 Закону України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобуду-

вання», відповідно до яких справи про правопорушення, передбачені зазначеним законом, уповноважені розглядати Державна архітектурно-будівельна інспекція України та її територіальні органи, а право накладати штрафи надано також заступникам начальників інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю (пункт 8 розділу I);

— статті 244<sup>6</sup> Кодексу України про адміністративні правопорушення, за якими Державна архітектурно-будівельна інспекція України та її територіальні органи визнаються суб'єктами права розгляду справ про адміністративні правопорушення, що пов'язані з будівництвом, а право накладати адміністративні стягнення за правопорушення визнано також за заступниками начальників інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю (пункт 1 розділу I);

— статті 4 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито», згідно з якими від сплати державного мита за позовами до господарського суду щодо стягнення штрафу за порушення у сфері містобудування звільняються також територіальні органи Державної архітектурно-будівельної інспекції України (пункт 17 розділу I).

**5.** Відповідно до Конституції України за формою державного устрою Україна є унітарною державою. Суверенітет України як незалежної, демократичної держави поширюється на всю її територію. Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання. Статус Автономної Республіки Крим визначається Конституцією України, законами України, Конституцією Автономної Республіки Крим.

**6.** Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своєї компетенції здійснює представницькі, нормотворчі і контрольні функції та повноваження (абзац перший пункту 3 статті 1 Конституції Автономної Республіки Крим). Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим мають відповідати Конституції України, законам України і є обов'язковими до виконання в Автономній Республіці Крим.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим у межах своєї компетенції здійснює виконавчі функції та повноваження (абзац другий пункту 3 статті 1 Конституції Автономної Республіки Крим), а також державні виконавчі функції і повноваження, делеговані законами України. При цьому для здійснення делегованих державних виконавчих функцій і повноважень Автономній Республіці Крим передаються відповідні фінансові та матеріальні ресурси, об'єкти державної власності. В питаннях виконання державних функцій і повноважень Рада міністрів Автономної Республіки Крим, її Голова, його заступники, керівники відповідних міністерств і республіканських комітетів Автономної Республіки Крим підзвітні і підконтрольні Кабінету Міністрів України (пункти 3, 5 статті 35 Конституції Автономної Республіки Крим).

Основоположним у здійсненні публічної влади органами влади Автономної Республіки Крим є приписи частини другої статті 135 Конституції України стосовно того, що нормативно-правові акти Верховної Ради Ав-

тономної Республіки Крим та рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть суперечити Конституції і законам України, приймаються відповідно до Конституції України, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та на їх виконання.

7. Статтею 137 Конституції України Автономна Республіка Крим наділена повноваженнями щодо здійснення нормативного регулювання з ряду питань, зокрема з питань містобудування і житлового господарства. Ці повноваження згідно зі статтею 9 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» реалізує Верховна Рада Автономної Республіки Крим (пункт 4 частини першої).

Нормативне регулювання є формою впорядкування суспільних відносин і має здійснюватися його суб'єктами у визначених законом межах. Однак Автономній Республіці Крим Конституцією України, законами України не надані повноваження щодо нормативного регулювання державного контролю у сфері містобудування. Це питання є предметом законодавчого регулювання. Так, згідно з частиною четвертою статті 4 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» виключно законами встановлюються види господарської діяльності, які є предметом державного нагляду (контролю), і органи, уповноважені його здійснювати. Орган державного нагляду (контролю) не може здійснювати державний контроль у сфері господарської діяльності, якщо закон прямо не уповноважує його на це та не визначає повноважень такого органу.

На відміну від нормативного регулювання державного контролю його здійснення у сфері містобудування слід розглядати як одну із державних виконавчих функцій. Аналіз положень статті 138 Конституції України та пункту 3 статті 35 Конституції Автономної Республіки Крим дає підстави вважати, що такі повноваження можуть бути делеговані Автономній Республіці Крим. Зокрема, право Автономної Республіки Крим здійснювати державний контроль у сфері містобудування передбачено статтею 10 Закону України «Про основи містобудування».

8. Делегування повноважень є важливим конституційно-правовим інститутом, що являє собою передачу повноважень від одного суб'єкта владних повноважень іншому. Делегування повноважень не є формою остаточної їх передачі. Вони залишаються повноваженнями органу, від якого делеговані, і можуть бути повернуті або змінені.

Конституційний Суд України вважає, що делегування законом повноважень органам влади Автономної Республіки Крим впливає з конституційних засад здійснення державної влади і обумовлене соціально-економічними, політичними та іншими чинниками. При цьому ні на рівні органів влади Автономної Республіки Крим, ні на рівні органів місцевого самоврядування Конституція України не встановила обмежень щодо змін або повернення законом органам виконавчої влади делегованих повноважень.

Виходячи із правової природи делегованих повноважень та зважаючи, що надання Автономній Республіці Крим повноважень щодо здійснення

архітектурно-будівельного контролю є правом держави і відбувалося шляхом прийняття закону, а повернення їх органам виконавчої влади — Державній архітектурно-будівельній інспекції України та її територіальним органам — здійснене також законом, Конституційний Суд України не вбачає оспорювані положення Закону такими, що суперечать статті 134, частині четвертій статті 136 Конституції України.

**9.** Конституційний Суд України вважає, що делегування законами України Автономній Республіці Крим інших повноважень, окрім визначених Конституцією України, чи їх зміна не суперечить конституційному принципу поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади (стаття 132 Конституції України).

Утворення у складі України Автономної Республіки Крим та наділення її повноваженнями є формою децентралізації державної влади в унітарній державі. Згідно зі статтею 133 Конституції України Автономна Республіка Крим є адміністративно-територіальною одиницею України і складає систему її адміністративно-територіального устрою. Функціонування Автономної Республіки Крим ґрунтується також на конституційних засадах єдності та цілісності державної території, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Принцип поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади щодо Автономної Республіки Крим відображається встановленням Конституцією України правовим статусом Автономної Республіки Крим, повноваженнями і питаннями, віднесеними до її відання, що є непорушним і може змінюватися лише шляхом внесення змін до Основного Закону України. Делеговані законами України повноваження Автономній Республіці Крим визначають необхідне співвідношення державного управління та участі регіону у вирішенні тих чи інших питань внутрішньої політики держави на певному етапі її соціально-економічного розвитку і можуть змінюватися.

**10.** Конституційний Суд України виходить з того, що чинне законодавство передбачає здійснення містобудівного і архітектурно-будівельного державного контролю. З'ясувавши суть положень статті 1 Закону України «Про основи містобудування», статей 1, 10 Закону України «Про архітектурну діяльність», можна дійти висновку, що державний архітектурно-будівельний контроль є виокремленою частиною державного містобудівного контролю і відображає потребу в дотриманні всіма суб'єктами державних стандартів, норм, правил, архітектурних вимог і технічних умов при затвердженні та реалізації містобудівної документації і проектів конкретних об'єктів.

Проаналізувавши положення Закону, Конституційний Суд України констатує, що Державній архітектурно-будівельній інспекції України та її територіальному органу в Автономній Республіці Крим надані повноваження щодо здійснення державного контролю у сфері містобудування в архітектурно-будівельній частині. Інші делеговані Автономній Республіці

Крим законами України повноваження стосовно державного контролю за містобудуванням залишаються в її компетенції.

11. Дослідивши оспорювані положення Закону, Конституційний Суд України дійшов висновку, що вони не суперечать частині другій статті 19, статтям 132, 134, частині четвертій статті 136, пункту 4 частини першої статті 137 Конституції України.

12. Суб'єкт права на конституційне подання ставить також питання про визнання неконституційним пункту 10 розділу I Закону, яким внесено зміни до частини другої статті 31 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо вилучення з відання виконавчих органів міських рад (за винятком міст районного значення) надання дозволу на проведення певних робіт, пов'язаних з будівництвом. Однак частину другу статті 31 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння будівництву» від 16 вересня 2008 року № 509–VI виключено, тому на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне провадження у справі в цій частині підлягає припиненню.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 63, 65, 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення законів України, до яких внесено зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю та сприяння інвестиційній діяльності у будівництві» від 16 травня 2007 року № 1026–V, а саме:

— статті 244<sup>6</sup> Кодексу України про адміністративні правопорушення, за якими Державна архітектурно-будівельна інспекція України та її територіальні органи визнаються суб'єктами права розгляду справ про адміністративні правопорушення, що пов'язані з будівництвом, а право накладати адміністративні стягнення за правопорушення визнано також за заступниками начальників інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю (пункт 1 розділу I);

— статті 13 Закону України «Про основи містобудування», відповідно до яких з компетенції місцевих державних адміністрацій виключені повноваження щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю за будівництвом об'єктів незалежно від форми їх власності (пункт 4 розділу I);

— статті 2 Закону України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування», згідно з якими справи про правопорушення, передбачені зазначе-

ним законом, уповноважені розглядати Державна архітектурно-будівельна інспекція України та її територіальні органи, а право накладати штрафи надано також заступникам начальників інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю (пункт 8 розділу I);

— статті 10 Закону України «Про архітектурну діяльність», за якими державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд має здійснюватися центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури і, зокрема, Державною архітектурно-будівельною інспекцією України та її територіальними органами (підпункт «б» підпункту 2 пункту 13 розділу I);

— статей 24, 31 Закону України «Про планування і забудову територій», відповідно до яких дозвіл на початок виконання будівельних робіт має надаватися Державною архітектурно-будівельною інспекцією України або її територіальними органами, а державний контроль за плануванням, забудовою та іншим використанням територій, окрім інших спеціально уповноважених органів, здійснюється Державною архітектурно-будівельною інспекцією України та її територіальними органами (пункт 14 розділу I);

— статті 4 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито», згідно з якими від сплати державного мита за позовами до господарського суду щодо стягнення штрафу за порушення у сфері містобудування звільняються також територіальні органи Державної архітектурно-будівельної інспекції України (пункт 17 розділу I).

**2.** Припинити конституційне провадження у справі стосовно перевірки на відповідність Конституції України частини другої статті 31 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо виключення з відання виконавчих органів міських рад (за винятком міст районного значення) надання дозволу на проведення певних робіт, пов'язаних з будівництвом (пункт 10 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю та сприяння інвестиційній діяльності у будівництві» від 16 травня 2007 року № 1026–V), з підстав непіддомочості Конституційному Суду України цього питання.

**3.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) пунктов 1, 4, 8, 10, подпункта «б» подпункта 2 пункта 13, пунктов 14, 17 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля и содействию инвестиционной деятельности в строительстве» по конституционному представлению Верховной Рады Автономной Республики Крым

г. К и е в

Дело № 1-7/2009

3 февраля 2009 года

№ 4-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича — докладчика, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) пунктов 1, 4, 8, 10, подпункта «б» подпункта 2 пункта 13, пунктов 14, 17 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля и содействию инвестиционной деятельности в строительстве» от 16 мая 2007 года № 1026–V (Ведомости Верховной Рады Украины, 2007 г., № 34, ст. 444) по конституционному представлению Верховной Рады Автономной Республики Крым.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Верховной Рады Автономной Республики Крым.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 75 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора относительно полномочий органов власти Автономной Республики Крым по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля.

Заслушав судью-докладчика Ткачука П. Н. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л:**

1. Субъект права на конституционное представление — Верховная Рада Автономной Республики Крым — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) пункты 1, 4, 8, 10, подпункт «б» подпункта 2 пункта 13, пункты 14, 17 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля и содействию инвестиционной деятельности в строительстве» от 16 мая 2007 года № 1026—V (далее — Закон).

В конституционном представлении указывается, что Законом ограничены полномочия Автономной Республики Крым в части осуществления государственного архитектурно-строительного контроля, который передан от инспекции государственного архитектурно-строительного контроля в Автономной Республике Крым в территориальный орган Государственной архитектурно-строительной инспекции Украины.

Автор ходатайства считает, что пункты 1, 4, 8, 10, подпункт «б» подпункта 2 пункта 13, пункты 14, 17 раздела I Закона в части предоставления полномочий по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля в Автономной Республике Крым территориальным органам, образованным в составе Государственной архитектурно-строительной инспекции Украины, не соответствуют требованиям части второй статьи 19, статей 132, 134, части четвертой статьи 136, пункта 4 части первой статьи 137 Конституции Украины.

2. Относительно поднятых в конституционном представлении вопросов свои позиции изложили Верховная Рада Украины, Кабинет Министров Украины, ученые Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Рассматривая вопрос о конституционности оспариваемых положений Закона, Конституционный Суд Украины считает необходимым исследовать их в контексте норм законов Украины, в которые внесены изменения.

4. Согласно части второй статьи 10 Закона Украины «Об архитектурной деятельности» (в редакции от 20 мая 1999 года) государственный архитектурно-строительный контроль осуществляют Государственная архитектурно-строительная инспекция Украины, инспекции государственного архитектурно-строительного контроля в Автономной Республике Крым, областях, районах, городах Киеве и Севастополе, городах областного подчинения.

Инспекция государственного архитектурно-строительного контроля в Автономной Республике Крым входила в состав Министерства строительной политики и архитектуры Автономной Республики Крым и ему подчинялась. Инспекции государственного архитектурно-строительного

контроля в областях, городах Киеве и Севастополе, районах и городах областного подчинения входили в состав соответствующих органов местных государственных администраций, исполнительных комитетов городских советов.

Государственная архитектурно-строительная инспекция Украины осуществляла методическое руководство и нормативное обеспечение деятельности местных инспекций государственного архитектурно-строительного контроля, рассматривала возникающие спорные вопросы, проводила выборочные проверки соблюдения установленного порядка принятия в эксплуатацию завершенных строительных объектов (Положение о государственном архитектурно-строительном контроле, утвержденное Постановлением Кабинета Министров Украины от 25 марта 1993 года № 225 с последующими изменениями).

Во исполнение Указа Президента Украины «О решении Совета национальной безопасности и обороны Украины от 29 июня 2005 года «О состоянии соблюдения требований законодательства и мероприятиях по повышению эффективности государственной политики в сфере регулирования земельных отношений, использования и охраны земель» от 21 ноября 2005 года № 1643 Кабинет Министров Украины 5 апреля 2006 года издал Постановление № 428, которым образовал Государственную архитектурно-строительную инспекцию и признал ее правительственным органом государственного управления, действующим в составе Министерства строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Украины и ему подчиняющимся. Постановлением Кабинета Министров Украины от 26 сентября 2007 года № 1182 внесены изменения в соответствующие нормативно-правовые акты Правительства Украины и определена система органов государственного архитектурно-строительного контроля, в которую входят Государственная архитектурно-строительная инспекция Украины, ее территориальные органы в Автономной Республике Крым, областях, городах Киеве и Севастополе.

4.1. В связи с усовершенствованием осуществления государственного архитектурно-строительного контроля Верховная Рада Украины 16 мая 2007 года Законом внесла изменения в некоторые законодательные акты Украины, а именно:

— статью 10 Закона Украины «Об архитектурной деятельности», по которым государственный архитектурно-строительный контроль и надзор должен осуществляться центральным органом исполнительной власти по вопросам строительства, градостроительства и архитектуры и, в частности, Государственной архитектурно-строительной инспекцией Украины и ее территориальными органами (подпункт «б» подпункта 2 пункта 13 раздела I);

— статью 13 Закона Украины «Об основах градостроительства», в соответствии с которыми из компетенции местных государственных администраций исключены полномочия по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля за строительством объектов независимо от формы их собственности (пункт 4 раздела I);

— статьи 24, 31 Закона Украины «О планировании и застройке территорий», согласно которым разрешение на начало выполнения строительных работ должно предоставляться Государственной архитектурно-строительной инспекцией Украины или ее территориальными органами, а государственный контроль по планированию, застройке и другому использованию территорий, кроме других специально уполномоченных органов, осуществляется Государственной архитектурно-строительной инспекцией Украины и ее территориальными органами (пункт 14 раздела I);

— статью 2 Закона Украины «Об ответственности предприятий, их объединений, учреждений и организаций за правонарушения в сфере градостроительства», в соответствии с которыми дела о правонарушениях, предусмотренных настоящим законом, уполномочены рассматривать Государственная архитектурно-строительная инспекция Украины и ее территориальные органы, а право налагать штрафы предоставлено также заместителям начальников инспекций государственного архитектурно-строительного контроля (пункт 8 раздела I);

— статью 244<sup>6</sup> Кодекса Украины об административных правонарушениях, по которым Государственная архитектурно-строительная инспекция Украины и ее территориальные органы признаются субъектами права рассмотрения дел об административных правонарушениях, связанных со строительством, а право налагать административные взыскания за правонарушения признано также за заместителями начальников инспекций государственного архитектурно-строительного контроля (пункт 1 раздела I);

— статью 4 Декрета Кабинета Министров Украины «О государственной пошлине», согласно которым от уплаты государственной пошлины по искам в хозяйственный суд относительно взыскания штрафа за нарушения в сфере градостроительства освобождаются также территориальные органы Государственной архитектурно-строительной инспекции Украины (пункт 17 раздела I).

5. Согласно Конституции Украины по форме государственного строя Украина является унитарным государством. Суверенитет Украины как независимого, демократического государства распространяется на всю ее территорию. Автономная Республика Крым является неотъемлемой составной Украины и в пределах полномочий, определенных Конституцией Украины, решает вопросы, отнесенные к ее ведению. Статус Автономной Республики Крым определяется Конституцией Украины, законами Украины, Конституцией Автономной Республики Крым.

6. Верховная Рада Автономной Республики Крым в пределах своей компетенции осуществляет представительные, нормотворческие и контрольные функции и полномочия (абзац первый пункта 3 статьи 1 Конституции Автономной Республики Крым). Нормативно-правовые акты Верховной Рады Автономной Республики Крым должны соответствовать Конституции Украины, законам Украины и являются обязательными к исполнению в Автономной Республике Крым.

Совет министров Автономной Республики Крым в пределах своей компетенции выполняет исполнительные функции и полномочия (абзац второй пункта 3 статьи 1 Конституции Автономной Республики Крым), а также государственные исполнительные функции и полномочия, делегированные законами Украины. При этом для осуществления делегированных государственных исполнительных функций и полномочий Автономной Республике Крым передаются соответствующие финансовые и материальные ресурсы, объекты государственной собственности. В вопросах выполнения государственных функций и полномочий Совет министров Автономной Республики Крым, его Председатель, его заместители, руководители соответствующих министерств и республиканских комитетов Автономной Республики Крым подотчетны и подконтрольны Кабинету Министров Украины (пункты 3, 5 статьи 35 Конституции Автономной Республики Крым).

Основополагающим в осуществлении публичной власти органами власти Автономной Республики Крым являются предписания части второй статьи 135 Конституции Украины о том, что нормативно-правовые акты Верховной Рады Автономной Республики Крым и решения Совета министров Автономной Республики Крым не могут противоречить Конституции и законам Украины, принимаются в соответствии с Конституцией Украины, законами Украины, актами Президента Украины, Кабинета Министров Украины и во их исполнение.

7. Статьей 137 Конституции Украины Автономная Республика Крым наделена полномочиями по осуществлению нормативного регулирования ряда вопросов, в частности градостроительства и жилищного хозяйства. Эти полномочия согласно статье 9 Закона Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым» реализует Верховная Рада Автономной Республики Крым (пункт 4 части первой).

Нормативное регулирование является формой упорядочения общественных отношений и должно осуществляться его субъектами в определенных законом пределах. Однако Автономной Республике Крым Конституцией Украины, законами Украины не предоставлены полномочия по нормативному регулированию государственного контроля в сфере градостроительства. Этот вопрос является предметом законодательного регулирования. Так, согласно части четвертой статьи 4 Закона Украины «Об основных началах государственного надзора (контроля) в сфере хозяйственной деятельности» исключительно законами устанавливаются виды хозяйственной деятельности, являющиеся предметом государственного надзора (контроля), и органы, уполномоченные его осуществлять. Орган государственного надзора (контроля) не может осуществлять государственный контроль в сфере хозяйственной деятельности, если закон прямо не уполномочивает его на это и не определяет полномочий такого органа.

В отличие от нормативного регулирования государственного контроля его осуществление в сфере градостроительства следует рассматривать как одну из государственных исполнительных функций. Анализ положений статьи 138 Конституции Украины и пункта 3 статьи 35 Конституции

Автономной Республики Крым дает основания считать, что такие полномочия могут быть делегированы Автономной Республике Крым. В частности, право Автономной Республики Крым осуществлять государственный контроль в сфере градостроительства предусмотрено статьей 10 Закона Украины «Об основах градостроительства».

**8.** Делегирование полномочий является важным конституционно-правовым институтом, представляющим собой передачу полномочий от одного субъекта властных полномочий другому. Делегирование полномочий не является окончательной формой их передачи. Они остаются полномочиями органа, от которого делегированы, и могут быть возвращены или изменены.

Конституционный Суд Украины считает, что делегирование законом полномочий органам власти Автономной Республики Крым вытекает из конституционных принципов осуществления государственной власти и обусловлено социально-экономическими, политическими и иными факторами. При этом ни на уровне органов власти Автономной Республики Крым, ни на уровне органов местного самоуправления Конституция Украины не установила ограничений, касающихся изменений или возвращения законом органам исполнительной власти делегированных полномочий.

Исходя из правовой природы делегированных полномочий и учитывая, что предоставление Автономной Республике Крым полномочий по осуществлению архитектурно-строительного контроля является правом государства и осуществлялось путем принятия закона, а возвращение их органам исполнительной власти — Государственной архитектурно-строительной инспекции Украины и ее территориальным органам — осуществлено также законом, Конституционный Суд Украины не находит оспариваемые положения Закона противоречащими статье 134, части четвертой статьи 136 Конституции Украины.

**9.** Конституционный Суд Украины считает, что делегирование законами Украины Автономной Республике Крым иных полномочий, кроме определенных Конституцией Украины, или их изменение не противоречит конституционному принципу сочетания централизации и децентрализации в осуществлении государственной власти (статья 132 Конституции Украины).

Образование в составе Украины Автономной Республики Крым и наделение ее полномочиями является формой децентрализации государственной власти в унитарном государстве. Согласно статье 133 Конституции Украины Автономная Республика Крым является административно-территориальной единицей Украины и составляет систему ее административно-территориального устройства. Функционирование Автономной Республики Крым основывается также на конституционных принципах единства и целостности государственной территории, сбалансированности и социально-экономического развития регионов с учетом их исторических, экономических, экологических, географических и демографических особенностей, этнических и культурных традиций.

Принцип сочетания централизации и децентрализации в осуществлении государственной власти в отношении Автономной Республики Крым отображается установленным Конституцией Украины правовым статусом Автономной Республики Крым, полномочиями и вопросами, отнесенными к ее ведению, что является незыблемым и может изменяться только путем внесения изменений в Основной Закон Украины. Делегированные законами Украины полномочия Автономной Республике Крым определяют необходимое соотношение государственного управления и участия региона в решении тех или иных вопросов внутренней политики государства на определенном этапе ее социально-экономического развития и могут изменяться.

**10.** Конституционный Суд Украины исходит из того, что действующее законодательство предусматривает осуществление градостроительного и архитектурно-строительного государственного контроля. Уяснив суть положений статьи 1 Закона Украины «Об основах градостроительства», статей 1, 10 Закона Украины «Об архитектурной деятельности», можно сделать вывод, что государственный архитектурно-строительный контроль является отдельной частью государственного градостроительного контроля и отображает потребность в соблюдении всеми субъектами государственных стандартов, норм, правил, архитектурных требований и технических условий при утверждении и реализации градостроительной документации и проектов конкретных объектов.

Проанализировав положения Закона, Конституционный Суд Украины констатирует, что Государственной архитектурно-строительной инспекции Украины и ее территориальному органу в Автономной Республике Крым предоставлены полномочия по осуществлению государственного контроля в сфере градостроительства в архитектурно-строительной части. Иные делегированные Автономной Республике Крым законами Украины полномочия, касающиеся государственного контроля градостроительства, остаются в ее компетенции.

**11.** Исследовав оспариваемые положения Закона, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что они не противоречат части второй статьи 19, статьям 132, 134, части четвертой статьи 136, пункту 4 части первой статьи 137 Конституции Украины.

**12.** Субъект права на конституционное представление поднимает также вопрос о признании неконституционным пункта 10 раздела I Закона, которым внесены изменения в часть вторую статьи 31 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» относительно изъятия из ведения исполнительных органов городских советов (за исключением городов районного значения) предоставления разрешения на проведение определенных работ, связанных со строительством. Однако часть вторую статьи 31 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» Законом Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по содействию строительству» от 16 сентября 2008 года № 509—VI исключено, поэтому на основании пункта 3 статьи 45 Закона

Украины «О Конституционном Суде Украины» конституционное производство по делу в этой части подлежит прекращению.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 61, 63, 65, 77 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения законов Украины, в которые внесены изменения Законом Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля и содействию инвестиционной деятельности в строительстве» от 16 мая 2007 года № 1026–V, а именно:

— статьи 244<sup>6</sup> Кодекса Украины об административных правонарушениях, по которым Государственная архитектурно-строительная инспекция Украины и ее территориальные органы признаются субъектами права рассмотрения дел об административных правонарушениях, связанных со строительством, а право налагать административные взыскания за правонарушения признано также за заместителями начальников инспекций государственного архитектурно-строительного контроля (пункт 1 раздела I);

— статьи 13 Закона Украины «Об основах градостроительства», согласно которым из компетенции местных государственных администраций исключены полномочия по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля за строительством объектов независимо от формы их собственности (пункт 4 раздела I);

— статьи 2 Закона Украины «Об ответственности предприятий, их объединений, учреждений и организаций за правонарушения в сфере градостроительства», согласно которым дела о правонарушениях, предусмотренных указанным законом, уполномочены рассматривать Государственная архитектурно-строительная инспекция Украины и ее территориальные органы, а право налагать штрафы предоставлено также заместителям начальников инспекций государственного архитектурно-строительного контроля (пункт 8 раздела I);

— статьи 10 Закона Украины «Об архитектурной деятельности», по которым государственный архитектурно-строительный контроль и надзор должен осуществляться центральным органом исполнительной власти по вопросам строительства, градостроительства и архитектуры и, в частности, Государственной архитектурно-строительной инспекцией Украины и ее территориальными органами (подпункт «б» подпункта 2 пункта 13 раздела I);

— статей 24, 31 Закона Украины «О планировании и застройке территорий», согласно которым разрешение на начало выполнения строительных работ должно предоставляться Государственной архитектурно-строительной инспекцией Украины или ее территориальными органами, а государственный контроль за планированием, застройкой и другим

использованием территорий, кроме иных специально уполномоченных органов, осуществляется Государственной архитектурно-строительной инспекцией Украины и ее территориальными органами (пункт 14 раздела I);

— статьи 4 Декрета Кабинета Министров Украины «О государственной пошлине», согласно которым от уплаты государственной пошлины по искам в хозяйственный суд о взыскании штрафа за нарушение в сфере градостроительства освобождаются также территориальные органы Государственной архитектурно-строительной инспекции Украины (пункт 17 раздела I).

2. Прекратить конституционное производство по делу о проверке конституционности части второй статьи 31 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» относительно исключения из ведения исполнительных органов городских советов (за исключением городов районного значения) предоставление разрешения на проведение определенных работ, связанных со строительством (пункт 10 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля и содействию инвестиционной деятельности в строительстве» от 16 мая 2007 года № 1026–V), на основании неподведомственности Конституционному Суду Украины данного вопроса.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжалованно.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 4-рр/2009 dated February 3, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of sub-item «b» of item 13.2, items 1, 4, 8, 10, 14 and 17 of Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to Legislative Acts of Ukraine concerning Exercise of State Architectural and Construction Control and Facilitation of Investment Activities in Construction»*

Subject of the right to constitutional petition states that the Law «On Introducing Amendments to Legislative Acts of Ukraine concerning Exercise of State Architectural and Construction Control and Facilitation of Investment Activities in Construction» № 1026-V dated May 16, 2007 restricts the authorities of the Autonomous Republic of Crimea (hereinafter referred to as the «ARC») by transferring the authorities of inspectorates of state architectural and

construction control of the ARC to the territorial body of the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine. Provisions of the disputed Law are claimed to be non-conforming with Articles 19.2, 132, 134, 136.4, item 4 Article 137.1 of the Constitution.

According to Article 10.2 of the Law «On Architectural Activities», the State Architectural and Construction Control Inspectorate and inspectorates of state architectural and construction control in the ARC, oblasts, districts, cities of Kyiv and Sevastopol and cities of oblast subordination exercised state architectural and construction control. Inspectorate of state architectural and construction control in the ARC was part of and subordinate to the Ministry of Construction Policy and Architecture of the ARC. Inspectorates of state architectural and construction control in oblasts, cities of Kyiv and Sevastopol, districts and cities of oblast subordination were part of respective bodies of local state administrations and executive committees of city councils.

The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1182 dated September 26, 2007 introduced amendments to the system of bodies exercising state architectural and construction control. The new system included the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine and its territorial bodies in the ARC, oblasts and cities of Kyiv and Sevastopol.

Following these changes in the system of state architectural and construction control, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law «On Introducing Amendments to Legislative Acts of Ukraine concerning Exercise of State Architectural and Construction Control, and Facilitation of Investment Activities in Construction» № 1026-V dated May 16, 2007 (hereinafter referred to as «the Law»).

Resolving the issues raised in the constitutional petition, the Constitutional Court acknowledges the establishment of the ARC as an administrative-territorial unit of Ukraine and conferring authorities upon it as the forms of decentralisation of the state power in a unitary state. Delegation of the authorities to the bodies of the ARC by a law rests upon the constitutional fundamentals of exercising public power. The authorities of the ARC delegated by laws of Ukraine define the necessary balance of state administration and the region's participation in resolving particular issues of the state internal policy at a certain stage of its socio-economical development.

Delegation of authorities itself means transfer of the authorities of one body to another. Nevertheless, in opinion of the Constitutional Court it should not be regarded as ultimate cession of authorities for they remain the authorities of the body from which they were taken away. The Constitution imposes no limitations concerning changing the delegated authorities or returning them to the bodies of executive power by laws for these are discretion of the state.

Thus, delegation to the ARC of the authorities other than provided for by the Constitution or their changing by laws of Ukraine does not contradict the constitutional principle of combination of centralisation and decentralisation in exercising the state power (Article 132 of the Constitution).

Pursuant to Article 137 of the Constitution and item 4 Article 9.1 of the Law «On the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea», the Verkhovna Rada of the ARC exercises normative regulation of the issues of urban development and housing management. Yet normative regulation must be exer-

cised within the limits defined by the law. The Constitution and laws of Ukraine do not confer upon the ARC the authorities of normative regulation of state control in urban development.

Unlike normative regulation of state control, its exercise in urban development should be regarded as one of state executive functions which pursuant to Articles 138 of the Constitution and 35.3 of the Constitution of the ARC may be delegated to the ARC. Indeed, Article 10 of the Law «On Principles of Urban Development» provides for the right of the ARC to exercise state control in urban development.

Since the authorities were delegated to the body of the ARC and returned to the bodies of executive power (the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine and its territorial bodies) by the Law its disputed provisions do not contradict Articles 134 and 136.4 of the Constitution.

The Constitutional Court infers from Article 1 of the Law «On Principles of Urban Development» and Articles 1 and 10 of the Law «On Architectural Activities» that state architectural and construction control is a detached part of state urban development control. In that connection the Constitutional Court reaches the conclusion that while the authorities to exercise state control in urban development concerning architecture and construction are conferred upon the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine and its territorial body in the ARC, the other authorities concerning exercising state control over urban development delegated by laws to the ARC remain within its competence.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) provisions of the laws amended by the Law «On Introducing Amendments to Legislative Acts of Ukraine Concerning Exercise of State Architectural and Construction Control and Facilitation of Investment Activities in Construction», namely:

— Article 2446 of the Code on Administrative Offences under which the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine and its territorial bodies are competent to consider cases on administrative offences in construction activities, and deputy heads of inspectorates for state architectural and construction control are competent to impose administrative fines for the offences (item 1 Chapter I of the Law);

— Article 13 of the Law «On Principles of Urban Development» under which exercising of state architectural and construction control over the construction of objects regardless of their forms of ownership is withdrawn from the competence of local state administrations (item 4 Chapter I of the Law);

— Article 2 of the Law «On Liability of Enterprises, their Associations, Institutions and Organisations for Offences in the Field of Urban Construction» under which the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine and its territorial bodies are competent to consider cases on offences provided for by this Law and deputy heads of inspectorates for state architectural and construction control may impose the fines (item 8 Chapter I of the Law);

— Article 10 of the Law «On Architectural Activities» under which the central body of executive power for construction, urban development and architecture, in particular the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine and its territorial bodies exercise state architectural and construction control and supervision (sub-item «b» of item 13.2 Chapter I of the Law);

— Articles 24 and 31 of the Law «On Planning and Development of Territories» under which the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine and its territorial bodies give building permits and apart from other specially authorised bodies exercise control over planning, development and other usage of territories (item 14 Chapter I of the Law);

— Article 4 of the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On State Duty» under which claims of the territorial bodies of the State Architectural and Construction Inspectorate of Ukraine for enforcement of fines for offences in the field of urban development are to be filed with commercial courts without payment of state duty (item 17 of Chapter I of the Law).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва  
у сферах національної безпеки і оборони»**

м. Київ

Справа № 1-3/2009

25 лютого 2009 року

№ 5-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича — доповідача, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» від 4 червня 2008 року № 516 (Офіційний вісник Президента України, 2008 р., № 22, ст. 698).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 49 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони».

Заслухавши суддю-доповідача Головіна А. С. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 49 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконсти-

туційним), Указ Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» (далі — Указ).

Указом, як зазначено у його преамбулі, з метою забезпечення впровадження єдиної державної політики у сферах національної безпеки і оборони, поліпшення координації у цих сферах та відповідно до пунктів 1, 17 частини першої статті 106 Конституції України, статей 2, 5, 13 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» Президент України постановив затвердити Перелік посад керівників військових формувань, правоохоронних органів, кандидатури для призначення на які погоджуються з Президентом України (далі — Перелік) (стаття 1).

Крім того, в статті 2 Указу визначено, що:

— матеріали щодо погодження кандидатур на посади першого заступника, заступника Міністра оборони України подаються Президентові України Міністром оборони України до внесення Кабінетові Міністрів України подань про призначення відповідних осіб на зазначені посади (абзац другий);

— Служба безпеки України, Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, в разі потреби подають до 1 травня Президентові України пропозиції щодо змін загальної структури, чисельності відповідно Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших військових формувань на наступний календарний рік (абзац третій);

— плани і строки проведення навчань, тренувань із залученням об'єднань, з'єднань, військових частин Збройних Сил України, інших військових формувань (крім навчань, тренувань, що проводяться за участю підрозділів збройних сил інших держав) погоджуються з Президентом України (абзац четвертий).

Народні депутати України вважають, що Президент України, видавши Указ, вийшов за межі встановлених Конституцією України повноважень. При цьому вони наголошують на його втручанні у здійснення повноважень Кабінетом Міністрів України у сфері кадрової політики щодо підпорядкованих йому міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що, на їхню думку, суперечить вимогам статей 5, 6, 8, 19, 85, 92, 106, 113, 116, 120 Конституції України.

**2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.**

2.1. У Конституції України встановлено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України; забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом (частини перша, друга, третя статті 17).

Національна безпека як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам (абзац другий статті 1 Закону України «Про основи національної безпеки України»), і оборона України як система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту (абзац другий статті 1 Закону України «Про оборону України») є важливими сферами діяльності держави, ефективність якої потребує координації та узгодженості дій органів влади.

Верховна Рада України оголошує за поданням Президента України стан війни і укладення миру, схвалює рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України; виключно законами України визначає основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку; встановлює порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав, порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України (пункт 9 частини першої статті 85, пункт 17 частини першої, пункт 2 частини другої статті 92 Конституції України).

Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України за своїм конституційно-правовим статусом забезпечує державну незалежність, національну безпеку держави; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України (пункти 1, 17, 18 частини першої статті 106 Конституції України).

Кабінет Міністрів України здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (пункт 7 статті 116 Конституції України).

Таким чином, системний аналіз положень Конституції України дає підстави вважати, що Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України мають окремі конституційні повноваження у сферах національної безпеки і оборони держави, але лише Президент України наділений конституційними повноваженнями здійснювати керівництво у цих сферах. Це означає, що Президент України, здійснюючи таке керівництво, спрямовує діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони держави, зокрема Збройних Сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, на реалізацію основ (засад), визначених у пункті 17 частини першої статті 92 Конституції України та Законі України «Про основи національної безпеки України».

2.2. У Переліку, затвердженому Указом, встановлено необхідність погодження з Президентом України кандидатур на посади першого заступника, заступника Міністра оборони України, а також керівників окремих структурних підрозділів у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України, військових формуваннях, правоохоронних органах, тобто посадових осіб тих суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони держави, визначених у статті 17 Конституції України, що здійснюють діяльність у сферах, керівництво якими належить до повноважень Президента України відповідно до пункту 17 частини першої статті 106 Основного Закону України.

Погодження кандидатур на посади першого заступника, заступника Міністра оборони України відповідно до абзацу другого статті 2 Указу відбувається до внесення Міністром оборони України відповідних подань Кабінетові Міністрів України і є процедурою узгодження дій Міністра оборони України з Президентом України щодо призначення цих осіб, якщо інше не передбачено законом. Ця процедура не підміняє рішення про призначення таких осіб на зазначені посади Кабінетом Міністрів України і не може розглядатися як обов'язкова складова такого рішення, а отже, не порушує його права, закріпленого в пункті 3 частини дев'ятої статті 22 Закону України «Про Кабінет Міністрів України». Дотримуючись принципу чіткого розмежування повноважень та взаємодії органів державної влади у забезпеченні національної безпеки (абзац шостий частини першої статті 5 Закону України «Про основи національної безпеки України»), Кабінет Міністрів України самостійно вирішує питання про призначення відповідних кандидатур на посади.

Погодження кандидатур на всі інші посади, крім першого заступника, заступника Міністра оборони України, стосується окремого аспекту здійснення керівництва Президентом України у сферах національної безпеки і оборони держави і не пов'язане з організацією і діяльністю органів виконавчої влади, зокрема Кабінету Міністрів України, як про це стверджує суб'єкт права на конституційне подання. Президент України, маючи конституційні повноваження щодо здійснення керівництва у зазначених сферах, може затверджувати Перелік посад, кандидатури для призначення на які погоджуються з ним.

З огляду на викладене стаття 1 та абзац другий статті 2 Указу є такими, що відповідають Конституції України (є конституційними).

2.3. Затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України згідно з пунктом 22 частини першої статті 85 Конституції України належить до повноважень Верховної Ради України.

Пропозиції щодо цього на затвердження Верховної Ради України відповідно до абзацу другого частини першої статті 13 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» вносить Президент України. А тому Президент України, як вважає Конституційний Суд України, має пра-

во встановлювати термін, до якого в разі потреби зазначені органи повинні надати йому відповідні пропозиції.

Отже, положення абзацу третього статті 2 Указу відповідає Конституції України (є конституційним).

2.4. Президент України, реалізуючи конституційні повноваження щодо керівництва у сферах національної безпеки і оборони держави, повинен вживати заходів для підвищення бойової та мобілізаційної готовності, боєздатності Збройних Сил України, інших військових формувань і підготовки їх до оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, у тому числі через безпосередню участь і здійснення контролю за проведенням навчань і тренувань, про які йдеться в абзаці четвертому статті 2 Указу. Зважаючи на це, Конституційний Суд України дійшов висновку, що встановлене в Указі погодження з Президентом України як Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України планів і строків проведення навчань і тренувань перебуває у межах його повноважень, а отже, відповідає Конституції України.

Таким чином, Указ не суперечить вимогам статей 5, 6, 8, 19, 85, 92, 106, 113, 116, 120 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Указ Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» від 4 червня 2008 року № 516.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
Указа Президента Украины «О некоторых вопросах осуществления  
руководства в сферах национальной безопасности и обороны»  
по конституционному представлению 49 народных депутатов Украины**

г. Киев

Дело № 1-3/2009

25 февраля 2009 года

№ 5-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича — докладчика, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Указа Президента Украины «О некоторых вопросах осуществления руководства в сферах национальной безопасности и обороны» от 4 июня 2008 года № 516 (Официальный вестник Президента Украины, 2008 г., № 22, ст. 698) по конституционному представлению 49 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 49 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела в соответствии со статьей 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Указа Президента Украины «О некоторых вопросах осуществления руководства в сферах национальной безопасности и обороны».

Заслушав судью-докладчика Головина А. С. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

**1.** Субъект права на конституционное представление — 49 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Указ Президента Украины «О некоторых вопросах

осуществления руководства в сферах национальной безопасности и обороны» (далее — Указ).

Указом, как отмечено в его преамбуле, с целью обеспечения внедрения единой государственной политики в сферах национальной безопасности и обороны, улучшения координации в этих сферах и в соответствии с пунктами 1, 17 части первой статьи 106 Конституции Украины, статьями 2, 5, 13 Закона Украины «О демократическом гражданском контроле над Военной организацией и правоохранительными органами государства» Президент Украины постановил утвердить Перечень должностей руководителей воинских формирований, правоохранительных органов, кандидатуры для назначения на которые согласовываются с Президентом Украины (далее — Перечень) (статья 1).

Кроме того в статье 2 Указа определено, что:

— материалы о согласовании кандидатур на должности первого заместителя, заместителя Министра обороны Украины подаются Президенту Украины Министром обороны Украины до внесения Кабинету Министров Украины представлений о назначении соответствующих лиц на указанные должности (абзац второй);

— Служба безопасности Украины, Министерство обороны Украины, другие центральные органы исполнительной власти, осуществляющие руководство военными формированиями, в случае необходимости подают до 1 мая Президенту Украины предложения об изменениях общей структуры, численности соответственно Службы безопасности Украины, Вооруженных Сил Украины, иных воинских формирований на следующий календарный год (абзац третий);

— планы и сроки проведения учений, тренировок с привлечением объединений, соединений, воинских частей Вооруженных Сил Украины, иных воинских формирований (кроме учений, тренировок, проводящихся с участием подразделений вооруженных сил других государств) согласовываются с Президентом Украины (абзац четвертый).

Народные депутаты Украины считают, что Президент Украины, издав Указ, вышел за пределы установленных Конституцией Украины полномочий. При этом они делают акцент на его вмешательстве в осуществление полномочий Кабинетом Министров Украины в сфере кадровой политики в отношении подчиненных ему министерств и других центральных органов исполнительной власти, что, по их мнению, противоречит требованиям статей 5, 6, 8, 19, 85, 92, 106, 113, 116, 120 Конституции Украины.

2. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

2.1. В Конституции Украины установлено, что защита суверенитета и территориальной целостности Украины, обеспечение ее экономической и информационной безопасности являются важнейшими функциями государства, делом всего Украинского народа; оборона Украины, защита ее суверенитета, территориальной целостности и неприкосновенности возлагаются на Вооруженные Силы Украины; обеспечение государствен-

ной безопасности и защита государственной границы Украины возлагаются на соответствующие воинские формирования и правоохранительные органы государства, организация и порядок деятельности которых определяются законом (части первая, вторая, третья статьи 17).

Национальная безопасность как защищенность жизненно важных интересов человека и гражданина, общества и государства, обеспечивающая постоянное развитие общества, своевременное выявление, предотвращение и нейтрализацию реальных и потенциальных угроз национальным интересам (абзац второй статьи 1 Закона Украины «Об основах национальной безопасности Украины»), и оборона Украины как система политических, экономических, социальных, военных, научных, научно-технических, информационных, правовых, организационных, иных мероприятий государства по подготовке к вооруженной защите и его защита в случае вооруженной агрессии или вооруженного конфликта (абзац второй статьи 1 Закона Украины «Об обороне Украины») являются важными сферами деятельности государства, эффективность которой требует координации и согласованности действий органов власти.

Верховная Рада Украины объявляет по представлению Президента Украины состояние войны и заключение мира, одобрение решения Президента Украины об использовании Вооруженных Сил Украины и иных воинских формирований в случае вооруженной агрессии против Украины; исключительно законами Украины определяет основы национальной безопасности, организации Вооруженных Сил Украины и обеспечения общественного порядка; устанавливает порядок направления подразделений Вооруженных Сил Украины в другие государства, порядок допуска и условия пребывания подразделений вооруженных сил других государств на территории Украины (пункт 9 части первой статьи 85, пункт 17 части первой, пункт 2 части второй статьи 92 Конституции Украины).

Президент Украины как глава государства, гарант государственного суверенитета, территориальной целостности Украины согласно своему конституционно-правовому статусу обеспечивает государственную независимость, национальную безопасность государства; является Верховным Главнокомандующим Вооруженных Сил Украины; назначает на должности и освобождает от должностей высшее командование Вооруженных Сил Украины, иных воинских формирований; осуществляет руководство в сферах национальной безопасности и обороны государства; возглавляет Совет национальной безопасности и обороны Украины (пункты 1, 17, 18 части первой статьи 106 Конституции Украины).

Кабинет Министров Украины осуществляет меры по обеспечению обороноспособности и национальной безопасности Украины, общественного порядка, борьбы с преступностью (пункт 7 статьи 116 Конституции Украины).

Таким образом, системный анализ положений Конституции Украины дает основания считать, что Верховная Рада Украины, Президент Украины, Кабинет Министров Украины имеют отдельные конституционные полномочия в сферах национальной безопасности и обороны государства, но лишь Президент Украины наделен конституционными полномочиями осуществлять руководство в этих сферах. Это означает, что Прези-

дент Украины, осуществляя такое руководство, направляет деятельность субъектов обеспечения национальной безопасности и обороны государства, в частности Вооруженных Сил Украины, Службы безопасности Украины, Службы внешней разведки Украины, Государственной пограничной службы Украины, иных воинских формирований, образованных в соответствии с законами Украины, на реализацию основ (принципов), определенных в пункте 17 части первой статьи 92 Конституции Украины и Законе Украины «Об основах национальной безопасности Украины».

2.2. В Перечне, утвержденном Указом, установлена необходимость согласования с Президентом Украины кандидатур на должности первого заместителя, заместителя Министра обороны Украины, а также руководителей отдельных структурных подразделений в Министерстве обороны Украины, Вооруженных Силах Украины, воинских формированиях, правоохранительных органах, то есть должностных лиц субъектов обеспечения национальной безопасности и обороны государства, определенных статьей 17 Конституции Украины, осуществляющих деятельность в сферах, руководство которыми относится к полномочиям Президента Украины согласно пункту 17 части первой статьи 106 Основного Закона Украины.

Согласование кандидатур на должности первого заместителя, заместителя Министра обороны Украины в соответствии с абзацем вторым статьи 2 Указа осуществляется до внесения Министром обороны Украины соответствующих представлений Кабинету Министров Украины и является процедурой согласования действий Министра обороны Украины с Президентом Украины по назначению данных лиц, если иное не предусмотрено законом. Эта процедура не подменяет решение о назначении данных лиц на указанные должности Кабинетом Министров Украины и не может рассматриваться как обязательная составляющая данного решения, следовательно, не нарушает его права, закрепленного в пункте 3 части девятой статьи 22 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины». Придерживаясь принципа четкого разграничения полномочий и взаимодействия органов государственной власти в обеспечении национальной безопасности (абзац шестой части первой статьи 5 Закона Украины «Об основах национальной безопасности Украины»), Кабинет Министров Украины самостоятельно решает вопросы о назначении соответствующих кандидатур на должности.

Согласование кандидатур на все другие должности, кроме первого заместителя, заместителя Министра обороны Украины, касается отдельного аспекта осуществления руководства Президентом Украины в сферах национальной безопасности и обороны государства и не связано с организацией и деятельностью органов исполнительной власти, в частности Кабинета Министров Украины, как об этом утверждает субъект права на конституционное представление. Президент Украины, имея конституционные полномочия по осуществлению руководства в указанных сферах, может утверждать Перечень должностей, кандидатуры для назначения на которые согласовываются с ним.

Учитывая изложенное, статья 1 и абзац второй статьи 2 Указа являются соответствующими Конституции Украины (конституционными).

2.3. Утверждение общей структуры, численности, определение функций Службы безопасности Украины, Вооруженных Сил Украины, иных образованных в соответствии с законами Украины воинских формирований, а также Министерства внутренних дел Украины согласно пункту 22 части первой статьи 85 Конституции Украины относится к полномочиям Верховной Рады Украины.

Предложения по этим вопросам на утверждение Верховной Рады Украины в соответствии с абзацем вторым части первой статьи 13 Закона Украины «О демократическом гражданском контроле над Военной организацией и правоохранительными органами государства» вносит Президент Украины. А потому Президент Украины, как считает Конституционный Суд Украины, имеет право устанавливать срок, до которого в случае необходимости указанные органы обязаны внести ему соответствующие предложения.

Следовательно, положение абзаца третьего статьи 2 Указа соответствует Конституции Украины (является конституционным).

2.4. Президент Украины, реализуя конституционные полномочия по руководству в сферах национальной безопасности и обороны государства, должен принимать меры для повышения боевой и мобилизационной готовности, боеспособности Вооруженных Сил Украины, иных воинских формирований и подготовки их к обороне Украины, защите ее суверенитета, территориальной целостности и неприкосновенности, в том числе через непосредственное участие и осуществление контроля за проведением учений и тренировок, о которых говорится в абзаце четвертом статьи 2 Указа. Учитывая это, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что установленное в Указе согласование с Президентом Украины как Верховным Главнокомандующим Вооруженных Сил Украины планов и сроков проведения обучений и тренировок находится в пределах его полномочий, а следовательно, соответствует Конституции Украины.

Таким образом, Указ не противоречит требованиям статей 5, 6, 8, 19, 85, 92, 106, 113, 116, 120 Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать соответствующим Конституции Украины (конституционным) Указ Президента Украины «О некоторых вопросах осуществления руководства в сферах национальной безопасности и обороны» от 4 июня 2008 года № 516.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 5-рп/2009 dated February 25, 2009 in the case upon the constitutional petition of 49 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decree of the President of Ukraine «On Some Issues Related to Administration in the Spheres of National Security and Defence»*

Subject of the right to constitutional petition — 49 People's Deputies of Ukraine — appealed to the Constitutional Court for recognising as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Decree of the President of Ukraine «On Some Issues Related to Administration in the Spheres of National Security and Defence» (hereinafter referred to as «the Decree»).

Pursuant to the Decree, as it is stated in its preamble, in order to ensure implementation of single state policy in the spheres of national security and defence, to improve coordination in these spheres and, pursuant to Articles 106.1.1 and 106.1.17 of the Constitution of Ukraine, Articles 2, 5 and 13 of the Law «On Democratic Civil Control over the Military Organisation and Law Enforcement Bodies of the State», the President of Ukraine resolved to approve the List of positions of heads of military establishments and law enforcement bodies, candidacies for which are to be approved by the President of Ukraine (hereinafter referred to as «the List») (Article 1).

Furthermore, Article 2 of the Law reads:

— materials required for approval of candidacies for positions of the First Deputy Minister and Deputy Minister of Defence of Ukraine shall be submitted to the President of Ukraine by the Minister of Defence of Ukraine before their submission to the Cabinet of Ministers of Ukraine for appointment to respective positions (second paragraph);

— Security Service of Ukraine, Ministry of Defence of Ukraine and other central executive bodies of Ukraine that exercise management of military establishments shall submit, if necessary, to the President of Ukraine by May 1 proposals concerning changes in the overall structure or numeric strength of the Security Service of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine and other military establishments, respectively, for the following calendar year (third paragraph);

— plans and timelines of maneuvers or trainings involving large military units and formations, military units of the Armed Forces of Ukraine, other military establishments (except for maneuvers or trainings involving armed forces units of other states) shall be to be approved by the President of Ukraine (fourth paragraph).

According to the Constitution, protection of the sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine and guarantees of its economic and informational security are the most important functions of the state and a matter of concern for all the people of Ukraine; defence of Ukraine and protection of its sovereignty, territorial indivisibility and inviolability are entrusted to the Armed Forces of Ukraine; guarantees of state security and protection of state borders of Ukraine are entrusted to the respective military formations and law enforcement bodies of the state, whose organisation and operational procedure are determined by law (Articles 17.1, 17.2 and 17.3).

National security as protection of vitally important issues of an individual and a citizen, society and the state necessary to ensure sustainable social development, timely detection, prevention and neutralisation of real and potential threats for national interests (Article 1.2 of the Law «On Fundamental Principles of National Security of Ukraine») and defence of Ukraine as a system of political, economic, social, military, scientific, research-and-development, informational, legal, organisational and other measures taken by the state in order to prepare for military protection or its protection in case of the armed aggression or armed conflict (Article 1.2 of the Law of Ukraine «On Defence of Ukraine») are important spheres of state's activities, efficiency of which requires coordination and concurrence of actions of the state authorities.

The Verkhovna Rada of Ukraine, upon submission of the President of Ukraine, declares war and concludes peace, approves decisions of the President of Ukraine on the use of the Armed Forces of Ukraine and other military formations in the event of the armed aggression against Ukraine; exclusively by laws of Ukraine, determines the fundamentals of national security, the organisation of the Armed Forces of Ukraine and ensuring public order; determines the procedure for deploying units of the Armed Forces of Ukraine to other states, the procedure for admitting and the terms for stationing units of the armed forces of other states on the territory of Ukraine (Articles 85.1.9, 92.1.17 and 92.2.2 of the Constitution).

The President of Ukraine as the Head of State and the guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine in accordance with his constitutional and legal status ensures state independence and national security of the state; is the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine; appoints to office and dismisses from office the high command of the Armed Forces of Ukraine and other military establishments; exercises administration in the spheres of national security and defence of the state; heads the Council of National Security and Defence of Ukraine (Article 106.1.1, 106.1.17 and 106.1.18 of the Constitution).

The Cabinet of Ministers of Ukraine takes measures to ensure the defence capability national security, public order and to combat crime (Article 116.7 of the Constitution).

Hence, a system analysis of provisions of the Constitution gives grounds to maintain that the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine have separate constitutional powers in the spheres of national security and defence of the state but only the President of Ukraine has constitutional powers to exercise administration in these spheres. This means that the President of Ukraine when exercising such administration

directs activities of the subjects of ensuring national security and defence of the state, including the Armed Forces of Ukraine, Security Service of Ukraine, Foreign Intelligence Service of Ukraine, State Border Service of Ukraine and other military establishments created pursuant to laws of Ukraine to implement the fundamentals provided for in Article 92.1.17 of the Constitution and Law «On Fundamentals of National Security of Ukraine».

The List approved by the Decree provides for the need to receive approval of the President of Ukraine for candidacies for the First Deputy Minister and Deputy Minister of Defence of Ukraine and heads of certain structural units in the Ministry of Defence of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine, military establishments, law enforcement bodies, i.e. officials of those subjects of ensuring national security and defence provided for in Article 17 of the Constitution that exercise activities in the spheres, administration of which falls within the authorities of the President of Ukraine as provided for in Article 106.1.17 of the Fundamental Law of Ukraine.

Approval of candidacies for positions of the First Deputy Minister and Deputy Minister of Defence of Ukraine pursuant to Article 2.2 of the Decree is done before the Minister of Defence submits respective candidacies to the Cabinet of Ministers of Ukraine. It constitutes the procedure for coordination of actions of the Minister of Defence of Ukraine with the President of Ukraine for appointment of these candidacies if otherwise is not provided for by law. This procedure does not substitute a decision on appointment of these candidates to the aforementioned positions by the Cabinet of Ministers of Ukraine and may not be seen as a mandatory component of this decision and as such does not violate its right provided for in Article 22.9.3 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine». Adhering to the principle of strict delimitation of powers and interaction of state authorities in ensuring national security (Article 5.1.6 of the Law «On Fundamentals of National Security of Ukraine») the Cabinet of Ministers of Ukraine independently makes decisions on appointment of respective candidacies for positions.

Approval of candidacies for all other positions except for the First Deputy Minister and Deputy Minister of Defense of Ukraine is related to an individual aspect of exercising administration by the President of Ukraine in the spheres of national security and defense and does not regard organisation and activities of executive bodies, namely the Cabinet of Ministers of Ukraine as is stated by the subject of the right to constitutional petition. The President of Ukraine having a constitutional power to exercise administration in these spheres may approve a List of positions, candidacies for which are subject to his approval.

Approval of the overall structure, numeric strength and definition of functions of the Security Service of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine and other military establishments created in accordance with Ukrainian laws as well as the Ministry of Interior of Ukraine, pursuant to Article 85.1.22 of the Constitution, belongs to the scope of powers of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Proposals thereon are submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine pursuant to Article 13.1.2 of the Law «On Democratic Civil Control of the Military Organisation and Law Enforcement Bodies of the State» by the President of Ukraine. Therefore, the President of Ukraine, in the opinion of the Constitutional Court of Ukraine, has the right to determine the period, within

which the aforementioned bodies, if necessary, are to submit respective proposals.

The President of Ukraine exercising his constitutional powers to administration in the spheres of national security and defense of the state has to take measures to increase combat and mobilisation efficiency and combatant capability of the Armed Forces of Ukraine and other military establishments and their readiness to protect Ukraine, defend its sovereignty, territorial indivisibility and integrity, including direct participation and control over maneuvers and trainings mentioned in Article 2.4 of the Decree. In view of this, the Constitutional Court concludes that the approval of plans and timelines for maneuvers and trainings by the President of Ukraine as the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine as provided for in the Decree is within the scope of his powers and thus conforms with the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise the Decree of the President of Ukraine «On Some Issues Related to Administration in the Spheres of National Security and Defence» № 516 dated June 4, 2008 as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої  
статті 85 Конституції України**

м. Київ

Справа № 1-15/2009

26 лютого 2009 року

№ 6-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича — доповідача, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання **Ставнійчук** Марини Іванівни — заступника Глави Секретаріату Президента України — Представника Президента України у Конституційному Суді України, **Селіванова** Анатолія Олександровича — Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України, а також залученого Конституційним Судом України до участі в розгляді справи **Пасічника** Василя Васильовича — директора юридичного департаменту Національного банку України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні положення пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача **Бауліна** Ю. В., пояснення **Ставнійчук** М. І., **Селіванова** А. О., **Пасічника** В. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні зазначеного положення Конституції України глава держави аргументує прийняттям Верховною Радою України Постанови «Про діяльність Національного банку України в період фінансової кризи та стан виконання рішень Верховної Ради України з цих питань» від 26 січня 2009 року № 904—VI, в пункті 5 якої визнана такою, що втратила чинність, Постанова Верховної Ради України «Про призначення Стельмаха В. С. на посаду Голови Національного банку України» від 16 грудня 2004 року № 2244—IV.

Суб'єкт права на конституційне подання просить Конституційний Суд України роз'яснити положення пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України в таких аспектах:

— чи є підставою для звільнення з посади Голови Національного банку України рішення Верховної Ради України, прийняте без подання Президента України;

— чи допускається припинення перебування на посаді Голови Національного банку України — звільнення в інший спосіб, ніж за поданням Президента України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності та Національний банк України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Конституція України визначила правовий статус Національного банку України як центрального банку держави, основною функцією якого є забезпечення стабільності грошової одиниці України (стаття 99). Особливість юридичного статусу Національного банку України полягає в тому, що, з одного боку, він має публічно-правовий статус особливого центрального органу державного управління, самостійного у своїй діяльності від органів державної влади (статті 6, 7, 24, 25, 53 Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679—XIV (далі — Закон), а з іншого — цивільно-правовий статус як юридичної особи, яка має відокремлене майно, що є об'єктом права державної власності і перебуває в його повному господарському віданні, та може вчиняти певні цивільно-правові правочини з комерційними банками, державою (статті 4, 29, 31, 42 Закону). З метою забезпечення самостійності у проведенні єдиної грошово-кредитної політики Закон не допускає втручання органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб у виконання функцій і повноважень Національного банку України інакше, як в ме-

жах, визначених Законом (стаття 53). Згідно зі статтею 51 Закону Національний банк України є підзвітним Президенту України та Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень.

Голова Національного банку України очолює Правління центрального банку держави, керує його діяльністю, одноосібно несе відповідальність перед Верховною Радою України та Президентом України за таку діяльність (статті 16, 19 Закону).

Однією з конституційно-правових гарантій діяльності Національного банку України щодо забезпечення стабільності грошової одиниці України є передбачений пунктом 18 частини першої статті 85 Конституції України особливий порядок призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України Верховною Радою України за поданням Президента України.

3.2. Конституція України встановлює різну процедуру звільнення для посадових осіб, які призначені на посади за наявності спільної згоди Президента України та Верховної Ради України. Конституційний Суд України визнав, що системне порівняння положення пункту 12 частини першої статті 85 Конституції України з приписами пунктів 12<sup>1</sup>, 18, 21 частини першої цієї статті, як зазначено у Рішенні Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 12-рп/2007 (справа про порядок припинення повноважень членів Кабінету Міністрів України), свідчить про те, що подання Президента України не вимагається для здійснення Верховною Радою України свого конституційного повноваження звільняти з посад Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України або вирішувати питання про їх відставку. У положеннях пунктів 12<sup>1</sup>, 18, 21 частини першої статті 85 Конституції України чітко визначені повноваження Верховної Ради України призначати на посади та звільняти з посад за поданням Президента України Голову Служби безпеки України, Голову Національного банку України, членів Центральної виборчої комісії (абзац четвертий пункту 5 мотивувальної частини цього Рішення).

Таким чином, положення Конституції України щодо призначення Верховною Радою України осіб на певні посади та звільнення з цих посад за поданням Президента України передбачають досягнення згоди між Президентом України і Верховною Радою України у вирішенні кадрових питань (абзац четвертий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 квітня 2000 року № 7-рп/2000 (справа про тимчасове виконання обов'язків посадових осіб).

3.3. Верховна Рада України є органом законодавчої влади в Україні (стаття 75 Основного Закону України). Призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України є її конституційним повноваженням (пункт 18 частини першої статті 85 Конституції України).

За частиною другою статті 6, частиною другою статті 19 Конституції України Верховна Рада України як орган державної влади повинна діяти

на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією і законами України. Конституція України встановила імперативний порядок призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України Верховною Радою України лише за поданням Президента України. Основний Закон України не передбачає іншого способу припинення перебування на посаді Голови Національного банку України, крім закріпленого у пункті 18 частини першої статті 85, а саме звільнення його Верховною Радою України з цієї посади за поданням Президента України.

У зв'язку з наведеним Конституційний Суд України дійшов висновку, що за змістом пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України Верховна Рада України повноважна приймати рішення про звільнення з посади Голови Національного банку України тільки за поданням Президента України, тобто лише у спосіб, передбачений Конституцією України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 54, § 55 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Положення пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України в аспекті конституційного подання треба розуміти так, що Верховна Рада України повноважна звільняти з посади Голову Національного банку України лише за умови внесення на її розгляд відповідного подання Президентом України.

**2.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины по конституционному представлению Президента Украины**

г. К и е в

Дело № 1-15/2009

26 февраля 2009 года

№ 6-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича — докладчика, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Щецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича,

при участии представителя субъекта права на конституционное представление Ставнийчук Марины Ивановны — заместителя Главы Секретариата Президента Украины — Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины, Селиванова Анатолия Александровича — Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины, а также привлеченного Конституционным Судом Украины к участию в рассмотрении дела Пасечника Василия Васильевича — директора юридического департамента Национального банка Украины,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании положения пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Баулина Ю. В., пояснения Ставнийчук М. И., Селиванова А. А., Пасечника В. В. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л :**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины.

Практическую необходимость в официальном толковании указанного положения Конституции Украины глава государства аргументирует принятием Верховной Радой Украины Постановления «О деятельности Национального банка Украины в период финансового кризиса и состоянии выполнения решений Верховной Рады Украины по этим вопросам» от 26 января 2009 года № 904—VI, в пункте 5 которого признано утратившим силу Постановление Верховной Рады Украины «О назначении Стельмаха В. С. на должность Председателя Национального банка Украины» от 16 декабря 2004 года № 2244—IV.

Субъект права на конституционное представление просит Конституционный Суд Украины разъяснить положение пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины в следующих аспектах:

— является ли основанием для освобождения от должности Председателя Национального банка Украины решение Верховной Рады Украины, принятое без представления Президента Украины;

— допускается ли прекращение пребывания на должности Председателя Национального банка Украины — освобождение иным способом, чем по представлению Президента Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам финансов и банковской деятельности и Национальный банк Украины.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Конституция Украины определила правовой статус Национального банка Украины как центрального банка государства, основной функцией которого является обеспечение стабильности денежной единицы Украины (статья 99). Особенность юридического статуса Национального банка Украины заключается в том, что, с одной стороны, он имеет публично-правовой статус особого центрального органа государственного управления, самостоятельного в своей деятельности от органов государственной власти (статьи 6, 7, 24, 25, 53 Закона Украины «О Национальном банке Украины» от 20 мая 1999 года № 679—XIV (далее — Закон), а с другой — гражданско-правовой статус как юридического лица, которое имеет отделенное имущество, являющееся объектом права государственной собственности и находящееся в его полном хозяйственном ведении, и может совершать определенные гражданско-правовые сделки с коммерческими банками, государством (статьи 4, 29, 31, 42 Закона). С целью обеспечения самостоятельности в проведении единой денежно-кредит-

ной политики Закон не допускает вмешательства органов законодательной и исполнительной власти либо их должностных лиц в выполнение функций и полномочий Национального банка Украины иначе, чем в пределах, определенных Законом (статья 53). Согласно статье 51 Закона Национальный банк Украины подотчетен Президенту Украины и Верховной Раде Украины в пределах их конституционных полномочий.

Председатель Национального банка Украины возглавляет Правление центрального банка государства, руководит его деятельностью, единолично несет ответственность перед Верховной Радой Украины и Президентом Украины за данную деятельность (статьи 16, 19 Закона).

Одной из конституционно-правовых гарантий деятельности Национального банка Украины по обеспечению стабильности денежной единицы Украины является предусмотренный пунктом 18 части первой статьи 85 Конституции Украины особый порядок назначения на должность и освобождения от должности Председателя Национального банка Украины Верховной Радой Украины по представлению Президента Украины.

3.2. Конституция Украины устанавливает различную процедуру освобождения для должностных лиц, назначенных на должности при наличии общего согласия Президента Украины и Верховной Рады Украины. Конституционный Суд Украины признал, что системное сравнение положения пункта 12 части первой статьи 85 Конституции Украины с предписаниями пунктов 12<sup>1</sup>, 18, 21 части первой данной статьи, как указано в Решении Конституционного Суда Украины от 11 декабря 2007 года № 12-рп/2007 (дело о порядке прекращения полномочий членов Кабинета Министров Украины), свидетельствует, что представлению Президента Украины не требуется для осуществления Верховной Радой Украины своего конституционного полномочия освобождать от должностей Премьер-министра Украины, Министра обороны Украины, Министра иностранных дел Украины либо решать вопрос об их отставке. В положениях пунктов 12<sup>1</sup>, 18, 21 части первой статьи 85 Конституции Украины четко определены полномочия Верховной Рады Украины назначать на должности и освобождать от должностей по представлению Президента Украины Председателя Службы безопасности Украины, Председателя Национального банка Украины, членов Центральной избирательной комиссии (абзац четвертый пункта 5 мотивировочной части указанного Решения).

Таким образом, положения Конституции Украины о назначении Верховной Радой Украины лиц на определенные должности и освобождение от этих должностей по представлению Президента Украины предусматривают достижение согласия между Президентом Украины и Верховной Радой Украины в решении кадровых вопросов (абзац четвертый пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 27 апреля 2000 года № 7-рп/2000 (дело о временном исполнении обязанностей должностных лиц)).

3.3. Верховная Рада Украины является органом законодательной власти в Украине (статья 75 Основного Закона Украины). Назначение на должность и освобождение от должности Председателя Национального

банка Украины является ее конституционным полномочием (пункт 18 части первой статьи 85 Конституции Украины).

Согласно части второй статьи 6, части второй статьи 19 Конституции Украины Верховная Рада Украины как орган государственной власти должна действовать на основании, в пределах полномочий и способом, которые определены Конституцией и законами Украины. Конституция Украины установила императивный порядок назначения на должность и освобождения от должности Председателя Национального банка Украины Верховной Радой Украины только по представлению Президента Украины. Основной Закон Украины не предусматривает иного способа прекращения пребывания на должности Председателя Национального банка Украины, кроме закрепленного в пункте 18 части первой статьи 85, а именно освобождение его Верховной Радой Украины от этой должности по представлению Президента Украины.

В связи с изложенным Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что по смыслу пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины Верховная Рада Украины полномочна принимать решение об освобождении от должности Председателя Национального банка Украины только по представлению Президента Украины, то есть лишь способом, предусмотренным Конституцией Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 63, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 54, § 55 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

**р е ш и л :**

1. Положение пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины в аспекте конституционного представления следует понимать как то, что Верховная Рада Украины полномочна освобождать от должности Председателя Национального банка Украины только при условии внесения на ее рассмотрение соответствующего представления Президентом Украины.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 6-рр/2009 dated February 26, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning official interpretation of Article 85.1.18 of the Constitution of Ukraine*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — appealed to the Constitutional Court of Ukraine for official interpretation of provisions of Article 85.1.18 of the Constitution of Ukraine.

The Head of State justifies the practical need for official interpretation of the aforementioned constitutional provision referring to the fact that the Verkhovna Rada of Ukraine adopted Resolution «On Activities of the National Bank of Ukraine in the Period of Financial Crisis and the Status of Implementation of Decisions of the Verkhovna Rada of Ukraine Thereon» dated January 26, 2009. Paragraph 5 of the Resolution cancels Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Appointing V.S. Stelmakh to the Office of the Head of the National Bank of Ukraine» dated December 16, 2004.

The Constitution defines legal status of the National Bank of Ukraine as the central bank of the State, the principal function of which is to ensure stability of the monetary unit of Ukraine (Article 99). The specific characteristic of legal status of the National Bank of Ukraine is that, on the one hand, it has a public legal status of a special central public administration body independent and autonomous in its activities on state bodies (Articles 6, 7, 24, 25 and 53 of the Law «On the National Bank of Ukraine» dated May 20, 1999 (hereinafter referred to as the «Law»), and on the other — a civil legal status of a legal entity having separate property that is an object of state property and is completely under its economic management; the Bank also may enter into certain civil legal transactions with commercial banks and the State (Articles 4, 29, 31 and 42 of the Law). In order to ensure independence while implementing single loan and monetary policy, the Law disallows interference of the legislative and executive bodies or their officials with the exercise of functions and powers of the National Bank of Ukraine in other ways than those provided for by Law (Article 53). Pursuant to Article 51 of the Law, National Bank of Ukraine is accountable to the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine according to their constitutional powers and authorities.

Head of the National Bank of Ukraine presides over the Board of the central bank of the State, manages its activities and is personally accountable to the Verkhovna Rada of Ukraine and the President of Ukraine for these activities (Articles 16 and 19 of the Law).

One of the constitutional legal guarantees of activities of the National Bank of Ukraine for ensuring stability of the monetary unit of Ukraine is the special procedure for appointment and dismissal of the Head of the National Bank of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine upon submission of the President of Ukraine as provided for in Article 85.1.18 of the Constitution.

The Constitution defines different procedure for dismissal of officials appointed to their respective positions upon a joint approval of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine. The Constitutional Court came to a conclusion that system comparison of provisions of Article 85.1.12 of the Constitution of Ukraine with the norms of Articles 85.1.121, 85.1.18 and 85.1.21 as it is stated in the Decision of the Constitutional Court № 12-рп/2007 dated December 11, 2007 (the case on the procedure for termination of authorities of members of the Cabinet of Ministers of Ukraine) demonstrates that submission of the President of Ukraine is not required for the Verkhovna Rada of Ukraine to exercise its constitutional power to dismiss the Prime Minister of Ukraine,

Minister of Defense of Ukraine, Minister of Foreign Affairs of Ukraine or make decisions on their resignation. Provisions of Articles 85.1.121, 85.1.18 and 85.1.21 of the Constitution clearly determine the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine related to appointment and dismissal — upon submission of the President of Ukraine — of Head of the Security Service of Ukraine, Head of the National Bank of Ukraine, members of the Central Election Commission (paragraph 4 item 5 of the motivation part of this Decision).

Therefore, the provisions of the Constitution on appointment persons to certain positions and their dismissal from these positions by the Verkhovna Rada of Ukraine upon submission of the President of Ukraine imply achievement of agreement between the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine in resolving personnel issues (paragraph 4 item 4 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 7-рп/2000 dated April 27, 2000 (the case on temporary fulfillment of duties of officials)).

The Verkhovna Rada of Ukraine is a body of legislative power of Ukraine (Article 75 of the Fundamental Law). Appointment and dismissal of the Head of the National Bank of Ukraine from the office belongs to the constitutional powers and authorities of the parliament (Article 85.1.18 of the Constitution).

According to Articles 6.2 and 19.2 of the Constitution, the Verkhovna Rada of Ukraine as a body of state power is obliged to act only on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine. The Constitution established an imperative procedure for appointment and dismissal of the Head of the National Bank of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine only upon submission of the President of Ukraine. The Fundamental Law does not provide for any other way to terminate holding office of the Head of the National Bank of Ukraine except as provided for in Article 85.1.18, namely dismissal by the Verkhovna Rada of Ukraine from this office upon submission of the President of Ukraine.

In view of the above-stated, the Constitutional Court of Ukraine concluded that, according to the contents of Article 85.1.18 of the Constitution, the Verkhovna Rada of Ukraine has an authority to make decisions on dismissal of the Head of the National Bank of Ukraine only upon submission of the President of Ukraine, i.e. only according to the procedure provided for in the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that provisions of Article 85.1.18 of the Constitution in terms of the constitutional petition should be understood as reading that the Verkhovna Rada of Ukraine has the authority to dismiss the Head of the National Bank of Ukraine from the office only after relevant submission has been tabled by the President of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Харківської міської ради  
щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19,  
статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої  
статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України**

**«Про місцеве самоврядування в Україні»**

**(справа про скасування актів органів місцевого самоврядування)**

м. Київ

Справа № 1-9/2009

16 квітня 2009 року

№ 7-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича — доповідача, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання **Добкіна** Михайла Марковича — Харківського міського голови, **Стаматіної** Марини Владиславівни, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України **Селіванова** Анатолія Олександровича, представника Верховної Ради України **Ключковського** Юрія Богдановича — заступника голови Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Харківської міської ради.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність у з'ясуванні та офіційній інтерпретації положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, час-

тин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Заслухавши суддю-доповідача Нікітіна Ю. І., пояснення Добкіна М. М., Стаматіної М. В., Селіванова А. О., Ключковського Ю. Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Харківська міська рада — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97—ВР з наступними змінами (далі — Закон) стосовно права органу місцевого самоврядування скасовувати свої раніше прийняті рішення та вносити до них зміни з будь-якого питання, що є компетенцією органу місцевого самоврядування.

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень Конституції України та Закону автор клопотання обґрунтовує наявністю їх неоднозначного розуміння при застосуванні органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами і судовими органами, що перешкоджає нормальній діяльності Харківської міської ради та призвело до обмеження її конституційних повноважень.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Комітет Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Верховного Суду України, Голова Вишого адміністративного суду України, Голова Вишого господарського суду України, науковці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Голова Фонду сприяння місцевому самоврядуванню України, міські голови міст України.

3. Вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

Відповідно до Конституції України народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (частина друга статті 5). В Основному Законі України встановлено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (частина перша статті 140). Виходячи з цих конституційних положень у системному зв'язку з положеннями статті 6 Конституції України про те, що державна влада в Україні

здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 26 березня 2002 року № 6-рп/2002 у справі про охорону трудових прав депутатів місцевих рад визначив політико-правову природу органів місцевого самоврядування, які не є органами державної влади, а є представницькими органами, через які здійснюється право територіальної громади самостійно вирішувати не будь-які питання суспільного життя, а питання саме місцевого значення, тобто такі, які пов'язані передусім з життєдіяльністю територіальних громад і перелік яких визначено у Конституції і законах України (пункти 4, 5 мотивувальної частини).

Гарантоване державою місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи і передбачає правову, організаційну та матеріально-фінансову самостійність, яка має певні конституційно-правові межі, встановлені, зокрема, приписами статей 19, 140, 143, 144, 146 Основного Закону України. З аналізу вказаних конституційних положень вбачається, що ці органи місцевого самоврядування, здійснюючи владу і самостійно вирішуючи питання місцевого значення, віднесені законом до їх компетенції, та приймаючи рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Такі ж положення закріплені у статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування, яка встановлює, що головні повноваження і функції органів місцевого самоврядування визначаються конституцією або законом; органи місцевого самоврядування в межах закону мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене із сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу; повноваження, якими наділяються органи місцевого самоврядування, як правило, мають бути повними і виключними.

4. В Основному Законі України передбачено форми та засоби реалізації права територіальних громад на місцеве самоврядування і вказано, що органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території (частина перша статті 144). На основі цього положення Конституції України в Законі визначено, що у формі рішень рада приймає нормативні та інші акти (частина перша статті 59). Проаналізувавши функції і повноваження органів місцевого самоврядування, врегульовані Конституцією України та іншими законами України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що органи місцевого самоврядування, вирішуючи питання місцевого значення, представляючи спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, приймають нормативні та ненормативні акти. До нормативних належать акти, які встановлюють, змінюють чи припиняють норми права, мають локальний характер, розраховані на широке коло осіб та застосовуються неодноразово, а ненормативні акти передбачають конкретні приписи, звернені до окремого суб'єкта чи юридичної особи, застосовуються одноразово і після реалізації вичерпують свою дію. Такий висновок узгоджується із правови-

ми позиціями Конституційного Суду України, викладеними у рішеннях від 27 грудня 2001 року № 20-рп/2001 у справі про укази Президії Верховної Ради України щодо Компартії України, зареєстрованої 22 липня 1991 року (абзац перший пункту 6 мотивувальної частини), від 23 червня 1997 року № 2-зп у справі про акти органів Верховної Ради України (абзац четвертий пункту 1 мотивувальної частини).

4.1. Закріплені у статті 144 Конституції України і статті 59 Закону норми про акти органів місцевого самоврядування, крім юридичної форми реалізації завдань і функцій, визначають порядок прийняття і перевірки рішень органів місцевого самоврядування. В Законі встановлено, що ради правомочні розглядати і вирішувати питання, віднесені Конституцією України та законами України до їх відання, і що рішення відповідної ради може бути внесене на повторний розгляд цієї ж ради (стаття 25, частина четверта статті 59). У Законі передбачено, що рішення виконавчого комітету ради з питань, які належать до компетенції виконавчих органів ради, можуть бути скасовані відповідною радою, і що раді належить право скасовувати акти виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень (частина дев'ята статті 59, пункт 15 частини першої статті 26).

В інших положеннях Закону також визначено право ради скасовувати свої раніше прийняті рішення та вносити до них зміни, зокрема скасовувати дозволи на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення (пункт 36 частини першої статті 26), вносити зміни до місцевого бюджету (пункт 23 частини першої статті 26). Остання норма кореспондується з положенням частини сьомої статті 78 Бюджетного кодексу України, згідно з якою «рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет ухвалюється відповідною радою за поданням офіційного висновку місцевого фінансового органу».

Аналіз повноважень ради в галузі планування та в бюджетно-фінансовій сфері, закріплених у частині першій статті 26 Закону, а саме: встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок у межах, визначених законом (пункт 24), прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах (пункт 28), встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету (пункт 29), затвердження відповідно до закону ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, що є у власності відповідних територіальних громад (пункт 35), та повноважень, визначених частиною другою статті 18 Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори», згідно з якою органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції мають право запроваджувати пільгові податкові ставки, повністю відмінити окремі місцеві податки і збори або звільняти від їх сплати певні категорії платників та надавати відстрочки у сплаті місцевих податків та зборів, дає підстави стверджувати, що рада має пра-

во скасовувати місцеві податки та змінювати їх розміри, а відтак — скасовувати чи змінювати свої раніше прийняті рішення.

В законах України також передбачено право органів місцевого самоврядування скасовувати та змінювати свої рішення. Так, у Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» органу місцевого самоврядування надано право за його ж ініціативою переглянути, зупинити дію та скасувати власний регуляторний акт (частини перша, друга статті 11). Зі змісту Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» випливає, що органи місцевого самоврядування у місячний строк повинні усунути виявлені Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини порушення прав і свобод людини і громадянина (пункт 11 статті 13, частина третя статті 15), тобто скасувати або змінити свої рішення. У Законі України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» визначено право органів місцевого самоврядування привести у відповідність із законодавством прийняті ними рішення з питань регулювання земельних відносин, використання та охорони земель (абзац другий пункту «б» статті 6), тобто змінити власні акти. Згідно із Законом України «Про основи містобудування» сільські, селищні, міські ради уповноважені затверджувати місцеві правила забудови окремих частин населених пунктів та вносити в них зміни за поданням спеціально уповноважених органів містобудування та архітектури (частина друга статті 12, частина п'ята статті 17). За Законом України «Про планування і забудову територій» місцева рада затверджує містобудівну документацію та після погодження зі спеціально уповноваженим органом з питань містобудування та архітектури вносить до неї зміни своїм же рішенням (частини третя, четверта статті 10).

В Основному Законі України передбачено право направляти письмові звернення або особисто звертатися до органів місцевого самоврядування, які зобов'язані розглянути звернення (стаття 40). Законом України «Про звернення громадян» встановлено право органів місцевого самоврядування скасовувати або змінювати оскаржувані рішення (абзац п'ятий частини першої статті 19).

Системний аналіз наведених положень Конституції і законів України дає підстави вважати, що за органами місцевого самоврядування законодавцем закріплюється право на зміну та скасування власних рішень. Таке право випливає із конституційного повноваження органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення шляхом прийняття рішень, що є обов'язковими до виконання на відповідній території, оскільки вони є суб'єктами правотворчості, яка передбачає право формування приписів, їх зміну, доповнення чи скасування. Це узгоджується із правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 3 жовтня 1997 року № 4-зп у справі про набуття чинності Конституцією України, що конкретна сфера суспільних відносин не може бути водночас врегульована однопредметними нормативними правовими актами однакової сили, які за змістом суперечать один одному. Звичайною є практика, коли наступний у часі акт містить пряме застереження щодо повного або часткового скасування

попереднього. Загальновизнаним є й те, що з прийняттям нового акта, якщо інше не визначено самим цим актом, автоматично скасовується однопредметний акт, який діяв у часі раніше (абзац п'ятий пункту 3 мотивувальної частини вказаного Рішення).

Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку, що органи місцевого самоврядування мають право приймати рішення, вносити до них зміни та скасовувати їх на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України, керуючись у своїй діяльності ними та актами Президента України, Кабінету Міністрів України.

5. У Конституції України зазначено, що рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду (частина друга статті 144). Цьому конституційному положенню відповідають Закон, у частині десятій статті 59 якого визначено, що акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку, та інші закони України, зокрема «Про столицю України — місто-герой Київ», згідно з частиною третьою статті 8 якого рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції або законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду.

Системний аналіз цих конституційних і законодавчих положень та положень пункту 5 статті 121, пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України свідчить, що на прокуратуру України покладено нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами місцевого самоврядування. Закон України «Про прокуратуру», прийнятий до набуття чинності Конституцією України, є чинним у частині, що не суперечить Основному Закону України, і передбачає порядок зупинення рішень органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України. Цим законом встановлено, що при виявленні порушень закону прокурор у межах своєї компетенції має право опротестовувати акти виконавчих органів місцевих рад та вносити подання або протести на рішення місцевих рад залежно від характеру порушень. Протест прокурора приноситься до органу, який видав цей акт і зупиняє його дію, прокурору надається право звернутися із заявою до суду про визнання акта незаконним, і подача такої заяви зупиняє дію правового акта (частини перша, третя, четверта статті 21 Закону України «Про прокуратуру»).

У зв'язку з наведеним Конституційний Суд України дійшов висновку, що за змістом частини другої статті 144 Конституції України, частини десятої статті 59 Закону рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються прокурором у встановленому Законом України «Про прокуратуру» порядку з одночасним зверненням до суду. При цьому Конституційний Суд України зазначає, що право прокурора оскаржувати до суду рішення органів місцевого самоврядування не є абсолютним, оскільки у Конституції

України закріплено, що її норми є нормами прямої дії, а отже, звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, як і право на оскарження в суді рішень органів місцевого самоврядування, гарантується безпосередньо на підставі Конституції України кожному (частина третя статті 8, частина друга статті 55).

Зі змісту частини другої статті 144 Конституції України та частини десятої статті 59 Закону вбачається, що рішення органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб з мотивів невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними з ініціативи заінтересованих осіб судом загальної юрисдикції, тобто в судовому порядку. Однак, як вважає Конституційний Суд України, це не позбавляє орган місцевого самоврядування права за власною ініціативою або ініціативою інших заінтересованих осіб змінити чи скасувати прийнятий ним правовий акт (у тому числі і з мотивів невідповідності Конституції чи законам України).

Конституційний Суд України зазначає, що в Конституції України закріплено принцип, за яким права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність (стаття 3). Органи місцевого самоврядування є відповідальними за свою діяльність перед юридичними і фізичними особами (стаття 74 Закону). Таким чином, органи місцевого самоврядування не можуть скасовувати свої попередні рішення, вносити до них зміни, якщо відповідно до приписів цих рішень виникли правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, і суб'єкти цих правовідносин заперечують проти їх зміни чи припинення. Це є «гарантією стабільності суспільних відносин» між органами місцевого самоврядування і громадянами, породжуючи у громадян впевненість у тому, що їхнє існуюче становище не буде погіршене прийняттям більш пізнього рішення, що узгоджується з правовою позицією, викладеною в абзаці другому пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року № 1-зп у справі щодо несумісності депутатського мандата.

Ненормативні правові акти органу місцевого самоврядування є актами одноразового застосування, вичерпують свою дію фактом їхнього виконання, тому вони не можуть бути скасовані чи змінені органом місцевого самоврядування після їх виконання.

6. Суб'єкт права на конституційне подання звертається з клопотанням дати також офіційне тлумачення положень частини чотирнадцятої статті 46 Закону. Однак у конституційному поданні не вказано, в чому саме полягає необхідність в офіційному тлумаченні цієї норми, що відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для припинення конституційного провадження у справі в цій частині.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51, § 54, § 55 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** В аспекті конституційного подання положення частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР (з наступними змінами) стосовно права органу місцевого самоврядування скасовувати свої раніше прийняті рішення та вносити до них зміни необхідно розуміти так, що орган місцевого самоврядування має право приймати рішення, вносити до них зміни та/чи скасовувати їх на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

**2.** Припинити конституційне провадження у справі щодо офіційного тлумачення положень частини чотирнадцятої статті 46 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

**3.** Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений части второй статьи 19, статьи 144 Конституции Украины, статьи 25, части четырнадцатой статьи 46, частей первой, десятой статьи 59 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» по конституционному представлению Харьковского городского совета (дело об отмене актов органов местного самоуправления)

г. Киев

Дело № 1-9/2009

16 апреля 2009 года

№ 7-рп/2009

*Конституционный Суд Украины в составе судей:*

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуна** Вячеслава Васильевича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича — докладчика, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Добкина Михаила Марковича — Харьковского городского головы, Стаматиной Марины Владиславовны, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, представителя Верховной Рады Украины Ключковского Юрия Богдановича — заместителя председателя Комитета Верховной Рады Украины по вопросам государственного строительства и местного самоуправления,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части второй статьи 19, статьи 144 Конституции Украины, статьи 25, части четырнадцатой статьи 46, частей первой, десятой статьи 59 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» от 21 мая 1997 года № 280/97-ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1997 г., № 24, ст. 170) с последующими изменениями по конституционному представлению Харьковского городского совета.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Харьковского городского совета.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в выяснении и официальной интерпретации положений части второй статьи 19, статьи 144 Конституции Украины, статьи 25, части четыр-

надцятій статті 46, частей першої, десятої статті 59 Закону України «О местном самоуправлении в Украине».

Заслушав судью-докладчика Никитина Ю. И., объяснения Добкина М. М., Стаматиной М. В., Селиванова А. А., Ключковского Ю. Б. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л :**

1. Субъект права на конституционное представление — Харьковский городской совет — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством об официальном толковании положений части второй статьи 19, статьи 144 Конституции Украины, статьи 25, части четырнадцатой статьи 46, частей первой, десятой статьи 59 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» от 21 мая 1997 года № 280/97-ВР с последующими изменениями (далее — Закон) относительно права органа местного самоуправления отменять свои ранее принятые решения и вносить в них изменения по любому вопросу, что относится к компетенции органа местного самоуправления.

Необходимость официального толкования указанных положений Конституции Украины и Закона автор ходатайства обосновывает наличием их неоднозначного понимания в применении органами местного самоуправления, их должностными лицами и судебными органами, что препятствует успешной деятельности Харьковского городского совета и привело к ограничению его конституционных полномочий.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам государственного строительства и местного самоуправления, Председатель Верховной Рады Автономной Республики Крым, Председатель Верховного Суда Украины, Председатель Высшего административного суда Украины, Председатель Высшего хозяйственного суда Украины, научные работники Института государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, Глава Фонда содействия местному самоуправлению Украины, городские головы городов Украины.

3. Решая поднятые в конституционном представлении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

В соответствии с Конституцией Украины народ осуществляет власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления (часть вторая статьи 5). В Основном Законе Украины указано, что местное самоуправление является правом территориальной громады — жителей села или добровольного объединения в сельскую громаду жителей нескольких сел, поселка и города — самостоятельно

решать вопросы местного значения в пределах Конституции и законов Украины (часть первая статьи 140). Исходя из этих конституционных положений в системной связи с положениями статьи 6 Конституции Украины о том, что государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную, Конституционный Суд Украины в своем Решении от 26 марта 2002 года № 6-рп/2002 по делу об охране трудовых прав депутатов местных советов определил политико-правовую природу органов местного самоуправления, которые не являются органами государственной власти, а являются представительными органами, через которые осуществляется право территориальной громады самостоятельно решать не любые вопросы общественной жизни, а вопросы именно местного значения, то есть такие, которые связаны прежде всего с жизнедеятельностью территориальных громад и перечень которых определен Конституцией и законами Украины (пункты 4, 5 мотивировочной части).

Гарантированное государством местное самоуправление осуществляется территориальной громадой через сельские, поселковые, городские советы и их исполнительные органы и предусматривает правовую, организационную и материально-финансовую самостоятельность, имеющую определенные конституционно-правовые рамки, установленные, в частности, предписаниями статей 19, 140, 143, 144, 146 Основного Закона Украины. Из анализа указанных конституционных положений усматривается, что эти органы местного самоуправления, осуществляя власть и самостоятельно решая вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции, и принимая решения, являющиеся обязательными к исполнению на соответствующей территории, обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, предусмотренными Конституцией и законами Украины. Такие же положения закреплены в статье 4 Европейской хартии местного самоуправления, устанавливающей, что главные полномочия и функции органов местного самоуправления определяются конституцией или законом; органы местного самоуправления в пределах закона имеют полное право свободно решать любой вопрос, который не изъят из сферы их компетенции и решение которого не поручено никакому другому органу; полномочия, которыми наделяются органы местного самоуправления, как правило, должны быть полными и исключительными.

4. В Основном Законе Украины предусмотрены формы и средства реализации права территориальных громад на местное самоуправление и указано, что органы местного самоуправления в пределах полномочий, определенных законом, принимают решения, являющиеся обязательными к исполнению на соответствующей территории (часть первая статьи 144). На основе этого положения Конституции Украины в Законе определено, что в форме решений совет принимает нормативные и другие акты (часть первая статьи 59). Проанализировав функции и полномочия органов местного самоуправления, урегулированные Конституцией Украины и другими законами Украины, Конституционный Суд Украины вопросы местного значения, представляя общие интересы территориаль-

ных громад сел, поселков и городов, принимают нормативные и ненормативные акты. К нормативным относятся акты, устанавливающие, изменяющие или прекращающие нормы права, имеющие локальный характер, рассчитанные на широкий круг лиц и применяющиеся неоднократно, а ненормативные акты предусматривают конкретные предписания, обращенные к отдельному субъекту или юридическому лицу, применяются одновременно и после реализации исчерпывают свое действие. Такое заключение согласовывается с правовыми позициями Конституционного Суда Украины, изложенными в решениях от 27 декабря 2001 года № 20-рп/2001 по делу об указах Президиума Верховной Рады Украины о Компартии Украины, зарегистрированной 22 июля 1991 года (абзац первый пункта 6 мотивировочной части), от 23 июня 1997 года № 2-зп по делу об актах органов Верховной Рады Украины (абзац четвертый пункта 1 мотивировочной части).

4.1. Закрепленные в статье 144 Конституции Украины и статье 59 Закона нормы об актах органов местного самоуправления, кроме юридической формы реализации задач и функций, определяют порядок принятия и проверки решений органов местного самоуправления. В Законе установлено, что советы правомочны рассматривать и решать вопросы, отнесенные Конституцией Украины и законами Украины к их ведению, и что решение соответствующего совета может быть внесено на повторное рассмотрение этого же совета (статья 25, часть четвертая статьи 59). В Законе предусмотрено, что решения исполнительного комитета совета по вопросам, относящимся к компетенции исполнительных органов совета, могут быть отменены соответствующим советом, и что советам принадлежит право отменять акты исполнительных органов совета, не соответствующие Конституции или законам Украины, иным актам законодательства, решениям соответствующего совета, принятым в рамках его полномочий (часть девятая статьи 59, пункт 15 части первой статьи 26).

В других положениях Закона также определено право совета отменять свои ранее принятые решения и вносить в них изменения, в частности отменять разрешения на специальное использование природных ресурсов местного значения (пункт 36 части первой статьи 26), вносить изменения в местный бюджет (пункт 23 части первой статьи 26). Последняя норма корреспондируется с положением части седьмой статьи 78 Бюджетного кодекса Украины, согласно которой «решение о внесении изменений в решение о местном бюджете принимается соответствующим советом по представлению официального заключения местного финансового органа».

Анализ полномочий совета в области планирования и в бюджетно-финансовой сфере, закрепленных в части первой статьи 26 Закона, а именно: установление местных налогов, сборов и размеров их ставок в пределах, определенных законом (пункт 24), принятие решений о предоставлении в соответствии с действующим законодательством льгот по местным налогам и сборам (пункт 28), установление для предприятий, учреждений и организаций, относящихся к коммунальной собственности соответствующих территориальных громад, размера части прибыли,

подлежащей зачислению в местный бюджет (пункт 29), утверждение в соответствии с законом ставок земельного налога, размеров платы за пользование природными ресурсами, находящимися в собственности соответствующих территориальных громад (пункт 35), и полномочий, определенных частью второй статьи 18 Декрета Кабинета Министров Украины «О местных налогах и сборах», согласно которой органы местного самоуправления в пределах своей компетенции имеют право вводить льготные налоговые ставки, полностью отменять отдельные местные налоги и сборы или освобождать от их уплаты определенные категории плательщиков и предоставлять отсрочки по уплате местных налогов и сборов, дает основания утверждать, что совет имеет право отменять местные налоги и изменять их размеры, а следовательно — отменять или изменять свои ранее принятые решения.

В законах Украины также предусмотрено право органов местного самоуправления отменять и изменять свои решения. Так, в Законе Украины «Об основах государственной регуляторной политики в сфере хозяйственной деятельности» органу местного самоуправления предоставлено право по его же инициативе пересмотреть, остановить действие и отменить собственный регуляторный акт (части первая, вторая статьи 11). Из содержания Закона Украины «Об Уполномоченном Верховной Рады Украины по правам человека» следует, что органы местного самоуправления в месячный срок должны устранить выявленные Уполномоченным Верховной Рады Украины по правам человека нарушения прав и свобод человека и гражданина (пункт 11 статьи 13, часть третья статьи 15), то есть отменить или изменить свои решения. В Законе Украины «О государственном контроле за использованием и охраной земель» определено право органов местного самоуправления привести в соответствие с законодательством принятые ими решения по вопросам регулирования земельных отношений, использования и охраны земель (абзац второй пункта «б» статьи 6), то есть изменить собственные акты. Согласно Закону Украины «Об основах градостроительства» сельские, поселковые, городские советы уполномочены утверждать местные правила застройки отдельных частей населенных пунктов и вносить в них изменения по представлению специально уполномоченных органов градостроительства и архитектуры (часть вторая статьи 12, часть пятая статьи 17). В соответствии с Законом Украины «О планировании и застройке территорий» местный совет утверждает градостроительную документацию и после согласования со специально уполномоченным органом по вопросам градостроительства и архитектуры вносит в нее изменения своим же решением (части третья, четвертая статьи 10).

В Основном Законе Украины предусмотрено право направлять письменные обращения либо лично обращаться в органы местного самоуправления, которые обязаны рассмотреть обращение (статья 40). Законом Украины «Об обращении граждан» установлено право органов местного самоуправления отменять или изменять обжалованные решения (абзац пятый части первой статьи 19).

Системный анализ приведенных положений Конституции и законов Украины дает основания считать, что за органами местного самоуправле-

ния законодателем закрепляется право на замену и отмену собственных решений. Такое право следует из конституционного полномочия органов местного самоуправления самостоятельно решать вопросы местного значения путем принятия решений, являющихся обязательными к исполнению на соответствующей территории, поскольку они являются субъектами правотворчества, предусматривающего право формирования предписаний, их изменение, дополнение или отмену. Это согласовывается с правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 3 октября 1997 года № 4-зп по делу о вступлении в силу Конституции Украины, что конкретная сфера общественных отношений не может быть одновременно урегулирована однопредметными нормативными правовыми актами одинаковой силы, которые по содержанию противоречат друг другу. Обычной является практика, когда следующий по времени акт содержит прямую оговорку о полной или частичной отмене предыдущего. Общепризнанным является и то, что с принятием нового акта, если иное не предусмотрено самим этим актом, автоматически отменяется однопредметный акт, действовавший во времени раньше (абзац пятый пункта 3 мотивировочной части указанного Решения).

Следовательно, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что органы местного самоуправления имеют право принимать решения, вносить в них изменения и отменять их на основании, в пределах полномочий и способом, предусмотренными Конституцией и законами Украины, руководствуясь в своей деятельности ими и актами Президента Украины, Кабинета Министров Украины.

5. В Конституции Украины указано, что решения органов местного самоуправления по мотивам их несоответствия Конституции или законам Украины приостанавливаются в установленном законом порядке с одновременным обращением в суд (часть вторая статьи 144). Этому конституционному положению соответствуют Закон, в части десятой статьи 59 которого определено, что акты органов и должностных лиц местного самоуправления по мотивам их несоответствия Конституции или законам Украины признаются незаконными в судебном порядке, и другие законы Украины, в частности «О столице Украины — городе-герое Киеве», согласно части третьей статьи 8 которого решения органов местного самоуправления по мотивам их несоответствия Конституции или законам Украины приостанавливаются в установленном законом порядке с одновременным обращением в суд.

Системный анализ этих конституционных и законодательных положений и положений пункта 5 статьи 121, пункта 9 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины свидетельствует, что на прокуратуру Украины возложен надзор за соблюдением прав и свобод человека и гражданина, соблюдением законов по этим вопросам органами местного самоуправления. Закон Украины «О прокуратуре», принятый до вступления в силу Конституции Украины, является действующим в части, не противоречащей Основному Закону Украины, и предусматривает порядок приостановки решений органов местного самоуправления по мотивам их несоответствия Конституции или законам Украины. Этим зако-

ном установлено, что при выявлении нарушений закона прокурор в пределах своей компетенции имеет право опротестовывать акты исполнительных органов местных советов и вносить представления или протесты на решения местных советов независимо от характера нарушений. Протест прокурора приносится в орган, который выдал этот акт и приостанавливает его действие, прокурору предоставляется право обратиться с заявлением в суд о признании акта незаконным, и подача такого заявления приостанавливает действие правового акта (часть первая, третья, четвертая статьи 21 Закона Украины «О прокуратуре»).

В связи с приведенным Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что по содержанию части второй статьи 144 Конституции Украины, части десятой статьи 59 Закона решения органов местного самоуправления по мотивам их несоответствия Конституции или законам Украины приостанавливаются прокурором в установленном Законом Украины «О прокуратуре» порядке с одновременным обращением в суд. При этом Конституционный Суд Украины отмечает, что право прокурора обжаловать в суде решения органов местного самоуправления не является абсолютным, поскольку в Конституции Украины закреплено, что ее нормы являются нормами прямого действия, а значит, обращение в суд для защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина, как и право на обжалование в суде решений органов местного самоуправления, гарантируется непосредственно на основании Конституции Украины каждому (часть третья статьи 8, часть вторая статьи 55).

Из содержания части второй статьи 144 Конституции Украины и части десятой статьи 59 Закона усматривается, что решения органов местного самоуправления и их должностных лиц по мотивам несоответствия Конституции или законам Украины признаются незаконными по инициативе заинтересованных лиц судом общей юрисдикции, то есть в судебном порядке. Однако, как считает Конституционный Суд Украины, это не лишает орган местного самоуправления права по собственной инициативе или инициативе других заинтересованных лиц изменить или отменить принятый им правовой акт (в том числе и по мотивам несоответствия Конституции или законам Украины).

Конституционный Суд Украины отмечает, что в Конституции Украины закреплен принцип, по которому права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства, отвечающего перед человеком за свою деятельность (статья 3). Органы местного самоуправления являются ответственными за свою деятельность перед юридическими и физическими лицами (статья 74 Закона). Таким образом, органы местного самоуправления не могут отменять свои предыдущие решения, вносить в них изменения, если согласно предписаниям этих решений возникли правоотношения, связанные с реализацией определенных субъективных прав и охраняемых законом интересов, и субъекты этих правоотношений возражают против их изменения или приостановления. Это является «гарантией стабильности общественных отношений» между органами местного самоуправления и гражданами, порождая у граждан уверенность в том, что их существующее положение не будет ухудшено принятием более позднего решения,

согласовывающегося с правовой позицией, изложенной в абзаце втором пункта 5 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 13 мая 1997 года № 1-зп по делу о несовместимости депутатского мандата.

Ненормативные правовые акты органа местного самоуправления являются актами однократного применения, исчерпывают свое действие фактом их выполнения, поэтому они не могут быть отменены или изменены органом местного самоуправления после их выполнения.

6. Субъект права на конституционное представление обращается с ходатайством дать также официальное толкование положений части четырнадцатой статьи 46 Закона. Однако в конституционном представлении не указано, в чем именно заключается необходимость официального толкования этой нормы, что в соответствии с пунктом 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является основанием для прекращения конституционного производства по делу в этой части.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 39, 45, 51, 62, 63, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51, § 54, § 55 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. В аспекте конституционного представления положения части второй статьи 19, статьи 144 Конституции Украины, статьи 25, частей первой, десятой статьи 59 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» от 21 мая 1997 года № 280/97–ВР (с последующими изменениями) о праве органа местного самоуправления отменять свои ранее принятые решения и вносить в них изменения необходимо понимать как то, что орган местного самоуправления имеет право принимать решения, вносить в них изменения и/или отменять их на основании, в пределах полномочий и способом, предусмотренными Конституцией и законами Украины.

2. Прекратить конституционное производство по делу об официальном толковании положений части четырнадцатой статьи 46 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 7-рп/2009 dated April 16, 2009 in the case upon the constitutional petition of Kharkiv City Council concerning official interpretation of provisions of Articles 19.2, 144 of the Constitution of Ukraine, Articles 25, 46.14, 59.1, 59.10 of the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» (case on repeal of acts of bodies of local self-government)*

Subject of the right to constitutional petition — Kharkiv City Council — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition for official interpretation of Articles 19.2, 144 of the Constitution, Article 25, 46.14, 59.1, 59.10 of the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» № 280/97-VR dated May 21, 1997 (hereinafter referred to as «the Law») regarding the right of a body of local self-government to repeal its decisions and to introduce amendments to them concerning any issue within the competence of the body of local self-government.

According to the Constitution, local-self government — the right of a territorial community (residents of a village or a voluntary association of residents of several villages, residents of settlement or a city) to resolve issues of local character within the limits of the Constitution and laws of Ukraine — may be realised by people directly or through bodies of local self-government, i.e. village, settlement and city councils (Articles 5.2, 140.1).

Bodies of local self-government adopt decisions which are mandatory for execution throughout the respective territory (Article 144 of the Constitution). Pursuant to Articles 19, 140, 143, 144, 146 of the Fundamental Law, bodies of local self-government, while adopting decisions, must act only on the grounds, within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine.

In accordance with Article 59 of the Law, normative and other acts are adopted by councils in the form of decisions. On the basis of the analysis of functions and authorities of local self-government bodies, the Constitutional Court of Ukraine concludes that councils adopt normative and non-normative acts. While normative are acts of local and repeated application to an unlimited number of persons, establishing, amending or repealing legal norms, non-normative are acts which contain stipulations which are applied once to one particular legal or physical person, and exhaust their regulative effect after their application.

The norms of Articles 144 of the Constitution and Article 59 of the Law establish inter alia the procedure for adoption and control of decisions of bodies of local self-government. For instance, a decision of a respective council may be subject to review by the same council (Article 25, 59.4 of the Law) and decisions of the executive committee of a council may be repealed by a respective council (Article 26.1.15, 59.9 of the Law).

Other provisions of the Law provide for the right of a council to repeal its decisions or introduce amendments to them. For instance, the right to revoke permissions for special utilisation (use) of natural resources of local character (Article 26.1.36 of the Law) and to introduce amendments to a local budget (Article 26.1.23).

Pursuant to Articles 144.2 and 59 of the Law, decisions of bodies of local self-government are recognised as illegal by a court of general jurisdiction for the reasons of non-conformity with the Constitution or laws of Ukraine upon the initiative of the persons concerned. Nonetheless, in the opinion of the Court it does not mean to deny the right of a body of local self-government to amend or repeal its act (for the reasons of its non-conformity with the Constitution and laws of Ukraine as well) upon its own initiative or the initiative of the persons concerned.

The Constitutional Court of Ukraine emphasises the principle enshrined in the Constitution whereby human rights, freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activities of the state which is responsible before a person for its activities (Article 3). Likewise, bodies of local self-government are responsible for their activities before legal and physical persons (Article 74 of the Law). In this context, bodies of local self-government may not repeal their decisions and introduce amendments to them if legal relations connected with the realisation of subjective rights and interests protected by law occurred on the basis of these decisions, and subjects of these legal relations object to such amendment or repeal. For this is «a guarantee of stability of social relations» between bodies of local self-government and citizens needed to assure the latter that the further decision will not deteriorate (worsen) their present state. It corresponds with a legal position stipulated in paragraph two, item 5 of motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 1-zp dated May 13, 1997 (case on incompatibility of the deputy mandate).

Non-normative acts of a body of local self-government are acts of single application and exhaust regulative effect when executed. Hence they may not be repealed or amended by a body of local self-government after their execution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** In view of the constitutional petition, provisions of Article 19.2, 144 of the Constitution, Articles 25, 59.1, 59.10 of the Law regarding the right of a body of local self-government to repeal its decisions shall be understood as reading that a body of local self-government has the right to adopt decisions, introduce amendments to and/or repeal them on the grounds and within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine.

**2.** To terminate constitutional proceedings in the case concerning official interpretation of provisions of Article 46.14 of the Law on the grounds of Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — the constitutional petition does not meet the requirements provided by the Constitution and Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо офіційного тлумачення положення частини восьмої статті 83  
Конституції України у системному зв'язку з положеннями  
частин шостої, сьомої статті 83, пункту 9 частини першої статті 106,  
частин третьої, четвертої статті 114 Конституції України**

м. Київ

Справа № 1-20/2009

28 квітня 2009 року

№ 8-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича — доповідача, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання **Ставнійчук** Марини Іванівни — Представника Президента України у Конституційному Суді України, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України **Селіванова** Анатолія Олександровича, Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України **Німченка** Василя Івановича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення частини восьмої статті 83 Конституції України у системному зв'язку з положеннями частин шостої, сьомої статті 83, пункту 9 частини першої статті 106, частин третьої, четвертої статті 114 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні положення частини восьмої статті 83 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача **Нікітіна** Ю. І., пояснення **Ставнійчук** М. І., **Селіванова** А. О., **Німченка** В. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини восьмої статті 83 Конституції України у системному зв'язку з положеннями частин шостої, сьомої статті 83, пункту 9 частини першої статті 106, частин третьої, четвертої статті 114 Конституції України.

Практичну необхідність у роз'ясненні норми частини восьмої статті 83 Конституції України глава держави обґрунтовує неоднозначним розумінням цієї норми суб'єктами реалізації відповідних повноважень, що є підставою для її офіційного тлумачення Конституційним Судом України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Одеської національної юридичної академії.

3. Вирішуючи порушене у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Україна є республікою; носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади (частини перша, друга статті 5 Конституції України). Визначальне значення для функціонування демократичної держави, її республіканських засад має встановлений Основним Законом України порядок формування органів державної влади, зокрема періодичність їх обрання та призначення.

Конституція України після внесення до неї змін Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222–IV закріпила новий порядок призначення Прем'єр-міністра України та формування складу Кабінету Міністрів України, за яким Прем'єр-міністр України призначається Верховною Радою України за поданням Президента України; кандидатуру для призначення на посаду Прем'єр-міністра України вносить Президент України за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, або депутатської фракції, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України; Міністр оборони України, Міністр закордонних справ України призначаються Верховною Радою України за поданням Президента України, інші члени Кабінету Міністрів України призначаються Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України (частини друга, третя, четверта статті 114).

Згідно з пунктом 9 частини першої статті 106 Конституції України Президент України вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції.

Таким чином, Конституція України визначила коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України як окремого суб'єкта, який бере участь у формуванні Кабінету Міністрів України, із самостійними конституційно визначеними повноваженнями. Основний Закон України уповноважує коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформовану відповідно до частин шостої, сьомої статті 83 Конституції України, вносити Президенту України пропозиції щодо кандидатури Прем'єр-міністра України та пропозиції Прем'єр-міністру України щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України.

3.2. Згідно з Конституцією України у Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (частина шоста статті 83).

Конституційний Суд України у Рішенні від 17 вересня 2008 року № 16-рп/2008 (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) встановив, що визначення словосполучення «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України» має ґрунтуватися на конституційній основі, поєднуючи в собі політичні і правові аспекти формування коаліції депутатських фракцій, організації та припинення її діяльності, зокрема враховувати і основну мету її створення, закріплену в частині восьмій статті 83, пункті 9 частини першої статті 106, частині третій статті 114 Конституції України, — формування Уряду України (абзац другий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Саме участь коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України у формуванні Кабінету Міністрів України, передбачена частиною восьмою статті 83 Конституції України, належить виключно до її конституційних повноважень.

За частиною сьомою статті 83 Конституції України коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України формується протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання Верховної Ради України, що проводиться після чергових або позачергових виборів Верховної Ради України, або протягом місяця з дня припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Отже, цією нормою передбачено можливість формування коаліції депутатських фракцій як у новообраній Верховній Раді України, так і в разі припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України (наступна коаліція), тобто впродовж періоду діяльності Верховної Ради України відповідного скликання.

3.3. Системний аналіз положень частин шостої, сьомої статті 83, пункту 9 частини першої статті 106, частини третьої статті 114 Конституції України свідчить, що поняття «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформована відповідно до статті 83 Конституції України» включає як коаліцію депутатських фракцій, створену у новообраній Верховній Раді України, так і коаліцію депутатських фракцій, сформова-

ну у разі припинення діяльності попередньої коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Основний Закон України також передбачає участь коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, створеної у разі припинення діяльності попередньої коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, у формуванні Кабінету Міністрів України, що здійснюється шляхом реалізації нею визначених частиною восьмою статті 83 повноважень стосовно внесення відповідно до Конституції України пропозицій Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України, а також відповідно до Конституції України щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України через визначений Конституцією України механізм призначення Прем'єр-міністра України, інших членів Кабінету Міністрів України (пункт 9 частини першої статті 106, частини третя, четверта статті 114).

Саме таким чином втілюється основна мета створення коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, її конституційні повноваження як суб'єкта формування уряду та забезпечується політико-правовий зв'язок існуючої коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що внесення пропозицій Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України та кандидатур до складу Кабінету Міністрів України належить виключно до повноважень коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 67, 69, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** В аспекті конституційного подання положення частини восьмої статті 83 Конституції України у системному зв'язку з положеннями частин шостої, сьомої статті 83, пункту 9 частини першої статті 106, частин третьої, четвертої статті 114 Конституції України слід розуміти так, що внесення пропозицій відповідно до Конституції України Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України та щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України належить виключно до повноважень коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої згідно з частинами шостою, сьомою статті 83 Конституції України.

**2.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения части восьмой статьи 83 Конституции Украины в системной связи с положениями частей шестой, седьмой статьи 83, пункта 9 части первой статьи 106, частей третьей, четвертой статьи 114 Конституции Украины по конституционному представлению Президента Украины**

г. Киев

Дело № 1-20/2009

28 апреля 2009 года

№ 8-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича — докладчика, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителя субъекта права на конституционное представление **Ставнийчук** Марины Ивановны — Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины **Селиванова** Анатолия Александровича, Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины **Нимченко** Василия Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения части восьмой статьи 83 Конституции Украины в системной связи с положениями частей шестой, седьмой статьи 83, пункта 9 части первой статьи 106, частей третьей, четвертой статьи 114 Конституции Украины по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании положения части восьмой статьи 83 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Никитина Ю. И., объяснения Ставнийчук М. И., Селиванова А. А., Нимченко В. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л:**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения части восьмой статьи 83 Конституции Украины в системной связи с положениями частей шестой, седьмой статьи 83, пункта 9 части первой статьи 106, частей третьей, четвертой статьи 114 Конституции Украины.

Практическую необходимость в разъяснении нормы части восьмой статьи 83 Конституции Украины глава государства обосновывает неоднозначным пониманием этой нормы субъектами реализации соответствующих полномочий, что является основанием для ее официального толкования Конституционным Судом Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Одесской национальной юридической академии.

3. Решая поднятый в конституционном представлении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Украина является республикой; носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине является народ, осуществляющий власть непосредственно и через органы государственной власти (часть первая, вторая статьи 5 Конституции Украины). Определяющее значение для функционирования демократического государства, его республиканских принципов имеет установленный Основным Законом Украины порядок формирования органов государственной власти, в частности периодичность их избрания и назначения.

Конституция Украины после внесения в нее изменений Законом Украины от 8 декабря 2004 года № 2222–IV закрепила новый порядок назначения Премьер-министра Украины и формирования состава Кабинета Министров Украины, по которому Премьер-министр Украины назначается Верховной Радой Украины по представлению Президента Украины; кандидатуру для назначения на должность Премьер-министра Украины вносит Президент Украины по предложению коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, сформированной в соответствии со статьей 83 Конституции Украины, или депутатской фракции, в состав которой входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Радой Украины; Министр обороны Украины, Министр иностранных дел Украины назначаются Верховной Радой Украины по представлению Президента Украины, другие члены Кабинета Министров Украины назначаются Верховной Радой Украины

по представлению Премьер-министра Украины (части вторая, третья, четвертая статьи 114).

В соответствии с пунктом 9 части первой статьи 106 Конституции Украины Президент Украины вносит по предложению коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины представление о назначении Верховной Радой Украины Премьер-министра Украины в срок не позднее чем на пятнадцатый день после получения такого предложения.

Таким образом, Конституция Украины определила коалицию депутатских фракций в Верховной Раде Украины как отдельного субъекта, принимающего участие в формировании Кабинета Министров Украины, с самостоятельными конституционно определенными полномочиями. Основной Закон Украины уполномочивает коалицию депутатских фракций в Верховной Раде Украины, сформированную в соответствии с частями шестой, седьмой статьи 83 Конституции Украины, вносить Президенту Украины предложения относительно кандидатуры Премьер-министра Украины и предложения Премьер-министру Украины по кандидатурам в состав Кабинета Министров Украины.

3.2. Согласно Конституции Украины в Верховной Раде Украины по результатам выборов и на основе согласования политических позиций формируется коалиция депутатских фракций, в состав которой входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины (часть шестая статьи 83).

Конституционный Суд Украины в Решении от 17 сентября 2008 года № 16-рп/2008 (дело о коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины) установил, что определение словосочетания «коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины» должно базироваться на конституционной основе, объединяя в себе политические и правовые аспекты формирования коалиции депутатских фракций, организации и прекращения ее деятельности, в частности, учитывать и основную цель ее создания, закрепленную в части восьмой статьи 83, пункте 9 части первой статьи 106, части третьей статьи 114 Конституции Украины, — формирование Правительства Украины (абзац второй подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

Именно участие коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины в формировании Кабинета Министров Украины, предусмотренное частью восьмой статьи 83 Конституции Украины, относится исключительно к ее конституционным полномочиям.

Согласно части седьмой статьи 83 Конституции Украины коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины формируется на протяжении одного месяца со дня открытия первого заседания Верховной Рады Украины, которое проводится после очередных или внеочередных выборов Верховной Рады Украины, или на протяжении месяца со дня прекращения деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины.

Следовательно, этой нормой предусмотрена возможность формирования коалиции депутатских фракций как в новоизбранной Верховной Раде Украины, так и в случае прекращения деятельности коалиции депутат-

ских фракций в Верховной Раде Украины (следующая коалиция), то есть в течение периода деятельности Верховной Рады Украины соответствующего созыва.

3.3. Системный анализ положений частей шестой, седьмой статьи 83, пункта 9 части первой статьи 106, части третьей статьи 114 Конституции Украины свидетельствует, что понятие «коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины, сформированная в соответствии со статьёй 83 Конституции Украины» включает как коалицию депутатских фракций, созданную в новоизбранной Верховной Раде Украины, так и коалицию депутатских фракций, сформированную в случае прекращения деятельности предыдущей коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины.

Основной Закон Украины также предусматривает участие коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, созданной в случае прекращения деятельности предыдущей коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, в формировании Кабинета Министров Украины, что осуществляется путем реализации ею определенных частью восьмой статьи 83 полномочий по внесению в соответствии с Конституцией Украины предложений Президенту Украины по кандидатуре Премьер-министра Украины, а также согласно Конституции Украины по кандидатурам в состав Кабинета Министров Украины через определенный Конституцией Украины механизм назначения Премьер-министра Украины, других членов Кабинета Министров Украины (пункт 9 части первой статьи 106, части третья, четвертая статьи 114).

Именно таким образом воплощается основная цель создания коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, ее конституционные полномочия как субъекта формирования правительства и обеспечивается политико-правовая связь существующей коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины и Кабинета Министров Украины.

Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что внесение предложений Президенту Украины по кандидатуре Премьер-министра Украины и кандидатурам в состав Кабинета Министров Украины относится исключительно к полномочиям коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, сформированной в соответствии со статьёй 83 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 63, 67, 69, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** В аспекте конституционного представления положение части восьмой статьи 83 Конституции Украины в системной связи с положениями частей шестой, седьмой статьи 83, пункта 9 части первой статьи 106, частей третьей, четвертой статьи 114 Конституции Украины следует понимать как то, что внесение предложений в соответствии с Конституцией Украины Президенту Украины по кандидатуре Премьер-министра Украины и по кандидатурам в состав Кабинета Министров Украины относит-

ся исключительно к полномочиям коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, сформированной в соответствии с частями шестой, седьмой статьи 83 Конституции Украины.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 8-рп/2009 dated April 28, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning official interpretation of the provision of Article 83.8 of the Constitution of Ukraine in a system link with the provisions of Articles 83.6, 83.7, 106.1.9, 114.3 and 114.4 of the Constitution of Ukraine*

According to Articles 5.1 and 5.2 of the Constitution, Ukraine is a republic where the people are the bearers of the sovereignty and the only source of power exercising it directly and through the bodies of state power. The way those bodies are formed (in particular, election or appointment for fixed periods) envisaged by the Constitution is significantly important for a democratic state and its republican foundations.

After introducing amendments by the Law № 2222-IV dated December 8, 2004, the Constitution established a new procedure for appointment of the Prime Minister of Ukraine and formation of the Cabinet of Ministers of Ukraine. The procedure prescribed by Articles 114.2 — 4 of the Constitution is as follows.

The Prime Minister is appointed by the Verkhovna Rada of Ukraine. The proposal concerning a candidate for the office of the Prime Minister is submitted to the Verkhovna Rada by the President upon the proposal of the coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada formed in accordance with Article 83 of the Constitution or a deputy (parliamentary) faction which includes the majority of People's Deputies from the constitutional composition of the Verkhovna Rada. The Minister of Defense and the Minister of Foreign Affairs are appointed by the Verkhovna Rada upon the submission of the President. Other members of the Cabinet of Ministers are appointed by the Verkhovna Rada upon the submission of the Prime Minister. The coalition of deputy (parliamentary) factions submits proposals concerning candidates for the membership of the Cabinet of Ministers.

Hence, according to the Constitution, the coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada is an independent participant in the formation of the Cabinet of Ministers with its own authorities.

Article 83.6 of the Constitution reads «in the Verkhovna Rada, according to election results and on the ground of agreement on political positions, the coalition of deputy (parliamentary) factions to include the majority of People's Deputies from the constitutional composition of the Verkhovna Rada shall be formed.»

The Constitutional Court in the Decision № 16-рп/2008 dated September 17, 2008 (paragraph two item 3.2 the of motivation part, case on coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada) pointed out that the definition of the phrase «coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada of Ukraine» shall be based on the Constitution, combine political and legal aspects of the formation of a coalition of deputy factions, organisation and termination of its activities, as well as take into consideration its primary purpose enshrined in Articles 83.8, 106.1.9 and 114.3 of the Constitution, i.e. to form the Government.

Pursuant to Article 83.7 of the Constitution, the coalition of deputy (parliamentary) factions is formed in a newly-elected Verkhovna Rada, and in case the activities of the coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada are terminated during the activities of the Verkhovna Rada of a respective convocation (succeeding coalition). System analysis of Articles 83.6, 83.7, 106.1.9, 114.3 of the Constitution suggests that the notion «coalition of deputy (parliamentary) factions formed in accordance with Article 83 of the Constitution» means not only the coalition of deputy (parliamentary) factions formed in a newly-elected Verkhovna Rada, but the coalition of deputy (parliamentary) factions formed in case the activities of a preceding coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada are terminated as well.

Thus, the Fundamental Law provides for the participation of the coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada formed in case the activities of a preceding coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada are terminated in the formation of the Cabinet of Ministers through the realisation of its authorities provided for by Article 83.8 of the Constitution. By that means the primary purpose of the coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada — the formation of the Government — is realised, as well as the political and legal connection of the existing coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada with the Cabinet of Ministers is maintained.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

In the view of constitutional petition, provisions of Article 83.8 of the Constitution in a system link with provisions of Articles 83.6, 83.7, 106.1.9, 114.3 and 114.4 of the Constitution shall be understood in a way that submission to the President of Ukraine of the proposals concerning a candidate for the office of the Prime Minister of Ukraine and candidates for the membership of the Cabinet of Ministers of Ukraine is an exclusive authority of the coalition of deputy (parliamentary) factions in the Verkhovna Rada of Ukraine formed in accordance with Articles 83.6 and 83.7 of the Constitution.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13  
пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законів  
України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи  
на сферу зайнятості населення»**

**(справа про допомогу по безробіттю звільненим за угодою сторін)**

м. Київ

Справа № 1-19/2009

28 квітня 2009 року

№ 9-рп/2009

*Конституційний Суд України у складі суддів:*

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни — доповідача, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання **Солодкого** Ростислава Дмитровича — заступника Керівника Служби забезпечення зв'язків з Конституційним Судом України та Центральною виборчою комісією Секретаріату Президента України, **Дорошкевича** Руслана Миколайовича — заступника Керівника Головної служби соціально-економічного розвитку — керівника департаменту соціальної політики Секретаріату Президента України; **Селіванова** Анатолія Олександровича — Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України; залучених до участі у розгляді справи: **Німченка** Василя Івановича — Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України, **Іванкевича** Віктора Вікторовича — заступника Міністра праці та соціальної політики України, **Жугаєвича** Яреми Васильовича — Голови правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, **Зінкевич** Наталії Іванівни — першого заступника директора Державного центру зайнятості,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» від 25 грудня 2008 року № 799—VI (Урядовий кур'єр, 2009 р., 13 січня).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статей 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо конституційності положень підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення».

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М. А., пояснення Солодкого Р. Д., Дорошкевича Р. М., Селіванова А. О., Німченка В. І., Іванкевича В. В., Жугаєвича Я. В., Зінкевич Н. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України, зокрема статтям 22, 46, положення частини третьої статті 23 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року № 1533—III (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 22, ст. 171) (далі — Закон) в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» від 25 грудня 2008 року № 799—VI (далі — Закон № 799—VI).

У конституційному поданні зазначено, що доповнення частини третьої статті 23 Закону після слів «поважних причин» словами «або за угодою сторін» порушує конституційні права громадян України, оскільки до внесення змін до частини третьої статті 23 Закону допомога по безробіттю особам, які звільнилися за угодою сторін, виплачувалася з восьмого дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в державній службі зайнятості (частина третя статті 22 Закону). Як стверджується у конституційному поданні, зі зміною редакції частини третьої статті 23 Закону «допомога по безробіттю особам, які звільнилися з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин або за угодою сторін, виплачуватиметься з 91-го календарного дня».

Глава держави вважає, що таким чином законодавець звузив зміст права громадян, які звільнилися з останнього місця роботи за угодою сторін, на одержання допомоги в перші три місяці періоду, що триває після розірвання трудового договору (контракту) за угодою сторін, чим порушив вимоги статті 22 Конституції України, за якою при прийнятті нових законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Зазначене доповнення також обмежує право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх, зокрема, в разі безробіття з незалежних від них обставин; це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення (стаття 46 Конституції України).

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Кабінет Міністрів України, Голова Верховної Ради України, Міністерство праці та соціальної політики України, Федерація професійних спілок України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (стаття 1 Конституції України). Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3 Конституції України). Конституція України гарантує право на соціальний захист громадян, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (частина перша статті 46). Таким чином, перелік випадків, з якими ця конституційна норма пов'язує право громадянина на соціальний захист, не є вичерпним.

Соціальний захист пов'язується з неможливістю мати заробіток (трудовий дохід), його втратою чи недостатнім рівнем життєвого забезпечення громадянина і непрацездатних членів його сім'ї, зокрема у випадку безробіття як соціально-економічного явища. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування становить систему прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом (стаття 1 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування) (далі — Основи). Держава є гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг (частина друга статті 8 Закону). Державні гарантії реалізації застрахованими громадянами своїх прав та законодавче визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування є принципами загальнообов'язкового державного соціального страхування (стаття 5 Основ).

Відповідно до Конституції України і Основ Закон визначив правову базу, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян, зокрема на випадок безробіття. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття (далі — страхування на випадок безробіття) — це сис-

тема прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (пункт 1 статті 1 Закону). Одним із принципів, за яким здійснюється страхування на випадок безробіття, є надання державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав (стаття 2 Закону).

4. За редакцією пункту 9 статті 1 Закону до внесення змін було закріплено перелік підстав втрати роботи з незалежних від застрахованих осіб обставин — припинення трудового договору відповідно до пунктів 1, 2, 3 статті 36, статті 38 (у разі неможливості продовження роботи, а також невиконання власником або уповноваженим ним органом законодавства про працю, умов колективного договору чи трудового договору), статті 39, пунктів 1, 2, 5, 6 статті 40 Кодексу законів про працю України (далі — Кодекс).

Приписами підпункту 1 (абзац сьомий) пункту 4 розділу I Закону № 799—VI пункт 9 статті 1 Закону викладено в новій редакції. Ця редакція не передбачає в переліку підстав втрати роботи з незалежних від застрахованих осіб обставин припинення трудового договору відповідно до пункту 1 статті 36 Кодексу — за угодою сторін.

5. Статтею 22 Закону визначено умови та тривалість виплати допомоги по безробіттю. За змістом цієї статті, яка встановлює загальне правило щодо умов надання допомоги по безробіттю, особи, що припинили трудовий договір, зокрема відповідно до пункту 1 статті 36 Кодексу, до внесення змін до частини третьої статті 23 Закону, належали до категорії осіб, які звільнилися з поважних причин. Право на виплату допомоги по безробіттю відповідно до загального правила, закріпленого у частині третій статті 22 Закону, у цих осіб виникало з восьмого дня після реєстрації їх в установленому порядку в державній службі зайнятості.

Новою редакцією пункту 9 статті 1 Закону та змінами до частини третьої статті 23 Закону із категорії громадян, які мали право на виплату допомоги по безробіттю на загальних підставах відповідно до положень статті 22 Закону, вилучено категорію осіб, що звільнилися за угодою сторін (пункт 1 статті 36 Кодексу), і включено їх до кола осіб, визначених в частині третій статті 23 Закону. Тобто їх прирівняно до осіб, які втратили роботу без поважних причин. Відповідно громадяни, що звільнилися за угодою сторін до набрання чинності нової редакції пункту 9 статті 1 та внесення змін до частини третьої статті 23 Закону згідно зі статтею 22 Закону, мали право на загальним правилом, закріпленим у частині третій статті 22 Закону, на виплату допомоги по безробіттю з восьмого дня після їх реєстрації в установленому порядку в державній службі зайнятості на загальних підставах, а з внесенням зазначених змін до Закону таке право у них виникає з 91-го календарного дня.

Конституційний Суд України виходить з того, що внаслідок змін, внесених до пункту 9 статті 1 та частини третьої статті 23 Закону, громадяни України, звільнені з останнього місця роботи за угодою сторін, втратили

право на виплату допомоги по безробіттю з восьмого дня після їх реєстрації в установленому порядку в державній службі зайнятості (стаття 22 Закону), а отже — і право на допомогу по безробіттю протягом 90 календарних днів після звільнення з роботи. Конституція України не допускає при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя статті 22 Конституції України). Право на соціальний захист є невід’ємним конституційним правом громадян. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України; окремі обмеження прав і свобод можуть встановлюватися лише в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень (частини перша, друга статті 64 Конституції України).

Приписами Закону України «Про зайнятість населення» встановлено, що виплата в установленому порядку допомоги по безробіттю є одним з видів компенсацій, що забезпечуються державою (підпункт «в» частини першої статті 25); особи, визнані у встановленому законом порядку безробітними, мають право на одержання цієї компенсації — допомоги по безробіттю (частина друга статті 11). В рішеннях Конституційного Суду України неодноразово підкреслювалося, що пільги, компенсації, гарантії є видом соціальної допомоги і необхідною складовою конституційного права на достатній життєвий рівень, за яким кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім’ї (стаття 48 Конституції України), тому звуження змісту та обсягу цього права шляхом прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів за статтею 22 Конституції України не допускається (рішення Конституційного Суду України від 6 липня 1999 року № 8-рп/99, від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002, від 17 березня 2004 року № 7-рп/2004, від 1 грудня 2004 року № 20-рп/2004, від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005, від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007).

Конституційний Суд України вважає, що редакцією Закону до внесення змін не обмежувалося право зазначеної категорії осіб на соціальний захист, а тому Законом № 799—VI не могли бути введені обмеження щодо вже визначених у Законі прав на отримання соціальної допомоги, оскільки такі обмеження позбавляють цю категорію осіб можливості отримання допомоги по безробіттю протягом певного періоду. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя статті 22 Конституції України), інакше погіршується становище особи в суспільстві через обмеження прав і свобод, закріплених у законах України. Невиконання державою своїх соціальних зобов’язань щодо окремої категорії осіб призводить до порушення принципів соціальної, правової держави, ставить громадян у нерівні умови, підриває принцип довіри особи до держави.

За таких обставин Конституційний Суд України дійшов висновку, що вказані зміни до Закону обмежили права громадян, які припинили трудовий договір за пунктом 1 статті 36 Кодексу. Отже, положення частини третьої статті 23 Закону в редакції Закону № 799—VI не відповідає статті 22

Конституції України. Оскільки положення частини третьої статті 23 Закону перебуває в системному зв'язку з положенням пункту 9 статті 1 Закону, то відповідно до частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підстави для визнання положення пункту 9 статті 1 Закону в редакції Закону № 799–VI неконституційним.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 22, 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення пункту 9 статті 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року № 1533–III в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» від 25 грудня 2008 року № 799–VI (підпункт 1 (абзац сьомий) пункту 4 розділу I) в частині вилучення у зазначеній редакції пункту 1 статті 36 Кодексу законів про працю України.

**2.** Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини третьої статті 23 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року № 1533–III в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» від 25 грудня 2008 року № 799–VI (підпункт 13 пункту 4 розділу I) стосовно доповнення після слів «поважних причин» словами «або за угодою сторін».

**3.** Положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**4.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
подпункта 13 пункта 4 раздела I Закона Украины  
«О внесении изменений в некоторые законы Украины по ослаблению  
влияния мирового финансового кризиса на сферу занятости населения»  
по конституционному представлению Президента Украины  
(дело о помощи по безработице уволенным по соглашению сторон)

г. Киев

Дело № 1-19/2009

28 апреля 2009 года

№ 9-рп/2009

*Конституционный Суд Украины в составе судей:*

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны — докладчика, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление **Солодкого** Ростислава Дмитриевича — заместителя Руководителя Службы обеспечения связей с Конституционным Судом Украины и Центральной избирательной комиссией Секретариата Президента Украины, **Дорошкевича** Руслана Николаевича — заместителя Руководителя Главной службы социально-экономического развития — руководителя департамента социальной политики Секретариата Президента Украины; **Селиванова** Анатолия Александровича — Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины; привлеченных к участию в рассмотрении дела: **Нимченко** Василия Ивановича — Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины, **Иванкевича** Виктора Викторовича — заместителя Министра труда и социальной политики Украины, **Жугаевича** Еремы Васильевича — Главы правления Фонда общеобязательного государственного социального страхования Украины на случай безработицы, **Зинкевич** Наталии Ивановны — первого заместителя директора Государственного центра занятости,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) подпункта 13 пункта 4 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по ослаблению влияния мирового финансового кризиса на сферу занятости насе-

ления» от 25 декабря 2008 года № 799—VI (Урядовый курьер, 2009 г., 13 января) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о конституционности положений подпункта 13 пункта 4 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по ослаблению влияния мирового финансового кризиса на сферу занятости населения».

Заслушав судью-докладчика Маркуш М. А., объяснения Солодково Р. Д., Дорошкевича Р. Н., Селиванова А. А., Нимченко В. И., Иванкевича В. В., Жугаевича Е. В., Зинкевич Н. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л :**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины, в частности статьям 22, 46, положение части третьей статьи 23 Закона Украины «Об обязательном государственном социальном страховании на случай безработицы» от 2 марта 2000 года № 1533—III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2000 г., № 22, ст. 171) (далее — Закон) в редакции Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по ослаблению влияния мирового финансового кризиса на сферу занятости населения» от 25 декабря 2008 года № 799—VI (далее — Закон № 799—VI).

В конституционном представлении отмечено, что дополнение части третьей статьи 23 Закона после слов «уважительных причин» словами «или по соглашению сторон» нарушает конституционные права граждан Украины, поскольку до внесения изменений в часть третью статьи 23 Закона помощь по безработице лицам, уволившимся по соглашению сторон, выплачивалась с восьмого дня после регистрации застрахованного лица в установленном порядке в государственной службе занятости (часть третья статьи 22 Закона). Как утверждает в конституционном представлении, с изменением редакции части третьей статьи 23 Закона «помощь по безработице лицам, уволившимся с последнего места работы по собственному желанию без уважительных причин или по соглашению сторон, будет выплачиваться с 91-го календарного дня».

Глава государства считает, что таким образом законодатель сузил содержание права граждан, уволившихся с последнего места работы по соглашению сторон, на получение помощи в первые три месяца периода, длящегося после разорвания трудового договора (контракта) по соглашению сторон, чем нарушил требования статьи 22 Конституции Украины, согласно которой при принятии новых законов не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод. Указанное дополне-

ние также ограничивает право граждан на социальную защиту, включающее право на обеспечение их, в частности, на случай безработицы по независящим от них обстоятельствам; это право гарантируется общеобязательным государственным социальным страхованием за счет страховых взносов граждан, предприятий, учреждений и организаций, а также бюджетных и иных источников социального обеспечения (статья 46 Конституции Украины).

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Президент Украины, Кабинет Министров Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Министерство труда и социальной политики Украины, Федерация профессиональных союзов Украины, Фонд общеобязательного государственного социального страхования Украины на случай безработицы, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

Украина есть суверенным и независимым, демократическим, социальным, правовым государством (статья 1 Конституции Украины). Права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства. Государство отвечает перед человеком за свою деятельность. Утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (часть вторая статьи 3 Конституции Украины). Конституция Украины гарантирует право на социальную защиту граждан, включающее право на обеспечение их в случае полной, частичной или временной потери трудоспособности, потери кормильца, безработицы по независящим от них обстоятельствам, а также в старости и в иных случаях, предусмотренных законом (часть первая статьи 46). Таким образом, перечень случаев, с которыми эта конституционная норма связывает право гражданина на социальную защиту, не является исчерпывающим.

Социальная защита связана с невозможностью иметь заработок (трудовой доход), его потерей или недостаточным уровнем жизненного обеспечения гражданина и нетрудоспособных членов его семьи, в частности, в случае безработицы как социально-экономического явления. Общеобязательное государственное социальное страхование представляет систему прав, обязанностей и гарантий, предусматривающую оказание социальной защиты, которая включает материальное обеспечение граждан в случае болезни, полной, частичной или временной потери трудоспособности, потери кормильца, безработицы по независящим от них обстоятельствам, а также в старости и в других случаях, предусмотренных законом, за счет денежных фондов, формируемых путем уплаты страховых взносов владельцем или уполномоченным им органом, гражданами, а также бюджетных и иных источников, предусмотренных законом (статья 1 Основ законодательства Украины об общеобязательном госу-

дарственном социальном страховании) (далее — Основы). Государство является гарантом обеспечения застрахованных лиц и предоставления им соответствующих социальных услуг (часть вторая статьи 8 Закона). Государственные гарантии реализации застрахованными гражданами своих прав и законодательное определение условий и порядка осуществления общеобязательного государственного социального страхования являются принципами общеобязательного государственного социального страхования (статья 5 Основ).

В соответствии с Конституцией Украины и Основами Закон определил правовую базу, экономический механизм и организационную структуру общеобязательного государственного социального страхования граждан, в частности на случай безработицы. Общеобязательное государственное социальное страхование на случай безработицы (далее — страхование на случай безработицы) — это система прав, обязанностей и гарантий, предусматривающая материальное обеспечение на случай безработицы по независящим от застрахованных лиц обстоятельствам и оказание социальных услуг за счет средств Фонда общеобязательного государственного социального страхования Украины на случай безработицы (пункт 1 статьи 1 Закона). Одним из принципов, по которому осуществляется страхование на случай безработицы, является предоставление государственных гарантий реализации застрахованными лицами своих прав (статья 2 Закона).

4. Редакцией пункта 9 статьи 1 Закона до внесения изменений был закреплен перечень оснований потери работы по независящим от застрахованных лиц обстоятельствам — прекращение трудового договора согласно пунктам 1, 2, 3 статьи 36, статьи 38 (в случае невозможности продолжения работы, а также невыполнения владельцем или уполномоченным им органом законодательства о труде, условий коллективного договора или трудового договора), статьи 39, пунктов 1, 2, 5, 6 статьи 40 Кодекса законов о труде Украины (далее — Кодекс).

Предписаниями подпункта 1 (абзац седьмой) пункта 4 раздела I Закона № 799—VI пункт 9 статьи 1 Закона изложен в новой редакции. Эта редакция не предусматривает в перечне оснований потери работы по независящим от застрахованных лиц обстоятельствам прекращения трудового договора согласно пункту 1 статьи 36 Кодекса — по соглашению сторон.

5. Статьей 22 Закона определены условия и продолжительность выплаты помощи по безработице. По содержанию этой статьи, устанавливающей общее правило об условиях предоставления помощи по безработице, лица, прекратившие трудовой договор, в частности согласно пункту 1 статьи 36 Кодекса, до внесения изменений в часть третью статьи 23 Закона, принадлежали к категории лиц, уволившихся по уважительным причинам. Право на выплату помощи по безработице согласно общему правилу, закрепленному в части третьей статьи 22 Закона, у этих лиц возникало с восьмого дня после регистрации их в установленном порядке в государственной службе занятости.

Новой редакцией пункта 9 статьи 1 Закона и изменениями к части третьей статьи 23 Закона из категории граждан, имеющих право на выплату помощи по безработице на общих основаниях в соответствии с положениями статьи 22 Закона, изъята категория лиц, уволившихся по соглашению сторон (пункт 1 статьи 36 Кодекса), и они включены в число лиц, определенных частью третьей статьи 23 Закона. То есть они приравнены к лицам, утратившим работу без уважительных причин. Соответственно граждане, уволившиеся по соглашению сторон до вступления в силу новой редакции пункта 9 статьи 1 и внесения изменений в часть третья статьи 23 Закона согласно статье 22 Закона, имели право по общему правилу, закрепленному в части третьей статьи 22 Закона, на выплату помощи по безработице с восьмого дня после их регистрации в установленном порядке в государственной службе занятости на общих основаниях, а с внесением указанных изменений в Закон такое право у них возникает с 91-го календарного дня.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что вследствие изменений, внесенных в пункт 9 статьи 1 и часть третья статьи 23 Закона, граждане Украины, уволенные с последнего места работы по соглашению сторон, утратили право на выплату помощи по безработице с восьмого дня после их регистрации в установленном порядке в государственной службе занятости (статья 22 Закона), а значит — и право на помощь по безработице в течение 90 календарных дней после увольнения с работы. Конституция Украины не допускает при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы сужения содержания и объема существующих прав и свобод (часть третья статьи 22 Конституции Украины). Право на социальную защиту является неотъемлемым конституционным правом граждан. Конституционные права и свободы человека и гражданина не могут быть ограничены, кроме случаев, предусмотренных Конституцией Украины; отдельные ограничения прав и свобод могут устанавливаться лишь в условиях военного или чрезвычайного положения с указанием срока действия этих ограничений (часть первая, вторая статьи 64 Конституции Украины).

Предписаниями Закона Украины «О занятости населения» установлено, что выплата в установленном порядке пособия по безработице является одним из видов компенсаций, которые обеспечиваются государством (подпункт «в» части первой статьи 25); лица, признанные в установленном законом порядке безработными, имеют право на получение этой компенсации — пособия по безработице (часть вторая статьи 11). В решениях Конституционного Суда Украины неоднократно подчеркивалось, что льготы, компенсации, гарантии являются видом социальной помощи и необходимой составляющей конституционного права на достаточный жизненный уровень, по которому каждый имеет право на достаточный жизненный уровень для себя и своей семьи (статья 48 Конституции Украины), поэтому сужение содержания и объема этого права путем принятия новых законов или внесения изменений в действующие законы статьей 22 Конституции Украины не допускается (решения Конституционного Суда Украины от 6 июля 1999 года № 8-рп/99, от 20 марта 2002 года № 5-рп/2002, от 17 марта 2004 года № 7-рп/2004, от 1 декабря 2004 года

№ 20-рп/2004, от 11 октября 2005 года № 8-рп/2005, от 18 июня 2007 года № 4-рп/2007).

Конституционный Суд Украины считает, что редакцией Закона до внесения изменений не ограничивалось право указанной категории лиц на социальную защиту, а потому Законом № 799—VI не могли быть введены ограничения относительно уже определенных в Законе прав на получение социальной помощи, поскольку такие ограничения лишают эту категорию лиц возможности получения помощи по безработице в течение определенного периода. При принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод (часть третья статьи 22 Конституции Украины), иначе ухудшается положение лица в обществе через ограничение прав и свобод, закрепленных в законах Украины. Невыполнение государством своих социальных обязательств по отдельной категории лиц приводит к нарушению принципов социального, правового государства, ставит граждан в неравные условия, подрывает принцип доверия лица к государству.

При таких обстоятельствах Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что указанные изменения к Закону ограничили права граждан, прекративших трудовой договор согласно пункту 1 статьи 36 Кодекса. Следовательно, положение части третьей статьи 23 Закона в редакции Закона № 799—VI не соответствует статье 22 Конституции Украины. Поскольку положение части третьей статьи 23 Закона находится в системной связи с положением пункта 9 статьи 1 Закона, то в соответствии с частью третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» имеются основания для признания положения пункта 9 статьи 1 Закона в редакции Закона № 799—VI неконституционным.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 22, 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения пункта 9 статьи 1 Закона Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании на случай безработицы» от 2 марта 2000 года № 1533—III в редакции Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по ослаблению влияния мирового финансового кризиса на сферу занятости населения» от 25 декабря 2008 года № 799—VI (подпункт 1 (абзац седьмой) пункта 4 раздела I) в части изъятия в указанной редакции пункта 1 статьи 36 Кодекса законов о труде Украины.

**2.** Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения части третьей статьи 23 Закона Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании на случай безработицы» от 2 марта 2000 года № 1533—III в редакции Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по ослаблению влияния мирового финансового кризиса на сферу занятости населения»

от 25 декабря 2008 года № 799—VI (подпункт 13 пункта 4 раздела I) касательно дополнения после слов «уважительных причин» словами «либо по соглашению сторон».

3. Положения Закона Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании на случай безработицы», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 9-рп/2009 dated April 28, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 4.13 Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to the Laws of Ukraine concerning Alleviation of Impact of the World Financial Crisis on Employment Sphere» (case on unemployment allowance for employees dismissed by consent of the parties)*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to recognise provisions of Article 23.3 of the Law «On General Mandatory State Social Insurance against Unemployment» № 1533—III dated. March 2, 2000 (hereinafter referred to as «the Law») as amended by the Law «On Introducing Amendments to the Laws of Ukraine concerning Alleviation of Impact of the World Financial Crisis on Employment Sphere» № 799-VI dated. December 25, 2008 (hereinafter referred to as «the Law № 799—VI») as non-conforming with Articles 22 and 46 of the Constitution.

Ukraine is a sovereign, independent, democratic, social and law-based state whose main duty is to affirm and ensure human rights and freedoms (Articles 1, 3.2 of the Constitution). Under Article 46.1 of the Constitution, citizens have the right to social protection, i.e. provision in cases of complete, partial or temporary disability, the loss of the principal wage-earner, unemployment due to circumstances beyond their control, in old age and in other cases established by law. Therefore, according to this constitutional norm, the list of cases to obtain social provision is not exhaustive.

Social protection is connected with disability to earn income, its loss or non-sufficient life-sustainment of a citizen and his/her disabled members of family due to unemployment as a socio-economical phenomenon as well.

Before introducing amendments, Article 1.9 of the Law established the list of grounds for the loss of job due to circumstances beyond control of employees. Among these was the ground provided by Article 36.1 of the Labour Code (hereinafter referred to as «the Code») — termination of labour agreement by consent of the parties.

Paragraph seven item 4.1 of Chapter I of the Law № 799-VI amended Article 1.9 of the Law. The amended Article 1.9 of the Law does not include Article 36.1 of the Code among grounds for the loss of job due to circumstances beyond control of employees.

Article 22 of the Law determines conditions and terms for the payment of unemployment allowance. As a general rule, employees dismissed for valid reasons have the right to receive unemployment allowance starting from the eighth day after registration in the State Employment Service under the established procedure. However, pursuant to Article 23.3 of the Law, employees dismissed for non-valid reasons have the right to receive unemployment allowance starting from the ninety-first day.

Before amendments to Article 23.3 of the Law were introduced, employees dismissed under Article 36.1 of the Code had the right to receive unemployment allowance under the general rule provided by Article 22 of the Law. After introducing amendments to Articles 1.9 and 23.3 of the Law, employees dismissed under Article 36.1 of the Code were included in the category of employees dismissed for non-valid reasons. Thereby they lost the right to receive unemployment allowance starting from the eighth day after registration in the State Employment Service under the established procedure and acquired the right to receive unemployment allowance starting from the ninety-first day.

The Constitutional Court concludes that amendments introduced to Articles 1.9 and 23.3 of the Law lead to the loss by employees dismissed under Article 36.1 of the Code of the right to receive unemployment allowance starting from the eighth day after registration in the State Employment Service under the established procedure, and consequently the right to receive unemployment allowance during ninety calendar days after dismissal. The Constitution, however, does not allow diminishing the content and scope of the existing rights and freedoms by adoption of new laws or introducing amendments to the laws that are in force (Article 22.3).

The Constitutional Court has repeatedly underlined in its case-law that benefits, compensations and guarantees are the type of social provision and essential component of the constitutional right to sufficient standard of living, and therefore diminishing of content as well as scope of this right by adoption of new laws or introducing amendments to the laws that are in force shall be considered unacceptable in view of Article 22 of the Constitution (Decisions № 8-рп dated July 6, 1999, № 5-рп dated March 20, 2002, № 7-рп dated March 17, 2004, № 20-рп dated December 1, 2003, № 8-рп dated October 11, 2005, № 4-рп dated June 18, 2007).

Thus, provisions of Article 23.3 of the Law as amended by the Law № 799-VI do not conform with the Constitution of Ukraine. Since the provision of Article 1.9 of the Law as amended by the Law № 799-V is in a system link with provisions of Article 23.3 of the Law it shall be recognised as unconstitutional on

the grounds of Article 61.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provision of Article 1.9 of the Law of Ukraine «On General Mandatory State Social Insurance against Unemployment» as amended by the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Laws of Ukraine concerning Alleviation of Impact of the World Financial Crisis on Employment Sphere» № 799-VI dated December 25, 2008 regarding removal of Article 36.1 of the Labour Code.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of Article 23.3 of the Law of Ukraine «On General Mandatory State Social Insurance against Unemployment» as amended by the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Laws of Ukraine concerning Alleviation of Impact of the World Financial Crisis on Employment Sphere» № 799-VI dated December 25, 2008 regarding addition of words «or by consent of the parties» after the words «valid reasons.»

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
частини першої статті 17 Закону України

**«Про вибори Президента України» та Постанови Верховної Ради  
України «Про призначення чергових виборів Президента України»**

м. Київ

Справа № 1-25/2009

12 травня 2009 року

№ 10-рп/2009

*Конституційний Суд України у складі суддів:*

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича — доповідача, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання **Ставнічук** Марини Іванівни — Представника Президента України у Конституційному Суді України, **Селіванова** Анатолія Олександровича — Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 17 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474—XIV в редакції Закону України від 18 березня 2004 року № 1630—IV (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 20—21, ст. 291) та Постанови Верховної Ради України «Про призначення чергових виборів Президента України» від 1 квітня 2009 року № 1214—VI (Офіційний вісник України, 2009 р., № 26, ст. 861).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність частини першої статті 17 Закону України «Про вибори Президента України» та Постанови Верховної Ради України «Про призначення чергових виборів Президента України».

Заслухавши суддю-доповідача Домбровського І. П., пояснення Ставнійчук М. І., Селіванова А. О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину першу статті 17 Закону України «Про вибори Президента України» (далі — Закон) та Постанову Верховної Ради України «Про призначення чергових виборів Президента України» (далі — Постанова).

У конституційному поданні зазначається, що Верховна Рада України згідно з пунктом 7 частини першої статті 85 Конституції України має призначати чергові вибори Президента України лише у строки, передбачені Основним Законом України, а саме частиною п'ятою статті 103 — на останню неділю останнього місяця п'ятого року повноважень Президента України. Натомість, приймаючи Постанову, Верховна Рада України керувалася положеннями Закону, зокрема частиною першою статті 17, відповідно до якої чергові вибори Президента України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Президента України. Суб'єкт права на конституційне подання наголошує, що вказана норма Закону відтворює положення частини п'ятої статті 103 Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року. Однак Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222—IV «Про внесення змін до Конституції України» (далі — Закон № 2222) частина п'ята статті 103 Конституції України викладена у новій редакції, яка на сьогодні є чинною.

Отже, Президент України вважає, що положення частини першої статті 17 Закону не відповідає частині п'ятій статті 103 Конституції України, а відтак не відповідає Основному Закону України і Постанова. На думку автора клопотання, приймаючи Постанову, Верховна Рада України діяла всупереч частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, пункту 7 частини першої статті 85, частині п'ятій статті 103 Конституції України.

2. На пленарному засіданні Конституційного Суду України представники Президента України та Верховної Ради України навели обґрунтування своїх позицій стосовно конституційного подання.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виходить з такого.

3.1. В Основному Законі України закріплено, що Україна є правовою державою (стаття 1), органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6), закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8), органи державної влади

зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19).

Зазначені основоположні норми Конституції України є обов'язковими для дотримання всіма органами державної влади при реалізації своїх повноважень.

Призначення виборів Президента України у строки, передбачені Конституцією України, належить до повноважень Верховної Ради України (пункт 7 частини першої статті 85 Конституції України). Забезпечення дотримання встановленої чинним законодавством України періодичності виборів Президента України має визначальне значення для функціонування демократичної держави, її республіканських засад (абзац перший підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України № 8-рп/2009 від 28 квітня 2009 року).

Системний аналіз конституційних норм, які врегульовують призначення чергових виборів Президента України, вказує на те, що вони пов'язані зі встановленням строків їх проведення. За Основним Законом України Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років (частина перша статті 103); новообраний Президент України вступає на пост не пізніше ніж через тридцять днів після офіційного оголошення результатів виборів, з моменту складення присяги народом на урочистому засіданні Верховної Ради України (частина перша статті 104); Президент України виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України (частина перша статті 108); чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю останнього місяця п'ятого року його повноважень (частина п'ята статті 103).

Таким чином, Верховна Рада України, призначаючи чергові вибори Президента України та визначаючи дату їх проведення, повинна керуватися нормами Конституції України, а саме пунктом 7 частини першої статті 85, частинами першою, п'ятою статті 103.

3.2. Верховна Рада України Постановою призначила чергові вибори Президента України на неділю 25 жовтня 2009 року.

У Постанові міститься посилання на статтю 58 Конституції України, за якою закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; пункт 7 частини першої статті 85 Конституції України, яким визначено повноваження Верховної Ради України призначати вибори Президента України у строки, передбачені Основним Законом України; статтю 16 Закону, якою встановлено, що вибори Президента України призначаються Верховною Радою України шляхом прийняття постанови з підстав, визначених Конституцією України та Законом; частину першу статті 17 Закону, якою визначено, що чергові вибори Президента України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Президента України, та частину другу цієї статті, за якою Верховна Рада України призначає чергові вибори Президента України не пізніше як за сто тридцять днів до дня виборів та забезпечує опублікуван-

ня рішення про призначення чергових виборів Президента України у засобах масової інформації.

Конституційний Суд України виходить з того, що при обчисленні строку повноважень Президента України та визначенні дати його чергових виборів повинні застосовуватися положення частин першої, п'ятої статті 103, частини першої статті 104 Конституції України, оскільки згідно з пунктом 7 частини першої статті 85 Основного Закону України до повноважень Верховної Ради України належить «призначення виборів Президента України у строки, передбачені цією Конституцією». Розділ II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2222 не містить приписів про застосування при визначенні дати виборів Президента України, що відбуватимуться після набрання чинності Законом № 2222, положень частини п'ятої статті 103 Основного Закону України в попередній редакції, тому посилання у Постанові на статтю 58 Конституції України є безпідставним.

3.3. Частина перша статті 17 Закону відтворює норму частини п'ятої статті 103 Конституції України в її редакції від 28 червня 1996 року. Однак з 1 січня 2006 року ця норма Конституції України діє в новій редакції, відповідно до якої чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю останнього місяця п'ятого року повноважень Президента України. У зв'язку з цим положення частини першої статті 17 Закону суперечать Конституції України.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що частина перша статті 17 Закону не відповідає частині п'ятій статті 103 Конституції України (є неконституційною).

3.4. Відповідно до пункту 7 частини першої статті 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить призначення виборів Президента України у строки, передбачені Конституцією України.

Питання проведення чергових виборів Президента України врегульоване частиною п'ятою статті 103 Конституції України.

За Основним Законом України строк повноважень Президента України обчислюється з моменту складення ним присяги народові на урочистому засіданні Верховної Ради України (частина перша статті 104).

Отже, Постанова не ґрунтується на зазначених положеннях, що дає підстави Конституційному Суду України для висновку про її невідповідність частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, пункту 7 частини першої статті 85, частині п'ятій статті 103 Конституції України.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину першу статті 17 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474—XIV в редакції Закону України від 18 березня 2004 року № 1630—IV та Постанову Верховної Ради України «Про призначення чергових виборів Президента України» від 1 квітня 2009 року № 1214—VI.

**2.** Частина перша статті 17 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474—XIV в редакції Закону України від 18 березня 2004 року № 1630—IV та Постанова Верховної Ради України «Про призначення чергових виборів Президента України» від 1 квітня 2009 року № 1214—VI, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**3.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) части первой статьи 17 Закона Украины «О выборах Президента Украины» и Постановления Верховной Рады Украины «О назначении очередных выборов Президента Украины» по конституционному представлению Президента Украины

г. К и е в  
12 мая 2009 года  
№ 10-рп/2009

Дело № 1-25/2009

*Конституционный Суд Украины в составе судей:*

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича — докладчика, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителя субъекта права на конституционное представление Ставнийчук Марины Ивановны — Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины, Селиванова Анатолия Александровича — Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) части первой статьи 17 Закона Украины «О выборах Президента Украины» от 5 марта 1999 года № 474—XIV в редакции Закона Украины от 18 марта 2004 года № 1630—IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2004 г., № 20—21, ст. 291) и Постановления Верховной Рады Украины «О назначении очередных выборов Президента Украины» от 1 апреля 2009 года № 1214—VI (Официальный вестник Украины, 2009 г., № 26, ст. 861) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности части первой статьи 17 Закона Украины «О выборах Президента Украины» и

Постановления Верховной Рады Украины «О назначении очередных выборов Президента Украины».

Заслушав судью-докладчика Домбровского И. П., объяснения Ставнийчук М. И., Селиванова А. А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л :**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) часть первую статьи 17 Закона Украины «О выборах Президента Украины» (далее — Закон) и Постановление Верховной Рады Украины «О назначении очередных выборов Президента Украины» (далее — Постановление).

В конституционном представлении отмечается, что Верховная Рада Украины в соответствии с пунктом 7 части первой статьи 85 Конституции Украины может назначать очередные выборы Президента Украины только в сроки, предусмотренные Основным Законом Украины, а именно частью пятой статьи 103 — на последнее воскресенье последнего месяца пятого года полномочий Президента Украины. Вместо этого, принимая Постановление, Верховная Рада Украины руководствовалась положениями Закона, в частности частью первой статьи 17, согласно которой очередные выборы Президента Украины проходят в последнее воскресенье октября пятого года полномочий Президента Украины. Субъект права на конституционное представление подчеркивает, что указанная норма Закона воспроизводит положение части пятой статьи 103 Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года. Однако Законом Украины от 8 декабря 2004 года № 2222–IV «О внесении изменений в Конституцию Украины» (далее — Закон № 2222) часть пятая статьи 103 Конституции Украины изложена в новой редакции, действующей сегодня.

Следовательно, Президент Украины считает, что положение части первой статьи 17 Закона не соответствует части пятой статьи 103 Конституции Украины, а значит не соответствует Основному Закону Украины и Постановлению. По мнению автора ходатайства, принимая Постановление, Верховная Рада Украины действовала вопреки части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, пункту 7 части первой статьи 85, части пятой статьи 103 Конституции Украины.

2. На пленарном заседании Конституционного Суда Украины представители Президента Украины и Верховной Рады Украины привели обоснования своих позиций в отношении конституционного представления.

3. Конституционный Суд Украины, решая вопросы, поднятые в конституционном представлении, исходит из следующего.

3.1. В Основном Законе Украины закреплено, что Украина является правовым государством (статья 1), органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины (часть вторая статьи 6), законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8), органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 19).

Указанные основополагающие нормы Конституции Украины являются обязательными для соблюдения всеми органами государственной власти при реализации своих полномочий.

Назначение выборов Президента Украины в сроки, предусмотренные Конституцией Украины, относится к полномочиям Верховной Рады Украины (пункт 7 части первой статьи 85 Конституции Украины). Обеспечение соблюдения установленной действующим законодательством Украины периодичности выборов Президента Украины имеет определяющее значение для функционирования демократического государства, его республиканских основ (абзац первый подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины № 8-рп/2009 от 28 апреля 2009 года).

Системный анализ конституционных норм, регулирующих назначение очередных выборов Президента Украины, указывает на то, что они связаны с установлением сроков их проведения. По Основному Закону Украины Президент Украины избирается гражданами Украины на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем тайного голосования сроком на пять лет (часть первая статьи 103); новоизбранный Президент Украины вступает на пост не позднее чем через тридцать дней после официального объявления результатов выборов, с момента принесения присяги народу на торжественном заседании Верховной Рады Украины (часть первая статьи 104); Президент Украины исполняет свои полномочия до вступления на пост новоизбранного Президента Украины (часть первая статьи 108); очередные выборы Президента Украины проводятся в последнее воскресенье последнего месяца пятого года его полномочий (часть пятая статьи 103).

Таким образом, Верховная Рада Украины, назначая очередные выборы Президента Украины и определяя дату их проведения, должна руководствоваться нормами Конституции Украины, а именно пунктом 7 части первой статьи 85, частями первой, пятой статьи 103.

3.2. Верховная Рада Украины Постановлением назначила очередные выборы Президента Украины на воскресенье 25 октября 2009 года.

В Постановлении содержится ссылка на статью 58 Конституции Украины, по которой законы и иные нормативно-правовые акты не имеют обратного действия во времени, кроме случаев, когда они смягчают или отменяют ответственность лица; пункт 7 части первой статьи 85 Конституции Украины, которым определены полномочия Верховной Рады

Украины назначать выборы Президента Украины в сроки, предусмотренные Основным Законом Украины; статью 16 Закона, которой установлено, что выборы Президента Украины назначаются Верховной Радой Украины путем принятия постановления на основаниях, определенных Конституцией Украины и Законом; часть первую статьи 17 Закона, которой определено, что очередные выборы Президента Украины проходят в последнее воскресенье октября пятого года полномочий Президента Украины, и часть вторую данной статьи, по которой Верховная Рада Украины назначает очередные выборы Президента Украины не позднее чем за сто тридцать дней до дня выборов и обеспечивает опубликование решения о назначении очередных выборов Президента Украины в средствах массовой информации.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что при исчислении срока полномочий Президента Украины и определении даты его очередных выборов должны применяться положения частей первой, пятой статьи 103, части первой статьи 104 Конституции Украины, поскольку в соответствии с пунктом 7 части первой статьи 85 Основного Закона Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится «назначение выборов Президента Украины в сроки, предусмотренные настоящей Конституцией». Раздел II «Заключительные и переходные положения» Закона № 2222 не содержит предписаний о применении при определении даты выборов Президента Украины, которые будут проходить после вступления в силу Закона № 2222, положений части пятой статьи 103 Основного Закона Украины в предшествующей редакции, поэтому ссылка в Постановлении на статью 58 Конституции Украины является безосновательной.

3.3. Часть первая статьи 17 Закона воспроизводит норму части пятой статьи 103 Конституции Украины в ее редакции от 28 июня 1996 года. Однако с 1 января 2006 года данная норма Конституции Украины действует в новой редакции, в соответствии с которой очередные выборы Президента Украины проводятся в последнее воскресенье последнего месяца пятого года полномочий Президента Украины. В связи с этим положения части первой статьи 17 Закона противоречат Конституции Украины.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что часть первая статьи 17 Закона не соответствует части пятой статьи 103 Конституции Украины (является неконституционной).

3.4. Согласно пункту 7 части первой статьи 85 Конституции Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится назначение выборов Президента Украины в сроки, предусмотренные Конституцией Украины.

Вопрос проведения очередных выборов Президента Украины урегулирован частью пятой статьи 103 Конституции Украины.

Согласно Основному Закону Украины срок полномочий Президента Украины исчисляется с момента принесения им присяги народу на торжественном заседании Верховной Рады Украины (часть первая статьи 104).

Следовательно, Постановление не основывается на указанных положениях, что дает основания Конституционному Суду Украины для заключения о его несоответствии части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, пункту 7 части первой статьи 85, части пятой статьи 103 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) часть первую статьи 17 Закона Украины «О выборах Президента Украины» от 5 марта 1999 года № 474—XIV в редакции Закона Украины от 18 марта 2004 года № 1630—IV и Постановление Верховной Рады Украины «О назначении очередных выборов Президента Украины» от 1 апреля 2009 года № 1214—VI.

2. Часть первая статьи 17 Закона Украины «О выборах Президента Украины» от 5 марта 1999 года № 474—XIV в редакции Закона Украины от 18 марта 2004 года № 1630—IV и Постановление Верховной Рады Украины «О назначении очередных выборов Президента Украины» от 1 апреля 2009 года № 1214—VI, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 10-rp/2009 dated May 12, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 17.1 of the Law «On Elections of the President of Ukraine» and the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Regular Elections of the President of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) Article 17.1 of the Law «On Elections of the President of Ukraine» (hereinafter

referred to as «the Law») and Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Regular Elections of the President of Ukraine» (hereinafter referred to as «the Resolution»).

Ensuring that elections of the President of Ukraine are held within the periods envisaged by the legislation is significantly important for a democratic state and its republican foundations (paragraph one item 3.1 of the motivation part of the Decision № 8-рп/2009 dated April 28, 2009).

Pursuant to Article 85.1.7 of the Constitution, designating elections of the President of Ukraine within the terms provided for by the Constitution pertains to the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine. Under Articles 103.1, 103.5 and 104.1 of the Fundamental Law, the President of Ukraine is elected for the term of five years; the President of Ukraine assumes office from the day of taking the oath to the people at a solemn session of the Verkhovna Rada of Ukraine; regular elections of the President of Ukraine are held on the last Sunday of the last month of the fifth year of the term of authorities of the President of Ukraine.

Hence, the Verkhovna Rada of Ukraine, calculating the term of office of the President of Ukraine, designating regular elections of the President of Ukraine and fixing the date of the elections, shall be guided by Articles 85.1.7, 103.1, 103.5 and 104.1 of the Constitution.

The Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine fixed Sunday, October 25, 2009 to be the date of regular elections of the President of Ukraine. In this Resolution, the Verkhovna Rada of Ukraine referred in particular to Article 58 of the Constitution («laws and other normative-legal acts have no retroactive force except in cases when they mitigate or annul the responsibility of a person») and Article 17.1 of the Law («regular elections of the President of Ukraine are held on the last Sunday of October of the fifth year of the authorities of the President of Ukraine»).

Article 17.1 of the Law reproduces Article 103.5 of the Constitution that was effective before January 1, 2006. However, this Article as amended by the Law № 2222 has been in force since January 1, 2006.

Chapter II «Final and Transitional Provisions» of the Law № 2222 is silent regarding the application of Article 103.5 of the Constitution that was effective before January 1, 2006 to fixing the date of elections of the President of Ukraine which are held after the Law № 2222 enters into force. Therefore referring in the Resolution to Article 58 of the Constitution is groundless.

According to the amended Article 103.5 of the Constitution, regular elections of the President of Ukraine are held on the last Sunday of the last month of the fifth year of the term of authorities of the President of Ukraine. Thus, Article 17.1 of the Law is non-conforming with Article 103.5 of the Constitution, i.e. unconstitutional.

According to the Fundamental Law, Ukraine is a law-based state where laws as well as other normative-legal acts shall be adopted on the basis and conform to the Constitution, and where bodies of state power (i.e. legislative, executive and judicial) are obliged to act only on the basis, within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws (Articles 1, 6.2, 8.2, 19.2).

These fundamental constitutional norms are binding for each body of state power when realising its authorities.

Since the Resolution is not founded on the mentioned provisions of the Constitution concerning calculating the term of office of the President of Ukraine and fixing the date of regular elections of the President of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine reaches the conclusion on its non-conformity with Articles 6.2, 8.2, 19.2, 85.1.7 and 103.5 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) Article 17.1 of the Law «On Elections of the President of Ukraine» № 474-XIV dated March 5, 1999 as amended by the Law № 1630-IV dated March 18, 2004 and the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Regular Elections of the President of Ukraine» № 1214-VI dated April 1, 2009.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
положень статті 57 Закону України  
«Про Державний бюджет України на 2009 рік»**

м. Київ  
20 травня 2009 року  
№ 11-рп/2009

Справа № 1-16/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 57 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26 грудня 2008 року № 835–VI (Офіційний вісник України, 2008 р., № 100, ст. 3299).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 55 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність положень статті 57 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік».

Заслухавши суддю-доповідача **Шишкіна В. І.** та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**у с т а н о в и в:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — 55 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 57 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26 грудня 2008 року № 835–VI (далі — Закон), якими встановлено, що «обласним та районним радам при затвердженні

відповідних бюджетів виходити з того, що середньомісячна заробітна плата працівників виконавчого апарату ради не повинна перевищувати середньомісячну заробітну плату працівників апарату відповідної місцевої державної адміністрації».

Автор клопотання зазначає, що згідно з частинами першою, третьою статті 140 Конституції України територіальна громада має право через місцеве самоврядування (ради та їх виконавчі органи) самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. До таких питань відповідно до частин першої, другої статті 143 Конституції України належить затвердження радами бюджетів відповідних адміністративно-територіальних одиниць і вирішення інших питань, які віднесені законом до їхньої компетенції. Згідно з положеннями пункту 4 частини першої статті 43, частини третьої статті 58 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень районних і обласних рад належить затвердження витрат на утримання їхніх виконавчих апаратів, зокрема на оплату праці працівників.

На підставі наведеного народні депутати України вважають, що положення статті 57 Закону не відповідають вказаним нормам Конституції України і Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Крім того, на їхню думку, оспорювані положення Закону порушують норми частини першої статті 95 Основного Закону України, за якою бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами, та частини третьої цієї статті, за якою держава прагне до збалансованості бюджету України, не кореспондують зі статтею 7 Бюджетного кодексу України щодо самостійності Державного бюджету України та місцевих бюджетів, а також суперечать Закону України «Про оплату праці» та Кодексу законів про працю України, що в аспекті статей 22, 24 Конституції України є порушенням прав громадян, оскільки змінено умови і раніше встановлений розмір оплати праці відповідної категорії громадян.

2. Свої позиції стосовно викладених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, науковці Академії муніципального управління, Львівського національного університету імені Івана Франка, Науково-дослідного інституту фінансового права при Академії правових наук України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виходить з такого.

3.1. В Україні відповідно до Конституції України визнається і гарантується місцеве самоврядування (стаття 7), яке здійснюється територіальною громадою як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи (частина третя статті 140). Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси цих територіальних громад, є районні та обласні ради, уповноважені затверджувати районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх

відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контролювати їх виконання (частина четверта статті 140, частина друга статті 143 Конституції України).

В Основному Законі України закладено правові засади законодавчого врегулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування та встановлено зобов'язання для районних і обласних рад додержуватися положень Конституції і законів України при вирішенні питань, які віднесені до їх повноважень (частина друга статті 19, частина перша статті 140).

3.2. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР (далі — Закон № 280) органи місцевого самоврядування, зокрема обласні та районні ради, керуються у своїй діяльності Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а в Автономній Республіці Крим — також нормативно-правовими актами Верховної Ради і Ради міністрів Автономної Республіки Крим, прийнятими в межах їхньої компетенції (частина третя статті 24), затверджують у встановленому порядку районні та обласні бюджети (пункт 17 частини першої статті 43, частина друга статті 61).

Визначаючи зміст права на оплату праці посадової особи органу місцевого самоврядування, Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493–ІІІ (далі — Закон № 2493) встановлює, що така оплата праці залежить від посади, яку вона займає, рангу, який їй присвоєно, якості, досвіду та стажу роботи (абзац третій статті 9).

Згідно зі статтею 21 Закону № 2493 умови оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування визначаються органом місцевого самоврядування виходячи з умов оплати праці, встановлених для державних службовців відповідної категорії (частина третя); групи за оплатою праці працівників виконавчих апаратів обласних рад встановлюються Кабінетом Міністрів України (частина восьма), а місцевий бюджет в контексті цих норм є джерелом формування фонду оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування (частина четверта).

Відповідно до статті 8 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95–ВР (далі — Закон № 108) держава здійснює регулювання оплати праці працівників підприємств, установ та організацій, що фінансуються чи дотуються з бюджету (частина перша).

Таким чином, виходячи з положень статті 21 Закону № 2493, статей 8, 10 Закону № 108 розмір оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування може регулюватися державою шляхом прийняття законів України або нормами, які за певних умов встановлюються Кабінетом Міністрів України. Врегулювавши певні питання умов оплати праці відповідної категорії службовців, Верховна Рада України не порушила основних принципів процесу формування заробітної плати працівників виконавчих апаратів районних і обласних рад.

3.3. В Конституції України закріплено, що виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків (частина друга статті 95). Відповідно до пункту 1 статті 2 Бюджетного кодексу України бюджет — план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Законодавець визначив певну пріоритетність деяких бюджетних законів, зазначивши в частині другій статті 4 Бюджетного кодексу України, що «при здійсненні бюджетного процесу в Україні положення нормативно-правових актів застосовуються лише в частині, в якій вони не суперечать положенням Конституції України, цього Кодексу та закону про Державний бюджет України».

Процес складання проектів місцевих бюджетів унормовано статтею 75 Бюджетного кодексу України. При плануванні видатків районних і обласних бюджетів мають бути враховані приписи законів України, постанов Кабінету Міністрів України та нормативних актів Міністерства фінансів України, які регламентують процес складання бюджетів. Зокрема, при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів враховуються видатки на державне управління, в тому числі на органи місцевого самоврядування районного значення (підпункт «б» пункту 1 частини першої статті 89 Бюджетного кодексу України), на обласні ради (підпункт «б» пункту 1 частини першої статті 90 Бюджетного кодексу України).

Отже, право на самостійне затвердження бюджетів відповідного рівня не звільняє обласні та районні ради від обов'язку дотримуватися положень законів, які регламентують процес складання, розгляду та виконання таких бюджетів.

Посилання автора клопотання на правову позицію, визначену в Рішенні Конституційного Суду України від 27 листопада 2008 року № 26-рп/2008 (справа про збалансованість бюджету), як на обґрунтування невідповідності статті 57 Закону частині третій статті 95 Конституції України не є належною аргументацією, оскільки вона не стосується положень статті 57 Закону.

4. Обґрутовуючи твердження про невідповідність статті 57 Закону статтям 22, 24 Конституції України, народні депутати України посилаються на статті 2, 2<sup>1</sup>, 3, 94 Кодексу законів про працю України, на правову позицію, викладену в Рішенні Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками), і стверджують, що має місце звуження обсягу конституційного права громадян на працю через зниження заробітної плати працівникам виконавчих апаратів районних і обласних рад.

В статті 43 Конституції України встановлено, що кожен має право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (частина четверта) і своєчасно виплачену (частина сьома). Відповідно до положень статті 10 Закону № 108 розмір заробітної плати не може бути менше розміру

мінімальної заробітної плати, що встановлюється у щорічному законі про Державний бюджет України.

За статтею 2 Закону № 108 заробітна плата працівників виконавчого апарату районних і обласних рад включає як постійні складові, так і додаткові, які не є гарантованими та мають індивідуальний характер (премії, окремі надбавки тощо).

Зазначене підтверджує, що заробітна плата відповідної категорії працівників не має максимально визначеного розміру і може змінюватися в залежності від конкретних обставин, які обумовлюють складові в оплаті їх праці.

Крім того, Верховна Рада України, встановлюючи в статті 57 Закону обласним і районним радам обов'язок при затвердженні бюджетів виходити з того, що середньомісячна заробітна плата працівників виконавчого апарату ради не повинна перевищувати середньомісячну заробітну плату працівників апарату відповідної місцевої державної адміністрації, не закріпила іншого правового регулювання, ніж передбачено частиною третьою статті 21 Закону № 2493.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що визначення розміру середньомісячної заробітної плати працівників виконавчого апарату районної, обласної ради у спосіб, передбачений статтею 57 Закону, не є порушенням статей 22, 24, 95, 140, 143 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення статті 57 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26 грудня 2008 року № 835—VI.

**2.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
положений статьи 57 Закона Украины  
«О Государственном бюджете Украины на 2009 год»  
по конституционному представлению 55 народных депутатов Украины**

г. К и е в  
20 мая 2009 года  
№ 11-рп/2009

Дело № 1-16/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 57 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» от 26 декабря 2008 года № 835–VI (Официальный вестник Украины, 2008 г., № 100, ст. 3299) по конституционному представлению 55 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 55 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности положений статьи 57 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год».

Заслушав судью-докладчика Шишкина В. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л :**

1. Субъект права на конституционное представление — 55 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 57 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» от 26 декабря 2008 года № 835–VI (далее — Закон), которыми установлено, что «областным и

районным советам при утверждении соответствующих бюджетов исходить из того, что среднемесячная заработная плата работников исполнительного аппарата совета не должна превышать среднемесячную заработную плату работников аппарата соответствующей местной государственной администрации».

Автор ходатайства отмечает, что в соответствии с частями первой, третьей статьи 140 Конституции Украины территориальная громада имеет право через местное самоуправление (советы и их исполнительные органы) самостоятельно решать вопросы местного значения в рамках Конституции и законов Украины. К таким вопросам согласно частям первой, второй статьи 143 Конституции Украины относится утверждение советами бюджетов соответствующих административно-территориальных единиц и решение иных вопросов, отнесенных законом к их компетенции. В соответствии с положениями пункта 4 части первой статьи 43, части третьей статьи 58 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» к полномочиям районных и областных советов относится утверждение затрат на содержание их исполнительных аппаратов, в частности на оплату труда работников.

На основании изложенного народные депутаты Украины считают, что положения статьи 57 Закона не соответствуют указанным нормам Конституции Украины и Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине».

Кроме того, по их мнению, оспариваемые положения Закона нарушают нормы части первой статьи 95 Основного Закона Украины, по которой бюджетная система Украины строится на принципах справедливого и непредубежденного распределения общественного богатства между гражданами и территориальными громадами, и части третьей указанной статьи, по которой государство стремится к сбалансированности бюджета Украины, не корреспондируются со статьей 7 Бюджетного кодекса Украины о самостоятельности Государственного бюджета Украины и местных бюджетов, а также противоречат Закону Украины «Об оплате труда» и Кодексу законов о труде Украины, что в аспекте статей 22, 24 Конституции Украины является нарушением прав граждан, поскольку изменены условия и ранее установленный размер оплаты труда соответствующей категории граждан.

2. Свои позиции относительно изложенных в конституционном представлении вопросов изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, научные работники Академии муниципального управления, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Научно-исследовательского института финансового права при Академии правовых наук Украины.

3. Конституционный Суд Украины, решая вопросы, поднятые в конституционном представлении, исходит из следующего.

3.1. В Украине в соответствии с Конституцией Украины признается и гарантируется местное самоуправление (статья 7), осуществляемое терри-

ториальной громадой как непосредственно, так и через сельские, поселковые, городские советы и их исполнительные органы (часть третья статьи 140). Органами местного самоуправления, представляющими общие интересы этих территориальных громад, являются районные и областные советы, уполномоченные утверждать районные и областные бюджеты, формируемые из средств государственного бюджета для их соответствующего распределения между территориальными громадами или для выполнения совместных проектов и из средств, привлеченных на договорных началах из местных бюджетов для реализации совместных социально-экономических и культурных программ, и контролировать их выполнение (часть четвертая статьи 140, часть вторая статьи 143 Конституции Украины).

В Основном Законе Украины заложены правовые основы законодательного урегулирования общественных отношений в сфере местного самоуправления и установлены обязательства для районных и областных советов придерживаться положений Конституции и законов Украины при решении вопросов, отнесенных к их полномочиям (часть вторая статьи 19, часть первая статьи 140).

3.2. Согласно Закону Украины «О местном самоуправлении в Украине» от 21 мая 1997 года № 280/97–ВР (далее — Закон № 280) органы местного самоуправления, в частности областные и районные советы, руководствуются в своей деятельности Конституцией и законами Украины, актами Президента Украины, Кабинета Министров Украины, а в Автономной Республике Крым — также нормативно-правовыми актами Верховной Рады и Совета министров Автономной Республики Крым, принятыми в пределах их компетенции (часть третья статьи 24), утверждают в установленном порядке районные и областные бюджеты (пункт 17 части первой статьи 43, часть вторая статьи 61).

Определяя содержание права на оплату труда должностного лица органа местного самоуправления, Закон Украины «О службе в органах местного самоуправления» от 7 июня 2001 года № 2493–III (далее — Закон № 2493) устанавливает, что такая оплата труда зависит от должности, которую оно занимает, ранга, который ему присвоен, качества, опыта и стажа работы (абзац третий статьи 9).

Согласно статье 21 Закона № 2493 условия оплаты труда должностных лиц местного самоуправления определяются органом местного самоуправления, исходя из условий оплаты труда, установленных для государственных служащих соответствующей категории (часть третья); группы по оплате труда работников исполнительных аппаратов областных советов устанавливаются Кабинетом Министров Украины (часть восьмая), а местный бюджет в контексте этих норм является источником формирования фонда оплаты труда должностных лиц местного самоуправления (часть четвертая).

Согласно статье 8 Закона Украины «Об оплате труда» от 24 марта 1995 года № 108/95–ВР (далее — Закон № 108) государство осуществляет регулирование оплаты труда работников предприятий, учреждений и ор-

ганизаций, которые финансируются или дотируются из бюджета (часть первая).

Таким образом, исходя из положений статьи 21 Закона № 2493, статей 8, 10 Закона № 108 размер оплаты труда должностных лиц местного самоуправления может регулироваться государством путем принятия законов Украины либо нормами, которые при определенных условиях устанавливаются Кабинетом Министров Украины. Урегулировав определенные вопросы условий оплаты труда соответствующей категории служащих, Верховная Рада Украины не нарушила основные принципы процесса формирования заработной платы работников исполнительных аппаратов районных и областных советов.

3.3. В Конституции Украины закреплено, что исключительно законом о Государственном бюджете Украины определяются любые расходы государства на нужды всего общества, размер и целевое назначение этих расходов (часть вторая статьи 95). В соответствии с пунктом 1 статьи 2 Бюджетного кодекса Украины бюджет — план формирования и использования финансовых ресурсов для обеспечения задач и функций, осуществляемых органами государственной власти, органами власти Автономной Республики Крым и органами местного самоуправления в течение бюджетного периода.

Законодатель обозначил определенную приоритетность некоторых бюджетных законов, указав в части второй статьи 4 Бюджетного кодекса Украины, что «при осуществлении бюджетного процесса в Украине положения нормативно-правовых актов применяются лишь в части, не противоречащей положениям Конституции Украины, данного Кодекса и закона о Государственном бюджете Украины».

Процесс составления проектов местных бюджетов унормирован статьей 75 Бюджетного кодекса Украины. При планировании расходов районных и областных бюджетов должны быть учтены предписания законов Украины, постановлений Кабинета Министров Украины и нормативных актов Министерства финансов Украины, которые регламентируют процесс составления бюджетов. В частности, при определении объема межбюджетных трансфертов учитываются расходы на государственное управление, в том числе на органы местного самоуправления районного значения (подпункт «б» пункта 1 части первой статьи 89 Бюджетного кодекса Украины), на областные советы (подпункт «б» пункта 1 части первой статьи 90 Бюджетного кодекса Украины).

Следовательно, право на самостоятельное утверждение бюджетов соответствующего уровня не освобождает областные и районные советы от обязанности следовать положениям законов, регламентирующих процесс составления, рассмотрения и выполнения данных бюджетов.

Ссылка автора ходатайства на правовую позицию, определенную в Решении Конституционного Суда Украины от 27 ноября 2008 года № 26-рп/2008 (дело о сбалансированности бюджета), как в обоснование несоответствия статьи 57 Закона части третьей статьи 95 Конституции Украины не является надлежащей аргументацией, поскольку она не касается положений статьи 57 Закона.

4. Обосновывая утверждение о несоответствии статьи 57 Закона статьям 22, 24 Конституции Украины, народные депутаты Украины ссылаются на статьи 2, 2<sup>1</sup>, 3, 94 Кодекса законов о труде Украины, на правовую позицию, изложенную в Решении Конституционного Суда Украины от 22 сентября 2005 года № 5-рп/2005 (дело о постоянном пользовании земельными участками), и утверждают, что имеет место сужение объема конституционного права граждан на труд из-за снижения заработной платы работникам исполнительных аппаратов районных и областных советов.

В статье 43 Конституции Украины установлено, что каждый имеет право на заработную плату не ниже той, которая определена законом (часть четвертая), и своевременно выплаченную (часть седьмая). Согласно положениям статьи 10 Закона № 108 размер заработной платы не может быть меньше размера минимальной заработной платы, которая устанавливается в ежегодном законе о Государственном бюджете Украины.

Согласно статье 2 Закона № 108 заработная плата работников исполнительного аппарата районных и областных советов включает как постоянные составляющие, так и дополнительные, которые не являются гарантированными и носят индивидуальный характер (премии, отдельные надбавки и т. п.).

Указанное подтверждает, что заработная плата соответствующей категории работников не имеет максимально определенного размера и может изменяться в зависимости от конкретных обстоятельств, обуславливающих составляющие в оплате их труда.

Кроме того, Верховная Рада Украины, устанавливая в статье 57 Закона областным и районным советам обязанность при утверждении бюджетов исходить из того, что среднемесячная заработная плата работников исполнительного аппарата совета не должна превышать среднемесячную заработную плату работников аппарата соответствующей местной государственной администрации, не закрепила иного правового регулирования, чем предусмотрено частью третьей статьи 21 Закона № 2493.

Таким образом, Конституционный Суд Украины считает, что определение размера среднемесячной заработной платы работников исполнительного аппарата районного, областного совета способом, предусмотренным статьей 57 Закона, не является нарушением статей 22, 24, 95, 140, 143 Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения статьи 57 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» от 26 декабря 2008 года № 835–VI.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 11-рр/2009 dated May 20, 2009 in the case upon the constitutional petition of 55 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 57 of the Law «On the 2009 State Budget of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — 55 People's Deputies of Ukraine — appealed to the Constitutional Court with a petition on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Article 57 of the Law «On the 2009 State Budget of Ukraine» dated December 26, 2008 (hereinafter referred to as «the Law»), according to which «oblast and raion councils when approving respective budgets are to take into account that salaries of employees of the executive secretariats of councils should not exceed average salaries of employees of secretariats of respective local state administrations».

Pursuant to the Constitution, local self-government is recognised and guaranteed in Ukraine (Article 7). Local self-government is exercised by a territorial community both directly and through village, settlement and city councils, and their executive bodies (Article 140.3). Local self-government bodies that represent common interests of such territorial communities are raion and oblast councils that have the authority to approve district and oblast budgets that are formed from the funds of the state budget for their appropriate distribution among territorial communities or for implementation of joint projects, and from the funds drawn on the basis of agreement from local budgets for implementation of joint socio-economic and cultural programs, and control their implementation (Articles 140.4 and 143.2 of the Constitution).

The Fundamental Law provides for basic legal principles of legislative regulation of social relations in the local self-government domain and identifies an obligation of raion and oblast councils to adhere to provisions of the Constitution and laws when resolving problems falling within their competence (Articles 19.2 and 140.1).

Pursuant to the Law «On Local Self-Government in Ukraine» № 280/97-ВР dated May 21, 1997 (hereinafter referred to as the «Law № 280») local self-government bodies, including oblast and raion councils, in their activities are guided by the Constitution and laws of Ukraine, acts of the President of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine, and in the Autonomous Republic of Crimea — also by normative legal acts of the Verkhovna Rada and the Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea that were adopted within the limits of their competence (Article 24.3) and approve raion and oblast budgets in accordance with the established procedure.

When determining the content of a right to remuneration for work of an employee of a local self-government body, the Law «On Service in Local Self-Government Body» № 2493-III dated June 7, 2001 (hereinafter referred to as the «Law № 2493») states that such remuneration is commensurate to the position of such an employee, his/her rank, quality, experience and length of service (Article 9.3).

As provided for in Article 21 of the Law № 2493, terms of remuneration for work of employees of local self-government bodies are determined by a respective local self-government body on the basis of the terms of remuneration for work established for public servants of a relevant category (Article 21.3); groups for work remuneration of employees of executive secretariats of oblast councils are determined by the Cabinet of Ministers of Ukraine (Article 21.8) and a local budget in the context of these norms is a source of formation of the fund of work remuneration for employees of local self-government bodies (Article 21.4).

Pursuant to Article 8 of the Law of Ukraine «On Remuneration for Work» № 108/95-BP dated March 24, 1995 (hereinafter referred to as the «Law № 108»), the state regulates remuneration for work of employees of enterprises, institutions and organisations that are financed or subsidised from the budget (Article 8.1).

Hence, following the provisions of Article 21 of the Law № 2493 and Articles 8 and 10 of the Law № 108, the amount of remuneration for work of employees of local self-government bodies may be regulated by the state by adopting laws or with the help of norms that are under certain conditions set forth by the Cabinet of Ministers of Ukraine. Having regulated individual aspects related to the terms of remuneration for work of a respective category of employees, the Verkhovna Rada of Ukraine did not violate the basic principles of formation of salaries of employees of the executive secretariats of raion and oblast councils.

The Constitution reads that any state expenditures for the needs of the entire society, the extent and purposes of these expenditures, are determined exclusively by the law on the State Budget of Ukraine (Article 95.2). Pursuant to Article 2.1 of the Budget Code, the budget is a plan of formation and use of financial resources for fulfillment of tasks and functions carried out by state authorities, authorities of the Autonomous Republic of Crimea and local self-government bodies during the budget period.

The legislator identified certain priority of some budget laws by mentioning in Article 4.2 of the Budget Code that when «exercising budget process in Ukraine, provisions of normative legal acts are applied only in the part that does not violate provisions of the Constitution, this Code and the law on the State Budget of Ukraine».

The process of development of draft local budgets is regulated by Article 75 of the Budget Code. When planning expenses of raion and oblast budgets, prescriptions of laws, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and normative acts of the Ministry of Finance of Ukraine that regulate the process of budget drafting are to be taken into consideration. Namely, when determining the volume of inter-budgetary transfers, expenses on public administration are to be included, including local self-government bodies at a raion level (sub-item «b» Article 89.1.1 of the Budget Code) and oblast councils (sub-item «b» Article 90.1.1 of the Budget Code).

However, the right to independently approve budgets of a respective level does not exempt oblast and raion councils from the obligation to adhere to provisions of laws that regulate the process of drafting, consideration and implementation of such budgets.

Article 43 of the Constitution reads that everyone has a right to remuneration no less than the minimum wage as determined by law (Article 43.4) and a right to a timely payment (Article 43.7). Pursuant to provisions of Article 10 of the Law № 108, the amount of salary may not be lower than the minimum salary that is determined by the annual law on the State Budget of Ukraine.

Pursuant to Article 2 of the Law № 108, salary of employees of the executive secretariat of raion and oblast councils is made up by both permanent components and by additional components that are not guaranteed and have individual nature (bonuses, individual increments, etc.).

This means that the salary of a respective category of employees has no maximum size and may change depending on the specific conditions that determine components of the salary to be paid.

Furthermore, the Verkhovna Rada of Ukraine when it provided in Article 57 of the Law that oblast and raion councils are obliged when approving respective budgets to take into consideration that the average monthly salary of employees of executive secretariats of councils should not exceed the average monthly salary of employees of secretariats of respective local state administrations did not provide for any other legal regulation mechanisms than that provided for in Article 21.3 of the Law № 2493.

In view of the above-mentioned, the Constitutional Court believes that determination of the amount of a monthly salary of employees of executive secretariats of raion and oblast councils in the way provided for in Article 57 of the Law does not violate provisions of Articles 22, 24, 95, 140 and 143 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) provisions of Article 57 of the Law «On the 2009 State Budget of Ukraine» dated December 26, 2008.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
положень пункту 4 статті 9, пунктів 4, 5 статті 10, підпункту «г»  
пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26  
Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби  
з організованою злочинністю»**

м. Київ  
27 травня 2009 року  
№ 12-рп/2009

Справа № 1-11/2009

*Конституційний Суд України у складі суддів:*

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича — доповідача, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 статті 9, пунктів 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341—ХІІ (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 35, ст. 358) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність тверджень щодо неконституційності зазначених положень Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В. Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Президент України звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України

(є неконституційними), положення пункту 4 статті 9, пунктів 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» з наступними змінами (далі — Закон).

Зазначеними нормами Закону за Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією (далі — Комітет) закріплено повноваження погоджувати призначення на посади і звільнення з посад начальника Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління Служби безпеки України, начальників відділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю в Автономній Республіці Крим і в областях, а також призначення на посади начальника Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, керівників управління з нагляду за виконанням законів спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю Генеральної прокуратури України та його відділів, надавати згоду на створення і ліквідацію спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, призначення на посади і звільнення з них керівників цих підрозділів. Наділення Комітету такими повноваженнями, на думку глави держави, не відповідає частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, статтям 75, 85, частині першій статті 89 Конституції України.

Суб'єкт права на конституційне подання наголошує на тому, що комітети Верховної Ради України не є самостійними державними органами, не мають статусу юридичної особи, не наділені державно-владними повноваженнями, зокрема приймати владні (обов'язкові до виконання) приписи (видавати правові акти). За змістом частини четвертої статті 89 Конституції України органи Верховної Ради України можуть надавати висновки і пропозиції, тобто ухвалювати рішення рекомендаційного характеру.

2. Свої позиції щодо предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Кабінет Міністрів України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, науковці Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Відповідно до Основного Закону України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи державної влади, зокрема законодавчої, здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 6, частина друга статті 19).

Системний аналіз положень Конституції України, проведений Конституційним Судом України, вказує на те, що повноваження органів державної влади визначаються Конституцією і законами України, а Верховної Ради України з питань здійснення державної влади встановлюються лише Конституцією України. Основним Законом України визначено правовий статус Верховної Ради України, основи статусу народних депутатів України, коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, комітетів Верховної Ради України, тимчасових спеціальних і слідчих комісій, Рахункової палати, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (стаття 83, пункт 34 частини першої статті 85, частини перша, п'ята статті 89, статті 98, 101).

3.2. За Основним Законом України Верховна Рада України для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до її повноважень, виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України створює з числа народних депутатів України комітети Верховної Ради України, організація і порядок діяльності яких встановлюються законом (частини перша, п'ята статті 89).

Правовий статус, функції та організаційні основи діяльності комітетів Верховної Ради України закріплюються Законом України «Про комітети Верховної Ради України». У статті 1 цього закону відтворено положення частини першої статті 89 Конституції України та зазначено, що комітет відповідальний перед Верховною Радою України і підзвітний їй. У ньому також визначено функції комітетів Верховної Ради України, а саме: законопроектну, організаційну та контрольну. До організаційної функції комітетів належить попереднє обговорення відповідно до предметів їх відання кандидатур посадових осіб, яких згідно з Конституцією України обирає, призначає, затверджує Верховна Рада України або надає згоду на їхнє призначення, підготовка до розгляду Верховною Радою України висновків щодо цих кандидатур (пункт 3 частини першої статті 13).

Серед контрольних функцій комітетів, визначених у статті 14 вказано-го закону, функції стосовно вирішення кадрових питань немає.

Таким чином, аналіз конституційних та законодавчих положень, які врегульовують питання діяльності комітетів Верховної Ради України, свідчить про відсутність у них повноваження погоджувати призначення на посади і звільнення з них посадових осіб, а також надавати згоду на створення і ліквідацію спеціальних підрозділів, про які зазначено в оспорюваних положеннях Закону.

Діяльність комітетів пов'язана з вирішенням лише на стадії підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України. Вони не можуть виконувати свої організаційні функції з кадрових питань в інший спосіб, ніж шляхом здійснення підготовчої роботи для призначення, звільнення, затвердження та надання згоди на призначення посадових осіб Верховною Радою України.

Оцінюючи ці положення, Конституційний Суд України вбачає, що функції, які стосуються кадрових питань, віднесені законодавцем не до контрольних, а до організаційних.

За Конституцією України до відання Верховної Ради України не належить вирішення питань щодо призначення на посади і звільнення з посад зазначених у Законі керівників підрозділів правоохоронних органів, відповідальних за боротьбу з організованою злочинністю і корупцією. Отже, функція Комітету, передбачена оспорюваними положеннями Закону, щодо погодження призначення на посади і звільнення з посад керівників цих підрозділів виходить за межі повноважень Верховної Ради України, встановлених Конституцією України.

Зважаючи на те, що відповідно до пункту 22 частини першої статті 85, пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України Верховна Рада України затверджує загальну структуру, чисельність, визначає функції Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, а організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства визначаються виключно законами України, Конституційний Суд України вважає, що положення підпункту «г» пункту 1 статті 24 Закону щодо надання Комітетом згоди на створення і ліквідацію в структурах правоохоронних органів спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю суперечить цим конституційним приписам. Такі повноваження стосовно затвердження структури правоохоронних органів (створення та ліквідація окремих підрозділів) здійснює згідно з Конституцією України безпосередньо Верховна Рада України.

Конституційний Суд України також бере до уваги, що Закон був прийнятий 30 червня 1993 року, тому оспорювані положення суперечать приписам прийнятої у 1996 році Конституції України щодо здійснення влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, виконання повноважень в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, затвердження Верховною Радою України загальної структури, визначення функцій правоохоронних органів тощо. При перевірці на конституційність цих положень Закону слід виходити з припису пункту 1 розділу XV «Перехідні положення» Основного Закону України стосовно того, що закони та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності Конституцією України, є чинними у частині, що не суперечить Конституції України.

Таким чином, норми Закону (пункт 4 статті 9, пункти 4, 5 статті 10, підпункт «г» пункту 1 статті 24, пункт 3 статті 26), які наділяють Комітет повноваженнями погоджувати призначення на посади та звільнення з посад відповідних посадових осіб, надавати згоду на створення, ліквідацію спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю, не відповідають частині другій статті 6, частині другій статті 19, пунктам 22, 33 частини першої статті 85, частині першій статті 89, пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту 4 статті 9, пунктів 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341–ХІІ з наступними змінами щодо погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією:

— призначення на посаду начальника Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України;

— призначення на посади і звільнення з них начальника Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління Служби безпеки України, начальників відділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю в Автономній Республіці Крим і в областях;

— створення і ліквідації спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю, призначення на посади і звільнення з них керівників цих спеціальних підрозділів;

— призначення керівників управління з нагляду за виконанням законів спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю Генеральної прокуратури України та його відділів.

2. Положення пункту 4 статті 9, пунктів 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341–ХІІ з наступними змінами, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пункта 4 статьи 9, пунктов 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26

**Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» по конституционному представлению Президента Украины**

г. Киев  
27 мая 2009 года  
№ 12-рп/2009

Дело № 1-11/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича — докладчика, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пункта 4 статьи 9, пунктов 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» от 30 июня 1993 года № 3341–XII (Ведомости Верховной Рады Украины, 1993 г., № 35, ст. 358) с последующими изменениями по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие утверждений о неконституционности указанных положений Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью».

Заслушав судью-докладчика Брынцева В. Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Президент Украины обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения пункта 4 статьи 9, пунктов 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» с последующими изменениями (далее — Закон).

Указанными нормами Закона за Комитетом Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией (далее — Комитет) закреплены полномочия согласовывать назначение на должности и освобождение от должностей начальника Главного управления по борьбе с коррупцией и организованной преступностью Центрального управления Службы безопасности Украины, начальников отделов по борьбе с коррупцией и организованной преступностью в Автономной Республике Крым и в областях, а также назначение на должности начальника Главного управления по борьбе с организованной преступностью Министерства внутренних дел Украины, руководителей управления по надзору за исполнением законов специальными подразделениями по борьбе с организованной преступностью Генеральной прокуратуры Украины и его отделов, давать согласие на создание и ликвидацию специальных подразделений по борьбе с коррупцией и организованной преступностью, назначение на должности и освобождение от должностей руководителей этих подразделений. Предоставление Комитету таких полномочий, по мнению главы государства, не соответствует части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, статьям 75, 85, части первой статьи 89 Конституции Украины.

Субъект права на конституционное представление подчеркивает, что комитеты Верховной Рады Украины не являются самостоятельными государственными органами, не имеют статуса юридического лица, не наделены государственно-властными полномочиями, в частности принимать властные (обязательные к исполнению) предписания (издавать правовые акты). По содержанию части четвертой статьи 89 Конституции Украины органы Верховной Рады Украины могут давать заключения и предложения, то есть принимать решения рекомендательного характера.

2. Свои позиции по теме конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Кабинет Министров Украины, Генеральная прокуратура Украины, Служба безопасности Украины, Министерство внутренних дел Украины, научные работники Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. В соответствии с Основным Законом Украины государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную; органы государственной власти, в частности законодательной, осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 6, часть вторая статьи 19).

Системный анализ положений Конституции Украины, проведенный Конституционным Судом Украины, указывает на то, что полномочия органов государственной власти определяются Конституцией и законами Украины, а Верховной Рады Украины по вопросам осуществления государственной власти устанавливаются только Конституцией Украины. Основным Законом Украины определен правовой статус Верховной Рады Украины, основы статуса народных депутатов Украины, коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, комитетов Верховной Рады Украины, временных специальных и следственных комиссий, Счетной палаты, Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека (статья 83, пункт 34 части первой статьи 85, части первая, пятая статьи 89, статьи 98, 101).

3.2. Согласно Основному Закону Украины Верховная Рада Украины для осуществления законопроектной работы, подготовки и предварительного рассмотрения вопросов, отнесенных к ее полномочиям, исполнения контрольных функций в соответствии с Конституцией Украины создает из числа народных депутатов Украины комитеты Верховной Рады Украины, организация и порядок деятельности которых определяются законом (части первая, пятая статьи 89).

Правовой статус, функции и организационные основы деятельности комитетов Верховной Рады Украины закрепляются Законом Украины «О комитетах Верховной Рады Украины». В статье 1 данного закона воспроизведены положения части первой статьи 89 Конституции Украины и указано, что комитет ответственен перед Верховной Радой Украины и подотчетен ей. В нем также определены функции комитетов Верховной Рады Украины, а именно: законопроектная, организационная и контрольная. К организационной функции комитетов относится предварительное обсуждение в соответствии с предметами их ведения кандидатур должностных лиц, которые согласно Конституции Украины избирает, назначает, утверждает Верховная Рада Украины или дает согласие на их назначение, подготовка к рассмотрению Верховной Радой Украины заключений по этим кандидатурам (пункт 3 части первой статьи 13).

В числе контрольных функций комитетов, определенных статьей 14 данного закона, функций по разрешению кадровых вопросов нет.

Таким образом, анализ конституционных и законодательных положений, регулирующих вопросы деятельности комитетов Верховной Рады Украины, свидетельствует об отсутствии в них полномочий согласовывать назначение на должности и освобождение от них должностных лиц, а также давать согласие на создание и ликвидацию специальных подразделений, указанных в оспариваемых положениях Закона.

Деятельность комитетов связана с решением только на стадии подготовки и предварительного рассмотрения вопросов, отнесенных к полномочиям Верховной Рады Украины. Они не могут исполнять свои организационные функции по кадровым вопросам иначе как путем осуществления подготовительной работы по назначению, освобождению, утверждению и даче согласия на назначение должностных лиц Верховной Радой Украины.

Оценивая эти положения, Конституционный Суд Украины усматривает, что функции, касающиеся кадровых вопросов, отнесены законодателем не к контрольным, а к организационным.

По Конституции Украины к ведению Верховной Рады Украины не относится решение вопросов о назначении на должности и освобождения от должностей указанных в Законе руководителей подразделений правоохранительных органов, ответственных за борьбу с организованной преступностью и коррупцией. Следовательно, функция Комитета, предусмотренная оспариваемыми положениями Закона, по согласованию назначения на должности и освобождения от должностей руководителей этих подразделений выходит за пределы полномочий Верховной Рады Украины, установленных Конституцией Украины.

Учитывая то, что в соответствии с пунктом 22 части первой статьи 85, пункта 14 части первой статьи 92 Конституции Украины Верховная Рада Украины утверждает общую структуру, численность, определяет функции Службы безопасности Украины, Министерства внутренних дел Украины, а организация и деятельность прокуратуры, органов дознания и следствия определяются исключительно законами Украины, Конституционный Суд Украины считает, что положение подпункта «г» пункта 1 статьи 24 Закона о даче Комитетом согласия на создание и ликвидацию в структурах правоохранительных органов специальных подразделений по борьбе с коррупцией и организованной преступностью противоречит данным конституционным предписаниям. Такие полномочия по утверждению структуры правоохранительных органов (создания и ликвидации отдельных подразделений) осуществляет согласно Конституции Украины непосредственно Верховная Рада Украины.

Конституционный Суд Украины также принимает во внимание, что Закон был принят 30 июня 1993 года, поэтому оспариваемые положения противоречат предписаниям принятой в 1996 году Конституции Украины относительно осуществления власти в Украине по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную, исполнение полномочий в пределах и способом, предусмотренными Конституцией и законами Украины, утверждения Верховной Радой Украины общей структуры, определения функций правоохранительных органов и т. д. Проверив конституционность этих положений Закона, следует исходить из предписания пункта 1 раздела XV «Переходные положения» Основного Закона Украины относительно того, что законы и иные нормативные акты, принятые до вступления в силу Конституции Украины, являются действующими в части, не противоречащей Конституции Украины.

Таким образом, нормы Закона (пункт 4 статьи 9, пункты 4, 5 статьи 10, подпункт «г» пункта 1 статьи 24, пункт 3 статьи 26), наделяющие Комитет

полномочиями согласовывать назначение на должности и освобождение от должностей соответствующих должностных лиц, давать согласие на создание, ликвидацию специальных подразделений по борьбе с коррупцией и организованной преступностью, не соответствуют части второй статьи 6, части второй статьи 19, пунктам 22, 33 части первой статьи 85, части первой статьи 89, пункту 14 части первой статьи 92 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения пункта 4 статьи 9, пунктов 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» от 30 июня 1993 года № 3341–XII с последующими изменениями относительно согласования с Комитетом Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией:

— назначения на должность начальника Главного управления по борьбе с организованной преступностью Министерства внутренних дел Украины;

— назначения на должности и освобождения от них начальника Главного управления по борьбе с коррупцией и организованной преступностью Центрального управления Службы безопасности Украины, начальников отделов по борьбе с коррупцией и организованной преступностью в Автономной Республике Крым и в областях;

— создания и ликвидации специальных подразделений по борьбе с коррупцией и организованной преступностью, назначения на должности и освобождения от них руководителей этих специальных подразделений;

— назначения руководителей управления по надзору за исполнением законов специальными подразделениями по борьбе с организованной преступностью Генеральной прокуратуры Украины и его отделов.

**2.** Положения пункта 4 статьи 9, пунктов 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» от 30 июня 1993 года № 3341–XII с последующими изменениями, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

**3.** Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 12-рп/2009 dated May 27, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 9.4, 10.4, 10.5, sub-item «d» Article 24.1, and Article 26.3 of the Law «On Organisational and Legal Principles of Fighting Organised Crime»*

The President of Ukraine filed a petition with the Constitutional Court of Ukraine to recognise the provisions of Articles 9.4, 10.4, 10.5, sub-item «d» Article 24.1, and Article 26.3 of the Law «On Organisational and Legal Principles of Fighting Organised Crime» with subsequent amendments (hereinafter referred to as «the Law») as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

Pursuant to the Fundamental Law, state power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial; bodies of state power, including legislative bodies, act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine (Articles 6 and 19.2).

Under the Fundamental Law, the Verkhovna Rada of Ukraine in order to perform the work of legislative drafting, to prepare and conduct the preliminary consideration of issues ascribed to the authority of the Verkhovna Rada of Ukraine, to exercise control functions as provided for in the Constitution establishes parliamentary committees consisting of members of the Verkhovna Rada of Ukraine; organisation and operational procedure of such committees are established by law (Articles 89.1 and 89.5).

The legal status, functions and organisational principles of work of committees of the Verkhovna Rada of Ukraine are set forth in the Law «On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine». Article 1 of this Law restates provisions of Article 89.1 of the Constitution and states that a committee is accountable to the Verkhovna Rada of Ukraine and reports to it. The Law «On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine» also lists functions of the committees of the Verkhovna Rada of Ukraine, namely legislative, organisational and control functions. Organisational function of parliamentary committees includes preliminary discussion of candidates for offices falling within respective competencies of the committee that are to be elected, appointed or approved by the Verkhovna Rada of Ukraine as provided for in the Constitution, and preparation for parliamentary consideration of conclusions concerning such candidates (Article 13.1.3).

Control functions of committees enumerated in Article 14 of the aforementioned law do not include the function related to decision-making on personnel issues.

Therefore, analysis of provisions of the Constitution and laws regulating activities of parliamentary committees demonstrate the absence of powers and authorities to approve appointment and dismissal of officials or to consent to establishment or elimination of special departments mentioned in the provisions of the Law in question.

Committee activities imply decision-making only at the stage of preparation and preliminary consideration of issues ascribed to the authority of the

Verkhovna Rada of Ukraine. They may not exercise their organisational functions related to personnel issues in any other way than by carrying out preparation for appointment, dismissal, approval and consent to appointment of officials by the Verkhovna Rada of Ukraine.

When assessing these provisions, the Constitutional Court believes that functions related to personnel issues were ascribed by the legislators not to control but to organisational functions.

Under the Constitution, the Verkhovna Rada is not entitled to make decisions on appointment to and dismissal from offices of heads of departments of law-enforcement bodies responsible for fighting organised crime and corruption mentioned in the Law. Hence, the function of the committee as provided for in the provisions of the Law in question concerning appointment to and dismissal from office of heads of such departments goes beyond the powers and authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine provided for in the Constitution.

In view of the fact that pursuant to Articles 85.1.22 and 92.1.14 of the Constitution, the Verkhovna Rada of Ukraine confirms the general structure and numerical strength, and defines the functions of the Security Service of Ukraine and the Ministry of Interior of Ukraine, and organisation and operation of the procuracy, the bodies of inquiry and investigation are determined exclusively by laws of Ukraine, the Constitutional Court considers that provisions of sub-item «d» Article 24.1 of the Law, according to which the Committee is entitled to approve establishment and elimination of special departments on fighting corruption and organised crime violate the aforementioned constitutional norms. Such powers and authorities concerning approval of the structure of law enforcement bodies (establishment and elimination of individual departments) pursuant to the Constitution are to be exercised by the Verkhovna Rada of Ukraine directly.

The Constitutional Court also takes into consideration the fact that the Law was adopted on June 30, 1993 and thus the provisions in question violate the norms of the Constitution adopted in 1996, according to which state power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial, acting within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine, approval of the general structure and definition of the functions of law-enforcement bodies by the Verkhovna Rada, etc. When examining the constitutionality of these provisions of the Law one has to proceed from the norms of paragraph 1 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Fundamental Law, according to which laws and other normative acts adopted prior to the Constitution entering into force are in force in the part that does not contradict the Constitution.

Therefore, norms of the Law (Articles 9.4, 10.4, 10.5, sub-item «d» Article 24.1, and Article 26.3) that entitle the Committee to approve appointment to and dismissal from offices of respective official, consent to establishment and elimination of special departments on fighting corruption and organised crime run contrary to Articles 6.2, 19.2, 85.1.22, 85.1.33, 89.1, and 92.1.14 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of Articles 9.4, 10.4, 10.5, sub-item «d» Article 24.1, and Article 26.3 of the Law «On Organisational and Legal Principles of Fighting Organised Crime» dated June 30, 1993 with subsequent amendments concerning approval by the Verkhovna Rada Committee on Fighting Organised Crime and Corruption of:

— appointment of the Head of the Main Department on Fighting Organised Crime of the Ministry of Interior of Ukraine;

— appointment to and dismissal from office of the Head of the Main Department on Fighting Corruption and Organised Crime of the Central Department of the Security Service of Ukraine, heads of offices for fighting corruption and organised crime in the Autonomous Republic of Crimea and in the oblasts;

— establishment and elimination of special departments on fighting corruption and organised crime, appointment to and dismissal from offices of heads of such special departments;

— appointment of heads of the department for control of implementation of laws by special departments on fighting organised crime of the Office of Prosecutor General of Ukraine and its divisions.

2. Provisions of the Law «On Organisational and Legal Principles of Fighting Organised Crime» dated June 30, 1993 with subsequent amendments that were recognised unconstitutional lose their effect on the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Київської міської ради  
щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141  
Конституції України**

м. Київ

4 червня 2009 року

№ 13-рп/2009

Справа № 1-12/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуєчого, доповідача, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Александровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання Павлика Віталія Андрійовича, Задорожної Ірини Олексіївни, Представника Президента України у Конституційному Суді України Ставнійчук Марини Іванівни, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Александровича, представників Верховної Ради України Ключковського Юрія Богдановича, Подгорного Сергія Петровича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Київської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України від 28 червня 1996 року (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141; 2005 р., № 2, ст. 44).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Київської міської ради.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність у роз'ясненні положень частин першої, другої статті 141 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Стрижак А. А., пояснення Павлика В. А., Задорожної І. О., Ставнійчук М. І., Селіванова А. О., Ключковського Ю. Б., Подгорного С.П. та дослідивши матеріали конституційного подання, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Київська міська рада — порушив питання щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України з метою з'ясувати:

— чи набувають депутати місцевих рад та сільські, селищні, міські голови повноваження на однаковий передбачений частинами першою, другою статті 141 Конституції України п'ятирічний та чотирирічний строк, якщо їх обрано на чергових, позачергових, повторних, проміжних або перших місцевих виборах;

— чи можуть застосовуватися положення абзацу другої частини другої статті 14 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 року № 1667—IV (далі — Закон) при призначенні місцевих виборів, якщо конституційно визначений строк повноважень депутатів місцевих рад, сільського, селищного, міського голови з об'єктивних причин не збігається зі строком проведення чергових виборів народних депутатів України.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень виникла у зв'язку з тим, що Основний Закон України не вирізняє вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування в аспекті строків повноважень їх депутатів в залежності від виду виборів і не встановлює вимог щодо погодження в часі проведення виборів до Верховної Ради України та місцевих рад. Однак відповідно до частини другої статті 14 Закону строк проведення чергових місцевих виборів залежить від строку проведення виборів до Верховної Ради України. Законодавством України передбачено проведення чергових, позачергових, повторних, проміжних, перших місцевих виборів, тому строки призначення та проведення виборів народних депутатів України та депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів можуть не збігатися.

2. Свої позиції щодо предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, вчені Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України та фахівці Центру політико-правових реформ.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені у конституційному поданні, виходить з такого.

Україна відповідно до Основного Закону України є демократичною державою (стаття 1), носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (частина друга

статті 5), громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (частина перша статті 38).

Представницькими органами місцевого самоврядування є сільські, селищні, міські, районні, обласні ради, формування яких відбувається за результатами народного волевиявлення, яке здійснюється через вибори, що відповідно до статті 69 Конституції України є однією з форм безпосередньої демократії. При цьому волевиявлення народу забезпечується шляхом закріплення на конституційному рівні строків реалізації повноважень обраними особами.

У Конституції України встановлено строки повноважень Верховної Ради України, Президента України, депутатів сільської, селищної, міської, районної, обласної ради та сільського, селищного, міського голови (частина п'ята статті 76, частина перша статті 103, частини перша, друга статті 141) і врегульовано окремі питання щодо призначення та проведення чергових та позачергових виборів органів представницького характеру (частини перша, друга статті 77, пункти 7, 28, 30 частини першої статті 85, пункт 1 частини першої статті 138).

Аналіз цих положень дає підстави стверджувати, що на конституційному рівні закріплено принцип періодичності проведення виборів, застосування якого згідно з міжнародними актами є важливою складовою їх демократичності. Зокрема, у статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року (ратифікованого Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 року) вказано, що кожен громадянин повинен мати можливість голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах.

3.1. В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування як право територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (стаття 7, частина перша статті 140 Конституції України). Місцеве самоврядування згідно з Основним Законом України здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи; районні та обласні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст (частини третя, четверта статті 140); до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років; територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирають строком на чотири роки відповідно сільського, селищного та міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях (частини перша, друга статті 141).

Згідно з Основним Законом України організація і порядок проведення виборів визначаються виключно законами України (пункт 20 части-

ни першої статті 92). На реалізацію цього припису Верховна Рада України прийняла Закон, у статті 14 якого встановила, що чергові місцеві вибори проводяться у зв'язку з закінченням визначеного Конституцією України строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради та сільського, селищного, міського голови (частина друга); позачергові місцеві вибори призначаються у разі дострокового припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради, сільського, селищного, міського голови (частина третя).

За результатами проведення чергових та позачергових виборів формується правомочний склад сільської, селищної, міської, районної, обласної ради та обирається сільський, селищний, міський голова.

3.2. В Основному Законі України передбачено дострокове припинення повноважень Президента України та проведення виборів (частина п'ята статті 103), дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та проведення позачергових виборів (частина друга статті 77, частина друга статті 90), призначення позачергових виборів до органів місцевого самоврядування (пункт 30 частини першої статті 85).

Конституція України закріплює строки здійснення повноважень представницькими органами. Зокрема, за частиною п'ятою статті 76 строк повноважень Верховної Ради України становить п'ять років, за частиною першою статті 103 Президент України обирається строком на п'ять років, за частиною першою статті 141 до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються строком на п'ять років, за частиною другою статті 141 сільський, селищний, міський голова обирається строком на чотири роки. Таким чином, зазначені конституційні норми не містять положень, які вирізняли б строки здійснення повноважень парламентом, главою держави, депутатами, які входять до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, та сільським, селищним, міським головою залежно від виду виборів, за результатами проведення яких їх було обрано.

Беручи до уваги, що конституційні положення, які встановлюють строки повноважень представницьких органів, мають загальний характер, Конституційний Суд України дійшов висновку, що обчислення цих строків здійснюється однаково, незалежно від того, на чергових чи позачергових виборах обрано склад представницького органу чи посадову особу. Такий висновок підтверджується правовою позицією Конституційного Суду України, згідно з якою Конституція України та закони України встановлюють однакові правові підходи до організації і діяльності органів, які мають представницький характер: парламенту — Верховної Ради України, представницького органу Автономної Республіки Крим — Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування — сільських, селищних, міських, районних у містах рад (абзац третій підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 27 лютого 2001 року № 1-рп/2001). Аналогічну позицію Конституційний Суд України висловив в Рішенні від 20 травня 2004 року № 12-рп/2004 (абзац другий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Винятки з конституційних положень, що передбачають здійснення повноважень представницькими органами протягом закріпленого в них строку, можуть бути встановлені лише шляхом внесення відповідних змін до Основного Закону України, що узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в Рішенні від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі К. Г. Устименка (пункт 4 резолютивної частини).

Отже, дострокове припинення повноважень представницького органу місцевого самоврядування чи посадової особи має правові наслідки лише для того складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради чи сільського, селищного, міського голови, повноваження якого достроково припинені, і не є правовою підставою, яка впливає на строк здійснення повноважень складу цього органу чи посадової особи, обраної на позачергових виборах.

Таким чином, положення частин першої, другої статті 141 Конституції України, що встановлюють строки, на які обираються депутати до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради чи сільський, селищний, міський голова, слід розуміти так, що при обранні цих осіб на передбачених Конституцією України чергових та позачергових виборах на них поширюються відповідно п'ятирічний та чотирирічний строки повноважень.

4. Згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» підставою для конституційного подання щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є практична необхідність у з'ясуванні або роз'ясненні, офіційній інтерпретації положень Конституції України та законів України (стаття 93); у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні (пункт 4 частини другої статті 39).

Проаналізувавши зміст конституційного подання, Конституційний Суд України дійшов висновку, що в ньому не наведено правового обґрунтування практичної необхідності у тлумаченні положень частин першої, другої статті 141 Конституції України щодо визначення строків, на які обираються депутати сільської, селищної, міської, районної, обласної ради та сільський, селищний, міський голова за результатами проведення повторних, проміжних, перших місцевих виборів.

Отже, конституційне провадження в цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 2 частини першої статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

5. Суб'єкт права на конституційне подання порушує питання про тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України в аспекті можливості застосування при призначенні місцевих виборів положення абзацу другого частини другої статті 14 Закону, відповідно до якого чергові вибори депутатів сільської, селищної, міської, районної, обласної ради та сільського, селищного, міського голови відбуваються одночасно з виборами народних депутатів України.

7 квітня 2009 року набрав чинності Закон України «Про внесення зміни до статті 14 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради

Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» щодо одночасності проведення виборів», яким абзац другої частини другої статті 14 Закону виключено.

Таким чином, практична необхідність в офіційному тлумаченні положень частин першої, другої статті 141 Конституції України в контексті абзацу другої частини другої статті 14 Закону відпала. У зв'язку з цим конституційне провадження в цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 4 частини першої статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

6. За статтею 2 Закону України «Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування (рад)» від 24 червня 2004 року № 1866–IV обрання нового складу представницького органу місцевого самоврядування (ради) на позачергових виборах не вважається новим скликанням цього представницького органу.

Конституційний Суд України виходячи з системного аналізу Конституції та законів України, які регулюють питання організації, формування та діяльності органів місцевого самоврядування, дійшов висновку, що порядок обчислення строків повноважень депутатів сільської, селищної, міської, районної, обласної ради пов'язаний зі статтею 2 вказаного Закону.

Одним із представницьких органів влади в Україні є Верховна Рада України, порядок обчислення скликань якої вбачається з аналізу положень Конституції України, зокрема частини третьої статті 81, частин першої, четвертої статті 90, за якими повноваження народного депутата України припиняються достроково також у разі дострокового припинення відповідно до Конституції України повноважень Верховної Ради України — в день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання, повноваження Верховної Ради України припиняються у день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання, повноваження Верховної Ради України, що обрана на позачергових виборах, проведених після дострокового припинення Президентом України повноважень Верховної Ради України попереднього скликання, не можуть бути припинені протягом одного року з дня її обрання. Таким чином, Верховна Рада України, повноваження якої достроково припинені, є Верховною Радою України попереднього скликання, а Верховна Рада України, сформована за результатами проведення позачергових виборів, є Верховною Радою України нового скликання.

Оскільки Конституція України та закони України встановлюють однакові правові підходи до організації і діяльності органів, які мають представницький характер, то до обчислення скликань сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, що формуються за результатами проведення позачергових виборів, повинні застосовуватися такі ж підходи, як і до обчислення скликань Верховної Ради України. Отже, законодавчо визначений порядок обчислення скликань сільської, селищної, міської, районної, обласної ради має наслідком набуття повноважень депутатами на інший строк, ніж це передбачено Конституцією України. Тому порядок обчислення скликань представницького органу місцевого самоврядування (ради), закріплений

у статті 2 Закону України «Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування (рад)», не відповідає частині першої статті 141 Конституції України, що згідно з частиною третьою статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для визнання цього положення неконституційним.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 51, 61, 69, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Положення частин першої, другої статті 141 Конституції України, що встановлюють строки, на які обираються депутати до складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради чи сільський, селищний, міський голова, слід розуміти так, що при обранні цих осіб на передбачених Конституцією України чергових та позачергових виборах на них поширюються відповідно п'ятирічний та чотирирічний строки повноважень.

2. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення статті 2 Закону України «Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування (рад)» від 24 червня 2004 року № 1866–IV.

3. Припинити конституційне провадження у справі щодо надання офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України стосовно визначення строку, на який обираються депутати сільської, селищної, міської, районної, обласної ради та сільський, селищний, міський голова за результатами проведення повторних, проміжних, перших місцевих виборів, на підставі пункту 2 частини першої статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання в цій частині вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

4. Припинити конституційне провадження у справі щодо надання офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України в аспекті можливості застосування при призначенні місцевих виборів абзацу другого частини другої статті 14 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 року № 1667–IV на підставі пункту 4 частини першої статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість в цій частині Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

5. Положення статті 2 Закону України «Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування (рад)» від

24 червня 2004 року № 1866–IV, визнане неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

6. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ

по делу об официальном толковании положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины по конституционному представлению Киевского городского совета

г. Киев  
4 июня 2009 года  
№ 13-рп/2009

Дело № 1-12/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, докладчика, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуна** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Павлика Виталия Андреевича, Задорожной Ирины Алексеевны, Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины Ставнийчук Марины Ивановны, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, представителей Верховной Рады Украины Ключковского Юрия Богдановича, Подгорного Сергея Петровича

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины от 28 июня 1996 года (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141; 2005 г., № 2, ст. 44) по конституционному представлению Киевского городского совета.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Киевского городского совета.

Основанием к рассмотрению дела в соответствии со статьей 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в разъяснении положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Стрижака А. А., объяснения Павлика В. А., Задорожной И. А., Ставнийчук М. И., Селиванова А. А., Ключковского Ю. Б., Подгорного С. П. и исследовав материалы конституционного представления, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — Киевский городской совет — поднял вопрос об официальном толковании положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины с целью выяснить:

— приобретают ли депутаты местных советов и сельские, поселковые, городские головы полномочия на одинаковый предусмотренный частями первой, второй статьи 141 Конституции Украины пятилетний и четырехлетний срок, если они избраны на очередных, внеочередных, повторных, промежуточных или первых местных выборах;

— могут ли применяться положения абзаца второй части второй статьи 14 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 6 апреля 2004 года № 1667–IV (далее — Закон) при назначении местных выборов, если конституционно определенный срок полномочий депутатов местных советов, сельского, поселкового, городского головы по объективным причинам не совпадает со сроком проведения очередных выборов народных депутатов Украины.

По мнению субъекта права на конституционное представление, необходимость в официальном толковании указанных положений возникла в связи с тем, что Основной Закон Украины не различает выборы в органы государственной власти и органы местного самоуправления в аспекте сроков полномочий их депутатов в зависимости от вида выборов и не устанавливает требований по согласованию во времени проведения выборов в Верховную Раду Украины и местные советы. Однако в соответствии с частью второй статьи 14 Закона срок проведения очередных местных выборов зависит от срока проведения выборов в Верховную Раду Украины. Законодательством Украины предусмотрено проведение очередных, внеочередных, повторных, промежуточных, первых местных выборов, поэтому сроки назначения и проведения выборов народных депутатов Украины и депутатов местных советов, сельских, поселковых, городских голов могут не совпадать.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рад Украины, Комитет Верховной Рад Украины по вопросам государственного строительства и местного самоуправления, ученые Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национального университета «Киево-Могилянская академия», Научно-исследовательского института государственного строительства и местного самоуправления Академии правовых наук Украины и специалисты Центра политико-правовых реформ.

3. Конституционный Суд Украины, решая вопросы, поднятые в конституционном представлении, исходит из следующего.

Украина в соответствии с Основным Законом Украины является демократическим государством (статья 1), носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине является народ, осуществляющий власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления (часть вторая статьи 5), граждане имеют право принимать участие в управлении государственными делами, во всеукраинском и местных референдумах, свободно избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления (часть первая статьи 38).

Представительными органами местного самоуправления являются сельские, поселковые, городские, районные, областные советы, формирование которых происходит по результатам народного волеизъявления, осуществляющегося через выборы, которые в соответствии со статьей 69 Конституции Украины являются одной из форм непосредственной демократии. При этом волеизъявление народа обеспечивается путем закрепления на конституционном уровне сроков реализации полномочий избранными лицами.

В Конституции Украины установлены сроки полномочий Верховной Рады Украины, Президента Украины, депутатов сельского, поселкового, городского, районного, областного совета и сельского, поселкового, городского головы (часть пятая статьи 76, часть первая статьи 103, части первая, вторая статьи 141) и урегулированы отдельные вопросы о назначении и проведении очередных и внеочередных выборов органов представительного характера (части первая, вторая статьи 77, пункты 7, 28, 30 части первой статьи 85, пункт 1 части первой статьи 138).

Анализ этих положений дает основания утверждать, что на конституционном уровне закреплён принцип периодичности проведения выборов, применение которого согласно международным актам является важной составляющей их демократичности. В частности, в статье 25 Международного пакта о гражданских и политических правах 1966 года (ратифицированного Указом Президиума Верховного Совета Украинской ССР от 19 октября 1973 года) указано, что каждый гражданин должен иметь возможность голосовать и быть избранным на настоящих периодических выборах.

3.1. В Украине признается и гарантируется местное самоуправление как право территориальной громады самостоятельно решать вопросы местного значения в рамках Конституции и законов Украины (статья 7, часть первая статьи 140 Конституции Украины). Местное самоуправление согласно Основному Закону Украины осуществляется территориальной громадой в порядке, установленном законом, как непосредственно, так и через органы местного самоуправления: сельские, поселковые, городские советы и их исполнительные органы; районные и областные советы являются органами местного самоуправления, представляющими общие интересы территориальных громад сел, поселков и городов (части третья, четвертая статьи 140); в состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета входят депутаты, избираемые жителями села, поселка, города, района, области на основе всеобщего, равного,

прямого избирательного права путем тайного голосования сроком на пять лет; территориальные громады на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования избирают сроком на четыре года соответственно сельского, поселкового и городского голову, возглавляющего исполнительный орган совета и председательствующего на его заседаниях (части первая, вторая статьи 141).

В соответствии с Основным Законом Украины организация и порядок проведения выборов определяются исключительно законами Украины (пункт 20 части первой статьи 92). На реализацию этого предписания Верховная Рада Украины приняла Закон, в статье 14 которого установила, что очередные местные выборы проводятся в связи с окончанием определенного Конституцией Украины срока полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местного совета и сельского, поселкового, городского головы (часть вторая); внеочередные местные выборы назначаются в случае досрочного прекращения полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местного совета, сельского, поселкового, городского головы (часть третья).

По результатам проведения очередных и внеочередных выборов формируется правомочный состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета и избирается сельский, поселковый, городской голова.

3.2. В Основном Законе Украины предусмотрено досрочное прекращение полномочий Президента Украины и проведение выборов (часть пятая статьи 103), досрочное прекращение полномочий Верховной Рады Украины и проведение внеочередных выборов (часть вторая статьи 77, часть вторая статьи 90), назначение внеочередных выборов в органы местного самоуправления (пункт 30 части первой статьи 85).

Конституция Украины закрепляет сроки осуществления полномочий представительными органами. В частности, частью пятой статьи 76 срок полномочий Верховной Рады Украины составляет пять лет, согласно части первой статьи 103 Президент Украины избирается сроком на пять лет, на основании части первой статьи 141 в состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета входят депутаты, которые избираются сроком на пять лет, согласно части второй статьи 141 сельский, поселковый, городской голова избирается сроком на четыре года. Таким образом, указанные конституционные нормы не содержат положений, которые выделяли бы сроки осуществления полномочий парламентом, главой государства, депутатами, входящими в состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, и сельским, поселковым, городским головой в зависимости от вида выборов, по результатам проведения которых они были избраны.

Принимая во внимание, что конституционные положения, устанавливающие сроки полномочий представительных органов, имеют общий характер, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что исчисление этих сроков осуществляется одинаково, независимо от того, на очередных или внеочередных выборах избран состав представительного органа или должностное лицо. Такой вывод подтверждается правовой

позицией Конституционного Суда Украины, согласно которой Конституция Украины и законы Украины устанавливают одинаковые правовые подходы к организации и деятельности органов, имеющих представительный характер: парламента — Верховной Рады Украины, представительного органа Автономной Республики Крым — Верховной Рады Автономной Республики Крым, органов местного самоуправления — сельских, поселковых, городских, районных в городах советов (абзац третий подпункта 2.2 пункта 2 мотивировочной части Решения от 27 февраля 2001 года № 1-рп/2001). Аналогичную позицию Конституционный Суд Украины изложил в Решении от 20 мая 2004 года № 12-рп/2004 (абзац второй подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

Исключения из конституционных положений, предусматривающие осуществление полномочий представительными органами на протяжении закрепленного в них срока, могут быть установлены только путем внесения соответствующих изменений в Основной Закон Украины, что согласовывается с правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 30 октября 1997 года № 5-зп по делу К. Г. Устименко (пункт 4 резолютивной части).

Следовательно, досрочное прекращение полномочий представительного органа местного самоуправления или должностного лица имеет правовые последствия только для того состава сельского, поселкового, городского, районного, областного совета или сельского, поселкового, городского головы, полномочия которого досрочно прекращены, и не является правовым основанием, влияющим на срок осуществления полномочий состава данного органа или должностного лица, избранного на внеочередных выборах.

Таким образом, положения частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины, устанавливающие сроки, на которые избираются депутаты в состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета или сельский, поселковый, городской голова, следует понимать как то, что при избрании этих лиц на предусмотренных Конституцией Украины очередных и внеочередных выборах на них распространяются соответственно пятилетний и четырехлетний сроки полномочий.

**4.** Согласно закону Украины «О Конституционном Суде Украины» основанием для конституционного представления об официальном толковании Конституции Украины и законов Украины является практическая необходимость в выяснении или разъяснении, официальной интерпретации положений Конституции Украины и законов Украины (статья 93); в конституционном представлении может даваться правовое обоснование необходимости в официальном толковании (пункт 4 части второй статьи 39).

Проанализировав содержание конституционного представления, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что в нем не приведено правовое обоснование практической необходимости в толковании положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины относительно определения сроков, на которые избираются депутаты сельского, поселкового, городского, районного, областного совета и

сельский, поселковый, городской голова по результатам проведения повторных, промежуточных, первых местных выборов.

Следовательно, конституционное представление в данной части подлежит прекращению на основании пункта 2 части первой статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

5. Субъект права на конституционное представление ставит вопрос о толковании положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины в аспекте возможности применения при назначении местных выборов положения абзаца второго части второй статьи 14 Закона, в соответствии с которым очередные выборы депутатов сельского, поселкового, городского, районного, областного совета и сельского, поселкового, городского головы проходят одновременно с выборами народных депутатов Украины.

7 апреля 2009 года вступил в силу Закон Украины «О внесении изменения в статью 14 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» относительно одновременности проведения выборов», согласно которому абзац второй части второй статьи 14 Закона исключен.

Таким образом, практическая необходимость в официальном толковании положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины в контексте абзаца второго части второй статьи 14 Закона отпала. В связи с этим конституционное производство в этой части подлежит прекращению на основании пункта 4 части первой статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

6. По статье 2 Закона Украины «О порядке исчисления созывов представительных органов местного самоуправления (советов)» от 24 июня 2004 года № 1866–IV избрание нового состава представительного органа местного самоуправления (совета) на внеочередных выборах не считается новым созывом этого представительного органа.

Конституционный Суд Украины исходя из системного анализа Конституции и законов Украины, регулирующих вопросы организации, формирования и деятельности органов местного самоуправления, пришел к выводу, что порядок исчисления сроков полномочий депутатов сельского, поселкового, городского, районного, областного совета связан со статьей 2 данного Закона.

Одним из представительных органов власти в Украине является Верховная Рада Украины, порядок исчисления созывов которой вытекает из анализа положений Конституции Украины, в частности части третьей статьи 81, частей первой, четвертой статьи 90, согласно которым полномочия народного депутата Украины досрочно прекращаются также в случае досрочного прекращения в соответствии с Конституцией Украины полномочий Верховной Рады Украины — в день открытия первого заседания Верховной Рады Украины нового созыва, полномочия Верховной Рады Украины прекращаются в день открытия первого заседания Верховной Рады Украины нового созыва, полномочия Верховной Рады Украи-

ны, избранной на внеочередных выборах, проведенных после досрочного прекращения Президентом Украины полномочий Верховной Рады Украины предыдущего созыва, не могут быть прекращены на протяжении одного года со дня ее избрания. Таким образом, Верховная Рада Украины, полномочия которой досрочно прекращены, является Верховной Радой Украины предыдущего созыва, а Верховная Рада Украины, сформированная по результатам проведения внеочередных выборов, является Верховной Радой Украины нового созыва.

Поскольку Конституция Украины и законы Украины устанавливают одинаковые правовые подходы к организации и деятельности органов, имеющие представительный характер, то к исчислению созывов сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, Верховной Рады Автономной Республики Крым, формирующиеся по результатам проведения внеочередных выборов, должны применяться такие же подходы, как и к исчислению созывов Верховной Рады Украины. Следовательно, законодательно определенный порядок исчисления созывов сельского, поселкового, городского, районного, областного совета как следствие имеет приобретение полномочий депутатами на иной срок, чем это предусмотрено Конституцией Украины. Поэтому порядок исчисления созывов представительного органа местного самоуправления (совета), закрепленный статьей 2 Закона Украины «О порядке исчисления созывов представительных органов местного самоуправления (советов)», не соответствует части первой статьи 141 Конституции Украины, что согласно части третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является основанием для признания данного положения неконституционным.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 39, 45, 51, 61, 69, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Положения частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины, устанавливающие сроки, на которые избираются депутаты в состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета или сельский, поселковый, городской голова, следует понимать как то, что при избрании этих лиц на предусмотренных Конституцией Украины очередных и внеочередных выборах на них распространяются соответственно пятилетний и четырехлетний сроки полномочий.

**2.** Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) положение статьи 2 Закона Украины «О порядке исчисления созывов представительных органов местного самоуправления (советов)» от 24 июня 2004 года № 1866—IV.

**3.** Прекратить конституционное производство по делу о даче официального толкования положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины относительно определения срока, на который

избираются депутаты сельского, поселкового, городского, районного, областного совета и сельский, поселковый, городской голова по результатам проведения повторных, промежуточных, первых местных выборов, на основании пункта 2 части первой статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления в данной части требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

4. Прекратить конституционное производство по делу о даче официального толкования положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины в аспекте возможности применения при назначении местных выборов абзаца второй части второй статьи 14 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 6 апреля 2004 года № 1667—IV на основании пункта 4 части первой статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность в данной части Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

5. Положение статьи 2 Закона Украины «О порядке исчисления созывов представительных органов местного самоуправления (советов)» от 24 июня 2004 года № 1866—IV, признанное неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

6. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 13-рр/2009 dated June 4, 2009 in the case upon the constitutional petition of Kyiv City Council concerning official interpretation of provision of Articles 141.1 and 141.2 of the Constitution of Ukraine*

Pursuant to its Fundamental Law, Ukraine is a democratic state (Article 1); the people are the bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine; the people exercise power directly and through bodies of state power and bodies of local self-government (Article 5.2); citizens have the right to participate in the administration of state affairs, in All-Ukrainian and local referenda, to freely elect and to be elected to bodies of state power and bodies of local self-government (Article 38.1).

Representative bodies of local self-government are village, settlement, city, raion and oblast councils that are formed upon the results of expression of the will of the people exercised through elections, which according to Article 69 of the Constitution, are one of the forms of direct democracy. The expression of the will of the people is guaranteed by provision on the term of authorities of elected persons in the Constitution.

The Constitution provides for the terms of authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine, members of village, settlement, city, raion and oblast councils and village, settlement and city mayors (Articles 76.5, 103.1, 141.1, 141.2) and regulates certain aspects of designation and conduct of regular and early elections to representative bodies (Articles 77.1, 77.2, 85.1.7, 85.1.28, 85.1.30, 138.1.1).

In Ukraine, local self-government is recognised and guaranteed as the right of a territorial community to independently resolve issues of local character within the limits of the Constitution and laws of Ukraine (Articles 7 and 140.1 of the Constitution). Pursuant to the Fundamental Law, local self-government is exercised by a territorial community according to the procedure established by law, both directly and through bodies of local self-government: village, settlement and city councils, and their executive bodies; raion and oblast councils are bodies of local self-government that represent common interests of territorial communities of villages, settlements and cities (Articles 140.3 and 140.4); a village, settlement, raion and city council is composed of members elected for a five-year term by residents of a village, settlement, raion and city on the basis of universal, equal and direct suffrage, by secret ballot; territorial communities elect for a four-year term on the basis of universal, equal and direct suffrage, by secret ballot, the mayor of the village, settlement and city, respectively, who leads the executive body of the council and presides at its meetings (Articles 141.1 and 141.2).

According to the Fundamental Law, organisation and procedure for conducting elections and referenda are determined exclusively by laws of Ukraine (Article 92.1.20). To ensure implementation of this norm, the Ukrainian parliament adopted the Law. Article 14 of this Law provides that regular local elections are held after the expiration of the term of authorities of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils, and village, settlement or city mayor determined by the Constitution of Ukraine (Article 14.2); early elections are designated in the event of pre-term termination of authorities of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils, and village, settlement or city mayors (Article 14.3).

Upon the results of regular and early elections, legitimate membership of a village, settlement, city, raion or oblast council is formed or a village, settlement or city mayor is elected.

The Constitution sets forth the terms of authorities of representative bodies. In particular, according to Article 76.5 the term of authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine is five years; according to Article 103.1 the President of Ukraine is elected for five years; according to Article 141.1 village, settlement and city council is composed of members elected for a five-year term; according to Article 141.2 a village, settlement or city mayor is elected for four years. Thus, the aforementioned constitutional norms do not contain any provisions distin-

guishing the terms of authorities of the parliament, the Head of State or members of village, settlement, city, raion or oblast councils and village, settlement or city mayors depending on the type of elections upon the results of which they were elected.

Given that the constitutional provisions that establish the terms of authorities of representative bodies have general nature, the Constitutional Court came to a conclusion that calculation of respective terms is done in the same way regardless of whether membership of a representative body or an official was elected at regular or early elections.

Exceptions from the constitutional provisions that establish terms of authorities of representative bodies for a certain period may be defined only in the form of respective amendments to the Fundamental Law.

Hence, provisions of Articles 141.1 and 141.2 of the Constitution that establish the periods for which members of village, settlement, city, raion or oblast councils or village, settlement or city mayors are elected should be understood as reading that when these officials are elected at regular or early elections, they are elected for five and four years, respectively.

According to Article 2 of the Law «On Procedure for Calculation of Convocations of Representative Bodies of Local Self-Government (Councils)» № 1866–IV dated June 24, 2004 election of new membership of a representative body of local self-government (council) at early elections is not considered to be a new convocation of a respective representative body.

One of the representative bodies in Ukraine is the Verkhovna Rada of Ukraine, the procedure for calculation of convocations of which follows from the analysis of provisions of the Constitution of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine, which authorities were early terminated is considered to be the Verkhovna Rada of the previous convocation and the Verkhovna Rada formed on the basis of results of early elections is the Verkhovna Rada of new convocation.

Since the Constitution and laws of Ukraine provide for similar legal approaches to organisation and activities of representative bodies, calculation of convocations of village, settlement, city, raion or oblast councils, and the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea formed upon the results of early elections should be based on the same approach as that used for calculation of convocations of the Verkhovna Rada of Ukraine. In view of this, the legislatively determined procedure for calculation of convocations of village, settlement, city, raion or oblast councils results in granting authorities to the council members for a period different than that provided for in the Constitution. Thus, the procedure for calculation of convocations of a representative body of local self-government (council) provided for in Article 2 of the Law «On Procedure for Calculation of Convocations of Representative Bodies of Local Self-Government (Councils)» runs contrary to the provisions of Article 141.1 of the Constitution and, pursuant to Article 61.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine», this gives grounds for recognising this provision to be unconstitutional.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. Provisions of Article 141.1 and 141.2 of the Constitution establishing the period, for which members of village, settlement, city, raion or oblast councils and village, settlement or city mayors are elected shall be understood as reading that the aforementioned persons elected at regular or early elections as provided for in the Constitution of Ukraine are subject to five-year and four-year term of authorities, respectively.

2. Provisions of Article 2 of the Law «On Procedure for Calculation of Convocations of Representative Bodies of Local Self-Government (Councils)» № 1866–IV dated June 24, 2004 are to be recognised non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

3. Constitutional proceeding in the case concerning official interpretation of provisions of Articles 141.1 and 141.2 of the Constitution on the period, for which members of village, settlement, city, raion or oblast councils and village, settlement and city mayors are elected at repeat, midterm and first local elections shall be terminated pursuant to Article 45.1.2. of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — failure of this part of the constitutional petition to meet requirements envisaged by the Constitution of Ukraine and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

4. Constitutional proceedings in the case concerning official interpretation of Articles 141.1 and 141.2 of the Constitution on the possibility to apply provisions of paragraph two Article 14.2 of the Law «On Elections of Members of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Village, Settlement and City Mayors» № 1667–IV dated April 6, 2004 when designating local elections shall be terminated pursuant to Article 45.1.4 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — issues raised in this part of the constitutional petition are beyond the jurisdiction of the Constitutional Court.

5. Provision of Article 2 of the Law «On Procedure for Calculation of Convocations of Representative Bodies of Local Self-Government (Councils)» № 1866–IV dated June 24, 2004 recognised unconstitutional loses its effect on the day of adoption of this Decisions by the Constitutional Court.

References:

Decision № 5-zp dated October 30, 1997 in the case of K.H. Ustymenko;

Decision № 1-rp/2001 dated February 27, 2001;

Decision № 12-rp/2004 dated May 20, 2004.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Постанови Верховної Ради України «Про визнання такою,  
що втратила чинність, Постанови Верховної Ради України  
«Про призначення позачергових виборів депутатів  
Тернопільської обласної ради»**

м. Київ  
10 червня 2009 року  
№ 14-рп/2009

Справа № 1-24/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Ткачука** Павла Миколайовича — доповідача, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про визнання такою, що втратила чинність, Постанови Верховної Ради України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради» від 3 березня 2009 року № 1058—VI (Голос України, 2009 р., 11 березня).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Постанови Верховної Ради України «Про визнання такою, що втратила чинність, Постанови Верховної Ради України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради».

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Верховної Ради України «Про визнання такою, що втратила чинність, Постанови Верховної Ради України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради» від 3 березня 2009 року № 1058—VI (далі — Постанова).

Глава держави вказує на невідповідність Постанови пункту 30 частини першої статті 85 Конституції України, оскільки в ньому передбачено повноваження Верховної Ради України лише щодо призначення чергових та позачергових виборів до органів місцевого самоврядування і не встановлено повноважень відмінити або припинити ці вибори. Крім того, як зазначає суб'єкт права на конституційне подання, Верховна Рада України, по суті, відмінивши вибори, порушила право громадян вільно обирати і бути обраними до органів місцевого самоврядування.

На думку Президента України, Постанова не відповідає також частині другій статті 3, частинам другій, четвертій статті 5, частині другій статті 6, статті 7, частині першій статті 8, частині другій статті 19, частині першій статті 38, статтям 70, 71, частині другій статті 85, пунктам 1, 15, 20 частини першої статті 92, частині першій статті 141 Конституції України.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

2.1. За Конституцією України вся повнота і верховенство влади в Україні належить народу, здійснювати яку він може як безпосередньо — через вибори і референдум, так і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (частина друга статті 5, стаття 69); органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради (частина четверта статті 140); в Україні гарантується місцеве самоврядування (стаття 7).

Конституція України, забезпечуючи можливість здійснення влади народом, закріпила право громадян вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (частина перша статті 38).

2.2. Верховна Рада України 18 грудня 2008 року прийняла Постанову «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради» № 771—VI, якою відповідно до пункту 30 частини першої статті 85 Конституції України, частин першої, четвертої статті 78 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», частини третьої статті 14, частин другої, шостої статті 15, статей 82, 83 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» призначила на 15 березня 2009 року позачергові вибори депутатів Тернопільської обласної

ради і зобов'язала Центральну виборчу комісію визначити обсяг бюджетних видатків, необхідних для проведення цих виборів, а Кабінет Міністрів України — вжити заходів до забезпечення їх фінансування.

3 березня 2009 року Верховна Рада України, посилаючись на пункт 30 частини першої статті 85 Конституції України, частину другу статті 48 Регламенту Верховної Ради України, прийняла Постанову, якою визнала вказану постанову такою, що втратила чинність.

2.3. Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади, крім законотворчої діяльності, здійснює й інші закріплені в Конституції України повноваження, зокрема пов'язані з реалізацією народного волевиявлення — призначення всеукраїнського референдуму, виборів Президента України та виборів до органів місцевого самоврядування.

Здійснюючи свої повноваження, Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти (стаття 91 Конституції України). Нормативно-правові акти Верховної Ради України встановлюють, змінюють чи припиняють правові норми; акти правозастосовного характеру спричиняють виникнення, зміну чи припинення юридичних прав та обов'язків. Припинення юридичних прав чи обов'язків суб'єктів права, у тому числі шляхом визнання акта таким, що втратив чинність, може здійснюватися Верховною Радою України лише в межах її повноважень.

3. Дослідивши Постанову Верховної Ради України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради», Конституційний Суд України дійшов висновку, що вона є актом застосування права. На підставах, встановлених законом, у ній визначено дату проведення виборів до органу місцевого самоврядування, тобто дату реалізації громадянами виборчих прав.

Актом застосування права, на думку Конституційного Суду України, є також оспорювана Постанова. Її правова сутність обумовлена актом, який визнається парламентом нечинним. Визнання нечинною Постанови Верховної Ради України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради» є припиненням реалізації прав громадян, зокрема права обирати і бути обраними до органу місцевого самоврядування. У такий спосіб Верховна Рада України ухвалила рішення про відміну позачергових виборів до Тернопільської обласної ради.

4. Приймаючи Постанову, Верховна Рада України послалась на положення пункту 30 частини першої статті 85 Основного Закону України. Ці положення передбачають повноваження Верховної Ради України призначати чергові та позачергові вибори до органів місцевого самоврядування. Виходячи з них та враховуючи правову природу виборів до органів місцевого самоврядування як однієї з основних форм безпосередньої демократії, Конституційний Суд України вважає, що їх призначення за наявності законних підстав має для Верховної Ради України обов'язковий характер, за винятком випадків, передбачених Конституцією і законами України. Водночас вказані положення Конституції України не дають

підстав Верховній Раді України відмінити вже призначені чергові або позачергові вибори до органів місцевого самоврядування.

При цьому Конституційний Суд України зазначає, що статтею 64 Основного Закону України в умовах воєнного або надзвичайного стану допускаються окремі обмеження права обирати і бути обраними. Такі обмеження за статтею 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», статтею 21 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» полягають у тому, що проведення виборів до органів місцевого самоврядування у разі закінчення строку їхніх повноважень на період дії цих режимів забороняється, а раніше сформовані органи продовжують свою діяльність. Тому за умови введення в Україні чи окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану Верховна Рада України має право відмінити на цей час на відповідних територіях вже призначені нею чергові або позачергові вибори до органів місцевого самоврядування.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що на підставі пункту 30 частини першої статті 85 Конституції України Верховна Рада України не мала повноважень відмінити позачергові вибори до Тернопільської обласної ради.

5. У статті 141 Конституції України встановлено п'ятирічний строк, на який обираються депутати сільських, селищних, міських, районних, обласних рад. Цим строком означена і періодичність проведення виборів до органів місцевого самоврядування. Разом з тим пунктом 30 частини першої статті 85 Конституції України та чинним законодавством України передбачене проведення позачергових виборів до місцевих рад, що вказує на можливість настання за певних обставин інших строків проведення виборів.

Зокрема, такі обставини та строки встановлені в законах України «Про місцеве самоврядування в Україні» (частини перша, четверта статті 78) та «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (частина третя статті 14, частини друга, шоста статті 15). Відповідно до цих законів Верховною Радою України було прийнято рішення про призначення позачергових виборів до Тернопільської обласної ради.

Конституційний Суд України вважає, що строки проведення виборів є важливим інститутом гарантії реалізації виборчих прав громадян. Відміна виборів до органів місцевого самоврядування чи перенесення строків їх проведення з підстав, не передбачених законом, є порушенням цих прав громадян. Тому оспорювана Постанова суперечить також частині першій статті 38 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати неконституційною Постанову Верховної Ради України «Про визнання такою, що втратила чинність, Постанови Верховної Ради

України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради» від 3 березня 2009 року № 1058–VI.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
Постановления Верховной Рады Украины «О признании утратившим  
силу Постановления Верховной Рады Украины  
«О назначении внеочередных выборов депутатов  
Тернопольского областного совета»  
по конституционному представлению Президента Украины**

г. К и е в

Дело № 1-24/2009

10 июня 2009 года

№ 14-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Ткачука** Павла Николаевича — докладчика, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Украины «О признании утратившим силу Постановления Верховной Рады Украины «О назначении внеочередных выборов депутатов Тернопольского областного совета» от 3 марта 2009 года № 1058-VI (Голос Украины, 2009 г., 11 марта) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Постановления Верховной Рады Украины «О признании утратившим силу Постановления Верховной Рады Украины «О назначении внеочередных выборов депутатов Тернопольского областного совета».

Заслушав судью-докладчика Ткачука П. Н. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление Верховной Рады Украины «О признании утратившим силу Постановления Верховной Рады Украины «О назначении внеочередных выборов депутатов Тернопольского областного совета» от 3 марта 2009 года № 1058-VI (далее — Постановление).

Глава государства указывает на несоответствие Постановления пункту 30 части первой статьи 85 Конституции Украины, поскольку в нем предусмотрены полномочия Верховной Рады Украины только относительно назначения очередных и внеочередных выборов в органы местного самоуправления и не установлены полномочия отменять либо приостанавливать эти выборы. Кроме того, как отмечает субъект права на конституционное представление, Верховная Рада Украины, по сути, отменив выборы, нарушила право граждан свободно избирать и быть избранными в органы местного самоуправления.

По мнению Президента Украины, Постановление не соответствует также части второй статьи 3, частям второй, четвертой статьи 5, части второй статьи 6, статье 7, части первой статьи 8, части второй статьи 19, части первой статьи 38, статьям 70, 71, части второй статьи 85, пунктам 1, 15, 20 части первой статьи 92, части первой статьи 141 Конституции Украины.

2. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

2.1. Согласно Конституции Украины вся полнота и верховенство власти в Украине принадлежит народу, осуществлять которую он может как непосредственно — через выборы и референдум, так и через органы государственной власти и органы местного самоуправления (часть вторая статьи 5, статья 69); органами местного самоуправления, представляющими общие интересы территориальных громад сел, поселков и городов, являются районные и областные советы (часть четвертая статьи 140); в Украине гарантируется местное самоуправление (статья 7).

Конституция Украины, обеспечивая возможность осуществления власти народом, закрепила право граждан свободно избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления (часть первая статьи 38).

2.2. Верховная Рада Украины 18 декабря 2008 года приняла Постановление «О назначении внеочередных выборов депутатов Тернопольского областного совета» № 771-VI, которым в соответствии с пунктом 30 части первой статьи 85 Конституции Украины, частями первой, четвертой статьи 78 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине», частью третьей статьи 14, частями второй, шестой статьи 15, статьями 82, 83 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Рес-

публики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» назначила на 15 марта 2009 года внеочередные выборы депутатов Тернопольского областного совета и обязала Центральную избирательную комиссию определить объем бюджетных расходов, необходимых для проведения этих выборов, а Кабинет Министров Украины — принять меры по обеспечению их финансирования.

3 марта 2009 года Верховная Рада Украины, ссылаясь на пункт 30 части первой статьи 85 Конституции Украины, часть вторую статьи 48 Регламента Верховной Рады Украины, приняла Постановление, которым признала указанное постановление утратившим силу.

2.3. Верховная Рада Украины как единственный орган законодательной власти, кроме законотворческой деятельности, осуществляет и иные закрепленные в Конституции Украины полномочия, в частности связанные с реализацией народного волеизъявления, — назначение всеукраинского референдума, выборов Президента Украины и выборов в органы местного самоуправления.

Осуществляя свои полномочия, Верховная Рада Украины принимает законы, постановления и иные акты (статья 91 Конституции Украины). Нормативно-правовые акты Верховной Рады Украины устанавливают, изменяют либо приостанавливают правовые нормы; акты правоприменительного характера влекут за собой возникновение, изменение либо приостановку юридических прав и обязанностей. Приостановка юридических прав или обязанностей субъектов права, в том числе путем признания акта утратившим силу, может осуществляться Верховной Радой Украины только в пределах ее полномочий.

3. Исследовав Постановление Верховной Рады Украины «О назначении внеочередных выборов депутатов Тернопольского областного совета», Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что оно является актом применения права. На основаниях, установленных законом, в нем определена дата проведения выборов в органы местного самоуправления, то есть дата реализации гражданами избирательных прав.

Актом применения права, по мнению Конституционного Суда Украины, является также оспариваемое Постановление. Его правовая сущность обусловлена актом, который признается парламентом недействующим. Признание недействующим Постановления Верховной Рады Украины «О назначении внеочередных выборов депутатов Тернопольского областного совета» является прекращением реализации прав граждан, в частности права избирать и быть избранными в органы местного самоуправления. Таким образом Верховная Рада Украины приняла решение об отмене внеочередных выборов в Тернопольский областной совет.

4. Принимая Постановление, Верховная Рада Украины сослалась на положения пункта 30 части первой статьи 85 Основного Закона Украины. Данные положения предусматривают полномочия Верховной Рады Украины назначать очередные и внеочередные выборы в органы местного самоуправления. Исходя из них и учитывая правовую природу выборов в

органы местного самоуправления как одну из основных форм непосредственной демократии, Конституционный Суд Украины считает, что их назначение при наличии законных оснований носит для Верховной Рады Украины обязательный характер, за исключением случаев, предусмотренных Конституцией и законами Украины. Вместе с тем указанные положения Конституции Украины не дают оснований Верховной Раде Украины отменять уже назначенные очередные или внеочередные выборы в органы местного самоуправления.

При этом Конституционный Суд Украины отмечает, что статьей 64 Основного Закона Украины в условиях военного или чрезвычайного положения допускаются отдельные ограничения права избирать и быть избранными. Такие ограничения согласно статье 19 Закона Украины «О правовом режиме военного положения», статье 21 Закона Украины «О правовом режиме чрезвычайного положения» заключаются в том, что проведение выборов в органы местного самоуправления в случае окончания срока их полномочий на период действия данных режимов запрещается, а ранее сформированные органы продолжают свою деятельность. Поэтому при условии введения в Украине или отдельных ее местностях военного или чрезвычайного положения Верховная Рада Украины имеет право отменить на это время на соответствующих территориях уже назначенные ею очередные или внеочередные выборы в органы местного самоуправления.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что на основании пункта 30 части первой статьи 85 Конституции Украины Верховная Рада Украины не имела полномочий отменять внеочередные выборы в Тернопольский областной совет.

5. В статье 141 Конституции Украины установлен пятилетний срок, на который избираются депутаты сельских, поселковых, городских, районных, областных советов. Этим сроком обозначена и периодичность проведения выборов в органы местного самоуправления. Вместе с тем пунктом 30 части первой статьи 85 Конституции Украины и действующим законодательством Украины предусмотрено проведение внеочередных выборов в местные советы, что указывает на возможность наступления при определенных обстоятельствах иных сроков проведения выборов.

В частности, такие обстоятельства и сроки установлены в законах Украины «О местном самоуправлении в Украине» (часть первая, четвертая статьи 78) и «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» (часть третья статьи 14, часть вторая, шестая статьи 15). В соответствии с этими законами Верховной Радой Украины было принято решение о назначении внеочередных выборов в Тернопольский областной совет.

Конституционный Суд Украины считает, что сроки проведения выборов являются важным институтом гарантии реализации избирательных прав граждан. Отмена выборов в органы местного самоуправления или перенесение сроков их проведения на основаниях, не предусмотренных законом, является нарушением указанных прав граждан. Поэтому оспа-

риваемое Постановление противоречит также части первой статьи 38 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать неконституционным Постановление Верховной Рады Украины «О признании утратившим силу Постановления Верховной Рады Украины «О назначении внеочередных выборов депутатов Тернопольского областного совета» от 3 марта 2009 года № 1058—VI.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 14-рп/2009 dated June 10, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognising Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Special Elections of Deputies to Ternopil Oblast Council» as invalid»*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognising Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Special Elections of Deputies to Ternopil Oblast Council» as invalid» № 1058-VI dated March 3, 2009 (hereinafter referred to as «the Resolution»).

According to the Constitution, the plentitude and supremacy of power belong to the people who may exercise it directly (i. e. through elections and referendum) or through the bodies of state power and bodies of local self-government (Articles 5.2 and 69). Bodies of local self-government which represent common interests of territorial communities of villages, settlements and cities are district and oblast councils (Article 140.4 of the Constitution). According to Article 7 of the Constitution, local self-government is guaranteed in Ukraine.

Providing the possibility for the exercising power by the people, the Constitution enshrined the citizens' right to freely elect and to be elected to the bodies of state power and bodies of local self-government (Article 38.1).

The Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Resolution «On Designating Special Elections of Deputies to Ternopil Oblast Council» № 771-VI on December 18, 2008. Pursuant to Article 85.1.30 of the Constitution, Articles 78.1, 78.4 of the Law «On Local-Self Government in Ukraine», Articles 14.3, 15.2, 15.6, 82, 83 of the Law «On Elections of Deputies to the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Village, Settlement and City Heads», the Resolution designated special elections of deputies to Ternopil Oblast Council to be held on March 15, 2009, and obliged the Central Election Commission to determine the scope of budgetary assignments necessary for holding these elections and the Cabinet of Ministers of Ukraine to take measures to provide their financing.

Referring to Article 85.1.30 of the Constitution and Article 48.2 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted a Resolution recognising the mentioned Resolution as invalid on March 3, 2009.

The Verkhovna Rada of Ukraine, as the single body of legislative power, apart from legislative activities, performs other authorities provided for by the Constitution in particular connected with the realisation of the people's will — designation of All-Ukrainian referendum, elections of the President of Ukraine and elections to the bodies of local self-government.

Realising its authorities, the Verkhovna Rada of Ukraine adopts laws, resolutions and other acts (Article 91 of the Constitution). While normative-legal acts of the Verkhovna Rada of Ukraine establish, amend or suspend legal norms, law-application acts cause emerging, altering or terminating legal rights and obligations. Termination of legal rights or obligations by the subjects of law, including by means of recognising such act as invalid, may be performed by the Verkhovna Rada of Ukraine only within the limits of its authorities.

Having examined the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Special Elections of Deputies to Ternopil Oblast Council», the Constitutional Court of Ukraine reaches the conclusion that this Resolution is an act of law application. On the grounds established by law it designated the date for holding the elections to the body of local self-government, i.e. the date for citizens' realisation of their electoral rights.

The disputed Resolution is also a law-application act. Its legal substance is determined by the act recognised as invalid by the Parliament. Recognising the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Special Elections of Deputies to Ternopil Oblast Council» is the termination of realisation of citizens' rights, in particular the right to elect and be elected to the body of local self-government. By that means the Verkhovna Rada of Ukraine adopted a decision cancelling the extraordinary elections to the Ternopil Oblast Council.

Adopting the Resolution, the Verkhovna Rada of Ukraine referred to Article 85.1.30 of the Fundamental Law. These provisions provide for the authority of the Verkhovna Rada of Ukraine to designate regular and extraordinary elections to the bodies of local self-government. Given these authorities and the legal nature of elections to the bodies of local self-government as one of main forms of direct democracy, the Constitutional Court regards that designating elections on the legal grounds has an obligatory character for the Verkhovna Rada of

Ukraine except for instances provided for by the Constitution and laws. At the same time the mentioned provisions of the Constitution may not be considered the grounds for the Verkhovna Rada of Ukraine to cancel the elections to the bodies of local self-government that were designated.

However, the Constitutional Court observes that Article 64 of the Fundamental Law allows for specific restrictions of the right to elect and the right to be elected under conditions of martial law or a state of emergency. According to Article 19 of the Law «On Martial Law» and Article 21 of the Law «On State of Emergency», such restrictions imply holding elections to the bodies of local self-government in case of termination of their authorities is prohibited during the period of martial law or state of emergency, and previously formed bodies continue their activities. Thus, providing that martial law or state of emergency is introduced in Ukraine or in its separate territories the Verkhovna Rada of Ukraine has the right to cancel regular or extraordinary elections to the bodies of local self-government that were designated on the respective territories during the martial law or a state of emergency.

The Constitutional Court reaches conclusion that by virtue of Article 85.1.30 of the Constitution the Verkhovna Rada of Ukraine lacked authorities to cancel extraordinary elections to the Ternopil Oblast Council.

Article 141 of the Constitution establishes a five-year term the deputies of village, settlement, city, district and oblast are elected for. This term determines periodicity for elections to the bodies of local self-government. At the same time Article 85.1.30 of the Constitution and the effective legislation provide for extraordinary elections to local councils. This suggests that under certain circumstances the terms of elections may be different.

In particular, such circumstances and terms are established in laws «On Local Self-Government in Ukraine» (Articles 78.1 and 78.4) and «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Village, Settlement and City Heads» (Articles 14.3, 15.2, 15.6). The Verkhovna Rada of Ukraine adopted the decision on designating the special elections to Ternopil Oblast Council in accordance with these laws.

The Constitutional Court regards the terms of elections an important guarantee for the realisation of citizens' electoral rights. Cancelling elections to bodies of local self-government or changing the terms of elections on the grounds not provided for by law is the violation of citizens' electoral rights. Therefore the disputed Resolution is also in contradiction with Article 38.1 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise as unconstitutional the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognising Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Special Elections of Deputies to Ternopil Oblast Council» as invalid» № 1058-VI dated March 3, 2009.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення»  
Закону України «Про Митний тариф України»,  
абзацу восьмого частини другої статті 9 Закону України  
«Про зовнішньоекономічну діяльність»**

**(справа про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита)**

м. Київ

Справа № 1-21/2009

23 червня 2009 року

№ 15-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича — доповідача, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Митний тариф України» від 5 квітня 2001 року № 2371—III (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 24, ст. 125; 2007 р., №№ 36—43, ст. 508) в редакції Закону України від 4 лютого 2009 року № 923—VI, абзацу восьмого частини другої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959—XII (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 29, ст. 377) в редакції Закону України від 4 лютого 2009 року № 923—VI.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статей 71, 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Митний тариф України», абзацу восьмого частини другої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Заслухавши суддю-доповідача Джуня В. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Митний тариф України» від 5 квітня 2001 року № 2371—III (далі — Закон № 2371), за якими Кабінет Міністрів України має право зменшувати (скасовувати) розмір тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита шляхом видання постанови, а також може приймати рішення про продовження процедури запровадження, змін та скасування тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита на деякі товари (далі — тимчасова процедура), та абзацу восьмої частини другої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959—XII (далі — Закон № 959), за яким Кабінету Міністрів України надано право відповідно до своєї компетенції зменшувати та скасовувати тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита на деякі товари згідно з процедурою, визначеною міжнародними угодами України.

Суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовує неконституційність вказаних положень Закону № 2371 та Закону № 959 їх невідповідністю приписам частини другої статті 8, частини другої статті 19, частини першої статті 67, статті 75, пункту 3 частини першої статті 85, статті 91, пункту 1 частини другої статті 92 Конституції України. Глава держави вважає, що надання Кабінету Міністрів України права продовжувати дію тимчасової процедури, зменшувати, скасовувати тимчасову надбавку, запроваджену актом Верховної Ради України, є наділенням його повноваженнями продовжувати дію в часі акта Верховної Ради України, а наділення правом зменшувати ставку, скасовувати загальнодержавний збір — делегуванням парламентом своїх конституційних повноважень Уряду України щодо встановлення законом податків і зборів, визначення порядку їх справляння і розмірів.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Голова Верховної Ради України, Постійний представник Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України, Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України, науковці Інституту економіко-правових досліджень НАН України, Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Академії митної служби України, Національного університету державної податкової служби України, Науково-дослідного інституту фінансового права Національного університету державної податкової служби України, Київського національного торговельно-економічного університету.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з того, що відповідно до Консти-

туції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (частина перша статті 67); система оподаткування, податки і збори встановлюються виключно законами України (пункт 1 частини другої статті 92). «Виконання конституційного обов'язку, передбаченого статтею 67 Конституції України, реалізується сплатою кожним податків і зборів. Встановлення системи оподаткування, податків і зборів, їх розмірів та порядку сплати є виключною прерогативою закону» (підпункт 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 24 березня 2005 року № 2–рп/2005).

У Законі України «Про систему оподаткування» мито віднесено до загальнодержавних податків і зборів (пункт 5 частини першої статті 14). Мито, що стягується митницею, являє собою податок на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України (стаття 6 Закону України «Про Єдиний митний тариф»).

Законом № 2371 встановлено, що тимчасова надбавка до діючої ставки ввізного мита вважається ввізним митом у розумінні Закону України «Про Єдиний митний тариф» (підпункт 3.3 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення»).

Отже, конституційні положення про обов'язковість закріплення у законі системи оподаткування, податків і зборів визначають і правовий режим тимчасової надбавки до діючої ставки ввізного мита.

4. Загальновизнаними елементами правового механізму регулювання податків і зборів (обов'язкових платежів) є суб'єкт або платник податку, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати податку, податкова ставка, податковий період, строки та порядок сплати податку, податкова квота, податкові пільги.

Аналіз змісту підпункту 3.5 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону № 2371 свідчить, що його приписами Кабінету Міністрів України надано право зменшувати (скасовувати) такий елемент правового механізму регулювання ввізного мита, як податкова ставка, що є законодавчо встановленим розміром податку на одиницю оподаткування. Згідно з цією нормою Кабінет Міністрів України має право здійснити таке зменшення (скасування) тимчасової надбавки шляхом видання відповідної постанови, яка набирає чинності на десятий календарний день після офіційного оприлюднення та втрачає чинність у день закінчення дії тимчасової процедури. Аналогічне право надане Кабінету Міністрів України і положенням абзацу восьмого частини другої статті 9 Закону № 959. Цим приписом закріплено право Кабінету Міністрів України зменшувати та скасовувати тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита на деякі товари згідно з процедурою, визначеною міжнародними угодами України.

За Законом № 2371 Кабінет Міністрів України може прийняти рішення про продовження тимчасової процедури, але не більш як на наступні шість місяців. Таке рішення оформляється постановою, яка має бути офіційно оприлюднена не пізніше ніж за 30 календарних днів до дня закінчення першого шестимісячного періоду. У цьому випадку відновлюється порядок нотифікації Комітету з питань обмеження платіжного балансу СОР та консультації у його межах, якщо інше рішення не було

прийняте під час попередніх консультацій з цим Комітетом (підпункт 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення»). З аналізу цієї норми вбачається, що Кабінету Міністрів України надано право на певний строк встановлювати окремий вид ввізного мита — тимчасову надбавку до діючої ставки ввізного мита виходячи з її визначення у підпункті 3.3 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону № 2371.

Отже, згідно з оспорюваними нормами Закону № 2371 (підпункти 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення») та Закону № 959 (абзац восьмий частини другої статті 9) за Кабінетом Міністрів України закріплено повноваження визначати елементи правового механізму регулювання щодо такого виду податку, як ввізне мито.

5. Прийняття законів належить до повноважень парламенту — Верховної Ради України як єдиного законодавчого органу в Україні (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85, стаття 91 Конституції України).

Конституційний Суд України неодноразово роз'яснював, що:

— «право приймати закони, вносити до них зміни у разі, коли воно не здійснюється безпосередньо народом (статті 5, 38, 69, 72 Конституції України), належить виключно Верховній Раді України (пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України) і не може передаватись іншим органам чи посадовим особам. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Конституції України)» (пункт 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2000 року № 15—рп/2000);

— «права делегування законодавчої функції парламентом іншому органу влади (у даному випадку Кабінету Міністрів України) Конституцією України не передбачено» (підпункт 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 9 жовтня 2008 року № 22—рп/2008).

Делегування законодавчої функції парламентом іншому органу влади порушує вимоги Основного Закону України, згідно з яким органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6), а органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19).

Отже, відповідно до конституційних положень право встановлювати (скасовувати) загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі), включаючи ввізне мито та розмір тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита, належить до законодавчих повноважень Верховної Ради України. Це виключне повноваження передбачає і право парламенту визначати всі елементи правового механізму регулювання податків і зборів (обов'язкових платежів), у тому числі податкову ставку (розмір податку на одиницю оподаткування) та строки справляння податку.

6. Конституцією України до повноважень Кабінету Міністрів України віднесено, зокрема, забезпечення проведення податкової політики (пункт 3 статті 116). З огляду на конституційно визначені повноваження Верховної Ради України у сфері оподаткування Конституційний Суд України дійшов висновку, що це конституційне повноваження Кабінету Міністрів України не передбачає права встановлювати загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) або визначати окремі елементи їх правового механізму регулювання. Цей висновок підтверджується і змістом ряду законодавчих положень, в яких відповідно до вимог конституційних норм розмежовано повноваження Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України у сфері оподаткування і митної справи:

— у частині другій статті 14 Закону України «Про систему оподаткування» зазначено, що загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі), а отже, і ввізне мито, встановлюються Верховною Радою України і справляються на всій території України;

— у частині першій статті 2 Закону № 2371 вказано, що встановлення нових та зміна діючих ставок ввізного мита здійснюються з урахуванням висновків Кабінету Міністрів України, але виключно шляхом прийняття законів Верховною Радою України;

— у частині другій статті 7 Закону України «Про Єдиний митний тариф» передбачено, що встановлення пільг та зміна ставок мита, в тому числі на предмети особистого користування, здійснюються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України;

— Закон України «Про Кабінет Міністрів України» надає Кабінету Міністрів України повноваження забезпечувати проведення податкової політики, організувати та забезпечувати здійснення митної справи (абзаци дванадцятий, дев'янадцятий пункту 1 частини першої статті 20), але не встановлювати податки і збори, визначати елементи їх правового механізму регулювання;

— у частині четвертій статті 3 Митного кодексу України передбачено, що Кабінет Міністрів України організовує та забезпечує здійснення митної справи відповідно до цього Кодексу, інших законів України та міжнародних договорів, укладених в установленому законом порядку, координує діяльність спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи, інших органів виконавчої влади при вирішенні питань, що стосуються митної справи.

Враховуючи зазначені Конституцією України повноваження Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України у сфері оподаткування, Конституційний Суд України дійшов висновку, що у підпунктах 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 Закону № 2371, абзаци восьмому частини другої статті 9 Закону № 959 законодавцем делеговано повноваження Кабінету Міністрів України визначати окремі елементи правового механізму регулювання ввізного мита. Таким чином, оспорюваними положеннями цих законів порушено конституційний принцип поділу державної влади, що не відповідає вимогам статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19, статей 67, 75, пункту 3 частини першої статті 85, статті 91, пункту 1 частини другої статті 92 Конституції України.

На підставі викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73, 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

— підпункт 3.5 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Митний тариф України» від 5 квітня 2001 року № 2371—III в редакції Закону України від 4 лютого 2009 року № 923—VI;

— положення підпункту 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Митний тариф України» від 5 квітня 2001 року № 2371—III в редакції Закону України від 4 лютого 2009 року № 923—VI у частині делегування повноважень Кабінету Міністрів України щодо продовження тимчасової процедури (процедури запровадження, змін та скасування тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита на деякі товари);

— абзац восьмий частини другої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959—XII в редакції Закону України від 4 лютого 2009 року № 923—VI.

**2.** Положення Закону України «Про Митний тариф України» від 5 квітня 2001 року № 2371—III в редакції Закону України від 4 лютого 2009 року № 923—VI та Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959—XII в редакції Закону України від 4 лютого 2009 року № 923—VI, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**3.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) подпунктов 3.5, 3.6 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона Украины «О Таможенном тарифе Украины», абзаца восьмого части второй статьи 9 Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности» по конституционному представлению Президента Украины  
(дело о временной надбавке к действующим ставкам ввозной пошлины)

г. Киев

Дело № 1-21/2009

23 июня 2009 года

№ 15-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича — докладчика, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) подпунктов 3.5, 3.6 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона Украины «О Таможенном тарифе Украины» от 5 апреля 2001 года № 2371—III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2001 г., № 24, ст. 125; 2007 г., №№ 36—43, ст. 508) в редакции Закона Украины от 4 февраля 2009 года № 923—VI, абзаца восьмого части второй статьи 9 Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности» от 16 апреля 1991 года № 959—XII (Ведомости Верховного Совета УССР, 1991 г., № 29, ст. 377) в редакции Закона Украины от 4 февраля 2009 года № 923—VI по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела в соответствии со статьями 71, 75 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности подпунктов 3.5, 3.6 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона Украины «О Таможенном тарифе Украины», абзаца восьмого части второй статьи 9 Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности».

Заслушав судью-докладчика Джуня В. В. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) подпунктов 3.5, 3.6 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона Украины «О Таможенном тарифе Украины» от 5 апреля 2001 года № 2371—III (далее — Закон № 2371), согласно которым Кабинет Министров Украины имеет право уменьшать (отменять) размер временной надбавки к действующим ставкам ввозной пошлины путем издания постановления, а также может принимать решения о продлении процедуры внедрения, изменений и отмены временной надбавки к действующим ставкам ввозной пошлины на некоторые товары (далее — временная процедура), и абзаца восьмого части второй статьи 9 Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности» от 16 апреля 1991 года № 959—XII (далее — Закон № 959), согласно которому Кабинету Министров Украины дано право в соответствии со своей компетенцией уменьшать и отменять временную надбавку к действующим ставкам ввозной пошлины на некоторые товары согласно процедуре, определенной международными соглашениями Украины.

Субъект права на конституционное представление обосновывает неконституционность указанных положений Закона № 2371 и Закона № 959 их несоответствием предписаниям части второй статьи 8, части второй статьи 19, части первой статьи 67, статьи 75, пункта 3 части первой статьи 85, статьи 91, пункта 1 части второй статьи 92 Конституции Украины. Глава государства считает, что предоставление Кабинету Министров Украины права продлевать действие временной процедуры, уменьшать, отменять временную надбавку, введенную актом Верховной Рады Украины, является наделением его полномочиями продлевать действие во времени акта Верховной Рады Украины, а наделение правом уменьшать ставку, отменять общегосударственный сбор — делегированием парламентом своих конституционных полномочий Правительства Украины в отношении установления законом налогов и сборов, определения порядка их взыскания и размеров.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Председатель Верховной Рады Украины, Постоянный представитель Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины, Государственная таможенная служба Украины, Государственная налоговая администрация Украины, научные работники Института экономико-правовых исследований НАН Украины, Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана, Академии таможенной службы Украины, Национального университета государственной налоговой службы Украины, Научно-исследовательского института финансового права Национального университета государст-

венной налоговой службы Украины, Киевского национального торгово-экономического университета.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из того, что в соответствии с Конституцией Украины каждый обязан платить налоги и сборы в порядке и размерах, установленных законом (часть первая статьи 67); система налогообложения, налоги и сборы устанавливаются исключительно законами Украины (пункт 1 части второй статьи 92). «Выполнение конституционной обязанности, предусмотренной статьей 67 Конституции Украины, реализуется уплатой каждым налогов и сборов. Установление системы налогообложения, налогов и сборов, их размеров и порядка уплаты является исключительно прерогативой закона» (подпункт 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 24 марта 2005 года № 2-рп/2005).

В Законе Украины «О системе налогообложения» пошлина отнесена к общегосударственным налогам и сборам (пункт 5 части первой статьи 14). Взимаемая таможенной пошлина представляет собой налог на товары и иные предметы, перемещаемые через таможенную границу Украины (статья 6 Закона Украины «О Едином таможенном тарифе»).

Законом № 2371 установлено, что временная надбавка к действующей ставке ввозной пошлины считается ввозной пошлиной в понимании Закона Украины «О Едином таможенном тарифе» (подпункт 3.3 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения»).

Следовательно, конституционные положения об обязательности закрепления в законе системы налогообложения, налогов и сборов определяют и правовой режим временной надбавки к действующей ставке ввозной пошлины.

4. Общепризнанными элементами правового механизма регулирования налогов и сборов (обязательных платежей) являются субъект или налогоплательщик, объект налогообложения, единица налогообложения, источник уплаты налога, налоговая ставка, налоговый период, сроки и порядок уплаты налога, налоговая квота, налоговые льготы.

Анализ содержания подпункта 3.5 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона № 2371 свидетельствует, что его предписаниями Кабинету Министров Украины предоставлено право уменьшать (отменять) такой элемент правового механизма регулирования ввозной пошлины, как налоговая ставка, что является законодательно установленным размером налога на единицу налогообложения. Согласно данной норме Кабинет Министров Украины имеет право осуществить такое уменьшение (отмену) временной надбавки путем издания соответствующего постановления, вступающего в силу на десятый календарный день после официального обнародования и утрачивающего силу в день окончания действия временной процедуры. Аналогичное право предоставлено Кабинету Министров Украины и положением абзаца восьмого части второй статьи 9 Закона № 959. Этим предписанием закреплено право Кабинета Министров Украины уменьшать и отменять временную надбавку к дейст-

вующим ставкам ввозной пошлины на некоторые товары согласно процедуре, определенной международными соглашениями Украины.

По закону № 2371 Кабинет Министров Украины может принять решение о продлении временной процедуры, но не более чем на следующие шесть месяцев. Такое решение оформляется постановлением, которое должно быть официально обнародовано не позднее чем за 30 календарных дней до дня окончания первого шестимесячного периода. В данном случае восстанавливается порядок нотификации Комитета по вопросам ограничения платежного баланса ВТО и консультации в его пределах, если другое решение не было принято во время предыдущих консультаций с этим Комитетом (подпункт 3.6 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения»). Из анализа данной нормы следует, что Кабинету Министров Украины предоставлено право на определенный срок устанавливать отдельный вид ввозной пошлины — временную надбавку к действующей ставке ввозной пошлины исходя из ее определения в подпункте 3.3 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона № 2371.

Следовательно, согласно оспариваемым нормам Закона № 2371 (подпункты 3.5, 3.6 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения») и Закона № 959 (абзац восьмой части второй статьи 9) за Кабинетом Министров Украины закреплены полномочия определять элементы правового механизма регулирования по такому виду налога, как ввозная пошлина.

5. Принятие законов относится к полномочиям парламента — Верховной Рады Украины как единственного законодательного органа в Украине (статья 75, пункт 3 части первой статьи 85, статья 91 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины неоднократно разъяснял, что:

— «право принимать законы, вносить в них изменения в случае, если оно не осуществляется непосредственно народом (статьи 5, 38, 69, 72 Конституции Украины), принадлежит исключительно Верховной Раде Украины (пункт 3 части первой статьи 85 Конституции Украины) и не может передаваться другим органам или должностным лицам. Законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8 Конституции Украины)» (пункт 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 14 декабря 2000 года № 15-рп/2000);

— «право делегирования законодательной функции парламентом другому органу власти (в данном случае Кабинету Министров Украины) Конституцией Украины не предусмотрено» (подпункт 3.3 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 9 октября 2008 года № 22-рп/2008).

Делегирование законодательной функции парламентом другому органу власти нарушает требования Основного Закона Украины, согласно которому органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных этой Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины (часть вторая статьи 6), а органы государственной власти и органы местного самоуправления, их

должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 19).

Следовательно, в соответствии с конституционными положениями право устанавливать (отменять) общегосударственные налоги и сборы (обязательные платежи), включая ввозную пошлину и размер временной надбавки к действующим ставкам ввозной пошлины, относится к законодательным полномочиям Верховной Рады Украины. Это исключительное полномочие предусматривает и право парламента определять все элементы правового механизма регулирования налогов и сборов (обязательных платежей), в том числе налоговую ставку (размер налога на единицу налогообложения) и сроки взимания налога.

6. Конституцией Украины к полномочиям Кабинета Министров Украины отнесено, в частности, обеспечение проведения налоговой политики (пункт 3 статьи 116). Учитывая конституционно определенные полномочия Верховной Рады Украины в сфере налогообложения, Конституционный Суд Украины пришел к заключению, что данное конституционное полномочие Кабинета Министров Украины не предусматривает права устанавливать общегосударственные налоги и сборы (обязательные платежи) или определять отдельные элементы их правового механизма регулирования. Данное заключение подтверждается и содержанием ряда законодательных положений, в которых согласно требованиям конституционных норм разграничены полномочия Верховной Рады Украины и Кабинета Министров Украины в сфере налогообложения и таможенного дела:

— в части второй статьи 14 Закона Украины «О системе налогообложения» указано, что общегосударственные налоги и сборы (обязательные платежи), а следовательно, и ввозная пошлина, устанавливаются Верховной Радой Украины и взимаются на всей территории Украины;

— в части первой статьи 2 Закона № 2371 указано, что установление новых и изменение действующих ставок ввозной пошлины осуществляются с учетом заключений Кабинета Министров Украины, но исключительно путем принятия законов Верховной Радой Украины;

— в части второй статьи 7 Закона Украины «О Едином таможенном тарифе» предусмотрено, что установление льгот и изменение ставок пошлины, в том числе на предметы личного пользования, осуществляются Верховной Радой Украины по представлению Кабинета Министров Украины;

— Закон Украины «О Кабинете Министров Украины» предоставляет Кабинету Министров Украины полномочия обеспечивать проведение налоговой политики, организовывать и обеспечивать осуществление таможенного дела (абзацы двенадцатый, тринадцатый пункта 1 части первой статьи 20), но не устанавливать налоги и сборы, определять элементы их правового механизма регулирования;

— в части четвертой статьи 3 Таможенного кодекса Украины предусмотрено, что Кабинет Министров Украины организует и обеспечивает осуществление таможенного дела в соответствии с данным Кодексом,

другими законами Украины и международными договорами, заключенными в установленном законом порядке, координирует деятельность специально уполномоченного центрального органа исполнительной власти в области таможенного дела, других органов исполнительной власти при решении вопросов, касающихся таможенного дела.

Учитывая указанные Конституцией Украины полномочия Верховной Рады Украины и Кабинета Министров Украины в сфере налогообложения, Конституционный Суд Украины пришел к заключению, что в подпунктах 3.5, 3.6 пункта 3 статьи 3 Закона № 2371, абзаце восьмой части второй статьи 9 Закона № 959 законодатель делегированы полномочия Кабинета Министров Украины определять отдельные элементы правового механизма регулирования ввозной пошлины. Таким образом, оспариваемыми положениями данных законов нарушен конституционный принцип разделения государственной власти, что не соответствует требованиям статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, статей 67, 75, пункта 3 части первой статьи 85, статьи 91, пункта 1 части второй статьи 92 Конституции Украины.

На основании изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73, 77 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными):

— подпункт 3.5 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона Украины «О Таможенном тарифе Украины» от 5 апреля 2001 года № 2371—III в редакции Закона Украины от 4 февраля 2009 года № 923—VI;

— положение подпункта 3.6 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона Украины «О Таможенном тарифе Украины» от 5 апреля 2001 года № 2371—III в редакции Закона Украины от 4 февраля 2009 года № 923—VI в части делегирования полномочий Кабинета Министров Украины по продлению временной процедуры (процедуры внедрения, изменений и отмены временной надбавки к действующим ставкам ввозной пошлины на некоторые товары);

— абзац восьмой части второй статьи 9 Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности» от 16 апреля 1991 года № 959—XII в редакции Закона Украины от 4 февраля 2009 года № 923—VI.

**2.** Положение Закона Украины «О Таможенном тарифе Украины» от 5 апреля 2001 года № 2371—III в редакции Закона Украины от 4 февраля 2009 года № 923—VI и Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности» от 16 апреля 1991 года № 959—XII в редакции Закона Украины от 4 февраля 2009 года № 923—VI, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 15-рп/2009 dated June 23, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of sub-items 3.5 and 3.6 of Article 3.3 of «Final Provisions» of the Law «On Customs Tariff of Ukraine», and paragraph eight Article 9.2 of the Law «On External Economic Activities» (case on temporary increment to the effective import duty rates)*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to consider the issue concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of sub-items 3.5 and 3.6 of Article 3.3 of «Final Provisions» of the Law «On Customs Tariff of Ukraine» № 237-III dated April 5, 2001 (hereinafter referred to as «the Law № 2371»), and of paragraph eight Article 9.2 of the Law «On External Economic Activities» № 959-XII (hereinafter referred to as «the Law № 959»). According to the mentioned sub-items of the Law № 2371, the Cabinet of Ministers of Ukraine has the right to reduce (abrogate) the temporary increment to the effective import duty rates by adopting a resolution, and also decide on prolongation of the procedure of introducing, altering and abrogating the temporary increment to the effective import duty rates on some goods (hereinafter referred to as «the temporary procedure»). By virtue of paragraph eight of Article 9.2 of the Law № 959, the Cabinet of Ministers of Ukraine is conferred the right to reduce and abrogate, within its competence, the temporary increment to the effective import duty rates on some goods in accordance with the procedure determined by the international agreements of Ukraine.

The Constitutional Court is guided by Article 67.1 of the Constitution whereby everyone is obliged to pay taxes and levies in accordance with the procedure and in the amount established by law, and Article 92.2.1 of the Constitution whereby the system of taxation, taxes and levies are established exclusively by laws.

Under the Law «On the System of Taxation», duty is one of the state taxes and levies (Article 14.1.5). Customs duty is a tax on goods and other items transferred through the customs border of Ukraine (Article 6 of the Law «On the Unified Customs Tariff»).

The Law № 2371 establishes that the temporary increment to the effective import duty rate shall be considered the import duty in the meaning of the Law «On the Unified Customs Tariff» (sub-item 3.3 of «Final Provisions»).

Thus, the constitutional provisions concerning obligatory establishing by law the system of taxation, taxes and levies determine the legal regime of the temporary increment to the effective import duty rate as well.

Generally recognised elements of mandatory payments' (taxes and levies) regulatory mechanism are a taxable person (taxpayer), taxable item, source of tax payment, tax rate, tax period, tax quota, the terms (periods) and the procedure of tax payment, taxable activities and assets, tax incentives.

Analysis of sub-item 3.5 of Article 3.3 of «Final Provisions» of the Law № 2371 suggests that in accordance with its provisions the Cabinet of Ministers of Ukraine may reduce (abrogate) such an element of the import duty regulatory mechanism as a tax rate which is the established by law amount of tax per taxable item. Pursuant to this norm, the Cabinet of Ministers of Ukraine may reduce (abrogate) the temporary increment in the manner of adopting the respective resolution which shall enter into force on the tenth calendar day after its official promulgation and shall be deemed invalid from the day the temporary procedure ceased to exist. The same right of the Cabinet of Ministers is provided for by paragraph eight Article 9.2 of the Law № 959, i.e. the right to reduce and abrogate the temporary increment to the effective import duty rates on some goods in accordance with the procedure established by the international agreements of Ukraine.

According to the Law № 2371, the Cabinet of Ministers of Ukraine may decide to prolong the temporary procedure but not more than for the next six months. Such a decision shall be adopted in the form of a resolution officially promulgated not later than 30 days before the day of expiration of the first six-month period. In this case the procedure for the notification of and consultations with the WTO Committee of Balance of Payments Restrictions shall be resumed if otherwise was not decided during the preliminary consultations with the Committee (sub-item 3.6 of Article 3.3 of «Final Provisions»). From the scrutiny of this norm it follows that the Cabinet of Ministers of Ukraine is conferred the right to establish a separate type of the import duty, i.e. the temporary increment to the effective import duty rate as it is defined in sub-item 3.3 of Article 3.3 of «Final Provisions» of the Law № 2371.

Thus, the disputed norms of the Law № 2371 and Law № 959 provide for the authority of the Cabinet of Ministers of Ukraine to determine the elements of regulatory mechanism of the import duty as a type of tax.

Adoption of laws pertains to the authorities of the Parliament — the Verkhovna Rada of Ukraine as the single body of legislative power in Ukraine (Articles 75, 85.1.3, 91 of the Constitution).

Delegation by the Parliament of the legislative function to another body violates the Fundamental Law requirements regarding the obligation of the bodies of legislative, executive and judicial power to execute their authorities within the limits established by the Constitution and in accordance with the laws of Ukraine (Article 6.2) and the obligation of the bodies of state power and bodies of local self-government and their officials to act only on the grounds, within the limits and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine (Article 19.2).

Pursuant to the constitutional provisions, the right to establish (abrogate) state taxes and levies (mandatory payments), including the import duty and the

amount of the temporary increment to the effective import duty rates, pertains to the legislative authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine. This exclusive authority provides for the right of the Parliament to determine all elements of mandatory payments (taxes and levies) regulatory mechanism, including a tax rate (the amount of tax per taxable item) and the terms (periods) of taxation.

According to the Constitution, one of the authorities of the Cabinet of Ministers of Ukraine is ensuring the implementation of tax policy (Article 116.3). Taking into consideration the constitutional authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine regarding taxation, the Constitutional Court of Ukraine reaches conclusion that the mentioned authority of the Cabinet of Ministers of Ukraine does not provide for the right to establish state taxes and levies (mandatory payments) or determine certain elements of their regulatory mechanism.

Given the constitutional authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding taxation, the Constitutional Court concludes that by virtue of sub-items 3.5 and 3.6 of Article 3.3 of the Law № 2371 and paragraph eight Article 9.2 of the Law № 959, the legislator delegated the authority to determine certain elements of the import duty regulatory mechanism to the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Therefore, the disputed provisions of these laws violate the constitutional principle of the divisions of the state power, which is inconsistent with Articles 6, 8.2, 19.2, 67, 75, 85.13, 91, 92.2.1 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional):

— sub-item 3.5 of Article 3.3 of «Final Provisions» of the Law «On Customs Tariff of Ukraine» № 237-III dated April 5, 2001 as amended by the Law № 923-VI dated February 4, 2009;

— provision of sub-item 3.6 of Article 3.3 of «Final Provisions» of the Law «On Customs Tariff of Ukraine» № 2371-III dated April 5, 2001 as amended by the Law № 923-VI dated February 4, 2009 concerning the delegation of the authorities to prolong the temporary procedure (the procedure of introducing, altering and abrogating the temporary increment to the effective import duty rates on some goods);

— paragraph eight Article 9.2 of the Law «On External Economic Activities» № 959-XII dated April 16, 1991 as amended by the Law № 923-VI dated February 4, 2009.

References:

— Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 15-rp/2000 dated December 14, 2000;

— Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 22-rp/2008 dated October 9, 2008.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Верховного Суду України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої  
статті 236<sup>8</sup> Кримінально-процесуального кодексу України**

м. Київ

Справа № 1-17/2009

30 червня 2009 року

№ 16-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича — доповідача, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236<sup>8</sup> Кримінально-процесуального кодексу України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно з пунктом 2 статті 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є виникнення спірних питань щодо конституційності окремих положень статті 236<sup>8</sup> Кримінально-процесуального кодексу України, виявлених у процесі загального судочинства.

Заслухавши суддю-доповідача Колоса М. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**у с т а н о в и в:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — Верховний Суд України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням вирішити питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236<sup>8</sup> Кримінально-процесуального кодексу України (далі — Кодекс), якими судам надано право:

— скасовувати постанови про порушення кримінальної справи у разі неподання без поважних причин до суду матеріалів, на підставі яких було прийнято рішення про порушення кримінальної справи, у встановлений суддею строк;

— розглядати справи щодо оскарження постанов про порушення кримінальної справи без участі у судовому засіданні прокурора;

— виносити постанови про відмову в порушенні кримінальної справи у разі задоволення скарг на постанови про порушення кримінальної справи та скасуванні відповідних постанов.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України, Державний департамент України з питань виконання покарань, апеляційні суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, вчені Київського національного університету внутрішніх справ, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського державного університету внутрішніх справ, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної академії прокуратури України, Національної академії Служби безпеки України, Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, Харківського національного університету внутрішніх справ.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. У Конституції України встановлено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3); Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8); права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55).

Суди здійснюють правосуддя з метою забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Винесення судом законного, обґрунтованого і справедливого рішення неможливе без проведення ним всебічного, повного, об'єктивного дослідження усіх обставин справи. При цьому судові рішення повинно базуватись на принципах верховенства права, неупередженості, незалежності, змагальності сторін та рівності усіх учасників судового процесу.

3.2. Кримінальне судочинство здійснюється судами загальної юрисдикції, до повноважень яких належить як вирішення в процесі розгляду кримінальної справи по суті питання винуватості (невинуватості) особи у вчиненні злочину, так і судовий контроль за дотриманням законності в діяльності правоохоронних органів під час проведення ними дізнання та досудового слідства. Метою судового контролю є своєчасне забезпечення захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина.

Постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи щодо конкретної особи чи за фактом вчинення злочину може бути оскаржена до місцевого суду за місцем розташування органу або роботи посадової особи, яка винесла постанову, з дотриманням правил підсудності (частина перша статті 236<sup>7</sup> Кодексу).

Законодавчо закріплене право на оскарження до суду названих постанов створює кожному умови для захисту порушених прав і свобод, їх відновлення, сприяє виконанню завдань кримінального судочинства та є одним із способів забезпечення правопорядку в державі.

Судовий контроль за правомірністю порушення кримінальної справи є дієвою гарантією прав і свобод людини і громадянина, що забезпечує реалізацію права особи на судовий захист та не допускає зловживань з боку посадових та службових осіб правоохоронних органів.

4. Відповідно до положень Конституції України судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України; обов'язковість рішень суду є однією із основних засад судочинства, яка гарантує ефективне здійснення правосуддя; за неповагу до суду і судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності (частина п'ята статті 124, пункт 9 частини третьої, частина п'ята статті 129).

Конституційний Суд України вважає, що виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утверджує авторитет держави як правової.

Згідно з пунктом 4 частини третьої статті 236<sup>8</sup> Кодексу у постанові про відкриття провадження за скаргою на постанову про порушення кримінальної справи зазначається строк подання до суду матеріалів, на підставі яких було прийнято рішення про порушення справи. Постанова судді про відкриття провадження набирає законної сили з моменту її винесення і підлягає негайному виконанню; орган дізнання, слідчий або прокурор, у провадженні якого знаходиться справа, зобов'язаний у встановлений суддею строк подати до суду вказані матеріали (частини п'ята, шоста статті 236<sup>8</sup> Кодексу).

Надання матеріалів, відповідно до яких було прийнято рішення про порушення кримінальної справи, є обов'язком органів дізнання, слідчого, прокурора, які, враховуючи строки розгляду судом скарг на постанови про порушення справи, повинні вжити всіх необхідних заходів для своєчасного їх направлення до суду. Невиконання чи неналежне виконання цього обов'язку може бути підставою для притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

Наявність у розпорядженні вказаних матеріалів дає суду можливість перевірити доводи сторін щодо законності постанови про порушення

кримінальної справи, оскільки відомості щодо наявності приводів, достатності підстав та джерел отримання даних для її винесення містяться виключно у цих матеріалах. Відповідно до положень частини сьомої статті 236<sup>8</sup> Кодексу у разі неподання без поважних причин до суду матеріалів, на підставі яких було прийнято рішення про порушення справи, у встановлений суддею строк суддя вправі визнати відсутність цих матеріалів підставою для скасування постанови про порушення справи.

Системний аналіз положень цієї статті дає підстави вважати, що їх зміст допускає можливість невиконання органом дізнання, слідчим, прокурором обов'язку, покладеного на них судом, щодо надання зазначених матеріалів.

Законодавче закріплення права суду скасовувати постанови про порушення кримінальної справи в порядку, визначеному частиною сьомою статті 236<sup>8</sup> Кодексу, зумовлює винесення судом рішення, яке ґрунтується не на всебічному, об'єктивному, повному дослідженні всіх матеріалів, на підставі яких було прийнято рішення про порушення кримінальної справи, а лише на юридичному факті неподання без поважних причин до суду цих матеріалів у встановлений суддею строк.

На думку Конституційного Суду України, розгляд справи за відсутності матеріалів, згідно з якими було прийнято рішення про порушення кримінальної справи, позбавляє учасників процесу права на судовий захист, що вбачається зі змісту положень частини першої статті 55 Конституції України. Крім того, скасування постанови про порушення кримінальної справи з названої підстави виключає змагальність сторін, а також свободу в наданні ними суду своїх аргументів, що стосується предмета спору, і у доведенні перед судом їх переконливості для обґрунтування правомірності чи неправомірності порушення справи.

Таким чином, частина сьома статті 236<sup>8</sup> Кодексу не відповідає приписам частини першої статті 55, частини п'ятої статті 124, пунктів 4, 9 частини третьої статті 129 Конституції України.

5. За частиною дев'ятою статті 236<sup>8</sup> Кодексу обов'язок доведення правомірності порушення справи покладається на прокурора, неявка якого в судові засідання не перешкоджає розгляду справи.

Конституційний Суд України вважає, що цей обов'язок впливає із конституційно визначеної функції прокуратури України щодо здійснення нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство. Метою участі прокурора в процесі судового розгляду скарг на постанови про порушення кримінальної справи є надання доводів і аргументів на підтвердження правомірності порушення справи та можливого спростування тверджень іншої сторони судового процесу про незаконність чи необґрунтованість постанови, що забезпечує дотримання змагальності сторін як основної засади судочинства (пункт 4 частини третьої статті 129 Конституції України).

Органи прокуратури України зобов'язані вжити всіх необхідних заходів для забезпечення участі прокурора у процесі судового розгляду справ зазначеної категорії. Неналежна організація участі прокурора в

процесі, а також його відсутність у судовому засіданні без поважних причин може бути підставою для притягнення винних осіб до юридичної відповідальності. Допускаючи розгляд справ за відсутності у судовому засіданні прокурора, законодавець по суті звільнив прокурора від належного виконання функції, передбаченої пунктом 3 статті 121 Конституції України.

Таким чином, Конституційний Суд України зазначає, що участь прокурора під час судового розгляду справи за скаргою на постанову про порушення кримінальної справи повинна бути обов'язковою. Положення частини дев'ятої статті 236<sup>8</sup> Кодексу, яке уповноважує суд розглядати справу щодо оскарження постанови про порушення кримінальної справи за відсутності в судовому засіданні прокурора, є таким, що не відповідає вимогам пункту 3 статті 121, пункту 4 частини третьої статті 129 Конституції України.

**6.** Розглядаючи скаргу на постанову про порушення справи, суд повинен перевіряти наявність приводів і підстав для винесення зазначеної постанови, законність джерел отримання даних, які стали підставою для винесення постанови про порушення справи, і не вправі розглядати й заздальгідь вирішувати ті питання, які вирішуються судом при розгляді справи по суті (частини п'ятнадцята статті 236<sup>8</sup> Кодексу).

За результатами розгляду скарги, залежно від того, чи були при порушенні справи додержані вимоги статей 94, 97, 98 Кодексу, суддя своєю мотивованою постановою залишає скаргу без задоволення або задовольняє скаргу, скасовує постанову про порушення справи і виносить постанову про відмову в порушенні справи (пункти 1, 2 частини шістнадцятої статті 236<sup>8</sup> Кодексу).

Уповноваження судів загальної юрисдикції виносити постанови про відмову в порушенні кримінальної справи в порядку, передбаченому пунктом 2 частини шістнадцятої статті 236<sup>8</sup> Кодексу, суперечить закріпленому в статті 6 Конституції України принципу поділу влади, оскільки проведення дізнання, слідства та складання досудових процесуальних документів у справах публічного обвинувачення не є предметом судочинства у кримінальних справах (частина третя статті 124 Основного Закону України).

Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення пункту 2 частини шістнадцятої статті 236<sup>8</sup> Кодексу стосовно уповноваження судів загальної юрисдикції виносити постанови про відмову в порушенні справи у разі задоволення скарг на постанови про порушення справи та їх скасуванні не відповідає вимогам статті 6, частини третьої статті 124 Конституції України.

**7.** Досліджуючи справу, Конституційний Суд України виявив ознаки невідповідності Конституції України окремого положення пункту 3 частини дванадцятої статті 236<sup>8</sup> Кодексу і вбачає за необхідне на підставі частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» вирішити питання щодо його конституційності.

У пункті 3 частини дванадцятої статті 236<sup>8</sup> Кодексу вказано, що суддя у судовому засіданні, перевіривши явку сторін, заслуховує думку прокурора, якщо він з'явився у судове засідання.

Конституційний Суд України вважає, що положення Кодексу «якщо він з'явився у судове засідання» допускає відсутність прокурора у судовому засіданні під час розгляду справи за скаргою на постанову про порушення кримінальної справи, тому воно не відповідає вимогам пункту 3 статті 121, пункту 4 частини третьої статті 129 Конституції України з мотивів, наведених у пункті 5 мотивувальної частини цього Рішення.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 236<sup>8</sup> Кримінально-процесуального кодексу України:

— «у разі неподання без поважних причин до суду матеріалів, на підставі яких було прийнято рішення про порушення справи, у встановлений суддею строк суддя вправі визнати відсутність цих матеріалів підставою для скасування постанови про порушення справи» (частина сьома);

— «неявка якого в судове засідання не перешкоджає розгляду справи» (міститься в частині дев'ятій);

— «якщо він з'явився у судове засідання» (застосоване в пункті 3 частини дванадцятої);

— «і виносить постанову про відмову в порушенні справи» (міститься в пункті 2 частини шістнадцятої).

**2.** Положення частин сьомої, дев'ятої, пункту 3 частини дванадцятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236<sup>8</sup> Кримінально-процесуального кодексу України, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**3.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей седьмой, девятой, пункта 2 части шестнадцатой статьи 236<sup>8</sup> Уголовно-процессуального кодекса Украины по конституционному представлению Верховного Суда Украины**

г. К и е в

Дело № 1-17/2009

30 июня 2009 года

№ 16-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича — докладчика, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Щецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей седьмой, девятой, пункта 2 части шестнадцатой статьи 236<sup>8</sup> Уголовно-процессуального кодекса Украины по конституционному представлению Верховного Суда Украины.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Верховного Суда Украины.

Основанием к рассмотрению дела в соответствии с пунктом 2 статьи 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является возникновение спорных вопросов о конституционности отдельных положений статьи 236<sup>8</sup> Уголовно-процессуального кодекса Украины, выявленных в процессе общего судопроизводства.

Заслушав судью-докладчика Колоса М. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л :**

1. Субъект права на конституционное представление — Верховный Суд Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством решить вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей седьмой, девятой, пункта 2 части шестнадца-

той статьи 236<sup>8</sup> Уголовно-процессуального кодекса Украины (далее — Кодекс), которыми судам предоставлено право:

— отменять постановления о возбуждении уголовного дела в случае непредоставления без уважительных причин в суд материалов, на основании которых было принято решение о возбуждении уголовного дела, в установленный судьей срок;

— рассматривать дела об обжаловании постановлений о возбуждении уголовного дела без участия в судебном заседании прокурора;

— выносить постановления об отказе в возбуждении уголовного дела в случае удовлетворения жалоб на постановления о возбуждении уголовного дела и отмене соответствующих постановлений.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, Генеральная прокуратура Украины, Служба безопасности Украины, Министерство внутренних дел Украины, Государственная таможенная служба Украины, Государственная налоговая администрация Украины, Государственный департамент Украины по вопросам выполнения наказаний, апелляционные суды Автономной Республики Крым, областей, городов Киева и Севастополя, ученые Киевского национального университета внутренних дел, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского государственного университета внутренних дел, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной академии прокуратуры Украины, Национальной академии Службы безопасности Украины, Национальной юридической академии имени Ярослава Мудрого, Харьковского национального университета внутренних дел.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. В Конституции Украины установлено, что человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются в Украине наивысшей социальной ценностью; права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; государство отвечает перед человеком за свою деятельность; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (статья 3); Конституция Украины имеет высшую юридическую силу; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8); права и свободы человека и гражданина защищаются судом; каждому гарантируется право на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц (часть первая, вторая статьи 55).

Суды осуществляют правосудие с целью обеспечения защиты прав и свобод человека и гражданина, прав и законных интересов юридических лиц, интересов общества и государства. Вынесение судом законного,

обоснованного и справедливого решения невозможно без проведения им всестороннего, полного, объективного исследования всех обстоятельств дела. При этом судебное решение должно базироваться на принципах верховенства права, беспристрастности, независимости, состязательности сторон и равенства всех участников судебного процесса.

3.2. Уголовное судопроизводство осуществляется судами общей юрисдикции, к полномочиям которых относится как решение в процессе рассмотрения уголовного дела по сути вопроса виновности (невиновности) лица в совершении преступления, так и судебный контроль за соблюдением законности в деятельности правоохранительных органов во время проведения ими дознания и предварительного следствия. Целью судебного контроля является своевременное обеспечение защиты и охраны прав и свобод человека и гражданина.

Постановление органа дознания, следователя, прокурора о возбуждении уголовного дела в отношении конкретного лица либо по факту совершения преступления может быть обжаловано в местный суд по месту расположения органа или работы должностного лица, которое вынесло постановление, с соблюдением правил подсудности (часть первая статьи 236<sup>7</sup> Кодекса).

Законодательно закрепленное право на обжалование в суд указанных постановлений создает каждому условия для защиты нарушенных прав и свобод, их восстановления, оказывает содействие выполнению задач уголовного судопроизводства и является одним из способов обеспечения правопорядка в государстве.

Судебный контроль за правомерностью возбуждения уголовного дела служит действенной гарантией прав и свобод человека и гражданина, обеспечивающей реализацию права лица на судебную защиту и не допускающей злоупотреблений со стороны должностных и служебных лиц правоохранительных органов.

4. В соответствии с положениями Конституции Украины судебные решения являются обязательными к исполнению на всей территории Украины; обязательность решений суда является одним из основных принципов судопроизводства, гарантирующим эффективное осуществление правосудия; за неуважение к суду и судье виновные лица привлекаются к юридической ответственности (часть пятая статьи 124, пункт 9 части третьей, часть пятая статьи 129).

Конституционный Суд Украины считает, что выполнение всеми субъектами правоотношений предписаний, изложенных в решениях суда, вступивших в законную силу, утверждает авторитет государства как правового.

Согласно пункту 4 части третьей статьи 236<sup>8</sup> Кодекса в постановлении об открытии производства по жалобе на постановление о возбуждении уголовного дела указывается срок предоставления в суд материалов, на основании которых было принято решение о возбуждении дела. Постановление судьи об открытии производства вступает в законную силу с момента его вынесения и подлежит немедленному исполнению; орган

дознання, слідователь или прокурор, в производстве которого находится дело, обязан в установленный судьей срок подать в суд указанные материалы (части пятая, шестая статьи 236<sup>8</sup> Кодекса).

Предоставление материалов, в соответствии с которыми было принято решение о возбуждении уголовного дела, является обязанностью органов дознания, следователя, прокурора, которые, учитывая сроки рассмотрения судом жалоб на постановления о возбуждении дела, должны принять все необходимые меры для своевременного их направления в суд. Невыполнение или ненадлежащее выполнение этой обязанности может быть основанием для привлечения виновных лиц к юридической ответственности.

Наличие в распоряжении указанных материалов дает суду возможность проверить доводы сторон о законности постановления о возбуждении уголовного дела, поскольку сведения о наличии поводов, достаточности оснований и источников получения данных для его вынесения содержатся исключительно в этих материалах. Согласно положениям части седьмой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса в случае непредоставления без уважительных причин в суд материалов, на основании которых было принято решение о возбуждении дела, в установленный судьей срок судья вправе признать отсутствие данных материалов основанием для отмены постановления о возбуждении дела.

Системный анализ положений данной статьи дает основания считать, что их содержание допускает возможность невыполнения органом дознания, следователем, прокурором обязанности, возложенной на них судом, относительно предоставления указанных материалов.

Законодательное закрепление права суда отменять постановления о возбуждении уголовного дела в порядке, определенном частью седьмой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса, обуславливает вынесение судом решения, которое основывается не на всестороннем, объективном, полном изучении всех материалов, на основании которых было принято решение о возбуждении уголовного дела, а лишь на юридическом факте непредоставления без уважительных причин в суд этих материалов в установленный судьей срок.

По мнению Конституционного Суда Украины, рассмотрение дела при отсутствии материалов, в соответствии с которыми было принято решение о возбуждении уголовного дела, лишает участников процесса права на судебную защиту, что следует из содержания положений части первой статьи 55 Конституции Украины. Кроме того, отмена постановления о возбуждении уголовного дела на указанном основании исключает состязательность сторон, а также свободу в предоставлении ими суду своих аргументов, касающихся предмета спора, и в доказательстве перед судом их убедительности для обоснования правомерности или неправомерности возбуждения дела.

Таким образом, часть седьмая статьи 236<sup>8</sup> Кодекса не соответствует предписаниям части первой статьи 55, части пятой статьи 124, пунктов 4, 9 части третьей статьи 129 Конституции Украины.

5. Согласно части девятой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса обязанность доказательства правомерности возбуждения дела возлагается на прокурора, неявка которого в судебное заседание не препятствует рассмотрению дела.

Конституционный Суд Украины считает, что данная обязанность следует из конституционно определенной функции прокуратуры Украины по осуществлению надзора за соблюдением законов органами, проводящими оперативно-розыскную деятельность, дознание и досудебное следствие. Целью участия прокурора в процессе судебного разбирательства жалоб на постановления о возбуждении уголовного дела является представление доводов и аргументов в подтверждение правомерности возбуждения дела и возможного опровержения утверждений другой стороны судебного процесса о незаконности или необоснованности постановления, что обеспечивает соблюдение состязательности сторон как основного принципа судопроизводства (пункт 4 части третьей статьи 129 Конституции Украины).

Органы прокуратуры Украины обязаны принять все необходимые меры для обеспечения участия прокурора в процессе судебного разбирательства дел указанной категории. Ненадлежащая организация участия прокурора в процессе, а также его отсутствие в судебном заседании без уважительных причин может быть основанием для привлечения виновных лиц к юридической ответственности. Допуская рассмотрение дел при отсутствии в судебном заседании прокурора, законодатель по сути освободил прокурора от надлежащего выполнения функции, предусмотренной пунктом 3 статьи 121 Конституции Украины.

Таким образом, Конституционный Суд Украины отмечает, что участие прокурора во время судебного разбирательства дела по жалобе на постановление о возбуждении уголовного дела должно быть обязательным. Положение части девятой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса, которое уполномочивает суд рассматривать дело об обжаловании постановления о возбуждении уголовного дела из-за отсутствия в судебном заседании прокурора, является не соответствующим требованиям пункта 3 статьи 121, пункта 4 части третьей статьи 129 Конституции Украины.

6. Рассматривая жалобу на постановление о возбуждении дела, суд должен проверять наличие поводов и оснований для вынесения указанного постановления, законность источников получения данных, ставших основанием для вынесения постановления о возбуждении дела, и не вправе рассматривать и заранее решать те вопросы, которые решаются судом при рассмотрении дела по сути (часть пятнадцатая статьи 236<sup>8</sup> Кодекса).

По результатам рассмотрения жалобы, в зависимости от того, были ли при возбуждении дела соблюдены требования статей 94, 97, 98 Кодекса, судья своим мотивированным постановлением оставляет жалобу без удовлетворения либо удовлетворяет жалобу, отменяет постановление о возбуждении дела и выносит постановление об отказе в возбуждении дела (пункты 1, 2 части шестнадцатой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса).

Полномочие судов общей юрисдикции выносить постановления об отказе в возбуждении уголовного дела в порядке, предусмотренном пунк-

том 2 части шестнадцатой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса, противоречит закреплённому в статье 6 Конституции Украины принципу разделения власти, поскольку проведение дознания, следствия и составление предварительных процессуальных документов в делах публичного обвинения не является предметом судопроизводства в уголовных делах (часть третья статьи 124 Основного Закона Украины).

Следовательно, Конституционный Суд Украины пришел к заключению, что положение пункта 2 части шестнадцатой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса о полномочии судов общей юрисдикции выносить постановления об отказе в возбуждении дела в случае удовлетворения жалоб на постановления о возбуждении дела и их отмене не соответствует требованиям статьи 6, части третьей статьи 124 Конституции Украины.

7. Исследуя дело, Конституционный Суд Украины обнаружил признаки несоответствия Конституции Украины отдельного положения пункта 3 части двенадцатой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса и считает необходимым на основании части третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» решить вопрос о его конституционности.

В пункте 3 части двенадцатой статьи 236<sup>8</sup> Кодекса указано, что судья в судебном заседании, проверив явку сторон, заслушивает мнение прокурора, если он явился в судебное заседание.

Конституционный Суд Украины считает, что положение Кодекса «если он явился в судебное заседание» допускает отсутствие прокурора в судебном заседании во время рассмотрения дела по жалобе на постановление о возбуждении уголовного дела, поэтому оно не соответствует требованиям пункта 3 статьи 121, пункта 4 части третьей статьи 129 Конституции Украины по мотивам, приведенным в пункте 5 мотивировочной части настоящего Решения.

Учитывая указанное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения статьи 236<sup>8</sup> Уголовно-процессуального кодекса Украины:

— «в случае непредоставления без уважительных причин в суд материалов, на основании которых было принято решение о возбуждении дела, в установленный судьей срок судья вправе признать отсутствие этих материалов основанием для отмены постановления о возбуждении дела» (часть седьмая);

— «неявка которого в судебное заседание не препятствует рассмотрению дела» (содержится в части девятой);

— «если он явился в судебное заседание» (применено в пункте 3 части двенадцатой);

— «и выносит постановление об отказе в возбуждении дела» (содержится в пункте 2 части шестнадцатой).

2. Положения частей седьмой, девятой, пункта 3 части двенадцатой, пункта 2 части шестнадцатой статьи 236<sup>8</sup> Уголовно-процессуального кодекса Украины, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 16-рп/2009 dated June 30, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 236.7<sup>8</sup>, 236.9<sup>8</sup>, 236.16.2<sup>8</sup> of the Code on Criminal Procedure of Ukraine*

The Constitution reads:

«The human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised in Ukraine as the highest social value.

Human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State. The State is answerable to the individual for its activity. To affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the State» (Article 3);

«The Constitution of Ukraine has the highest legal force. Laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it» (Article 8.2);

«Human and citizens' rights and freedoms are protected by the court.

Everyone is guaranteed the right to challenge in court the decisions, actions or omission of bodies of state power, bodies of local self-government, officials and officers» (Articles 55.1 and 55.2).

Courts administrate justice with the aim of ensuring protection of human and citizens' rights and freedoms, rights and lawful interests of legal entities, interests of society and state. Rendering a lawful, reasoned and fair court decision is impossible without a comprehensive, full-scale and impartial examination of all circumstances of a case. Furthermore, a court decision shall be founded on the principles of the rule of law, unbiased approach, independence, adversarial procedure and equality of all participants in the court proceedings.

Criminal justice is administered by the courts of general jurisdiction. Their authorities include both deciding on the issue of guiltiness (innocence) of a person in committing a crime on merits and judicial supervision over law enforcement bodies in order to ensure legality (the due process of law) during inquiry

and pre-trial investigation. The objective of judicial supervision is to provide timely protection of human and citizens' rights and freedoms.

A complaint against an order on the initiation of criminal prosecution<sup>1</sup> of a particular person or on opening criminal proceedings upon the fact of committing a crime issued by an inquiry body, investigator or a public prosecutor may be lodged with a local court according to the rules of territorial and subject matter jurisdiction (Article 236.7<sup>7</sup> of the Code)<sup>2</sup>.

Pursuant to Articles 124.5 and 129.3.9 of the Constitution, judicial decisions are binding throughout the whole territory of Ukraine. A binding character of judicial decisions is one of the fundamental principles of judiciary, a guarantee of its effectiveness. According to Article 129.5 of the Constitution, persons liable for the contempt of the court or the judge shall be brought to legal responsibility.

According to Article 236.3.4<sup>8</sup> of the Code, a court order on opening court proceedings upon a complaint against an order on opening criminal proceedings shall set the term within which the documents on the basis of which criminal proceedings were opened are to be submitted. Such a court order shall enter into force and be executed immediately after its issuing (Article 236.58). An inquiry body, investigator or a public prosecutor responsible for this case is obliged to submit the mentioned materials to the court within the term set by the court order (Article 236.6<sup>8</sup>).

Submission of the materials on the basis of which criminal proceedings were opened is an obligation of inquiry bodies, investigator and public prosecutor. Given the terms within which a court shall review complaints against orders on opening criminal proceedings, the mentioned persons shall take all measures necessary for these materials to be timely submitted to the court. Failure to fulfill this obligation may be considered as the grounds for the legal responsibility of the persons liable.

Availability of these materials allows the court to examine the arguments of the parties concerning lawfulness of an order on opening criminal proceedings. Only on the basis of these materials the court may verify the existence of causes and validity of grounds, as well as sources of receiving information, needed for issuing an order on opening criminal proceedings. By virtue of Article 236.78 of the Code, in case of failure to submit the materials on the basis of which the criminal proceedings were opened to the court within the term set by a judge, the judge may recognise the absence of such materials as the grounds for an order on opening criminal proceedings to be annulled.

Article 236.7<sup>8</sup> of the Code empowering courts to annul an order on opening criminal proceeding allows rendering court decisions that are founded not on full-scale, impartial and comprehensive examination of all materials on the basis

---

<sup>1</sup> According to the Code on Criminal Procedure, there are two instances when criminal proceedings are opened. While in the first instance criminal prosecution is conducted against a particular person (persons) from the beginning of investigation, in the second criminal proceedings are opened upon the fact of committing a crime due to the impossibility to identify at this stage of investigation a particular person (persons) to be prosecuted. Hereinafter the expression «criminal proceedings» refers to both instances.

<sup>2</sup> For the purposes of this Article the location of the body or the place of work of the official that issued the order determines a territorial jurisdiction.

of which criminal proceedings were opened but solely on the fact that these materials were not submitted to the court within the term set by a judge.

Judicial review of a case without the materials on which basis criminal proceedings were opened debars the participants in the proceedings the right to judicial protection enshrined in Article 55.1 of the Constitution. Furthermore, annulment of an order on opening criminal proceeding on the mentioned grounds excludes adversarial principle, the freedom of the parties to present their arguments relevant to the dispute and to prove their weight before the court in order to substantiate lawfulness or unlawfulness of opening criminal proceedings.

Under Article 236.9<sup>8</sup> of the Code, the burden of proving the lawfulness of opening criminal proceedings is on a public prosecutor whose failure to appear before the court shall not hinder examining the case.

The Constitutional Court infers a public prosecutor's obligation to prove the lawfulness of opening criminal proceedings from the constitutional functions of Prokuratura to supervise over the bodies which conduct operative-investigatory activities, inquiry and pre-trial investigation<sup>1</sup>. A public prosecutor participates in judicial review of complaints against an order on opening criminal proceedings with the aim of presenting arguments to prove the lawfulness of opening criminal proceedings and possible negating statements of another side. This is to ensure that adversarial principle — a fundamental principle of justice — is observed (Article 129.3.4 of the Constitution).

Public prosecutor's offices should take all the necessary measures to ensure the participation of a public prosecutor in judicial review of this type of cases. Improper organisation of the participation of a public prosecutor in judicial review, as well as his failure to appear before the court due to invalid reasons, may be the grounds for bringing the liable persons to legal responsibility. The legislator, allowing the possibility to review cases in the absence of a public prosecutor, basically released a public prosecutor from a proper performance of the function provided for by Article 121.3 of the Constitution.

The participation of a public prosecutor in judicial review of a complaint against an order on opening criminal proceedings shall be compulsory.

Reviewing a case upon a complaint against an order on opening criminal proceedings, the court shall verify the existence of causes and grounds for opening criminal proceedings, as well as the lawfulness of sources of information, on which basis criminal proceedings were opened. At the same time, the court may not examine and decide on the issues which shall be decided during the examination of a case on merits (Article 236.15<sup>8</sup> of the Code).

Having reviewed a complaint against an order on opening court proceedings, depending on whether the requirements of Articles 94, 97, 98 of the Code were observed, a judge shall, by issuing a reasoned court order, either dismiss a complaint or annul the order on opening criminal proceedings followed by a court order on refusal to open criminal proceedings (Articles 236.16.1<sup>8</sup>, 236.16.2<sup>8</sup> of the Code).

---

<sup>1</sup> According to the Ukrainian law, Prokuratura is a system of public prosecutor's offices of different levels with a Public Prosecutor General Office on the top.

Article 236.16.2<sup>8</sup> of the Code empowering courts to issue orders on refusal to open criminal proceedings is inconsistent with the principle of the division of power provided for by Article 6 of the Constitution. Such a conclusion is based on Article 124.3 of the Constitution from which it follows that inquiry, investigation and construction of pre-trial procedural documents in public prosecution cases is not the subject matter of judicial examination of such cases.

The unconstitutionality of another provision of Article 236.12.38 which reads: «a judge, after verifying the presence of the parties, shall hear the opinion of a public prosecutor if he or she appears before the court» was established. The clause «if he or she appears before the court» allows a public prosecutor not to appear before the court in judicial review of a case upon a complaint against an order on opening criminal proceedings. Therefore this provision does not comply with the requirements of Articles 121.3 and 129.3.4 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of Article 236<sup>8</sup> of the Code on Criminal Procedure of Ukraine:

— «if the materials on the basis of which the criminal proceedings had been opened were not submitted to the court within the term set by a judge, the judge may recognise the absence of such materials as the grounds for an order on opening criminal proceedings to be annulled» (Article 236.7<sup>8</sup>);

— «whose [public prosecutor's] failure to appear before the court shall not hinder examining the case» (Article 236.9<sup>8</sup>);

— «if he or she [public prosecutor] appears before the court» (Article 236.12.3<sup>8</sup>);

— «and issues an order on refusal to open criminal proceedings» (Article 236.16.2<sup>8</sup>).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Закону України «Про внесення змін до деяких законів України  
щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей  
провадження у справах за конституційними зверненнями  
та недопущення зловживань правом на конституційне подання»,  
частин першої, другої статті 6, частин третьої, четвертої статті 44,  
пункту 3 частини першої, частини другої статті 45, частини другої  
статті 71, частини третьої статті 73 Закону України  
«Про Конституційний Суд України», частини шостої статті 52  
Закону України «Про Кабінет Міністрів України»  
(справа про конституційно встановлену процедуру  
набрання чинності законом)**

м. Київ

7 липня 2009 року

№ 17-рп/2009

Справа № 1-35/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича — доповідача, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» від 19 березня 2009 року № 1168–VI (Голос України, 2009 р., 13 травня), частин першої, другої статті 6, частин третьої, четвертої статті 44, пункту 3 частини першої, частини другої статті 45, частини другої статті 71, частини третьої статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 49, ст. 272) в редакції Закону України від 19 березня 2009 року № 1168–VI, частини шостої статті 52 Закону України «Про Кабінет

Міністрів України» від 16 травня 2008 року № 279—VI (Відомості Верховної Ради України, 2008 р., № 25, ст. 241) в редакції Закону України від 19 березня 2009 року № 1168—VI.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про невідповідність Конституції України (неконституційність) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» від 19 березня 2009 року № 1168—VI, зазначених положень законів України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96—ВР та «Про Кабінет Міністрів України» від 16 травня 2008 року № 279—VI.

Заслухавши суддю-доповідача Домбровського І. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» від 19 березня 2009 року № 1168—VI (далі — Закон № 1168), частини першу, другу статті 6, частини третю, четверту статті 44, пункт 3 частини першої, частину другу статті 45, частину другу статті 71, частину третю статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96—ВР в редакції Закону № 1168 (далі — Закон № 422), частину шосту статті 52 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 16 травня 2008 року № 279—VI в редакції Закону № 1168 (далі — Закон № 279) такими, що не відповідають Конституції України, зокрема статтям 8, 22, частині четвертій статті 94, статті 102, пунктам 15, 22, 31 частини першої, частині четвертій статті 106, пункту 2 частини третьої статті 129, статті 147, частині другій статті 148, пункту 1 частини першої статті 150, статтям 151, 152.

Глава держави обґрунтовує своє клопотання так.

У частинах першій, другій статті 6 Закону № 422 передбачено проведення Президентом України консультацій з Прем'єр-міністром України та Міністром юстиції України щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України, а також скріплення Указу Президента України про призначення на посаду судді Конституційного Суду України підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України, що, як стверджує суб'єкт права на конституційне подання, не відповідає пункту 22 частини першої, частині четвертій статті 106, частині другій статті 148 Конституції України.

Відповідно до частини третьої статті 44 Закону № 422 провадження у справі не може бути припинене внаслідок скасування акта, що є предметом розгляду, органом, який його видав, у разі, якщо на розгляді зазначеної справи наполягає один із суб'єктів права на конституційне подання. На думку автора клопотання, це суперечить статтям 147, 150 Конституції України, згідно з якими юрисдикція Конституційного Суду України поширюється тільки на чинні нормативно-правові акти.

Частиною четвертою статті 44 Закону № 422 визначено, що у справах за конституційними поданнями Президента України щодо відповідності Конституції України актів Кабінету Міністрів України відкликання конституційного подання не допускається. Глава держави наголошує, що встановлення лише для одного із суб'єктів права на конституційне подання — Президента України — заборони відкликати свої конституційні подання щодо конституційності актів Кабінету Міністрів України порушує принцип рівності всіх учасників судового процесу, закріплений у пункті 2 частини третьої статті 129 Конституції України.

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 45 Закону № 422 підставою для відмови у відкритті провадження у справі в Конституційному Суді України є наявність рішення Конституційного Суду України щодо конституційності аналогічного за змістом та юридичною силою акта, ухвали про відмову у відкритті провадження або ухвали про припинення провадження щодо такого акта. Президент України вважає, що ця норма не відповідає статтям 8, 22, 102, 147, 151 Конституції України та порушує право суб'єкта права на конституційне подання, що вбачається з пункту 1 частини першої статті 150, статті 152 Конституції України, стосовно оскарження до Конституційного Суду України будь-якого чинного акта, якщо такий акт, на думку суб'єкта права на конституційне подання, не відповідає їй.

Згідно з частиною другою статті 71 Закону № 422 конституційне подання Президента України щодо відповідності Конституції України акта Кабінету Міністрів України може направлятися до Конституційного Суду України не пізніше п'ятнадцяти днів з дня набрання чинності цим актом, що, як стверджує глава держави, суперечить пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України.

Автор клопотання також вказує, що частина третя статті 73 Закону № 422 не відповідає частині другій статті 152 Конституції України.

Президент України вважає, що частина шоста статті 52 Закону № 279 суперечить частині третій статті 8, частині другій статті 102, пункту 15 частини першої статті 106, статтям 147, 150, 151, 152 Основного Закону України.

Суб'єкт права на конституційне подання наголошує, що при офіційному оприлюдненні та опублікуванні Закону № 1168 була порушена встановлена Конституцією України процедура набрання законом чинності, оскільки Закон № 1168 опубліковано в газеті «Голос України» від 13 травня 2009 року № 85 без підписання Головою Верховної Ради України всупереч частині четвертій статті 94 Конституції України.

2. Свої позиції щодо предмета конституційного подання висловили Комітет Верховної Ради України з питань правової політики, юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Одеська національна юридична академія.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Згідно з Конституцією України Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів Конституційного Суду України; Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України (пункт 26 частини першої статті 85, пункт 22 частини першої статті 106, частини перша, друга статті 148).

Закон № 422 був прийнятий 16 жовтня 1996 року на підставі статті 153 Конституції України.

У частині першій статті 6 Закону № 422 передбачено, що Президент України проводить консультації з Прем'єр-міністром України та Міністром юстиції України щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України.

Призначення третини складу Конституційного Суду України за Основним Законом України належить до повноважень Президента України (пункт 22 частини першої статті 106, частина друга статті 148). У Конституції України реалізація Президентом України цього конституційного повноваження не обумовлюється проведенням консультацій.

Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що повноваження Президента України — його права і обов'язки — у сфері здійснення державної влади визначені Основним Законом України.

Так, у рішеннях Конституційного Суду України від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 у справі про гарантії діяльності народного депутата України зазначено, що «повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, а це унеможливило прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (права та обов'язки)» (абзац тринадцятий пункту 2 мотивувальної частини); від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 у справі про Координаційний комітет — що «повноваження Верховної Ради України, як і повноваження Президента України, визначаються Конституцією України (статті 85, 106)» (абзац другий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини); від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 у справі про звільнення судді з адміністративної посади — що «відповідно до пункту 31 частини першої статті 106 Конституції України повноваження Президента України визначаються лише Основним Законом України» (абзац перший пункту 6 мотивувальної частини).

Таким чином, як вбачається з пункту 31 частини першої статті 106 Конституції України, в якому передбачено здійснення Президентом України й інших, крім перелічених у цій статті, повноважень, визначених Конституцією України, законами України не можуть встановлюватися будь-які повноваження глави держави, за винятком тих, що визначені

Конституцією України, як і певні обмеження цих повноважень, оскільки вони також повинні закріплюватися безпосередньо Конституцією України.

Враховуючи те, що Конституція України не передбачає здійснення Президентом України попередніх консультацій з Прем'єр-міністром України та Міністром юстиції України щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що частина перша статті 6 Закону № 422 не відповідає частині першій статті 106 Конституції України.

3.2. У частині другій статті 6 Закону № 422 встановлено, що призначеною на посаду судді Конституційного Суду України вважається особа, про призначення якої видано Указ Президента України, скріплений підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України. Зазначена процедура, зокрема вимога скріплення такого Указу Президента України підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України, відповідала частині четвертій статті 106 Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року.

Однак Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV (далі — Закон № 2222) було внесено ряд змін до Конституції України.

Згідно з частиною четвертою статті 106 Конституції України в редакції Закону № 2222 акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21, 23 статті 106 Основного Закону України, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання. Таким чином, згідно з Законом № 2222 пункт 22 частини першої статті 106 Конституції України не включено до переліку пунктів, зазначених у частині четвертій цієї статті.

Оспорювані положення частини другої статті 6 Закону № 422 щодо вимоги скріплення Указу Президента України підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України не були приведені Верховною Радою України у відповідність із положеннями частини четвертої статті 106 Конституції України (у редакції Закону № 2222). Оскільки приписи стосовно вимоги скріплення Указу Президента України підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України не відповідають частині четвертій статті 106 Конституції України, є підстави визнати їх неконституційними.

4. За твердженням суб'єкта права на конституційне подання, при офіційному оприлюдненні та опублікуванні Закону № 1168 було порушено встановлену Конституцією України процедуру набрання ним чинності. Автор клопотання вважає, що для офіційного оприлюднення та набрання законом чинності обов'язковим є підпис Голови Верховної Ради України замість підпису Президента України. Отже, глава держави розмежовує правове значення підписання закону Головою Верховної Ради України відповідно до частини першої статті 94 Конституції України та підписання згідно з частиною четвертою цієї статті.

4.1. Відповідно до пункту 3 частини другої статті 88 Конституції України Голова Верховної Ради України підписує акти, прийняті Верховною Радою України. За правовою позицією Конституційного Суду України акти Верховної Ради України — це рішення Верховної Ради України з питань, віднесених до її компетенції, тобто документи, що приймаються встановленою Конституцією України кількістю голосів народних депутатів України у формі, насамперед, законів і постанов (абзац шостий пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 жовтня 2003 року № 16-рп/2003). У цих актах закріплюється волевиявлення парламенту, а підпис Голови Верховної Ради України під текстом закону засвідчує відповідність його змісту прийнятого органом законодавчої влади рішення, дотримання встановленої Конституцією України процедури під час прийняття закону, зокрема прийняття законів необхідною кількістю голосів від конституційного складу Верховної Ради України.

За Конституцією України Голова Верховної Ради України підписує прийнятий закон і невідкладно направляє його Президентові України; Президент України має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями (частини перша, друга статті 94, пункт 30 частини першої статті 106).

У частині четвертій статті 94 Основного Закону України встановлено вимогу стосовно повторного прийняття закону Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, що поширюється лише на закони, пропозиції Президента України до яких повністю або частково відхилені. Ця ж вимога стосується і прийняття закону в цілому. Отже, якщо пропозиції Президента України до закону у пропонованій ним редакції враховано повністю, повторного прийняття закону не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України не вимагається. У разі коли пропозиція Президента України про відхилення закону в цілому не підтримана парламентом, повторне прийняття закону здійснюється в цілому (долання вето).

Навіть якщо всі пропозиції Президента України відхилено, і закон текстуально залишається незмінним, він має бути прийнятий повторно шляхом голосування народними депутатами України кількістю голосів, визначеною у частині четвертій статті 94 Конституції України, оскільки результати останнього голосування скасовано у зв'язку із застосуванням Президентом України права вето щодо оспорюваного закону. За таких обставин датою прийняття закону слід вважати дату його остаточного голосування за результатами повторного розгляду. Саме ця дата повинна бути вказана при оприлюдненні закону та його опублікуванні.

Якщо Президент України не підписав такий закон у визначений строк, обов'язок офіційного оприлюднення покладається на Голову Верховної Ради України, який опубліковує закон за своїм підписом невідкладно (друге речення частини четвертої статті 94 Конституції України).

Згідно з частиною п'ятою статті 94 Конституції України закон набирає чинності з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування.

Таким чином, офіційне оприлюднення, опублікування закону є конституційно встановленою процедурою, необхідною для набрання ним чинності.

4.2. Закон № 1168 парламент прийняв 19 березня 2009 року. Голова Верховної Ради України підписав його 25 березня 2009 року і направив Президентові України. Глава держави зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями 8 квітня 2009 року повернув цей закон до Верховної Ради України для повторного розгляду.

Під час повторного розгляду 14 квітня 2009 року пропозиції Президента України до Закону № 1168 Верховна Рада України відхилила повністю і прийняла його не менш як двома третинами від її конституційного складу. 17 квітня 2009 року Голова Верховної Ради України направив Закон № 1168 на підпис главі держави, який повернув його до Верховної Ради України без підпису.

13 травня 2009 року в офіційному друкованому виданні — газеті Верховної Ради України «Голос України» був опублікований Закон № 1168 від 19 березня 2009 року із зазначенням посади та прізвища Голови Верховної Ради України В. Литвина і позначкою «публікується відповідно до частини четвертої статті 94 Конституції України».

З наведеного вбачається, що було опубліковано закон, ухвалений Верховною Радою України 19 березня 2009 року, щодо якого відповідно до пункту 30 частини першої статті 106 Конституції України Президент України застосував право вето (з наступним поверненням на повторний розгляд Верховної Ради України). Юридичним наслідком застосування права вето є скасування останніх результатів голосування за нього і відкриття процедури його повторного розгляду у Верховній Раді України, яка має право враховувати або не враховувати пропозиції глави держави до закону і прийняти його знову (абзац п'ятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 року № 11-рп/98 у справі щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України).

Відповідно до частини четвертої статті 94 Конституції України Голова Верховної Ради України мав підписати та невідкладно оприлюднити і опублікувати закон, прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу під час його повторного розгляду, тобто Закон № 1168, але від 14 квітня 2009 року.

Зазначене свідчить про порушення визначеної частиною четвертою статті 94 Конституції України процедури набрання чинності Законом № 1168, що згідно з частиною першою статті 152 Конституції України є підставою для визнання його неконституційним.

5. Оскільки Закон № 1168 визнано неконституційним в цілому у зв'язку з порушенням встановленої Конституцією України процедури набрання ним чинності, необхідності у подальшому розгляді конституційного

подання в частині відповідності Конституції України змін, внесених до Закону № 422 та Закону № 279, немає.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР з наступними змінами, а саме:

- частини першої статті 6;
- частини другої статті 6 щодо вимоги скріплення Указу Президента України підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України.

**2.** Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» від 19 березня 2009 року № 1168–VI.

**3.** Положення Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР та Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» від 19 березня 2009 року № 1168–VI, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**4.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о полномочиях Конституционного Суда Украины, особенностях производства по делам по конституционным обращениям и недопущении злоупотреблений правом на конституционное представление», частей первой, второй статьи 6, частей третьей, четвертой статьи 44, пункта 3 части первой, части второй статьи 45, части второй статьи 71, части третьей статьи 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», части шестой статьи 52 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» по конституционному представлению Президента Украины (дело о конституционно установленной процедуре вступления в силу закона)

г. Киев  
7 июля 2009 года  
№ 17-рп/2009

Дело № 1-35/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича — докладчика, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о полномочиях Конституционного Суда Украины, особенностях производства по делам по конституционным обращениям и недопущении злоупотреблений правом на конституционное представление» от 19 марта 2009 года № 1168–VI (Голос Украины, 2009 г., 13 мая), частей первой, второй статьи 6, частей третьей, четвертой статьи 44, пункта 3 части первой, части второй статьи 45, части второй статьи 71, части третьей статьи 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» от 16 октября 1996 года № 422/96–ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 49, ст. 272) в редакции Закона Украины от 19 марта 2009 года № 1168–VI, части шестой статьи 52 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» от 16 мая 2008 года № 279–VI (Ведо-

мости Верховной Рады Украины, 2008 г., № 25, ст. 241) в редакции Закона Украины от 19 марта 2009 года № 1168–VI по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о несоответствии Конституции Украины (неконституционности) Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о полномочиях Конституционного Суда Украины, особенностях производства по делам по конституционным обращениям и недопущении злоупотреблений правом на конституционное представление» от 19 марта 2009 года № 1168–VI, указанных положений законов Украины «О Конституционном Суде Украины» от 16 октября 1996 года № 422/96–ВР и «О Кабинете Министров Украины» от 16 мая 2008 года № 279–VI.

Заслушав судью-докладчика Домбровского И. П. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л:**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о полномочиях Конституционного Суда Украины, особенностях производства по делам по конституционным обращениям и недопущении злоупотреблений правом на конституционное представление» от 19 марта 2009 года № 1168-VI (далее — Закон № 1168), части первую, вторую статьи 6, части третью, четвертую статьи 44, пункт 3 части первой, часть вторую статьи 45, часть вторую статьи 71, часть третью статьи 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» от 16 октября 1996 года № 422/96–ВР в редакции Закона № 1168 (далее — Закон № 422), часть шестую статьи 52 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» от 16 мая 2008 года № 279-VI в редакции Закона № 1168 (далее — Закон № 279) не соответствующими Конституции Украины, в частности статьям 8, 22, части четвертой статьи 94, статье 102, пунктам 15, 22, 31 части первой, части четвертой статьи 106, пункту 2 части третьей статьи 129, статье 147, части второй статьи 148, пункту 1 части первой статьи 150, статьям 151, 152.

Глава государства обосновывает свое ходатайство так.

В частях первой, второй статьи 6 Закона № 422 предусмотрено проведение Президентом Украины консультаций с Премьер-министром Украины и Министром юстиции Украины по кандидатурам на должности судей Конституционного Суда Украины, а также скрепление Указа Президента Украины о назначении на должность судьи Конституционного Суда Украины подписями Премьер-министра Украины и Министра юстиции Украины, что, как утверждает субъект права на конституционное

представление, не соответствует пункту 22 части первой, части четвертой статьи 106, части второй статьи 148 Конституции Украины.

В соответствии с частью третьей статьи 44 Закона № 422 производство по делу не может быть прекращено вследствие отмены акта, являющегося предметом рассмотрения, органом, который его издал, в случае, если на рассмотрении указанного дела настаивает один из субъектов права на конституционное представление. По мнению автора ходатайства, это противоречит статьям 147, 150 Конституции Украины, в соответствии с которыми юрисдикция Конституционного Суда Украины распространяется только на действующие нормативно-правовые акты.

Частью четвертой статьи 44 Закона № 422 определено, что по делам по конституционным представлениям Президента Украины о соответствии Конституции Украины актов Кабинета Министров Украины отзыв конституционного представления не допускается. Глава государства подчеркивает, что установление только для одного из субъектов права на конституционное представление — Президента Украины — запрета отзывать свои конституционные представления о конституционности актов Кабинета Министров Украины нарушает принцип равенства всех участников судебного процесса, закрепленный в пункте 2 части третьей статьи 129 Конституции Украины.

Согласно пункту 3 части первой статьи 45 Закона № 422 основанием для отказа в открытии производства по делу в Конституционном Суде Украины является наличие решения Конституционного Суда Украины о конституционности аналогичного по смыслу и юридической силе акта, постановления об отказе в открытии производства или постановления о прекращении производства по такому акту. Президент Украины считает, что данная норма не соответствует статьям 8, 22, 102, 147, 151 Конституции Украины и нарушает право субъекта права на конституционное представление, что следует из пункта 1 части первой статьи 150, статьи 152 Конституции Украины, об обжаловании в Конституционный Суд Украины какого-либо действующего акта, если такой акт, по мнению субъекта права на конституционное представление, не соответствует ей.

В соответствии с частью второй статьи 71 Закона № 422 конституционное представление Президента Украины о соответствии Конституции Украины акта Кабинета Министров Украины может направляться в Конституционный Суд Украины не позднее пятнадцати дней со дня вступления в силу этого акта, что, как утверждает глава государства, противоречит пункту 15 части первой статьи 106 Конституции Украины.

Автор ходатайства также указывает, что часть третья статьи 73 Закона № 422 не соответствует части второй статьи 152 Конституции Украины.

Президент Украины считает, что часть шестая статьи 52 Закона № 279 противоречит части третьей статьи 8, части второй статьи 102, пункту 15 части первой статьи 106, статьям 147, 150, 151, 152 Основного Закона Украины.

Субъект права на конституционное представление подчеркивает, что при официальном обнародовании и опубликовании Закона № 1168 была нарушена установленная Конституцией Украины процедура вступления закона в силу, поскольку Закон № 1168 опубликован в газете «Голос

України» от 13 мая 2009 года № 85 без подписания Председателем Верховной Рады Украины вопреки части четвертой статьи 94 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Комитет Верховной Рады Украины по вопросам правовой политики, юридический факультет Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Одесская национальная юридическая академия.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. В соответствии с Конституцией Украины Конституционный Суд Украины состоит из восемнадцати судей Конституционного Суда Украины; Президент Украины, Верховная Рада Украины и съезд судей Украины назначают по шесть судей Конституционного Суда Украины (пункт 26 части первой статьи 85, пункт 22 части первой статьи 106, части первая, вторая статьи 148).

Закон № 422 был принят 16 октября 1996 года на основании статьи 153 Конституции Украины.

В части первой статьи 6 Закона № 422 предусмотрено, что Президент Украины проводит консультации с Премьер-министром Украины и Министром юстиции Украины по кандидатурам на должности судей Конституционного Суда Украины.

Назначение трети состава Конституционного Суда Украины согласно Основному Закону Украины относится к полномочиям Президента Украины (пункт 22 части первой статьи 106, часть вторая статьи 148). В Конституции Украины реализация Президентом Украины данного конституционного полномочия не обуславливается проведением консультаций.

Конституционный Суд Украины в своих решениях неоднократно подчеркивал, что полномочия Президента Украины — его права и обязанности — в сфере осуществления государственной власти определены Основным Законом Украины.

Так, в решениях Конституционного Суда Украины от 10 апреля 2003 года № 7-рп/2003 по делу о гарантиях деятельности народного депутата Украины указано, что «полномочия Президента Украины исчерпывающе определены Конституцией Украины, а это делает невозможным принятие законов, устанавливающих иные его полномочия (права и обязанности)» (абзац тринадцатый пункта 2 мотивировочной части); от 7 апреля 2004 года № 9-рп/2004 по делу о Координационном комитете — что «полномочия Верховной Рады Украины, как и полномочия Президента Украины, определяются Конституцией Украины (статьи 85, 106)» (абзац второй подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части); от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 по делу об освобождении судьи от административной должности — что «в соответствии с пунктом 31 части первой статьи 106 Конституции Украины полномочия Президента Украины определяются только Основным Законом Украины» (абзац первый пункта 6 мотивировочной части).

Таким образом, как следует из пункта 31 части первой статьи 106 Конституции Украины, в котором предусмотрено осуществление Президентом Украины иных, кроме перечисленных в данной статье, полномочий, определенных Конституцией Украины, законами Украины не могут устанавливаться какие-либо полномочия главы государства, за исключением тех, которые определены Конституцией Украины, как и определенные ограничения этих полномочий, поскольку они также должны закрепляться непосредственно Конституцией Украины.

Учитывая то, что Конституция Украины не предусматривает проведение Президентом Украины предварительных консультаций с Премьер-министром Украины и Министром юстиции Украины по кандидатурам на должности судей Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины пришел к заключению, что часть первая статьи 6 Закона № 422 не соответствует части первой статьи 106 Конституции Украины.

3.2. В части второй статьи 6 Закона № 422 установлено, что назначенным на должность судьи Конституционного Суда Украины считается лицо, о назначении которого издан Указ Президента Украины, скрепленный подписями Премьер-министра Украины и Министра юстиции Украины. Указанная процедура, в частности требование скрепления такого Указа Президента Украины подписями Премьер-министра Украины и Министра юстиции Украины, соответствовала части четвертой статьи 106 Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года.

Однако Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222–IV (далее — Закон № 2222) был внесен ряд изменений в Конституцию Украины.

В соответствии с частью четвертой статьи 106 Конституции Украины в редакции Закона № 2222 акты Президента Украины, изданные в пределах полномочий, предусмотренных пунктами 5, 18, 21, 23 статьи 106 Основного Закона Украины, скрепляются подписями Премьер-министра Украины и министра, ответственного за акт и его исполнение. Таким образом, в соответствии с Законом № 2222 пункт 22 части первой статьи 106 Конституции Украины не включен в перечень пунктов, указанных в части четвертой этой статьи.

Оспариваемые положения части второй статьи 6 Закона № 422 о требованиях скрепления Указа Президента Украины подписями Премьер-министра Украины и Министра юстиции Украины не были приведены Верховной Радой Украины в соответствие с положениями части четвертой статьи 106 Конституции Украины (в редакции Закона № 2222). Поскольку предписания о требованиях скрепления Указа Президента Украины подписями Премьер-министра Украины и Министра юстиции Украины не соответствуют части четвертой статьи 106 Конституции Украины, имеются основания признать их неконституционными.

4. По утверждению субъекта права на конституционное представление, при официальном обнародовании и опубликовании Закона № 1168 была нарушена установленная Конституцией Украины процедура вступления его в силу. Автор ходатайства считает, что для официального обна-

родования и вступления закона в силу обязательной является подпись Председателя Верховной Рады Украины вместо подписи Президента Украины. Следовательно, глава государства разграничивает правовое значение подписания закона Председателем Верховной Рады Украины в соответствии с частью первой статьи 94 Конституции Украины и подписание в соответствии с частью четвертой данной статьи.

4.1. Согласно пункту 3 части второй статьи 88 Конституции Украины Председатель Верховной Рады Украины подписывает акты, принятые Верховной Радой Украины. В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины акты Верховной Рады Украины — это решения Верховной Рады Украины по вопросам, отнесенным к ее компетенции, то есть документы, которые принимаются установленным Конституцией Украины количеством голосов народных депутатов Украины в форме, прежде всего, законов и постановлений (абзац шестой пункта 5 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 14 октября 2003 года № 16-рп/2003). В этих актах закрепляется волеизъявление парламента, а подпись Председателя Верховной Рады Украины под текстом закона удостоверяет соответствие его содержанию принятого органом законодательной власти решения, соблюдение установленной Конституцией Украины процедуры во время принятия закона, в частности принятие законов необходимым количеством голосов от конституционного состава Верховной Рады Украины.

По Конституции Украины Председатель Верховной Рады Украины подписывает принятый закон и безотлагательно направляет его Президенту Украины; Президент Украины имеет право вето в отношении принятых Верховной Радой Украины законов (кроме законов о внесении изменений в Конституцию Украины) с последующим возвращением их на повторное рассмотрение Верховной Рады Украины со своими мотивированными и сформулированными предложениями (часть первая, вторая статьи 94, пункт 30 части первой статьи 106).

В части четвертой статьи 94 Основного Закона Украины установлено требование о повторном принятии закона Верховной Радой Украины не менее чем двумя третями от ее конституционного состава, что распространяется только на законы, предложения Президента Украины к которым полностью или частично отклонены. Это же требование касается и принятия закона в целом. Следовательно, если предложения Президента Украины к закону в предлагаемой им редакции учтены полностью, повторного принятия закона не менее чем двумя третями от конституционного состава Верховной Рады Украины не требуется. В случае если предложение Президента Украины об отклонении закона в целом не поддержано парламентом, повторное принятие закона осуществляется в целом (преодоление вето).

Даже если все предложения Президента Украины отклонены, и закон текстуально остается неизменным, он должен быть принят повторно путем голосования народными депутатами Украины количеством голосов, определенным в части четвертой статьи 94 Конституции Украины, поскольку результаты последнего голосования отменены в связи с примене-

нием Президентом Украины права вето в отношении оспариваемого закона. При таких обстоятельствах датой принятия закона следует считать дату его окончательного голосования по результатам повторного рассмотрения. Именно эта дата должна быть указана при обнародовании закона и его опубликовании.

Если Президент Украины не подписал такой закон в определенный срок, обязанность официального обнародования возлагается на Председателя Верховной Рады Украины, который публикует закон за своей подписью безотлагательно (второе предложение части четвертой статьи 94 Конституции Украины).

В соответствии с частью пятой статьи 94 Конституции Украины закон вступает в силу со дня его официального обнародования, если иное не предусмотрено самим законом, но не ранее дня его опубликования.

Таким образом, официальное обнародование, опубликование закона является конституционно установленной процедурой, необходимой для вступления его в силу.

4.2. Закон № 1168 парламент принял 19 марта 2009 года. Председатель Верховной Рады Украины подписал его 25 марта 2009 года и направил Президенту Украины. Глава государства со своими мотивированными и сформулированными предложениями 8 апреля 2009 года возвратил этот закон в Верховную Раду Украины для повторного рассмотрения.

Во время повторного рассмотрения 14 апреля 2009 года предложения Президента Украины к Закону № 1168 Верховная Рада Украины отклонила полностью и приняла его не менее чем двумя третями от ее конституционного состава. 17 апреля 2009 года Председатель Верховной Рады Украины направил Закон № 1168 на подпись главе государства, который возвратил его в Верховную Раду Украины без подписи.

13 мая 2009 года в официальном печатном издании — газете Верховной Рады Украины «Голос Украины» был опубликован Закон № 1168 от 19 марта 2009 года с указанием должности и фамилии Председателя Верховной Рады Украины В. Литвина и пометкой «публикуется в соответствии с частью четвертой статьи 94 Конституции Украины».

Из приведенного следует, что был опубликован закон, принятый Верховной Радой Украины 19 марта 2009 года, в отношении которого согласно пункту 30 части первой статьи 106 Конституции Украины Президент Украины применил право вето (с последующим возвращением на повторное рассмотрение Верховной Рады Украины). Юридическим следствием применения права вето является отмена последних результатов голосования за него и открытие процедуры его повторного рассмотрения в Верховной Раде Украины, которая имеет право учитывать или не учитывать предложения главы государства к закону и принять его снова (абзац пятый пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 7 июля 1998 года № 11-рп/98 по делу о порядке голосования и повторного рассмотрения законов Верховной Радой Украины).

В соответствии с частью четвертой статьи 94 Конституции Украины Председатель Верховной Рады Украины должен был подписать и безотлагательно обнародовать и опубликовать закон, принятый Верховной

Радой Украины не менее чем двумя третями от ее конституционного состава во время ее повторного рассмотрения, то есть Закон № 1168, но от 14 апреля 2009 года.

Указанное свидетельствует о нарушении определенной частью четвертой статьи 94 Конституции Украины процедуры вступления в силу Закона № 1168, что в соответствии с частью первой статьи 152 Конституции Украины является основанием для признания его неконституционным.

5. Поскольку Закон № 1168 признан неконституционным в целом в связи с нарушением установленной Конституцией Украины процедуры вступления его в силу, необходимости в дальнейшем рассмотрении конституционного представления в части соответствия Конституции Украины изменений, внесенных в Закон № 422 и Закон № 279, нет.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» от 16 октября 1996 года № 422/96–ВР со следующими изменениями, а именно:

— части первой статьи 6;

— части второй статьи 6 о требовании скрепления Указа Президента Украины подписями Премьер-министра Украины и Министра юстиции Украины.

2. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о полномочиях Конституционного Суда Украины, особенностях производства по делам по конституционным обращениям и недопущении злоупотреблений правом на конституционное представление» от 19 марта 2009 года № 1168–VI.

3. Положения Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» от 16 октября 1996 года № 422/96–ВР и Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о полномочиях Конституционного Суда Украины, особенностях производства по делам по конституционным обращениям и недопущении злоупотреблений правом на конституционное представление» от 19 марта 2009 года № 1168–VI, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 17-рп/2009 dated July 7, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning the Authorities of the Constitutional Court of Ukraine, Specific Aspects of Constitutional Proceedings in Cases upon Constitutional Appeals and Prevention of Abuse of the Right to Constitutional Petition», Articles 6.1, 6.2, 44.3, 44.4, 45.1.3, 45.2, 71.2, and 73.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», Article 52.6 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» (case on the constitutionally established procedure of taking effect by a law)*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court regarding unconstitutionality of the Law «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning the Authorities of the Constitutional Court of Ukraine, Specific Aspects of Constitutional Proceedings in Cases upon Constitutional Appeals and Prevention of Abuse of the Right to Constitutional Petition» № 1168–VI dated March 19, 2009 (hereinafter referred to as «the Law № 1168»), Articles 6.1, 6.2, 44.3, 44.4, 45.1.3, 45.2, 71.2, and 73.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» № 422/96–BP dated October 16, 1996 in the wording of the Law № 1168 (hereinafter referred to as «the Law № 422»), Article 52.6 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» № 279–VI dated May 16, 2008 in the wording of the Law № 1168 (hereinafter referred to as «the Law № 279»).

Pursuant to the Constitution, the Constitutional Court is composed of eighteen judges of the Constitutional Court; the President, the Verkhovna Rada and the Congress of Judges of Ukraine each appoint six judges of the Constitutional Court (Articles 85.1.26, 106.1.22, 148.1, and 148.2).

The Law № 422 was adopted on October 16, 1996 following the provisions of Article 153 of the Constitution.

Article 6.1 of the Law № 422 reads that the President «shall consult with the Prime Minister of Ukraine and the Minister of Justice of Ukraine concerning candidates for the offices of Judges of the Constitutional Court of Ukraine».

According to the Fundamental Law, the President appoints one third of the Constitutional Court members (Articles 106.1.22 and 148.2). The Constitution contains no provisions concerning consultations related to the exercise of this power by the President.

As follows from Article 106.1.31 of the Constitution, according to which the President also exercises other powers determined by the Constitution of Ukraine, laws may not provide for any other powers of the Head of State except for those determined by the Constitution as well as for any restrictions of such powers since they also have to be determined directly by the Constitution.

In view of the fact that the Constitution does not provide for any preliminary consultations between the President and the Prime Minister and the Minister of Justice concerning candidates for the offices of Judges of the Constitutional Court of Ukraine, the Constitutional Court concluded that Article 6.1 of the Law № 422 runs contrary to the provisions of Article 106.1 of the Constitution.

Pursuant to Article 6.2 of the Law № 422, a person is deemed appointed to the office of a Judge of the Constitutional Court of Ukraine after a Decree of the President of Ukraine was adopted and countersigned by the Prime Minister of Ukraine and the Minister of Justice of Ukraine. This procedure, namely a requirement on countersigning of such a Presidential Decree by the Prime Minister and the Minister of Justice, complied with the provisions of Article 106.4 of the Constitution in the wording as of June 28, 1996.

However, pursuant to the Law «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» № 2222–IV dated December 8, 2004 (hereinafter referred to as «the Law № 2222»), the Constitution was amended.

In accordance with Article 106.4 of the Constitution in the wording of the Law № 2222, Presidential decrees issued within the authorities provided for in Articles 106.1.5, 106.1.18, 106.1.21, and 106.1.23 of the Fundamental Law are to be countersigned by the Prime Minister and the minister responsible for the decree and implementation thereof. Hence, pursuant to the Law № 2222, Article 106.1.22 of the Constitution is not included into the list contained in Article 106.4.

The Verkhovna Rada did not reconcile the disputed provisions of Article 6.2 of the Law № 422 concerning the need to countersign the Presidential Decree by the Prime Minister and the Minister of Justice with provisions of Article 106.4 of the Constitution (in the wording of the Law № 2222). Since the norms concerning the countersigning of the Presidential Decree by the Prime Minister and the Minister of Justice contradict the provisions of Article 106.4 of the Constitution, there are grounds to recognise them unconstitutional.

Pursuant to Article 88.2.3 of the Constitution, the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine signs the acts adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine. According to the legal position of the Constitutional Court, acts of the Verkhovna Rada of Ukraine are decisions of the Verkhovna Rada adopted on issues falling within its authorities, i.e. the documents (first of all laws and resolutions) adopted by the number of members of parliament defined by the Constitution. These documents formalise the expression of the parliament's will and the signature of the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine under the text of a law certifies its conformity with the contents of the decision adopted by the legislature, and adherence to the procedure established by the Constitution during the law adoption, namely adoption of law by the definite number of votes of the constitutional composition of parliament.

Under the Constitution, the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine signs a law and forwards it without delay to the President; the President may veto laws adopted by the Verkhovna Rada (except for laws on introducing amendments to the Constitution) with subsequent return of laws to the Verkhovna Rada with substantiated and formulated proposals for repeat consideration (Article 94.1, 94.2, and 106.1.30).

Article 94.4 of the Fundamental Law contains a requirement concerning a repeat adoption of a law by at least two thirds of its constitutional composition, which is applied only with regard to the laws, presidential proposals to which were rejected in full or in part. The same requirement is applied with regard to adoption of a law as a whole. Hence, when the presidential proposals in the stated wording were accepted in full, repeat adoption of the law by minimum two thirds of the constitutional composition of parliament is not necessary. When the presidential proposals on rejection of the law as a whole were not supported by members of parliament, the law is adopted as a whole (veto overridden).

Even if all presidential proposals were rejected and the text of a law remains unchanged, the law is to be adopted by repeat voting of members of parliament. The number of votes should be as provided for in Article 94.4 of the Constitution since the previous voting results were cancelled when the President vetoed the disputed law. Under such conditions, the day of adoption of the law is to be the day of the last voting thereon after repeat consideration. This very date is to be used for the purposes of law promulgation and publication.

In the event that the President did not sign a law within the established term, the responsibility for official promulgation is vested into the Chair of the Verkhovna Rada who is to publish the law without delay with his/her signature (second sentence Article 94.4 of the Constitution).

Pursuant to Article 94.5 of the Constitution, a law enters into force on the day of its official promulgation unless otherwise envisaged by the law itself, but not prior to the day of its publication.

The parliament adopted the Law № 1168 on March 19, 2009. The Chair of the Verkhovna Rada signed it on March 25, 2009 and forwarded it to the President. The Head of State returned this law to the Verkhovna Rada with his substantiated and formulated proposals on April 8, 2009.

During the repeat consideration on April 14, 2009 the Verkhovna Rada rejected presidential proposals to the Law № 1168 in full and adopted it by at least two thirds of votes of the constitutional composition of parliament. On April 17, 2009 the Chair of the Verkhovna Rada forwarded the Law № 1168 for signing to the Head of State who returned it to the Verkhovna Rada without his signature.

On May 13, 2009 the Law № 1168 dated March 19, 2009 was published in the official Verkhovna Rada newspaper, *Holos Ukrainy*, stating the name and position of the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine V. Lytvyn and the note «published pursuant to Article 94.4 of the Constitution».

It follows from the above stated that there was published the law adopted by the Verkhovna Rada on March 19, 2009, with regard to which the President used his right to veto as provided for in Article 106.1.30 of the Constitution (with subsequent return to the Verkhovna Rada for repeat consideration). A legal consequence of the right to veto is annulment of the last voting results and start of the repeat consideration procedure in the Verkhovna Rada whereas the latter has a right to accept or reject proposals of the Head of State and to repeatedly adopt the law.

Pursuant to Article 94.4 of the Constitution, the Chair of the Verkhovna Rada had to sign and promulgate without delay the law adopted by at least two

thirds of the constitutional membership of parliament during the repeat consideration, i.e. the Law № 1168 but dated April 14, 2009.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» № 422/96–BP dated October 16, 1996 with subsequent amendments, including:

— Article 6.1;

— Article 6.2 containing a provision on countersigning of a Presidential Decree by the Prime Minister of Ukraine and the Minister of Justice of Ukraine.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Law «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning the Authorities of the Constitutional Court of Ukraine, Specific Aspects of Constitutional Proceedings in Cases upon Constitutional Appeals and Prevention of Abuse of the Right to Constitutional Petition» № 1168–VI dated March 19, 2009.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Закону України «Про внесення змін до деяких законів України  
щодо мінімізації впливу фінансової кризи  
на розвиток вітчизняної промисловості»**

м. Київ  
14 липня 2009 року  
№ 18-рп/2009

Справа № 1-22/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича — доповідача, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості» від 18 грудня 2008 року № 694–VI (Урядовий кур'єр, 2009 р., 3 лютого).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості».

Заслухавши суддю-доповідача Кампа В. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**у с т а н о в и в:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) Закон України

«Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості» від 18 грудня 2008 року № 694–VI (далі — Закон), опублікований в газеті «Урядовий кур'єр» від 3 лютого 2009 року. Законом внесено зміни, зокрема, до статті 19 Закону України «Про Єдиний митний тариф» від 5 лютого 1992 року № 2097–XII, статті 5 Закону України «Про податок на додану вартість» від 3 квітня 1997 року № 168/97–ВР.

У конституційному поданні стверджується, що положення Закону щодо надання податкових пільг суб'єктам господарювання без відповідного компенсаційного механізму призведуть до розбалансування Державного бюджету України, а тому вони порушують частину третю статті 95 Конституції України.

Автор клопотання вважає, що положення Закону про надання Кабінету Міністрів України права встановлювати порядок ввезення, перелік промислових підприємств та товарів не відповідають частині першій статті 67, за якою кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, та пункту 1 частини другої статті 92 Основного Закону України щодо законодавчого визначення системи оподаткування, податків і зборів.

За Законом до 1 січня 2011 року закупівля товарів, робіт і послуг за державні кошти здійснюється у вітчизняних виробників цих товарів, робіт і послуг (юридичних та фізичних осіб), крім товарів, які не виробляються в Україні. На думку глави держави, положення Закону стосовно надання товарам національного походження переваг порівняно з товарами іноземного походження суперечить частині третій статті 42 Конституції України.

У конституційному поданні Президент України стверджує, що пунктом 1 розділу II Закону порушена визначена частиною п'ятою статті 94 Основного Закону України процедура набрання ним чинності, оскільки цим пунктом Закону встановлено дату набрання ним чинності 1 січня 2009 року, а він опублікований і набув чинності 3 лютого 2009 року. Відтак, як вважає автор клопотання, Закон має зворотню дію, а це не відповідає частині першій статті 58 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Антимонопольний комітет України, Міністерство фінансів України, Державна податкова адміністрація України, вчені Академії муніципального управління, Донецького національного університету, Інституту економіко-правових досліджень НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, фахівці Всеукраїнської громадської неприбуткової організації «Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень».

3. За результатами дослідження матеріалів справи Конституційний Суд України дійшов висновку про необхідність першочергової перевірки

додержання встановленої статтею 94 Конституції України процедури набрання чинності Законом.

3.1. Закон прийнято Верховною Радою України 18 грудня 2008 року. Однак Президент України повернув його зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. Верховна Рада України повторно прийняла Закон 15 січня 2009 року не менш як двома третинами від її конституційного складу.

Голова Верховної Ради України 20 січня 2009 року знову прийнятий Закон направив Президенту України. Закон був підписаний Президентом України 30 січня 2009 року й опублікований у газеті «Урядовий кур'єр» від 3 лютого 2009 року та інших офіційних виданнях із зазначенням дати прийняття Закону — 18 грудня 2008 року.

3.2. За Конституцією України Голова Верховної Ради України підписує прийнятий закон і невідкладно направляє його Президентові України; Президент України має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх для повторного розгляду до Верховної Ради України зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями (частини перша, друга статті 94, пункт 30 частини першої статті 106).

У частині четвертій статті 94 Основного Закону України закріплено обов'язок Президента України підписати та офіційно оприлюднити протягом десяти днів закон, який під час повторного розгляду був прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу. Якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом.

Згідно з частиною п'ятою статті 94 Конституції України закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування.

Отже, офіційне оприлюднення, опублікування закону є конституційно встановленою процедурою, необхідною для набрання ним чинності, що підтверджується правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в абзаці сьомому підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009 у справі про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом.

3.3. Конституційний Суд України наголошував, що юридичним наслідком застосування Президентом України вето щодо прийнятого закону є скасування останніх результатів голосування за нього і відкриття процедури його повторного розгляду у Верховній Раді України, яка має право враховувати або не враховувати пропозиції Президента України до закону і прийняти його знову (абзац п'ятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 року

№ 11-рп/98 у справі щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України).

За таких обставин датою прийняття закону слід вважати дату його остаточного голосування за результатами повторного розгляду. Саме ця дата повинна бути вказана при офіційному оприлюдненні закону та його опублікуванні (абзац четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009 у справі про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом).

Оскільки прийняття Закону за наслідками повторного розгляду Верховною Радою України відбулося 15 січня 2009 року, то саме ця дата повинна зазначатися при офіційному оприлюдненні та опублікуванні Закону відповідно до частини четвертої статті 94 Конституції України.

Якщо за результатами розгляду повернутого закону з пропозиціями Президента України Верховна Рада України повторно прийняла закон, то саме він підлягає офіційному оприлюдненню та опублікуванню, що підтверджується правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 7 липня 1998 року № 11-рп/98 у справі щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України. Тому в такому законі повинна вказуватися дата його повторного прийняття. Зазначення в офіційно оприлюдненому та опублікованому Президентом України чи Головою Верховної Ради України повторно прийнятому законі іншої дати є порушенням встановленої Конституцією України процедури набрання ним чинності, оскільки дата прийняття закону є обов'язковим, тобто невід'ємним його елементом.

Наведене свідчить про порушення визначеної частиною четвертою статті 94 Конституції України процедури набрання чинності Законом, що відповідно до частини першої статті 152 Основного Закону України є підставою для визнання його неконституційним.

Оскільки Закон визнано неконституційним в цілому через порушення встановленої Конституцією України процедури набрання ним чинності, необхідності у розгляді інших питань конституційного подання немає.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 65, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості» від 18 грудня 2008 року № 694–VI.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості» від 18 грудня 2008 року № 694–VI, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины  
о минимизации влияния финансового кризиса  
на развитие отечественной промышленности» по конституционному  
представлению Президента Украины**

г. Киев

Дело № 1-22/2009

14 июля 2009 года

№ 18-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича — докладчика, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о минимизации влияния финансового кризиса на развитие отечественной промышленности» от 18 декабря 2008 года № 694–VI (Урядовый курьер, 2009 г., 3 февраля) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела в соответствии со статьей 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о минимизации влияния финансового кризиса на развитие отечественной промышленности».

Заслушав судью-докладчика Кампо В. М. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л :**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством

проверить на соответствие Конституции Украины (конституционность) Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о минимизации влияния финансового кризиса на развитие отечественной промышленности» от 18 декабря 2008 года № 694—VI (далее — Закон), опубликованный в газете «Урядовий кур'єр» от 3 февраля 2009 года. Законом внесены изменения, в частности, к статье 19 Закона Украины «О Едином таможенном тарифе» от 5 февраля 1992 года № 2097—XII, статье 5 Закона Украины «О налоге на добавленную стоимость» от 3 апреля 1997 года № 168/97—ВР.

В конституционном представлении утверждается, что положения Закона о предоставлении налоговых льгот субъектам хозяйствования без соответствующего компенсационного механизма приведут к разбалансированию Государственного бюджета Украины, а потому они нарушают часть третьей статьи 95 Конституции Украины.

Автор ходатайства считает, что положения Закона о предоставлении Кабинету Министров Украины права устанавливать порядок ввоза, перечень промышленных предприятий и товаров не соответствуют части первой статьи 67, согласно которой каждый обязан платить налоги и сборы в порядке и размерах, установленных законом, и пункту 1 части второй статьи 92 Основного Закона Украины о законодательном определении системы налогообложения, налогов и сборов.

По Закону до 1 января 2011 года закупка товаров, работ и услуг за государственные средства осуществляется у отечественных производителей этих товаров, работ и услуг (юридических и физических лиц), кроме товаров, которые не производятся в Украине. По мнению главы государства, положение Закона о предоставлении товарам национального происхождения преимуществ по сравнению с товарами иностранного происхождения противоречит части третьей статьи 42 Конституции Украины.

В конституционном представлении Президент Украины утверждает, что пунктом 1 раздела II Закона нарушена определенная частью пятой статьи 94 Основного Закона Украины процедура вступления его в силу, поскольку данным пунктом Закона установлена дата вступления его в силу 1 января 2009 года, а он опубликован и вступил в силу 3 февраля 2009 года. Таким образом, как считает автор ходатайства, Закон имеет обратное действие, а это не соответствует части первой статьи 58 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Антимонопольный комитет Украины, Министерство финансов Украины, Государственная налоговая администрация Украины, ученые Академии муниципального управления, Донецкого национального университета, Института экономико-правовых исследований НАН Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, специалисты Всеукраинской общественной

неприбыльной организации «Институт бюджета и социально-экономических исследований».

3. По результатам исследования материалов дела Конституционный Суд Украины пришел к заключению о необходимости первоочередной проверки соблюдения установленной статьей 94 Конституции Украины процедуры вступления в силу Закона.

3.1. Закон принят Верховной Радой Украины 18 декабря 2008 года. Однако Президент Украины возвратил его со своими мотивированными и сформулированными предложениями в Верховную Раду Украины для повторного рассмотрения. Верховная Рада Украины повторно приняла Закон 15 января 2009 года не менее чем двумя третями от ее конституционного состава.

Председатель Верховной Рады Украины 20 января 2009 года вновь принятый Закон направил Президенту Украины. Закон был подписан Президентом Украины 30 января 2009 года и опубликован в газете «Урядовий кур'єр» от 3 февраля 2009 года и других официальных изданиях с указанием даты принятия Закона — 18 декабря 2008 года.

3.2. По Конституции Украины Председатель Верховной Рады Украины подписывает принятый закон и безотлагательно направляет его Президенту Украины; Президент Украины имеет право вето в отношении принятых Верховной Радой Украины законов (кроме законов о внесении изменений в Конституцию Украины) с последующим возвращением их для повторного рассмотрения в Верховную Раду Украины со своими мотивированными и сформулированными предложениями (части первая, вторая статьи 94, пункт 30 части первой статьи 106).

В части четвертой статьи 94 Основного Закона Украины закреплена обязанность Президента Украины подписать и официально обнародовать в течение десяти дней закон, который во время повторного рассмотрения был принят Верховной Радой Украины не менее чем двумя третями от ее конституционного состава. Если Президент Украины не подписал такой закон, он безотлагательно официально обнародуется Председателем Верховной Рады Украины и публикуется за его подписью.

В соответствии с частью пятой статьи 94 Конституции Украины закон вступает в силу через десять дней со дня его официального обнародования, если иное не предусмотрено самим законом, но не ранее дня его опубликования.

Следовательно, официальное обнародование, опубликование закона является конституционно установленной процедурой, необходимой для вступления его в силу, что подтверждается правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в абзаце седьмом подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 7 июля 2009 года № 17-рп/2009 по делу о конституционно установленной процедуре вступления в силу закона.

3.3. Конституционный Суд Украины подчеркивал, что юридическим следствием применения Президентом Украины вето в отношении принятого закона является отмена последних результатов голосования за него и открытие процедуры его повторного рассмотрения в Верховной Раде Украины, которая имеет право учитывать или не учитывать предложения Президента Украины к закону и принять его снова (абзац пятый пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 7 июля 1998 года № 11-рп/98 по делу о порядке голосования и повторного рассмотрения законов Верховной Радой Украины).

При таких обстоятельствах датой принятия закона следует считать дату его окончательного голосования по результатам повторного рассмотрения. Именно эта дата должна быть указана при официальном обнародовании закона и его опубликовании (абзац четвертый подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 7 июля 2009 года № 17-рп/2009 по делу о конституционно установленной процедуре вступления в силу закона).

Поскольку принятие Закона по результатам повторного рассмотрения Верховной Радой Украины состоялось 15 января 2009 года, то именно эта дата должна указываться при официальном обнародовании и опубликовании Закона согласно части четвертой статьи 94 Конституции Украины.

Если по результатам рассмотрения возвращенного закона с предложениями Президента Украины Верховная Рада Украины повторно приняла закон, то именно он подлежит официальному обнародованию и опубликованию, что подтверждается правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 7 июля 1998 года № 11-рп/98 по делу о порядке голосования и повторного рассмотрения законов Верховной Радой Украины. Поэтому в таком законе должна указываться дата его повторного принятия. Указание в официально обнародованном и опубликованном Президентом Украины или Председателем Верховной Рады Украины повторно принятом законе иной даты является нарушением установленной Конституцией Украины процедуры вступления его в силу, поскольку дата принятия закона является обязательным, то есть неотъемлемым его элементом.

Изложенное свидетельствует о нарушении определенной частью четвертой статьи 94 Конституции Украины процедуры вступления в силу Закона, что в соответствии с частью первой статьи 152 Основного Закона Украины является основанием для признания его неконституционным.

Поскольку Закон признан неконституционным в целом из-за нарушения установленной Конституцией Украины процедуры вступления его в силу, необходимости в рассмотрении других вопросов конституционного представления нет.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 65, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о минимизации влияния финансового кризиса на развитие отечественной промышленности» от 18 декабря 2008 года № 694–VI.

2. Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о минимизации влияния финансового кризиса на развитие отечественной промышленности» от 18 декабря 2008 года № 694–VI, признанный неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 18-rp/2009 dated July 14, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning Minimisation of Impact of the Financial Crisis on Development of Domestic Industry»*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — appealed to the Constitutional Court concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning Minimisation of Impact of the Financial Crisis on Development of Domestic Industry» № 694–VI dated December 18, 2008 (hereinafter referred to as «the Law») published in the *Uriadovy Kurier* newspaper on February 3, 2009. The Law, among other things, amends Article 19 of the Law «On Single Customs Tariff» dated February 5, 1992 and Article 5 of the Law «On Value Added Tax» dated April 3, 1997.

Based on the results of examination of case materials, the Constitutional Court concluded that there is the need of primary examination of adherence to the procedure for Law's entering into legal force as provided for in Article 94 of the Constitution.

The Law was adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on December 18, 2008. However, the President returned it to the Verkhovna Rada with substantiated and formulated proposals for repeat consideration. The Verkhovna Rada

adopted the Law again on January 15, 2009 by minimum two thirds of its constitutional membership.

On January 20, 2009 the Verkhovna Rada Chairman forwarded the newly adopted Law to the President of Ukraine. The President signed it on January 30, 2009 and published in the Uriadovy Kurier newspaper on February 3, 2009 and other official publications stating the date of adoption of the Law as being December 18, 2008.

According to the Constitution, the Verkhovna Rada Chairman signs the adopted law and forwards it without delay to the President of Ukraine; the President of Ukraine has a right to veto the laws adopted by the Verkhovna Rada (except for laws on introducing amendments to the Constitution of Ukraine) and return them to the Verkhovna Rada with substantiated and formulated proposals for repeat consideration (Articles 94.1, 94.2, and 106.1.30).

Article 94.4 of the Fundamental Law provides for the obligation of the President of Ukraine to sign and to officially promulgate within ten days the law that during repeat consideration by the Verkhovna Rada was adopted by minimum two thirds of its constitutional membership. If the President does not sign such law, the latter is to be officially promulgated without delay by the Chair of the Verkhovna Rada and published with his/her signature.

Pursuant to Article 94.5 of the Constitution, a law enters into force in ten days from the day of its official promulgation unless otherwise envisaged by the law itself, but not prior to the day of its publication.

Hence, official promulgation and publication of a law is regulated by the procedure defined in the Constitution and necessary for its entering into legal force.

The Constitutional Court emphasised that a legal consequence of a right to veto used by the President is elimination of the results of the last voting thereon and the start of the procedure for its repeat consideration by the Verkhovna Rada that has a right to accept or reject the presidential proposals to the law and to adopt this law again.

Given the above-said, the date of adoption of the law is to be the date of last voting thereon during repeat consideration. This is the date that is to be used for the purposes of official promulgation and publication of a law.

Since the Law was adopted by the Verkhovna Rada during repeat consideration on February 15, 2009 the latter date was to be indicated in official promulgation and publication of the Law as provided for in Article 94.4 of the Constitution.

When the law that was returned by the President with respective proposals was adopted during repeat consideration by the Verkhovna Rada, this very law is to be officially promulgated and published. That is why the date of repeat adoption is to be used. Any other date indicated in the officially promulgated and published by the President or the Verkhovna Rada Chairman repeatedly adopted law violates the procedure established in the Constitution for the law's entering into legal force since the date of adoption of a law is a mandatory, i.e. integral part thereof.

The above-said means that the procedure for the Law's entering into legal force as provided for in Article 94.4 of the Constitution was violated, which pursuant to Article 152.1 of the Fundamental Law constitutes ground for recognising the Law unconstitutional.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Law «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning Minimisation of Impact of the Financial Crisis on Development of Domestic Industry» № 694–VI dated December 18, 2008.

**2.** The Law «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning Minimisation of Impact of the Financial Crisis on Development of Domestic Industry» № 694–VI dated December 18, 2008 that was recognised unconstitutional becomes null and void on the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
пункту 10 Постанови Кабінету Міністрів України  
«Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян»**

м. Київ

Справа № 1-27/2009

8 вересня 2009 року

№ 19-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижака** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича — доповідача, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 10 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» від 28 травня 2008 року № 530 (Урядовий кур'єр, 2008 р., 12 червня).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 59 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо повноважень Кабінету Міністрів України.

Заслухавши суддю-доповідача Вдовіченка С. Л. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 59 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 10 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» від 28 травня 2008 року № 530 (далі — Постанова).

У цьому пункті Постанови визначено, що «максимальний розмір пенсій (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, сум індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством), призначених (перерахованих) відповідно до Митного кодексу України, Законів України «Про державну службу», «Про Національний банк України», «Про Кабінет Міністрів України», «Про дипломатичну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про судову експертизу», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про пенсійне забезпечення», постанови Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 р. № 379/95–ВР «Про затвердження Положення про помічника-консультанта народного депутата України», не може перевищувати 12 мінімальних розмірів пенсії за віком, встановленої згідно з абзацом першим частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а пенсії, призначеної (перерахованої) відповідно до Закону України «Про прокуратуру» (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат, встановлених законодавством), — 10 тис. гривень на місяць».

Автори клопотання вважають, що Кабінет Міністрів України, видавши Постанову та включивши до неї положення, які встановлюють максимальні розміри пенсій, призначених для певної категорії громадян, вийшов за межі своїх повноважень, чим порушив статтю 1, частину другу статті 6, частину другу статті 8, частину другу статті 19, частини другу, третю статті 22, статті 64, 116 Конституції України.

2. Свої позиції щодо предмета конституційного подання висловили Кабінет Міністрів України, Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушене у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є правовою державою; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (стаття 1, частина друга статті 6, частина друга статті 8 Основного Закону України).

За приписом частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно зі статтями 113, 116, 117 Основного Закону України Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України, постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України; забезпечує виконання Конституції і законів України; видає постанови і розпорядження виключно в межах своєї компетенції.

Неухильне додержання органами державної влади Конституції та законів України забезпечує реалізацію принципу поділу влади, є запорукою їх єдності та важливою передумовою стабільності і злагоди в державі (підпункт 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008).

3.2. Відповідно до Конституції України основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення визначаються виключно законами України (пункт 6 частини першої статті 92).

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» умови, норми та порядок пенсійного забезпечення передбачаються законами про пенсійне забезпечення (абзац шостий частини третьої статті 4); порядок визначення розмірів пенсійних виплат встановлюється лише цим Законом (абзац сьомий частини другої статті 5). Положення вказаного Закону не містять обмежень максимального розміру пенсій.

Кабінет Міністрів України повноважний вживати заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, забезпечувати проведення політики, зокрема, у сфері соціального захисту (пункти 2, 3 статті 116 Основного Закону України). Зазначене свідчить, що Кабінет Міністрів України не наділений повноваженнями щодо встановлення розмірів пенсій.

Таким чином, закріплюючи у пункті 10 Постанови граничні розміри пенсійного забезпечення для окремих категорій громадян, Кабінет Міністрів України втрутився у сферу виключної компетенції законодавця всупереч положенням частини другої статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19, пункту 3 частини першої статті 85, пункту 6 частини першої статті 92 Конституції України.

На підставі наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку про невідповідність Конституції України (неконституційність) пункту 10 Постанови.

4. Зважаючи на те, що положення пункту 10 Постанови, які не відповідають Конституції України, могли бути застосовані при призначенні, перерахунку і виплаті пенсій окремим категоріям громадян, Конституційний Суд України відповідно до статті 74 Закону України «Про Конституційний Суд України» вважає за необхідне вказати на преюдиціальність цього Рішення.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 61, 65, 74, 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 10 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» від 28 травня 2008 року № 530.

2. Пункт 10 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» від 28 травня 2008 року № 530, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України має преюдиціальне значення при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії положень, визнаних неконституційними.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
пункта 10 Постановления Кабинета Министров Украины  
«Некоторые вопросы социальной защиты отдельных  
категорий граждан» по конституционному представлению 59 народных  
депутатов Украины**

г. Киев  
8 сентября 2009 года  
№ 19-рп/2009

Дело № 1-27/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича — докладчика, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 10 Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы социальной защиты отдельных категорий граждан» от 28 мая 2008 года № 530 (Урядовый курьер, 2008 г., 12 июня) по конституционному представлению 59 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 59 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 75 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о полномочиях Кабинета Министров Украины.

Заслушав судью-докладчика Вдовиченко С. Л. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

**1.** Субъект права на конституционное представление — 59 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) пункт 10 Постановления Кабинета Министров

Украины «Некоторые вопросы социальной защиты отдельных категорий граждан» от 28 мая 2008 года № 530 (далее — Постановление).

В этом пункте Постановления определено, что «максимальный размер пенсий (с учетом надбавок, повышений, дополнительной пенсии, целевой денежной помощи, пенсии за особые заслуги перед Украиной, сумм индексации и других доплат к пенсии, установленных законодательством), назначенных (перерасчитанных) в соответствии с Таможенным кодексом Украины, Законами Украины «О государственной службе», «О Национальном банке Украины», «О Кабинете Министров Украины», «О дипломатической службе», «О службе в органах местного самоуправления», «О судебной экспертизе», «О статусе и социальной защите граждан, пострадавших вследствие Чернобыльской катастрофы», «О государственной поддержке средств массовой информации и социальной защите журналистов», «О научной и научно-технической деятельности», «О пенсионном обеспечении лиц, уволенных с военной службы, и некоторых других лиц», «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании», «О пенсионном обеспечении», постановлением Верховной Рады Украины от 13 октября 1995 г. № 379/95-ВР «Об утверждении Положения о помощнике-консультанте народного депутата Украины», не может превышать 12 минимальных размеров пенсии по возрасту, установленной согласно абзацу первой части первой статьи 28 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании», а пенсии, назначенной (перерасчитанной) в соответствии с Законом Украины «О прокуратуре» (с учетом надбавок, повышений, дополнительной пенсии, целевой денежной помощи, пенсии за особые заслуги перед Украиной, индексации и других доплат, установленных законодательством), 10 тыс. гривен в месяц».

Авторы ходатайства считают, что Кабинет Министров Украины, издав Постановление и включив в него положения, устанавливающие максимальные размеры пенсий, назначенных для определенной категории граждан, вышел за пределы своих полномочий, чем нарушил статью 1, часть вторую статьи 6, часть вторую статьи 8, часть вторую статьи 19, часть вторую, третью статьи 22, статьи 64, 116 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Кабинет Министров Украины, Министерство труда и социальной политики Украины, Пенсионный фонд Украины.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятый в конституционном представлении вопрос, исходит из следующего.

3.1. Украина является правовым государством; органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и согласно законам Украины; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (статья 1, часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 8 Основного Закона Украины).

По предписанию части второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины.

Согласно статьям 113, 116, 117 Основного Закона Украины Кабинет Министров Украины в своей деятельности руководствуется Конституцией и законами Украины, указами Президента Украины, постановлениями Верховной Рады Украины, принятыми согласно Конституции и законам Украины; обеспечивает исполнение Конституции и законов Украины; издает постановления и распоряжения исключительно в пределах своей компетенции.

Неукоснительное соблюдение органами государственной власти Конституции и законов Украины обеспечивает реализацию принципа разделения власти, является залогом их единства, а также важной предпосылкой стабильности и согласия в государстве (подпункт 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 1 апреля 2008 года № 4-рп/2008).

3.2. Согласно Конституции Украины основы социальной защиты, формы и виды пенсионного обеспечения определяются исключительно законами Украины (пункт 6 части первой статьи 92).

Согласно Закону Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» условия, нормы и порядок пенсионного обеспечения предусматриваются законами о пенсионном обеспечении (абзац шестой части третьей статьи 4); порядок определения размеров пенсионных выплат устанавливается только указанным Законом (абзац седьмой части второй статьи 5). Положения данного Закона не содержат ограничений максимального размера пенсий.

Кабинет Министров Украины полномочен принимать меры по обеспечению прав и свобод человека и гражданина, обеспечивать проведение политики, в частности, в сфере социальной защиты (пункты 2, 3 статьи 116 Основного Закона Украины). Указанное свидетельствует, что Кабинет Министров Украины не наделен полномочиями по установлению размеров пенсий.

Таким образом, закрепляя в пункте 10 Постановления предельные размеры пенсионного обеспечения для отдельных категорий граждан, Кабинет Министров Украины вмешался в сферу исключительной компетенции законодателя вопреки положениям части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, пункта 3 части первой статьи 85, пункта 6 части первой статьи 92 Конституции Украины.

На основании изложенного Конституционный Суд Украины пришел к заключению о несоответствии Конституции Украины (неконституционности) пункта 10 Постановления.

4. Учитывая, что положения пункта 10 Постановления, не соответствующие Конституции Украины, могли быть применены при назначении, перерасчете и выплате пенсий отдельным категориям граждан, Конституционный Суд Украины согласно статье 74 Закона Украины «О Конститу-

ционном Суде Украины» считает необходимым указать на преюдициальность настоящего Решения.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 61, 65, 74, 77 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) пункт 10 Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы социальной защиты отдельных категорий граждан» от 28 мая 2008 года № 530.

2. Пункт 10 Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы социальной защиты отдельных категорий граждан» от 28 мая 2008 года № 530, признанный неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины имеет преюдициальное значение при рассмотрении судами общей юрисдикции исков в связи с правоотношениями, возникшими вследствие действия положений, признанных неконституционными.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 19-рр/2009 dated September 8, 2009 in the case upon the constitutional petition of 59 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 10 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Social Protection of the Individual Categories of Citizens»*

Subject of the right to constitutional petition — 59 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to consider the issue concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 10 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Social Protection of the Individual Categories of Citizens» № 530 dated May 28, 2008 (hereinafter referred to as «the Resolution»).

The mentioned item of the Resolution specifies that «the maximum rate of pension (including rises, increases, additional pension, purposeful financial aid, pension for meritorious service to Ukraine, amounts of indexation and other extra pension charge, established by the legislation) granted (re-calculated) in accordance with the Customs Code of Ukraine, the Laws «On Civil Service», «On the National Bank of Ukraine», «On the Cabinet of Ministers of Ukraine», «On Diplomatic Service», «On Service in Bodies of Local Self-Government», «On Judicial Examination», «On Status and Social Protection of Population Suffered from Chornobyl Catastrophe», «On State Support of Mass Media and Social Protection of Journalists», «On Scientific and Scientific Technical Activities», «On Pension Provision of Military Personnel, Persons Dismissed from Military Service and Some Other Persons», «On Mandatory State Pension Insurance», «On Pension Provision», the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine № 379/95-BP dated October 13, 1995 «On the Adoption of the Regulations on the Assistant-Consultant to the People's Deputy of Ukraine» should not exceed 12 minimal rates of retirement pension, established according to the Article 28.1.1 of the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance», and pension, granted (re-calculated) in accordance with the Law «On Prosecution Office» (including rises, increases, additional pension, purposeful financial aid, pension for meritorious service to Ukraine, amounts of indexation and other extra pension charge, established by the legislation), — 10 thousand hryvnas per month».

Ukraine is a law-based state; bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by this Constitution and in accordance with the laws of Ukraine; Laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it (Articles 1, 6.2, 8.2 of the Fundamental Law).

According to Article 19.2 bodies of state power are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine.

Under Articles 113, 116, 117 of the Fundamental Law the Cabinet of Ministers of Ukraine, in its activities, is guided by the Constitution, laws of Ukraine, and also by decrees of the President of Ukraine and resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine adopted in accordance with the Constitution and laws of Ukraine; ensures the execution of the Constitution and the laws of Ukraine; issues resolutions and orders within the limits of its competence.

Strict observance of the Constitution and laws of Ukraine by bodies of legislative, executive and judicial power ensures the realisation of the principle of separation of power and is a guarantee of their unity and an important prerequisite of stability, ensuring civil peace and welfare in the state (item 4.1 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 4-рп/2008 dated April 1, 2008).

According to the Constitution the fundamentals of social protection, the forms and types of pension provision are determined exclusively by laws of Ukraine (Article 92.1.6).

According to the Law «On Mandatory State Pension Insurance» conditions, standards and order of the pension provision are envisaged by the laws on the pension provision (Article 4.3.6); the order of the determination of the pension

payments rate is established by this Law only (5.2.7). The provisions of the mentioned Law do not include limitation of the maximum pension rate.

The Cabinet of Ministers of Ukraine is authorised to take measures to ensure human and citizen's rights and freedoms, the implementation of policy, including, in the sphere of social security (Articles 116.2, 116.3 of the Fundamental Law). That means that the Cabinet of Ministers of Ukraine is not empowered to establish the pension rates.

Thus, stating the limited rates of the pension provision for the individual categories of citizens in item 10 of the Resolution, the Cabinet of Ministers of Ukraine interfered with the sphere of the exceptional competence of the legislator in defiance of the stipulations of Articles 6.2, 8.2, 19.2, 85.1.3, 92.1.6 of the Constitution of Ukraine.

Hence, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) item 10 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Social Protection of the Individual Categories of Citizens» № 530 dated May 28, 2008.

**2.** Item 10 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Social Protection of the Individual Categories of Citizens» № 530 dated May 28, 2008 recognised unconstitutional loses its legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

**3.** The Decision of the Constitutional Court of Ukraine has a prejudicial meaning during examination by the courts of general jurisdiction of the claims on the grounds of legal relations which arose as a result of the legal force of the provisions recognised to be unconstitutional.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову  
слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»**

м. К и ї в

Справа № 1-26/2009

10 вересня 2009 року

№ 20-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича — доповідача, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890—VI (Голос України, 2009 р., 21 березня).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України».

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**у с т а н о в и в:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — відповідно до статті 150 Конституції України, статей 13, 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» звернувся до Консти-

туційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890–VI (далі — Закон) як повністю, так і в окремих його частинах.

Неконституційність Закону глава держави вбачає в порушенні конституційної процедури набрання ним чинності. Він вважає, що після подолання парламентом вето і не підписання Президентом України Голова Верховної Ради України повинен замість підпису глави держави ставити свій підпис, без якого неможливе офіційне опублікування закону та набрання ним чинності.

Суб'єкт права на конституційне подання наголошує, що Закон опубліковано в газеті «Голос України» від 21 березня 2009 року без підпису Голови Верховної Ради України В. Литвина, як того вимагає частина четверта статті 94 Конституції України. Натомість Закон містить лише підпис Голови Верховної Ради України В. Литвина, поставлений відповідно до частини першої статті 94 Основного Закону України.

Автор клопотання зазначає, що є неконституційними окремі положення Закону, зокрема:

- частини другої, пункту 2 частини четвертої статті 4, які суперечать статті 6, частині другій статті 19, пункту 33 частини першої, частині другій статті 85, частині п'ятій статті 89 Конституції України;

- частини четвертої статті 1, частини п'ятої статті 4, які суперечать пункту 21 частини першої статті 92 Конституції України;

- частини четвертої статті 1, частини першої статті 24, які суперечать частині другій статті 19, частині п'ятій статті 89 Конституції України;

- частини першої статті 18, частини дев'ятої статті 23, які суперечать статті 19 Конституції України;

- пункту 3 частини першої статті 12, частин першої, четвертої статті 19, частини другої статті 37, які суперечать частині першій статті 6, статті 21, частині другій статті 85 Конституції України;

- частин першої, другої статті 18, частини першої статті 19, статті 20, пункту 2 частини третьої статті 24, які суперечать статтям 6, 21, 31, частині другій статті 85, частинам третій, четвертій статті 89 Конституції України;

- пунктів 1, 2 частини другої, пунктів 2, 3 частини третьої статті 24, статей 26, 27, частини третьої статті 29, частин першої, другої статті 37, які суперечать положенням статті 111 Конституції України.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Голова Верховної Ради України, вчені Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Розглядаючи питання, поставлені в конституційному поданні, Конституційний Суд України керується положеннями частини першої статті 152 Конституції України, відповідно до яких закони та інші правові акти визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, як-

що вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Основним Законом України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

3.1. У Конституції України визначено повноваження Президента України в законодавчому процесі. Зокрема, як глава держави він має право законодавчої ініціативи в парламенті, право вето, здійснює підписання і офіційне оприлюднення законів. Виходячи з положень частин першої, другої, третьої статті 94 Конституції України підписання та офіційне оприлюднення Президентом України закону за своєю правовою суттю є процедурою, спрямованою на надання йому чинності. Водночас ця процедура є взяттям закону до виконання Президентом України як гарантом додержання Конституції України, прав та свобод людини і громадянина. Надання Президенту України права вето, повноважень щодо підписання і офіційного оприлюднення закону слід розглядати також як елемент механізму стримувань і противаг у здійсненні влади. Однак Конституція України не поставила в залежність від волі Президента України завершення процедури набрання законом чинності. Частина четверта статті 94 Конституції України передбачає альтернативну процедуру набрання законом чинності у разі, коли Президент України не підписав і офіційно не оприлюднив його після повторного розгляду і прийняття Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу. Положення частини четвертої статті 94 Конституції України, згідно з яким у разі якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом, слід розуміти як таке, що передбачає офіційне оприлюднення і опублікування закону іншим чином, а саме: невідкладними діями іншої посадової особи держави — Голови Верховної Ради України та за його підписом.

3.2. Розглядаючи положення частини четвертої статті 94 Основного Закону України щодо офіційного оприлюднення і опублікування закону за підписом Голови Верховної Ради України, Конституційний Суд України враховує правові позиції, викладені в його рішеннях від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009 та 14 липня 2009 року № 18-рп/2009, згідно з якими у разі прийняття Верховною Радою України закону повторно, коли до нього було застосовано право вето, офіційному оприлюдненню та опублікуванню підлягає саме повторно прийнятий закон з датою його повторного прийняття. Зазначення в повторно прийнятому і опублікованому законі іншої дати є порушенням конституційної процедури набрання ним чинності.

Зважаючи на це Конституційний Суд України дійшов висновку, що повторно розглянутий закон має містити дату його повторного прийняття і підпис Голови Верховної Ради України, який є свідченням відповідності змісту закону прийнятому парламентом рішенням. Наявність дати повторного прийняття закону та зазначеного підпису є підставою для підписання і офіційного оприлюднення закону Президентом України. У разі якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно

офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом. При цьому наявність підпису Голови Верховної Ради України під текстом закону для його офіційного оприлюднення і опублікування є обов'язковим.

Закон був офіційно опублікований за датою його першого прийняття 15 січня 2009 року, а не повторного розгляду — 3 березня 2009 року, та без підпису Голови Верховної Ради України. Отже, відсутність під текстом Закону, прийнятого за результатами повторного розгляду, належної дати та підпису Голови Верховної Ради України є порушенням встановленої частиною четвертою статті 94 Основного Закону України процедури набрання ним чинності, що відповідно до частини першої статті 152 Конституції України є підставою для визнання Закону неконституційним повністю.

**4.** В результаті визнання неконституційним Закону повністю з підстав порушення встановленої Основним Законом України процедури набрання ним чинності немає необхідності в розгляді інших питань, поставлених у конституційному поданні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890–VI.

**2.** Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890–VI, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**3.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
Закона Украины «О временных следственных комиссиях, специальной  
временной следственной комиссии и временных специальных комиссиях  
Верховной Рады Украины» по конституционному представлению  
Президента Украины**

г. Киев  
10 сентября 2009 года  
№ 20-рп/2009

Дело № 1-26/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича — докладчика, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О временных следственных комиссиях, специальной временной следственной комиссии и временных специальных комиссиях Верховной Рады Украины» от 15 января 2009 года № 890–VI (Голос Украины, 2009 г., 21 марта) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Закона Украины «О временных следственных комиссиях, специальной временной следственной комиссии и временных специальных комиссиях Верховной Рады Украины».

Заслушав судью-докладчика Ткачука П. Н. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — в соответствии со статьей 150 Конституции Украины, статьями 13, 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Закон Украины «О временных следственных комиссиях, специальной временной следственной комиссии и временных специальных комиссиях Верховной Рады Украины» от 15 января 2009 года № 890—VI (далее — Закон) как полностью, так и в отдельных его частях.

Неконституционность Закона глава государства усматривает в нарушении конституционной процедуры вступления его в силу. Он считает, что после преодоления парламентом вето и не подписания Президентом Украины Председателя Верховной Рады Украины должен вместо подписи главы государства ставить свою подпись, без которой невозможно официальное опубликование закона и вступление его в силу.

Субъект права на конституционное представление подчеркивает, что Закон опубликован в газете «Голос України» от 21 марта 2009 года без подписи Председателя Верховной Рады Украины В. Литвина, как того требует часть четвертая статьи 94 Конституции Украины. Вместо того Закон содержит только подпись Председателя Верховной Рады Украины В. Литвина, поставленную согласно части первой статьи 94 Основного Закона Украины.

Автор ходатайства отмечает, что являются неконституционными отдельные положения Закона, в частности:

- части второй, пункта 2 части четвертой статьи 4, противоречащие статье 6, части второй статьи 19, пункту 33 части первой, части второй статьи 85, части пятой статьи 89 Конституции Украины;

- части четвертой статьи 1, части пятой статьи 4, противоречащие пункту 21 части первой статьи 92 Конституции Украины;

- части четвертой статьи 1, части первой статьи 24, противоречащие части второй статьи 19, части пятой статьи 89 Конституции Украины;

- части первой статьи 18, части девятой статьи 23, противоречащие статье 19 Конституции Украины;

- пункта 3 части первой статьи 12, частей первой, четвертой статьи 19, части второй статьи 37, противоречащие части первой статьи 6, статье 21, части второй статьи 85 Конституции Украины;

- частей первой, второй статьи 18, части первой статьи 19, статьи 20, пункта 2 части третьей статьи 24, противоречащие статьям 6, 21, 31, части второй статьи 85, частям третьей, четвертой статьи 89 Конституции Украины;

- пунктов 1, 2 части второй, пунктов 2, 3 части третьей статьи 24, статей 26, 27, части третьей статьи 29, частей первой, второй статьи 37, противоречащие положениям статьи 111 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Председатель Верховной Рады Украины,

ученые Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Рассматривая вопросы, поднятые в конституционном представлении, Конституционный Суд Украины руководствуется положениями части первой статьи 152 Конституции Украины, согласно которым законы и иные правовые акты признаются неконституционными полностью или в отдельной части, если они не соответствуют Конституции Украины либо если была нарушена установленная Основным Законом Украины процедура их рассмотрения, принятия или вступления их в силу.

3.1. В Конституции Украины определены полномочия Президента Украины в законодательном процессе. В частности, как глава государства он имеет право законодательной инициативы в парламенте, право вето, осуществляет подписание и официальное обнародование законов. Исходя из положений частей первой, второй, третьей статьи 94 Конституции Украины подписание и официальное обнародование Президентом Украины закона по своей правовой сути является процедурой, направленной на вступление его в силу. Вместе с тем эта процедура является принятием закона к исполнению Президентом Украины как гарантом соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина. Предоставление Президенту Украины права вето, полномочий по подписанию и официальному обнародованию закона следует рассматривать также как элемент механизма сдержек и противовесов в осуществлении власти. Однако Конституция Украины не поставила в зависимость от воли Президента Украины завершение процедуры вступления закона в силу. Часть четвертая статьи 94 Конституции Украины предусматривает альтернативную процедуру вступления закона в силу в случае, если Президент Украины не подписал и официально не обнародовал его после повторного рассмотрения и принятия Верховной Радой Украины не менее чем двумя третями от ее конституционного состава. Положение части четвертой статьи 94 Конституции Украины, согласно которому в случае если Президент Украины не подписал такой закон, он безотлагательно официально обнародуется Председателем Верховной Рады Украины и публикуется за его подписью, следует понимать как предусматривающее официальное обнародование и опубликование закона иным образом, а именно: безотлагательными действиями другого должностного лица государства — Председателя Верховной Рады Украины и за его подписью.

3.2. Рассматривая положение части четвертой статьи 94 Основного Закона Украины об официальном обнародовании и опубликовании закона за подписью Председателя Верховной Рады Украины, Конституционный Суд Украины учитывает правовые позиции, изложенные в его решениях от 7 июля 2009 года № 17-рп/2009 и 14 июля 2009 года № 18-рп/2009, согласно которым в случае принятия Верховной Радой Украины закона повторно, когда к нему было применено право вето, официальному обнародованию и опубликованию подлежит именно повторно принятый закон с датой его повторного принятия. Указание в повторно принятом и

опубликованном законе иной даты является нарушением конституционной процедуры вступления его в силу.

Учитывая это, Конституционный Суд Украины пришел к заключению, что повторно рассмотренный закон должен содержать дату его повторного принятия и подпись Председателя Верховной Рады Украины, которая является свидетельством соответствия содержания закона принятому парламентом решению. Наличие даты повторного принятия закона и указанной подписи является основанием для подписания и официального обнародования закона Президентом Украины. В случае если Президент Украины не подписал такой закон, он безотлагательно официально обнародуется Председателем Верховной Рады Украины и публикуется за его подписью. При этом наличие подписи Председателя Верховной Рады Украины под текстом закона для его официального обнародования и опубликования является обязательным.

Закон был официально опубликован по дате его первого принятия 15 января 2009 года, а не повторного рассмотрения — 3 марта 2009 года, и без подписи Председателя Верховной Рады Украины. Следовательно, отсутствие под текстом Закона, принятого по результатам повторного рассмотрения, надлежащей даты и подписи Председателя Верховной Рады Украины является нарушением установленной частью четвертой статьи 94 Основного Закона Украины процедуры вступления его в силу, что в соответствии с частью первой статьи 152 Конституции Украины является основанием для признания Закона неконституционным полностью.

**4.** В результате признания неконституционным Закона полностью на основании нарушения установленной Основным Законом Украины процедуры вступления его в силу нет необходимости в рассмотрении других вопросов, поднятых в конституционном представлении.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Закон Украины «О временных следственных комиссиях, специальной временной следственной комиссии и временных специальных комиссиях Верховной Рады Украины» от 15 января 2009 года № 890—VI.

**2.** Закон Украины «О временных следственных комиссиях, специальной временной следственной комиссии и временных специальных комиссиях Верховной Рады Украины» от 15 января 2009 года № 890—VI, признанный неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

**3.** Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 20-рп/2009 dated September 10, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — pursuant to Article 150 of the Constitution, and Articles 13, 39, 40 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» applied to the Constitutional Court with a petition to recognise the Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 890—VI dated January 15, 2009 (hereinafter referred to as «the Law») as non-conforming with the Constitution both in its entirety and in individual parts thereof.

The Constitution provides for the authorities of the President of Ukraine related to the law-making process. Namely, being the Head of State the President has a right of a legislative initiative in the parliament and a right to veto, to sign and to promulgate laws. Pursuant to provisions of Articles 94.1, 94.2 and 94.3 of the Constitution, signing and official promulgation of a law by the President of Ukraine in terms of the legal nature form the procedure aimed at ensuring the law entering into force. At the same time, this procedure means that the President of Ukraine, as the guarantor of observance of the Constitution, human and citizen's rights and freedoms, undertakes to implement the law. Granting to the President the right to veto and authorities to sign and officially promulgate laws should be seen also as an element of the checks and balances mechanism in the exercise of power. However, the Constitution does not provide for the direct dependence of the process of the law entering into legal force on the President's of Ukraine will. According to Article 94.4, there exists an alternative procedure of the law entering into force when the President of Ukraine fails to sign and officially promulgate the law after it has been repeatedly considered and passed by not less than two thirds of the constitutional membership of the Verkhovna Rada of Ukraine. Provisions of Article 94.4 of the Constitution, pursuant to which in the event when the President of Ukraine fails to sign the law, it is to be officially promulgated by the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine without delay and published with his/her signature, should be understood as a provision that envisages official promulgation and publication of the law by other means, namely — through immediate action of another state official, the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine with his/her signature.

The Constitutional Court of Ukraine has concluded that the repeatedly considered law has to contain the date of its repeat passage and the signature of the

Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine that confirms the compliance of the contents of the law that was passed with the decision that was adopted by the parliament. The availability of the date of the repeat passage of the law and the aforementioned signature constitutes the grounds for signing and official promulgation of the law by the President of Ukraine. When the President of Ukraine fails to sign such law, the latter is to be immediately officially promulgated by the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine and to be published with his/her signature. It should be emphasised that the presence of the signature of the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine under the text of the law is mandatory for the purposes of its official promulgation and publication.

The Law was officially promulgated stating the date of its first passage — January 15, 2009 — and not the date of its repeat passage — March 3, 2009 — and it was not signed by the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine. Consequently, the absence of the proper date and the signature of the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine under the law that was passed after its repeat consideration is a violation of the procedure for the law entering into force as provided for in Article 94.4 of the Constitution, which — pursuant to Article 152.1 of the Constitution — constitutes the grounds for recognising the law unconstitutional in its entirety.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 890–VI dated January 15, 2009.

2. The Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 890–VI dated January 15, 2009 that was recognised unconstitutional loses its effect on the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
частини третьої статті 14 Закону України  
«Про телебачення і радіомовлення»**

м. Київ

Справа № 1-41/2009

15 вересня 2009 року

№ 21-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, доповідача, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759—XII в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 12 січня 2006 року № 3317—IV (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 10, ст. 43; 2006 р., № 18, ст. 155).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 52 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення».

Заслухавши суддю-доповідача Стрижак А. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**у с т а н о в и в:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — 52 народних депутати України — порушив питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України «Про телеба-

чення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759—ХІІ в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 12 січня 2006 року № 3317—ІV (далі — Закон).

Оспорюваними положеннями Закону встановлено, що керівники Національної телекомпанії України (далі — Телекомпанія) та Національної радіокомпанії України (далі — Радіокомпанія) призначаються на посади і звільняються з посад Президентом України за поданням Верховної Ради України; кандидатури на посади керівників Телекомпанії, Радіокомпанії визначають і вносять до Верховної Ради України громадські ради Телекомпанії та Радіокомпанії; пропозиції про звільнення з посад керівників Телекомпанії, Радіокомпанії з відповідним обґрунтуванням готують і вносять до Верховної Ради України громадські ради Телекомпанії та Радіокомпанії.

На думку авторів клопотання, повноваження Президента України та Верховної Ради України визначаються виключно Конституцією України, аналіз змісту положень якої свідчить, що Верховна Рада України не наділена повноваженнями вносити подання Президенту України про призначення на посади та звільнення з посад керівників Телекомпанії, Радіокомпанії, а глава держави не уповноважений призначати на посади і звільняти з посад цих керівників.

У конституційному поданні зазначено, що Телекомпанія та Радіокомпанія є державними підприємствами (частина перша статті 14 Закону), управління якими, в тому числі призначення на посади та звільнення з посад їх керівників, належить до повноважень Кабінету Міністрів України. Проте згідно з оспорюваними положеннями Закону Президент України призначає на посади і звільняє з посад керівників Телекомпанії та Радіокомпанії, тобто фактично здійснює управління конкретними об'єктами державної власності.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що частина третя статті 14 Закону не відповідає статтям 8, 19, 85, 106, 116 Конституції України, та просить визнати її неконституційною.

2. З метою повного і всебічного розгляду обставин справи Конституційний Суд України дослідив і проаналізував позиції Президента України, Голови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Державного комітету телебачення та радіомовлення України, а також додаткові матеріали, надані Телекомпанією і Радіокомпанією.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

Україна є правовою державою; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та зако-

нами України (стаття 1, частина друга статті 6, частина друга статті 8, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Повноваження Президента України та Верховної Ради України, передбачені Конституцією України, охоплюють у встановлених нею межах певні сфери державної політики, в тому числі телебачення та радіомовлення.

Засади утворення і діяльності засобів масової інформації визначаються виключно законами України (пункт 11 частини першої статті 92 Основного Закону України). Одним із них є Закон, відповідно до частини першої статті 7 якого Верховна Рада України визначає державну політику щодо телебачення і радіомовлення, законодавчі основи її реалізації. До структури національного телебачення та радіомовлення України входять, зокрема, Телекомпанія і Радіокомпанія, які є державними підприємствами (частина перша статті 14 Закону) та належать до державних засобів масової інформації, сфера діяльності яких спрямована на забезпечення здійснення політики держави в галузі телерадіомовлення.

Особливий характер державної політики щодо телебачення і радіомовлення підтверджується закріпленням на конституційному рівні участі Президента України та Верховної Ради України у формуванні органів, які реалізують цю політику. Такими органами є Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (далі — Національна рада) та Державний комітет телебачення та радіомовлення України (далі — Держкомтелерадіо).

Національна рада є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, який здійснює функції стосовно участі у розробці і реалізації державної політики у сфері телерадіомовлення (статті 1, 13, 14, 15 Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення»).

Порядок формування Національної ради визначено Конституцією України: Верховна Рада України призначає на посади та звільняє з посад половину її складу, іншу половину — призначає на посади та звільняє з посад Президент України (пункт 20 частини першої статті 85, пункт 13 частини першої статті 106). Такі дії Президента України та Верховної Ради України є одним із способів здійснення ними повноважень у сфері телерадіомовлення.

Держкомтелерадіо — центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом із забезпечення реалізації державної політики в інформаційній сфері, який відповідно до покладених завдань координує діяльність державних засобів масової інформації (пункт 1, підпункт 13 пункту 4 Положення про Держкомтелерадіо, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 року № 897).

Голову Держкомтелерадіо призначає на посаду Верховна Рада України за поданням Прем'єр-міністра України (пункт 12 частини першої статті 85 Конституції України). Таким чином, одним із повноважень, які парламент та глава уряду здійснюють у сфері телерадіомовлення, є їх участь у призначенні Голови Держкомтелерадіо.

Системний аналіз конституційних норм, які визначають повноваження Президента України та Верховної Ради України у сфері телерадіомов-

лення, дає підстави для висновку, що ці інститути державної влади мають діяти в межах конституційних повноважень, зокрема, щодо участі у формуванні лише тих органів, які передбачені Конституцією України.

В Основному Законі України закріплено виключний перелік посадових осіб, у призначенні та звільненні яких безпосередньо беруть участь Президент України та Верховна Рада України, що свідчить про неможливість розширення на законодавчому рівні цього переліку. Це узгоджується з правовими позиціями, викладеними в рішеннях Конституційного Суду України, в яких неодноразово йшлося про встановлення лише Конституцією України повноважень Президента України та Верховної Ради України. Так, у Рішенні від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 Конституційний Суд України зазначив, що відповідно до Конституції України повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, а це унеможливує прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (пункт 2 мотивувальної частини). У Рішенні Конституційного Суду України від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 наголошено, що повноваження Верховної Ради України, як і повноваження Президента України, визначаються Конституцією України (підпункт 4.2 пункту 4 мотивувальної частини). У Рішенні Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 вказано, що відповідно до пункту 31 частини першої статті 106 Конституції України повноваження Президента України визначаються лише Основним Законом України (пункт 6 мотивувальної частини).

Участь глави держави та органу законодавчої влади у процедурі призначення на посади та звільнення з посад керівників Телекомпанії, Радіокомпанії Конституцією України не передбачена. Отже, положення частини третьої статті 14 Закону, які встановлюють такі повноваження Президента України та Верховної Ради України, є неконституційними.

4. У процесі розгляду справи Конституційний Суд України з тих же підстав виявив невідповідність Конституції України положення абзацу другої частини другої статті 14 Закону щодо участі Верховної Ради України та Президента України у формуванні та затвердженні персонального складу громадських рад Телекомпанії та Радіокомпанії. За таких обставин Конституційний Суд України вважає за необхідне відповідно до частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» визнати неконституційними зазначені положення абзацу другої частини другої статті 14 Закону.

Таким чином, окремі положення частин другої, третьої статті 14 Закону є такими, що суперечать статтям 8, 19, 85, 106 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152 Конституції України, статтями 51, 61, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзацу другої частини другої, частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від

21 грудня 1993 року № 3759—ХІІ в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 12 січня 2006 року № 3317—ІV стосовно визначення повноважень Президента України і Верховної Ради України у формуванні та затвердженні персонального складу громадських рад Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України та участі Президента України і Верховної Ради України у процедурі призначення на посади та звільнення з посад керівників Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України.

**2.** Положення абзацу другого частини другої, частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759—ХІІ в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 12 січня 2006 року № 3317—ІV, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**3.** Рекомендувати Верховній Раді України в законодавчому порядку врегулювати питання про порядок формування персонального складу громадських рад Національної телекомпанії України та Національної радіокомпанії України.

**4.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
части третьей статьи 14 Закона Украины  
«О телевидении и радиовещании» по конституционному  
представлению 52 народных депутатов Украины

г. Киев

Дело № 1-41/2009

15 сентября 2009 года

№ 21-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, докладчика, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) части третьей статьи 14 Закона Украины «О телевидении и радиовещании» от 21 декабря 1993 года № 3759—XII в редакции Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О телевидении и радиовещании» от 12 января 2006 года № 3317—IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 1994 г., № 10, ст. 43; 2006 г., № 18, ст. 155) по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 52 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности части третьей статьи 14 Закона Украины «О телевидении и радиовещании».

Заслушав судью-докладчика Стрижака А. А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л :**

1. Субъект права на конституционное представление — 52 народных депутата Украины — поднял вопрос о соответствии Конституции Украи-

ны (конституционности) части третьей статьи 14 Закона Украины «О телевидении и радиовещании» от 21 декабря 1993 года № 3759—XII в редакции Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О телевидении и радиовещании» от 12 января 2006 года № 3317—IV (далее — Закон).

Оспариваемыми положениями Закона установлено, что руководители Национальной телекомпании Украины (далее — Телекомпания) и Национальной радиокompании Украины (далее — Радиокompания) назначаются на должности и освобождаются от должностей Президентом Украины по представлению Верховной Рады Украины; кандидатуры на должности руководителей Телекомпании, Радиокompании определяют и вносят в Верховную Раду Украины общественные советы Телекомпании и Радиокompании; предложения об освобождении от должностей руководителей Телекомпании, Радиокompании с соответствующим обоснованием готовят и вносят в Верховную Раду Украины общественные советы Телекомпании и Радиокompании.

По мнению авторов ходатайства, полномочия Президента Украины и Верховной Рады Украины определяются исключительно Конституцией Украины, анализ содержания положений которой свидетельствует, что Верховная Рада Украины не наделена полномочиями вносить представления Президенту Украины о назначении на должности и освобождении от должностей руководителей Телекомпании, Радиокompании, а глава государства не уполномочен назначать на должности и освобождать от должностей этих руководителей.

В конституционном представлении указано, что Телекомпания и Радиокompания являются государственными предприятиями (часть первая статьи 14 Закона), управление которыми, в том числе назначение на должности и освобождение от должностей их руководителей, относится к полномочиям Кабинета Министров Украины. Тем не менее согласно оспариваемым положениям Закона Президент Украины назначает на должности и освобождает от должностей руководителей Телекомпании и Радиокompании, то есть фактически осуществляет руководство конкретными объектами государственной собственности.

Субъект права на конституционное представление считает, что часть третья статьи 14 Закона не соответствует статьям 8, 19, 85, 106, 116 Конституции Украины, и просит признать ее неконституционной.

2. С целью полного и всестороннего рассмотрения обстоятельств дела Конституционный Суд Украины исследовал и проанализировал позиции Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины, Кабинета Министров Украины, Национального совета Украины по вопросам телевидения и радиовещания, Государственного комитета телевидения и радиовещания Украины, а также дополнительные материалы, предоставленные Телекомпанией и Радиокompанией.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

Украина есть правовое государство; органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей; органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 1, часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 8, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины).

Полномочия Президента Украины и Верховной Рады Украины, предусмотренные Конституцией Украины, охватывают в установленных ею пределах определенные сферы государственной политики, в том числе телевидение и радиовещание.

Основы создания и деятельности средств массовой информации определяются исключительно законами Украины (пункт 11 части первой статьи 92 Основного Закона Украины). Одним из них является Закон, согласно части первой статьи 7 которого Верховная Рада Украины определяет государственную политику в отношении телевидения и радиовещания, законодательные основы ее реализации. В структуру национального телевидения и радиовещания Украины входят, в частности, Телекомпания и Радиоккомпания, которые являются государственными предприятиями (часть первая статьи 14 Закона) и относятся к государственным средствам массовой информации, сфера деятельности которых направлена на обеспечение осуществления политики государства в области телерадиовещания.

Особый характер государственной политики в отношении телевидения и радиовещания подтверждается закреплением на конституционном уровне участия Президента Украины и Верховной Рады Украины в формировании органов, реализующих эту политику. Такими органами являются Национальный совет Украины по вопросам телевидения и радиовещания (далее — Национальный совет) и Государственный комитет телевидения и радиовещания Украины (далее — Госкомтелерадио).

Национальный совет является конституционным, постоянно действующим коллегиальным органом, который осуществляет функции относительно участия в разработке и реализации государственной политики в сфере телерадиовещания (статьи 1, 13, 14, 15 Закона Украины «О Национальном совете Украины по вопросам телевидения и радиовещания»).

Порядок формирования Национального совета определен Конституцией Украины: Верховная Рада Украины назначает на должности и освобождает от должностей половину его состава, вторую половину — назначает на должности и освобождает от должностей Президент Украины (пункт 20 части первой статьи 85, пункт 13 части первой статьи 106). Такие действия Президента Украины и Верховной Рады Украины являются одним из способов осуществления ими полномочий в сфере телерадиовещания.

Госкомтелерадио — центральный орган исполнительной власти со специальным статусом по обеспечению реализации государственной политики в информационной сфере, который согласно возложенным

задачам координирует деятельность государственных средств массовой информации (пункт 1, подпункт 13 пункта 4 Положения о Госкомтелерадио, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 11 июля 2007 года № 897).

Председателя Госкомтелерадио назначает на должность Верховная Рада Украины по представлению Премьер-министра Украины (пункт 12 части первой статьи 85 Конституции Украины). Таким образом, одним из полномочий, которые парламент и глава правительства осуществляют в сфере телерадиовещания, является их участие в назначении Председателя Госкомтелерадио.

Системный анализ конституционных норм, определяющих полномочия Президента Украины и Верховной Рады Украины в сфере телерадиовещания, дает основания для заключения, что эти институты государственной власти должны действовать в пределах конституционных полномочий, в частности, по участию в формировании только тех органов, которые предусмотрены Конституцией Украины.

В Основном Законе Украины закреплён исключительный перечень должностных лиц, в назначении и освобождении которых непосредственно принимают участие Президент Украины и Верховная Рада Украины, что свидетельствует о невозможности расширения на законодательном уровне данного перечня. Это согласуется с правовыми позициями, изложенными в решениях Конституционного Суда Украины, в которых неоднократно речь шла об установлении только Конституцией Украины полномочий Президента Украины и Верховной Рады Украины. Так, в Решении от 10 апреля 2003 года № 7-рп/2003 Конституционный Суд Украины указал, что согласно Конституции Украины полномочия Президента Украины исчерпывающе определены Конституцией Украины, а это делает невозможным принятие законов, которые устанавливали бы иные его полномочия (пункт 2 мотивировочной части). В Решении Конституционного Суда Украины от 7 апреля 2004 года № 9-рп/2004 подчеркивается, что полномочия Верховной Рады Украины, как и полномочия Президента Украины, определяются Конституцией Украины (подпункт 4.2 пункта 4 мотивировочной части). В Решении Конституционного Суда Украины от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 указано, что в соответствии с пунктом 31 части первой статьи 106 Конституции Украины полномочия Президента Украины определяются только Основным Законом Украины (пункт 6 мотивировочной части).

Участие главы государства и органа законодательной власти в процедуре назначения на должности и освобождения от должностей руководителей Телекомпании, Радиокомпании Конституцией Украины не предусмотрено. Следовательно, положения части третьей статьи 14 Закона, которые устанавливают такие полномочия Президента Украины и Верховной Рады Украины, являются неконституционными.

4. В процессе рассмотрения дела Конституционный Суд Украины по тем же основаниям выявил несоответствие Конституции Украины положения абзаца второго части второй статьи 14 Закона об участии Верховной Рады Украины и Президента Украины в формировании и утвержде-

нии персонального состава общественных советов Телекомпании и Радиокompании. При таких обстоятельствах Конституционный Суд Украины считает необходимым согласно части третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» признать неконституционными указанные положения абзаца второго части второй статьи 14 Закона.

Таким образом, отдельные положения частей второй, третьей статьи 14 Закона противоречат статьям 8, 19, 85, 106 Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152 Конституции Украины, статьями 51, 61, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения абзаца второго части второй, части третьей статьи 14 Закона Украины «О телевидении и радиовещании» от 21 декабря 1993 года № 3759–ХІІ в редакции Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О телевидении и радиовещании» от 12 января 2006 года № 3317–ІV об определении полномочий Президента Украины и Верховной Рады Украины в формировании и утверждении персонального состава общественных советов Национальной телекомпании Украины и Национальной радиокompании Украины, а также участия Президента Украины и Верховной Рады Украины в процедуре назначения на должности и освобождения от должностей руководителей Национальной телекомпании Украины и Национальной радиокompании Украины.

2. Положения абзаца второго части второй, части третьей статьи 14 Закона Украины «О телевидении и радиовещании» от 21 декабря 1993 года № 3759–ХІІ в редакции Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О телевидении и радиовещании» от 12 января 2006 года № 3317–ІV, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Рекомендовать Верховной Раде Украины в законодательном порядке урегулировать вопрос о порядке формирования персонального состава общественных советов Национальной телекомпании Украины и Национальной радиокompании Украины.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 21-рп/2009 dated September 15, 2009 in the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph three Article 14 of the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting»*

Subject of the right to constitutional petition — 52 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 14.3 of the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» № 3759-XII dated December 21, 1993 in the wording of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» № 3317-IV dated January 12, 2006 (hereinafter referred to as «the Law»).

The disputed provisions of the Law read that heads of the National TV Company of Ukraine (hereinafter referred to as «the TV Company») and the National Radio Company of Ukraine (hereinafter referred to as «the Radio Company») are appointed to and dismissed from their offices by the President of Ukraine upon submission of the Verkhovna Rada of Ukraine; candidates for the heads of the TV Company and the Radio Company are nominated and submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine by the public councils of the TV Company and the Radio Company; proposals concerning dismissal of the heads of the TV Company and the Radio Company with respective justification are to be prepared and submitted to the Verkhovna Rada by the public councils of the TV Company and the Radio Company.

Ukraine is a law-based state; bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by this Constitution and in accordance with the laws of Ukraine; laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it; bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Article 1, 6.2, 8.2 and 19.2 of the Fundamental Law).

Authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine provided for in the Constitution regulate certain spheres of the state policy within the constitutionally established limits, including such sphere as television and radio broadcasting.

The principles of the establishment and activity of mass media are determined exclusively by the laws (Article 92.1.11 of the Fundamental Law). Such laws include the Law, pursuant to Article 7.1 of which the Verkhovna Rada of Ukraine determines the state policy on television and radio broadcasting as well as the legislative principles of its implementation. The structure of the national television and radio broadcasting in Ukraine includes inter alia the TV Company and the Radio Company that are state-owned enterprises (Article 14.1 of the Law) and belong to the public mass media, the sphere of activities of which is aimed at ensuring implementation of the state policy in the sphere of TV and radio broadcasting.

The special nature of the state policy on TV and radio broadcasting is further confirmed by the constitutionally envisaged participation of the President of

Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine in formation of the bodies implementing the respective policy. Such bodies are the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting (hereinafter referred to as «the National Council») and the State Committee on Television and Radio Broadcasting (hereinafter referred to as «the State Committee»).

The National Council is a constitutional standing collective body that performs its functions related to participation in development and implementation of the state policy in the sphere of TV and radio broadcasting (Articles 1, 13, 14, and 15 of the Law «On National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting»).

The procedure for the establishment of the National Council is determined by the Constitution: the Verkhovna Rada of Ukraine appoints to and dismisses from office one-half of the composition of the National Council, and the other half is appointed and dismissed by the President of Ukraine (Articles 85.1.20 and 106.1.13). Such actions of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine are one of the means of their exercising their authorities in the sphere of TV and radio broadcasting.

The State Committee is a central executive body with a special status ensuring implementation of the state policy in the information sphere that, pursuant to its tasks, coordinates activities of public mass media (sub-items 1 and 4.13 of the Provisions on the State Committee approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 897 dated July 11, 2007).

The Head of the State Committee is appointed to the office by the Verkhovna Rada of Ukraine after nomination by the Prime Minister of Ukraine (Article 85.1.12 of the Constitution). Therefore, one of the authorities exercised by the parliament and the head of government in the sphere of TV and radio broadcasting is their participation in appointment of the Head of the State Committee.

The system analysis of the constitutional norms defining authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine in the sphere of TV and radio broadcasting gives grounds to conclude that these state power institutions have to act within the limits of their constitutional authorities, namely with regard to participation in the establishment of only those bodies that are defined by the Constitution.

The Fundamental Law contains an exhaustive list of officials, whose appointment and dismissal require direct participation of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine, which means that it is impossible to extend this list at a legislative level. This is in line with the legal positions stated in the Constitutional Court decisions, in which it has repeatedly referred to the identification of authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine exclusively by the Constitution.

Participation of the Head of State and the legislature in the process of appointment to and dismissal from offices of the heads of the TV Company and the Radio Company is not provided for in the Constitution. Hence, provisions of Article 14.3 of the Law that provide for such authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine are unconstitutional.

During consideration of this case, the Constitutional Court established on the same grounds non-conformity with the Constitution of provisions of

Article 14.2 of the Law concerning participation of the Verkhovna Rada of Ukraine and the President of Ukraine in the establishment and approval of membership of the public councils of the TV Company and the Radio Company. In such circumstances, the Constitutional Court of Ukraine deems it necessary, pursuant to Article 61.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», to recognise the aforementioned provisions of paragraph 2 Article 14.2 of the Law unconstitutional.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of paragraph two Article 14.2, Article 14.3 of the Law «On Television and Radio Broadcasting» № 3759-XII dated December 21, 1993 in the wording of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» № 3317-IV dated January 12, 2006 concerning the definition of authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine related to formation and approval of membership of the public councils of the National TV Company of Ukraine and the National Radio Company of Ukraine, and participation of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine in the process of appointment to and dismissal from office of the heads of the National TV Company of Ukraine and the National Radio Company of Ukraine.

**2.** Provisions of paragraph 2 Article 14.2, Article 14.3 of the Law «On Television and Radio Broadcasting» № 3759-XII dated December 21, 1993 in the wording of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» № 3317-IV dated January 12, 2006 that were recognised unconstitutional lose their effect on the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

**3.** The Verkhovna Rada of Ukraine is recommended to legislatively regulate the procedure for formation of membership of the public councils of the National TV Company of Ukraine and the National Radio Company of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Постанови Кабінету Міністрів України  
«Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості»  
(справа про відчуження майна державних вугледобувних підприємств)

м. Київ  
29 вересня 2009 року  
№ 22-рп/2009

Справа № 1-45/2009

*Конституційний Суд України у складі суддів:*

**Стрижака** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича — доповідача, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430 (Офіційний вісник України, 2009 р., № 33, ст. 1144).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430.

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Президент України Указом «Про зупинення дії постанови Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2009 року № 430» від 29 травня 2009 року № 375 відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції

України зупинив дію Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430 (далі — Постанова) та звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати її такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною).

Постановою Кабінет Міністрів України затвердив перелік вугледобувних підприємств, майно яких підлягає продажу в 2009 році на відкритому аукціоні, та вирішив ряд питань, пов'язаних із забезпеченням продажу такого майна (пункти 1, 2, 3, 4). Крім того, Постановою внесено зміни до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2008 року № 1517 (пункт 5).

Обґрунтовуючи свою позицію, Президент України зазначає, що згідно з пунктом 5 статті 116 Конституції України Кабінет Міністрів України здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону. Верховна Рада України в межах повноважень, передбачених пунктом 3 частини першої статті 85, пунктом 7 частини першої статті 92 Конституції України, прийняла Закон України «Про приватизацію державного майна», в якому визначила, що об'єкти, які мають загальнодержавне значення, не підлягають приватизації. До таких об'єктів належать майнові комплекси підприємств, їх структурні підрозділи, основним видом діяльності яких є виробництво товарів (робіт, послуг), що мають загальнодержавне значення, зокрема корисних копалин загальнодержавного значення (частина друга статті 5 вказаного закону).

На думку глави держави, видавши Постанову, Кабінет Міністрів України перебрав на себе повноваження Верховної Ради України, оскільки затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, віднесено до повноважень парламенту (пункт 36 частини першої статті 85 Конституції України). Змінювати такий перелік, а саме вилучати з нього відповідні об'єкти з метою подальшого їх продажу, може виключно Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади. З цих підстав вирішення питання про відчуження об'єктів державної власності Постановою суперечить статті 75, пунктам 3, 36 частини першої статті 85 Конституції України.

Як узвано в конституційному поданні, діючи в такий спосіб, Кабінет Міністрів України порушив і вимоги частини другої статті 6, частини другої статті 19, пунктів 5, 10 статті 116, частини першої статті 117 Конституції України.

**2.** Щодо поставлених у конституційному поданні питань свої позиції висловили Кабінет Міністрів України та Фонд державного майна України.

**3.** У Конституції України зазначено, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6), виключно законами України визначається правовий режим власності (пункт 7 частини першої статті 92), управління об'єктами державної власності відповідно до закону здійснює Кабінет Міністрів України (пункт 5 статті 116), затвердження переліку об'єктів права дер-

жальної власності, що не підлягають приватизації, належить до повноважень Верховної Ради України (пункт 36 частини першої статті 85).

У розвиток вказаних конституційних положень Верховна Рада України прийняла закони України «Про приватизацію державного майна», «Про Державну програму приватизації», «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», «Про управління об'єктами державної власності» та інші.

**4.** Власність є матеріальною основою суспільного розвитку, а питання володіння, користування і розпорядження нею — ключовими у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Здійснення права державної власності включає відчуження державного майна, яке реалізується органами державної влади та іншими уповноваженими на це суб'єктами. Чинне законодавство передбачає відчуження державного майна шляхом приватизації та звичайне (неприватизаційне) відчуження.

Під приватизацією державного майна розуміється відчуження майна, що перебуває у державній власності, і майна, що належить Автономній Республіці Крим, на користь фізичних та юридичних осіб з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів на структурну перебудову економіки України (стаття 1 Закону України «Про приватизацію державного майна»). Приватизація державного майна є суспільно значимим процесом, у ході якого здійснюється роздержавлення власності, вирішуються питання пільгової участі членів трудових колективів у її придбанні та їх соціального захисту.

Вказаним законом визначено, що приватизації підлягають, зокрема, підприємства як єдині майнові комплекси, до складу яких входять усі види майна, призначені для їх діяльності, а також цехи, виробництва, дільниці, інші підрозділи, якщо в разі їх виділення не порушується технологічна єдність виробництва з основної спеціалізації підприємства (частина перша статті 5). Кошти, одержані від приватизації державного майна, зараховуються до Державного бюджету України у повному обсязі (частина перша статті 23 зазначеного закону). Відчуження державного майна у формі приватизації здійснюється у порядку, визначеному законами України з питань приватизації.

Під звичайним (неприватизаційним) відчуженням об'єктів державної власності слід розуміти передачу права власності на матеріальні активи, що відповідно до законодавства визнаються основними фондами (засобами), яке здійснюється шляхом продажу цього майна юридичним чи фізичним особам, за винятком державного майна, що підлягає приватизації, та іншого майна, щодо якого законодавством встановлена заборона на відчуження. Звичайне (неприватизаційне) відчуження державного майна не має ознак соціальної значимості, воно є однією з форм розпорядження ним виходячи з суто господарських чи економічних інтересів суб'єктів господарювання та управління державним майном, яким і надходять грошові кошти. Підстави і порядок здійснення звичайного (неприватизаційного) відчуження державного майна регулюється Господарським кодексом України, Законом України «Про управління об'єктами державної власності», Порядком відчуження об'єктів державної влас-

ності, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2007 року № 803, та іншими актами законодавства.

Конституційний Суд України виходить з того, що повноваження з управління об'єктами державної власності, зокрема щодо встановлення порядку їх відчуження та списання, покладені на Кабінет Міністрів України. Державну політику у сфері приватизації здійснює Фонд державного майна України, його регіональні відділення та представництва, які організовують і проводять приватизаційне відчуження майна.

5. Чинним законодавством визначено, що підприємства гірничодобувної промисловості можуть перебувати у різних формах власності. Гірничим підприємством є цілісний технічно та організаційно відокремлений майновий комплекс засобів і ресурсів для видобутку корисних копалин, будівництва та експлуатації об'єктів із застосуванням гірничих технологій (шахта, рудник, копальня, кар'єр тощо). Приватизація таких підприємств має здійснюватися з урахуванням особливостей приватизації об'єктів гірничодобувної промисловості відповідно до законодавства про приватизацію. Не підлягає приватизації майно державних галузевих і регіональних гірничорятувальних служб, а також майно державних наукових установ із забезпечення безпеки робіт гірничої промисловості (абзац тринадцятий частини першої статті 1, стаття 6 Гірничого закону України, стаття 2 Закону України «Про приватизацію державного майна»).

Такий підхід законодавця до приватизації підприємств гірничодобувної промисловості дістав своє відображення у переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, затвердженому Законом України від 7 липня 1999 року (зі змінами), який не встановив заборони щодо приватизації жодного вугледобувного підприємства із зазначених у Постанові.

Таким чином, законами України визначено, що державні підприємства з видобутку вугілля і шахти як структурні підрозділи державних вугледобувних підприємств, що є майновими комплексами, можуть бути відчужені шляхом приватизації у встановленому законом порядку.

6. Досліджуючи Постанову, Конституційний Суд України дійшов висновку, що нею Кабінет Міністрів України передбачив відчуження структурних підрозділів державних вугледобувних підприємств у цілому як майнових комплексів, а не їх виокремленого майна, яке належить до основних фондів, та що визначена Постановою форма відчуження майна не є приватизацією державного майна відповідно до Закону України «Про приватизацію державного майна». У Постанові, по суті, закріплене звичайне (неприватизаційне) відчуження майна структурних підрозділів державних вугледобувних підприємств, що виключає можливість отримання їх працівниками гарантованих вказаним законом пільг на першочергове придбання акцій, соціального захисту при звільненні з ініціативи нового власника тощо. Постановою передбачається, що кошти від продажу майна вугледобувних підприємств спрямовуються до спеціального фонду

Міністерства вугільної промисловості України, а не до Державного бюджету України.

Конституційний Суд України вважає, що Кабінет Міністрів України, видавши Постанову, вийшов за межі своїх повноважень і здійснив управління об'єктами державної власності — майном вугледобувних підприємств усупереч положенням законів України «Про приватизацію державного майна», «Про управління об'єктами державної власності», Гірничого закону України, що не відповідає частині другій статті 19, пункту 5 статті 116 Основного Закону України. Положення пункту 5 статті 116 Конституції України щодо здійснення Кабінетом Міністрів України управління об'єктами державної власності відповідно до закону є приписом стосовно того, як має діяти Уряд України, здійснюючи повноваження щодо реалізації прав держави як власника, — не на власний розсуд, а згідно із законом, який регулює ці відносини.

Таким чином, Постанова, за винятком пункту 5, є такою, що не відповідає Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), пункти 1, 2, 3, 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430.

2. Пункти 1, 2, 3, 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
Постановления Кабинета Министров Украины  
«О предотвращении кризисных явлений в угольной промышленности»  
по конституционному представлению Президента Украины  
(дело об отчуждении имущества государственных  
угледобывающих предприятий)

г. Киев  
29 сентября 2009 года  
№ 22-рп/2009

Дело № 1-45/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича — докладчика, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «О предотвращении кризисных явлений в угольной промышленности» от 2 апреля 2009 года № 430 (Официальный вестник Украины, 2009 г., № 33, ст. 1144) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Постановления Кабинета Министров Украины «О предотвращении кризисных явлений в угольной промышленности» от 2 апреля 2009 года № 430.

Заслушав судью-докладчика Ткачука П. Н. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

**1.** Президент Украины Указом «О приостановлении действия постановления Кабинета Министров Украины от 2 апреля 2009 года № 430» от

29 мая 2009 года № 375 в соответствии с пунктом 15 части первой статьи 106 Конституции Украины приостановил действие Постановления Кабинета Министров Украины «О предотвращении кризисных явлений в угольной промышленности» от 2 апреля 2009 года № 430 (далее — Постановление) и обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать его не соответствующим Конституции Украины (неконституционным).

Постановлением Кабинет Министров Украины утвердил перечень угледобывающих предприятий, имущество которых подлежит продаже в 2009 году на открытом аукционе, и решил ряд вопросов, связанных с обеспечением продажи такого имущества (пункты 1, 2, 3, 4). Кроме того, Постановлением внесены изменения в Распоряжение Кабинета Министров Украины от 3 декабря 2008 года № 1517 (пункт 5).

Обосновывая свою позицию, Президент Украины указывает, что согласно пункту 5 статьи 116 Конституции Украины Кабинет Министров Украины осуществляет управление объектами государственной собственности в соответствии с законом. Верховная Рада Украины в пределах полномочий, предусмотренных пунктом 3 части первой статьи 85, пунктом 7 части первой статьи 92 Конституции Украины, приняла Закон Украины «О приватизации государственного имущества», в котором определила, что объекты, имеющие общегосударственное значение, не подлежат приватизации. К таким объектам относятся имущественные комплексы предприятий, их структурные подразделения, основным видом деятельности которых является производство товаров (работ, услуг), имеющих общегосударственное значение, в частности полезных ископаемых общегосударственного значения (часть вторая статьи 5 данного закона).

По мнению главы государства, издав Постановление, Кабинет Министров Украины взял на себя полномочия Верховной Рады Украины, поскольку утверждение перечня объектов права государственной собственности, не подлежащих приватизации, отнесено к полномочиям парламента (пункт 36 части первой статьи 85 Конституции Украины). Изменять такой перечень, а именно изымать из него соответствующие объекты с целью дальнейшей их продажи, может исключительно Верховная Рада Украины как единственный орган законодательной власти. На этих основаниях решение вопроса об отчуждении объектов государственной собственности Постановлением противоречит статье 75, пунктам 3, 36 части первой статьи 85 Конституции Украины.

Как указано в конституционном представлении, действуя таким способом, Кабинет Министров Украины нарушил и требования части второй статьи 6, части второй статьи 19, пунктов 5, 10 статьи 116, части первой статьи 117 Конституции Украины.

2. Относительно поднятых в конституционном представлении вопросов свои позиции изложили Кабинет Министров Украины и Фонд государственного имущества Украины.

3. В Конституции Украины указано, что органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в

установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины (часть вторая статьи 6), исключительно законами Украины определяется правовой режим собственности (пункт 7 части первой статьи 92), управление объектами государственной собственности в соответствии с законом осуществляет Кабинет Министров Украины (пункт 5 статьи 116), утверждение перечня объектов права государственной собственности, не подлежащих приватизации, относится к полномочиям Верховной Рады Украины (пункт 36 части первой статьи 85).

В развитие указанных конституционных положений Верховная Рада Украины приняла законы Украины «О приватизации государственного имущества», «О Государственной программе приватизации», «О перечне объектов права государственной собственности, не подлежащих приватизации», «Об управлении объектами государственной собственности» и другие.

**4.** Собственность является материальной основой общественного развития, а вопросы владения, пользования и распоряжения ею — ключевыми в деятельности органов государственной власти и органов местного самоуправления. Осуществление права государственной собственности включает отчуждение государственного имущества, которое реализуется органами государственной власти и другими уполномоченными на это субъектами. Действующее законодательство предусматривает отчуждение государственного имущества путем приватизации и обычное (неприватизационное) отчуждение.

Под приватизацией государственного имущества следует понимать отчуждение имущества, находящегося в государственной собственности, и имущества, принадлежащего Автономной Республике Крым, в пользу физических и юридических лиц с целью повышения социально-экономической эффективности производства и привлечения средств на структурную перестройку экономики Украины (статья 1 Закона Украины «О приватизации государственного имущества»). Приватизация государственного имущества является общественно значимым процессом, в ходе которого осуществляется разгосударствление собственности, решаются вопросы льготного участия членов трудовых коллективов в его приобретении и их социальной защиты.

Указанным законом определено, что приватизации подлежат, в частности, предприятия как единые имущественные комплексы, в состав которых входят все виды имущества, предназначенные для их деятельности, а также цеха, производства, участки, другие подразделения, если при их выделении не нарушается технологическое единство производства по основной специализации предприятия (часть первая статьи 5). Средства, полученные от приватизации государственного имущества, зачисляются в Государственный бюджет Украины в полном объеме (часть первая статьи 23 указанного закона). Отчуждение государственного имущества в форме приватизации осуществляется в порядке, определенном законами Украины по вопросам приватизации.

Под обычным (неприватизационным) отчуждением объектов государственной собственности следует понимать передачу права собственности

на материальные активы, которые в соответствии с законодательством признаются основными фондами (средствами), осуществляемую путем продажи этого имущества юридическим или физическим лицам, за исключением государственного имущества, подлежащего приватизации, и другого имущества, в отношении которого законодательством установлен запрет на отчуждение. Обычное (неприватизационное) отчуждение государственного имущества не имеет признаков социальной значимости, оно является одной из форм распоряжения им исходя из сугубо хозяйственных или экономических интересов субъектов хозяйствования и управления государственным имуществом, которым и поступают денежные средства. Основания и порядок осуществления обычного (неприватизационного) отчуждения государственного имущества регулируются Хозяйственным кодексом Украины, Законом Украины «Об управлении объектами государственной собственности», Порядком отчуждения объектов государственной собственности, утвержденным Постановлением Кабинета Министров Украины от 6 июня 2007 года № 803, и иными актами законодательства.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что полномочия по управлению объектами государственной собственности, в частности по установлению порядка их отчуждения и списания, возложены на Кабинет Министров Украины. Государственную политику в сфере приватизации осуществляет Фонд государственного имущества Украины, его региональные отделения и представительства, которые организывают и проводят приватизационное отчуждение имущества.

5. Действующим законодательством определено, что предприятия горнодобывающей промышленности могут находиться в разных формах собственности. Горным предприятием является целостный технически и организационно обособленный имущественный комплекс средств и ресурсов для добычи полезных ископаемых, строительства и эксплуатации объектов с применением горных технологий (шахта, рудник, прииск, карьер и т. п.). Приватизация таких предприятий может осуществляться с учетом особенностей приватизации объектов горнодобывающей промышленности в соответствии с законодательством о приватизации. Не подлежит приватизации имущество государственных отраслевых и региональных горноспасательных служб, а также имущество государственных научных учреждений по обеспечению безопасности работ горной промышленности (абзац тринадцатый части первой статьи 1, статья 6 Горного закона Украины, статья 2 Закона Украины «О приватизации государственного имущества»).

Такой подход законодателя к приватизации предприятий горнодобывающей промышленности получил свое отображение в перечне объектов права государственной собственности, не подлежащих приватизации, утвержденном Законом Украины от 7 июля 1999 года (с изменениями), который не установил запрет на приватизацию ни одного угледобывающего предприятия из указанных в Постановлении.

Таким образом, законами Украины определено, что государственные предприятия по добыче угля и шахты как структурные подразделения го-

сударственных угледобывающих предприятий, которые являются имущественными комплексами, могут быть отчуждены путем приватизации в установленном законом порядке.

6. Исследуя Постановление, Конституционный Суд Украины пришел к заключению, что им Кабинет Министров Украины предусмотрел отчуждение структурных подразделений государственных угледобывающих предприятий в целом как имущественных комплексов, а не их выделенного имущества, принадлежащего к основным фондам, и что определенная Постановлением форма отчуждения имущества не является приватизацией государственного имущества в соответствии с Законом Украины «О приватизации государственного имущества». В Постановлении, по сути, закреплено обычное (неприватизационное) отчуждение имущества структурных подразделений государственных угледобывающих предприятий, которое исключает возможность получения их работниками гарантированных указанным законом льгот на первоочередное приобретение акций, социальную защиту при увольнении по инициативе нового собственника и т. п. Постановлением предусматривается, что средства от продажи имущества угледобывающих предприятий направляются в специальный фонд Министерства угольной промышленности Украины, а не в Государственный бюджет Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что Кабинет Министров Украины, издав Постановление, превысил свои полномочия и осуществил управление объектами государственной собственности — имуществом угледобывающих предприятий вопреки положениям законов Украины «О приватизации государственного имущества», «Об управлении объектами государственной собственности», Горного закона Украины, что не соответствует части второй статьи 19, пункту 5 статьи 116 Основного Закона Украины. Положение пункта 5 статьи 116 Конституции Украины об осуществлении Кабинетом Министров Украины управления объектами государственной собственности в соответствии с законом является предписанием относительно того, как должно действовать Правительство Украины, осуществляя полномочия по реализации прав государства как собственника, — не по собственному усмотрению, а согласно закону, регулирующему эти отношения.

Таким образом, Постановление, за исключением пункта 5, является не соответствующим Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) пункты 1, 2, 3, 4 Постановления Кабинета Министров Украины «О предотвращении кризисных явлений в угольной промышленности» от 2 апреля 2009 года № 430.

2. Пункты 1, 2, 3, 4 Постановления Кабинета Министров Украины «О предотвращении кризисных явлений в угольной промышленности» от 2 апреля 2009 года № 430, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 22-рп/2009 dated September 29, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» (case on alienation of property of state coal mining enterprises)*

The President of Ukraine, pursuant to the Article 106.1.15 of the Constitution, suspended the effect of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» № 430 dated April 2, 2009 (hereinafter referred to as «the Resolution») with the Decree «On suspension of the effect of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 430 dated April 2, 2009» and applied to the Constitutional Court with a petition to recognise it as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

In its Resolution the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the list of the coal mining enterprises, the property of which was to be offered for sale at a public auction in 2009 and decided a number of issues on ensuring the sale of such a property (items 1, 2, 3, 4). Furthermore, the Resolution amended the Directive of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1517 (item 5) dated December 3, 2008.

The Constitution of Ukraine specifies that bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by this Constitution and in accordance with the laws (Article 6.2), the legal regime of property is determined exclusively by the laws of Ukraine (Article 92.1.7), the Cabinet of Ministers of Ukraine in accordance with the law administers the management of objects of state property (Article 116.5), the Verkhovna Rada of Ukraine confirms the list of objects owned by the State that are not subject to privatisation (Article 85.1.36).

Following the above-mentioned constitutional provisions the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the laws «On Privatisation of State Property», «On the

State Privatisation Program», «On the List of the State Property Objects which are not Subject to Privatisation», «On Managing Objects that are in State Ownership» and others.

Property is a material base of the social development and the issues of its possession, use and disposition are the key aspects of the activity of state bodies and bodies of local self-government. The execution of the right of state property includes alienation of the state property which is exercised by state bodies and other subjects authorised to do so. The current legislation envisages alienation of the state property through privatisation and regular (non-privatisation) alienation.

Privatisation of the state property implies alienation of the state-owned property and property, which belongs to the Autonomous Republic of Crimea, in favor of individuals and legal entities aimed at increasing the social-economic effectiveness of industry and involving financial resources for structural reorganisation of the economy of Ukraine (Article 1 of the Law «On Privatisation of State Property»). Privatisation of the state property is a socially important process, during which property denationalisation is realised and issues of privileged participation of the members of labor collectives in its acquisition and their social protection are resolved.

The above-mentioned law provides that the subjects of privatisation are enterprises as the sole property complexes, which include all types of property, intended for their activities, as well as workshops, production units, divisions, other subdivisions, if the technological unity of production, related to the main specialisation of the enterprise, is not disturbed in case of their separation (Article 5.1).

Funds, received from the privatisation of the state property, are entirely transferred to the State Budget of Ukraine (Article 23.1 of the mentioned law). The alienation of the state property in the form of privatisation is executed according to the procedure provided for by the laws of Ukraine on privatisation.

The regular (non-privatisation) alienation of the objects of the state property means the transfer of the right of ownership of the main funds, which according to the legislation are recognised the main funds. This transfer is fulfilled by means of the sale of the property to individuals and legal entities except for the state property subject to privatisation and other property, which pursuant to the legislation is prohibited for alienation. The regular (non-privatisation) alienation of the state property does not have the signs of the social importance. It is one of the forms of disposal of property exercised by the economic entity which manages the state property and is guided exclusively by its economic interests, and which receives funds from privatisation. The grounds and the order of the execution of the regular (non-privatisation) alienation of the state property is regulated by the Commercial Code of Ukraine, the Law «On Managing Objects of State Ownership», the Order of Alienation of the Objects of the State Property, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 803 dated June 6, 2007, and other legal acts.

The Cabinet of Ministers of Ukraine is empowered to manage the objects of state property, including establishment of an order of their alienation and writing off. The state policy in the sphere of privatisation is executed by the Fund of

State Property of Ukraine, its regional branches and representative offices, which organise and carry out privatisation alienation of property.

The existing legislation specifies that the enterprises of the mining industry may have different forms of property. A mining enterprise is an integral, technically and organisationally separated economic complex of means and resources for the extraction of mineral deposits, building and exploitation of the objects with the use of mining technologies (mine, placer, ore mine, opencast etc.). Privatisation of such enterprises should be carried out with account of specific features of privatisation of the objects mining industry pursuant to the legislation on privatisation. The property of state regional and branch mining rescue services, as well as the property of the state institutes on ensuring labor safety in the mining industry may not be the subjects of privatisation (paragraph 13 Article 1.1, Article 6 of the Mining Law of Ukraine, Article 2 of the Law «On Privatisation of State Property»).

Thus, the Laws of Ukraine specify that the state coal mining enterprises and mines, being structural subdivisions of the state coal mining enterprises, which are the economic complex, can be alienated by means of privatisation in a prescribed legal procedure.

During the examination of the Resolution, the Constitutional Court of Ukraine reached a conclusion that the Cabinet of Ministers of Ukraine had made provisions for the alienation of the structural subdivisions of the state coal mining enterprises as a whole as economic complexes, but not their separated property, which belongs to the main funds. The form of the property alienation which is defined in the Resolution is not a privatisation of the state property according to the Law «On Privatisation of State Property». In fact, the Resolution stipulates regular (non-privatisation) alienation of the property of the structural subdivisions of the state coal mining enterprises which eliminates a possibility for the workers to get a privilege for priority acquisition of the shares, provided for by the Law, as well as the social protection in case of dismissal upon the initiative of a new owner etc. The Resolution envisages that the funds received from the sale of the property of coal mining enterprises should be transferred to the special fund of the Ministry of Coal Mining Industry of Ukraine, and not to the State Budget of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine considers that by issuing the Resolution the Cabinet of Ministers of Ukraine has exceeded the limits of its authority and carried out the management of the state property objects, which are property of the coal mining enterprises, in defiance of the provisions of the Laws «On Privatisation of State Property», «On Managing Objects That Are in State Ownership», the Mining Law of Ukraine, which does not comply with Articles 19.2, 116.5 of the Fundamental Law. The provisions of Article 116.5 of the Constitution on the management of the state property objects by the Cabinet of Ministers of Ukraine in accordance with the law clarifies how the Government of Ukraine should act while exercising its authority concerning the implementation of the right of the State as an owner — the Government must not act at its own discretion, but in accordance with the Law which regulates these legal relations.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) items 1, 2, 3, 4 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» № 430 dated April 2, 2009.

**2.** Items 1, 2, 3, 4 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» № 430 dated April 2, 2009 deemed to be unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням  
громадянина Голованя Ігоря Володимировича  
щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України  
(справа про право на правову допомогу)**

м. Київ

Справа № 1-23/2009

30 вересня 2009 року

№ 23-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Бринцева** Василя Дмитровича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни — доповідача, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю суб'єкта права на конституційне звернення Голованя Ігоря Володимировича, представника суб'єкта права на конституційне звернення Никифорова Олександра Валерійовича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, керівника Служби Секретаріату Президента України із забезпечення зв'язків з Конституційним Судом України та Центральною виборчою комісією Михеєнка Ростислава Михайловича, керівника Департаменту кримінального, адміністративного, цивільного права та пенітенціарних установ Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Галаєвського Юрія Васильовича, судді Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України Грицьва Михайла Івановича, помічника першого заступника Голови Верховного Суду України Бортновської Зоряни Петрівни, начальника управління правового забезпечення Генеральної прокуратури України Бурдоля Євгена Павловича

розглянув на пленарному засіданні справу про офіційне тлумачення положень статті 59 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Голованя Ігоря Володимировича.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосу-

вання положень статті 59 Конституції України щодо права кожного на правову допомогу.

Заслухавши суддю-доповідача Мачужак Я. В., пояснення Голованя І. В., Селіванова А. О., Михеєнка Р. М., Галаєвського Ю. В., Гриціва М. І., Бортновської З. П., Бурдоля Є. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Громадянин Головань І. В. звернувся до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» та частини другої цієї статті «для ... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура».

Необхідність в офіційному тлумаченні автор клопотання пояснює неоднозначністю розуміння і застосування зазначених положень Основного Закону України посадовими особами органів прокуратури, зокрема слідчими при проведенні допитів свідків у кримінальному процесі.

Обґрунтовуючи ці твердження, суб'єкт права на конституційне звернення посилається на неоднакові процесуальні акти слідчих і прокурорів у конкретних кримінальних справах щодо можливості надання свідкам під час допиту правової допомоги адвокатом.

У зв'язку з цим Головань І. В. у контексті положень статті 59 Конституції України просить роз'яснити, чи має громадянин право на правову допомогу адвоката під час допиту його як свідка або у разі виклику для надання пояснень до державних органів та чи є це право однією з конституційних гарантій, що надає громадянину можливість вільно обирати своїм представником або захисником у будь-яких державних органах адвоката — особу, яка має свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю.

Відмова посадових осіб слідчих органів проводити процесуальні дії зі свідком у присутності його адвоката та у наданні правової допомоги особі під час дачі пояснень в інших державних органах, на думку суб'єкта права на конституційне звернення, є обмеженням конституційного права на правову допомогу і може призвести до порушення прав людини і громадянина.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Голова Верховного Суду України, Генеральна прокуратура України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Спілка адвокатів України, Харківська правозахисна група, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Національного університету внутрішніх справ України, Національної академії прокуратури України, Одеської національної юридичної академії.

3. Вирішуючи порушені у конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Відповідно до Конституції України утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3).

У розділі II Основного Закону України закріплено не лише основні права і свободи людини і громадянина, а й передбачено відповідні конституційно-правові гарантії їх дотримання та захисту, зокрема заборону скасування конституційних прав і свобод (частина друга статті 22), неможливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, крім обмежень певних прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 64), забезпечення кожному судового захисту його прав і свобод, у тому числі гарантування звернення до суду безпосередньо на підставі Конституції України, та надання при цьому можливості використання будь-яких інших не заборонених законом засобів захисту своїх прав і свобод від порушень і протиправних посягань (частина третя статті 8, частини друга, п'ята статті 55).

Важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні як демократичній, правовій державі відведено праву особи на правову допомогу, закріпленому у статті 59 Конституції України. Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер. У контексті частини першої цієї статті «кожен має право на правову допомогу» поняття «кожен» охоплює всіх без винятку осіб — громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Здійснення права на правову допомогу засноване на дотриманні принципів рівності всіх перед законом та відсутності дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (стаття 21, частини перша, друга статті 24 Основного Закону України).

Крім того, реалізація кожним права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб'єктами права. Правову позицію щодо цього висловив Конституційний Суд України у Рішенні від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000 у справі про право вільного вибору захисника. Зокрема, в абзаці п'ятому пункту 5 мотивувальної частини цього Рішення зазначено, що «закріпивши право будь-якої фізичної особи на правову допомогу, конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» (частина перша статті 59 Конституції України) за своїм змістом є загальним і стосується не лише підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, а й інших фізичних осіб, яким гарантується право вільного вибору захисника з метою захисту своїх прав та законних інтересів, що виникають з цивільних, трудових, сімейних, адміністративних та інших правовідносин».

Конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість. Серед функцій такого права у суспільстві слід окремо виділити превентивну, яка не

тільки сприяє правомірному здійсненню особою своїх прав і свобод, а й, насамперед, спрямована на попередження можливих порушень чи незаконних обмежень прав і свобод людини і громадянина з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

3.2. Правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами і може включати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати. При цьому у передбачених законом випадках, зокрема для захисту прав і свобод дітей, неповнолітніх батьків та для захисту від обвинувачення, відповідні державні органи, їх посадові та службові особи під час здійснення своїх повноважень зобов'язані забезпечити надання зазначеним особам необхідної правової допомоги.

Право на правову допомогу — це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права.

Конституційний Суд України зазначає, що гарантування кожному права на правову допомогу в контексті частини другої статті 3, статті 59 Конституції України покладає на державу відповідні обов'язки щодо забезпечення особи правовою допомогою належного рівня. Такі обов'язки обумовлюють необхідність визначення в законах України, інших правових актах порядку, умов і способів надання цієї допомоги. Проте не всі галузеві закони України, зокрема процесуальні кодекси, містять приписи, спрямовані на реалізацію такого права, що може призвести до обмеження чи звуження змісту та обсягу права кожного на правову допомогу.

Крім того, гарантування кожному права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року тощо.

4. За змістом статті 64 Конституції України конституційне право кожного на правову допомогу у жодному випадку не може бути обмежено. Відповідно до Основного Закону України положення «кожен має право на правову допомогу» (частина перша статті 59) є нормою прямої дії (частина третя статті 8), і навіть за умови, якщо це право не передбачене відповідними законами України чи іншими правовими актами, особа не може бути обмежена у його реалізації. Це стосується, зокрема, і права свідка на отримання правової допомоги під час допиту у кримінальному процесі та права особи у разі надання нею пояснень у державних органах.

Згідно з Конституцією України особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом (частина перша статті 63).

Конституційний Суд України відзначає, що кожній особі, зокрема свідку під час допиту в органах дізнання чи досудового слідства та особам при наданні пояснень у державних органах, має бути забезпечена реальна можливість отримувати правову допомогу для захисту від можливого порушення права не давати показань або пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, які можуть бути використані у кримінальному процесі для доведення обвинувачення зазначених осіб. Такий висновок підтверджує і практика Європейського суду з прав людини: у рішенні «Яременко проти України» від 12 червня 2008 року, «Луценко проти України» від 18 грудня 2008 року та «Шабельник проти України» від 19 лютого 2009 року суд визнав, що використання показань осіб, які вони давали як свідки без участі адвоката чи іншого фахівця у галузі права, для доведення вини у вчиненні злочину ними (свідками) або їх співучасниками є порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

5. У частині першій статті 59 Конституції України не міститься обмежень стосовно кола суб'єктів надання правової допомоги та вимог щодо їх професійної підготовки, які мають визначитися в законах України, а у частині другій передбачено, що для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру» адвокатура є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб у всіх органах, підприємствах, установах і організаціях (статті 1, 6).

Системний аналіз статті 59 Конституції України, Закону України «Про адвокатуру» дає підстави для висновку, що положення частини другої цієї статті «для ... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» є однією з конституційних гарантій, яка надає свідку під час допиту в органах дізнання, досудового слідства чи особі у разі дачі пояснень в державних органах право вільно отримувати правову допомогу адвоката. У такий спосіб держава бере на себе обов'язок забезпечувати можливість надання кваліфікованої правової допомоги особам у правовідносинах з державними органами. Зазначене не виключає і права на отримання особою такої допомоги від інших суб'єктів, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

Враховуючи наведене та керуючись положеннями статей 147, 150, 153 Конституції України, статтями 63, 65, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Положення частини першої статті 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» треба розуміти як гарантовану державою

можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує.

2. Положення частини другої статті 59 Конституції України «для ... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» в аспекті конституційного звернення треба розуміти так, що особа під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений статьи 59  
Конституции Украины по конституционному обращению  
гражданина Голованя Игоря Владимировича  
(дело о праве на правовую помощь)**

г. Киев

30 сентября 2009 года

№ 23-рп/2009

Дело № 1-23/2009

*Конституционный Суд Украины в составе судей:*

**Брынцева** Василия Дмитриевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны — докладчика, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием субъекта права на конституционное обращение Голованя Игоря Владимировича, представителя субъекта права на конституционное обращение Никифорова Александра Валериевича, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, руководителя Службы Секретариата Президента Украины по обеспечению связей с Конституционным Судом Украины и Центральной избирательной комиссией Михеенко Ростислава Михайловича, руководителя Департамента криминального, административного, гражданского права и пенитенциарных учреждений Секретариата Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека Галаевского Юрия Васильевича, судьи Судебной палаты по уголовным делам Верховного Суда Украины Грицива Михаила Ивановича, помощника первого заместителя Председателя Верховного Суда Украины Бортновской Зоряны Петровны, начальника управления правового обеспечения Генеральной прокуратуры Украины Бурдоля Евгения Павловича

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений статьи 59 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является конституционное обращение гражданина Голованя Игоря Владимировича.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения положений статьи 59 Конституции Украины относительно права каждого на правовую помощь.

Заслушав судью-докладчика Мачужак Я. В., объяснения Голованя И. В., Селиванова А. А., Михеенко Р. М., Галаевского Ю. В., Грицива М. И., Бортновской З. П., Бурдоля Е. П. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л:**

**1.** Гражданин Головань И. В. обратился в Конституционный Суд Украины относительно официального толкования положений части первой статьи 59 Конституции Украины «каждый имеет право на правовую помощь» и части второй данной статьи «для ... предоставления правовой помощи при решении дел в судах и других государственных органах в Украине действует адвокатура».

Необходимость в официальном толковании автор ходатайства объясняет неоднозначностью понимания и применения указанных положений Основного Закона Украины должностными лицами органов прокуратуры, в частности следователями при проведении допросов свидетелей в криминальном процессе.

Обосновывая эти утверждения, субъект права на конституционное обращение ссылается на неодинаковые процессуальные акты следователей и прокуроров в конкретных уголовных делах относительно возможности предоставления свидетелям во время допроса правовой помощи адвокатом.

В связи с этим Головань И. В. в контексте положений статьи 59 Конституции Украины просит разъяснить, имеет ли гражданин право на правовую помощь адвоката во время допроса его как свидетеля или в случае вызова для дачи объяснений в государственные органы и является ли это право одной из конституционных гарантий, предоставляющих гражданину возможность свободно выбирать своим представителем или защитником в любых государственных органах адвоката — лицо, имеющее свидетельство о праве на занятие адвокатской деятельностью.

Отказ должностных лиц следственных органов проводить процессуальные действия со свидетелем в присутствии его адвоката и в предоставлении правовой помощи лицу во время дачи объяснений в других государственных органах, по мнению субъекта права на конституционное обращение, является ограничением конституционного права на правовую помощь и может привести к нарушению прав человека и гражданина.

**2.** Свои позиции относительно предмета конституционного обращения изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Председатель Верховного Суда Украины, Генеральная прокуратура Украины, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, Министерство юстиции Украины, Министерство внутренних дел Украины, Служба безопасности Украины, Союз адвокатов Украины,

Харьковская правозащитная группа, научные работники Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Национального университета внутренних дел Украины, Национальной академии прокуратуры Украины, Одесской национальной юридической академии.

3. Решая поднятые в конституционном обращении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Согласно Конституции Украины утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (часть вторая статьи 3).

В разделе II Основного Закона Украины закреплены не только основные права и свободы человека и гражданина, но и предусмотрены соответствующие конституционно-правовые гарантии их соблюдения и защиты, в частности запрет упразднения конституционных прав и свобод (часть вторая статьи 22), невозможность ограничения конституционных прав и свобод человека и гражданина, кроме ограничения определенных прав и свобод в условиях военного или чрезвычайного положения (статья 64), обеспечение каждому судебной защиты его прав и свобод, в том числе гарантирование обращения в суд непосредственно на основании Конституции Украины, и предоставление при этом возможности использования любых других не запрещенных законом средств защиты своих прав и свобод от нарушений и противоправных посягательств (часть третья статьи 8, части вторая, пятая статьи 55).

Важная роль в обеспечении реализации, защиты и охраны прав и свобод человека и гражданина в Украине как демократическом, правовом государстве отведена праву лица на правовую помощь, закрепленному в статье 59 Конституции Украины. Это право является одним из конституционных, неотъемлемых прав человека и носит общий характер. В контексте части первой данной статьи «каждый имеет право на правовую помощь» понятие «каждый» охватывает всех без исключения лиц — граждан Украины, иностранцев и лиц без гражданства, находящихся на территории Украины. Осуществление права на правовую помощь основано на соблюдении принципов равенства всех перед законом и отсутствии дискриминации по признакам расы, цвета кожи, политических, религиозных и иных убеждений, социального происхождения, имущественного положения, места жительства, по языковым или иным признакам (статья 21, части первая, вторая статьи 24 Основного Закона Украины).

Кроме того, реализация каждым права на правовую помощь не может зависеть от статуса лица и характера его правоотношений с другими субъектами права. Правовую позицию в отношении этого изложил Конституционный Суд Украины в Решении от 16 ноября 2000 года № 13-рп/2000 по делу о праве свободного выбора защитника. В частности, в абзаце пятом пункта 5 мотивировочной части данного Решения указано, что «закрепив право любого физического лица на правовую помощь, конституционное предписание «каждый свободен в выборе защитника своих прав» (часть первая статьи 59 Конституции Украины) по своему смыслу является общим и касается не только подозреваемого, обвиняемого или

подсудимого, но и других физических лиц, которым гарантируется право свободного выбора защитника с целью защиты своих прав и законных интересов, возникающих из гражданских, трудовых, семейных, административных и иных правоотношений».

Конституционное право каждого на правовую помощь по своей сути служит гарантией реализации, защиты и охраны иных прав и свобод человека и гражданина, и в этом состоит его социальная значимость. Среди функций такого права в обществе следует отдельно выделить превентивную, которая не только оказывает содействие правомерному осуществлению лицом своих прав и свобод, но и, прежде всего, направлена на предупреждение возможных нарушений или незаконных ограничений прав и свобод человека и гражданина со стороны органов государственной власти, органов местного самоуправления, их должностных и служебных лиц.

3.2. Правовая помощь является многоаспектной, различной по смыслу, объему и формам и может включать консультации, разъяснения, составление исков и обращений, справок, заявлений, жалоб, осуществление представительства, в частности в судах и иных государственных органах, защиту от обвинения и т. п. Выбор формы и субъекта предоставления такой помощи зависит от воли лица, желающего ее получить. При этом в предусмотренных законом случаях, в частности для защиты прав и свобод детей, несовершеннолетних родителей и для защиты от обвинения, соответствующие государственные органы, их должностные и служебные лица во время осуществления своих полномочий обязаны обеспечить предоставление указанным лицам необходимой правовой помощи.

Право на правовую помощь — это гарантированная государством возможность каждого лица получить такую помощь в объеме и формах, определенных им, независимо от характера правоотношений лица с другими субъектами права.

Конституционный Суд Украины отмечает, что гарантирование каждому права на правовую помощь в контексте части второй статьи 3, статьи 59 Конституции Украины возлагает на государство соответствующие обязанности по обеспечению лица правовой помощью надлежащего уровня. Такие обязанности обуславливают необходимость определения в законах Украины, иных правовых актах порядка, условий и способов предоставления этой помощи. Тем не менее не все отраслевые законы Украины, в частности процессуальные кодексы, содержат предписания, направленные на реализацию такого права, что может привести к ограничению или сужению содержания и объема права каждого на правовую помощь.

Кроме того, гарантирование каждому права на правовую помощь является не только конституционно-правовой обязанностью государства, но и соблюдением взятых Украиной международно-правовых обязательств согласно положениям Общей декларации прав человека 1948 года, Конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод 1950 года, Международного пакта о гражданских и политических правах 1966 года и т. п.

4. По смыслу статьи 64 Конституции Украины конституционное право каждого на правовую помощь ни в коем случае не может быть ограничено. Согласно Основному Закону Украины положение «каждый имеет право на правовую помощь» (часть первая статьи 59) является нормой прямого действия (часть третья статьи 8), и даже при условии, что это право не предусмотрено соответствующими законами Украины или иными правовыми актами, лицо не может быть ограничено в его реализации. Это касается, в частности, и права свидетеля на получение правовой помощи во время допроса в криминальном процессе, и права лица в случае дачи им объяснений в государственных органах.

В соответствии с Конституцией Украины лицо не несет ответственности за отказ давать показания или объяснения в отношении себя, членов семьи или близких родственников, круг которых определяется законом (часть первая статьи 63). Конституционный Суд Украины отмечает, что каждому лицу, в частности свидетелю во время допроса в органах дознания или предварительного следствия и лицам во время дачи объяснений в государственных органах, должна быть обеспечена реальная возможность получать правовую помощь для защиты от возможного нарушения права не давать показания или объяснения в отношении себя, членов семьи или близких родственников, которые могут быть использованы в криминальном процессе для доказательства обвинения указанных лиц. Такое заключение подтверждает и практика Европейского суда по правам человека: в решениях «Яременко против Украины» от 12 июня 2008 года, «Луценко против Украины» от 18 декабря 2008 года и «Шабельник против Украины» от 19 февраля 2009 года суд признал, что использование показаний лиц, которые они давали как свидетели без участия адвоката или другого специалиста в области права, для доказательства вины в совершении преступления ими (свидетелями) или их соучастниками является нарушением пункта 1 статьи 6 Конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод.

5. Часть первая статьи 59 Конституции Украины не содержит ограничений относительно круга субъектов предоставления правовой помощи и требований к их профессиональной подготовке, которые должны определяться в законах Украины, а в части второй предусмотрено, что для обеспечения права на защиту от обвинения и предоставления правовой помощи при решении дел в судах и других государственных органах в Украине действует адвокатура.

В соответствии с Законом Украины «Об адвокатуре» адвокатура является добровольным профессиональным общественным объединением, призванным согласно Конституции Украины содействовать защите прав, свобод и представлять законные интересы граждан Украины, иностранных граждан, лиц без гражданства, юридических лиц во всех органах, предприятиях, учреждениях и организациях (статьи 1, 6).

Системный анализ статьи 59 Конституции Украины, Закона Украины «Об адвокатуре» дает основания для заключения, что положения части второй данной статьи «для ... предоставления правовой помощи при решении дел в судах и других государственных органах в Украине действует

адвокатура» является одной из конституционных гарантий, предоставляющих свидетелю во время допроса в органах дознания, предварительного следствия или лицу в случае дачи объяснений в государственных органах право свободно получать правовую помощь адвоката. Таким образом государство берет на себя обязанность обеспечивать возможность предоставления квалифицированной правовой помощи лицам в правоотношениях с государственными органами. Указанное не исключает и права на получение лицом такой помощи от других субъектов, если законами Украины в отношении этого не установлено ограничений.

Учитывая изложенное и руководствуясь положениями статей 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 63, 65, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Положение части первой статьи 59 Конституции Украины «каждый имеет право на правовую помощь» следует понимать как гарантированную государством возможность любому лицу независимо от характера его правоотношений с государственными органами, органами местного самоуправления, объединениями граждан, юридическими и физическими лицами свободно, без непропорциональных ограничений получать помощь по юридическим вопросам в объеме и формах, как оно того требует.

2. Положение части второй статьи 59 Конституции Украины «для ... предоставления правовой помощи при решении дел в судах и других государственных органах в Украине действует адвокатура» в аспекте конституционного обращения следует понимать как то, что лицо во время допроса его как свидетеля в органах дознания, предварительного следствия или дачи объяснений в правоотношениях с этими и другими государственными органами имеет право на правовую (юридическую) помощь от избранного по собственному желанию лица в статусе адвоката, что не исключает возможности получения такой помощи от другого лица, если законами Украины в отношении этого не установлено ограничений.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 23-рп/2009 dated September 30, 2009 in the case upon the constitutional petition of citizen Holovan' Ihor Volodymyrovych concerning official interpretation of the provisions of Article 59 of the Constitution of Ukraine (case on the right to legal assistance)*

Citizen Ihor Holovan applied to the Constitutional Court of Ukraine concerning official interpretation of Article 59.1 of the Constitution reading that «everyone has the right to legal assistance» and Article 59.2 reading that «in Ukraine, the advocacy acts to provide legal assistance in deciding cases in courts and other state bodies».

Pursuant to the Constitution the main duty of the State is to affirm and ensure human rights and freedoms (Article 3.2).

Chapter II of the Fundamental Law not only specifies basic human and citizens' rights and freedoms, but also envisages the respective constitutional and legal guarantees of its observance and protection, in particular the prohibition of the constitutional rights and freedoms abolishment (Article 22.2), impossibility of restriction of the constitutional human and citizens' rights and freedoms, except specific restrictions on rights and freedoms under conditions of martial law or a state of emergency (Article 64), ensuring every person with the judicial protection of his/her rights and freedoms, including the guarantee of an appeal to the court directly on the grounds of the Constitution, and the possibility to use any means not prohibited by law to protect his or her rights and freedoms from violations and illegal encroachments (Articles 8.3, 55.2, 55.5).

The right of a person to legal assistance, which is stipulated in Article 59 of the Constitution, plays an important role in ensuring execution and protection of human and citizens' rights and freedoms in Ukraine as democratic and law-based state. This right is one of the basic constitutional, inalienable human rights and has a general character. Within the context of Article 59.1 «everyone has the right to legal assistance» the notion «everyone» includes all persons without exception — citizens of Ukraine, foreigners and apatrides, who stay on the territory of Ukraine. Execution of the right to legal assistance is based on the observance of the principles of everyone's equality before the law and non-discrimination based on race, colour of skin, political, religious and other beliefs, social origin, property status, place of residence, linguistic and other characteristics (Articles 21, 24.1, 24.2 of the Fundamental Law).

Furthermore, the execution of everyone's right to legal assistance may not depend on the status of the person and the character of his or her legal relations with other subjects of law.

The constitutional right of everyone to legal assistance in its essence is a guarantee for execution, protection and guarding of other human and citizens' rights and freedoms and this is the reason of its social importance. Among the functions of such right in the society of special attention is its preventive function, which not only facilitates the person to lawfully execute his or her rights and freedoms, but first of all aims at preventing potential violations or discriminations of human and citizens' rights and freedoms on the part of state bodies, bodies of local self-government, their officials and officers.

Legal assistance is multifold, different as to its contents, scope and forms and can include consultations, explanations, drafting claims and appeals, references,

petitions, complaints, representation, in particular in courts and other state bodies, protection against accusation etc. The choice of the form and the subject of such assistance depends on the will of the person striving to receive it. At the same time to the extent permitted by applicable law, specifically for protection of rights and freedoms of children, parents under age, and protection against accusation, the respective state bodies, their officials and officers while performing their duties are obliged to provide the above mentioned persons with legal assistance.

The right to legal assistance is a state guaranteed possibility of any person to receive such assistance to the extent and forms he or she defines, or such assistance that he or she needs regardless of the character of his or her legal relations with other subjects of law.

The Constitutional Court of Ukraine specifies that the guarantee of the right to legal assistance for everyone within the context of Articles 3.2, 59 of the Constitution obligates the state to ensure a person with relevant legal assistance. Such obligations cause the necessity to determine the order, conditions and ways of ensuring legal assistance in laws and other legal acts. However, not all relevant laws, especially procedural codes, contain norms aimed at implementation of this right which may lead to limitation or narrowing of the contents and the scope of the right of everyone to legal assistance.

Furthermore, the guarantee of the legal assistance to everyone is not only the constitutional and legal duty of the state, but also the observance of its obligations according to the provisions of the 1948 Universal Declaration of Human Rights, the 1950 Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights etc.

Pursuant to Article 64 of the Constitution the constitutional right of every person to legal assistance may not be restricted in any case. According to the Fundamental Law the provision «everyone has the right to legal assistance» (Article 59.1) is a norm of direct effect (Article 8.3), and even if this right is not envisaged by relevant laws of Ukraine or other legal acts, a person may not be restricted in its implementation. It also relates, in particular, to the right of a witness to receive legal assistance during the examination in criminal trial and a person providing explanations in state bodies.

In accordance with the Constitution a person shall not bear responsibility for refusing to testify or to explain anything about himself or herself, members of his or her family or close relatives in the degree determined by law (Article 63.1). The Constitutional Court of Ukraine specifies that every person, especially a witness during examination in bodies of inquiry or preliminary investigation and persons providing explanations in state bodies, should be provided with the real possibility to have an access to legal assistance for protection from potential violation of the right not to testify or to explain anything about himself or herself, members of his or her family or close relatives which may be used in a criminal trial for the proof of indictment of the mentioned persons. The case-law of the European Court of Human Rights also confirms such a conclusion.

Article 59.1 of the Constitution does not hold any restrictions concerning the circle of subjects of legal assistance and the requirements as to their education which should be determined in laws, however, Article 59.2 stipulates that the

advocacy acts to ensure the right to a defense against accusation and to provide legal assistance in deciding cases in courts and other state bodies in Ukraine.

Pursuant to the Law «On Advocacy» the advocacy is a voluntary professional public association which, according to the Constitution, is to facilitate the protection of rights, freedoms and to represent the lawful interests of the citizens of Ukraine, foreigners, apatrides, legal entities in all bodies, enterprises, establishments and organisations (Articles 1, 6).

The system analysis of Article 59 of the Constitution, the Law «On Advocacy» gives grounds to conclude that the provision of the Article 59.2 «in Ukraine, the advocacy acts to provide legal assistance in deciding cases in courts and other state bodies» is one of the constitutional guarantees, which gives a witness the right to legal assistance of a lawyer during examination in bodies of inquiry or preliminary investigation or person providing explanations in state bodies. In such a way, the State assumes the responsibility to ensure qualified legal assistance to persons in their legal relations with state bodies. The above mentioned does not eliminate the right of a person to receive such assistance from other subjects, except for restrictions provided for by laws.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. The provisions of Article 59.1 of the Constitution of Ukraine «everyone has the right to legal assistance» should be understood in such a way that the state guaranteed possibility of any person to receive legal assistance freely and without discrimination to the extent and forms that he or she needs, regardless of the character of his or her legal relations with state bodies, bodies of local self-government, citizens' associations, individuals and legal entities.

2. The provisions of Article 59.2 of the Constitution «in Ukraine, the advocacy acts to provide legal assistance in deciding cases in courts and other state bodies» in the aspect of the constitutional petition should be understood as such that during the examination of a person as a witness in the bodies of inquiry and preliminary investigation or when providing explanations concerning the legal relations with these or other state bodies this person has a right to receive legal assistance from a person in status of a lawyer, upon his/her voluntarily choice. However, it does not exclude a possibility to receive such assistance from other persons except for restrictions provided for by laws of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Київської обласної ради  
щодо офіційного тлумачення положення статті 9 Закону України  
«Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного  
забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»**

м. К и ї в

6 жовтня 2009 року

№ 24-рп/2009

Справа № 1-33/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича — доповідача, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Київської обласної ради щодо офіційного тлумачення положення статті 9 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 року № 791а—ХІІ (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 16, ст. 198) з наступними змінами (далі — Закон).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Київської обласної ради.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційній інтерпретації положення статті 9 Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Головіна А. С. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**у с т а н о в и в:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — Київська обласна рада — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 9 Закону, якими встановлено, що управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та управ-

ління зоною гарантованого добровільного відселення здійснюється відповідними обласними радами.

Автор клопотання обґрунтовує практичну необхідність в офіційній інтерпретації зазначених положень тим, що в Законі, як і в інших нормативно-правових актах України, не розкривається зміст поняття «управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення». Це, на думку суб'єкта права на конституційне подання, не дає можливості вирішувати окремі питання, що виникли в процесі здійснення управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення (зокрема, присвоювати адреси об'єктам нерухомості та давати дозвіл на отримання свідоцтв про право власності).

2. З метою повного і всебічного розгляду порушеного в конституційному поданні питання Конституційний Суд України дослідив і проаналізував висловлені позиції Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Житомирської, Рівненської, Чернігівської обласних рад.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлене у конституційному поданні питання, вважає за необхідне дати офіційне тлумачення положення «управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони... здійснюється відповідними обласними радами».

3.1. Чорнобильська катастрофа, як зазначається у преамбулі Закону, створила на значній території України надзвичайно небезпечну для здоров'я людей і навколишнього природного середовища радіаційну обстановку. Усунення наслідків цієї катастрофи залежить від законодавчого визначення правового режиму різних за ступенем радіоактивного забруднення територій і заходів щодо його забезпечення. Закон регулює питання поділу території на відповідні зони, режим їх використання та охорони, умови проживання та роботи населення, господарську, науково-дослідну та іншу діяльність в цих зонах.

Залежно від ландшафтних та геохімічних особливостей ґрунтів, величини перевищення природного доаварійного рівня накопичення радіонуклідів у навколишньому середовищі, пов'язаних з ними ступенів можливого негативного впливу на здоров'я населення, вимог щодо здійснення радіаційного захисту населення та інших спеціальних заходів, з урахуванням загальних виробничих та соціально-побутових відносин територія, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, поділяється, згідно зі статтею 2 Закону, на зони: відчуження, безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення, посиленого радіоекологічного контролю.

Управління зоною відчуження, а також зоною безумовного (обов'язкового) відселення після повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та припинення у зв'язку з цим у зазначених пунктах діяльності рад здійснює спеціальний підрозділ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від

наслідків Чорнобильської катастрофи — Адміністрація зони, яка має статус юридичної особи (частина перша статті 8 Закону).

Адміністрація зони організовує та координує проведення всіх заходів на територіях зони відчуження, а також зони безумовного (обов'язкового) відселення, вирішує питання їх фінансування, охорони громадського порядку, захисту наукових і економічних інтересів держави, вживає заходів до створення безпечних умов праці та зменшення рівня опромінення персоналу, який працює на цих територіях, з метою охорони його здоров'я, забезпечує додержання норм радіаційної безпеки, порядку поводження з радіоактивними відходами, а також несе відповідальність за оперативне, повне та об'єктивне інформування населення про екологічний стан у цих зонах (частина друга статті 8 Закону). Тобто Законом визначено повноваження цієї Адміністрації в зоні відчуження та зоні безумовного (обов'язкового) відселення.

Управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та управління зоною гарантованого добровільного відселення здійснюється відповідними обласними радами (стаття 9 Закону).

Обласні ради, крім того, згідно зі статтею 14, частиною першою статті 20 Закону здійснюють контроль за додержанням правового режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення.

3.2. Повноваження обласних рад, інших органів місцевого самоврядування встановлені Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами.

Зокрема, рішення з питань адміністративно-територіального устрою приймаються виключно на пленарних засіданнях сільських, селищних, міських рад у межах і порядку, визначених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами (пункт 41 частини першої статті 26 цього закону).

Оформлення права власності на об'єкти нерухомого майна фізичним та юридичним особам провадиться з видачею свідоцтва про право власності, зокрема, органами місцевого самоврядування (підпункт «а» пункту 6.1 Тимчасового положення про порядок реєстрації прав власності на нерухоме майно, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 7 лютого 2002 року № 7/5 (зі змінами).

Зі змісту конституційного подання вбачається необхідність з'ясування суті здійснення обласними радами управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, у якій населені пункти зняті з обліку і припинена діяльність сільських, селищних, міських рад.

Провівши системний аналіз положень Закону, а також положень Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», інших законів, які встановлюють повноваження органів місцевого самоврядування, Конституційний Суд України дійшов висновку, що, здійснюючи відповідно до статті 9 Закону управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, відповідні обласні ради реалізують

свої повноваження та окремі повноваження органів місцевого самоврядування, діяльність яких припинена. При цьому однією з умов їх реалізації має бути врахування вимог Закону до правового режиму зазначеної зони.

Таким чином, положення статті 9 Закону «управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони... здійснюється відповідними обласними радами» треба розуміти як здійснення ними визначених Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами як власних повноважень, так і окремих повноважень органів місцевого самоврядування, діяльність яких припинена, з урахуванням встановлених законодавством вимог щодо режиму використання, охорони території зони, умов проживання та роботи в ній населення тощо.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 65, 70, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. В аспекті конституційного подання положення статті 9 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 року № 791а—ХІІ «управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони... здійснюється відповідними обласними радами» треба розуміти як здійснення ними визначених Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами як власних повноважень, так і окремих повноважень органів місцевого самоврядування, діяльність яких припинена, з урахуванням встановлених законодавством вимог щодо режиму використання, охорони території зони, умов проживання та роботи в ній населення тощо.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения статьи 9  
Закона Украины «О правовом режиме территории, подвергшейся  
радиоактивному загрязнению в результате Чернобыльской катастрофы»  
по конституционному представлению Киевского областного совета**

г. Киев

Дело № 1-33/2009

6 октября 2009 года

№ 24-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича — докладчика, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения статьи 9 Закона Украины «О правовом режиме территории, подвергшейся радиоактивному загрязнению в результате Чернобыльской катастрофы» от 27 февраля 1991 года № 791а—XII (Ведомости Верховной Рады УССР, 1991 г., № 16, ст. 198) с последующими изменениями (далее — Закон) по конституционному представлению Киевского областного совета.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Киевского областного совета.

Основанием к рассмотрению дела согласно части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальной интерпретации положения статьи 9 Закона.

Заслушав судью-докладчика Головина А. С. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

**1.** Субъект права на конституционное представление — Киевский областной совет — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений статьи 9 Закона, которыми установлено, что управление зоной безусловного (обязательного)

отселения до полного отселения жителей из населенных пунктов, отнесенных к этой зоне, и управление зоной гарантированного добровольного отселения осуществляется соответствующими областными советами.

Автор ходатайства обосновывает практическую необходимость в официальной интерпретации указанных положений тем, что в Законе, как и в других нормативно-правовых актах Украины, не раскрывается содержание понятия «управление зоной безусловного (обязательного) отселения». Это, по мнению субъекта права на конституционное представление, не дает возможности решать отдельные вопросы, возникшие в процессе осуществления управления зоной безусловного (обязательного) отселения (в частности, присваивать адреса объектам недвижимости и давать разрешение на получение свидетельств о праве собственности).

2. С целью полного и всестороннего рассмотрения поднятого в конституционном представлении вопроса Конституционный Суд Украины исследовал и проанализировал изложенные позиции Министерства Украины по вопросам чрезвычайных ситуаций и по делам защиты населения от последствий Чернобыльской катастрофы, Житомирского, Ровенского, Черниговского областных советов.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятый в конституционном представлении вопрос, считает необходимым дать официальное толкование положения «управление зоной безусловного (обязательного) отселения до полного отселения жителей из населенных пунктов, отнесенных к этой зоне... осуществляется соответствующими областными советами».

3.1. Чернобыльская катастрофа, как указывается в преамбуле Закона, создала на значительной территории Украины чрезвычайно опасную для здоровья людей и окружающей природной среды радиационную обстановку. Устранение последствий этой катастрофы зависит от законодательного определения правового режима различных по степени радиоактивного загрязнения территорий и мер по его обеспечению. Закон регулирует вопросы деления территории на соответствующие зоны, режим их использования и охраны, условия проживания и работы населения, хозяйственную, научно-исследовательскую и иную деятельность в этих зонах.

В зависимости от ландшафтных и геохимических особенностей почв, величины превышения природного доаварийного уровня накопления радионуклидов в окружающей среде, связанных с ними степеней возможно отрицательного воздействия на здоровье населения, требований по осуществлению радиационной защиты населения и других специальных мер, с учетом общих производственных и социально-бытовых отношений территория, подвергшаяся радиоактивному загрязнению в результате Чернобыльской катастрофы, делится, согласно статье 2 Закона, на зоны: отчуждения, безусловного (обязательного) отселения, гарантированного добровольного отселения, усиленного радиэкологического контроля.

Управление зоной отчуждения, а также зоной безусловного (обязательного) отселения после полного отселения жителей из населенных пунктов, отнесенных к этой зоне, и прекращение в связи с этим в указанных пунктах деятельности советов осуществляет специальное подразделение Министерства Украины по вопросам чрезвычайных ситуаций и по делам защиты населения от последствий Чернобыльской катастрофы — Администрация зоны, которая имеет статус юридического лица (часть первая статьи 8 Закона).

Администрация зоны организует и координирует проведение всех мероприятий на территориях зоны отчуждения, а также зоны безусловного (обязательного) отселения, решает вопросы их финансирования, охраны общественного порядка, защиты научных и экономических интересов государства, принимает меры для создания безопасных условий работы и уменьшения уровня облучения работающего на этих территориях персонала с целью охраны его здоровья, обеспечивает соблюдение норм радиационной безопасности, порядка обращения с радиоактивными отходами, а также несет ответственность за оперативное, полное и объективное информирование населения об экологическом состоянии в этих зонах (часть вторая статьи 8 Закона). То есть Законом определены полномочия данной Администрации в зоне отчуждения и зоне безусловного (обязательного) отселения.

Управление зоной безусловного (обязательного) отселения до полного отселения жителей из населенных пунктов, отнесенных к этой зоне, и управление зоной гарантированного добровольного отселения осуществляется соответствующими областными советами (статья 9 Закона).

Областные советы, кроме этого, согласно статье 14, части первой статьи 20 Закона осуществляют контроль за соблюдением правового режима в зонах, подвергшихся радиоактивному загрязнению.

3.2. Полномочия областных советов, других органов местного самоуправления установлены Конституцией Украины, Законом Украины «О местном самоуправлении в Украине», иными законами.

В частности, решения по вопросам административно-территориального устройства принимаются исключительно на пленарных заседаниях сельских, поселковых, городских советов в пределах и порядке, определенных Законом Украины «О местном самоуправлении в Украине» и другими законами (пункт 41 части первой статьи 26 этого закона).

Оформление права собственности на объекты недвижимого имущества физическим и юридическим лицам производится с выдачей свидетельства о праве собственности, в частности, органами местного самоуправления (подпункт «а» пункта 6.1 Временного положения о порядке регистрации прав собственности на недвижимое имущество, утвержденного приказом Министерства юстиции Украины от 7 февраля 2002 года № 7/5 (с изменениями)).

Из содержания конституционного представления усматривается необходимость выяснения сути осуществления областными советами управления зоной безусловного (обязательного) отселения до полного отселения жителей из населенных пунктов, отнесенных к этой зоне, в ко-

торой населенные пункты сняты с учета и прекращена деятельность сельских, поселковых, городских советов.

Проведя системный анализ положений Закона, а также положений Конституции Украины, Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине», других законов, устанавливающих полномочия органов местного самоуправления, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что, осуществляя согласно статье 9 Закона управление зоной безусловного (обязательного) отселения до полного отселения жителей из населенных пунктов, отнесенных к этой зоне, соответствующие областные советы реализуют свои полномочия и отдельные полномочия органов местного самоуправления, деятельность которых прекращена. При этом одним из условий их реализации должно быть учтение требований Закона к правовому режиму указанной зоны.

Таким образом, положение статьи 9 Закона «управление зоной безусловного (обязательного) отселения до полного отселения жителей из населенных пунктов, отнесенных к этой зоне... осуществляется соответствующими областными советами» нужно понимать как осуществление ими определенных Конституцией Украины, Законом Украины «О местном самоуправлении в Украине», другими законами как собственных полномочий, так и отдельных полномочий органов местного самоуправления, деятельность которых прекращена, с учетом установленных законодательством требований относительно режима использования, охраны территории зоны, условий проживания и работы в ней населения и т. п.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 63, 65, 70, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. В аспекте конституционного представления положение статьи 9 Закона Украины «О правовом режиме территории, подвергшейся радиоактивному загрязнению вследствие Чернобыльской катастрофы» от 27 февраля 1991 года № 791а–ХІІ «управление зоной безусловного (обязательного) отселения до полного отселения жителей из населенных пунктов, отнесенных к этой зоне... осуществляется соответствующими областными советами» нужно понимать как осуществление ими определенных Конституцией Украины, Законом Украины «О местном самоуправлении в Украине», другими законами как собственных полномочий, так и отдельных полномочий органов местного самоуправления, деятельность которых прекращена, с учетом установленных законодательством требований относительно режима использования, охраны территории зоны, условий проживания и работы в ней населения и т. п.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 24-рп/2009 dated October 6, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Kyiv regional council concerning official interpretation of provisions of Article 9 of the Law «On Legal Regime of the Territory which Suffered from Radioactive Contamination as a Consequence of the Chornobyl Catastrophe»*

Subject of the right to constitutional petition — Kyiv regional council — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition concerning official interpretation of Article 9 of the Law «On Legal Regime of the Territory which Suffered from Radioactive Contamination as a Consequence of the Chornobyl Catastrophe» (hereinafter referred to as «the Law») which stipulates that the respective regional councils execute the management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone and the management of the zone of guaranteed voluntary evacuation.

As it is mentioned in the preamble of the Law, the Chornobyl catastrophe created an extremely dangerous radioactive situation for the health of people and environment on the substantial territory of Ukraine. Elimination of the consequences of this catastrophe depends on the legislative definition of the legal regime of the territories which differ in the level of radioactive contamination of the territory and the measures to ensure this legal regime. The Law regulates the issues of division of the territory in respective zones, the regime of their use and protection, living and working conditions for population, economic, scientific and research and other activities in these zones.

According to Article 2 of the Law the territory suffered from radioactive contamination as a consequence of the Chornobyl catastrophe is divided into the following zones: exclusion zone, zone of unconditional (compulsory) evacuation, zone of guaranteed voluntary evacuation, zone of enhanced radio-ecological monitoring, this division depending on the landscape and geochemical characteristics of soil, scale of radionuclide exceeding regular, pre-catastrophe level in the environment, levels of potential negative influence on the health of people, requirements concerning the radioactive protection of people and other special measures, general productive and social relations.

The administration of the exclusion zone, as well as the zone of unconditional (compulsory) evacuation after complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone and with regard to suspension of the activities of the councils in the abovementioned localities is performed by a special subdivision of the Ministry of Ukraine on Emergencies and Protection of Population from the Consequences of Chornobyl Catastrophe, which is the Administration of the zone with a status of legal entity (Article 8.1 of the Law).

The Administration of the zone organises and coordinates the fulfillment of all measures on the territory of the zone of exclusion and the zone of unconditional (compulsory) evacuation, resolves the issues of their financing, protection of public order, protection of scientific and economic interests of the State, takes measures to create safe working conditions and to reduce the level of exposure of the staff who work on this territory. For the purpose of health protection of the staff the Administration of the zone ensures adherence to the radioactive security norms, order of treatment with radioactive waste and also bears responsibility for providing efficient, full and unbiased information to the population about the ecological situation in these zones (Article 8.2 of the Law). This means that the Law specifies the authority of this Administration in the zone of exclusion and the zone of unconditional (compulsory) evacuation.

The management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone and the management of the zone of guaranteed voluntary evacuation is executed by the respective regional councils (Article 9 of the Law).

Furthermore, the regional councils, according to Articles 14, 20.1 of the Law, execute control over the observance of legal regime in the zones which suffered from radioactive contamination.

The authorities of regional councils and other bodies of local self-government are envisaged by the Constitution, the Law «On Local Self-Government in Ukraine» and other laws.

In particular, decisions on the issues of administrative-territorial system are adopted only at the plenary sessions of village, settlement and city councils within the frames and order stipulated by the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» and other laws (Article 26.1.41 of the Law).

In order to execute the right of ownership of real property by individuals and legal entities title certificate are issued, in particular, by bodies of local self-government (sub-item «a» item 6.1 of Temporary Regulations on the Order of Right of Ownership Registration, approved by the Decree of the Ministry of Justice № 7/5 (as amended) dated February 7, 2002).

With regards to the contents of the constitutional petition there is a necessity to clarify the essence of the provision according to which regional councils execute the management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone where the inhibited localities are taken off the records and the activities of village, settlement and city councils are suspended.

Based on the system analysis of the Law, provisions of the Constitution, the Law «On Local Self-Government in Ukraine» and other laws, which envisage the authority of bodies of local self-government, the Constitutional Court of Ukraine concludes that in executing the management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone, provided for by Article 9 of the Law, the respective regional councils fulfill their authorities and specific authorities of bodies of local self-government, the activities of which were suspended. At the same time regional councils should take into consideration the requirements of the Law concerning the legal regime of the mentioned zone while executing their authorities.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

In the aspect of the constitutional petition the provision of Article 9 of the Law «On Legal Regime of the Territory which Suffered from Radioactive Contamination as a Consequence of the Chernobyl Catastrophe» № 791a-XII dated February 27, 1991 «regional councils execute the management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone» should be understood as that they perform their own duties, determined by the Constitution, the Law «On Local Self-Government in Ukraine» and other laws, as well as certain duties of bodies of local self-government the authority of which was suspended taking into account the requirements concerning the regime of use, protection of the zone's territory, living and working conditions of the population in the zone etc., set forth by the legislation.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Верховного Суду України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень  
пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51  
Закону України «Про загальнообов'язкове державне  
пенсійне страхування»**

м. Київ  
7 жовтня 2009 року  
№ 25-рп/2009

Справа № 1-32/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича — доповідача, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058—IV (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 49—51, ст. 376).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність тверджень щодо неконституційності зазначених положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В. Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т О Н О В И В:**

1. Верховний Суд України у конституційному поданні порушив питання про визнання неконституційними положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі — Закон) щодо припинення

виплати пенсії пенсіонерам на час постійного проживання за кордоном у разі, якщо Україна не уклала з відповідною державою міжнародний договір з питань пенсійного забезпечення і якщо згода на обов'язковість такого міжнародного договору не надана Верховною Радою України.

Реалізація конституційного права громадян на соціальний захист, як вважає суб'єкт права на конституційне подання, законодавчо поставлена в залежність від факту укладення Україною з відповідною державою міжнародного договору з питань пенсійного забезпечення. Оспорюваними положеннями Закону створено правову ситуацію, у якій громадяни, які працювали на території України, сплачували страхові внески і отримали право на пенсію, але обрали постійним місцем проживання державу, з якою Україна не уклала міжнародний договір щодо виплати громадянам України пенсій, зароблених в Україні, позбавлені можливості їх одержувати.

При цьому наголошується, що вказані положення Закону суперечать приписам Конституції України щодо неможливості скасування конституційних прав і свобод, рівності конституційних прав і свобод громадян незалежно від місця проживання, гарантування піклування та захисту громадянам України, які перебувають за її межами, права громадян на соціальний захист у старості (стаття 22, частини перша, друга статті 24, частина третя статті 25, частина перша статті 46).

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Міністерство юстиції України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України, Генеральна прокуратура України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Одеської національної юридичної академії.

3. Проведене Конституційним Судом України дослідження матеріалів справи, системний аналіз відповідних положень Конституції України, законів та інших правових актів дають підстави для таких висновків.

3.1. В Україні як соціальній, правовій державі людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (статті 1, 3 Конституції України).

Зазначені конституційні положення розвинуті в розділі II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Тим самим право на соціальний захист віднесено до основоположних прав і свобод. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел (частина друга статті 46 Основного Закону України) і забезпечується частиною другою

статті 22 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

Конституційне право на соціальний захист включає і право громадян на забезпечення їх у старості. Пенсія за віком, за вислугу років та інші її види, що призначаються у зв'язку з трудовою діяльністю, заслужені попередньою працею і є однією з форм соціального захисту. Цим визначається зміст і характер обов'язку держави стосовно тих громадян, які набули право на одержання пенсії.

Закріплюючи на конституційному рівні право на соціальний захист кожного громадянина, без будь-яких винятків, держава реалізує положення статті 24 Конституції України, відповідно до яких громадяни мають рівні конституційні права і не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Крім того, Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами (частина третя статті 25 Конституції України).

3.2. Передбачене Основним Законом України право громадян на соціальний захист (стаття 46) конкретизоване у Законі та Законі України «Про пенсійне забезпечення», якими встановлено порядок нарахування та виплати пенсій. Однак стосовно громадян, які виїхали на постійне проживання за кордон, визначено особливий порядок виплати пенсій. Відповідно до пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону виплата пенсії припиняється на весь час проживання (перебування) пенсіонера за кордоном, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Винятки встановлені для громадян, які проживають за кордоном, якщо пенсія їм призначена внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання. У цих випадках пенсія виплачується і за відсутності міжнародного договору (частина друга статті 92 Закону України «Про пенсійне забезпечення»). При цьому держава визначила відповідний механізм виплати таких пенсій (Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок переведення пенсій громадян, які виїхали на постійне проживання до інших країн» від 6 квітня 1993 року № 258). Така диференціація на законодавчому рівні на різні категорії пенсіонерів, які проживають за межами України, не відповідає конституційним засадам соціального захисту громадян.

3.3. Оспорюваними нормами Закону конституційне право на соціальний захист поставлене в залежність від факту укладення Україною з відповідною державою міжнародного договору з питань пенсійного забезпечення. Таким чином держава, всупереч конституційним гарантіям соціального захисту для всіх осіб, що мають право на отримання пенсії у старості, на законодавчому рівні позбавила цього права пенсіонерів у тих випадках, коли вони обрали постійним місцем проживання країну, з якою

не укладено відповідного договору. Виходячи із правової, соціальної природи пенсій право громадянина на одержання призначеної йому пенсії не може пов'язуватися з такою умовою, як постійне проживання в Україні; держава відповідно до конституційних принципів зобов'язана гарантувати це право незалежно від того, де проживає особа, якій призначена пенсія, — в Україні чи за її межами.

З наведених підстав положення пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону щодо припинення виплати пенсії пенсіонерам на час постійного проживання (перебування) за кордоном у разі, якщо Україна не уклала з відповідною державою міжнародний договір, суперечать приписам Конституції України стосовно утвердження і забезпечення прав і свобод людини, неприпустимості обмеження конституційних прав і свобод, рівності конституційних прав громадян незалежно від місця проживання, гарантування піклування та захисту громадянам України, які перебувають за її межами, права на соціальний захист у старості (стаття 3, частини перша, друга статті 24, частина третя статті 25, частина перша статті 46, частина перша статті 64 Основного Закону України).

Разом з тим Конституційний Суд України зазначає, що визнання оспорюваних положень Закону неконституційними має наслідки лише для пенсіонерів, які проживають (перебувають) у державах, з якими Україною не укладено відповідного договору, і не перешкоджає подальшому унормуванню питань соціального захисту пенсіонерів шляхом укладення міжнародних договорів з цими державами та виплаті пенсій у порядку, встановленому чинними міжнародними договорами.

Оскільки це конституційне провадження ініційоване судом загальної юрисдикції у зв'язку з розглядом конкретної справи, Конституційний Суд України зазначає, що згідно з частиною другою статті 152 Конституції України, частиною другою статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України» закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

Відповідно до частини третьої статті 152 Конституції України матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку. Тому позитивним обов'язком держави є прийняття відповідного закону, який має визначати порядок та умови такого відшкодування.

**4.** У процесі розгляду справи встановлено, що в інших правових актах, крім оспорюваного суб'єктом права на конституційне подання, містяться посилання на статті 49, 51 Закону або вказується, що пенсійне забезпечення деяких категорій громадян, які проживають за межами України, здійснюється лише на підставі міждержавних договорів. Зокрема, такі положення є у статті 3 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, частині третій статті 1, частині другій статті 92 Закону України «Про пенсійне забезпечення», частині

першій статті 59<sup>1</sup> Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Конституційний Суд України вважає, що у зв'язку з визнанням неконституційними пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону Верховна Рада України повинна привести положення названих законів у відповідність із цим Рішенням.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058–IV.

**2.** Положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**3.** Звернути увагу Верховної Ради України на необхідність приведення у відповідність до Конституції України положень інших законів, що регламентують виплату пенсій пенсіонерам, які постійно проживають у державах, з якими Україною не укладено відповідного договору, а також прийняття закону про відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними.

**4.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пункта 2 части первой статьи 49, второго предложения статьи 51 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» по конституционному представлению Верховного Суда Украины**

г. Киев  
7 октября 2009 года  
№ 25-рп/2009

Дело № 1-32/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижак** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича — докладчика, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пункта 2 части первой статьи 49, второго предложения статьи 51 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058–IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2003 г., №№ 49–51, ст. 376) по конституционному представлению Верховного Суда Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Верховного Суда Украины.

Основанием к рассмотрению дела в соответствии со статьями 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие утверждений о неконституционности указанных положений Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании».

Заслушав судью-докладчика Брынцева В. Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л :**

**1.** Верховный Суд Украины в конституционном представлении поднял вопрос о признании неконституционными положений пункта 2 час-

ти первой статьи 49, второго предложения статьи 51 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» (далее — Закон) относительно прекращения выплаты пенсии пенсионерам на время постоянного проживания за границей в случае, если Украина не заключила с соответствующим государством международный договор по вопросам пенсионного обеспечения и если согласие на обязательность такого международного договора не дано Верховной Радой Украины.

Реализация конституционного права граждан на социальную защиту, как считает субъект права на конституционное представление, законодательно поставлена в зависимость от факта заключения Украиной с соответствующим государством международного договора по вопросам пенсионного обеспечения. Оспариваемыми положениями Закона создана правовая ситуация, в которой граждане, которые работали на территории Украины, платили страховые взносы и получили право на пенсию, но избрали постоянным местом жительства государство, с которым Украина не заключила международный договор о выплате гражданам Украины пенсий, заработанных в Украине, лишены возможности их получать.

При этом подчеркивается, что указанные положения Закона противоречат предписаниям Конституции Украины о невозможности упразднения конституционных прав и свобод, равенства конституционных прав и свобод граждан независимо от места жительства, гарантирования заботы и защиты гражданам Украины, находящимся за ее пределами, права граждан на социальную защиту в старости (статья 22, части первая, вторая статьи 24, часть третья статьи 25, часть первая статьи 46).

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном предствлении вопросов изложили Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, Министерство юстиции Украины, Министерство иностранных дел Украины, Министерство труда и социальной политики Украины, Пенсионный фонд Украины, Генеральная прокуратура Украины, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Одесской национальной юридической академии.

3. Проведенное Конституционным Судом Украины исследование материалов дела, системный анализ соответствующих положений Конституции Украины, законов и других правовых актов дают основания для следующих выводов.

3.1. В Украине как социальном, правовом государстве человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются наивысшей социальной ценностью. Права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства. Утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (статьи 1, 3 Конституции Украины).

Указанные конституционные положения развиты в разделе II Конституции Украины «Права, свободы и обязанности человека и гражданина».

Тем самым право на социальную защиту отнесено к основополагающим правам и свободам. Это право гарантируется общеобязательным государственным социальным страхованием за счет страховых взносов граждан, предприятий, учреждений и организаций, а также бюджетных и иных источников (часть вторая статьи 46 Основного Закона Украины) и обеспечивается частью второй статьи 22 Конституции Украины, согласно которой конституционные права и свободы гарантируются и не могут быть упразднены.

Конституционное право на социальную защиту включает и право граждан на обеспечение их в старости. Пенсия по возрасту, за выслугу лет и другие ее виды, которые назначаются в связи с трудовой деятельностью, заслужены предыдущей работой и являются одной из форм социальной защиты. Этим определяется содержание и характер обязанности государства относительно тех граждан, которые приобрели право на получение пенсии.

Закрепляя на конституционном уровне право на социальную защиту каждого гражданина, без каких-либо исключений, государство реализует положения статьи 24 Конституции Украины, согласно которым граждане имеют равные конституционные права и не может быть ограничений по признакам расы, цвета кожи, политическим, религиозным и другим убеждениям, пола, этнического и социального происхождения, имущественного положения, места жительства, по языковым или иным признакам.

Кроме того, Украина гарантирует заботу и защиту своим гражданам, находящимся за ее пределами (часть третья статьи 25 Конституции Украины).

3.2. Предусмотренное Основным Законом Украины право граждан на социальную защиту (статья 46) конкретизировано в Законе и Законе Украины «О пенсионном обеспечении», которыми установлен порядок начисления и выплаты пенсий. Однако относительно граждан, выехавших на постоянное проживание за границу, определен особый порядок выплаты пенсий. В соответствии с пунктом 2 части первой статьи 49, вторым предложением статьи 51 Закона выплата пенсии прекращается на все время проживания (пребывания) пенсионера за границей, если иное не предусмотрено международным договором Украины, согласие на обязательность которого дано Верховной Радой Украины.

Исключения установлены для граждан, проживающих за границей, если пенсия им назначена вследствие трудового увечья или профессионального заболевания. В этих случаях пенсия выплачивается и при отсутствии международного договора (часть вторая статьи 92 Закона Украины «О пенсионном обеспечении»). При этом государство определило соответствующий механизм выплаты таких пенсий (Постановление Кабинета Министров Украины «О порядке перевода пенсий граждан, выехавших на постоянное проживание в другие страны» от 6 апреля 1993 года № 258). Такая дифференциация на законодательном уровне на разные категории пенсионеров, проживающих за пределами Украины, не соответствует конституционным основам социальной защиты граждан.

3.3. Оспариваемыми нормами Закона конституционное право на социальную защиту поставлено в зависимость от факта заключения Украиной с соответствующим государством международного договора по вопросам пенсионного обеспечения. Таким образом государство, вопреки конституционным гарантиям социальной защиты для всех лиц, имеющих право на получение пенсии в старости, на законодательном уровне лишило этого права пенсионеров в тех случаях, когда они избрали постоянным местом жительства страну, с которой не заключен соответствующий договор. Исходя из правовой, социальной природы пенсий право гражданина на получение назначенной ему пенсии не может быть связано с таким условием, как постоянное проживание в Украине; государство в соответствии с конституционными принципами обязано гарантировать это право независимо от того, где проживает лицо, которому назначена пенсия, — в Украине или за ее пределами.

На изложенных основаниях положения пункта 2 части первой статьи 49, второго предложения статьи 51 Закона о прекращении выплаты пенсии пенсионерам на время постоянного проживания (пребывания) за границей в случае, если Украина не заключила с соответствующим государством международный договор, противоречат предписаниям Конституции Украины об утверждении и обеспечении прав и свобод человека, недопустимости ограничения конституционных прав и свобод, о равенстве конституционных прав граждан независимо от места жительства, гарантировании заботы и защиты гражданам Украины, находящимся за ее пределами, праве на социальную защиту в старости (статья 3, части первой, вторая статьи 24, часть третья статьи 25, часть первая статьи 46, часть первая статьи 64 Основного Закона Украины).

Вместе с тем Конституционный Суд Украины отмечает, что признание оспариваемых положений Закона неконституционными имеет следствия только для пенсионеров, проживающих (пребывающих) в государствах, с которыми Украиной не заключен соответствующий договор, и не препятствует дальнейшему нормированию вопросов социальной защиты пенсионеров путем заключения международных договоров с этими государствами и выплате пенсий в порядке, установленном действующими международными договорами.

Поскольку данное конституционное производство инициировано судом общей юрисдикции в связи с рассмотрением конкретного дела, Конституционный Суд Украины отмечает, что согласно части второй статьи 152 Конституции Украины, части второй статьи 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» законы, иные правовые акты или их отдельные положения, признанные неконституционными, теряют силу со дня постановления Конституционным Судом Украины решения об их неконституционности.

В соответствии с частью третьей статьи 152 Конституции Украины материальный или моральный ущерб, причиненный физическим или юридическим лицам актами и действиями, признанными неконституционными, возмещается государством в установленном законом порядке. Поэтому позитивной обязанностью государства является принятие соот-

ветствующего закона, который должен определять порядок и условия такого возмещения.

4. В процессе рассмотрения дела установлено, что в других правовых актах, кроме оспариваемого субъектом права на конституционное представление, содержатся ссылки на статьи 49, 51 Закона или указывается, что пенсионное обеспечение некоторых категорий граждан, проживающих за пределами Украины, осуществляется лишь на основании межгосударственных договоров. В частности, такие положения содержатся в статье 3 Основ законодательства Украины об общеобязательном государственном социальном страховании, части третьей статьи 1, части второй статьи 92 Закона Украины «О пенсионном обеспечении», части первой статьи 59<sup>1</sup> Закона Украины «О статусе и социальной защите граждан, пострадавших в результате Чернобыльской катастрофы».

Конституционный Суд Украины считает, что в связи с признанием неконституционными пункта 2 части первой статьи 49, второго предложения статьи 51 Закона Верховная Рада Украины должна привести положения указанных законов в соответствие с настоящим Решением.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения пункта 2 части первой статьи 49, второго предложения статьи 51 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» от 9 июля 2003 года № 1058–IV.

2. Положения Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Обратить внимание Верховной Рады Украины на необходимость приведения в соответствие с Конституцией Украины положений других законов, которые регламентируют выплату пенсий пенсионерам, постоянно проживающим в государствах, с которыми Украиной не заключен соответствующий договор, а также принятия закона о возмещении материального и морального вреда, причиненного физическим или юридическим лицам актами и действиями, признанными неконституционными.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 25-рп/2009 dated October 7, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 49.1.2 and the second sentence of Article 51 of the Law «On Mandatory State Pension Insurance»*

The Supreme Court of Ukraine in its constitutional petition raised an issue of unconstitutionality of provisions of Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law «On Mandatory State Pension Insurance» (hereinafter referred to as «the Law») concerning the suspension of pension payments to pensioners for the period of their permanent residence abroad in case Ukraine does not have an agreement on the pension provision and if the Verkhovna Rada of Ukraine did not give its consent for the binding nature of such international agreement with a relative state.

In Ukraine, as a social and law-based state, the human being, his or her life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognised as the highest social value. Human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State. To affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the State (Articles 1, 3 of the Constitution).

The constitutional provisions mentioned above are elaborated in Chapter II of the Constitution of Ukraine «Human and Citizens' Rights, Freedoms and Duties». Thereby the right to social protection is related to fundamental rights and freedoms. This right is guaranteed by general mandatory state social insurance at the expense of the insurance payments of citizens, enterprises, institutions and organisations, as well as from budgetary and other sources of social security (Article 46.2 of the Fundamental Law) and is ensured by Article 22.2 of the Constitution pursuant to which constitutional rights and freedoms are guaranteed and may not be abolished.

The constitutional right to social protection also includes a right of citizens to pension provision in old age. Retirement pensions, pension for long service and its other forms, which are granted as a result of labour activity and deserved due to previous labour, are one of the forms of social protection. It determines the contents and character of the State's obligation concerning those citizens who gained the right to pension provision.

Stipulating the right of every citizen to social protection without any exclusion at the constitutional level the State implements the provisions of Article 24 of the Constitution according to which citizens have equal constitutional rights and there must not be any restrictions based on race, colour of skin, political, religious and other beliefs, sex, ethnic and social origin, property status, place of residence, linguistic or other characteristics.

Furthermore, Ukraine guarantees care and protection to its citizens who are beyond its borders (Article 25.3 of the Constitution).

The right of citizens to social protection envisaged by the Fundamental Law (Article 46) is further developed in the Law and the Law «On Pension Provision» which establish the order of pension calculation and payment. However, the special procedure of pension payment is provided for the citizens who left the territory of the State for permanent residence. According to Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law pension payment is suspended for the whole period of residence (stay) of a pensioner abroad unless otherwise provided by the international agreement of Ukraine for the binding nature of which the Verkhovna Rada of Ukraine gave its consent.

Exceptions are provided for citizens who live abroad and whose pension payments are granted as a result of labour injury or occupational disease. In this case pension is paid even if there is no international agreement (Article 92.2 of the Law «On Pension Provision»). At the same time the State established relevant mechanism of such pensions' payment (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the Order of Transfer of Pension Payments of Citizens who Left for Permanent Residence to Other States» № 258 dated April 6, 1993). Such differentiation onto separate categories of pensioners, who live outside of Ukraine, at the legislative level does not comply with the constitutional principles of the citizens' social protection.

The disputed norms of the Law make the constitutional right to social protection dependant on the fact of concluding of an international agreement on the pension provision by Ukraine with a respective state. Thus, the State, in defiance of the constitutional guarantees of the social protection for all persons who have the right to pension payment in old age, deprived the pensioners of this right at the legislative level, in those cases when they chose another state for permanent residence and Ukraine has not concluded international agreement with it. Based upon the legal and social nature of pension the right of a citizen to pension provision may not be tied down to such a condition as permanent residence in Ukraine; according to the constitutional principles the State is obliged to guarantee this right regardless of the place of residence of a person who was granted a pension — in Ukraine or abroad.

Based on the arguments mentioned above, Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law on the suspension of pension payment to pensioners for the period of their permanent residence (stay) abroad in case Ukraine did not conclude an international agreement with the respective state contradict the constitutional prescriptions concerning affirmation and ensuring human rights and freedoms, inadmissibility of the constitutional rights and freedoms restriction, equality of the citizens' constitutional rights regardless of the place of residence, guaranteed care and protection to the citizens of Ukraine who stay beyond its borders, the right to social protection in old age (Articles 3, 24.1, 24.2, 25.3, 46.1, 64.1 of the Fundamental Law).

At the same time the Constitutional Court notes that recognition of the disputed provisions of the Law as unconstitutional effects only those pensioners who reside (stay) in the states with which Ukraine has not concluded a relative agreement, and does not hinder further regulation of the pensioners' social protection by means of concluding international agreements with these states and

pension payments in accordance with the procedure established by the current international treaties.

Since the constitutional proceedings were initiated by the court of general jurisdiction in the context of review of the particular case, the Constitutional Court notes that pursuant to Article 152.2 of the Constitution, Article 73.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» laws and other legal acts, or their separate provisions recognised unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts the decision on their unconstitutionality.

According to Article 152.3 of the Constitution material or moral damages, inflicted on individuals or legal entities by acts or actions deemed to be unconstitutional, shall be compensated by the State according to the procedure established by law. Therefore the positive obligation of the State is to pass the relevant law which has to establish order and conditions of such compensation.

During the examination of the case it was found that legal acts, other than those disputed by the subject of the right to constitutional petition, hold references to Articles 49, 51 of the Law or stipulate that the pension provision of separate categories of citizens who reside beyond the borders of Ukraine is executed on grounds of international agreements only. Specifically such provisions may be found in Article 3 of the Law «On the Fundamentals of Legislation on Mandatory State Social Insurance», Articles 1.3, 92.2 of the Law «On Pension Provision», Article 591.1 of the Law «On Status and Social Protection of Population Suffered from the Consequences of the Chornobyl Catastrophe».

The Constitutional Court considers that given that Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law are recognised to be unconstitutional the Verkhovna Rada of Ukraine is obliged to bring the provisions of the mentioned laws in accordance with this Decision.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law «On Mandatory State Pension Insurance» № 1058-IV dated July 9, 2003.

2. Provisions of the Law «On Mandatory State Pension Insurance» deemed to be unconstitutional lose legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

3. To draw attention of the Verkhovna Rada of Ukraine to the necessity to bring in accordance with the Constitution the provisions of other laws which regulate pension payments to pensioners who permanently reside in the states which Ukraine does not have a relevant agreement with, as well as to pass a law on reimbursement of monetary and moral damage caused to individuals and legal entities by acts and actions deemed to be unconstitutional.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України)**

м. Київ

19 жовтня 2009 року  
№ 26-рп/2009

Справа № 1-50/2009

*Конституційний Суд України у складі суддів:*

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича — доповідача, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лялака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 2, частини шостої статті 23, частини дев'ятої статті 24, частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32, пунктів 1, 4, 5 частини другої статті 36<sup>1</sup>, статті 49, абзацу першого частини першої, частин другої, п'ятої статті 56, абзацу другого частини четвертої статті 79, абзацу другого частини п'ятої статті 83, частини сьомої статті 84, статті 92, частини четвертої статті 94, частини четвертої статті 96, частин першої, четвертої, п'ятої, шостої статті 99, статті 100 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474—XIV (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 14, ст. 81) зі змінами, пункту 4 частини першої статті 109, частини шостої статті 117, другого речення частини четвертої, частини одинадцятої статті 172, частин десятої, дванадцятої статті 176 Кодексу адміністративного судочинства України зі змінами, частини сьомої статті 14, частин першої, другої статті 17, другого речення пункту 3<sup>1</sup> розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Дер-

жавний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року № 698–V (Відомості Верховної Ради України, 2007 р., № 20, ст. 282) зі змінами, абзацу четвертого підпункту 4 пункту 3, підпункту 8, абзацу другого підпункту 9, підпунктів 14, 15, абзаців третього, дев'ятого, дев'ятнадцятого підпункту 26, підпунктів 34, 46 пункту 4, підпункту 4 пункту 5 розділу I, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 року № 1616–VI (Голос України, 2009 р., 10 вересня).

Конституційний Суд України Ухвалою від 6 жовтня 2009 року об'єднав конституційні провадження у справах за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України в одне конституційне провадження.

У процесі розгляду матеріалів справи Конституційний Суд України Ухвалою від 19 жовтня 2009 року роз'єднав конституційне провадження за вказаними поданнями на дві справи, виділивши окреме конституційне провадження щодо конституційності положень статей 157 і 158<sup>1</sup> Кримінального кодексу України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стали конституційні подання Президента України та 48 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спірних питань щодо конституційності зазначених положень.

Заслухавши суддю-доповідача Домбровського І. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

#### **У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкти права на конституційне подання — Президент України та 48 народних депутатів України — звернулися до Конституційного Суду України з клопотаннями визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини шостої статті 2 (щодо визначення перебування на консульському обліку умовою реалізації права голосу на виборах Президента України), частини шостої статті 23, частини дев'ятої статті 24, частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32 (щодо внесення виборчими комісіями змін до списків виборців на виборчій дільниці в день голосування за рішеннями виборчих комісій), пунктів 1, 4, 5 частини другої статті 36<sup>1</sup> (щодо складання та уточнення списків виборців на закордонних виборчих дільницях за принципом перебування громадян на консульському обліку), статті 49, абзацу першого частини першої, частин другої, п'ятої статті 56 (щодо скасування прийняття рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України вищим судовим органом і віднесення прийняття цього рішення до виключних повноважень Центральної виборчої комісії без належних гарантій судового захисту), абзацу другого частини четвертої статті 79, абзацу другого частини п'ятої статті 83, частин сьомої статті 84, статті 92, частини четвертої статті 94, частини четвертої статті 96, частин першої, четвертої, п'ятої, шостої статті 99, статті 100 За-

кону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474—XIV зі змінами (далі — Закон № 474), пункту 4 частини першої статті 109, частини шостої статті 117, другого речення частини четвертої, частини одинадцятої статті 172 (щодо скорочення до двох днів строків вирішення судами відповідних адміністративних справ), частин десятої, дванадцятої статті 176 Кодексу адміністративного судочинства України зі змінами (далі — КАС України), частини сьомої статті 14 (щодо надання Центральної виборчої комісії (далі — ЦВК) повноважень щодо визначення порядку ведення Державного реєстру виборців (далі — Реєстр), частин першої, другої статті 17, другого речення пункту 3<sup>1</sup> розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року № 698—V зі змінами (далі — Закон № 698), абзацу четвертого підпункту 4 пункту 3 (у частині скорочення до двох днів строків вирішення судами відповідних адміністративних справ), підпункту 8, абзацу другого підпункту 9, підпунктів 14, 15 (в частині, що стосується виключення норм про відкріпні посвідчення), абзаців третього, дев'ятого, дев'ятнадцятого підпункту 26 (у частині, що скасовує прийняття рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України вищим судовим органом і відносить прийняття цього рішення до виключних повноважень ЦВК), підпунктів 34, 46 пункту 4, підпункту 4 пункту 5 розділу I, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 року № 1616—VI (далі — Закон № 1616).

2. Свої позиції щодо поставлених у конституційних поданнях питань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Центр політико-правових реформ.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені у конституційних поданнях, виходить з такого.

Україна є демократичною, правовою державою, у якій визнається і діє принцип верховенства права; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (стаття 1, частина друга статті 3, частина друга статті 6, частина перша статті 8 Конституції України).

У частині другій статті 5 Основного Закону України передбачено, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Відповідно до статті 69 Конституції України основними формами безпосередньої демократії є вибори та референдум, а згідно з частиною першою статті 38 цієї Конституції громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих рефе-

рендумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Право обирати полягає в можливості громадянина України, який на день проведення виборів досяг вісімнадцяти років та якого не визнано судом недієздатним (стаття 70 Конституції України), шляхом голосування брати участь в обранні, зокрема, Президента України.

Згідно зі статтею 71 Конституції України вибори до органів державної влади, зокрема вибори Президента України, є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Право бути обраним на виборах Президента України полягає в можливості громадянина України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою (частина друга статті 103 Основного Закону України), бути обраним на виборах Президента України.

За пунктом 20 частини першої статті 92 Конституції України організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України.

Питання організації, порядок проведення виборів Президента України, здійснення виборчого процесу, його забезпечення та гарантування врегульовані Законом № 474, КАС України, Законом № 698 та іншими законами.

3.1. Згідно з частиною шостою статті 2 Закону № 474 громадянин України, який проживає або перебуває в період підготовки і проведення виборів за межами України і перебуває на консульському обліку, реалізує своє право голосу на виборах Президента України.

Автори клопотань вважають, що цією нормою позбавлено права голосу на виборах Президента України виборців, які проживають або перебувають у період підготовки і проведення виборів за межами України, але не перебувають на консульському обліку. Таким чином, на думку суб'єктів права на конституційне подання, положення частини шостої статті 2 Закону № 474 щодо визначення перебування на консульському обліку умовою реалізації права голосу на виборах Президента України не відповідає статті 3, частині другій статті 5, статтям 21, 22, частинам першої, другій статті 24, частині першій статті 38, статтям 64, 69, 70, частині першій статті 71, частині першій статті 103 Конституції України.

Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо конституційності вказаного положення, виходить з такого.

За Конституцією України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами; громадяни мають рівні конституційні права (частина друга, третя статті 22, частина перша статті 24, частина третя статті 25).

Частиною шостою статті 2 Закону № 474 до внесення змін відповідно до Закону № 1616 передбачалося, що громадянин України, який прожи-

ває або перебуває в період підготовки і проведення виборів за межами України, перетнувши державний кордон України на законних підставах, реалізує своє право голосу на виборах Президента України на загальних підставах. Тобто попередньою редакцією цієї норми було встановлено гарантію реалізації права голосу на виборах Президента України виборцю, який перебуває за межами території України, незалежно від перебування його на консульському обліку.

Разом з тим Законом № 474 не передбачено можливості реалізувати конституційне право вільно обирати Президента України для тих громадян, які проживають або перебувають у період підготовки і проведення виборів за межами України, але не перебувають на консульському обліку.

Конституційний Суд України вважає, що положенням частини шостої статті 2 Закону № 474 встановлено додаткову вимогу щодо реалізації активного виборчого права для громадян, які проживають або перебувають у період підготовки і проведення виборів за межами України, — перебування на консульському обліку, чим звужено зміст та обсяг права громадян обирати Президента України.

Отже, положення частини шостої статті 2 Закону № 474 щодо визначення перебування на консульському обліку умовою реалізації права голосу на виборах Президента України не відповідає частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 24, частині першій статті 38, частині першій статті 64, частині першій статті 71, частині першій статті 103 Конституції України (є неконституційним).

3.2. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — стверджує, що Конституції України із зазначених підстав не відповідають пункти 1, 4, 5 частини другої статті 36<sup>1</sup> Закону № 474, якими встановлено, що не пізніше як за шість днів до дня виборів до органу ведення Реєстру у Міністерстві закордонних справ України за формою, встановленою ЦВК, керівники дипломатичних чи консульських установ України подають відомості про: громадян України, які перебувають на консульському обліку, яким після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, виповнилося або на день виборів виповниться вісімнадцять років; громадян України — виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, стали на консульський облік на території відповідного консульського округу; громадян України — виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, зняті з консульського обліку на території відповідного консульського округу.

Конституційний Суд України вважає, що подання керівниками дипломатичних та консульських установ України до органу ведення Реєстру у Міністерстві закордонних справ України відомостей, передбачених пунктами 1, 4, 5 частини другої статті 36<sup>1</sup> Закону № 474, є способом здійснення встановлених законом виборчих процедур, а тому немає підстав для тверджень про порушення таким законодавчим регулюванням конституційного права громадян України вільно обирати до органів державної влади.

Отже, положення пунктів 1, 4, 5 частини другої статті 36<sup>1</sup> Закону № 474 не суперечать статті 3, частині другій статті 5, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 38, статтям 64, 69, 70, частині першій статті 71, частині першій статті 103 Конституції України (є конституційними).

3.3. Відповідно до першого речення частини шостої статті 23, першого речення частини дев'ятої статті 24 Закону № 474 до складу окружної, дільничної виборчої комісії можуть входити громадяни України, які мають право голосу і проживають у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ.

Суб'єкти права на конституційне подання зазначають, що такий порядок формування виборчих комісій є обмеженням громадян України у праві на свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України, та на участь в управлінні державними справами за ознакою місця проживання. На їхню думку, зазначені положення суперечать частині другій статті 3, частині четвертій статті 15, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, статті 33, частині першій статті 38, частині другій статті 71 Конституції України.

Конституційний Суд України, вирішуючи спірне питання, виходить з такого.

Згідно з частиною першою статті 22 Закону № 474 виборчі комісії є спеціальними колегіальними державними органами, уповноваженими організувати підготовку та проведення виборів Президента України та забезпечувати точне й однакове дотримання законодавства України щодо виборів Президента України. Будучи членом виборчої комісії, громадянин реалізує своє конституційне право брати участь в управлінні державними справами (частина перша статті 38 Конституції України).

Відповідно до частини четвертої статті 15 Конституції України держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України. Це означає, що на конституційному та законодавчому рівнях можуть встановлюватися певні обмеження, умови реалізації права громадян на свободу політичної діяльності. Така діяльність громадян провадиться шляхом їх участі у політичному житті суспільства, зокрема через право громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Виборчі комісії є суб'єктом виборчого процесу, його невід'ємною складовою, вони наділені повноваженнями вирішувати важливі для держави питання щодо організації та проведення виборів, отже, є підстави стверджувати, що участь у роботі таких виборчих комісій є способом реалізації права громадян на участь в управлінні державними справами.

Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64 Основного Закону України). Конституційний Суд України наголошує, що встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним. Позбавлення громадянина

України права брати участь в управлінні державними справами шляхом участі у роботі окружної або дільничної виборчої комісії у зв'язку з його проживанням за межами відповідного округу або міста в умовах відсутності воєнного або надзвичайного стану є порушенням частини четвертої статті 15, частини першої статті 38 Конституції України.

Отже, положення частини шостої статті 23, частини дев'ятої статті 24 Закону № 474 у частині, що встановлює вимогу до кандидата у члени окружної, дільничної виборчої комісії проживати у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ, суперечать частині четвертій статті 15, частині другій статті 22, частині першій статті 24, частині першій статті 38 Основного Закону України (є неконституційними).

3.4. За змістом оспорюваних положень статті 56 Закону № 474 ЦВК у визначених частиною першою цієї статті випадках приймає рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України (абзац першої частини першої); рішення ЦВК про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України оприлюднюється в державних засобах масової інформації (частина друга); ЦВК розглядає питання про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України чи про оголошення кандидату або партії (блоку) попередження у присутності кандидата на пост Президента України або уповноваженого представника партії (блоку), яка висунула цього кандидата; про час розгляду цього питання зазначені особи повідомляються не пізніше як у день, що передує дню розгляду; у разі відсутності зазначених осіб без поважних причин, а при розгляді цього питання менше як за три дні до дня виборів чи дня повторного голосування незалежно від причини це питання розглядається ЦВК за відсутності зазначених осіб (частина п'ята).

За редакцією статті 56 Закону № 474 до внесення змін згідно з Законом № 1616 рішення щодо скасування реєстрації кандидата на пост Президента України приймав Верховний Суд України за зверненням ЦВК.

На думку суб'єкта права на конституційне подання — Президента України, визначений чинною редакцією статті 56 Закону № 474 порядок скасування рішення про реєстрацію кандидата на пост Президента України є позбавленням кандидата на пост Президента України гарантій належного судового захисту права бути обраним. Автор клопотання стверджує про порушення таким законодавчим регулюванням частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 38, частини другої статті 55, статті 64 Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що вказані у частині першій статті 56 Закону № 474 підстави скасування реєстрації кандидата на пост Президента України (звернення кандидата на пост Президента України з письмовою заявою про відмову від балотування; вихід партії, членом якої є кандидат на пост Президента України, із складу блоку, який приймав рішення про його висунування, або прийняття партіями, що входять до блоку, який висунув кандидата, рішення про розпуск виборчого блоку; припинення громадянства України кандидата на пост Президента України; вибуття кандидата на пост Президента України за межі України

для постійного проживання; визнання кандидата на пост Президента України недієздатним чи набрання стосовно нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину (пункти 1, 2, 3, 4, 5) є юридичними фактами, що пов'язані або з реалізацією кандидатом в Президенти України права зняти свою кандидатуру з балотування, або із втратою ним пасивного виборчого права тощо.

Рішення ЦВК про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України може бути оскаржене до суду кандидатом на пост Президента України на підставі статті 55 Конституції України та норм КАС України.

Враховуючи викладене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частин першої, другої, п'ятої статті 56 Закону № 474 не суперечать частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 38, частині другій статті 55, статті 64 Конституції України (є конституційними).

3.5. Згідно з абзацом другим частини четвертої статті 79, абзацом другим частини п'ятої статті 83 Закону № 474 непідписання або відмова у підписанні протоколу окремими членами комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу.

Президент України стверджує, що таким законодавчим регулюванням дійсними визнаються протоколи про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, про підсумки голосування в межах територіального виборчого округу без декількох підписів або взагалі не підписані, а також створюються можливості для оформлення на практиці більше одного дійсного протоколу, які не можна оскаржити до суду, чим «створено механізм спотворення народного волевиявлення на виборах Президента України». У конституційному поданні стверджується про невідповідність оспорюваних положень статтям 5, 38, 69, 70, 103 Конституції України.

Вирішуючи спір, Конституційний Суд України виходить з такого.

В абзаці першому частини четвертої статті 79 Закону № 474 визначено вимоги щодо оформлення протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів. Зокрема, встановлено обов'язок голови, заступника голови, секретаря та інших членів дільничної виборчої комісії, які присутні на засіданні комісії, підписати кожен примірник протоколу; передбачено, що у разі відсутності підпису члена дільничної виборчої комісії у протоколі проти його прізвища зазначається причина відсутності підпису; у разі своєї незгоди з відомостями, що зазначені у протоколі, член комісії зобов'язаний викласти у письмовій формі свою окрему думку, яка додається до протоколу.

Відповідно до частини четвертої статті 28 Закону № 474 засідання виборчої комісії є повноважним, якщо в ньому бере участь не менш як дві третини складу комісії, а рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість від складу комісії (частина тринадцята статті 28 Закону № 474).

На підставі системного аналізу вказаних норм Закону № 474 Конституційний Суд України дійшов висновку, що в абзаці другому частини четвертої статті 79, абзаці другому частини п'ятої статті 83 Закону № 474 йдеться про непідписання або відмову у підписанні протоколу окремими

(тобто деякими, кількома, не всіма) членами комісії з тих, які беруть участь у повноважному засіданні виборчої комісії.

Конституційний Суд України наголошує, що положення Закону № 474, згідно з яким непідписання або відмова у підписанні протоколу окремими членами комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу, не виключає можливості оскарження дійсності протоколу у разі його непідписання або відмови у підписанні окремими членами комісії, з тих, які беруть участь у засіданні виборчої комісії, або з інших підстав, що не визначені оскаржуваними положеннями, а також не виключає відповідальності у випадках та порядку, встановлених законом.

Отже, абзац другий частини четвертої статті 79, абзац другий частини п'ятої статті 83 Закону № 474 не суперечать статтям 5, 38, 69, 70, 103 Конституції України.

3.6. Згідно з частиною сьомою статті 84 Закону № 474 скарги, що стосуються підготовки і проведення виборів Президента України, на рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій та їх членів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових і службових осіб, акти та дії об'єднань громадян, крім тих, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або їх виключної компетенції, дії та бездіяльність засобів масової інформації, їх посадових та службових осіб, а також інших суб'єктів виборчого процесу у день голосування і наступні дні виборчого процесу до ЦВК не подаються. У разі надходження зазначені скарги залишаються ЦВК без розгляду. Подання таких скарг не перешкоджає встановленню результатів виборів Президента України та їх оголошенню.

Суб'єкти права на конституційне подання зазначають, що до внесення змін до Закону № 474 згідно із Законом № 1616 заборони подавати скарги до ЦВК у день голосування і після дня голосування та розглядати їх ЦВК не було. Громадяни України, звертаючись до ЦВК зі скаргами, реалізовували передбачені Конституцією України право направляти письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь, та право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (стаття 40, частина п'ята статті 55). Автори клопотань вважають, що частина сьома статті 84 Закону № 474 не відповідає частині другій статті 3, частинам другій, третій статті 22, статті 40, частині п'ятій статті 55, частині першій статті 64 Конституції України.

Розглядаючи клопотання, Конституційний Суд України виходить з того.

Відповідно до Закону України «Про Центральну виборчу комісію» (далі — Закон про ЦВК) ЦВК є постійно діючим колегіальним державним органом, який очолює систему виборчих комісій; забезпечує відповідно до своїх повноважень дотримання передбачених Конституцією України та законами України принципів і засад виборчого і референдумного процесів, реалізацію виборчих прав громадян України та права на

участь у референдумі, однакове застосування законодавства України про вибори і референдуми на всій території України; здійснює контроль за дотриманням політичними партіями (виборчими блоками політичних партій), іншими суб'єктами виборчого процесу та процесу референдуму вимог законодавства про вибори і референдуми; організовує підготовку і проведення виборів Президента України (статті 1, 2, пункт 9 статті 17, пункт 1 статті 18). Крім того, у разі необхідності ЦВК може за власною ініціативою розглянути та прийняти рішення стосовно надання виборчим комісіям роз'яснень і рекомендацій щодо застосування законодавства України про вибори, організації підготовки та проведення виборів, організації роботи виборчих комісій та інших питань, віднесених до повноважень ЦВК (стаття 16 Закону про ЦВК).

Конституційний Суд України звертає увагу на те, що статтею 14 Закону про ЦВК передбачено право громадян на звернення до ЦВК з питань, що належать до її повноважень, у порядку, встановленому Законом про ЦВК, Законом України «Про звернення громадян» та іншими законами України. За змістом частини третьої цієї статті під зверненням, скарою слід розуміти інформацію про порушення законодавства України про вибори та вимогу забезпечити реалізацію і захист виборчих прав, законних інтересів суб'єктів виборчого процесу, поновити порушені виборчі права. Згідно із Законом про ЦВК такі скарги подаються і розглядаються в порядку та строки, встановлені відповідним законом України про вибори (частина четверта статті 14), скарги, які подані до ЦВК під час виборчого процесу та стосуються цього процесу, розглядаються ЦВК протягом п'яти днів з дня їх надходження, якщо інший строк не встановлено відповідним законом України про вибори (частина друга статті 15).

Положення частини сьомої статті 84 Закону № 474 виключає можливість звернення до ЦВК зі скаргами та реалізацію закріплених у Законі про ЦВК функцій та повноважень у день голосування і наступні дні виборчого процесу.

Конституційний Суд України зазначає, що заборона звертатися до ЦВК зі скаргами, що стосуються підготовки і проведення виборів Президента України, у день голосування і наступні дні виборчого процесу, розглядати ЦВК такі скарги передбачена всупереч приписам статті 40 Конституції України, згідно з якою усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. За статтями 22, 64 Основного Закону України це право гарантується і не може бути обмежене.

Отже, частина сьома статті 84 Закону № 474 не відповідає статті 1, частині першій статті 8, частинам другій, третій статті 22, статті 40, статті 64 Конституції України (є неконституційною).

3.7. Згідно із Законом № 1616 статтю 92 Закону № 474 викладено в новій редакції: «Скарги, що стосуються призначення, підготовки і проведення виборів Президента України, можуть бути подані на рішення, дії чи

бездіяльність виборчих комісій та їх членів, дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб». Статтю 100 Закону № 474 викладено в новій редакції, відповідно до якої визначено суб'єктів звернення з позовами до суду по окремих категоріях справ. Статті 101, 102 Закону № 474, якими регулювалися особливості оскарження актів чи дій об'єднань громадян, виборчих блоків, дій чи бездіяльності засобів масової інформації, їх власників, посадових і службових осіб, виключено.

Суб'єкт права на конституційне подання — 48 народних депутатів України — порушує питання про відповідність статей 92, 100 Закону № 474, підпункту 46 пункту 4 розділу I Закону № 1616 частині другій статті 3, частині третій статті 22, статті 40, частині п'ятій статті 55, частині першій статті 64 Конституції України.

У клопотанні зазначається, що порівняно з попередньою редакцією статей 92, 100 (до внесення змін згідно із Законом № 1616), статей 101, 102 та частини третьої статті 103 Закону № 474 (до їх виключення згідно з підпунктом 46 пункту 4 розділу I Закону № 1616) істотно звужено перелік можливих предметів та суб'єктів оскарження, що унеможливило оскарження до виборчих комісій, зокрема до ЦВК, окремих питань, чим обмежено можливості захисту порушених виборчих прав громадян, а отже, є ознаки порушення частини другої статті 3, частини третьої статті 22, статті 40, частини п'ятої статті 55, частини першої статті 64 Конституції України.

Розглядаючи клопотання, Конституційний Суд України зазначає.

Відповідно до частини першої статті 99 Закону № 474 провадження в окремих категоріях справ у судах, а також порядок розгляду та оскарження рішень визначаються КАС України з урахуванням особливостей, передбачених Законом № 474. За частиною другою цієї статті до суду можуть бути оскаржені: рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових та службових осіб — за місцезнаходженням відповідного органу, підприємства, установи, закладу, організації, посадової (службової) особи, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржуються у порядку, передбаченому статтею 174 КАС України; акти чи дії партій (блоків) — суб'єктів виборчого процесу, об'єднань громадян, крім тих, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або їх виключної компетенції — за місцезнаходженням органу об'єднання громадян, виборчого блоку, акти чи дії якого оскаржуються у порядку, передбаченому статтею 175 КАС України; дії чи бездіяльність засобів масової інформації, їх власників, посадових і службових осіб, творчих працівників — за місцезнаходженням засобу масової інформації, дії чи бездіяльність якого оскаржуються у порядку, передбаченому статтею 174 КАС України; рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, у тому числі рішення ЦВК із встановлення результатів виборів у порядку, передбаченому статтею 172 КАС України. Аналогічні положення містяться і в статті 176 КАС України у редакції Закону № 1616, де визначено особливості провадження у справах, пов'язаних із виборами Президента України.

Таким чином, скарги щодо предметів, суб'єктів оскарження, які не розглядаються виборчими комісіями і про які йдеться у конституційному поданні, можуть бути розглянуті в судовому порядку, що є гарантією захисту порушених виборчих прав. Звуження кола предметів та суб'єктів оскарження для виборчих комісій пов'язане з особливостями законодавчого врегулювання питань виборчого процесу, що не належить до гарантій, визначених частиною п'ятою статті 55 Конституції України щодо права будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень та протиправних посягань.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що викладення за Законом № 1616 статей 92, 100 Закону № 474 в новій редакції, виключення статей 101, 102, частини третьої статті 103 Закону № 474 не порушило частини п'ятої статті 55 Конституції України, а отже, відсутнє і порушення частини другої статті 3, частини третьої статті 22, статті 40, частини першої статті 64 Конституції України.

3.8. Згідно з частиною шостою статті 99 Закону № 474 позови щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу, не розглянуті судом протягом двох днів з часу закінчення голосування на виборчих дільницях, залишаються без розгляду.

Суб'єкти права на конституційне подання вважають, що частина шоста статті 99 Закону № 474 не відповідає частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, статті 64, частині другій статті 124 Конституції України, оскільки створює механізм, який за певних обставин унеможлиблює оскарження результатів виборів Президента України.

При розгляді порушеного питання Конституційний Суд України виходить з такого.

Відповідно до Основного Закону України права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55).

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в Рішенні від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 у справі про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора, «правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах» (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини).

Невиконання судом вимоги щодо розгляду справ у стислий строк (протягом двох днів з часу закінчення голосування на виборчих дільницях) не може бути підставою для залишення скарги судом без розгляду у зв'язку із закінченням строків, оскільки є несумісним із суттю конституційного права на судовий захист і призводить до порушення правової справедливості у реалізації виборчих прав громадян.

Таким чином, частина шоста статті 99 Закону № 474, згідно з якою суд залишає позови щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу після закінчення визначених для цього строків без розгляду, є такою, що обмежує закріплену Конституцією України

гарантію здійснення прав і свобод людини і громадянина — право на їх судовий захист (частини перша, друга статті 55), яке гарантується (частина друга статті 22), не може бути обмежене (стаття 64), а його зміст та обсяг не можуть бути звужені (частина третя статті 22).

Враховуючи зазначене, Конституційний Суд України дійшов висновку про невідповідність частини шостої статті 99 Закону № 474 частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, статті 64 Конституції України.

3.9. Відповідно до частини одинадцятої статті 172 КАС України суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у дводенний строк після надходження позовної заяви. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли до дня голосування, вирішуються судом у дводенний строк, але не пізніше ніж за дві години до початку голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування, вирішуються судом до закінчення голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування, але після закінчення голосування, вирішуються судом у дводенний строк після надходження позовної заяви.

Як зазначають суб'єкти права на конституційні подання, частиною одинадцятою статті 172 КАС України внаслідок встановлення дводенного строку для вирішення судами адміністративних справ значно скорочено строк розгляду судами відповідних позовних заяв порівняно з попередньою редакцією цієї ж норми, у якій було закріплено п'ятиденний строк розгляду справ.

На думку Президента України, це може унеможливити всебічний розгляд судами всіх обставин справи, а отже, перешкоджатиме належній реалізації громадянами України права на судовий захист, гарантованого частинами першою, другою статті 55 Конституції України.

Народні депутати України стверджують, що вказане скорочення строків розгляду судами адміністративних справ не забезпечує належного і повного розгляду справ судами, зокрема офіційного з'ясування всіх обставин у справі, як це передбачено пунктом 4 статті 7 КАС України у повній відповідності з частиною четвертою статті 129 Конституції України.

Вирішуючи спір щодо відповідності Конституції України частини одинадцятої статті 172 КАС України, Конституційний Суд України зазначає.

Виключно законами України визначаються судоустрій, судочинство (пункт 14 частини першої статті 92 Конституції України). Тобто встановлення строків розгляду адміністративних справ є предметом законодавчого регулювання. Тривалість таких строків залежить від особливостей адміністративних справ, зокрема скорочений строк розгляду позовних заяв, закріплений у частині одинадцятій статті 172 КАС України, пов'язаний із характером виборчого процесу. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в підпункті 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 3 липня 2003 року 13-рп/2003 «визначення стислих строків оскарження порушень відповідає характеру виборчого

процесу, але при їх встановленні та застосуванні не повинні ущемлюватись права і свободи виборців, політичних партій (виборчих блоків партій), кандидатів у народні депутати України».

Таким чином, встановлення частиною одинадцятою статті 172 КАС України скорочених строків розгляду позовних заяв відповідає характеру виборчого процесу, є питанням законодавчої доцільності і не суперечить частині першій статті 55, частині четвертій статті 129 Конституції України, тобто є конституційним.

3.10. Згідно з частиною десятою статті 176 КАС України суд розглядає та вирішує адміністративні справи, пов'язані з виборами Президента України, за скаргами, поданими на вчинені порушення з моменту припинення голосування на виборчих дільницях, протягом двох днів після дня голосування.

На думку народних депутатів України, частина десята статті 176 КАС України, по суті, унеможливує оскарження до суду порушень, які можуть мати місце при підрахунку голосів та встановленні результатів виборів, що, в свою чергу, суперечить вимогам статті 55 Конституції України, оскільки порушує право кожного на судовий захист, та частини другої статті 124 Основного Закону України, згідно з якою юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Посилаючись на частину восьму статті 83 Закону № 474, у якій визначено строк встановлення окружною виборчою комісією підсумків голосування (не пізніше ніж на п'ятий день з дня проведення виборів), а також на частину першу статті 84 Закону № 474, яка передбачає встановлення ЦВК результатів голосування протягом десяти днів, але не пізніше ніж на третій день з дня отримання всіх протоколів окружних виборчих комісій, автори клопотання зазначають, що на підставі цих норм порушення виборчих прав, вчинені під час встановлення результатів виборів, не можуть бути захищені в судовому порядку.

Конституційний Суд України виходить з такого.

Відповідно до частини шостої статті 172 КАС України позовні заяви щодо рішень, дій чи бездіяльності виборчої комісії, комісії з референдуму, членів цих комісій можуть бути подані до адміністративного суду у п'ятиденний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності. Для позовних заяв щодо рішень, дій чи бездіяльності дільничних виборчих комісій (їх членів), що мали місце під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування на дільниці, частиною восьмою вказаної статті окремо передбачено строк їх подання до суду — два дні з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності. Стосовно оскарження рішень, дій чи бездіяльності окружних виборчих комісій та їх членів йдеться окремо у частині дев'ятій статті 176 КАС України, яка передбачає здійснення такого оскарження у порядку, встановленому законодавством. Частиною одинадцятою статті 172 КАС України визначено, що розгляд судом таких справ здійснюється у дводенний строк після надходження позовної заяви.

З наведеного вбачається, що вся діяльність виборчих комісій, у тому числі і ЦВК, є об'єктом судового контролю.

Отже, частиною десятою статті 176 КАС України не обмежуються права осіб на оскарження до суду порушень, які можуть мати місце при підрахунку голосів та встановленні результатів виборів, що визначено статтею 172 КАС України, тому вона не суперечить вимогам статті 55, частини другої статті 124 Конституції України (є конституційною).

3.11. Згідно з другим реченням частини четвертої статті 172 КАС України протоколи територіальних (окружних) виборчих комісій щодо встановлення підсумків голосування у межах територіального виборчого округу під час проведення виборів Президента України, народних депутатів України, а також протоколи про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці оскарженню в судовому порядку не підлягають. У зв'язку з цим у пункті 4 частини першої статті 109 КАС України передбачено, що суддя відмовляє у відкритті провадження в адміністративній справі, якщо подана заява щодо такого протоколу.

Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — означає, що протокол щодо встановлення підсумків голосування є єдиним письмовим виборчим документом, який фіксує результати безпосереднього народного волевиявлення насамперед на виборчій дільниці, а також у територіальному виборчому окрузі та є основою для встановлення результатів виборів. Зазначені ж положення КАС України унеможливають судовий контроль за діяльністю окружних, дільничних виборчих комісій на стадії встановлення підсумків голосування, підрахунку голосів. Відтак наведені положення не відповідають статті 5, частині другій статті 22, статті 38, частинам першій, другій статті 55, статтям 69, 70, 103 Основного Закону України.

Вирішуючи це питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

За частинами першою, другою статті 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Конституційний Суд України у Рішенні від 25 грудня 1997 року № 9-зп у справі за зверненнями жителів міста Жовті Води виклав правову позицію, згідно з якою частину першу статті 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку; суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод; відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене (пункти 1, 2 резолютивної частини).

За частиною першою статті 28 Закону № 474 основною формою роботи комісії є засідання. На засіданні виборчої комісії ведеться протокол, що підписується головою на засіданні та секретарем комісії (чи виконуючим обов'язки секретаря, який визначається на засіданні). Протокол

засідання комісії надається для ознайомлення членам комісії не пізніше наступного засідання комісії (частина дванадцята статті 28 Закону № 474). Акти і протоколи виборчої комісії складаються у випадках, передбачених Законом № 474, за формами, затвердженими ЦВК. Акт або протокол комісії підписується всіма присутніми на засіданні членами виборчої комісії, підписи яких скріплюються печаткою виборчої комісії. Згідно з частиною другою статті 78 Закону № 474 засідання дільничної виборчої комісії починається відразу після закінчення голосування, проводиться без перерви і закінчується після складання та підписання протоколу про підрахунок голосів на виборчій дільниці. У статті 79 Закону № 474 встановлено порядок складання протоколу про підрахунок голосів виборців, застереження та заборони, порушення яких може бути оскаржено до суду.

Згідно з частиною другою статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, а відтак і на правовідносини, які мали місце в процесі складання протоколів щодо встановлення підсумків голосування у межах територіального виборчого округу під час проведення виборів Президента України, а також протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення пункту 4 частини першої статті 109, другого речення частини четвертої статті 172 КАС України не відповідають статтям 55, 124 Конституції України (є неконституційними).

3.12. За змістом положень частини четвертої статті 99 Закону № 474, частини шостої статті 117, частини дванадцятої статті 176 КАС України встановлено заборону суду здійснювати забезпечення позову щодо спорів, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів.

Суб'єкти права на конституційне подання порушують питання про невідповідність зазначених положень частині другій статті 3, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частині першій статті 64, частині другій статті 124 Конституції України. На думку авторів клопотань, введення законодавцем заборони на забезпечення судом позову у спорах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів, скасовує гарантії поновлення виборчих прав та обмежує право на судовий захист.

Оспорювані положення Закону № 474 та КАС України у попередніх редакціях не містили заборони на здійснення судом повноважень щодо забезпечення позову у спорах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів.

Визначений у статті 118 КАС України порядок забезпечення адміністративного позову передбачає негайний розгляд клопотання про застосування адміністративного позову (не пізніше наступного дня після його одержання) та виконання ухвал з питань забезпечення адміністративного позову (частини перша, п'ята).

Вбачається, що законодавець, встановлюючи частиною четвертою статті 99 Закону № 474, частиною шостою статті 117, частиною дванадцятотою статті 176 КАС України обмеження на здійснення судами забезпечення позову у справах, які стосуються призначення, підготовки і проведен-

ня виборів, мав на меті забезпечити безперервність виборчого процесу, здійснення виборчих процедур у стислі строки. Однак при встановленні та застосуванні таких обмежень не повинні ущемлюватися права і свободи виборців, політичних партій (виборчих блоків партій), кандидатів у Президенти України. Зокрема ці обмеження не можуть негативно впливати на реалізацію громадянами права на судовий захист свого виборчого права.

Конституційний Суд України звертає увагу, що встановлена оспорюваними положеннями Закону № 474 та КАС України заборона судам здійснювати забезпечення позову стосується призначення, підготовки та проведення виборів, тобто охоплює всі етапи виборчого процесу. За таких умов унеможливується виконання рішень суду, прийнятих в окремих справах щодо спорів стосовно призначення, підготовки і проведення виборів, що фактично означає неможливість реалізації особами права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України. Згідно зі статтею 64 Основного Закону України право на судовий захист не може бути обмежене.

Конституційний Суд України вважає, що зміни, внесені законодавцем до оспорюваних положень Закону № 474 та КАС України щодо заборони суду здійснювати забезпечення позову у спорах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів, звузили зміст права громадян на судовий захист, що не відповідає частині третій статті 22 Конституції України.

Україна є правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Конституції України). Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, викладеної у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання, «верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовчу діяльність...» (абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини). Відповідно до частини третьої статті 8 Основного Закону держави в Україні гарантується звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод безпосередньо на підставі Конституції України. Неможливість же поновлення у виборчих правах через швидкоплинний виборчий процес без заходів забезпечення позову втрачає будь-який сенс звернення до суду з цих питань. Тому принцип верховенства права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовчу діяльність.

Отже, положення частини четвертої статті 99 Закону № 474, частини шостої статті 117, частини дванадцятої статті 176 КАС України, що встановлюють заборону на здійснення судом повноважень щодо забезпечення позову у спорах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів Президента України, не відповідають вимогам частини третьої статті 22, частин першої, другої статті 55, статті 64 Конституції України, тобто є неконституційними.

3.13. Відповідно до частини сьомої статті 14 Закону № 698 органи ведення Реєстру забезпечують його ведення в порядку, встановленому цим Законом та розпорядником Реєстру.

На думку Президента України, вказане положення не відповідає вимогам пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України (організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами), пункту 1 частини першої цієї статті, згідно з яким виключно законом мають бути встановлені гарантії прав громадян, зокрема їх права на захист персональних даних (стаття 32 Конституції України) та право голосу на виборах і референдумах (статті 70, 71 Основного Закону України). Глава держави вважає, що порядок ведення Реєстру не може встановлюватися підзаконним актом ЦВК, як це викладено в оспорюваній нормі Закону № 698, а відтак, суперечить Конституції України і друге речення пункту 3<sup>1</sup> розділу VII «Прикінцеві положення» Закону № 698, за яким особливості порядку складання та уточнення списків виборців для проведення виборів і референдумів до закінчення первинного уточнення персональних даних Реєстру визначаються ЦВК.

Конституційний Суд України, вирішуючи порушене у конституційному поданні питання, зазначає.

Відповідно до пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України. З цього випливає, що на рівні закону має визначатися в першу чергу правовий статус органу, до компетенції якого належить забезпечення організації, підготовки і проведення виборів та референдумів. Згідно з преамбулою Закону про ЦВК таким органом є ЦВК як постійно діючий колегіальний державний орган. Законом про ЦВК встановлено статус ЦВК, порядок реалізації нею повноважень, зокрема пунктом 8 статті 17 передбачено, що ЦВК є розпорядником Реєстру, забезпечує його ведення та функціонування відповідно до закону.

Згідно з частиною першою статті 16 Закону № 698 ведення Реєстру включає організаційно-правову підготовку та виконання в режимі записування таких дій: внесення запису про виборця до бази даних Реєстру, внесення змін до персональних даних Реєстру, знищення запису Реєстру.

Організаційно-правова підготовка дій щодо ведення Реєстру, як вбачається з назви, передбачає здійснення певних функцій з виданням правових актів відповідного змісту для врегулювання процедурних питань стосовно вчинення уповноваженими суб'єктами (в даному випадку — органами ведення Реєстру) дій щодо ведення Реєстру.

Отже, надане ЦВК частиною сьомою статті 14 Закону № 698 право встановлювати порядок ведення Реєстру впливає з передбаченого пунктом 8 статті 17 Закону про ЦВК та частиною першою статті 16 Закону № 698 її повноваження забезпечувати ведення Реєстру шляхом здійснення організаційно-правової підготовки дій щодо його ведення. Зазначені положення статті 14 Закону № 698 та статті 17 Закону про ЦВК вказують, що порядок ведення Реєстру має ґрунтуватися на вимогах закону, що є гарантією законності прийняття ЦВК актів відповідного змісту.

Оскільки повноваження щодо встановлення порядку ведення Реєстру, особливостей складання та уточнення списків виборців для проведення виборів і референдумів до закінчення первинного уточнення персональних даних Реєстру ґрунтуються на нормах законів України, а ЦВК є органом, до компетенції якого належить забезпечення організації, підготовки

і проведення виборів, оспорювані положення частини сьомої статті 14, другого речення пункту 3<sup>1</sup> розділу VII «Прикінцеві положення» Закону № 698 не суперечать вимогам пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України, згідно з яким організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України.

У зв'язку з цим немає також підстав стверджувати про невідповідність вказаних положень статті 14, другого речення пункту 3<sup>1</sup> розділу VII «Прикінцеві положення» Закону № 698 статтям 70, 71, 75, пункту 3 частини першої статті 85, статті 91, пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України.

3.14. Частиною першою статті 17 Закону № 698 передбачено, що дії, зазначені в пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 16 цього Закону (внесення запису про виборця до бази даних Реєстру, внесення змін до персональних даних Реєстру, знищення запису Реєстру), здійснюються уповноваженими працівниками відповідного органу ведення Реєстру на виконання наказу керівника органу ведення Реєстру.

Частиною другою цієї статті встановлено, що підставою для видання наказу про внесення запису до бази даних Реєстру є подані у встановленому порядку до відповідного органу ведення Реєстру документи, які підтверджують набуття особою права голосу.

На думку Президента України, положення частин першої, другої статті 17 Закону № 698 суперечать частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 38, статтям 64, 70 Конституції України. Суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що оспорювані положення Закону № 698 передбачають вчинення уповноваженим працівником органу ведення Реєстру дій, що стосуються ведення Реєстру, не за письмовим розпорядженням керівника відповідного органу, а на підставі його наказу, який може бути і за усною вказівкою. Зазначене позбавляє уповноважених осіб належного контролю, обліку та персональної відповідальності за достовірність, повноту і цілісність Реєстру.

Конституційний Суд України, розглядаючи це питання, констатує.

Статтею 17 Закону № 698 до внесення змін згідно із Законом № 1616 передбачалося здійснення дій щодо ведення Реєстру уповноваженими працівниками відповідного органу ведення Реєстру за письмовим розпорядженням керівника органу ведення Реєстру.

Дослідження змісту слова «наказ» та словосполучення «видання наказу», які містяться в частинах першій, другій статті 17 Закону № 698, дає підстави для такого висновку.

Основною формою реалізації завдань та функцій органів виконавчої влади є видання ними правових актів управління. Встановлене частинами першою, другою статті 17 Закону № 698 повноваження керівника органу ведення Реєстру видавати наказ стосовно вчинення певних дій щодо ведення Реєстру означає видання саме правового акта управління.

Правові акти управління характеризуються рядом ознак, однією з яких є належне оформлення таких актів, яке означає, що акт управління є письмовим документом певного виду, підготовленим за правилами

юридичної техніки та виданим з дотриманням нормативно встановленої процедури.

Видання наказів керівником органу ведення Реєстру, про яке йдеться в оспорюваних положеннях статті 17 Закону № 698, означає прийняття ним актів управління, які мають бути письмово оформленими з дотриманням усіх вимог юридичної техніки.

Таким чином, положення частин першої, другої статті 17 Закону № 698 є такими, що не суперечать частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 38, статтям 64, 70 Конституції України (є конституційними).

3.15. Підпунктом 14 пункту 4 розділу I Закону № 1616 із Закону № 474 виключено статтю 33, за якою виборець, який пізніше ніж за тридцять днів до дня виборів включно або після дня виборів до дня повторного голосування включно вибуває з населеного пункту, де він включений до списку виборців на звичайній виборчій дільниці, мав право звернутися до дільничної виборчої комісії особисто або, у разі перебування виборця у стаціонарному лікувальному закладі, що знаходиться в іншому населеному пункті, через іншу особу із заявою про виключення його із списку виборців. На підставі цієї заяви та документа, що підтверджує громадянство України, дільнична виборча комісія видавала виборцю або особі, вказаній у заяві виборця, відкріпне посвідчення. При цьому у списку виборців зазначалися дата видачі та номер відкріпного посвідчення, ставилися підписи виборця або особи, яка отримала посвідчення, та члена дільничної виборчої комісії, який його видав. У день виборів та в день повторного голосування відкріпне посвідчення не видавалося, а у разі втрати його виборцем — не видавалося повторно (частина перша статті 33 Закону № 474 у редакції, чинній до внесення змін Законом № 1616). Положеннями частин другої, третьої, четвертої, п'ятої, шостої, сьомої статті 33 Закону № 474, які виключено, визначалися форма відкріпних посвідчень, порядок їх виготовлення, передачі дільничним виборчим комісіям, зберігання територіальними виборчими комісіями.

У зв'язку зі скасуванням інституту відкріпних посвідчень (виключенням статті 33 Закону № 474) Законом № 1616 внесено відповідні зміни до інших норм Закону № 474, а саме: змінено пункт 11 частини другої статті 25, пункт 10 частини першої статті 26; статті 34, 35, 36 викладено в новій редакції; частини шосту, сьому, восьму, дев'яту статті 75, частину другу статті 76 виключено (підпункт 8, абзац другий підпункту 9, підпункти 15, 34 пункту 4 розділу I).

Автори клопотання стверджують, що голосування на підставі відкріпних посвідчень є механізмом, який має на меті забезпечити реалізацію конституційного права громадян обирати до органів державної влади, встановленого статтями 38, 70, 71 Конституції України. Скасуванням інституту відкріпних посвідчень виборці, які на день виборів перебувають у відрядженні, на лікуванні, на відпочинку, з інших підстав поза межами свого місця проживання (реєстрації як виборця), часто вимушено, не з власної волі, фактично не мають можливості скористатися цим правом, оскільки інші механізми його реалізації такими громадянами за-

коном не передбачені. Тому скасування інституту відкріпних посвідчень, на думку народних депутатів України, є звуженням обсягу права голосу громадян України, що суперечить частині другій статті 3, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 38, частині першій статті 64, статтям 70, 71, частині першій статті 103 Конституції України.

Конституційний Суд України виходить з такого.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 24 грудня 2004 року № 22-рп/2004 у справі про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України», забезпечення прав і свобод, крім усього іншого, потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод (абзац четвертий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Згідно з частинами другою, третьою статті 22 Основного Закону України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Як зазначив Конституційний Суд України, звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини — це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загально-визнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками).

Сутність змісту виборчого права громадян розкривається в положеннях статей 38, 70, 71 Конституції України. Жодна з них не встановлює відповідного механізму забезпечення цього. Механізм правового регулювання проведення виборів і гарантії виборчих прав визначаються виключно законами України (пункти 1, 20 частини першої статті 92 Основного Закону України). Законотворчість передбачає таке регулювання суспільних відносин, яке відображає його розвиток і перспективи.

Відповідно до Закону № 698 Реєстр має забезпечити ведення персоналізованого обліку виборців, складання списків виборців для виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, для всеукраїнських та місцевих референдумів (стаття 2). При підготовці до виборів Президента України персональні дані Реєстру використовуються для складання попередніх списків виборців на виборчих дільницях, уточнення таких списків та складання остаточних списків виборців на виборчих дільницях (стаття 26 Закону № 698).

За частиною шостою статті 8 Закону № 698 порядок та строки тимчасової зміни виборцем місця його голосування (виборчої дільниці) без зміни його виборчої адреси визначаються відповідним законом про вибори або референдуми. При цьому виборчою адресою виборця є адреса його житла або місця перебування виборця чи інша адреса, що замінює адресу житла виборця, яка є підставою для внесення виборця до відповідної постійної виборчої дільниці. Виборча адреса виборця, як правило, визначається зареєстрованим місцем проживання та адресою житла виборця відповідно до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», якщо виборець не звернувся до відповідного органу ведення Реєстру щодо іншої виборчої адреси. За мотивованим зверненням виборця орган ведення Реєстру може визначити іншу виборчу адресу виборця, аніж визначену вище (частини перша, друга, третя статті 8 Закону № 698).

Законодавець, скасувавши статтю 33 Закону № 474 щодо відкріпних посвідчень, виклав його статтю 34 в іншій редакції, яка замінила інститут відкріпних посвідчень вимогою до керівника відповідного районного (міського, районного у місті) органу Міністерства внутрішніх справ України не пізніш як за шість днів до дня виборів подати до органу ведення Реєстру за формою, встановленою ЦВК (частина перша), відомості: про виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, змінили реєстрацію місця проживання в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці; виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, зареєстрували своє місце проживання у відповідній адміністративно-територіальній одиниці; виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, зняті з реєстрації за місцем проживання у відповідній адміністративно-територіальній одиниці (пункти 3, 4, 5 частини другої). Абзацом другим частини дев'ятої статті 34 Закону № 474 також передбачено, що орган ведення Реєстру, який отримав таке повідомлення, вносить до бази даних Реєстру відповідні службові відмітки щодо виборців, які не будуть голосувати за своїми виборчими адресами у зв'язку з їх включенням до списків виборців на інших виборчих дільницях.

Отже, змінами, внесеними підпунктом 8, абзацом другим підпункту 9, підпунктами 14, 15, підпунктом 34 пункту 4 розділу I Закону № 1616, не скасовано можливості громадян України голосувати у разі потреби не за виборчою адресою, а лише змінено механізм її забезпечення.

Таким чином, Конституційний Суд України констатує, що скасуванням норм про відкріпні посвідчення звуження обсягу права голосу громадян України не відбулося, а тому оспорювані положення не суперечать Конституції України.

4. Суб'єкти права на конституційне подання ставлять також питання про визнання неконституційними частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32, статті 49, частин четвертої статті 94, частин четвертої статті 96, частин першої, п'ятої статті 99 Закону № 474,

положень абзацу четвертого підпункту 4 пункту 3 розділу I щодо скорочення до двох днів строків вирішення судами відповідних адміністративних справ, абзаців третього, дев'ятого та дев'ятнадцятого підпункту 26 пункту 4 розділу I щодо скасування прийняття рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України вищим судовим органом і віднесення прийняття цього рішення до виключних повноважень ЦВК, підпункту 4 пункту 5 розділу I, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 1616.

Однак зазначені положення Закону № 1616, крім пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення», з набранням чинності цим Законом стали частиною інших законів і вичерпали свою дію. Таким чином, вони не можуть бути предметом розгляду у Конституційному Суді України, а отже відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне провадження підлягає припиненню.

Дослідивши оспорювані положення статті 49 Закону № 474, Конституційний Суд України вважає, що встановлення розміру грошової застави, визначення підстав для її повернення належить до сфери законодавчого врегулювання і здійснюється на розсуд законодавця, тому ці питання не підлягають конституційному контролю і є невідомі Конституційному Суду України. На підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне провадження у справі в цих частинах підлягає припиненню.

Аналіз конституційних подань свідчить, що правового обґрунтування щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32, частини четвертої статті 94, частини четвертої статті 96, частин першої, п'ятої статті 99 Закону № 474, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 1616 не наведено, що є підставою для припинення конституційного провадження у справі в цих частинах відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційних подань вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 65, 70 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

### **в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними):

— пункти 1, 4, 5 частини другої статті 36<sup>1</sup>, абзац перший частини першої, частини другу, п'яту статті 56, абзац другий частини четвертої статті 79, абзац другий частини п'ятої статті 83, статті 92, 100 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474—XIV зі змінами;

— частину сьому статті 14, частини першу, другу статті 17, друге речення пункту 3<sup>1</sup> розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року № 698—V зі змінами;  
— підпункт 8, абзац другий підпункту 9, підпункти 14, 15 (у частині, що стосується виключення норм про відкріпні посвідчення), підпункти 34, 46 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 року № 1616—VI;  
— частину одинадцяту статті 172, частину десяту статті 176 Кодексу адміністративного судочинства України зі змінами.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення:

— частини шостої статті 2 (в частині визначення перебування на консульському обліку громадян України умовою реалізації права обирати на виборах Президента України), частини шостої статті 23, частини дев'ятої статті 24 (в частині вимоги до кандидата у члени окружної, дільничної виборчої комісії проживати у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ), частини сьомої статті 84, частин четвертої, шостої статті 99 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474—XIV зі змінами;

— пункту 4 частини першої статті 109, частини шостої статті 117, другого речення частини четвертої статті 172, частини дванадцятої статті 176 Кодексу адміністративного судочинства України зі змінами.

3. Положення Закону України «Про вибори Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Припинити конституційне провадження у справі стосовно перевірки на відповідність Конституції України положень статті 49 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474—XIV зі змінами, абзацу четвертого підпункту 4 пункту 3 (в частині скорочення до двох днів строків вирішення судами адміністративних справ щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій), абзаців третього, дев'ятого, дев'ятнадцятого підпункту 26 пункту 4 (в частині скасування прийняття рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України вищим судовим органом і віднесення прийняття цього рішення до виключних повноважень Центральної виборчої комісії без належних гарантій судового захисту), підпункту 4 пункту 5 розділу I, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 року № 1616—VI на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційних поданнях; частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32, час-

тини четвертої статті 94, частини четвертої статті 96, частин першої, п'ятої статті 99 Закону України «Про вибори Президента України» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційних подань у цій частині вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений законов Украины «О выборах Президента Украины», «О Государственном реестре избирателей», «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины» и Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционным представлениям Президента Украины и 48 народных депутатов Украины (дело о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины)

г. К и е в

19 октября 2009 года

№ 26-рп/2009

Дело № 1-50/2009

*Конституционный Суд Украины в составе судей:*

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуны** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича — докладчика, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) части шестой статьи 2, части шестой статьи 23, части девятой статьи 24, части девятой статьи 31, частей четвертой, пятой, девятой статьи 32, пунктов 1, 4, 5 части второй статьи 36<sup>1</sup>, статьи 49, абзаца первого части первой, частей второй, пятой статьи 56, абзаца второго части четвертой статьи 79, абзаца второго части пятой статьи 83, части седьмой статьи 84, статьи 92, части четвертой статьи 94, части четвертой статьи 96, частей первой, четвертой, пятой, шестой статьи 99, статьи 100 Закона Украины «О выборах Президента Украины» от 5 марта 1999 года № 474-XIV (Ведомости Верховной Рады Украины, 1999 г., № 14, ст. 81) с изменениями, пункта 4 части первой статьи 109, части шестой статьи 117, второго предложения части четвертой, части одиннадцатой статьи 172, частей десятой, двенадцатой статьи 176 Кодекса административного судопроизводства Украины с изменениями, части седьмой статьи 14, частей первой, второй статьи 17, второго предложения пункта 3<sup>1</sup> раздела VII «Заключительные положения» Закона Украины «О Государственном реестре избирателей» от 22 февраля 2007 года

№ 698—V (Ведомости Верховной Рады Украины, 2007 г., № 20, ст. 282) с изменениями, абзаца четвертого подпункта 4 пункта 3, подпункта 8, абзаца второго подпункта 9, подпунктов 14, 15, абзацев третьего, девятого, девятнадцатого подпункта 26, подпунктов 34, 46 пункта 4, подпункта 4 пункта 5 раздела I, пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины» от 21 августа 2009 года № 1616—VI (Голос Украины, 2009 г., 10 сентября) по конституционным представлениям Президента Украины и 48 народных депутатов Украины.

Конституционный Суд Украины Определением от 6 октября 2009 года объединил конституционные производства по делам по конституционным представлениям Президента Украины и 48 народных депутатов Украины в одно конституционное производство.

В процессе рассмотрения материалов дела Конституционный Суд Украины Определением от 19 октября 2009 года разъединил конституционное производство по указанным представлениям на два дела, выделив отдельное конституционное производство о конституционности положений статей 157 и 158<sup>1</sup> Уголовного кодекса Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стали конституционные представления Президента Украины и 48 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спорных вопросов о конституционности указанных положений.

Заслушав судью-докладчика Домбровского И. П. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л:**

1. Субъекты права на конституционное представление — Президент Украины и 48 народных депутатов Украины — обратились в Конституционный Суд Украины с ходатайствами признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения части шестой статьи 2 (об определении нахождения на консульском учете условием реализации права голоса на выборах Президента Украины), части шестой статьи 23, части девятой статьи 24, части девятой статьи 31, частей четвертой, пятой, девятой статьи 32 (о внесении избирательными комиссиями изменений в списки избирателей на избирательном участке в день голосования по решениям избирательных комиссий), пунктов 1, 4, 5 части второй статьи 36<sup>1</sup> (о составлении и уточнении списков избирателей на заграничных избирательных участках по принципу нахождения граждан на консульском учете), статьи 49, абзаца первого части первой, частей второй, пятой статьи 56 (об отмене принятия решения об отмене регистрации кандидата на пост Президента Украины высшим судебным органом и отнесении принятия этого решения к исключительным полномочиям Центральной избирательной комиссии без надлежащих гарантий судебной защиты), абзаца второго части четвертой статьи 79, абзаца второго части пятой статьи 83, части седьмой статьи 84, статьи 92, части четвертой статьи 94, части четвертой статьи 96, частей первой, четвертой, пятой,

шестой статьи 99, статьи 100 Закона Украины «О выборах Президента Украины» от 5 марта 1999 года № 474–XIV с изменениями (далее — Закон № 474), пункта 4 части первой статьи 109, части шестой статьи 117, второго предложения части четвертой, части одиннадцатой статьи 172 (о сокращении до двух дней сроков рассмотрения судами соответствующих административных дел), частей десятой, двенадцатой статьи 176 Кодекса административного судопроизводства Украины с изменениями (далее — КАС Украины), части седьмой статьи 14 (о предоставлении Центральной избирательной комиссии (далее — ЦИК) полномочий по определению порядка ведения Государственного реестра избирателей (далее — Реестр), частей первой, второй статьи 17, второго предложения пункта 3<sup>1</sup> раздела VII «Заключительные положения» Закона Украины «О Государственном реестре избирателей» от 22 февраля 2007 года № 698–V с изменениями (далее — Закон № 698), абзаца четвертого подпункта 4 пункта 3 (в части сокращения до двух дней сроков рассмотрения судами соответствующих административных дел), подпункта 8, абзаца второго подпункта 9, подпунктов 14, 15 (в части, касающейся исключения норм об открепительных удостоверениях), абзацев третьего, девятого, девятнадцатого подпункта 26 (в части, отменяющей принятие решения об отмене регистрации кандидата на пост Президента Украины высшим судебным органом и относящей принятие этого решения к исключительным полномочиям ЦИК), подпунктов 34, 46 пункта 4, подпункта 4 пункта 5 раздела I, пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины» от 21 августа 2009 года № 1616–VI (далее — Закон № 1616).

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционных представлениях вопросов изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Центр политико-правовых реформ.

3. Конституционный Суд Украины, решая вопросы, поднятые в конституционных представлениях, исходит из следующего.

Украина есть демократическое, правовое государство, в котором признается и действует принцип верховенства права; права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; государство отвечает перед человеком за свою деятельность; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства; органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины (статья 1, часть вторая статьи 3, часть вторая статьи 6, часть первая статьи 8 Конституции Украины).

В части второй статьи 5 Основного Закона Украины предусмотрено, что носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине является народ. Народ осуществляет власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления.

Согласно статье 69 Конституции Украины основными формами непосредственной демократии являются выборы и референдум, а в соответствии с частью первой статьи 38 этой Конституции граждане имеют право принимать участие в управлении государственными делами, во всеукраинском и местных референдумах, свободно избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления.

Право избирать состоит в возможности гражданина Украины, достигшего на день проведения выборов восемнадцати лет и не признанного судом недееспособным (статья 70 Конституции Украины), путем голосования принимать участие в выборах, в частности, Президента Украины.

Согласно статье 71 Конституции Украины выборы в органы государственной власти, в частности выборы Президента Украины, являются свободными и осуществляются на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем тайного голосования.

Право быть избранным на выборах Президента Украины состоит в возможности гражданина Украины, достигшего тридцати пяти лет, имеющего право голоса, проживающего в Украине в течение десяти последних перед днем выборов лет и владеющего государственным языком (часть вторая статьи 103 Основного Закона Украины) быть избранным на выборах Президента Украины.

Согласно пункту 20 части первой статьи 92 Конституции Украины организация и порядок проведения выборов и референдумов определяются исключительно законами Украины.

Вопросы организации, порядок проведения выборов Президента Украины, осуществления избирательного процесса, его обеспечения и гарантирования урегулированы Законом № 474, КАС Украины, Законом № 698 и иными законами.

3.1. В соответствии с частью шестой статьи 2 Закона № 474 граждан Украины, проживающий или находящийся в период подготовки и проведения выборов за пределами Украины и состоящий на консульском учете, реализует свое право голоса на выборах Президента Украины.

Авторы ходатайств считают, что указанной нормой лишены права голоса на выборах Президента Украины избиратели, проживающие или находящиеся в период подготовки и проведения выборов за пределами Украины, но не состоящие на консульском учете. Таким образом, по мнению субъектов права на конституционное представление, положение части шестой статьи 2 Закона № 474 об определении нахождения на консульском учете условием реализации права голоса на выборах Президента Украины не соответствует статье 3, части второй статьи 5, статьям 21, 22, частям первой, второй статьи 24, части первой статьи 38, статьям 64, 69, 70, части первой статьи 71, части первой статьи 103 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины, решая вопрос о конституционности указанного положения, исходит из следующего.

По Конституции Украины конституционные права и свободы гарантируются и не могут быть упразднены; при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение

содержания и объема существующих прав и свобод; Украина гарантирует заботу и защиту своим гражданам, находящимся за ее пределами; граждане имеют равные конституционные права (части вторая, третья статьи 22, часть первая статьи 24, часть третья статьи 25).

Частью шестой статьи 2 Закона № 474 до внесения изменений в соответствии с Законом № 1616 предусматривалось, что гражданин Украины, проживающий или находящийся в период подготовки и проведения выборов за пределами Украины, пересекши государственную границу Украины на законных основаниях, реализует свое право голоса на выборах Президента Украины на общих основаниях. То есть предыдущей редакцией данной нормы была установлена гарантия реализации права голоса на выборах Президента Украины избирателю, находящемуся за пределами территории Украины, независимо от пребывания его на консульском учете.

Вместе с тем Законом № 474 не предусмотрена возможность реализовать конституционное право свободно избирать Президента Украины для граждан, проживающих или находящихся в период подготовки и проведения выборов за пределами Украины, но не состоящих на консульском учете.

Конституционный Суд Украины считает, что положением части шестой статьи 2 Закона № 474 установлено дополнительное требование по реализации активного избирательного права для граждан, проживающих или находящихся в период подготовки и проведения выборов за пределами Украины, — пребывание на консульском учете, чем сужено содержание и объем права граждан избирать Президента Украины.

Следовательно, положение части шестой статьи 2 Закона № 474 об определении нахождения на консульском учете условием реализации права голоса на выборах Президента Украины не соответствует частям второй, третьей статьи 22, части первой статьи 24, части первой статьи 38, части первой статьи 64, части первой статьи 71, части первой статьи 103 Конституции Украины (является неконституционным).

3.2. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — утверждает, что Конституции Украины по указанным основаниям не соответствуют пункты 1, 4, 5 части второй статьи 36<sup>1</sup> Закона № 474, которыми установлено, что не позднее чем за шесть дней до дня выборов в орган ведения Реестра в Министерстве иностранных дел Украины по форме, установленной ЦИК, руководители дипломатических или консульских учреждений Украины подают сведения о: гражданах Украины, состоящих на консульском учете, которым после последнего дня периода, за который подавались в орган ведения Реестра предусмотренные законом сведения, исполнилось или на день выборов исполнится восемнадцать лет; гражданах Украины — избирателях, которые после последнего дня периода, за который подавались в орган ведения Реестра предусмотренные законом сведения, стали на консульский учет на территории соответствующего консульского округа; гражданах Украины — избирателях, которые после последнего дня периода, за который подавались в

орган ведения Реестра предусмотренные законом сведения, сняты с консульского учета на территории соответствующего консульского округа.

Конституционный Суд Украины считает, что подача руководителями дипломатических и консульских учреждений Украины в орган ведения Реестра в Министерстве иностранных дел Украины сведений, предусмотренных пунктами 1, 4, 5 части второй статьи 36<sup>1</sup> Закона № 474, является способом осуществления установленных законом избирательных процедур, а потому нет оснований для утверждений о нарушении таким законодательным регулированием конституционного права граждан Украины свободно избирать в органы государственной власти.

Следовательно, положения пунктов 1, 4, 5 части второй статьи 36<sup>1</sup> Закона № 474 не противоречат статье 3, части второй статьи 5, частям второй, третьей статьи 22, частям первой, второй статьи 24, части первой статьи 38, статьям 64, 69, 70, части первой статьи 71, части первой статьи 103 Конституции Украины (являются конституционными).

3.3. Согласно первому предложению части шестой статьи 23, первому предложению части девятой статьи 24 Закона № 474 в состав окружной, участковой избирательной комиссии могут входить граждане Украины, имеющие право голоса и проживающие в пределах соответствующего территориального округа или города, на территории которого расположен этот округ.

Субъекты права на конституционное представление отмечают, что такой порядок формирования избирательных комиссий является ограничением граждан Украины в праве на свободу политической деятельности, не запрещенной Конституцией и законами Украины, и на участие в управлении государственным делами по признаку места жительства. По их мнению, указанные положения противоречат части второй статьи 3, части четвертой статьи 15, части третьей статьи 22, частям первой, второй статьи 24, статье 33, части первой статьи 38, части второй статьи 71 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины, решая спорный вопрос, исходит из следующего.

В соответствии с частью первой статьи 22 Закона № 474 избирательные комиссии являются специальными коллегиальными государственными органами, уполномоченными организовать подготовку и проведение выборов Президента Украины и обеспечивать полное и одинаковое соблюдение законодательства Украины о выборах Президента Украины. Будучи членом избирательной комиссии, гражданин реализует свое конституционное право принимать участие в управлении государственным делами (часть первая статьи 38 Конституции Украины).

Согласно части четвертой статьи 15 Конституции Украины государство гарантирует свободу политической деятельности, не запрещенной Конституцией и законами Украины. Это значит, что на конституционном и законодательном уровнях могут устанавливаться определенные ограничения, условия реализации права граждан на свободу политической деятельности. Такая деятельность граждан ведется путем их участия в политической жизни общества, в частности через право граждан принимать

участие в управлении государственными делами, во всеукраинском и местных референдумах, свободно избирать и быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления. Избирательные комиссии являются субъектом избирательного процесса, его неотъемлемой составляющей, они наделены полномочиями решать важные для государства вопросы об организации и проведении выборов, следовательно, имеются основания утверждать, что участие в работе таких избирательных комиссий является способом реализации права граждан на участие в управлении государственными делами.

Конституционные права и свободы человека и гражданина не могут быть ограничены, кроме случаев, предусмотренных Конституцией Украины (часть первая статьи 64 Основного Закона Украины). Конституционный Суд Украины подчеркивает, что установление ограничений прав и свобод человека и гражданина допустимо исключительно при условии, что такое ограничение является соразмерным (пропорциональным) и общественно необходимым. Лишение гражданина Украины права принимать участие в управлении государственными делами путем участия в работе окружной или участковой избирательной комиссии в связи с его проживанием за пределами соответствующего округа или города в условиях отсутствия военного или чрезвычайного положения является нарушением части четвертой статьи 15, части первой статьи 38 Конституции Украины.

Следовательно, положения части шестой статьи 23, части девятой статьи 24 Закона № 474 в части, устанавливающей требование к кандидату в члены окружной, участковой избирательной комиссии проживать в пределах соответствующего территориального округа или города, на территории которого расположен этот округ, противоречат части четвертой статьи 15, части второй статьи 22, части первой статьи 24, части первой статьи 38 Основного Закона Украины (являются неконституционными).

3.4. По смыслу оспариваемых положений статьи 56 Закона № 474 ЦИК в определенных частью первой данной статьи случаях принимает решение об отмене регистрации кандидата на пост Президента Украины (абзац первый части первой); решение ЦИК об отмене регистрации кандидата на пост Президента Украины обнародуется в государственных средствах массовой информации (часть вторая); ЦИК рассматривает вопрос об отмене регистрации кандидата на пост Президента Украины либо об объявлении кандидату или партии (блоку) предупреждения в присутствии кандидата на пост Президента Украины или уполномоченного представителя партии (блока), выдвинувшей этого кандидата; о времени рассмотрения этого вопроса указанные лица уведомляются не позднее чем в день, предшествующий дню рассмотрения; в случае отсутствия указанных лиц без уважительных причин, а при рассмотрении этого вопроса менее чем за три дня до дня выборов или дня повторного голосования независимо от причины этот вопрос рассматривается ЦИК при отсутствии указанных лиц (часть пятая).

Согласно редакции статьи 56 Закона № 474 до внесения изменений в соответствии с Законом № 1616 решение об отмене регистрации кандида-

та на пост Президента Украины принимал Верховный Суд Украины по обращению ЦИК.

По мнению субъекта права на конституционное представление — Президента Украины, определенный действующей редакцией статьи 56 Закона № 474 порядок отмены решения о регистрации кандидата на пост Президента Украины является лишением кандидата на пост Президента Украины гарантий надлежащей судебной защиты права быть избранным. Автор ходатайства утверждает о нарушении таким законодательным регулированием частей второй, третьей статьи 22, части первой статьи 38, части второй статьи 55, статьи 64 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что указанные в части первой статьи 56 Закона № 474 основания отмены регистрации кандидата на пост Президента Украины (обращение кандидата на пост Президента Украины с письменным заявлением об отказе от баллотирования; выход партии, членом которой является кандидат на пост Президента Украины, из состава блока, принимавшего решение о его выдвижении, или принятие партиями, входящими в блок, который выдвинул кандидата, решения о роспуске избирательного блока; прекращение гражданства Украины кандидата на пост Президента Украины; выбытие кандидата на пост Президента Украины за пределы Украины для постоянного жительства; признание кандидата на пост Президента Украины недееспособным либо вступление в отношении его в законную силу обвинительного приговора суда за совершение умышленного преступления (пункты 1, 2, 3, 4, 5) являются юридическими фактами, связанными либо с реализацией кандидатом в Президенты Украины права снять свою кандидатуру с баллотирования, либо с потерей им пассивного избирательного права и т. п.

Решение ЦИК об отмене регистрации кандидата на пост Президента Украины может быть обжаловано в суд кандидатом на пост Президента Украины на основании статьи 55 Конституции Украины и норм КАС Украины.

Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что положения частей первой, второй, пятой статьи 56 Закона № 474 не противоречат частям второй, третьей статьи 22, части первой статьи 38, части второй статьи 55, статье 64 Конституции Украины (являются конституционными).

3.5. В соответствии с абзацем вторым части четвертой статьи 79, абзацем вторым части пятой статьи 83 Закона № 474 неподписание или отказ от подписания протокола отдельными членами комиссии не имеет правовых последствий для действительности протокола.

Президент Украины утверждает, что таким законодательным регулированием действительными признаются протоколы о подсчете голосов избирателей на избирательном участке, об итогах голосования в пределах территориального избирательного округа без нескольких подписей или вообще не подписанные, а также создаются возможности для оформления на практике более одного действительного протокола, которые нельзя обжаловать в суд, чем «создан механизм искажения народного волеизъявления на выборах Президента Украины». В конституционном

представлении утверждается о несоответствии оспариваемых положений статьям 5, 38, 69, 70, 103 Конституции Украины.

Решая спор, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

В абзаце первом части четвертой статьи 79 Закона № 474 определены требования к оформлению протокола участковой избирательной комиссии о подсчете голосов. В частности, установлена обязанность председателя, заместителя председателя, секретаря и других членов участковой избирательной комиссии, присутствующих на заседании комиссии, подписать каждый экземпляр протокола; предусмотрено, что в случае отсутствия подписи члена участковой избирательной комиссии в протоколе против его фамилии указывается причина отсутствия подписи; в случае своего несогласия со сведениями, указанными в протоколе, член комиссии обязан изложить в письменной форме свое особое мнение, которое прилагается к протоколу.

В соответствии с частью четвертой статьи 28 Закона № 474 заседание избирательной комиссии является полномочным, если в нем принимает участие не менее двух третей состава комиссии, а решение считается принятым, если за него проголосовало большинство от состава комиссии (часть тринадцатая статьи 28 Закона № 474).

На основании системного анализа указанных норм Закона № 474 Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что в абзаце втором части четвертой статьи 79, абзаце втором части пятой статьи 83 Закона № 474 речь идет о неподписании или отказе от подписания протокола отдельными (то есть некоторыми, несколькими, не всеми) членами комиссии из тех, кто принимает участие в полномочном заседании избирательной комиссии.

Конституционный Суд Украины подчеркивает, что положение Закона № 474, согласно которому неподписание или отказ от подписания протокола отдельными членами комиссии не имеет правовых последствий для действительности протокола, не исключает возможности обжалования действительности протокола в случае его неподписания или отказа в подписании отдельными членами комиссии, из тех, кто принимает участие в заседании избирательной комиссии, или по другим основаниям, не определенным обжалованными положениями, а также не исключает ответственности в случаях и порядке, установленных законом.

Следовательно, абзац второй части четвертой статьи 79, абзац второй части пятой статьи 83 Закона № 474 не противоречат статьям 5, 38, 69, 70, 103 Конституции Украины.

3.6. В соответствии с частью седьмой статьи 84 Закона № 474 жалобы, касающиеся подготовки и проведения выборов Президента Украины, на решения, действия или бездействие избирательных комиссий и их членов, органов государственной власти, органов местного самоуправления, предприятий, учреждений и организаций и должностных и служебных лиц, акты и действия объединений граждан, кроме тех, которые согласно закону, уставу (положению) объединения граждан относятся к их внутренней организационной деятельности или их исключительной компетенции, действия и бездействие средств массовой ин-

формации, их должностных и служебных лиц, а также других субъектов избирательного процесса в день голосования и следующие дни избирательного процесса в ЦИК не подаются. В случае поступления указанные жалобы остаются ЦИК без рассмотрения. Подача таких жалоб не препятствует установлению результатов выборов Президента Украины и их объявлению.

Субъекты права на конституционное представление отмечают, что до внесения изменений в Закон № 474 согласно Закону № 1616 запрета подавать жалобы в ЦИК в день голосования и после дня голосования и рассматривать их ЦИК не было. Граждане Украины, обращаясь в ЦИК с жалобами, реализовывали предусмотренные Конституцией Украины право направлять письменные обращения или лично обращаться в органы государственной власти, к должностным и служебным лицам этих органов, обязанным рассмотреть обращение и дать обоснованный ответ, и право любыми не запрещенными законом средствами защищать свои права и свободы от нарушений и противоправных посягательств (статья 40, часть пятая статьи 55). Авторы ходатайств считают, что часть седьмая статьи 84 Закона № 474 не соответствует части второй статьи 3, частью второй, третьей статьи 22, статье 40, части пятой статьи 55, части первой статьи 64 Конституции Украины.

Рассматривая ходатайство, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Согласно Закону Украины «О Центральной избирательной комиссии» (далее — Закон о ЦИК) ЦИК является постоянно действующим коллегиальным государственным органом, который возглавляет систему избирательных комиссий; обеспечивает в соответствии со своими полномочиями соблюдение предусмотренных Конституцией Украины и законами Украины принципов и основ избирательного и референдумного процессов, реализацию избирательных прав граждан Украины и права на участие в референдуме, одинаковое применение законодательства Украины о выборах и референдумах на всей территории Украины; осуществляет контроль за соблюдением политическими партиями (избирательными блоками политических партий), другими субъектами избирательного процесса и процесса референдума требований законодательства о выборах и референдумах; организует подготовку и проведение выборов Президента Украины (статьи 1, 2, пункт 9 статьи 17, пункт 1 статьи 18). Кроме того, в случае необходимости ЦИК может по собственной инициативе рассмотреть и принять решение относительно предоставления избирательным комиссиям разъяснений и рекомендаций по применению законодательства Украины о выборах, организации подготовки и проведения выборов, организации работы избирательных комиссий и других вопросов, отнесенных к полномочиям ЦИК (статья 16 Закона о ЦИК).

Конституционный Суд Украины обращает внимание на то, что статьей 14 Закона о ЦИК предусмотрено право граждан на обращение в ЦИК по вопросам, относящимся к ее полномочиям, в порядке, установленном Законом о ЦИК, Законом Украины «Об обращении граждан» и другими законами Украины. По смыслу части третьей данной статьи под обращением, жалобой следует понимать информацию о нарушении законода-

тельства Украины о выборах и требование обеспечить реализацию и защиту избирательных прав, законных интересов субъектов избирательного процесса, восстановить нарушенные избирательные права. Согласно закону о ЦИК такие жалобы подаются и рассматриваются в порядке и сроки, установленные соответствующим законом Украины о выборах (часть четвертая статьи 14), жалобы, поданные в ЦИК во время избирательного процесса и касающиеся этого процесса, рассматриваются ЦИК в течение пяти дней со дня их поступления, если иной срок не установлен соответствующим законом Украины о выборах (часть вторая статьи 15).

Положение части седьмой статьи 84 Закона № 474 исключает возможность обращения в ЦИК с жалобами и реализацию закрепленных в Законе о ЦИК функций и полномочий в день голосования и следующие дни избирательного процесса.

Конституционный Суд Украины отмечает, что запрет обращаться в ЦИК с жалобами, касающимися подготовки и проведения выборов Президента Украины, в день голосования и следующие дни избирательного процесса, рассматривать ЦИК такие жалобы предусмотрен вопреки предписаниям статьи 40 Конституции Украины, согласно которой все имеют право направлять индивидуальные или коллективные письменные обращения либо лично обращаться в органы государственной власти, органы местного самоуправления и к должностным и служебным лицам этих органов, которые обязаны рассмотреть обращение и дать обоснованный ответ в установленный законом срок. В соответствии со статьями 22, 64 Основного Закона Украины это право гарантируется и не может быть ограничено.

Следовательно, часть седьмая статьи 84 Закона № 474 не соответствует статье 1, части первой статьи 8, частям второй, третьей статьи 22, статье 40, статье 64 Конституции Украины (является неконституционной).

3.7. Согласно Закону № 1616 статья 92 Закона № 474 изложена в новой редакции: «Жалобы, касающиеся назначения, подготовки и проведения выборов Президента Украины, могут быть поданы на решения, действия или бездействие избирательных комиссий и их членов, действия кандидатов на пост Президента Украины, их доверенных лиц». Статья 100 Закона № 474 изложена в новой редакции, в соответствии с которой определены субъекты обращения с исками в суд по отдельным категориям дел. Статьи 101, 102 Закона № 474, которыми регулировались особенности обжалования актов или действий объединений граждан, избирательных блоков, действий либо бездействия средств массовой информации, их собственников, должностных и служебных лиц, исключены.

Субъект права на конституционное представление — 48 народных депутатов Украины — поднимает вопрос о соответствии статей 92, 100 Закона № 474, подпункта 46 пункта 4 раздела I Закона № 1616 части второй статьи 3, части третьей статьи 22, статье 40, части пятой статьи 55, части первой статьи 64 Конституции Украины.

В ходатайстве отмечается, что по сравнению с предыдущей редакцией статей 92, 100 (до внесения изменений согласно Закону № 1616), статей 101, 102 и части третьей статьи 103 Закона № 474 (до их исключения в

соответствии с подпунктом 46 пункта 4 раздела I Закона № 1616) существенно сужен перечень возможных предметов и субъектов обжалования, что делает невозможным обжалование в избирательные комиссии, в частности в ЦИК, отдельных вопросов, чем ограничены возможности защиты нарушенных избирательных прав граждан, а следовательно имеются признаки нарушения части второй статьи 3, части третьей статьи 22, статьи 40, части пятой статьи 55, части первой статьи 64 Конституции Украины.

Рассматривая ходатайство, Конституционный Суд Украины отмечает.

В соответствии с частью первой статьи 99 Закона № 474 производства по отдельным категориям дел в судах, а также порядок рассмотрения и обжалования решений определяются КАС Украины с учетом особенностей, предусмотренных Законом № 474. По части второй указанной статьи в суд могут быть обжалованы: решения, действия или бездействие органов исполнительной власти, органов местного самоуправления, предприятий, учреждений, заведений и организаций, их должностных и служебных лиц — по местонахождению соответствующего органа, предприятия, учреждения, заведения, организации, должностного (служебного) лица, решения, действия или бездействие которых оспариваются в порядке, предусмотренном статьей 174 КАС Украины; акты или действия партий (блоков) — субъектов избирательного процесса, объединений граждан, кроме тех, которые согласно закону, уставу (положению) объединения граждан относятся к их внутренней организационной деятельности или их исключительной компетенции — по местонахождению органа объединения граждан, избирательного блока, акты или действия которого оспариваются в порядке, предусмотренном статьей 175 КАС Украины; действия или бездействие средств массовой информации, их собственников, должностных и служебных лиц, творческих работников — по местонахождению средства массовой информации, действия или бездействие которого оспариваются в порядке, предусмотренном статьей 174 КАС Украины; решения, действия или бездействие избирательных комиссий, в том числе решения ЦИК по установлению результатов выборов в порядке, предусмотренном статьей 172 КАС Украины. Аналогичные положения содержатся и в статье 176 КАС Украины в редакции Закона № 1616, где определены особенности производств по делам, связанным с выборами Президента Украины.

Таким образом, жалобы относительно предметов, субъектов обжалования, которые не рассматриваются избирательными комиссиями и о которых идет речь в конституционном представлении, могут быть рассмотрены в судебном порядке, что служит гарантией защиты нарушенных избирательных прав. Сужение круга предметов и субъектов обжалования для избирательных комиссий связано с особенностями законодательного урегулирования вопросов избирательного процесса, что не относится к гарантиям, определенным частью пятой статьи 55 Конституции Украины о правах любыми не запрещенными законом средствами защищать свои права и свободы от нарушений и противоправных посягательств.

Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что изложение согласно Закону № 1616 статей 92, 100 Закона № 474 в новой редакции,

исключение статей 101, 102, части третьей статьи 103 Закона № 474 не нарушило части пятой статьи 55 Конституции Украины, а следовательно отсутствует и нарушение части второй статьи 3, части третьей статьи 22, статьи 40, части первой статьи 64 Конституции Украины.

3.8. В соответствии с частью шестой статьи 99 Закона № 474 иски на обжалование решений, действий или бездействия субъектов избирательного процесса, не рассмотренные судом в течение двух дней со времени окончания голосования на избирательных участках, остаются без рассмотрения.

Субъекты права на конституционное представление считают, что часть шестая статьи 99 Закона № 474 не соответствует частям второй, третьей статьи 22, частям первой, второй статьи 55, статье 64, части второй статьи 124 Конституции Украины, поскольку создает механизм, который при определенных обстоятельствах делает невозможным обжалование результатов выборов Президента Украины.

При рассмотрении поднятого вопроса Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Согласно Основному Закону Украины права и свободы человека и гражданина защищаются судом; каждому гарантируется право на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц (части первая, вторая статьи 55).

По правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 30 января 2003 года № 3-рп/2003 по делу о рассмотрении судом отдельных постановлений следователя и прокурора, «правосудие по своей сути признается таким только при условии, что оно отвечает требованиям справедливости и обеспечивает эффективное восстановление в правах» (абзац десятый пункта 9 мотивировочной части).

Невыполнение судом требования касательно рассмотрения дел в сжатый срок (в течение двух дней со времени окончания голосования на избирательных участках) не может быть основанием для оставления жалобы судом без рассмотрения в связи с окончанием сроков, поскольку является несовместимым с сутью конституционного права на судебную защиту и приводит к нарушению правовой справедливости в реализации избирательных прав граждан.

Таким образом, часть шестая статьи 99 Закона № 474, в соответствии с которой суд оставляет иски на обжалование решений, действий или бездействия субъектов избирательного процесса после окончания определенных для этого сроков без рассмотрения, ограничивает закрепленную Конституцией Украины гарантию осуществления прав и свобод человека и гражданина — право на их судебную защиту (части первая, вторая статьи 55), которое гарантируется (часть вторая статьи 22), не может быть ограничено (статья 64), а его содержание и объем не могут быть сужены (часть третья статьи 22).

Учитывая указанное, Конституционный Суд Украины пришел к выводу о несоответствии части шестой статьи 99 Закона № 474 частям вто-

рой, третьей статьи 22, частям первой, второй статьи 55, статье 64 Конституции Украины.

3.9. Согласно части одиннадцатой статьи 172 КАС Украины суд решает административные дела, определенные этой статьей, в двухдневный срок после поступления искового заявления. Административные дела по исковым заявлениям, поступившие в день голосования, решаются судом в двухдневный срок, но не позднее чем за два часа до начала голосования. Административные дела по исковым заявлениям, поступившие в день голосования, решаются судом до окончания голосования. Административные дела по исковым заявлениям, поступившие в день голосования, но после окончания голосования, решаются судом в двухдневный срок после поступления искового заявления.

Как отмечают субъекты права на конституционные представления, частью одиннадцатой статьи 172 КАС Украины вследствие установления двухдневного срока для решения судами административных дел значительно сокращен срок рассмотрения судами соответствующих исковых заявлений по сравнению с предыдущей редакцией этой же нормы, в которой был закреплен пятидневный срок рассмотрения дел.

По мнению Президента Украины, это может сделать невозможным всестороннее рассмотрение судами всех обстоятельств дела, а следовательно, будет препятствовать надлежащей реализации гражданами Украины права на судебную защиту, гарантированного частями первой, второй статьи 55 Конституции Украины.

Народные депутаты Украины утверждают, что указанное сокращение сроков рассмотрения судами административных дел не обеспечивает надлежащего и полного рассмотрения дел судами, в частности официального выяснения всех обстоятельств по делу, как это предусмотрено пунктом 4 статьи 7 КАС Украины в полном соответствии с частью четвертой статьи 129 Конституции Украины.

Решая спор о соответствии Конституции Украины части одиннадцатой статьи 172 КАС Украины, Конституционный Суд Украины отмечает.

Исключительно законами Украины определяются судоустройство, судопроизводство (пункт 14 части первой статьи 92 Конституции Украины). То есть установление сроков рассмотрения административных дел является предметом законодательного регулирования. Продолжительность таких сроков зависит от особенностей административных дел, в частности сокращенный срок рассмотрения исковых заявлений, закрепленный в части одиннадцатой статьи 172 КАС Украины, связан с характером избирательного процесса. По правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в подпункте 3.1 пункта 3 мотивировочной части Решения от 3 июля 2003 года № 13-рп/2003 «установление сжатых сроков обжалования нарушений отвечает характеру избирательного процесса, но при их установлении и применении не должны ущемляться права и свободы избирателей, политических партий (избирательных блоков партий), кандидатов в народные депутаты Украины».

Таким образом, установление частью одиннадцатой статьи 172 КАС Украины сокращенных сроков рассмотрения исковых заявлений

соответствует характеру избирательного процесса, является вопросом законодательной целесообразности и не противоречит части первой статьи 55, части четвертой статьи 129 Конституции Украины, то есть является конституционным.

3.10. В соответствии с частью десятой статьи 176 КАС Украины суд рассматривает и решает административные дела, связанные с выборами Президента Украины, по жалобам, поданным на допущенные нарушения с момента прекращения голосования на избирательных участках, в течение двух дней после дня голосования.

По мнению народных депутатов Украины, часть десятая статьи 176 КАС Украины, по сути, делает невозможным обжалование в суд нарушений, которые могут иметь место при подсчете голосов и установлении результатов выборов, что, в свою очередь, противоречит требованиям статьи 55 Конституции Украины, поскольку нарушает право каждого на судебную защиту, и части второй статьи 124 Основного Закона Украины, в соответствии с которой юрисдикция судов распространяется на все правоотношения, возникающие в государстве. Ссылаясь на часть восьмую статьи 83 Закона № 474, в которой определен срок установления окружной избирательной комиссией итогов голосования (не позже чем на пятый день со дня проведения выборов), а также на часть первую статьи 84 Закона № 474, которая предусматривает установление ЦИК результатов голосования в течение десяти дней, но не позже чем на третий день со дня получения всех протоколов окружных избирательных комиссий, авторы ходатайства отмечают, что на основании этих норм нарушения избирательных прав, допущенные во время установления результатов выборов, не могут быть защищены в судебном порядке.

Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Согласно части шестой статьи 172 КАС Украины исковые заявления на решения, действия или бездействие избирательной комиссии, комиссии по референдуму, членов этих комиссий могут быть поданы в административный суд в пятидневный срок со дня принятия решения, совершения действия или допущения бездействия. Для исковых заявлений на решения, действия или бездействие участковых избирательных комиссий (их членов), имевших место во время подсчета голосов и установления результатов голосования на участке, частью восьмой указанной статьи отдельно предусмотрен срок их подачи в суд — два дня со дня принятия решения, совершения действия или допущения бездействия. Об обжаловании решений, действий или бездействия окружных избирательных комиссий и их членов речь идет отдельно в части девятой статьи 176 КАС Украины, которая предусматривает осуществление такого обжалования в порядке, установленном законодательством. Частью одиннадцатой статьи 172 КАС Украины определено, что рассмотрение судом таких дел осуществляется в двухдневный срок после поступления искового заявления.

Из указанного усматривается, что вся деятельность избирательных комиссий, в том числе и ЦИК, является объектом судебного контроля.

Следовательно, частью десятой статьи 176 КАС Украины не ограничиваются права лиц на обжалование в суд нарушений, которые могут иметь

место при подсчете голосов и установлении результатов выборов, что определено статьей 172 КАС Украины, поэтому она не противоречит требованиям статьи 55, части второй статьи 124 Конституции Украины (является конституционной).

3.11. В соответствии со вторым предложением части четвертой статьи 172 КАС Украины протоколы территориальных (окружных) избирательных комиссий об установлении итогов голосования в пределах территориального избирательного округа во время проведения выборов Президента Украины, народных депутатов Украины, а также протоколы о подсчете голосов избирателей на избирательном участке обжалованию в судебном порядке не подлежат. В связи с этим в пункте 4 части первой статьи 109 КАС Украины предусмотрено, что судья отказывает в открытии производства по административному делу, если подано заявление о таком протоколе.

Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — отмечает, что протокол об установлении итогов голосования является единственным письменным избирательным документом, который фиксирует результаты непосредственного народного волеизъявления прежде всего на избирательном участке, а также в территориальном избирательном округе и служит основой для установления результатов выборов. Указанные же положения КАС Украины делают невозможным судебный контроль за деятельностью окружных, участковых избирательных комиссий на стадии установления итогов голосования, подсчета голосов. Таким образом указанные положения не соответствуют статье 5, части второй статьи 22, статье 38, частям первой, второй статьи 55, статьям 69, 70, 103 Основного Закона Украины.

Решая этот вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Согласно частям первой, второй статьи 55 Конституции Украины права и свободы человека и гражданина защищаются судом, каждому гарантируется право на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц. Конституционный Суд Украины в Решении от 25 декабря 1997 года № 9-зп по делу по обращениям жителей города Желтые Воды изложил правовую позицию, в соответствии с которой часть первую статьи 55 Конституции Украины следует понимать как то, что каждому гарантируется защита прав и свобод в судебном порядке; суд не может отказать в правосудии, если гражданин Украины, иностранец, лицо без гражданства считают, что их права и свободы нарушены или нарушаются, созданы или создаются преграды для их реализации или имеют место другие ущемления прав и свобод; отказ суда в принятии исковых и других заявлений, жалоб, оформленных в соответствии с действующим законодательством, является нарушением права на судебную защиту, которое согласно статье 64 Конституции Украины не может быть ограничено (пункты 1, 2 резолютивной части).

В соответствии с частью первой статьи 28 Закона № 474 основной формой работы комиссии являются заседания. На заседании избиратель-

ной комиссии ведется протокол, который подписывается председателем, ведущим заседание и секретарем комиссии (либо исполняющим обязанности секретаря, который определяется на заседании). Протокол заседания комиссии предоставляется для ознакомления членам комиссии не позднее следующего заседания комиссии (часть двенадцатая статьи 28 Закона № 474). Акты и протоколы избирательной комиссии составляются в случаях, предусмотренных Законом № 474, по формам, утвержденным ЦИК. Акт или протокол комиссии подписывается всеми присутствующими на заседании членами избирательной комиссии, подписи которых скрепляются печатью избирательной комиссии. В соответствии с частью второй статьи 78 Закона № 474 заседание участковой избирательной комиссии начинается сразу после окончания голосования, проводится без перерыва и заканчивается после составления и подписания протокола о подсчете голосов на избирательном участке. В статье 79 Закона № 474 установлены порядок составления протокола о подсчете голосов избирателей, предупреждения и запреты, нарушение которых может быть обжаловано в суде.

В соответствии с частью второй статьи 124 Конституции Украины юрисдикция судов распространяется на все правоотношения, возникающие в государстве, а следовательно и на правоотношения, имевшие место в процессе составления протоколов об установлении итогов голосования в пределах территориального избирательного округа во время проведения выборов Президента Украины, а также протоколов о подсчете голосов избирателей на избирательном участке.

Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что положения пункта 4 части первой статьи 109, второго предложения части четвертой статьи 172 КАС Украины не соответствуют статьям 55, 124 Конституции Украины (являются неконституционными).

3.12. По смыслу положений части четвертой статьи 99 Закона № 474, части шестой статьи 117, части двенадцатой статьи 176 КАС Украины установлен запрет суду осуществлять обеспечение иска по спорам, касающимся назначения, подготовки и проведения выборов.

Субъекты права на конституционное представление поднимают вопрос о несоответствии указанных положений части второй статьи 3, статьи 21, частям второй, третьей статьи 22, частям первой, второй статьи 55, части первой статьи 64, части второй статьи 124 Конституции Украины. По мнению авторов ходатайств, введение законодателем запрета на обеспечение судом иска по спорам, касающимся назначения, подготовки и проведения выборов, отменяет гарантии возобновления избирательных прав и ограничивает право на судебную защиту.

Оспариваемые положения Закона № 474 и КАС Украины в предыдущих редакциях не содержали запрета на осуществление судом полномочий по обеспечению иска по спорам, касающимся назначения, подготовки и проведения выборов.

Определенный в статье 118 КАС Украины порядок обеспечения административного иска предусматривает немедленное рассмотрение ходатайства о применении административного иска (не позднее следующего

дня после его получения) и выполнения постановлений по вопросам обеспечения административного иска (часть первая, пятая).

Усматривается, что законодатель, устанавливая частью четвертой статьи 99 Закона № 474, частью шестой статьи 117, частью двенадцатой статьи 176 КАС Украины ограничение на осуществление судами обеспечения иска в делах, касающихся назначения, подготовки и проведения выборов, имел целью обеспечить непрерывность избирательного процесса, осуществление избирательных процедур в сжатые сроки. Однако при установлении и применении таких ограничений не должны ущемляться права и свободы избирателей, политических партий (избирательных блоков партий), кандидатов в Президенты Украины. В частности эти ограничения не могут отрицательно влиять на реализацию гражданами права на судебную защиту своего избирательного права.

Конституционный Суд Украины обращает внимание, что установленный оспариваемыми положениями Закона № 474 и КАС Украины запрет судам осуществлять обеспечение иска касается назначения, подготовки и проведения выборов, то есть охватывает все этапы избирательного процесса. При таких условиях становится невозможным выполнение решений суда, принятых по отдельным делам по спорам о назначении, подготовке и проведении выборов, что фактически означает невозможность реализации лицами права на судебную защиту, гарантированного статьей 55 Конституции Украины. Согласно статье 64 Основного Закона Украины право на судебную защиту не может быть ограничено.

Конституционный Суд Украины считает, что изменения, внесенные законодателем к оспариваемым положениям Закона № 474 и КАС Украины о запрете суду осуществлять обеспечение иска по спорам, касающимся назначения, подготовки и проведения выборов, сузили содержание права граждан на судебную защиту, что не соответствует части третьей статьи 22 Конституции Украины.

Украина есть правовое государство, в котором признается и действует принцип верховенства права (статья 1, часть первая статьи 8 Конституции Украины). Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 2 ноября 2004 года № 15-рп/2004 по делу о назначении судом более мягкого наказания, «верховенство права требует от государства его воплощения в правотворческую и правоприменительную деятельность...» (абзац второй подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части). Согласно части третьей статьи 8 Основного Закона государства в Украине гарантируется обращение в суд для защиты конституционных прав и свобод непосредственно на основании Конституции Украины. Невозможность же восстановления в избирательных правах изза быстротечного избирательного процесса без мер обеспечения иска теряет какой-либо смысл обращения в суд по этим вопросам. Поэтому принцип верховенства права требует от государства его воплощения в правотворческую и правоприменительную деятельность.

Следовательно, положения части четвертой статьи 99 Закона № 474, части шестой статьи 117, части двенадцатой статьи 176 КАС Украины, устанавливающие запрет на осуществление судом полномочий по обеспечению иска в спорах, касающихся назначения, подготовки и проведения

выборов Президента Украины, не соответствуют требованиям части третьей статьи 22, частей первой, второй статьи 55, статьи 64 Конституции Украины, то есть являются неконституционными.

3.13. Согласно части седьмой статьи 14 Закона № 698 органы ведения Реестра обеспечивают его ведение в порядке, установленном настоящим Законом и распорядителем Реестра.

По мнению Президента Украины, указанное положение не соответствует требованиям пункта 20 части первой статьи 92 Конституции Украины (организация и порядок проведения выборов и референдумов определяются исключительно законами), пункта 1 части первой данной статьи, согласно которому исключительно законом должны быть установлены гарантии прав граждан, в частности их права на защиту персональных данных (статья 32 Конституции Украины) и право голоса на выборах и референдумах (статьи 70, 71 Основного Закона Украины). Глава государства считает, что порядок ведения Реестра не может устанавливаться подзаконным актом ЦИК, как это изложено в оспариваемой норме Закона № 698, а следовательно, противоречит Конституции Украины и второе предложение пункта 3<sup>1</sup> раздела VII «Заключительные положения» Закона № 698, по которому особенности порядка составления и уточнения списков избирателей для проведения выборов и референдумов до окончания первичного уточнения персональных данных Реестра определяются ЦИК.

Конституционный Суд Украины, решая поднятый в конституционном представлении вопрос, отмечает.

Согласно пункту 20 части первой статьи 92 Конституции Украины организация и порядок проведения выборов и референдумов определяются исключительно законами Украины. Из этого следует, что на уровне закона может определяться в первую очередь правовой статус органа, к компетенции которого относится обеспечение организации, подготовки и проведения выборов и референдумов. В соответствии с преамбулой Закона о ЦИК таким органом является ЦИК как постоянно действующий коллегиальный государственный орган. Законом о ЦИК установлен статус ЦИК, порядок реализации ею полномочий, в частности пунктом 8 статьи 17 предусмотрено, что ЦИК является распорядителем Реестра, обеспечивает его ведение и функционирование в соответствии с законом.

Согласно части первой статьи 16 Закона № 698 ведение Реестра включает организационно-правовую подготовку и выполнение в режиме записывания следующих действий: внесение записи об избирателе в базу данных Реестра, внесение изменений в персональные данные Реестра, уничтожение записи Реестра.

Организационно-правовая подготовка действий по ведению Реестра, как усматривается из названия, предусматривает осуществление определенных функций с изданием правовых актов соответствующего содержания для урегулирования процедурных вопросов по совершению уполномоченными субъектами (в данном случае — органами ведения Реестра) действий по ведению Реестра.

Следовательно, предоставленное ЦИК частью седьмой статьи 14 Закона № 698 право устанавливать порядок ведения Реестра следует из предусмотренного пунктом 8 статьи 17 Закона о ЦИК и частью первой статьи 16 Закона № 698 ее полномочия обеспечивать ведение Реестра путем осуществления организационно-правовой подготовки действий по его ведению. Указанные положения статьи 14 Закона № 698 и статьи 17 Закона о ЦИК устанавливают, что порядок ведения Реестра должен основываться на требованиях закона, что является гарантией законности принятия ЦИК актов соответствующего содержания.

Поскольку полномочия по установлению порядка ведения Реестра, особенностей составления и уточнения списков избирателей для проведения выборов и референдумов до окончания первичного уточнения персональных данных Реестра основываются на нормах законов Украины, а ЦИК является органом, к компетенции которого относится обеспечение организации, подготовки и проведения выборов, оспариваемые положения части седьмой статьи 14, второго предложения пункта 3<sup>1</sup> раздела VII «Заключительные положения» Закона № 698 не противоречат требованиям пункта 20 части первой статьи 92 Конституции Украины, согласно которому организация и порядок проведения выборов и референдумов определяются исключительно законами Украины.

В связи с этим нет также оснований утверждать о несоответствии указанных положений статьи 14, второго предложения пункта 3<sup>1</sup> раздела VII «Заключительные положения» Закона № 698 статьям 70, 71, 75, пункту 3 части первой статьи 85, статье 91, пункту 1 части первой статьи 92 Конституции Украины.

3.14. Частью первой статьи 17 Закона № 698 предусмотрено, что действия, указанные в пунктах 1, 2, 3 части первой статьи 16 данного Закона (внесение записи об избирателе в базу данных Реестра, внесение изменений в персональные данные Реестра, уничтожение записи Реестра), осуществляются уполномоченными работниками соответствующего органа ведения Реестра во исполнение приказа руководителя органа ведения Реестра.

Частью второй этой статьи определено, что основанием для издания приказа о внесении записи в базу данных Реестра являются представленные в установленном порядке в соответствующий орган ведения Реестра документы, подтверждающие обретение лицом права голоса.

По мнению Президента Украины, положения частей первой, второй статьи 17 Закона № 698 противоречат частям второй, третьей статьи 22, части первой статьи 38, статьям 64, 70 Конституции Украины. Субъект права на конституционное представление утверждает, что оспариваемые положения Закона № 698 предусматривают совершение уполномоченным работником органа ведения Реестра действий, касающихся ведения Реестра, не по письменному распоряжению руководителя соответствующего органа, а на основании его приказа, который может быть и по устному распоряжению. Указанное лишает уполномоченных лиц надлежащего контроля, учета и персональной ответственности за достоверность, полноту и целостность Реестра.

Конституционный Суд Украины, рассматривая этот вопрос, констатирует.

Статьей 17 Закона № 698 до внесения изменений согласно Закону № 1616 предусматривалось осуществление действий по ведению Реестра уполномоченными работниками соответствующего органа ведения Реестра по письменному распоряжению руководителя органа ведения Реестра.

Исследование смысла слова «приказ» и словосочетания «издание приказа», содержащихся в частях первой, второй статьи 17 Закона № 698, дает основания для следующего вывода.

Основной формой реализации задач и функций органов исполнительной власти является издание ими правовых актов управления. Установленное частями первой, второй статьи 17 Закона № 698 полномочие руководителя органа ведения Реестра издавать приказ о совершении определенных действий по ведению Реестра означает издание именно правового акта управления.

Правовые акты управления характеризуются рядом признаков, одним из которых является надлежащее оформление таких актов, которое означает, что акт управления является письменным документом определенного вида, подготовленным по правилам юридической техники и изданным с соблюдением нормативно установленной процедуры.

Издание приказов руководителем органа ведения Реестра, о котором идет речь в оспариваемых положениях статьи 17 Закона № 698, означает принятие им актов управления, которые должны быть письменно оформлены с соблюдением всех требований юридической техники.

Таким образом, положения частей первой, второй статьи 17 Закона № 698 являются не противоречащими частям второй, третьей статьи 22, части первой статьи 38, статьям 64, 70 Конституции Украины (конституционными).

3.15. Подпунктом 14 пункта 4 раздела I Закона № 1616 из Закона № 474 исключена статья 33, по которой избиратель, который позднее чем за тридцать дней до дня выборов включительно или после дня выборов до дня повторного голосования включительно выбывает из населенного пункта, где он включен в список избирателей на обычном избирательном участке, имел право обратиться в участковую избирательную комиссию лично или, в случае пребывания избирателя в стационарном лечебном учреждении, находящемся в другом населенном пункте, через другое лицо с заявлением об исключении его из списка избирателей. На основании этого заявления и документа, подтверждающего гражданство Украины, участковая избирательная комиссия выдавала избирателю или лицу, указанному в заявлении избирателя, открепительное удостоверение. При этом в списке избирателей указывались дата выдачи и номер открепительного удостоверения, ставились подписи избирателя или лица, получившего удостоверение, и члена участковой избирательной комиссии, его выдавшего. В день выборов и в день повторного голосования открепительное удостоверение не выдавалось, а в случае утраты его избирателем — не выдавалось повторно (часть первая статьи 33 Закона № 474 в редакции, действующей до внесения изменений Законом № 1616). По-

ложениями частей второй, третьей, четвертой, пятой, шестой, седьмой статьи 33 Закона № 474, которые исключены, определялись форма открепительных удостоверений, порядок их изготовления, передачи участковым избирательным комиссиям, хранения территориальными избирательными комиссиями.

В связи с отменой института открепительных удостоверений (исключением статьи 33 Закона № 474) Законом № 1616 внесены соответствующие изменения в другие нормы Закона № 474, а именно: изменен пункт 11 части второй статьи 25, пункт 10 части первой статьи 26; статьи 34, 35, 36 изложены в новой редакции; части шестая, седьмая, восьмая, девятая статьи 75, часть вторая статьи 76 исключены (подпункт 8, абзац второй подпункта 9, подпункты 15, 34 пункта 4 раздела I).

Авторы ходатайства утверждают, что голосование на основании открепительных удостоверений является механизмом, имеющим целью обеспечить реализацию конституционного права граждан избирать в органы государственной власти, установленного статьями 38, 70, 71 Конституции Украины. Отменой института открепительных удостоверений избиратели, которые в день выборов находятся в командировке, на лечении, на отдыхе, по другим основаниям вне пределов своего места жительства (регистрации как избирателя), часто вынужденно, не по собственной воле, фактически не имеют возможности воспользоваться этим правом, поскольку иные механизмы его реализации такими гражданами законом не предусмотрены. Поэтому отмена института открепительных удостоверений, по мнению народных депутатов Украины, является сужением объема права голоса граждан Украины, что противоречит части второй статьи 3, статье 21, частям второй, третьей статьи 22, частям первой, второй статьи 24, части первой статьи 38, части первой статьи 64, статьям 70, 71, части первой статьи 103 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

По правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 24 декабря 2004 года № 22-рп/2004 по делу об особенностях применения Закона Украины «О выборах Президента Украины», обеспечение прав и свобод, кроме всего прочего, требует, в частности, законодательного закрепления механизмов (процедур), создающих реальные возможности для осуществления каждым гражданином прав и свобод (абзац четвертый подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

В соответствии с частями второй, третьей статьи 22 Основного Закона Украины конституционные права и свободы гарантируются и не могут быть упразднены; при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод. Как отметил Конституционный Суд Украины, сужение содержания и объема прав и свобод является их ограничением. В традиционном понимании деятельности определяющими понятиями содержания прав человека являются условия и средства, которые составляют возможности человека, необходимые для удовлетворения потребностей его существования и развития. Объем прав человека — это их сущностное свойство, выраженное количественными показателями возможностей человека, отображенных соответствующими правами, кото-

рые не являются однородными и общими. Общеизвестным является правило, согласно которому сущность содержания основного права ни в каком случае не может быть нарушена (абзац четвертый подпункта 5.2 пункта 5 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 22 сентября 2005 года № 5-рп/2005 по делу о постоянном пользовании земельными участками).

Сущность содержания избирательного права граждан раскрывается в положениях статей 38, 70, 71 Конституции Украины. Ни одна из них не устанавливает соответствующего механизма обеспечения этого. Механизм правового регулирования проведения выборов и гарантии избирательных прав определяются исключительно законами Украины (пункты 1, 20 части первой статьи 92 Основного Закона Украины). Законодательство предусматривает такое регулирование общественных отношений, которое отображает его развитие и перспективы.

Согласно Закону № 698 Реестр должен обеспечить ведение персонализированного учета избирателей, составление списков избирателей для выборов Президента Украины, народных депутатов Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутатов местных советов, сельских, поселковых, городских голов, для всеукраинских и местных референдумов (статья 2). При подготовке к выборам Президента Украины персональные данные Реестра используются для составления предварительных списков избирателей на избирательных участках, уточнения таких списков и составления окончательных списков избирателей на избирательных участках (статья 26 Закона № 698).

В соответствии с частью шестой статьи 8 Закона № 698 порядок и сроки временного изменения избирателем места его голосования (избирательного участка) без изменения его избирательного адреса определяются соответствующим законом о выборах или референдумах. При этом избирательным адресом избирателя является адрес его жилища или места пребывания избирателя либо другой адрес, заменяющий адрес жилища избирателя, являющийся основанием для отнесения избирателя к соответствующему постоянному избирательному участку. Избирательный адрес избирателя, как правило, определяется зарегистрированным местом жительства и адресом жилища избирателя в соответствии с Законом Украины «О свободе передвижения и свободном выборе места жительства в Украине», если избиратель не обратился в соответствующий орган ведения Реестра относительно другого избирательного адреса. По мотивированному обращению избирателя орган ведения Реестра может определить другой избирательный адрес избирателя, чем определенный выше (часть первая, вторая, третья статьи 8 Закона № 698).

Законодатель, отменив статью 33 Закона № 474 об открепительных удостоверениях, изложил его статью 34 в иной редакции, которая заменила институт открепительных удостоверений требованием к руководителю соответствующего районного (городского, районного в городе) органа Министерства внутренних дел Украины не позднее чем за шесть дней до дня выборов подать в орган ведения Реестра по форме, установленной ЦИК (часть первая), сведения: об избирателях, которые после последнего дня периода, за который подавались в орган ведения Реестра предумы-

тренные законом сведения, изменили регистрацию места жительства в пределах соответствующей административно-территориальной единицы; избирателей, которые после последнего дня периода, за который подавались в орган ведения Реестра предусмотренные законом сведения, зарегистрировали свое место жительства в соответствующей административно-территориальной единице; избирателей, которые после последнего дня периода, за которые подавались в орган ведения Реестра предусмотренные законом сведения, сняты с регистрации по месту жительства в соответствующей административно-территориальной единице (пункты 3, 4, 5 части второй). Абзацем вторым части девятой статьи 34 Закона № 474 также предусмотрено, что орган ведения Реестра, получивший такое сообщение, вносит в базу данных Реестра соответствующие служебные отметки относительно избирателей, которые не будут голосовать по своим избирательным адресам в связи с их включением в списки избирателей на других избирательных участках.

Следовательно, изменениями, внесенными подпунктом 8, абзацем вторым подпункта 9, подпунктами 14, 15, подпунктом 34 пункта 4 раздела I Закона № 1616, не упразднена возможность граждан Украины голосовать в случае необходимости не по избирательному адресу, а лишь изменен механизм ее обеспечения.

Таким образом, Конституционный Суд Украины констатирует, что отменой норм об открепительных удостоверениях сужения объема права голоса граждан Украины не произошло, а потому оспариваемые положения не противоречат Конституции Украины.

4. Субъекты права на конституционное представление поднимают также вопрос о признании неконституционными части девятой статьи 31, частей четвертой, пятой, девятой статьи 32, статьи 49, части четвертой статьи 94, части четвертой статьи 96, частей первой, пятой статьи 99 Закона № 474, положений абзаца четвертого подпункта 4 пункта 3 раздела I о сокращении до двух дней сроков решения судами соответствующих административных дел, абзацев третьего, девятого и девятнадцатого подпункта 26 пункта 4 раздела I об отмене принятия решения об отмене регистрации кандидата на пост Президента Украины высшим судебным органом и отнесении принятия этого решения к исключительным полномочиям ЦИК, подпункта 4 пункта 5 раздела I, пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона № 1616.

Однако указанные положения Закона № 1616, кроме пункта 3 раздела II «Заключительные положения», со вступлением в силу данного Закона стали частью других законов и исчерпали свое действие. Таким образом, они не могут быть предметом рассмотрения в Конституционном Суде Украины, а следовательно согласно пункту 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» конституционное производство подлежит прекращению.

Исследовав оспариваемые положения статьи 49 Закона № 474, Конституционный Суд Украины считает, что установление размера денежного залога, определение оснований для его возвращения относится к сфере законодательного урегулирования и осуществляется на усмотрение зако-

нодателя, поэтому эти вопросы не подлежат конституционному контролю и неподведомственны Конституционному Суду Украины. На основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» конституционное производство по делу в этих частях подлежит прекращению.

Анализ конституционных представлений свидетельствует, что правовые обоснования несоответствия Конституции Украины (неконституционности) части девятой статьи 31, частей четвертой, пятой, девятой статьи 32, части четвертой статьи 94, части четвертой статьи 96, частей первой, пятой статьи 99 Закона № 474, пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона № 1616 не приведены, что является основанием для прекращения конституционного производства по делу в этих частях согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционных представлений требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 61, 65, 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными):

— пункты 1, 4, 5 части второй статьи 36<sup>1</sup>, абзац первый части первой, части вторую, пятую статьи 56, абзац второй части четвертой статьи 79, абзац второй части пятой статьи 83, статьи 92, 100 Закона Украины «О выборах Президента Украины» от 5 марта 1999 года № 474—XIV с изменениями;

— часть седьмую статьи 14, части первую, вторую статьи 17, второе предложение пункта 3<sup>1</sup> раздела VII «Заключительные положения» Закона Украины «О Государственном реестре избирателей» от 22 февраля 2007 года № 698—V с изменениями;

— подпункт 8, абзац второй подпункта 9, подпункты 14, 15 (в части, касающейся исключения норм об открепительных удостоверениях), подпункты 34, 46 пункта 4 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины» от 21 августа 2009 года № 1616—VI;

— часть одиннадцатую статьи 172, часть десятую статьи 176 Кодекса административного судопроизводства Украины с изменениями.

**2.** Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения:

— части шестой статьи 2 (в части определения нахождения на консульском учете граждан Украины условием реализации права избирать на выборах Президента Украины), части шестой статьи 23, части девятой статьи 24 (в части требования к кандидату в члены окружной, участковой

избирательной комиссии проживать в пределах соответствующего территориального округа или города, на территории которого расположен этот округ), части седьмой статьи 84, частей четвертой, шестой статьи 99 Закона Украины «О выборах Президента Украины» от 5 марта 1999 года № 474—XIV с изменениями;

— пункта 4 части первой статьи 109, части шестой статьи 117, второго предложения части четвертой статьи 172, части двенадцатой статьи 176 Кодекса административного судопроизводства Украины с изменениями.

**3.** Положения Закона Украины «О выборах Президента Украины» и Кодекса административного судопроизводства Украины, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

**4.** Прекратить конституционное производство по делу о проверке на соответствие Конституции Украины положений статьи 49 Закона Украины «О выборах Президента Украины» от 5 марта 1999 года № 474—XIV с изменениями, абзаца четвертого подпункта 4 пункта 3 (в части сокращения до двух дней сроков решения судами административных дел по обжалованию решений, действий или бездействия избирательных комиссий, комиссий по референдуму, членов этих комиссий), абзацев третьего, девятого, девятнадцатого подпункта 26 пункта 4 (в части отмены принятия решения об отмене регистрации кандидата на пост Президента Украины высшим судебным органом и отнесения принятия этого решения к исключительным полномочиям Центральной избирательной комиссии без надлежащих гарантий судебной защиты), подпункта 4 пункта 5 раздела I, пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины» от 21 августа 2009 года № 1616—VI на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционных представлениях; части девятой статьи 31, частей четвертой, пятой, девятой статьи 32, части четвертой статьи 94, части четвертой статьи 96, частей первой, пятой статьи 99 Закона Украины «О выборах Президента Украины» на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционных представлений в этой части требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

**5.** Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 26-рп/2009 dated October 19, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine and 48 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of particular provisions of the Laws «On Elections of the President of Ukraine», «On the State Register of Voters», «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine on Elections of the President of Ukraine» and the Code of Administrative Proceedings of Ukraine (case on introducing amendments to some legislative acts of Ukraine on elections of the President of Ukraine)*

The provision of Article 2.6 of the Law «On the Elections of the President of Ukraine» № 474-XIV as amended dated March 5, 1999 (hereinafter referred to as «the Law №474») established an additional requirement to realisation of active voting right of citizens who reside or stay beyond the borders of Ukraine during preparation and conduct of elections — registration in consulates which narrow the scope and extent of the citizens' right to elect the President of Ukraine.

The provision of the information stipulated in Articles 361.2.1, 361.2.4, 361.2.5 of the Law № 474 by the heads of diplomatic and consular establishments of Ukraine to the body of the State Register of Voters (hereinafter referred to as «the Register») in the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine is a way of realisation of the elective procedures established by the law, therefore there is no reason to assert that this legislative provision violates the constitutional rights of citizens of Ukraine to elect freely to state bodies.

The constitutional human and citizen's rights and freedoms shall not be restricted, except in cases envisaged by the Constitution (Article 64.1 of the Constitution). The establishment of restrictions on human and citizen's rights and freedoms is admissible only on condition that such a restriction is balanced (proportional) and socially necessary. Deprivation of a citizen of Ukraine of his or her right to take part in the administration of state affairs by means of participation in activities of district or polling election commission in view of his or her residence outside of the respective district or city when there is no marital law or state of emergency is a violation of Articles 15.4, 38.1 of the Constitution.

Reasons for cancellation of the registration of a candidate for the office of the President of Ukraine stipulated in Article 56.1 of the Law № 474 are legal facts related either to the exercise by a candidate for the office of the President of Ukraine of his or her right to withdraw the candidacy or the loss of the passive electoral right etc.

The Decision of the Central Election Commission (hereinafter referred to as «the CEC») on cancellation of the registration of a candidate to the office of the President of Ukraine may be challenged in court by a candidate on the grounds of Article 55 of the Constitution of Ukraine and norms of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»).

The provision of the Law № 474, pursuant to which non-signing or refusal to sign a protocol by some members of a commission does not have legal effect on the force of a protocol, does not exclude a possibility to challenge the protocol's force in case it was not signed or refused to be signed by some members of commission from the number of those who participate in the election commission's

meeting, or on the ground of other reasons not defined by the disputed provisions, and also does not exclude responsibility in cases and order established by law.

The prohibition to file a complaint with the CEC concerning preparation and conduct of elections of the President of Ukraine on the election day and the following days of election process and to review a complaint by the CEC contravenes the stipulations of Article 40 of the Constitution. According to this Article everyone has the right to file individual or collective petitions, or to appeal personally to bodies of state power, bodies of local self-government, and to the officials and officers of these bodies, that are obliged to consider the petitions and to provide a substantiated reply within the term established by law. Pursuant to Articles 22, 64 of the Fundamental Law this right is guaranteed and shall not be restricted.

Complaints concerning objects and subjects of petition, which election commissions do not review and which are mentioned in the constitutional petition, may be examined judicially which is a guarantee of the protection of voting rights. The diminishing of the scope of objects and subjects of complaint for election commissions is connected with the specific features of the legislative regulation of the election process issues which does not refer to the guarantees envisaged by Article 55.5 of the Constitution concerning everyone's right to protect his or her rights and freedoms from violations and illegal encroachments by any means not prohibited by law.

Article 99.6 of the Law № 474, according to which the court leaves the claims concerning decisions, actions or omissions of the election process subjects without consideration if they are not considered within the period provided, restricts the guarantee stipulated by the Constitution for execution of human and citizen's rights and freedoms — the right to be protected by the court (Articles 55.1, 55.2) which is guaranteed (Article 22.2), shall not be restricted (Article 64), and its content and scope shall not be diminished (Articles 22.3).

The judicial system and judicial proceedings are determined exclusively by the laws of Ukraine (Article 92.1.14 of the Constitution). In other words the establishment of terms of the administrative proceedings is a subject of legislative regulation. Duration of such terms depends on the specific character of administrative cases, in particular reduced term of consideration of claims, stipulated in Article 172.11 of the Code, is related to the character of the election process.

All the activities of election commissions, including the CEC, are an object of judicial control.

Pursuant to Article 124.2 of the Constitution the jurisdiction of courts extends to all legal relations that arise in the State, thus including legal relations which took place in the process of drawing up protocols on the results of voting within the territorial election district during conduct of elections of the President of Ukraine, as well as protocols on the tabulation of votes on the polling station.

The prohibition envisaged by the disputed provisions of the Law № 474 and the Code for courts to proceed with a claim relates to designation, preparation and conduct of elections, in other words covers all the stages of election process. On this condition the execution of the courts' decisions adopted in cases on disputes concerning designation, preparation and conduct of elections is made impossible which, in fact, disables the implementation of the right to judicial

protection guaranteed by Article 55 of the Constitution. According to Article 64 of the Constitution the right to judicial protection shall not be restricted. The amendments introduced by legislator to the disputed provisions of the Law № 474 and the Code concerning the prohibition for courts to proceed with a claim related to designation, preparation and conduct of elections diminished the content of the citizens' right to judicial protection which contravenes Article 22.3 of the Constitution.

The right to establish the order of keeping the Register granted to the CEC by Article 14.7 of the Law «On the State Register of Voters» № 698-V as amended dated February 22, 2007 (hereinafter referred to as «the Law № 698») comes from the CEC's authority to ensure keeping the Register by means of execution of organisational and legal preparation for its keeping. In its turn, this authority of the CEC is envisaged by Article 17.8 of the Law on CEC and Article 16.1 of the Law № 698. The provisions of Article 14 of the Law № 698 and Article 17 of the Law on CEC mentioned above specify that the order of keeping the Register should be based on the requirements of law which is a guarantee of lawful adoption of the acts of relevant content by the CEC.

The main form of fulfillment of the tasks and functions by executive bodies is issuance of administrative legal acts. The authority of the head of the body keeping the Register to issue an order on taking measures for keeping the Register, which is provided by Articles 17.1, 17.2 of Law № 698, means the issuance of an administrative legal act namely.

Issuance of orders by head of the body the Register keeping which is stipulated in the disputed provisions of Article 17 of the Law № 698 means the adoption of administrative acts which should be written out in compliance with all the requirements of legal technique.

The amendments introduced by item 4.8, paragraph 2 of item 4.9, items 4.14, 4.15, 4.34 of Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine on Elections of the President of Ukraine» № 1616-VI dated August 21, 2009 do not abolish the possibility for the citizens of Ukraine to vote not by their election address, but only amend the mechanism of its ensuring.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional):
  - Articles 361.2.1, 361.2.4, 361.2.5 paragraph 1 of Article 56.1, Article 56.2, 56.5, paragraph 2 of Article 79.4, paragraph 2 of Article 83.5, Articles 92, 100 of the Law «On Elections of the President of Ukraine» № 474-XIV as amended dated March 5, 1999;
  - Articles 14.7, 17.1, 17.2, second sentence of item 31 of Chapter VII «Final Provisions» of the Law «On the State Register of Voters» № 698-V as amended dated February 22, 2007;
  - Item 4.8, paragraph 2 of item 4.9, items 4.14, 4.15, 4.34, 4.46 of Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine on Elections of the President of Ukraine» № 1616-VI dated August 21, 2009;
  - Articles 172.11, Articles 176.10 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine as amended.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine(unconstitutional) the provisions of:

— Articles 2.6, 23.6, 24.9, 84.7, 99.4, 99.6 of the Law «On Elections of the President of Ukraine» № 474-XIV as amended dated March 5, 1999;

— Articles 109.1.4, Articles 117.6, second sentence of Article 172.4, Article 176.12 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine as amended.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Розпорядження Кабінету Міністрів України  
«Про скасування наказу СБУ»**

м. Київ  
20 жовтня 2009 року  
№ 27-рп/2009

Справа № 1-42/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича — доповідача, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р (Офіційний вісник України, 2009 р., № 32, ст. 1083).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р.

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П. Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Президент України Указом «Про зупинення дії розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2009 року № 443-р» від 6 травня 2009 року № 296 відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України зупинив дію Розпорядження Кабінету Міністрів України

«Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р (далі — Розпорядження) та звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати його таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

Обґрунтовуючи свою позицію, глава держави наголошує, що згідно з Конституцією України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, здійснює повноваження, визначені Конституцією та законами України, видає постанови і розпорядження в межах своєї компетенції (частина перша статті 113, пункт 10 статті 116, частина перша статті 117), а відповідно до частини восьмої статті 22 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» уряд може скасовувати акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади повністю чи в окремі частині.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, Кабінет Міністрів України, видавши Розпорядження, яким скасував наказ Служби безпеки України від 26 липня 2008 року № 589, вийшов за межі своїх повноважень, оскільки Служба безпеки України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України та не належить до центральних органів виконавчої влади. На підтвердження своєї позиції автор клопотання посилається на окремі положення законів України «Про основи національної безпеки України», «Про Службу безпеки України», а також на рішення Конституційного Суду України від 19 червня 2001 року № 9-рп/2001 у справі щодо стажу наукової роботи та від 11 листопада 2008 року № 25-рп/2008 у справі про земельні аукціони.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Кабінет Міністрів України, Секретаріат Президента України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Служба безпеки України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є її головним обов'язком (статті 1, 3 Конституції України).

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України, а забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом; Збройні Сили України та інші військові фор-

мування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян (частини перша, друга, третя, четверта статті 17 Конституції України).

Національна безпека — це захищеність важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам, якими є життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток (абзаци другий, третій статті 1 Закону України «Про основи національної безпеки України»).

3.2. Виходячи із системного аналізу положень Основного Закону України Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України наділені відповідними конституційними повноваженнями у сфері національної безпеки (абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009 у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони»).

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні виключно законами України визначає права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, основи національної безпеки (стаття 75, пункти 1, 17 частини першої статті 92 Конституції України).

Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво України, вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України, здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави, формує персональний склад Ради національної безпеки і оборони України та очолює її (стаття 102, пункти 1, 14, 17 частини першої статті 106, частини третя, четверта статті 107 Конституції України). Здійснюючи керівництво у сфері національної безпеки, Президент України спрямовує діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони держави, зокрема Служби безпеки України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, на реалізацію основ (засад), визначених у пункті 17 частини першої статті 92 Конституції України та Законі України «Про основи національної безпеки України» (абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини вказаного Рішення Конституційного Суду України).

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки

України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (частина перша статті 113, пункти 1, 2, 7 статті 116 Конституції України, частина перша статті 19 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», стаття 4 Закону України «Про основи національної безпеки України»).

3.3. Державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України, є Служба безпеки України, правову основу діяльності якої становлять Конституція України, Закон України «Про Службу безпеки України», інші акти законодавства України, а також відповідні правові акти, визнані Україною. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України. На Службу безпеки України покладається (у межах визначеної законодавством компетенції) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. Завданнями Служби безпеки України також є попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України (статті 1, 2, 4 Закону України «Про Службу безпеки України»).

3.4. Відповідно до статті 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Основного Закону України).

Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України (частина третя статті 113 Основного Закону України).

Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання (частина перша статті 117 Конституції України), може скасовувати акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади повністю чи в окремій частині (частина восьма статті 22 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

Указом Президента України від 28 квітня 2007 року № 365 «Про внесення змін до Указу Президента України від 15 грудня 1999 року № 1573» Служба безпеки України виключена зі Схеми організації центральних органів виконавчої влади.

Отже, Кабінет Міністрів України не має визначених Конституцією та законами України повноважень скасовувати акти Служби безпеки України, в тому числі накази Голови Служби безпеки України, зокрема на підставі частини восьмої статті 22 Закону України «Про Кабінет Міністрів України». Скасувавши наказ Служби безпеки України, Кабінет Міністрів України вийшов за межі своїх повноважень, передбачених статтею 116 Конституції України.

4. Пунктом 2 Розпорядження Міністерству юстиції України доручено скасувати рішення про державну реєстрацію наказу Служби безпеки України.

За Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні повинне зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або окремих його положень; предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України (пункт 4 частини другої статті 39, частина перша статті 71).

Аналіз конституційного подання свідчить про відсутність правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності пункту 2 Розпорядження. Отже, є підстави для припинення конституційного провадження у цій частині згідно з вимогами пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 1 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р.

2. Пункт 1 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Припинити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання в цій частині вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
Распоряжения Кабинета Министров Украины  
«Об отмене приказа СБУ» по конституционному представлению  
Президента Украины**

г. Киев

Дело № 1-42/2009

20 октября 2009 года

№ 27-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуны** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича — докладчика, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Распоряжения Кабинета Министров Украины «Об отмене приказа СБУ» от 22 апреля 2009 года № 443-р (Официальный вестник Украины, 2009 г., № 32, ст. 1083) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Распоряжения Кабинета Министров Украины «Об отмене приказа СБУ» от 22 апреля 2009 года № 443-р.

Заслушав судью-докладчика Стецюка П. Б. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

1. Президент Украины Указом «О приостановлении действия распоряжения Кабинета Министров Украины от 22 апреля 2009 года № 443-р» от 6 мая 2009 года № 296 в соответствии с пунктом 15 части первой статьи 106 Конституции Украины приостановил действие Распоряжения Ка-

бинета Министров Украины «Об отмене приказа СБУ» от 22 апреля 2009 года № 443-р (далее — Распоряжение) и обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать его не соответствующим Конституции Украины (неконституционным).

Обосновывая свою позицию, глава государства подчеркивает, что согласно Конституции Украины Кабинет Министров Украины является высшим органом в системе органов исполнительной власти, осуществляет полномочия, определенные Конституцией и законами Украины, издает постановления и распоряжения в пределах своей компетенции (часть первая статьи 113, пункт 10 статьи 116, часть первая статьи 117), а в соответствии с частью восьмой статьи 22 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» правительство может отменять акты министерств и других центральных органов исполнительной власти полностью или в отдельной части.

По мнению субъекта права на конституционное представление, Кабинет Министров Украины, издав Распоряжение, которым отменил приказ Службы безопасности Украины от 26 июля 2008 года № 589, вышел за пределы своих полномочий, поскольку Служба безопасности Украины является государственным правоохранительным органом специального назначения, обеспечивающим государственную безопасность Украины и не относящимся к центральным органам исполнительной власти. В подтверждение своей позиции автор ходатайства ссылается на отдельные положения законов Украины «Об основах национальной безопасности Украины», «О Службе безопасности Украины», а также на решения Конституционного Суда Украины от 19 июня 2001 года № 9-рп/2001 по делу о стаже научной работы и от 11 ноября 2008 года № 25-рп/2008 по делу о земельных аукционах.

**2.** Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Кабинет Министров Украины, Секретариат Президента Украины, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, Служба безопасности Украины.

**3.** Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Украина есть суверенное и независимое, демократическое, социальное, правовое государство, в котором человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются наивысшей социальной ценностью, а права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; государство отвечает перед человеком за свою деятельность, а утверждение и обеспечение прав и свобод человека является его главной обязанностью (статьи 1, 3 Конституции Украины).

Защита суверенитета и территориальной целостности Украины, обеспечение ее экономической и информационной безопасности являются важнейшими функциями государства, делом всего Украинского народа; оборона Украины, защита ее суверенитета, территориальной целостности

и неприкосновенности возлагаются на Вооруженные Силы Украины, а обеспечение государственной безопасности и защита государственной границы Украины возлагаются на соответствующие воинские формирования и правоохранительные органы государства, организация и порядок деятельности которых определяются законом; Вооруженные Силы Украины и иные воинские формирования никем не могут быть использованы для ограничения прав и свобод граждан (части первая, вторая, третья, четвертая статьи 17 Конституции Украины).

Национальная безопасность — это защищенность важных интересов человека и гражданина, общества и государства, в соответствии с которой обеспечиваются стабильное развитие общества, своевременное выявление, предупреждение и нейтрализация реальных и потенциальных угроз национальным интересам, каковыми являются жизненно важные материальные, интеллектуальные и духовные ценности Украинского народа как носителя суверенитета и единственного источника власти в Украине, определяющие потребности общества и государства, реализация которых гарантирует государственный суверенитет Украины и ее прогрессивное развитие (абзацы второй, третий статьи 1 Закона Украины «Об основах национальной безопасности Украины»).

3.2. Исходя из системного анализа положений Основного Закона Украины Верховная Рада Украины, Президент Украины, Кабинет Министров Украины наделены соответствующими конституционными полномочиями в сфере национальной безопасности (абзац шестой подпункта 2.1 пункта 2 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 25 февраля 2009 года № 5-рп/2009 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Указа Президента Украины «О некоторых вопросах осуществления руководства в сферах национальной безопасности и обороны»).

Верховная Рада Украины как единственный орган законодательной власти в Украине исключительно законами Украины определяет права и свободы человека и гражданина, гарантии этих прав и свобод, основы национальной безопасности (статья 75, пункты 1, 17 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Президент Украины как глава государства, гарант государственного суверенитета, территориальной целостности Украины, соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина обеспечивает государственную независимость, национальную безопасность и правопреемство Украины, вносит в Верховную Раду Украины представление о назначении на должность и освобождение от должности Председателя Службы безопасности Украины, осуществляет руководство в сферах национальной безопасности и обороны государства, формирует персональный состав Совета национальной безопасности и обороны Украины и возглавляет его (статья 102, пункты 1, 14, 17 части первой статьи 106, части третья, четвертая статьи 107 Конституции Украины). Осуществляя руководство в сфере национальной безопасности, Президент Украины направляет деятельность субъектов обеспечения национальной безопасности и обороны государства, в частности Службы безопасности Украй-

ны, других воинских формирований, образованных в соответствии с законами Украины, на реализацию основ (принципов), определенных в пункте 17 части первой статьи 92 Конституции Украины и Законе Украины «Об основах национальной безопасности Украины» (абзац шестой подпункта 2.1 пункта 2 мотивировочной части указанного Решения Конституционного Суда Украины).

Кабинет Министров Украины как высший орган в системе органов исполнительной власти обеспечивает государственную суверенитет и экономическую самостоятельность Украины, осуществление внутренней и внешней политики государства, принимает меры по обеспечению прав и свобод человека и гражданина, осуществляет меры по обеспечению обороноспособности и национальной безопасности Украины, общественного порядка, борьбы с преступностью (часть первая статьи 113, пункты 1, 2, 7 статьи 116 Конституции Украины, часть первая статьи 19 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины», статья 4 Закона Украины «Об основах национальной безопасности Украины»).

3.3. Государственным правоохранительным органом специального назначения, обеспечивающим государственную безопасность Украины, является Служба безопасности Украины, правовую основу деятельности которой составляют Конституция Украины, Закон Украины «О Службе безопасности Украины», иные акты законодательства Украины, а также соответствующие международные правовые акты, признанные Украиной. Служба безопасности Украины подчинена Президенту Украины и подконтрольна Верховной Раде Украины. На Службу безопасности Украины возлагается (в пределах определенной законодательством компетенции) защита государственного суверенитета, конституционного строя, территориальной целостности, экономического, научно-технического и оборонного потенциала Украины, законных интересов государства и прав граждан от разведывательно-подрывной деятельности иностранных специальных служб, посягательств со стороны отдельных организаций, групп и лиц, а также обеспечение охраны государственной тайны. Задачами Службы безопасности Украины также являются предупреждение, выявление, пресечение и раскрытие преступлений против мира и безопасности человечества, терроризма, коррупции и организованной преступной деятельности в сфере управления и экономики и иных противоправных действий, непосредственно создающих угрозу жизненно важным интересам Украины (статьи 1, 2, 4 Закона Украины «О Службе безопасности Украины»).

3.4. В соответствии со статьей 6 Конституции Украины государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную; органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины. Органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены

Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины).

Кабинет Министров Украины в своей деятельности руководствуется Конституцией и законами Украины, а также указами Президента Украины и постановлениями Верховной Рады Украины, принятыми в соответствии с Конституцией и законами Украины (часть третья статьи 113 Основного Закона Украины).

Кабинет Министров Украины в пределах своей компетенции издает постановления и распоряжения, являющиеся обязательными к исполнению (часть первая статьи 117 Конституции Украины), может отменять акты министерств и других центральных органов исполнительной власти полностью или в отдельной части (часть восьмая статьи 22 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины»).

Указом Президента Украины от 28 апреля 2007 года № 365 «О внесении изменений в Указ Президента Украины от 15 декабря 1999 года № 1573» Служба безопасности Украины исключена из Схемы организации центральных органов исполнительной власти.

Следовательно, Кабинет Министров Украины не имеет определенных Конституцией и законами Украины полномочий отменять акты Службы безопасности Украины, в том числе приказы Председателя Службы безопасности Украины, в частности на основании части восьмой статьи 22 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины». Отменив приказ Службы безопасности Украины, Кабинет Министров Украины вышел за пределы своих полномочий, предусмотренных статьей 116 Конституции Украины.

4. Пунктом 2 Распоряжения Министерству юстиции Украины поручено отменить решение о государственной регистрации приказа Службы безопасности Украины.

Согласно Закону Украины «О Конституционном Суде Украины» в конституционном представлении должно указываться правовое обоснование утверждений относительно неконституционности правового акта или отдельных его положений; предметом рассмотрения Конституционного Суда Украины может быть конституционное представление, в котором излагаются аргументы и утверждается о неконституционности законов, иных правовых актов Верховной Рады Украины, актов Президента Украины, актов Кабинета Министров Украины (пункт 4 части второй статьи 39, часть первая статьи 71).

Анализ конституционного представления свидетельствует об отсутствии правового обоснования утверждений относительно неконституционности пункта 2 Распоряжения. Следовательно, имеются основания для прекращения конституционного производства в этой части согласно требованиям пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) пункт 1 Распоряжения Кабинета Министров Украины «Об отмене приказа СБУ» от 22 апреля 2009 года № 443-р.

2. Пункт 1 Распоряжения Кабинета Министров Украины «Об отмене приказа СБУ» от 22 апреля 2009 года № 443-р, признанный неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Прекратить конституционное производство по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 2 Распоряжения Кабинета Министров Украины «Об отмене приказа СБУ» от 22 апреля 2009 года № 443-р на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления в этой части требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 27-рп/2009 dated October 20, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine»*

Ukraine is a sovereign and independent, democratic, social, law-based state in which the human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised as the highest social value. Human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State; the State is answerable to the individual for its activity and affirmation and ensuring of human rights and freedoms are the main duties of the State (Articles 1, 3 of the Constitution).

Protection of the sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, ensuring its economic and informational security are the most important functions of the State and a matter of concern for all the Ukrainian people; the defense of Ukraine and the protection of its sovereignty, territorial indivisibility and invio-

liability are entrusted to the Armed Forces of Ukraine, and ensuring state security and protecting the state border of Ukraine are entrusted to the respective military formations and law enforcement bodies of the State, whose organisation and operational procedure are determined by law; the Armed Forces of Ukraine and other military formations shall not be used by anyone to restrict the rights and freedoms of citizens (Article 17.1–17.4 of the Constitution).

National security is a safety of important interests of individuals and citizens, society and state, which ensures a stable development of society, timely detection, prevention and neutralisation of real and potential challenges to the national interests. These interests are vital material, intellectual and spiritual values of the Ukrainian people as a bearer of sovereignty and the only source of power in Ukraine, determining needs of society and the State, the implementation of which guarantees the state sovereignty of Ukraine and its progressive development (paragraphs 2, 3 of Article 1 of the Law «On the Fundamentals of the National Security of Ukraine»).

Based on the systematic analysis of provisions of the Fundamental Law of Ukraine the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine are entitled with relevant constitutional authorities in the sphere of national security.

The Verkhovna Rada of Ukraine is the sole body of legislative power in Ukraine. Human and citizen's rights and freedoms, the guarantees of these rights and freedoms and the fundamentals of national security are determined exclusively by the laws of Ukraine (Articles 75, 92.1.1, 92.1.17 of the Constitution).

The President of Ukraine as the Head of the State, guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, the observance of the Constitution and human and citizen's rights and freedoms ensures state independence, national security and the legal succession of the state, nominates a candidate for appointment to or dismissal from the office of the Head of the Security Service of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine, administers in the spheres of national security and defense of the State, forms the personal composition of the Council of National Security and Defense of Ukraine and is the head of it (Articles 102, 106.1.1, 106.1.14, 106.1.17, 107.3, 107.4 of the Constitution). In exercising administration in the sphere of national security the President of Ukraine directs the activities of the subjects which ensure national security and state defense, in particular the Security Service of Ukraine and other military formations established pursuant to the laws, towards the implementation of the fundamentals determined in Article 92.1.17 of the Constitution and the Law «On the Fundamentals of the National Security of Ukraine».

The Cabinet of Ministers of Ukraine as the highest authority within the system of executive bodies ensures the state sovereignty and economic independence of Ukraine, implements domestic and foreign policy of the State, takes measures to ensure human and citizen's rights and freedoms, takes measures to ensure the defense capability and national security of Ukraine, public order and to combat crime (Articles 113.1, 116.1, 116.2, 116.7 of the Constitution, Article 19.1 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine», Article 4 of the Law «On the Fundamentals of the National Security of Ukraine»).

The Security Service of Ukraine is the special state law enforcement body which ensures state security of Ukraine. The Constitution of Ukraine, the Law «On the Security Service of Ukraine», other legal acts, as well as relevant international legal acts recognised by Ukraine are the legal base of the activities of the Security Service of Ukraine. The Security Service of Ukraine is subordinated to the President of Ukraine and is under the control of the Verkhovna Rada of Ukraine. Within the limits of the competence envisaged by the legislation the Security Service of Ukraine is to protect state sovereignty, constitutional order, territorial integrity, economic, scientific and defense potential of Ukraine, lawful interests of the State and citizens' rights from intelligence and subversive activities of foreign special services, infringements on the part of separate organisations, groups and individuals, as well as ensuring protection of the state secret. The Security Service of Ukraine is also in charge of prevention, termination and detection of crimes against peace and security of people, terrorism, corruption and organised crime activity in the sphere of management and economy and other unlawful acts which directly challenge the vital interests of Ukraine (Articles 1, 2, 4 of the Law «On the Security Service of Ukraine»).

According to Article 6 of the Constitution state power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial power; bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by this Constitution and in accordance with the laws of Ukraine. Bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Article 19.2 of the Fundamental Law).

In its activities, the Cabinet of Ministers of Ukraine is guided by the Constitution, laws of Ukraine, and also by decrees made by the President of Ukraine and resolutions made by of the Verkhovna Rada of Ukraine in accordance with the Constitution and laws of Ukraine (Article 113.3 of the Fundamental Law).

The Cabinet of Ministers of Ukraine, within the limits of its competence, issues resolutions and orders that are mandatory for execution (Article 117.1 of the Constitution), can abolish fully or partially acts of ministries and other central bodies of executive power (Article 22.8 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine»).

By the Decree of the President of Ukraine № 365 dated April 28, 2007 «On Introduction of Amendments to the Decree of the President of Ukraine № 1573 dated December 15, 1999» the Security Service of Ukraine was excluded from the organisational structure of the central bodies of executive power.

Therefore, the Cabinet of Ministers of Ukraine is not authorised by the Constitution and laws to repeal acts of the Security Service of Ukraine, including orders of the Head of the Security Service of Ukraine, specifically on the grounds of Article 22.8 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine». Having repealed the order of the Security Service of Ukraine the Cabinet of Ministers of Ukraine exceeded the limits of its authority envisaged by Article 116 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) item 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine» № 443-p dated April 22, 2009.

**2.** Item 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine» № 443-p dated April 22, 2009 recognised unconstitutional loses its legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

**3.** To terminate constitutional proceedings in the case concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 2 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine» № 443-p dated April 22, 2009 on the basis of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» since the constitutional petition in this part does not meet the requirements envisaged by the Constitution and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України  
«Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України  
від 4 серпня 2000 р. № 1222»**

м. Київ  
28 жовтня 2009 року  
№ 28-рп/2009

Справа № 1-36/2009

*Конституційний Суд України у складі суддів:*

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Мачужак** Ярослава Васильовича — доповідача, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222» від 14 квітня 2009 року № 368 (Офіційний вісник України, 2009 р., № 30, ст. 999).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222» (далі — Постанова № 368).

Заслухавши суддю-доповідача Мачужак Я. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**у с т а н о в и в:**

**1.** Президент України на підставі пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України своїм Указом від 30 квітня 2009 року № 287 зупинив

«дію абзаців третього та четвертого пункту 2 Змін, що вносяться до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368» та звернувся до Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови № 368.

Постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 року № 1222 (далі — Постанова № 1222) затверджено Порядок отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування (далі — Порядок). Оспорюваними положеннями Постанови № 368 абзац другий пункту 2 Порядку викладено у новій редакції: «Благодійні (добровільні) внески і пожертви від юридичних та фізичних осіб можуть спрямовуватися на виплату заробітної плати працівникам установ і закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання».

Суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що Кабінет Міністрів України видав Постанову № 368 без урахування положень як Основного Закону України щодо здійснення повноважень Кабінетом Міністрів України у визначених Конституцією та законами межах, так і Закону України «Про благодійництво та благодійні організації», який встановлює загальні засади благодійництва, зокрема те, що конкретні його напрями визначаються лише благодійниками (стаття 4). На думку глави держави, право благодійників може бути змінено, обмежено лише шляхом внесення Верховною Радою України відповідних змін до Закону України «Про благодійництво та благодійні організації». Постановою № 368 Кабінет Міністрів України врегулював питання, яке належить до повноважень Верховної Ради України, що суперечить загальним вимогам до уряду керуватися Конституцією та законами України.

Автор клопотання вважає, що оскаржуваними положеннями Постанови № 368 Кабінет Міністрів України порушив частину другу статті 6, частину другу статті 19, статтю 75, пункт 3 частини першої статті 85, частину третю статті 113, частину першу статті 117 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Міністерство праці та соціальної політики України, Міністерство культури і туризму України, Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

3. Вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

Україна є демократична, соціальна, правова держава, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються

найвищою соціальною цінністю; головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини; в Україні визнається і діє принцип верховенства права (статті 1, 3, 8 Конституції України).

Закріплення в Основному Законі України принципу верховенства права, невідчужуваності й непорушності прав і свобод людини і громадянина, гарантій їх здійснення та захисту визначає зміст законів, інших нормативно-правових актів, які повинні прийматися на основі Конституції і відповідати їй (частина друга статті 8). Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, а органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 19 Конституції України). Це стосується, зокрема, і діяльності Кабінету Міністрів України, який є вищим органом у системі органів виконавчої влади (частина перша статті 113 Конституції України).

3.1 Правове регулювання відносин у сфері благодійництва та благодійної діяльності визначається Конституцією України, Цивільним кодексом України (далі — Кодекс), законами України «Про благодійництво та благодійні організації», «Про гуманітарну допомогу», «Про Товариство Червоного Хреста України» та іншими нормативно-правовими актами.

У Законі України «Про благодійництво та благодійні організації» (далі — Закон) благодійництво визначається як добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб щодо надання набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги, а благодійна діяльність як добровільна безкорислива діяльність благодійних організацій, що не передбачає одержання прибутків від цієї діяльності (стаття 1). Відповідно до Кодексу пожертва є особливою формою безоплатного відчуження майна у вигляді дарування для досягнення певної, наперед обумовленої мети (частина перша статті 717, частина перша статті 729). За Законом України «Про гуманітарну допомогу» гуманітарна допомога — це різновид благодійництва, цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану тощо (стаття 1). Згідно зі статтею 3 Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України» добродійна, благодійна діяльність — це діяльність, пов'язана з наданням допомоги та підтримки тим, хто її потребує, виходячи із загальнолюдських принципів гуманності та взаємодопомоги, яка здійснюється виключно безкорисливо (без мети одержання прибутку чи іншої вигоди).

Системний аналіз цих законів дає підстави для висновку, що благодійництво і благодійна діяльність мають єдину мету — надання благодій-

ної допомоги. Різні форми благодійництва і благодійної діяльності, у тому числі благодійні внески та пожертви, характеризуються такими правовими ознаками: безкорисливість, що свідчить про надання допомоги на благо інших без будь-якої вигоди; добровільність — діяльність, яка здійснюється за власним волевиявленням та спонуканнями, що мають морально-етичне підґрунтя, без будь-якого примусу та втручання з боку інших осіб та суб'єктів владних повноважень; цільова спрямованість — наявність конкретної мети і надання допомоги тим, хто її потребує, в межах напрямів і порядку, визначених Законом.

3.2. Постановою № 1222 Кабінет Міністрів України затвердив Порядок, яким врегулював отримання, використання та облік благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування, і цим порядком, зокрема, встановлювалася заборона використовувати кошти благодійних внесків і пожертв на виплату заробітної плати працівникам бюджетних установ і закладів (абзац другий пункту 2). Оспорюваними положеннями Постанови № 368 внесено зміни до Постанови № 1222, згідно з якими абзац другий пункту 2 Порядку викладено у новій редакції і передбачено можливість спрямовувати благодійні внески і пожертви на виплату заробітної плати працівникам цих бюджетних установ і закладів.

Конституційний Суд України, перевіряючи вказані положення Постанови № 368 на відповідність Конституції України, виходить з того, що Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, і в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання (частина третя статті 113, частина перша статті 117 Конституції України).

Відповідно до наведених конституційних приписів Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади при врегулюванні питань, пов'язаних з відносинами благодійництва та благодійної діяльності, зобов'язаний керуватися Законом і не може змінювати, доповнювати чи розширювати його зміст.

У статті 4 Закону передбачено основні напрями здійснення благодійництва, благодійної діяльності, якими, зокрема, є: сприяння практичному здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, поліпшення матеріального становища набувачів благодійної допомоги, сприяння соціальній реабілітації певної категорії осіб, охороні і збереженню культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії, розвитку науки і освіти, культури, охорони здоров'я, масової фізичної культури, спорту і туризму, участі у наданні медичної допомоги населенню та здійсненні соціального догляду, захисту материнства і дитинства, у наданні допомоги багатодітним та малозабезпеченим сім'ям тощо (частина перша); конкретні напрями визначаються

благодійниками і статутами (положеннями) благодійних організацій (частина друга).

Аналіз визначених у Законі понять «благодійництво», «благодійна діяльність», «спонсорство», «меценатство» (стаття 1) та змісту основних напрямів благодійництва, благодійної діяльності свідчить, що цілі такої діяльності є відмінними від засад регулювання оплати праці і жодним чином не стосуються виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ і закладів, що є обов'язком держави.

Зі змісту зазначених положень Закону вбачається, що можливість юридичних і фізичних осіб та благодійних організацій сприяти державі виконувати програми соціального розвитку, захисту охорони здоров'я, розвитку освіти, науки, культури вказує лише на спільність інтересів держави і суспільства, соціальне партнерство благодійників і держави у забезпеченні гідних умов життєдіяльності та особистого розвитку кожного. Однак у Законі не передбачено можливості використання благодійних внесків і пожертв на виплату заробітної плати працівникам бюджетної установи.

Благодійні внески і пожертви фізичних та юридичних осіб як одна з форм благодійництва за правовою сутністю є вольовим актом розпорядження благодійником своєю власністю та має особливий правовий режим. Права і обов'язки власника (розпорядника майном), якими є благодійник і благодійні організації, визначаються Законом, а тому відповідно і благодійники, і набувачі благодійної допомоги зобов'язані діяти у встановлених Законом межах. На це вказав Конституційний Суд України у Рішенні від 25 листопада 1998 року № 15-рп/98 у справі про платні медичні послуги, в якому зазначив, що «благодійна діяльність має здійснюватись у відповідних правових формах і в порядку, передбачених, зокрема, Законом України «Про благодійництво та благодійні організації» (пункт 3 мотивувальної частини).

Оскільки Постанова № 1222 Кабінету Міністрів України регулює питання використання благодійних внесків і пожертв, то таке використання має здійснюватися у межах статті 4 Закону. Внесеними Постановою № 368 змінами щодо можливості використання благодійних внесків і пожертв на виплату заробітної плати Кабінет Міністрів України всупереч положенням статті 4 Закону змінив головну засаду здійснення благодійництва та благодійної діяльності, згідно з якою конкретні їх напрями визначаються тільки благодійниками і статутами (положеннями) благодійних організацій (частина друга), чим перевищив свої повноваження і втрутився у законодавчі повноваження Верховної Ради України, що суперечить частині другій статті 19, пункту 3 частини першої статті 85, частині третій статті 113, статті 116, частині першій статті 117 Конституції України. Надавши можливість керівникам бюджетних установ, закладів спрямовувати благодійні внески і пожертви на виплату заробітної плати працівникам цих установ та закладів, Кабінет Міністрів України не лише допустив обмеження права благодійника вільно розпоряджатися своїм майном, а й, по суті, змінив правовий режим власності (використання пожертв і благодійних внесків), що згідно з пунктами 1, 7 частини пер-

шої статті 92 Конституції України може бути встановлено виключно законами України.

Таким чином, оспорювані положення Постанови № 368 не відповідають вимогам частини другої статті 19, пункту 3 частини першої статті 85, пунктам 1, 7 частини першої статті 92, частини третьої статті 113, статті 116, частини першої статті 117 Конституції України.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 61, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзаців третього, четвертого пункту 2 Змін, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222».

2. Положення Постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Украины от 4 августа 2000 г. № 1222» по конституционному представлению Президента Украины**

г. Киев  
28 октября 2009 года  
№ 28-рп/2009

Дело № 1-36/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Мачужак** Ярославлы Васильевны — докладчика, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Украины от 4 августа 2000 г. № 1222» от 14 апреля 2009 года № 368 (Официальный вестник Украины, 2009 г., № 30, ст. 999) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности отдельных положений Постановления Кабинета Министров Украины от 14 апреля 2009 года № 368 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Украины от 4 августа 2000 г. № 1222» (далее — Постановление № 368).

Заслушав судью-докладчика Мачужак Я. В. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Президент Украины на основании пункта 15 части первой статьи 106 Конституции Украины своим Указом от 30 апреля 2009 года № 287 приостановил «действие абзацев третьего и четвертого пункта 2 Изменений, которые вносятся в постановление Кабинета Министров Украины от 4 августа 2000 г. № 1222, утвержденных постановлением Кабинета Министров Украины от 14 апреля 2009 года № 368» и обратился в Конституционный Суд Украины относительно соответствия Конституции Украины (конституционности) отдельных положений Постановления № 368.

Постановлением Кабинета Министров Украины от 4 августа 2000 года № 1222 (далее — Постановление № 1222) утвержден Порядок получения благотворительных (добровольных) взносов и пожертвований от юридических и физических лиц бюджетными организациями и учреждениями образования, здравоохранения, социальной защиты, культуры, науки, спорта и физического воспитания для потребностей их финансирования (далее — Порядок). Оспариваемыми положениями Постановления № 368 абзац второй пункта 2 Порядка изложен в новой редакции: «Благотворительные (добровольные) взносы и пожертвования от юридических и физических лиц могут направляться на выплату заработной платы работникам организаций и учреждений образования, здравоохранения, социальной защиты, культуры, науки, спорта и физического воспитания».

Субъект права на конституционное представление утверждает, что Кабинет Министров Украины издал Постановление № 368 без учета положений как Основного Закона Украины об осуществлении полномочий Кабинетом Министров Украины в определенных Конституцией и законами пределах, так и Закона Украины «О благотворительности и благотворительных организациях», который устанавливает общие принципы благотворительности, в частности то, что конкретные ее направления определяются только благотворителями (статья 4). По мнению главы государства, право благотворителей может быть изменено, ограничено только путем внесения Верховной Радой Украины соответствующих изменений в Закон Украины «О благотворительности и благотворительных организациях». Постановлением № 368 Кабинет Министров Украины урегулировал вопрос, относящийся к полномочиям Верховной Рады Украины, что противоречит общим требованиям к правительству руководствоваться Конституцией и законами Украины.

Автор ходатайства считает, что обжалованными положениями Постановления № 368 Кабинет Министров Украины нарушил часть вторую статьи 6, часть вторую статьи 19, статью 75, пункт 3 части первой статьи 85, часть третью статьи 113, часть первую статьи 117 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Министерство труда и социальной политики Украины, Министерство культуры и туризма Украины, Министерство Украины

по делам семьи, молодежи и спорта, Министерство образования и науки Украины, Министерство здравоохранения Украины, научные работники Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, юридического факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

3. Решая поднятые в конституционном представлении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Украина есть демократическое, социальное, правовое государство, в котором человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются наивысшей социальной ценностью; главной обязанностью государства является утверждение и обеспечение прав и свобод человека; в Украине признается и действует принцип верховенства права (статьи 1, 3, 8 Конституции Украины).

Закрепление в Основном Законе Украины принципа верховенства права, неотчуждаемости и незыблемости прав и свобод человека и гражданина, гарантий их осуществления и защиты определяет содержание законов, других нормативно-правовых актов, которые должны приниматься на основе Конституции и соответствовать ей (часть вторая статьи 8). Правовой порядок в Украине основывается на принципах, в соответствии с которыми никто не может быть принужден делать то, что не предусмотрено законодательством, а органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 19 Конституции Украины). Это касается, в частности, и деятельности Кабинета Министров Украины, который является высшим органом в системе органов исполнительной власти (часть первая статьи 113 Конституции Украины).

3.1. Правовое регулирование отношений в сфере благотворительности и благотворительной деятельности определяется Конституцией Украины, Гражданским кодексом Украины (далее — Кодекс), законами Украины «О благотворительности и благотворительных организациях», «О гуманитарной помощи», «Об Обществе Красного Креста Украины» и иными нормативно-правовыми актами.

В Законе Украины «О благотворительности и благотворительных организациях» (далее — Закон) благотворительность определяется как добровольное бескорыстное пожертвование физических и юридических лиц в оказании благополучателям материальной, финансовой, организационной и иной благотворительной помощи, а благотворительная деятельность как добровольная бескорыстная деятельность благотворительных организаций, не предусматривающая получение прибылей от этой деятельности (статья 1). Согласно Кодексу пожертвование является особой формой безвозмездного отчуждения имущества в виде дарения для достижения определенной, заведомо обусловленной цели (часть первая статьи 717, часть первая статьи 729). По Закону Украины «О гуманитарной помощи» гуманитарная помощь — это разновидность благотворительности, целевая адресная бесплатная помощь в денежной или нату-

ральной форме, в виде безвозвратной финансовой помощи или добровольных пожертвований, или помощь в виде выполнения работ, оказания услуг, предоставляемая иностранными и отечественными донорами по гуманным мотивам получателям гуманитарной помощи в Украине или за границей, которые нуждаются в ней в связи с социальной незащищенностью, материальной необеспеченностью, тяжелым финансовым положением, возникновением чрезвычайного положения и т. п. (статья 1). Согласно статье 3 Закона Украины «Об Обществе Красного Креста Украины» добродетельная, благотворительная деятельность — это деятельность, связанная с оказанием помощи и поддержки нуждающимся в ней исходя из общечеловеческих принципов гуманности и взаимопомощи, которая осуществляется исключительно бескорыстно (без цели получения прибыли либо другой выгоды).

Системный анализ этих законов дает основания для вывода о том, что благотворительность и благотворительная деятельность имеют единую цель — оказание благотворительной помощи. Разные формы благотворительности и благотворительной деятельности, в том числе благотворительные взносы и пожертвования, характеризуются такими правовыми признаками: бескорыстие, свидетельствующее о предоставлении помощи во благо других без какой-либо выгоды; добровольность — деятельность, осуществляемая по собственному волеизъявлению и из побуждений, имеющих морально-этические основы, без какого-либо принуждения и вмешательства со стороны других лиц и субъектов властных полномочий; целевая направленность — наличие конкретной цели и оказание помощи тем, кто ее требует, в пределах направлений и порядке, определенных Законом.

3.2. Постановлением № 1222 Кабинет Министров Украины утвердил Порядок, которым урегулировал получение, использование и учет благотворительных (добровольных) взносов и пожертвований от юридических и физических лиц бюджетными организациями и учреждениями образования, здравоохранения, социальной защиты, культуры, науки, спорта и физического воспитания для потребностей их финансирования, и этим порядком, в частности, устанавливался запрет использовать средства благотворительных взносов и пожертвований на выплату заработной платы работникам бюджетных организаций и учреждений (абзац второй пункта 2). Оспариваемыми положениями Постановления № 368 внесены изменения в Постановление № 1222, в соответствии с которыми абзац второй пункта 2 Порядка изложен в новой редакции и предусмотрена возможность направлять благотворительные взносы и пожертвования на выплату заработной платы работникам этих бюджетных учреждений и организаций.

Конституционный Суд Украины, проверяя указанные положения Постановления № 368 на соответствие Конституции Украины, исходит из того, что Кабинет Министров Украины в своей деятельности руководствуется Конституцией и законами Украины, а также указами Президента Украины и постановлениями Верховной Рады Украины, принятыми в соответствии с Конституцией и законами Украины, и в пределах своей

компетенции издает постановления и распоряжения, являющиеся обязательными к исполнению (часть третья статьи 113, часть первая статьи 117 Конституции Украины).

Согласно указанным конституционным предписаниям Кабинет Министров Украины как высший орган исполнительной власти при урегулировании вопросов, связанных с отношениями благотворительности и благотворительной деятельности, обязан руководствоваться Законом и не может изменять, дополнять либо расширять его содержание.

В статье 4 Закона предусмотрены основные направления осуществления благотворительности, благотворительной деятельности, которыми, в частности, являются: содействие практическому осуществлению общегосударственных, региональных, местных и международных программ, улучшение материального положения благополучателей благотворительной помощи, содействие социальной реабилитации определенной категории лиц, охране и сохранению культурного наследия, историко-культурной среды, памятников истории, развитию науки и образования, культуры, здравоохранения, массовой физической культуры, спорта и туризма, участию в оказании медицинской помощи населению и осуществлении социального ухода, защите материнства и детства, в оказании помощи многодетным и малообеспеченным семьям и т. п. (часть первая); конкретные направления определяются благотворителями и уставами (положениями) благотворительных организаций (часть вторая).

Анализ определенных в Законе понятий «благотворительность», «благотворительная деятельность», «спонсорство», «меценатство» (статья 1) и содержания основных направлений благотворительности, благотворительной деятельности свидетельствует о том, что цели такой деятельности отличаются от принципов регулирования оплаты труда и никак не касаются выплаты заработной платы работникам бюджетных учреждений и организаций, что является обязанностью государства.

Из содержания указанных положений Закона усматривается, что возможность юридических и физических лиц и благотворительных организаций оказывать содействие государству в выполнении программ социального развития, защиты здравоохранения, развития образования, науки, культуры указывает лишь на общность интересов государства и общества, социальное партнерство благотворителей и государства в обеспечении достойных условий жизнедеятельности и личного развития каждого. Однако в Законе не предусмотрена возможность использования благотворительных взносов и пожертвований на выплату заработной платы работникам бюджетного учреждения.

Благотворительные взносы и пожертвования физических и юридических лиц как одна из форм благотворительности по правовой сути и являются волевым актом распоряжения благотворителем своей собственностью и имеет особый правовой режим. Права и обязанности собственника (распорядителя имуществом), которыми являются благотворитель и благотворительные организации, определяются Законом, а потому соответственно и благотворители, и получатели благотворительной помощи обязаны действовать в установленных Законом пределах. На это указал Конституционный Суд Украины в Решении от 25 ноября 1998 года

№ 15-рп/98 по делу о платных медицинских услугах, в котором отметил, что «благотворительная деятельность должна осуществляться в соответствующих правовых формах и в порядке, предусмотренных, в частности, Законом Украины «О благотворительности и благотворительных организациях» (пункт 3 мотивировочной части).

Поскольку Постановление № 1222 Кабинета Министров Украины регулирует вопрос использования благотворительных взносов и пожертвований, то такое использование может осуществляться в пределах статьи 4 Закона. Внесенными Постановлением № 368 изменениями относительно возможности использования благотворительных взносов и пожертвований на выплату заработной платы Кабинет Министров Украины вопреки положениям статьи 4 Закона изменил главный принцип осуществления благотворительности и благотворительной деятельности, в соответствии с которым конкретные их направления определяются только благотворителями и уставами (положениями) благотворительных организаций (часть вторая), чем превысил свои полномочия и вмешался в законодательные полномочия Верховной Рады Украины, что противоречит части второй статьи 19, пункту 3 части первой статьи 85, части третьей статьи 113, статье 116, части первой статьи 117 Конституции Украины. Предоставив возможность руководителям бюджетных учреждений, организаций направлять благотворительные взносы и пожертвования на выплату заработной платы работникам этих учреждений и организаций, Кабинет Министров Украины не только допустил ограничение права благотворителя свободно распоряжаться своим имуществом, но и, по сути, изменил правовой режим собственности (использование пожертвований и благотворительных взносов), что в соответствии с пунктами 1, 7 части первой статьи 92 Конституции Украины может быть определено исключительно законами Украины.

Таким образом, оспариваемые положения Постановления № 368 не соответствуют требованиям части второй статьи 19, пункту 3 части первой статьи 85, пунктам 1, 7 части первой статьи 92, части третьей статьи 113, статье 116, части первой статьи 117 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 61, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения абзацев третьего, четвертого пункта 2 Изменений, утвержденных Постановлением Кабинета Министров Украины от 14 апреля 2009 года № 368 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Украины от 4 августа 2000 г. № 1222».

2. Положения Постановления Кабинета Министров Украины от 14 апреля 2009 года № 368 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Украины от 4 августа 2000 г. № 1222», признанные

неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 28-рп/2009 dated October 28, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of particular provisions of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Introducing Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000»*

Ukraine is a democratic, social and law-based state in which the human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised as the highest social value; to affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the state; in Ukraine, the principle of the rule of law is recognised and effective (Articles 1, 3, 8 of the Constitution).

The stipulation of the principle of the rule of law, non-alienation and inviolability of human and citizen's rights and freedoms, guarantees of their execution and protection in the Fundamental Law determines the essence of laws and other legal acts which shall be adopted on the basis of the Constitution and conform to it (Article 8.2). The legal order in Ukraine is based on the principles according to which no one shall be forced to do what is not envisaged by legislation while bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Article 19 of the Constitution). In particular, it relates to the activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine which is the highest authority within the system of executive power (Article 113.1 of the Constitution).

Legal regulations of relations in the sphere of charity and charitable activity are determined by the Constitution, the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred as to «the Code»), laws «On Charity and Charitable Organisations», «On Humanitarian Aid», «On the Ukrainian Red Cross Society» and other legal acts.

The Law «On Charity and Charitable Organisations» (hereinafter referred as to «the Law») defines charity as voluntary disinterested donation of individuals and legal entities aimed at rendering material, financial, organisational and other charitable assistance to its beneficiaries, while charitable activity is defined as free-will disinterested activity of charitable organisations which does not envisage receiving profit as a result of such activity (Article 1). According to the

Code donation is a special form of free alienation of property in the form of contribution for achievement of a certain, previously agreed goal (Articles 717.1, 729.1). Pursuant to the Law «On Humanitarian Aid» the humanitarian aid is a kind of charity, purposeful targeted free aid in pecuniary or natural form, in the form of irretrievable financial aid or voluntary donation, or an assistance in the form of performance of some work, rendering services which is provided by foreign and domestic donors based on humanitarian considerations to the beneficiaries of humanitarian aid in Ukraine or abroad who are in need of it due to social vulnerability, material insecurity, complicated financial circumstances, state of emergency etc. (Article 1). According to Article 3 of the law «On the Ukrainian Red Cross Society» charitable activity is an activity connected with rendering assistance and support to those who need it proceeding from the principles of humanity and mutual assistance common to all mankind which is executed unselfishly only (without any intention to gain a profit or any other advantages).

The system analysis of these laws gives grounds for the conclusion that charity and charitable activity have a common goal which is to render a charitable assistance. Different forms of charity and charitable activity, including charitable contributions and donations, are characterised by such legal features: unselfishness which proves that assistance is rendered for the benefit of others without any advantage; voluntariness is an activity which is executed upon one's free will and motives which have moral and ethical grounds, without any force and interference from other persons and subjects of authority; purposeful focus is a presence of specific aim and rendering assistance to those who need it within the limits and order provided by the Law.

The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000 (hereinafter referred to as «the Resolution № 1222») approved the Order of receiving charitable (voluntary) contributions and donations from legal and natural persons by budgetary institutions and educational, health protection, social protection, science, culture, sport and physical education establishments for the needs of their financing (hereinafter referred to as «the Order»). In particular, it was introduced a prohibition to use funds of charitable contributions and donations for salary payments of budgetary institutions and establishments (paragraph 2 of item 2). The disputed provisions of the Resolution № 368 introduced amendments to the Resolution № 1222 according to which paragraph 2 of item 2 of the Order was stated in the new wording and provided a possibility to assign charitable contributions and donations to salary payments to employees of these budgetary institutions and establishments.

The Constitutional Court proceeds from the fact that in its activities the Cabinet of Ministers of Ukraine is guided by the Constitution, laws of Ukraine, and also by decrees made by the President of Ukraine and resolutions made by the Verkhovna Rada of Ukraine in accordance with the Constitution and laws of Ukraine and within the limits of its competence, issues resolutions and orders that are mandatory for execution (Articles 113.3, 117.1 of the Constitution).

Pursuant to the indicated constitutional provisions the Cabinet of Ministers of Ukraine as the highest authority within the system of executive power is obliged to be guided by the Law while regulating issues related to charity and charitable activity relations and shall not change, elaborate or extend its content.

Article 4 of the Law envisages the main directions of charity and charitable activity which, in particular, are as follows: facilitation to practical implementation of national, regional, local and international programs, improvement of well-being of the beneficiaries of charitable aid, facilitation to social rehabilitation of certain categories of persons, protection and preservation of cultural heritage, historical and cultural environment, objects of history, development of science and education, culture, health protection, mass physical culture, sport and tourism, participation in providing medical assistance to people and the execution of social care, protection of maternity and childhood, rendering assistance to large and needy families etc. (Article 4.1); specific directions are determined by charity providers and statutes (provisions) of charitable organisations (Article 4.2).

The analysis of the notions «charity», «charitable activity», «sponsorship», «patronship» defined in the Law (Article 1) and the meaning of main directions of charity and charitable activity proves that the aims of such activity are different from the fundamentals which regulate the remuneration of labour and are not related by any means to salary payments to employees of budgetary institutions and establishments which is an obligation of the state.

Proceeding from the content of the mentioned provisions of the Law it is assumed that the possibility of individuals, legal entities and charitable organisations to facilitate the state in the implementation of programs of social development, health protection, development of education, science and culture indicates only the common interests of the state and society, social partnership of charity providers and state in ensuring worthy conditions of life activity and everyone's personal development. However, the Law does not envisage the possibility to use charitable contributions and donations for salary payments to employees of budgetary institutions.

Charitable contribution and donations of legal entities and individuals as one of the forms of charity by its legal essence is volition of the charity provider concerning management of one's ownership and has a special legal regime. Duties and responsibilities of the owner (manager of ownership) which is a charity provider and charitable organisations are determined by the Law; thereby accordingly charity providers and beneficiaries of charitable assistance are obliged to act within the limits provided by the Law.

Since the Resolution № 1222 of the Cabinet of Ministers of Ukraine regulates the issues concerning the use of charitable contributions and donations, such use shall be executed within Article 4 of the Law. With the introduction of amendments which allowed for the possibility to use charitable contributions and donations for salary payments stipulated in Resolution № 368 the Cabinet of Ministers of Ukraine - in defiance of the provisions of Article 4 of the Law - changed the basic principle of the execution of charity and charitable activity pursuant to which their specific directions are determined only by charity providers and statutes (provisions) of charitable organisations (part 2), hence it exceeded the limits of its authority and interfered in the legislative authority of the Verkhovna Rada of Ukraine which contravenes Articles 19.2, 85.1.3, 113.3, 116, 117.1 of the Constitution. Granting heads of budgetary institutions and establishments a possibility to use charitable contributions and donations for salary payments to employees of these institutions and establishments the

Cabinet of Ministers of Ukraine not only diminished the right of charity provider to manage one's ownership freely, but, in fact, changed the legal regime of ownership (the use of donations and charitable contributions) which according to Articles 92.1.1 and 92.1.7 of the Constitution shall be provided exclusively by laws.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of paragraph 3, 4 of item 2 of Amendments approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 368 dated April 14, 2009 «On Introducing Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000».

2. Provisions of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 368 dated April 14, 2009 «On Introducing Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000» deemed to be unconstitutional lose their legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
пункту 11 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України  
«Про першочергові заходи щодо запобігання негативним  
наслідкам фінансової кризи та про внесення змін  
до деяких законодавчих актів України»**

м. Київ  
24 листопада 2009 року  
№ 29-рп/2009

Справа 1-54/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Бринцева** Василя Дмитровича — головуєчого, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослава Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 11 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31 жовтня 2008 року № 639—VI (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., № 14, ст. 181) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність тверджень щодо неконституційності зазначеного пункту Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України».

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В. І. та розглянувши матеріали справи, Конституційний Суд України

**у с т а н о в и в:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з питанням про відпо-

відність Конституції України (конституційність) пункту 11 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31 жовтня 2008 року № 639—VI з наступними змінами (далі — Закон № 639).

На думку автора клопотання, положення пункту 11 розділу III «Прикінцеві положення» Закону № 639 щодо встановлення особливостей підтримання Національним банком України ліквідності комерційних банків, які надали кредити сільськогосподарським товаровиробникам, через відповідні інструменти рефінансування суперечать частині четвертій статті 13, статті 41 Конституції України. Президент України також наголошує, що новаційні норми вказаного пункту не відповідають визначеному в статтях 99, 100 Конституції України статусу Національного банку України і гарантіям його самостійності у проведенні грошово-кредитної політики.

2. Закон № 639 було доповнено оспорюваним пунктом 11 згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу» від 4 лютого 2009 року № 922—VI (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., № 26, ст. 323) (далі — Закон № 922).

Розглядаючи питання, порушені в конституційному поданні, Конституційний Суд України дійшов висновку про необхідність першочергової перевірки дотримання передбаченої статтею 94 Конституції України процедури набрання чинності Законом № 922.

Закон № 922 Верховна Рада України ухвалила в цілому 23 грудня 2008 року. Президент України його не підписав і 14 січня 2009 року повернув до парламенту зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями щодо нього (застосував право вето). Верховна Рада України врахувала пропозиції Президента України частково і прийняла вказаний закон в іншій редакції 4 лютого 2009 року. У зв'язку з тим, що не всі пропозиції було враховано, Президент України застосував право вето і до цієї редакції закону (подання від 20 лютого 2009 року). Повторне прийняття Закону № 922 шляхом подолання вето Президента України відбулося 3 березня 2009 року.

За таких обставин датою прийняття Закону № 922 слід вважати дату його остаточного голосування за результатами повторного розгляду, тобто день додання вето Президента України — 3 березня 2009 року. Саме таку правову позицію, яка ґрунтується на системному аналізі положень статей 94, 152 Конституції України, Конституційний Суд України з відповідною аргументацією зазначав у своїх попередніх рішеннях: від 7 липня 1998 року № 11-рп/98 (абзац п'ятий пункту 4 мотивувальної частини), від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009 (абзаци третій, четвертий, сьомий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини), від 14 липня 2009 року № 18-рп/2009 (абзаци другий, третій, четвертий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини), від 10 вересня 2009 року № 20-рп/2009 (абзаци перший, другий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Президент України підписав Закон № 922 із зазначенням дати його прийняття 4 лютого 2009 року, і за цією датою його було опубліковано. Відсутність під текстом Закону № 922, прийнятого за результатом повторного розгляду (долання вето), належної дати (3 березня 2009 року) порушує припис першого речення частини четвертої статті 94 Основного Закону України щодо процедури набрання законом чинності, що відповідно до частини першої статті 152 Конституції України є підставою для визнання цього закону неконституційним повністю.

3. Оскільки Закон № 922 визнається неконституційним в цілому у зв'язку з порушенням встановленої Конституцією України процедури набрання ним чинності, необхідності в подальшому розгляді конституційного подання щодо відповідності Основному Закону України пункту 11 розділу III «Прикінцеві положення» Закону № 639 немає.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 52, 61, 63, 65, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу» від 4 лютого 2009 року № 922—VI.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу» від 4 лютого 2009 року № 922—VI, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
пункта 11 раздела III «Заключительные положения» Закона Украины  
«О первоочередных мерах по предупреждению негативных  
последствий финансового кризиса и о внесении изменений  
в некоторые законодательные акты Украины»  
по конституционному представлению Президента Украины**

г. К и е в

Дело 1-54/2009

24 ноября 2009 года

№ 29-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Брынцева** Василия Дмитриевича — председательствующего, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 11 раздела III «Заключительные положения» Закона Украины «О первоочередных мерах по предупреждению негативных последствий финансового кризиса и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» от 31 октября 2008 года № 639–VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2009 г., № 14, ст. 181) с последующими изменениями по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие утверждений о неконституционности указанного пункта Закона Украины «О первоочередных мерах по предупреждению негативных последствий финансового кризиса и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины».

Заслушав судью-докладчика Шишкина В. И. и рассмотрев материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л:**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с вопросом о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 11 раздела III «Заключительные положения» Закона Украины «О первоочередных мерах по предупреждению негативных последствий финансового кризиса и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» от 31 октября 2008 года № 639—VI с последующими изменениями (далее — Закон № 639).

По мнению автора ходатайства, положения пункта 11 раздела III «Заключительные положения» Закона № 639 об установлении особенностей поддержания Национальным банком Украины ликвидности коммерческих банков, предоставивших кредиты сельскохозяйственным товаропроизводителям, через соответствующие механизмы рефинансирования противоречат части четвертой статьи 13, статье 41 Конституции Украины. Президент Украины также подчеркивает, что новационные нормы указанного пункта не соответствуют определенному в статьях 99, 100 Конституции Украины статусу Национального банка Украины и гарантиям его самостоятельности в проведении денежно-кредитной политики.

2. Закон № 639 был дополнен оспариваемым пунктом 11 согласно Закону Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по предупреждению негативных последствий влияния мирового финансового кризиса на развитие агропромышленного комплекса» от 4 февраля 2009 года № 922—VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2009 г., № 26, ст. 323) (далее — Закон № 922).

Рассматривая вопросы, поднятые в конституционном представлении, Конституционный Суд Украины пришел к выводу о необходимости первоочередной проверки соблюдения предусмотренной статьей 94 Конституции Украины процедуры вступления в силу Закона № 922.

Закон № 922 Верховная Рада Украины одобрила в целом 23 декабря 2008 года. Президент Украины его не подписал и 14 января 2009 года возвратил в парламент со своими мотивированными и сформулированными предложениями к нему (применил право вето). Верховная Рада Украины учла предложения Президента Украины частично и приняла указанный закон в иной редакции 4 февраля 2009 года. В связи с тем, что не все предложения были учтены, Президент Украины применил право вето и к этой редакции закона (представление от 20 февраля 2009 года). Повторное принятие Закона № 922 путем преодоления вето Президента Украины состоялось 3 марта 2009 года.

В таких обстоятельствах датой принятия Закона № 922 следует считать дату его окончательного голосования по результатам повторного рассмотрения, то есть день преодоления вето Президента Украины — 3 марта 2009 года. Именно такую правовую позицию, основывающуюся на системном анализе положений статей 94, 152 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины с соответствующей аргументацией излагал в своих предыдущих решениях: от 7 июля 1998 года № 11-рп/98

(абзац пятый пункта 4 мотивировочной части), от 7 июля 2009 года № 17-рп/2009 (абзацы третий, четвертый, седьмой подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части), от 14 июля 2009 года № 18-рп/2009 (абзацы второй, третий, четвертый подпункта 3.3 пункта 3 мотивировочной части), от 10 сентября 2009 года № 20-рп/2009 (абзацы первый, второй подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

Президент Украины подписал Закон № 922 с указанием даты его принятия 4 февраля 2009 года, и этим числом он был опубликован. Отсутствие под текстом Закона № 922, принятого по результатам повторного рассмотрения (преодоления вето), соответствующей даты (3 марта 2009 года) нарушает предписание первого предложения части четвертой статьи 94 Основного Закона Украины о процедуре вступления закона в силу, что согласно части первой статьи 152 Конституции Украины является основанием для признания данного закона неконституционным полностью.

3. Поскольку Закон № 922 признается неконституционным в целом в связи с нарушением установленной Конституцией Украины процедуры вступления его в силу, необходимости в дальнейшем рассмотрении конституционного представления о соответствии Основному Закону Украины пункта 11 раздела III «Заключительные положения» Закона № 639 нет.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 52, 61, 63, 65, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о предупреждении негативных последствий влияния мирового финансового кризиса на развитие агропромышленного комплекса» от 4 февраля 2009 года № 922–VI.

2. Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о предупреждении негативных последствий влияния мирового финансового кризиса на развитие агропромышленного комплекса» от 4 февраля 2009 года № 922–VI, признанный неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 29-рп/2009 dated November 24, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 11 of Chapter III «Final Provisions» of the Law «On Urgent Measures Concerning Prevention of Negative Consequences of the Financial Crisis and Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to consider the issue concerning the conformity with the Constitution (constitutionality) of item 11 of Chapter III «Final Provisions» of the Law «On Urgent Measures Concerning Prevention of Negative Consequences of the Financial Crisis and Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine» № 639–VI dated October 31, 2008 with the subsequent amendments (hereinafter referred to as «the Law № 639»).

The Law № 639 was added with the disputed item 11 according to the Law «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine on Prevention of Negative Consequences of Influence of the World Financial Crisis on the Development of Agro-Industrial Complex» № 922–VI dated February 4, 2009 (hereinafter referred to as «the Law № 922»).

The Verkhovna Rada of Ukraine approved the Law № 922 in whole on December 23, 2008. The President of Ukraine did not sign it and returned to the Parliament with his substantiated and formulated proposals (enforced the right to veto). The Verkhovna Rada of Ukraine partially considered the proposals of the President of Ukraine and adopted the mentioned law in another edition on February 4, 2009. In view of the fact that not all of the proposals were considered, the President of Ukraine vetoed this edition of the law (petition dated February 20, 2009). The repeat adoption of Law the № 922 by means of overriding the veto of the President of Ukraine took place on March 3, 2009.

Under such circumstances the date of adoption of the Law № 922 shall be the date of its final voting upon the results of repeat consideration, i.e. the day of overriding the veto of the President of Ukraine — March 3, 2009.

The President of Ukraine signed the Law № 922 with the indication of the day of its adoption February 4, 2009 and it was promulgated with this date. The absence of the appropriate date (March 3, 2009) under the text of the Law № 922 adopted as a result of repeat consideration (overriding veto) contravenes the provision of the first sentence of Article 94.4 of the Fundamental Law of Ukraine on the procedure of entry into force of a law, which according to Article 152.1 of the Constitution gives grounds to deem this law unconstitutional in whole.

With regard to the fact that the Law № 922 is deemed to be unconstitutional in whole due to the violation of procedure of its entry into force established by the Constitution, there is no need in further consideration of the constitutional petition concerning conformity with the Fundamental Law of Ukraine of item 11 of Chapter III «Final Provisions» of the Law № 639.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Law «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine on Prevention of Negative Consequences of Influence of the World Financial Crisis on the Development of Agro-Industrial Complex» № 922–VI dated February 4, 2009.

2. The Law «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine on Prevention of Negative Consequences of Influence of the World Financial Crisis on the Development of Agro-Industrial Complex» № 922–VI dated February 4, 2009 deemed to be unconstitutional loses its legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
Закону України «Про організацію і порядок діяльності  
Верховної Ради України»  
та Регламенту Верховної Ради України**

м. Київ

26 листопада 2009 року

№ 30-рп/2009

Справа № 1-30/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни — доповідача, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання — Представника Президента України у Конституційному Суді України **Ставнічук** Марини Іванівни, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України **Селіванова** Анатолія Олександровича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України» від 4 вересня 2008 року № 374–VI (Голос України, 2009 р., 17 лютого) та Регламенту Верховної Ради України від 19 вересня 2008 року № 547–VI (Голос України, 2008 р., 26 вересня).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо конституційності Закону України «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України» та Регламенту Верховної Ради України.

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М. А., пояснення Селіванова А. О., Ставнійчук М. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), Закон України «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України» від 4 вересня 2008 року № 374—VI (далі — Закон) та Регламент Верховної Ради України від 19 вересня 2008 року № 547—VI (далі — Регламент).

Глава держави вважає, що Закон не відповідає частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, частині п'ятій статті 83, пункту 15 частини першої статті 85, пункту 21 частини першої статті 92 Конституції України.

Автор клопотання наголошує, що при прийнятті Закону було порушено процедуру ухвалення та набрання ним чинності, передбачену частиною четвертою статті 94 Конституції України, що є підставою для визнання його неконституційним (частина перша статті 152 Конституції України), а саме: діючий Голова Верховної Ради України, не підписавши Закон для офіційного оприлюднення, опублікував його за підписом попереднього Голови Верховної Ради України. На думку глави держави, дії щодо підписання Головою Верховної Ради України закону відповідно до частини четвертої статті 94 Конституції України мають інші правові наслідки, ніж за частиною першою статті 94 цієї Конституції.

Суб'єкт права на конституційне подання зазначає, що Закон містить тільки бланкетну норму, яка відсилає до інших джерел права і не створює належної правової бази для роботи парламенту, як це закріплено в Конституції України. За своїм змістом стаття 1 Закону передбачає можливість визначити організацію і порядок діяльності парламенту підзаконним актом — Регламентом. Сам же Регламент не прийнято як закон за встановленою Конституцією України процедурою розгляду, ухвалення законів і набрання ними чинності. Автор клопотання констатує, що Регламент унормовує організацію і порядок діяльності Верховної Ради України, а тому має прийматися виключно як закон України і за визначеною статтями 84, 93, 94 Конституції України процедурою його розгляду, ухвалення і набрання ним чинності.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Кабінет Міністрів України, Голова Верховної Ради України, науковці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. За Конституцією України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України (стаття 75); Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти (стаття 91); Голова Верховної Ради України підписує акти, прийняті Верховною Радою України (пункт 3 частини другої статті 88), зокрема закон, і невідкладно направляє його Президентові України (частина перша статті 94). Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. Якщо Президент України не підписав повторно прийнятий Верховною Радою України закон, то такий закон невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом (частина друга, четверта статті 94 Конституції України).

3.2. За результатами дослідження матеріалів справи Конституційний Суд України дійшов висновку про необхідність перевірки додержання встановленої статтею 94 Конституції України процедури набрання чинності Законом.

Закон, прийнятий Верховною Радою України 4 вересня 2008 року і підписаний Головою Верховної Ради України А. Яценюком, Президент України повернув зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду.

Юридичним наслідком застосування права вето є, зокрема, відкриття конституційної процедури повторного розгляду закону у Верховній Раді України (абзац п'ятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 року № 11-рп/98 у справі щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України).

Верховна Рада України 3 лютого 2009 року під головуванням Голови Верховної Ради України В. Литвина повторно прийняла Закон відповідно до частини четвертої статті 94 Конституції України. Однак 17 лютого 2009 року Закон було опубліковано у газеті «Голос України» за підписом попереднього Голови Верховної Ради України із зазначенням дати прийняття Закону — 4 вересня 2008 року.

З наведеного вбачається, що опубліковано закон, щодо якого Президент України застосував право вето, а не той, який Верховна Рада України прийняла за результатами його повторного розгляду.

Конституційний Суд України враховує правові позиції, викладені в його рішеннях від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009, від 14 липня 2009 року № 18-рп/2009, від 10 вересня 2009 року № 20-рп/2009, згідно з якими у разі прийняття Верховною Радою України закону повторно після застосування до нього права вето та відмови Президента України його підписати офіційному оприлюдненню та опублікуванню підлягає саме повторно

прийнятий закон з датою його повторного прийняття та підписом діючого Голови Верховної Ради України.

Відповідно до частини четвертої статті 94 Конституції України повинен бути невідкладно офіційно оприлюднений діючим Головою Верховної Ради України і опублікований за його підписом Закон, прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу під час його повторного розгляду.

Отже, відсутність під текстом Закону, прийнятого за результатами повторного розгляду, належної дати та підпису діючого Голови Верховної Ради України є порушенням встановленої частиною четвертою статті 94 Основного Закону України процедури набрання ним чинності, що згідно з частиною першою статті 152 Конституції України є підставою для визнання Закону неконституційним повністю.

4. За частиною другою статті 8 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

До повноважень Верховної Ради України, зокрема, належить прийняття Регламенту Верховної Ради України (пункт 15 частини першої статті 85 Основного Закону України). Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України встановлюється порядок роботи Верховної Ради України, а також засади формування, організації діяльності та припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України (частини п'ята, дев'ята статті 83 Конституції України). Крім того, Голова Верховної Ради України здійснює свої повноваження у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України (частина третя статті 88 Конституції України). У пункті 21 частини першої статті 92 Конституції України закріплено, що виключно законами України визначаються організація і порядок діяльності Верховної Ради України.

Верховна Рада України 19 вересня 2008 року прийняла Регламент.

Як зазначено у статті 1 Регламенту, порядок роботи Верховної Ради України, її органів та посадових осіб, засади формування, організації діяльності та припинення діяльності депутатських фракцій, коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України встановлюються Конституцією України, законами України та Регламентом. Цією ж нормою передбачено, що Регламент визначає порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради України, її засідань, формування державних органів, законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень, та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради України.

Конституційний Суд України, проаналізувавши положення частини п'ятої статті 83, пункту 15 частини першої статті 85 Конституції України в їх системному зв'язку із положеннями частини другої статті 6, частини другої статті 19, пункту 21 частини першої статті 92 Основного Закону України, дійшов висновку, що Регламент, який, зокрема, унормовує організацію і порядок діяльності Верховної Ради України, має прийматися виключно як закон України за встановленою статтями 84, 93, 94

Конституції України процедурою його розгляду, ухвалення і набрання ним чинності.

Аналогічні правові позиції Конституційний Суд України визначив у своїх рішеннях від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008 у справі про Регламент Верховної Ради України, від 17 вересня 2008 року № 16-рп/2008 у справі про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України. Зважаючи на наведене, Конституційний Суд України констатує, що Регламент не відповідає Конституції України, зокрема частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині п'ятій статті 83, пункту 21 частини першої статті 92.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

— Закон України «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України» від 4 вересня 2008 року № 374–VI;

— Регламент Верховної Ради України від 19 вересня 2008 року № 547–VI.

**2.** Закон України «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України» від 4 вересня 2008 року № 374–VI, Регламент Верховної Ради України від 19 вересня 2008 року № 547–VI, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**3.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
Закона Украины «Об организации и порядке деятельности  
Верховной Рады Украины» и Регламента Верховной Рады Украины  
по конституционному представлению Президента Украины**

г. К и е в

Дело № 1-30/2009

26 ноября 2009 года

№ 30-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуны** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны — докладчика, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление — Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины **Славнийчук** Марины Ивановны, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины **Селиванова** Анатолия Александровича

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «Об организации и порядке деятельности Верховной Рады Украины» от 4 сентября 2008 года № 374—VI (Голос Украины, 2009 г., 17 февраля) и Регламента Верховной Рады Украины от 19 сентября 2008 года № 547—VI (Голос Украины, 2008 г., 26 сентября) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о конституционности Закона Украины «Об организации и порядке деятельности Верховной Рады Украины» и Регламента Верховной Рады Украины.

Заслушав судью-докладчика **Маркуш** М. А., объяснения **Селиванова** А. А., **Славнийчук** М. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л :**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) Закон Украины «Об организации и порядке деятельности Верховной Рады Украины» от 4 сентября 2008 года № 374—VI (далее — Закон) и Регламент Верховной Рады Украины от 19 сентября 2008 года № 547—VI (далее — Регламент).

Глава государства считает, что Закон не соответствует части второй статьи 6, частям первой, второй статьи 8, части второй статьи 19, части пятой статьи 83, пункту 15 части первой статьи 85, пункту 21 части первой статьи 92 Конституции Украины.

Автор ходатайства подчеркивает, что при принятии Закона была нарушена процедура принятия и вступления его в силу, предусмотренная частью четвертой статьи 94 Конституции Украины, что является основанием для признания его неконституционным (часть первая статьи 152 Конституции Украины), а именно: действующий Председатель Верховной Рады Украины, не подписав Закон для официального обнародования, опубликовал его за подписью предшествовавшего Председателя Верховной Рады Украины. По мнению главы государства, действия по подписанию Председателем Верховной Рады Украины закона в соответствии с частью четвертой статьи 94 Конституции Украины имеют иные правовые следствия, чем согласно части первой статьи 94 данной Конституции.

Субъект права на конституционное представление отмечает, что Закон содержит только бланкетную норму, отсылающую к другим источникам права и не создающую надлежащую правовую базу для работы парламента, как это закреплено в Конституции Украины. По своему содержанию статья 1 Закона предусматривает возможность определить организацию и порядок деятельности парламента подзаконным актом — Регламентом. Сам же Регламент не принят как закон по установленной Конституцией Украины процедуре рассмотрения, принятия законов и вступления их в силу. Автор ходатайства констатирует, что Регламент нормализует организацию и порядок деятельности Верховной Рады Украины, а поэтому должен приниматься исключительно как закон Украины и по определенной статьями 84, 93, 94 Конституции Украины процедуре его рассмотрения, принятия и вступления в силу.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Кабинет Министров Украины, Председатель Верховной Рады Украины, научные работники Института государства и права им. В. М. Корещкогo НАН Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. По Конституции Украины единственным органом законодательной власти в Украине является парламент — Верховная Рада Украины (статья 75); Верховная Рада Украины принимает законы, постановления и иные акты (статья 91); Председатель Верховной Рады Украины подписывает акты, принятые Верховной Радой Украины (пункт 3 части второй статьи 88), в частности закон, и безотлагательно направляет его Президенту Украины (часть первая статьи 94). Президент Украины в течение пятнадцати дней после получения закона подписывает его, принимая к исполнению, и официально обнародует его либо возвращает закон со своими мотивированными и сформулированными предложениями в Верховную Раду Украины для повторного рассмотрения. Если Президент Украины не подписал вновь принятый Верховной Радой Украины закон, то такой закон безотлагательно официально обнародуется Председателем Верховной Рады Украины и публикуется за его подписью (части вторая, четвертая статьи 94 Конституции Украины).

3.2. По результатам исследования материалов дела Конституционный Суд Украины пришел к выводу о необходимости проверки соблюдения установленной статьей 94 Конституции Украины процедуры вступления в силу Законом.

Закон, принятый Верховной Радой Украины 4 сентября 2008 года и подписанный Председателем Верховной Рады Украины А. Яценюком, Президент Украины возвратил со своими мотивированными и сформулированными предложениями в Верховную Раду Украины для повторного рассмотрения.

Юридическим следствием применения права вето является, в частности, открытие конституционной процедуры повторного рассмотрения закона в Верховной Раде Украины (абзац пятый пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 7 июля 1998 года № 11-рп/98 по делу о порядке голосования и повторного рассмотрения законов Верховной Радой Украины).

Верховная Рада Украины 3 февраля 2009 года под председательством Председателя Верховной Рады Украины В. Литвина повторно приняла Закон в соответствии с частью четвертой статьи 94 Конституции Украины. Однако 17 февраля 2009 года Закон был опубликован в газете «Голос України» за подписью предшествовавшего Председателя Верховной Рады Украины с указанием даты принятия Закона — 4 сентября 2008 года.

Из изложенного следует, что опубликован закон, к которому Президент Украины применил право вето, а не тот, который Верховная Рада Украины приняла по результатам его повторного рассмотрения.

Конституционный Суд Украины учитывает правовые позиции, изложенные в его решениях от 7 июля 2009 года № 17-рп/2009, от 14 июля 2009 года № 18-рп/2009, от 10 сентября 2009 года № 20-рп/2009, согласно которым в случае принятия Верховной Радой Украины закона повторно после применения к нему права вето и отказа Президента Украины его

подписать официальному обнародованию и опубликованию подлежит именно вновь принятый закон с датой его повторного принятия и подписью действующего Председателя Верховной Рады Украины.

В соответствии с частью четвертой статьи 94 Конституции Украины должен быть безотлагательно официально обнародован действующим Председателем Верховной Рады Украины и опубликован за его подписью Закон, принятый Верховной Радой Украины не менее чем двумя третями от ее конституционного состава при его повторном рассмотрении.

Следовательно, отсутствие под текстом Закона, принятого по результатам повторного рассмотрения, надлежащей даты и подписи действующего Председателя Верховной Рады Украины является нарушением установленной частью четвертой статьи 94 Основного Закона Украины процедуры вступления его в силу, что согласно части первой статьи 152 Конституции Украины является основанием для признания Закона неконституционным полностью.

4. По части второй статьи 8 Конституции Украины законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей.

К полномочиям Верховной Рады Украины, в частности, относится принятие Регламента Верховной Рады Украины (пункт 15 части первой статьи 85 Основного Закона Украины). Конституцией Украины и Регламентом Верховной Рады Украины устанавливается порядок работы Верховной Рады Украины, а также принципы формирования, организации деятельности и прекращения деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины (части пятая, девятая статьи 83 Конституции Украины). Кроме того, Председатель Верховной Рады Украины осуществляет свои полномочия в порядке, установленном Регламентом Верховной Рады Украины (часть третья статьи 88 Конституции Украины). В пункте 21 части первой статьи 92 Конституции Украины закреплено, что исключительно законами Украины определяются организация и порядок деятельности Верховной Рады Украины.

Верховная Рада Украины 19 сентября 2008 года приняла Регламент.

Как указано в статье 1 Регламента, порядок работы Верховной Рады Украины, ее органов и должностных лиц, принципы формирования, организации деятельности и прекращения деятельности депутатских фракций, коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины устанавливаются Конституцией Украины, законами Украины и Регламентом. Этой же нормой предусмотрено, что Регламент определяет порядок подготовки и проведения сессий Верховной Рады Украины, ее заседаний, формирования государственных органов, законодательную процедуру, процедуру рассмотрения других вопросов, отнесенных к ее полномочиям, и порядок осуществления контрольных функций Верховной Рады Украины.

Конституционный Суд Украины, проанализировав положения части пятой статьи 83, пункта 15 части первой статьи 85 Конституции Украины в их системной связи с положениями части второй статьи 6, части второй статьи 19, пункта 21 части первой статьи 92 Основного Закона Украины,

пришел к выводу, что Регламент, который, в частности, нормирует организацию и порядок деятельности Верховной Рады Украины, должен приниматься исключительно как закон Украины по установленной статьями 84, 93, 94 Конституции Украины процедуре его рассмотрения, принятия и вступления в силу.

Аналогичные правовые позиции Конституционный Суд Украины определил в своих решениях от 1 апреля 2008 года № 4-рп/2008 по делу о Регламенте Верховной Рады Украины, от 17 сентября 2008 года № 16-рп/2008 по делу о коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины. Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины констатирует, что Регламент не соответствует Конституции Украины, в частности части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, части пятой статьи 83, пункту 21 части первой статьи 92.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными):

- Закон Украины «Об организации и порядке деятельности Верховной Рады Украины» от 4 сентября 2008 года № 374–VI;
- Регламент Верховной Рады Украины от 19 сентября 2008 года № 547–VI.

**2.** Закон Украины «Об организации и порядке деятельности Верховной Рады Украины» от 4 сентября 2008 года № 374–VI, Регламент Верховной Рады Украины от 19 сентября 2008 года № 547–VI, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

**3.** Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 30-рп/2009 dated November 26, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law «On the Organisation and Operational Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» and the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Law «On the Organisation and Operational Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 374—VI dated September 4, 2008 (hereinafter referred to as «the Law») and the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine № 547—VI dated September 19, 2008 (hereinafter referred to as «the Rules of Procedure»).

Subject of the right to constitutional petition specifies that the Law contains only a blanket norm which makes reference to other sources of law and does not create an appropriate legal base for the activities of the Parliament as it is stipulated in the Constitution. Article 1 of the Law by its content envisages the possibility to determine the organisation and operational procedures of the Parliament in a bylaw, i.e. Rules of Procedure. The Rules of Procedure were not adopted as a law in compliance with the procedure established by the Constitution of Ukraine for its review, adoption and its entry into force. The author of the petition asserts that the Rules of Procedure establish organisation and operational procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, therefore they shall be adopted as a law of Ukraine only and in accordance with the procedure for its review, adoption and its entry into force envisaged by Articles 84, 93, 94 of the Constitution.

Pursuant to the Constitution the sole body of legislative power in Ukraine is the Parliament — the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 75); the Verkhovna Rada of Ukraine adopts laws, resolutions and other acts (Article 91); the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine signs acts adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 88.2.3), particularly a law and forwards it without delay to the President of Ukraine (Article 94.1). Within fifteen days of the receipt of a law, the President of Ukraine signs it, accepting it for execution, and officially promulgates it, or returns it to the Verkhovna Rada of Ukraine with substantiated and formulated proposals for repeat consideration. In the event that the President of Ukraine does not sign a law which was readopted by the Verkhovna Rada of Ukraine, it shall be without delay promulgated officially by the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine and published under his or her signature (Articles 94.2, 94.4 of the Constitution).

The Law which was adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on September 4, 2008 and signed by the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine A. Yatseniuk was returned by the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine for repeat consideration with his substantiated and formulated proposals.

Initiation of the constitutional procedure of the repeat consideration of a law at the Verkhovna Rada of Ukraine is, in particular, a legal consequence of the implementation of the right to veto.

On February 3, 2009 the Verkhovna Rada of Ukraine chaired by the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine V.Lytvyn readopted the Law in accordance with Article 94.4 of the Constitution of Ukraine. However, the Law was promulgated in the newspaper «Holos Ukrayiny» on February 17, 2009 with the signature of the previous Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine and the indication of date of the Law adoption — September 4, 2008.

That means that there was promulgated the law which had been vetoed by the President of Ukraine, but not the law which was adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine as a result of its repeat consideration.

Pursuant to Article 94.4 of the Constitution a law adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine by no less than two-thirds of its constitutional membership during the repeat consideration shall be without delay promulgated officially by the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine and published under his or her signature.

Thus, the absence of appropriate date and signature of the serving Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine under the text of the Law adopted as a result of repeat consideration is a violation of the procedure of its entry into force established by Article 94.4 of the Fundamental Law which according to Article 152.1 gives grounds to deem the Law unconstitutional as a whole.

According to Article 8.2 of the Constitution laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it.

The authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine include, in particular, adoption of the Rules of Procedures of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 85.1.15 of the Fundamental Law). Rules on the conduct of work of the Verkhovna Rada of Ukraine as well as frameworks for forming, organising, and terminating activities of a coalition of parliamentary factions in the Verkhovna Rada of Ukraine shall be established by the Constitution of Ukraine and the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 83.5, 83.9 of the Constitution). Furthermore, the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine exercises his/her authorities in compliance with the procedure set out in the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 88.3 of the Constitution of Ukraine). Article 92.1.21 of the Constitution stipulates that the organisation and operational procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine are determined exclusively by the laws of Ukraine.

On September 19, 2008 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Rules of Procedure.

As Article 1 of the Rules of Procedure provides, the operational procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, its bodies and officials, frameworks for forming, organising, and terminating activities of deputies' factions, a coalition of parliamentary factions at the Verkhovna Rada of Ukraine shall be established by the Constitution of Ukraine, laws and the Rules of Procedure. This norm also envisages that the Rules of Procedure establish the order of preparation and conduct of sessions of the Verkhovna Rada of Ukraine, its meetings, formation of state bodies, legislative procedure, procedure of consideration of other issues related to its authority, and the order of execution of control functions of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Having analysed the provisions of Articles 83.5, 85.1.15 of the Constitution in their system connection with the provisions of Articles 6.2, 19.2, 92.1.21 of the Basic Law, the Constitutional Court of Ukraine concluded that the Rules of Procedure which, in particular, regulate the organisation and operational procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine shall be adopted as a law of Ukraine only and in compliance with the procedure of its review, adoption and entry into force envisaged by Articles 84, 93, 94 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional):

— the Law «On the Organisation and Operational Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 374–VI dated September 4, 2008;

— the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine № 547–VI dated September 19, 2008.

**2.** The Law «On the Organisation and Operational Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 374–VI dated September 4, 2008, the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine № 547–VI dated September 19, 2008 recognised unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням приватного підприємства  
«Автосервіс» щодо офіційного тлумачення положень статей 177, 760,  
частини другої статті 777 Цивільного кодексу України  
(справа про переважне право наймача на придбання військового майна)**

м. Київ

Справа № 1-46/2009

10 грудня 2009 року

№ 31-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича — доповідача, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням приватного підприємства «Автосервіс» щодо офіційного тлумачення положень статей 177, 760, частини другої статті 777 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435–IV (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 40–44, ст. 356) (далі — Кодекс).

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 42 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення юридичної особи.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування положень статей 177, 760, частини другої статті 777 Кодексу, що, як вважає суб'єкт права на конституційне звернення, може призвести до порушення його конституційних прав і свобод.

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — приватне підприємство «Автосервіс» — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статей 177, 760, частини другої статті 777 Кодексу.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні автор клопотання аргументує тим, що суди загальної юрисдикції неоднозначно розуміють

та застосовують зазначені норми Кодексу, що може призвести до порушення передбаченого частиною другою статті 41 Конституції України його права набувати у приватну власність майно у встановленому законом порядку.

Так, при розгляді спору щодо набуття приватним підприємством «Автосервіс» права приватної власності на військове майно з підстав, передбачених частиною другою статті 777 Кодексу, Вищий господарський суд України у постанові від 30 листопада 2005 року вказав на те, що ці положення Кодексу поширюються на відчуження військового майна з державної власності. При цьому була скасована як незаконна постанова Київського апеляційного господарського суду від 14 липня 2005 року, що ґрунтувалася на протилежній позиції. З таким висновком суду касаційної інстанції погодився і Верховний Суд України, про що свідчить його ухвала від 9 лютого 2006 року про відмову у порушенні провадження з перегляду в касаційному порядку цієї постанови Вишого господарського суду України.

Аналогічну позицію Вищий господарський суд України виклав у постановях від 5 грудня 2007 року, 18 грудня 2008 року. Однак при їх касаційному перегляді Верховний Суд України у постановях від 12 лютого 2008 року, 24 березня 2009 року висловив іншу позицію з огляду на приписи законів України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 року № 1075–XIV, «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 року № 1076–XIV, вважаючи, що положення цих актів щодо відчуження військового майна не передбачають переважного права орендарів цього майна на його придбання, а тому такого права у них немає.

Суб'єкт права на конституційне звернення просить Конституційний Суд України роз'яснити положення статей 177, 760, частини другої статті 777 Кодексу в таких аспектах:

- чи є військове майно річчю і чи поширюється на нього положення статті 177 Кодексу щодо визнання його об'єктом цивільних прав;
- чи під речами, які відповідно до статті 760 Кодексу можуть бути предметом договору найму, мається на увазі (розуміється) і військове майно;
- чи поширюється на військове майно передбачене частиною другою статті 777 Кодексу переважне право наймача перед іншими особами на придбання речі у разі її продажу;
- яким є юридичний зміст терміна «переважне право перед іншими особами» в контексті частини другої статті 777 Кодексу.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили Спеціальна контрольна комісія Верховної Ради України з питань приватизації, Міністерство оборони України, Фонд державного майна України, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Одеська національна юридична академія, науковці Академії правових наук України та Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

3. Вирішуючи порушені у конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Відповідно до Конституції України усі суб'єкти права власності рівні перед законом; кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом; правовий режим власності визначається виключно законом (частина четверта статті 13, частини перша, друга статті 41, пункт 7 частини першої статті 92).

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в абзаці другому пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 13 грудня 2000 року № 14-рп/2000 у справі про визначення способу малої приватизації, правовий режим власності, порядок і умови набуття та припинення права власності, а також права володіння, користування та розпорядження майном визначаються законами.

За частиною другою статті 2, статтею 318 Кодексу держава є учасником цивільних відносин та одним із суб'єктів права власності. У державній власності перебуває майно, у тому числі грошові кошти, яке належить державі Україна. Від імені та в інтересах держави право власності здійснюють відповідно органи державної влади (частини перша, друга статті 326 Кодексу).

3.2. Відповідно до положень статті 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» військовим вважається державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України (далі — військові частини). До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо.

Згідно з законами України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» (частина друга статті 6), «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» (частина перша статті 1, частина третя статті 7) розрізняються такі види військового майна: вилучене з цивільного обороту — озброєння, боєприпаси, бойова та спеціальна техніка; вільне у цивільному обороті — майно, що придатне для подальшого використання, але не знаходить застосування у повсякденній діяльності військ; надлишкове майно; цілісні майнові комплекси; інше нерухоме майно.

Конституційний Суд України вважає, що правовий режим вільного у цивільному обороті військового майна має аналогічний характер з правовим режимом інших видів державного майна, зокрема у сфері орендних відносин, якщо інше не передбачене законом.

3.3. За частиною другою статті 777 Кодексу «наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, у разі продажу речі, переданої у найм, має переважне право перед іншими особами на її придбання».

Зазначена норма міститься у § 1 «Загальні положення про найм (оренду)» глави 58 Кодексу. Її положення поширюються на всі види орендованого майна. У законі можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору найму (оренди) (частина друга статті 759 Кодексу). Крім того, Кодексом та іншим законом можуть встановлюватися особливості найму окремих видів майна (частина третя статті 760 Кодексу).

Основним актом цивільного законодавства України є Кодекс; актами цивільного законодавства визнаються також інші закони України, які приймаються відповідно до Конституції України та Кодексу (частина друга статті 4 Кодексу). Конституційний Суд України вважає, що інші закони, передбачені частиною третьою статті 760 Кодексу, повинні прийматися і діяти за правилами, встановленими статтею 4 Кодексу.

Сферу орендних відносин, предметом яких є державне та комунальне майно, врегульовує Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 10 квітня 1992 року № 2269—XII, у частині третій статті 1 якого передбачено, що відносини оренди рухомого та нерухомого майна, закріпленого за військовими частинами, регулюються цим законом з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України». У частинах другій, третій, четвертій, п'ятій статті 7 останнього встановлено такі особливості передачі в оренду рухомого та нерухомого військового майна: порядок надання дозволу військовим частинам на передачу в оренду закріпленого за ними рухомого та нерухомого майна встановлює Кабінет Міністрів України; забороняється надання в оренду озброєння, боєприпасів, бойової та спеціальної техніки; передача військового майна в оренду юридичним і фізичним особам здійснюється виключно на конкурсній основі; оцінка вартості військового майна, що підлягає передачі в оренду, провадиться за методикою, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Конституційний Суд України виходить з того, що співвідношення між нормами Кодексу і законів, які регулюють особливості найму (оренди) окремих видів майна, полягає в тому, що норми цих законів тією чи іншою мірою встановлюють правовий механізм реалізації відповідної норми Кодексу або передбачають додаткові умови її реалізації, або виключають застосування норм Кодексу, якщо це прямо передбачено ними чи впливає з їхнього змісту. Такий висновок ґрунтується на правовій позиції Конституційного Суду України, висловленій у Рішенні від 1 липня 1998 року № 9-рп/98 у справі щодо приватизації державного майна, стосовно угод приватизації, визнаних «особливими договорами купівлі-продажу державного майна, на які поширюються також відповідні норми цивільного законодавства про угоди, якщо інше не впливає із законодавства про приватизацію» (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини).

Оскільки закони України «Про оренду державного та комунального майна», «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» не передбачили заборони щодо переважного права орендаря на придбання державного, в тому числі військового, майна, то на правовідносини, які виникають між наймодавцем та наймачем у разі продажу військового майна, переданого у найм (оренду), поширюється дія норми, закріпленої у частині другій статті 777 Кодексу.

3.4. Відчуження державного та комунального майна у приватну власність здійснюється як шляхом приватизації, так й іншими способами, встановленими законом.

У частинах першій, другій, третій статті 6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» встановлено, що відчуження військового майна здійснюється Міністерством оборони України через уповноважені Кабінетом Міністрів України підприємства та організації, визначені ним за результатами тендеру. Рішення про відчуження військового майна, що є придатним для подальшого використання, але не знаходить застосування у повсякденній діяльності військ, надлишкового майна, а також цілісних майнових комплексів та іншого нерухомого майна приймає Кабінет Міністрів України за поданням Міністерства оборони України. Порядок такого відчуження визначається Урядом України. Це узгоджується з положеннями частини шостої статті 141 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року № 436–IV, відповідно до яких продаж суб'єктом господарювання державного майна, яке належить до основних фондів, здійснюється лише на конкурентних засадах.

3.5. У статті 777 Кодексу визначено два переважних права наймача, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, перед іншими особами, а саме: на укладення договору найму на новий строк та на придбання майна у разі його продажу.

Обмеження законодавцем права власника майна, переданого у найм (оренду), щодо розпорядження цим майном ґрунтується на розумних та справедливих критеріях. Це відповідає і позиції Європейського суду з прав людини, викладеній в рішенні у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства, заява № 8793/79» від 21 лютого 1986 року. За його змістом національний законодавець з метою підтримання соціальної справедливості у суспільстві як складової публічного інтересу може допустити захист інтересів орендарів майна, встановивши обмеження права його власників щодо визначення ними умов продажу орендованого майна.

Конституційний Суд України виходить з того, що держава при управлінні належним їй майном повноважна допускати цивільно-правові обтяження такого майна з метою залучення коштів до суспільних фондів (наприклад, передавати майно в заставу для отримання кредитів, в оренду для одержання орендних платежів тощо) або утримуватися від цього. Проте, встановлюючи відповідні обтяження, вона має враховувати, що у майбутньому право відчуження відповідного майна може бути обмежене цими обтяженнями.

Конституційний Суд України вважає, що положення частини другої статті 777 Кодексу щодо переважного права наймача на придбання майна у разі його продажу не порушує майнових прав власників.

Отже, проведений Конституційним Судом України аналіз положень Кодексу, Господарського кодексу України, законів України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» вказує на те, що вільне у цивільному обороті військово майно є річчю та об'єктом цивільних прав у розумінні статей 177, 760 Кодексу і може бути предметом договору найму

(оренди). На правові відносини найму (оренди) військового майна поширюють свою дію положення частини другої статті 777 Кодексу щодо переважного права наймача (орендаря) на придбання орендованого військового майна у разі його продажу.

На підставі викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 63, 67, 69, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Положення статей 177, 760, частини другої статті 777 Цивільного кодексу України в аспекті конституційного звернення треба розуміти так: наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму військового майна, що є річчю, яка не вилучена, не обмежена у цивільному обороті і може бути предметом договору найму (оренди), у разі продажу такого майна має переважне право перед іншими особами на його придбання.

**2.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений статей 177, 760,  
части второй статьи 777 Гражданского кодекса Украины  
по конституционному обращению частного предприятия «Автосервис»  
(дело о преимущественном праве нанимателя  
на приобретение военного имущества)**

г. Киев  
10 декабря 2009 года  
№ 31-рп/2009

Дело № 1-46/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича — докладчика, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений статей 177, 760, части второй статьи 777 Гражданского кодекса Украины от 16 января 2003 года № 435—IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2003 г., №№ 40—44, ст. 356) (далее — Кодекс) по конституционному обращению частного предприятия «Автосервис».

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 42 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение юридического лица.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения положений статей 177, 760, части второй статьи 777 Кодекса, что, как считает субъект права на конституционное обращение, может привести к нарушению его конституционных прав и свобод.

Заслушав судью-докладчика Баулина Ю. В. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

1. Субъект права на конституционное обращение — частное предприятие «Автосервис» — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений статей 177, 760, части второй статьи 777 Кодекса.

Практическую необходимость в официальном толковании автор ходатайства аргументирует тем, что суды общей юрисдикции неоднозначно понимают и применяют указанные нормы Кодекса, что может привести к нарушению предусмотренного частью второй статьи 41 Конституции Украины его права приобретать в частную собственность имущество в установленном законом порядке.

Так, при рассмотрении спора о приобретении частным предприятием «Автосервис» права частной собственности на военное имущество на основаниях, предусмотренных частью второй статьи 777 Кодекса, Высший хозяйственный суд Украины в постановлении от 30 ноября 2005 года указал на то, что эти положения Кодекса распространяются на отчуждение военного имущества из государственной собственности. При этом было отменено как незаконное постановление Киевского апелляционного хозяйственного суда от 14 июля 2005 года, которое основывалось на противоположной позиции. С таким заключением суда кассационной инстанции согласился и Верховный Суд Украины, о чем свидетельствует его постановление от 9 февраля 2006 года об отказе в возбуждении производства по пересмотру в кассационном порядке данного постановления Высшего хозяйственного суда Украины.

Аналогичную позицию Высший хозяйственный суд Украины изложил в постановлениях от 5 декабря 2007 года, 18 декабря 2008 года. Однако при их кассационном пересмотре Верховный Суд Украины в постановлениях от 12 февраля 2008 года, 24 марта 2009 года высказал иную позицию с учетом предписаний законов Украины «О правовом режиме имущества в Вооруженных Силах Украины» от 21 сентября 1999 года № 1075–XIV, «О хозяйственной деятельности в Вооруженных Силах Украины» от 21 сентября 1999 года № 1076–XIV, считая, что положения указанных актов об отчуждении военного имущества не предусматривают преимущественного права арендаторов этого имущества на его приобретение, а потому такого права у них нет.

Субъект права на конституционное обращение просит Конституционный Суд Украины разъяснить положения статей 177, 760, части второй статьи 777 Кодекса в таких аспектах:

— является ли военное имущество вещью и распространяется ли на него положение статьи 177 Кодекса о признании его объектом гражданских прав;

— имеется ли в виду (понимается ли) под вещами, которые согласно статье 760 Кодекса могут быть предметом договора найма, и военное имущество;

— распространяется ли на военное имущество предусмотренное частью второй статьи 777 Кодекса преимущественное право нанимателя перед другими лицами на приобретение вещи в случае ее продажи;

— каково юридическое содержание термина «преимущественное право перед другими лицами» в контексте части второй статьи 777 Кодекса.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного обращения изложили Специальная контрольная комиссия Верховной Рады Украины по вопросам приватизации, Министерство обороны Украины,

Фонд государственного имущества Украины, Научно-исследовательский институт частного права и предпринимательства Академии правовых наук Украины, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Одесская национальная юридическая академия, научные работники Академии правовых наук Украины и Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого.

3. Решая поднятые в конституционном обращении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Согласно Конституции Украины все субъекты права собственности равны перед законом; каждый имеет право владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью, результатами своей интеллектуальной, творческой деятельности; право частной собственности приобретается в порядке, определенном законом; правовой режим собственности определяется исключительно законом (часть четвертая статьи 13, части первая, вторая статьи 41, пункт 7 части первой статьи 92).

В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в абзаце втором пункта 3 мотивировочной части Решения от 13 декабря 2000 года № 14-рп/2000 по делу об определении способа малой приватизации, правовой режим собственности, порядок и условия приобретения и прекращения права собственности, а также права владения, пользования и распоряжения имуществом определяются законами.

Согласно части второй статьи 2, статье 318 Кодекса государство является участником гражданских отношений и одним из субъектов права собственности. В государственной собственности находится имущество, в том числе денежные средства, принадлежащее государству Украина. От имени и в интересах государства право собственности осуществляют соответственно органы государственной власти (часть первая, вторая статьи 326 Кодекса).

3.2. Согласно положениям статьи 1 Закона Украины «О правовом режиме имущества в Вооруженных Силах Украины» военным считается государственное имущество, закрепленное за воинскими частями, заведениями, учреждениями и организациями Вооруженных Сил Украины (далее — воинские части). К военному имуществу относятся здания, сооружения, передающие устройства, все виды вооружения, боевая и другая техника, боеприпасы, горюче-смазочные материалы, продовольствие, техническое, аэродромное, шкиперское, вещевое, культурно-просветительское, медицинское, ветеринарное, бытовое, химическое, инженерное имущество, имущество связи и т. п.

В соответствии с законами Украины «О правовом режиме имущества в Вооруженных Силах Украины» (часть вторая статьи 6), «О хозяйственной деятельности в Вооруженных Силах Украины» (часть первая статьи 1, часть третья статьи 7) различают такие виды военного имущества: изъятое из гражданского оборота — вооружение, боеприпасы, боевая и специальная техника; свободное в гражданском обороте — имущество, пригодное для дальнейшего использования, но не находящее применения в повсед-

невной деятельности войск; излишнее имущество; целостные имущественные комплексы; другое недвижимое имущество.

Конституционный Суд Украины считает, что правовой режим свободного в гражданском обороте военного имущества носит аналогичный характер с правовым режимом других видов государственного имущества, в частности в сфере арендных отношений, если иное не предусмотрено законом.

3.3. Согласно части второй статьи 777 Кодекса «наниматель, должным образом исполняющий свои обязанности по договору найма, в случае продажи вещи, переданной в наем, имеет преимущественное право перед другими лицами на ее приобретение». Указанная норма содержится в § 1 «Общие положения о найме (аренде)» главы 58 Кодекса. Ее положения распространяются на все виды арендованного имущества. В законе могут быть предусмотрены особенности заключения и выполнения договора найма (аренды) (часть вторая статьи 759 Кодекса). Кроме этого, Кодексом и другим законом могут устанавливаться особенности найма отдельных видов имущества (часть третья статьи 760 Кодекса).

Основным актом гражданского законодательства Украины является Кодекс; актами гражданского законодательства признаются также другие законы Украины, которые принимаются в соответствии с Конституцией Украины и Кодексом (часть вторая статьи 4 Кодекса). Конституционный Суд Украины считает, что другие законы, предусмотренные частью третьей статьи 760 Кодекса, должны приниматься и действовать по правилам, установленным статьей 4 Кодекса.

Сферу арендных отношений, предметом которых является государственное и коммунальное имущество, регулирует Закон Украины «Об аренде государственного и коммунального имущества» от 10 апреля 1992 года № 2269—XII, в части третьей статьи 1 которого предусмотрено, что отношения аренды движимого и недвижимого имущества, закрепленного за воинскими частями, регулируются данным законом с учетом особенностей, определенных Законом Украины «О хозяйственной деятельности в Вооруженных Силах Украины». В частях второй, третьей, четвертой, пятой статьи 7 последнего установлены такие особенности передачи в аренду движимого и недвижимого военного имущества: порядок предоставления разрешения воинским частям на передачу в аренду закрепленного за ними движимого и недвижимого имущества устанавливает Кабинет Министров Украины; запрещается предоставление в аренду вооружения, боеприпасов, боевой и специальной техники; передача военного имущества в аренду юридическим и физическим лицам осуществляется исключительно на конкурсной основе; оценка стоимости военного имущества, подлежащего передаче в аренду, производится по методике, утверждаемой Кабинетом Министров Украины.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что соотношение между нормами Кодекса и законов, регулирующих особенности найма (аренды) отдельных видов имущества, состоит в том, что нормы этих законов в той или иной мере устанавливают правовой механизм реализации соответствующей нормы Кодекса либо предусматривают дополнитель-

ные условия ее реализации, или исключают применение норм Кодекса, если это прямо предусмотрено ими либо следует из их содержания. Такой вывод основывается на правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 1 июля 1998 года № 9-рп/98 по делу о приватизации государственного имущества, относительно соглашений приватизации, признанных «особыми договорами купли-продажи государственного имущества, на которые распространяются также соответствующие нормы гражданского законодательства о соглашениях, если иное не следует из законодательства о приватизации» (абзац третий пункта 4 мотивировочной части).

Поскольку законы Украины «Об аренде государственного и коммунального имущества», «О хозяйственной деятельности в Вооруженных Силах Украины» не предусмотрели запрет на преимущественное право арендатора на приобретение государственного, в том числе военного, имущества, то на правоотношения, возникающие между наймодателем и нанимателем в случае продажи военного имущества, переданного в найм (аренду), распространяется действие нормы, закрепленной в части второй статьи 777 Кодекса.

3.4. Отчуждение государственного и коммунального имущества в частную собственность осуществляется как путем приватизации, так и другими способами, установленными законом.

В частях первой, второй, третьей статьи 6 Закона Украины «О правовом режиме имущества в Вооруженных Силах Украины» установлено, что отчуждение военного имущества осуществляется Министерством обороны Украины через уполномоченные Кабинетом Министров Украины предприятия и организации, определенные им по результатам тендера. Решение об отчуждении военного имущества, которое пригодно для дальнейшего использования, но не находит применения в повседневной деятельности войск, излишнего имущества, а также целостных имущественных комплексов и другого недвижимого имущества принимает Кабинет Министров Украины по представлению Министерства обороны Украины. Порядок такого отчуждения определяется Правительством Украины. Это согласуется с положениями части шестой статьи 141 Хозяйственного кодекса Украины от 16 января 2003 года № 436–IV, согласно которым продажа субъектом хозяйствования государственного имущества, относящегося к основным фондам, осуществляется только на конкурентной основе.

3.5. В статье 777 Кодекса определены два преимущественных права нанимателя, надлежащим образом исполняющего свои обязанности по договору найма, перед другими лицами, а именно: на заключение договора найма на новый срок и на приобретение имущества в случае его продажи.

Ограничение законодателем права собственника имущества, переданного в найм (аренду), по распоряжению этим имуществом основывается на разумных и справедливых критериях. Это соответствует и позиции Европейского суда по правам человека, изложенной в решении по делу «Джеймс и другие против Соединенного Королевства, заявление

№ 8793/79» от 21 февраля 1986 года. Согласно его содержанию национальный законодатель с целью поддержания социальной справедливости в обществе как составной публичного интереса может допустить защиту интересов арендаторов имущества, установив ограничение права его собственников по определению ими условий продажи арендованного имущества.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что государство в управлении принадлежащим ему имуществом полномочно допускать гражданско-правовые отягощения такого имущества с целью привлечения средств в общественные фонды (например, передавать имущество в залог для получения кредитов, в аренду для получения арендных платежей и т. п.) или воздерживаться от этого. Тем не менее, устанавливая соответствующие отягощения, оно может учитывать, что в будущем право отчуждения соответствующего имущества может быть ограничено этими отягощениями.

Конституционный Суд Украины считает, что положение части второй статьи 777 Кодекса о преимущественном праве нанимателя на приобретение имущества в случае его продажи не нарушает имущественные права собственников.

Следовательно, проведенный Конституционным Судом Украины анализ положений Кодекса, Хозяйственного кодекса Украины, законов Украины «О правовом режиме имущества в Вооруженных Силах Украины», «О хозяйственной деятельности в Вооруженных Силах Украины» указывает на то, что свободное в гражданском обороте военное имущество является вещью и объектом гражданских прав в понимании статей 177, 760 Кодекса и может быть предметом договора найма (аренды). На правовые отношения найма (аренды) военного имущества распространяется действие положения части второй статьи 777 Кодекса о преимущественном праве нанимателя (арендатора) на приобретение арендованного военного имущества в случае его продажи.

На основании изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 63, 67, 69, 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Положения статей 177, 760, части второй статьи 777 Гражданского кодекса Украины в аспекте конституционного обращения следует понимать так: наниматель, надлежащим образом исполняющий свои обязанности по договору найма военного имущества, являющегося вещью, не изъятой, не ограниченной в гражданском обороте и которая может быть предметом договора найма (аренды), в случае продажи такого имущества имеет преимущественное право перед другими лицами на его приобретение.

**2.** Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 31-рп/2009 dated December 10, 2009 in the case upon the constitutional appeal of private enterprise «Autoservice» concerning official interpretation of the provisions of Articles 177, 760, 777.2 of the Civil Code of Ukraine (case on the preemptive right of a property tenant to buy military property)*

Pursuant to the Constitution all subjects of the right of property are equal before the law; everyone has the right to own, use and dispose of his or her property, and the results of his or her intellectual and creative activity; the right of private property is acquired by the procedure determined by law; the legal regime of property is determined exclusively by the laws of Ukraine (Articles 13.3, 41.1, 41.2, 92.1.7).

According to Articles 2.2, 318 of the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code») the State participates in civil relations and is one of the subjects of the right of property. The state owns property, including monetary assets, which belongs to the Ukrainian State. Ownership rights on behalf of a State and in its interests are exercised respectively by bodies of state power (Articles 326.1, 326.2 of the Code).

Pursuant to the provisions of Article 1 of the Law «On the Legal Regime of Property in the Armed Forces of Ukraine» the military property is considered to be state-owned property reserved for military units, institutions, establishments and organisations of the Armed Forces of Ukraine (hereinafter referred to as «military units»). The military property includes buildings, facilities, transmitting units, all types of arms, military and other types of equipment, ammunition, combustible and lubrication materials, food supplies, naval stores, technical, air-drome, cultural and educational, medical, veterinarian, household, chemical, engineering property, communications property etc.

In accordance with the laws «On the Legal Regime of Property in the Armed Forces of Ukraine» (Article 6.2), «On Economic Activity in the Armed Forces of Ukraine» (Articles 1.1, 7.3) there are several types of military property: the property excluded from the civil turnover — arms, ammunition, military and special equipment; and free property in the civil turnover — the property which is applicable for further utilisation but which is not used in daily activities of the army; excess property; integral economic complexes; other installations.

The Constitutional Court of Ukraine considers that the legal regime of free military property in the civil turnover is identical to that of other types of state property, in particular in the sphere of lease relations except otherwise provided by law.

Pursuant to Article 777.2 of the Code «a property tenant who fully discharges his or her obligations under a lease contract has the preemptive right over third persons to buy this property in case of its sale». This norm is provided by § 1

«General Provisions on Rent (Lease)» of Chapter 58 of the Code. Its provisions cover all types of lease property. A law may have specified peculiarities of conclusion and enforcement of a rent (lease) contract (Article 759.2 of the Code). Furthermore, the Code and other law may establish special characteristics for rent of specific types of property (Article 760.3 of the Code).

The main act of the civil legislation is the Code; other laws which are adopted in compliance with the Constitution and the Code are considered to be acts of civil legislation as well (Article 4.2 of the Code). The Constitutional Court of Ukraine deems that other laws envisaged by Article 760.3 of the Code shall be adopted and be in force according to the rules established by Article 4 of the Code.

The sphere of lease relations, the subject matter of which is state and communal property, is regulated by the Law «On State and Communal Property Lease». Article 1.3 of this law stipulates that the lease relations of movable and real property reserved to military units are regulated by this law with account taken of specific features envisaged by the Law «On Economic Activity in the Armed Forces of Ukraine». Articles 7.2–7.5 of the latter provide the following details of lease of movable and real military property: the Cabinet of Ministers of Ukraine establishes the order of granting a permission to military units to lease the movable and real property reserved to them; it is prohibited to lease arms, ammunition, military and special equipment; lease of military property to legal and natural persons is fulfilled on competition basis only; value assessment of the military property which is subject to lease is executed according to the procedure to be approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine considers that interrelation between the Code and the laws which regulate the specific features of rent (lease) of individual types of property lies in the fact that the norms of these laws to one extent or another establish the legal mechanism of enforcement of the relative norm of the Code or envisage additional conditions for its enforcement or exclude the application of the Code's norms in case it is explicitly provided by them or comes from their content.

Since the laws «On State and Communal Property Lease», «On Economic Activity in the Armed Forces of Ukraine» have not envisaged the prohibition concerning the preemptive right of a property tenant to buy the state property, including military property, therefore the legal relations which arise between landlord and a property tenant in case of sale of the military property which was the subject matter of lease is covered by the effect of the norm stipulated in Article 777.2 of the Code.

Alienation of state and communal property to private ownership is fulfilled both by means of privatisation and other methods provided by law.

Articles 6.1–6.3 of the Law «On the Legal Regime of Property in the Armed Forces of Ukraine» specify that alienation of military property is executed by the Ministry of Defense of Ukraine through the offices of the enterprises and the organisations authorised by the Cabinet of Ministers of Ukraine upon the results of the tender procedure. The decision on alienation of military property which is applicable for further utilisation but it is not used in daily activities of the army, excess property as well as integral economic complexes and other real property is adopted by the Cabinet of Ministers of Ukraine upon the submission by the

Ministry of Defense of Ukraine. The order of such alienation is defined by the Government of Ukraine. This conforms with the provisions of Article 141.6 of the Commercial Code of Ukraine according to which the economic entity sells state property which belongs to basic funds on a competitive basis only.

Article 777 of the Code envisages two preemptive rights of a property tenant who fully discharges his or her obligations under a lease contract over third persons, in particular: to conclude a lease contract for a new term and to buy the property in case of its sale.

The legislator restriction of the rights of owner of the rent (lease) property to dispose of it is based on rational and reasonable criteria.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the State is authorised to accept the civil law restrictions of such property while managing the property assigned to it in order to attract financial resources to public funds (e.g. to obtain credits on security of the property, or to lend the property in order to receive rental payments etc.) or refrain from it. However, establishing relevant restrictions the State shall take into consideration that in the future the right of alienation of respective property may be limited by these restrictions.

The Constitutional Court of Ukraine deems that the provision of Article 777.2 of the Code concerning the preemptive right of a property tenant to buy this property in case of its sale does not violate the property rights of owners.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the provisions of Articles 177, 760, 777.2 of the Civil Code of Ukraine in the aspect of the constitutional appeal shall be understood as reading that a property tenant who fully discharges his or her obligations under a lease contract of military property, which is not excluded, or limited in the civil turnover and may be a subject matter of a lease contract, has the preemptive right over third persons to buy this property in case of its sale.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, шостої статті 127, частини п'ятої статті 128 Закону України «Про судоустрій України», указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України», «Про Положення про Державну судову адміністрацію України»**

м. Київ

Справа № 1-40/2009

17 грудня 2009 року

№ 32-рп/2009

*Конституційний Суд України у складі суддів:*

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни — доповідача, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, шостої статті 127, частини п'ятої статті 128 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018—III (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 27—28, ст. 180), указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України» від 29 серпня 2002 року № 780 (Офіційний вісник України, 2002 р., № 36, ст. 1674), «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» від 3 березня 2003 року № 182 (Офіційний вісник України, 2003 р., № 10, ст. 432).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 45 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність тверджень щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень частин другої, шостої статті 127, частини п'ятої статті 128 Закону України «Про судоустрій України», указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України», «Про Положення про Державну судову адміністрацію України».

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 45 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частин другої, шостої статті 127, частини п'ятої статті 128 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018—III (далі — Закон), укази Президента України «Про Державну судову адміністрацію України» від 29 серпня 2002 року № 780 (далі — Указ № 780), «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» від 3 березня 2003 року № 182 (далі — Указ № 182).

Автори клопотання стверджують, що, приймаючи Закон, Верховна Рада України виходила з обсягу конституційних повноважень глави держави, визначених статтею 106 Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року, яка передбачала його право формувати центральні органи виконавчої влади, до яких і належить Державна судова адміністрація України. Після внесення змін до Основного Закону України згідно з Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222—IV його нормами не встановлено повноважень Президента України формувати центральні органи виконавчої влади, призначати і звільняти їх керівників та затверджувати положення про такі органи. Вирішення зазначених питань віднесено до компетенції Кабінету Міністрів України (пункти 91, 92 статті 116 Конституції України).

Аргументуючи свої твердження, суб'єкт права на конституційне подання наводить норми Основного Закону України та правові позиції Конституційного Суду України, викладені у його рішеннях від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 (справа про гарантії діяльності народного депутата України), від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 (справа про Координаційний комітет), від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 (справа про звільнення судді з адміністративної посади), від 2 жовтня 2008 року № 19-рп/2008 у справі щодо підпорядкування спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг, від 8 жовтня 2008 року № 21-рп/2008 у справі щодо Національної комісії з питань регулювання зв'язку України, відповідно до яких повноваження Президента України встановлюються виключно Конституцією України.

Автори клопотання вважають, що оспорювані положення Закону стосовно визначення Президента України суб'єктом, який призначає на посаду та звільняє з посади Голову Державної судової адміністрації України, його заступників (частини друга, шоста статті 127), затверджує положення про Державну судову адміністрацію України (частина п'ята статті 128), не відповідають статтям 6, 8, частині другій статті 19, статтям 106, 116 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Верховний

Суд України, Міністерство юстиції України, Державна судова адміністрація України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Згідно зі статтею 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

В Основному Законі України визначено, що Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8); органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19).

Президент України здійснює повноваження, визначені Конституцією України (пункт 31 частини першої статті 106), що унеможливорює виконання ним інших повноважень, крім встановлених Основним Законом України, на що неодноразово вказував Конституційний Суд України у своїх рішеннях, зокрема від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003, від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004, від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007, від 2 жовтня 2008 року № 19-рп/2008, від 8 жовтня 2008 року № 21-рп/2008.

3.2. Верховна Рада України у 2002 році прийняла Закон, в частині другій статті 125 якого закріплено положення, що Державна судова адміністрація України є центральним органом виконавчої влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, а також інших органів та установ судової системи. У частинах другій, шостій статті 127 Закону Президента України визначено суб'єктом, який призначає на посаду та звільняє з посади Голову Державної судової адміністрації України, його заступників. Згідно з частиною п'ятою статті 128 Закону положення про Державну судову адміністрацію України затверджується указом Президента України за поданням Прем'єр-міністра України, погодженим із Радою суддів України.

На виконання Закону Президент України видав Указ № 780 та Указ № 182, якими було утворено Державну судову адміністрацію України та затверджено положення про неї.

Повноваження Президента України, передбачені частинами другою, шостою статті 127, частиною п'ятою статті 128 Закону, ґрунтувалися на положеннях статті 106 Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року, а саме пунктів 10, 15 частини першої, за якими Президент України за поданням Прем'єр-міністра України утворював, реорганізовував та ліквідував центральні органи виконавчої влади, призначав

керівників центральних органів виконавчої влади та припиняв їхні повноваження на цих посадах.

3.3. Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV, який набрав чинності з 1 січня 2006 року, внесено зміни до Конституції України, зокрема статей 106, 116. За зміненою редакцією статті 106 Основного Закону України Президент України не наділений повноваженнями формувати центральні органи виконавчої влади, призначати і звільняти їх керівників та регламентувати діяльність таких органів. Згідно з доповненнями статті 116 Конституції України пунктами 91, 92 зазначені повноваження належать до компетенції Кабінету Міністрів України, який утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. На виконання вказаних положень Конституції України в Законі України «Про Кабінет Міністрів України» визначено, що міністерства та інші центральні органи виконавчої влади є відповідальними перед Кабінетом Міністрів України, підзвітні та підконтрольні йому; Кабінет Міністрів України призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Уряду України (частина друга, пункт перший частини дев'ятої статті 22). Голова Державної судової адміністрації України не входить до складу Уряду України. Таким чином, призначення на посаду та звільнення з посади керівника Державної судової адміністрації України віднесено до повноважень Кабінету Міністрів України.

Отже, оспорювані положення Закону стосовно повноважень Президента України, закріплених у частинах другій, шостій статті 127, частині п'ятій статті 128, є такими, що не відповідають статтям 8, 19, 106, 116 Конституції України.

4. Народні депутати України просять визнати неконституційними Указ № 780 та Указ № 182. Указом Президента України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України» від 23 червня 2009 року № 477 визнано такими, що втратили чинність, укази Президента України «Про Державну судову адміністрацію України» від 29 серпня 2002 року № 780, «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» від 3 березня 2003 року № 182.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, викладеної у пункті 5 мотивувальної частини Рішення від 14 листопада 2001 року № 15-рп/2001, юрисдикція Конституційного Суду України поширюється на чинні нормативно-правові акти.

Згідно з пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України Конституційний Суд України припиняє конституційне провадження у справі, якщо в процесі пленарного засідання виявлено підстави щодо відмови у відкритті конституційного провадження, передбачені статтею 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

У зв'язку із зазначеним, згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України конституційне провадження у справі підлягає

припиненню в частині перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України» від 29 серпня 2002 року № 780, «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» від 3 березня 2003 року № 182 з підстав невідомості Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018–III, а саме:

— частину другу статті 127 стосовно призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Голови Державної судової адміністрації України;

— частину шосту статті 127 стосовно призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України заступників Голови Державної судової адміністрації України;

— частину п'яту статті 128 щодо затвердження Президентом України положення про Державну судову адміністрацію України.

**2.** Припинити конституційне провадження у справі в частині перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України» від 29 серпня 2002 року № 780, «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» від 3 березня 2003 року № 182 на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

**3.** Положення частин другої, шостої статті 127, частини п'ятої статті 128 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018–III, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

**4.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, шестой статьи 127, части пятой статьи 128 Закона Украины «О судоустройстве Украины», указов Президента Украины «О Государственной судебной администрации Украины», «О Положении о Государственной судебной администрации Украины» по конституционному представлению 45 народных депутатов Украины**

г. К и е в  
17 декабря 2009 года  
№ 32-рп/2009

Дело № 1-40/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны — докладчика, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, шестой статьи 127, части пятой статьи 128 Закона Украины «О судоустройстве Украины» от 7 февраля 2002 года № 3018—III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2002 г., № 27—28, ст. 180), указов Президента Украины «О Государственной судебной администрации Украины» от 29 августа 2002 года № 780 (Официальный вестник Украины, 2002 г., № 36, ст. 1674), «О Положении о Государственной судебной администрации Украины» от 3 марта 2003 года № 182 (Официальный вестник Украины, 2003 г., № 10, ст. 432) по конституционному представлению 45 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 45 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие утверждений о несоответствии Конституции Украины (неконституционности) положений частей второй, шестой статьи 127, части пятой статьи 128 Закона Украины «О судоустройстве Украины», указов Президента Украины

«О Государственной судебной администрации Украины», «О Положении о Государственной судебной администрации Украины».

Заслушав судью-докладчика Маркуш М. А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л :**

1. Субъект права на конституционное представление — 45 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения частей второй, шестой статьи 127, части пятой статьи 128 Закона Украины «О судоустройстве Украины» от 7 февраля 2002 года № 3018—III (далее — Закон), указы Президента Украины «О Государственной судебной администрации Украины» от 29 августа 2002 года № 780 (далее — Указ № 780), «О Положении о Государственной судебной администрации Украины» от 3 марта 2003 года № 182 (далее — Указ № 182).

Авторы ходатайства утверждают, что, принимая Закон, Верховная Рада Украины исходила из объема конституционных полномочий главы государства, определенных статьей 106 Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года, предусматривавшей его право формировать центральные органы исполнительной власти, к которым и относится Государственная судебная администрация Украины. После внесения изменений в Основной Закон Украины в соответствии с Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222—IV его нормами не установлены полномочия Президента Украины формировать центральные органы исполнительной власти, назначать и освобождать их руководителей и утверждать положение о таких органах. Решение указанных вопросов отнесено к компетенции Кабинета Министров Украины (пункты 91, 92 статьи 116 Конституции Украины).

Аргументируя свои утверждения, субъект права на конституционное представление приводит нормы Основного Закона Украины и правовые позиции Конституционного Суда Украины, изложенные в его решениях от 10 апреля 2003 года № 7-рп/2003 (дело о гарантиях деятельности народного депутата Украины), от 7 апреля 2004 года № 9-рп/2004 (дело о Координационном комитете), от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 (дело об освобождении судьи от административной должности), от 2 октября 2008 года № 19-рп/2008 по делу о подчиненности специально уполномоченного органа исполнительной власти в сфере регулирования рынков финансовых услуг, от 8 октября 2008 года № 21-рп/2008 по делу о Национальной комиссии по вопросам регулирования связи Украины, в соответствии с которыми полномочия Президента Украины устанавливаются исключительно Конституцией Украины.

Авторы ходатайства считают, что оспариваемые положения Закона об определении Президента Украины субъектом, который назначает на должность и освобождает от должности Председателя Государственной судебной администрации Украины, его заместителей (части вторая, шестая статьи 127), утверждает положение о Государственной судебной адми-

нистрации Украины (часть пятая статьи 128), не соответствуют статьям 6, 8, части второй статье 19, статьям 106, 116 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Верховный Суд Украины, Министерство юстиции Украины, Государственная судебная администрация Украины, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Согласно статье 6 Конституции Украины государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную; органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины.

В Основном Законе Украины определено, что Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8); органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать лишь на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 19).

Президент Украины осуществляет полномочия, определенные Конституцией Украины (пункт 31 части первой статьи 106), что делает невозможным исполнение им иных полномочий, кроме установленных Основным Законом Украины, на что неоднократно указывал Конституционный Суд Украины в своих решениях, в частности от 10 апреля 2003 года № 7-рп/2003, от 7 апреля 2004 года № 9-рп/2004, от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007, от 2 октября 2008 года № 19-рп/2008, от 8 октября 2008 года № 21-рп/2008.

3.2. Верховная Рада Украины в 2002 году приняла Закон, в части второй статьи 125 которого закреплено положение, что Государственная судебная администрация Украины является центральным органом исполнительной власти, осуществляющим организационное обеспечение деятельности судов общей юрисдикции, а также других органов и учреждений судебной системы. В частях второй, шестой статьи 127 Закона Президент Украины определен субъектом, который назначает на должность и освобождает от должности Председателя Государственной судебной администрации Украины, его заместителей. Согласно части пятой статьи 128 Закона положение о Государственной судебной администрации Украины утверждается указом Президента Украины по представлению Премьер-министра Украины, согласованному с Советом судей Украины.

Во исполнение Закона Президент Украины издал Указ № 780 и Указ № 182, которыми была образована Государственная судебная администрация Украины и утверждено положение о ней.

Полномочия Президента Украины, предусмотренные частями второй, шестой статьи 127, частью пятой статьи 128 Закона, основывались на положениях статьи 106 Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года, а именно пунктов 10, 15 части первой, согласно которым Президент Украины по представлению Премьер-министра Украины образовывал, реорганизовывал и ликвидировал центральные органы исполнительной власти, назначал руководителей центральных органов исполнительной власти и прекращал их полномочия на этих должностях.

3.3. Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222–IV, вступившим в силу с 1 января 2006 года, внесены изменения в Конституцию Украины, в частности в статьи 106, 116. Согласно измененной редакции статьи 106 Основного Закона Украины Президент Украины не наделен полномочиями формировать центральные органы исполнительной власти, назначать и освобождать их руководителей и регламентировать деятельность таких органов. В соответствии с дополнениями статьи 116 Конституции Украины пунктами 91, 92 указанные полномочия относятся к компетенции Кабинета Министров Украины, который образует, реорганизует и ликвидирует согласно закону министерства и другие центральные органы исполнительной власти. Во исполнение указанных положений Конституции Украины в Законе Украины «О Кабинете Министров Украины» определено, что министерства и другие центральные органы исполнительной власти ответственны перед Кабинетом Министров Украины, подотчетны и подконтрольны ему; Кабинет Министров Украины назначает на должность и освобождает от должности по представлению Премьер-министра Украины руководителей центральных органов исполнительной власти, не входящих в состав Правительства Украины (часть вторая, пункт первой части девятой статьи 22). Председатель Государственной судебной администрации Украины не входит в состав Правительства Украины. Таким образом, назначение на должность и освобождение от должности руководителя Государственной судебной администрации Украины отнесено к полномочиям Кабинета Министров Украины.

Следовательно, оспариваемые положения Закона о полномочиях Президента Украины, закрепленных в частях второй, шестой статьи 127, части пятой статьи 128, являются не соответствующими статьям 8, 19, 106, 116 Конституции Украины.

4. Народные депутаты Украины просят признать неконституционными Указ № 780 и Указ № 182. Указом Президента Украины «О признании утратившими силу некоторых указов Президента Украины» от 23 июня 2009 года № 477 признаны утратившими силу указы Президента Украины «О Государственной судебной администрации Украины» от 29 августа 2002 года № 780, «О Положении о Государственной судебной администрации Украины» от 3 марта 2003 года № 182.

В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в пункте 5 мотивировочной части Решения от 14 ноября 2001 года № 15-рп/2001, юрисдикция Конституционного Суда Украины распространяется на действующие нормативно-правовые акты.

В соответствии с пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины Конституционный Суд Украины прекращает конституционное производство по делу, если в процессе пленарного заседания выявлены основания для отказа в открытии конституционного представления, предусмотренные статьей 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

В связи с указанным, в соответствии с пунктом 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины конституционное производство по делу подлежит прекращению в части проверки на соответствие Конституции Украины (конституционность) указов Президента Украины «О Государственной судебной администрации Украины» от 29 августа 2002 года № 780, «О Положении о Государственной судебной администрации Украины» от 3 марта 2003 года № 182 на основаниях неподведомственности Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) отдельные положения Закона Украины «О судостроительстве Украины» от 7 февраля 2002 года № 3018—III, а именно:

— часть вторую статьи 127 о назначении на должность и освобождении от должности Президентом Украины Председателя Государственной судебной администрации Украины;

— часть шестую статьи 127 о назначении на должность и освобождении от должности Президентом Украины заместителей Председателя Государственной судебной администрации Украины;

— часть пятую статьи 128 об утверждении Президентом Украины положения о Государственной судебной администрации Украины.

2. Прекратить конституционное производство по делу в части проверки на соответствие Конституции Украины (конституционность) указов Президента Украины «О Государственной судебной администрации Украины» от 29 августа 2002 года № 780, «О Положении о Государственной судебной администрации Украины» от 3 марта 2003 года № 182 на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

3. Положения частей второй, шестой статьи 127, части пятой статьи 128 Закона Украины «О судостроительстве Украины» от 7 февраля

2002 года № 3018–III, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 32-рр/2009 dated December 17, 2009 in the case upon the constitutional petition of 45 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 127.2, 127.6, 128.5 of the Law «On the Judicial System of Ukraine» and the Decrees of the President of Ukraine «On the State Judicial Administration of Ukraine» and «On the Regulation On the State Judicial Administration of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — 45 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to recognise as unconstitutional the provisions of Articles 127.2, 127.6, 128.5 of the Law «On the Judicial System of Ukraine» № 3018-III dated February 7, 2002 (hereinafter referred to as «the Law») and Decrees of the President of Ukraine «On the State Judicial Administration of Ukraine» № 780 dated August 29, 2002 (hereinafter referred to as «the Decree № 780») and «On the Regulation On the State Judicial Administration of Ukraine» № 182 dated March 3, 2003 (hereinafter referred as «the Decree № 182»).

Pursuant to Article 6 of the Constitution, the state power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial; bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by the Constitution and in accordance with the laws of Ukraine.

The Constitution has the highest legal force, and laws, as well as other normative legal acts, are adopted on its basis and shall be conformant therewith (Article 8.2 of the Fundamental Law). Bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the basis, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine (Article 19.2 of the Constitution).

In view of Article 106.1.31 of the Constitution, the President of Ukraine performs the authorities prescribed by the Constitution, which disables him to perform other authorities besides those envisaged by the Fundamental Law. This has been repeatedly upheld in the case-law of the Constitutional Court.

In 2002, the Verkhovna Rada of Ukraine enacted the Law which Article 152.2 read that the State Judicial Administration of Ukraine (SJA) is a central body of executive power for the organisational support of the activities of the courts of general jurisdiction and other bodies and institutions within the judicial system. In accordance with Article 127.2 and 127.6 of the Law, the President appointed and dismissed the Head and the Deputy Heads of the SJA, and under Article 128.5 of the Law the Regulation on the SJA had to be approved by the Decree of the President upon the submission of the Prime Minister approved by the Council of Justice.

Enabling the operation of the Law, the President of Ukraine enacted the Decrees № 780 and № 182 whereby established the SJA and approved the Regulation on the SJA.

The authorities of the President enlisted in Articles 127.2, 127.6, 128.5 of the Law were founded on the provisions of Article 106 of the Constitution as of June 28, 1996, namely 106.1.10 and 106.1.15, which allowed the President, upon the submission of the Prime Minister, to establish, reorganise and remove central bodies of executive power, appoint the heads of such bodies and terminate their authorities.

The Law «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» № 2222-IV dated December 8, 2004 (entered into force on January 1, 2006) amended inter alia Articles 106, 116 of the Constitution. In line with the amended Article 106 of the Fundamental Law, the President of Ukraine has no authority to establish central bodies of executive power and regulate their activities, as well as appoint and dismiss the heads of such bodies. According to the supplemented items 91 and 92 of Article 116 of the Constitution, the authorities in question pertain to the Cabinet of Ministers which establishes, reorganises and removes, in accordance with the law, ministries and other central bodies of executive power. Enabling the operation of these provisions of the Constitution, the Law of Ukraine «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» stipulates that ministries and other central bodies of executive power are responsible before, accountable to and under the control of the Cabinet of Ministers; the Cabinet of Ministers appoints and dismisses, under the submission of the Prime Minister, the heads of central bodies of executive power which are not members of the Government (Article 22.2 and 22.9.1). Since the Head of the SJA is not a member of the Government his/her appointment and dismissal is the authority of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Thus, the disputed provisions of the Law concerning the authorities of the President of Ukraine enlisted in Articles 127.2, 127.6, 128.5 do not conform with Articles 8, 19, 106 and 116 of the Constitution.

In view of the above-mentioned the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) some provisions of the Law of Ukraine «On the Judicial System of Ukraine» № 3018-III dated February 7, 2002, namely:

— Article 127.2 concerning the appointment and dismissal of the Head of the State Judicial Administration of Ukraine by the President of Ukraine;

— Article 127.6 concerning the appointment and dismissal of the Deputy Heads of the State Judicial Administration of Ukraine by the President of Ukraine;

— Article 128.5 concerning the approval by the President of Ukraine of the Regulation on the State Judicial Administration of Ukraine.

**2.** To terminate the constitutional proceedings in the case in the part of examination of the constitutionality of the Decrees of the President of Ukraine «On the State Judicial Administration of Ukraine» № 780 dated August 29, 2002 and «On the Regulation On the State Judicial Administration of Ukraine» № 182 dated March 3, 2003 on the ground of Article 45.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — the lack of authority of the Constitutional Court of Ukraine to resolve the issues raised in the constitutional petition.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Верховної Ради Автономної  
Республіки Крим щодо відповідності Конституції України  
(конституційності) пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення»  
Закону України «Про затвердження зміни до статті 22 Конституції  
Автономної Республіки Крим щодо строку повноважень  
Верховної Ради Автономної Республіки Крим»**

м. Київ

Справа № 1-43/2009

17 грудня 2009 року

№ 33-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижка** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича — доповідача, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про затвердження зміни до статті 22 Конституції Автономної Республіки Крим щодо строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 19 березня 2009 року № 1167—VI (Голос України, 2009 р., 9 квітня).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання щодо неконституційності зазначеного пункту Закону України «Про затвердження зміни до статті 22 Конституції Автономної Республіки Крим щодо строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим».

Заслухавши суддю-доповідача Вдовіченка С. Л. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

**1.** Суб'єкт права на конституційне подання — Верховна Рада Автономної Республіки Крим — звернувся до Конституційного Суду України з

клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про затвердження зміни до статті 22 Конституції Автономної Республіки Крим щодо строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 19 березня 2009 року № 1167–VI (далі — Закон).

У пункті 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону встановлено, що «Закон набирає чинності з дня його опублікування і вводитьися в дію з дня призначення відповідно до Конституції і законів України наступних чергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які будуть проведені у 2010 році. Дія цього Закону не поширюється на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим п'ятого скликання».

Автор клопотання вважає, що Верховна Рада України при затвердженні законом України змін до Конституції Автономної Республіки Крим, прийнятих Верховною Радою Автономної Республіки Крим, створила «додаткову норму» і в такий спосіб вийшла за межі своїх повноважень, чим порушила частину другу статті 6, статті 19, 58, пункт 37 частини першої статті 85, пункт 1 частини першої статті 138 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є незалежною, демократичною, правовою, унітарною державою, суверенітет якої поширюється на всю її територію (стаття 1, частини перша, друга статті 2 Основного Закону України).

Як невід'ємна складова частина України Автономна Республіка Крим в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання. Верховна Рада Автономної Республіки Крим приймає Конституцію Автономної Республіки Крим, вносить до неї зміни, які затверджує Верховна Рада України; до відання Автономної Республіки Крим належить призначення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (пункт 37 частини першої статті 85, стаття 134, частина перша статті 135, пункт 1 частини першої статті 138 Конституції України).

3.2. Відповідно до частини п'ятої статті 94 Конституції України закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування.

Приймаючи Закон, Верховна Рада України у пункті 1 розділу II «Прикінцеві положення» встановила, що він набирає чинності з дня його опублікування і вводитьися в дію з дня призначення згідно з Конституцією і законами України наступних чергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які будуть проведені у 2010 році, та що його дія

не поширюється на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим п'ятого скликання.

За Основним Законом України органи державної влади, зокрема законодавчої, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19).

У першому реченні пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону Верховна Рада України вказала рік проведення чергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, що є складовою дати проведення цих виборів, яку повноважна встановлювати Верховна Рада Автономної Республіки Крим (пункт 1 частини першої статті 138 Конституції України).

Конституційний Суд України вважає, що, визначаючи при прийнятті Закону час проведення виборів до представницького органу автономії, Верховна Рада України втрутилася у компетенцію Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Таким чином, словосполучення «які будуть проведені у 2010 році» першого речення пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону суперечить частині другій статті 6, частині другій статті 19, пункту 37 частини першої статті 85, статті 134, частині першій статті 135, пункту 1 частини першої статті 138 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), словосполучення «які будуть проведені у 2010 році» першого речення пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про затвердження зміни до статті 22 Конституції Автономної Республіки Крим щодо строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 19 березня 2009 року № 1167–VI.

2. Словосполучення першого речення пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про затвердження зміни до статті 22 Конституції Автономної Республіки Крим щодо строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 19 березня 2009 року № 1167–VI, визнане неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «Об утверждении изменения в статью 22 Конституции Автономной Республики Крым о сроке полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым» по конституционному представлению Верховной Рады Автономной Республики Крым**

г. Киев  
17 декабря 2009 года  
№ 33-рп/2009

Дело № 1-43/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича — докладчика, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «Об утверждении изменения в статью 22 Конституции Автономной Республики Крым о сроке полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым» от 19 марта 2009 года № 1167–VI (Голос Украины, 2009 г., 9 апреля) по конституционному представлению Верховной Рады Автономной Республики Крым.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Верховной Рады Автономной Республики Крым.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности указанного пункта Закона Украины «Об утверждении изменения в статью 22 Конституции Автономной Республики Крым о сроке полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым».

Заслушав судью-докладчика Вдовиченко С. Л. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — Верховная Рада Автономной Республики Крым — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) пункт 1 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «Об утверждении изменения в статью 22 Конституции Автономной Республики Крым о сроке полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым» от 19 марта 2009 года № 1167–VI (далее — Закон).

В пункте 1 раздела II «Заключительные положения» Закона установлено, что «Закон вступает в силу со дня его опубликования и вводится в действие со дня назначения в соответствии с Конституцией и законами Украины предстоящих очередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым, которые будут проведены в 2010 году. Действие настоящего Закона не распространяется на депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым пятого созыва».

Автор ходатайства считает, что Верховная Рада Украины при утверждении законом Украины изменений в Конституцию Автономной Республики Крым, принятых Верховной Радой Автономной Республики Крым, создала «дополнительную норму» и таким образом вышла за пределы своих полномочий, чем нарушила часть вторую статьи 6, статьи 19, 58, пункт 37 части первой статьи 85, пункт 1 части первой статьи 138 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Представительство Президента Украины в Автономной Республике Крым, научные работники Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятый в конституционном представлении вопрос, исходит из следующего.

3.1. Украина есть независимое, демократическое, правовое, унитарное государство, чей суверенитет распространяется на всю ее территорию (статья 1, части первая, вторая статьи 2 Основного Закона Украины).

Как неотъемлемая составная часть Украины Автономная Республика Крым в пределах полномочий, определенных Конституцией Украины, решает вопросы, отнесенные к ее ведению. Верховная Рада Автономной Республики Крым принимает Конституцию Автономной Республики Крым, вносит в нее изменения, которые утверждает Верховная Рада Украины; к ведению Автономной Республики Крым относится назначение выборов депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым (пункт 37 части первой статьи 85, статья 134, часть первая статьи 135, пункт 1 части первой статьи 138 Конституции Украины).

3.2. В соответствии с частью пятой статьи 94 Конституции Украины закон вступает в силу через десять дней со дня его официального обнародования, если иное не предусмотрено самим законом, но не ранее дня его опубликования.

Принимая Закон, Верховная Рада Украины в пункте 1 раздела II «Заключительные положения» установила, что он вступает в силу со дня его опубликования и вводится в действие со дня назначения в соответствии с Конституцией и законами Украины следующих очередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым, которые будут проведены в 2010 году, и что его действие не распространяется на депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым пятого созыва.

Согласно Основному Закону Украины органы государственной власти, в частности законодательной, обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 19).

В первом предложении пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона Верховная Рада Украины указала год проведения очередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым, что является составной датой проведения данных выборов, которую полномочна устанавливать Верховная Рада Автономной Республики Крым (пункт 1 части первой статьи 138 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины считает, что, определяя при принятии Закона время проведения выборов в представительный орган автономии, Верховная Рада Украины вмешалась в компетенцию Верховной Рады Автономной Республики Крым.

Таким образом, словосочетание «которые будут проведены в 2010 году» первого предложения пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона противоречит части второй статьи 6, части второй статьи 19, пункту 37 части первой статьи 85, статье 134, части первой статьи 135, пункту 1 части первой статьи 138 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) словосочетание «которые будут проведены в 2010 году» первого предложения пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «Об утверждении изменения в статью 22 Конституции Автономной Республики Крым о сроке полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым» от 19 марта 2009 года № 1167–VI.

2. Словосочетание первого предложения пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «Об утверждении изменения в статью 22 Конституции Автономной Республики Крым о сроке полномочий

Верховной Рады Автономной Республики Крым» от 19 марта 2009 года № 1167–VI, признанное неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 33-rp/2009 dated December 17, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 1 of Chapter II «Final Provisions» of the Law «On Approving the Amendment to Article 22 of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea Regarding the Term of Office of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea»*

Subject of the right to constitutional petition — the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea — applied to the Constitutional Court with a petition to consider the issue concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 1 of Chapter II «Final Provisions» of the Law «On Approving the Amendment to Article 22 of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea Regarding the Term of Office of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» № 1167-VI dated March 19, 2009 (hereinafter referred to as «the Law»).

Item 1 of Chapter II «Final Provisions» of the Law establishes that «the Law shall come into force from the date of publication thereof and shall be enforced from the date of appointing the next scheduled elections to the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea that shall be held in 2010. The effect of the present Law shall not apply to deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea of the fifth convocation».

Ukraine is an independent, democratic, law-based and unitary state the sovereignty of which extends throughout its entire territory (Articles 1, 2.1, 2.2 of the Fundamental Law).

The Autonomous Republic of Crimea, as an integral constituent part of Ukraine, decides on the issues ascribed to its competence within the limits of authority determined by the Constitution. The Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea adopts the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea, introduces amendments to it which are the subject of approval by the Verkhovna Rada of Ukraine; the competence of the Autonomous Republic of Crimea comprises designating elections of deputies to the

Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea (Articles 85.1.37, 134, 135.1, 138.1.1 of the Constitution).

Pursuant to Article 94.5 of the Constitution a law enters into force in ten days from the day of its official promulgation, unless otherwise envisaged by the law itself, but not prior to the day of its publication.

With the adoption of the Law the Verkhovna Rada of Ukraine in item 1 of Chapter II «Final Provisions» stipulated that it shall come into force from the date of publication thereof and shall be enforced from the date of appointing the next scheduled elections to the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea that shall be held in 2010 and that its effect shall not apply to deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea of the fifth convocation.

According to the Fundamental Law bodies of state power, specifically legislative, are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Articles 6.2, 19.2).

In the first sentence of item 1 of Chapter II «Final Provisions» of the Law the Verkhovna Rada of Ukraine indicated the year of regular elections to the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea which is a part of the date of conduct of these elections and which is a subject of designation by the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea (Article 138.1.1 of the Constitution).

The Constitutional Court considers that indicating the date of conduct of elections to the representative body of the autonomy while adopting the Law the Verkhovna Rada of Ukraine interfered into authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea.

Therefore, the word combination «that shall be held in 2010» from the first sentence of item 1 of Chapter II «Final Provisions» of the Law contravenes Articles 6.2, 19.2, 85.1.37, 134, 135.1, 138.1.1 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the word combination «that shall be held in 2010» from the first sentence of item 1 of Chapter II «Final Provisions» of the Law «On Approving the Amendment to Article 22 of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea Regarding the Term of Office of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» № 1167-VI dated March 19, 2009.

**2.** The word combination «that shall be held in 2010» from the first sentence of item 1 of Chapter II «Final Provisions» of the Law «On Approving the Amendment to Article 22 of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea Regarding the Term of Office of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» № 1167-VI dated March 19, 2009 deemed to be unconstitutional loses its legal effect from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України  
щодо офіційного тлумачення положень статей 102, 103, 116  
Закону України «Про судоустрій України»  
(справа про призначення суддів на адміністративні посади)**

м. Київ

Справа № 1-53/2009

22 грудня 2009 року

№ 34-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича — доповідача, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень статей 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018—III (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 27—28, ст. 180).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 51 народного депутата України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційній інтерпретації зазначених положень Закону України «Про судоустрій України».

Заслухавши суддю-доповідача Домбровського І. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 51 народний депутат України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статей 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018—III (далі — Закон).

Практична необхідність в офіційному тлумаченні, на думку авторів клопотання, виникла у зв'язку з неоднозначним розумінням та застосуванням положень Закону щодо повноваження Ради суддів України призначати на адміністративні посади голів судів, заступників голів судів та звільняти їх з цих посад.

Народні депутати України вказують, що Конституційний Суд України у Рішенні від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 визнав неконституційним положення частини п'ятої статті 20 Закону, відповідно до якого голова суду, заступник голови суду призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України, і рекомендував Верховній Раді України невідкладно в законодавчому порядку врегулювати питання про призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення його з посади. Проте, як стверджується в конституційному поданні, Верховна Рада України не прийняла відповідного закону.

Рада суддів України 31 травня 2007 року прийняла рішення № 50 щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення їх з цих посад, яким визначила, що саме вона є єдиним повноважним на це суб'єктом.

Необхідність наділення себе повноваженнями призначати суддів на адміністративні посади та звільняти їх з цих посад Рада суддів України обґрунтувала тим, що 1 червня 2007 року закінчувалися повноваження більше ніж 300 голів і заступників голів судів загальної юрисдикції, і зволікання з призначенням суддів на вакантні посади до законодавчого врегулювання цього питання могло призвести до дестабілізації судової системи, ускладнення в організаційному керівництві діяльністю судів, а отже — до погіршення стану правосуддя в державі та захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Однак автори клопотання вважають, що у Законі передбачено чіткий порядок заміщення суддів, які обіймали адміністративні посади. Крім того, 26 травня 2005 року Голова Верховного Суду України надіслав апеляційним судам України лист № 1-5/454 з роз'ясненням вимог частини сьомої статті 20 Закону, згідно з якими у разі закінчення повноважень судді, який займав адміністративну посаду, його обов'язки на підставі статей 24, 28, 29, 41, 42 Закону виконують відповідно перший заступник голови, заступник голови або старший за віком суддя.

У зв'язку з неоднозначним розумінням та застосуванням положень Закону стосовно повноваження Ради суддів України призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад народні депутати України звернулися до Конституційного Суду України з проханням дати офіційне тлумачення положень статей 102, 103, 116 Закону, роз'яснивши, чи має Рада суддів України на це законні повноваження.

**2.** Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Голова Верховного Суду України, голова Ради суддів України.

**3.** Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Рішенням від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 Конституційний Суд України визнав неконституційним положення частини п'ятої статті 20 Закону, відповідно до якого голова суду, заступник голови суду призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України, і рекомендував Верховній Раді України невідкладно в законодавчому порядку врегулювати питання про призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення його з цієї посади (пункти 1, 3 резолютивної частини).

Однак це питання до цього часу законом не врегульоване.

3.2. У Конституції України визначено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах поділу на законодавчу, виконавчу та судову (частина перша статті 6), та визначено механізм її здійснення (частина друга статті 6, частина друга статті 19). Основний Закон України встановив засади організації і діяльності судової влади та взаємодії між нею, законодавчою і виконавчою владою на підставі конституційно закріпленої системи стримувань і противаг.

Так, до повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні належить прийняття законів з питань судоустрою, судочинства, статусу суддів (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85, пункт 14 частини першої статті 92 Конституції України).

Згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України судоустрій визначається виключно законами України. Законом затверджено правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, систему судів загальної юрисдикції, основні вимоги до формування корпусу професійних суддів, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування, а також встановлено загальний порядок забезпечення діяльності судів та врегульовано інші питання судоустрою. Статтею 104 Закону передбачено, що організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, конференції суддів, з'їзд суддів України, ради суддів та їх виконавчі органи. За Законом суддівське самоврядування — це самостійне колективне вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні професійними суддями, до яких належать організаціїне забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їх сімей, а також інші питання, які не пов'язані безпосередньо зі здійсненням правосуддя (частини перша, друга статті 102).

Порядок здійснення суддівського самоврядування визначається відповідно до Конституції України Законом, Законом України «Про статус суддів» та іншими законами, а також регламентами і положеннями, які приймаються органами суддівського самоврядування згідно з Законом (частина третя статті 102).

У Законі передбачено, що з'їзд суддів України — це найвищий орган суддівського самоврядування (частина перша статті 112), а Рада суддів України є вищим органом суддівського самоврядування у період між з'їздами суддів України (частина перша статті 116), та визначено правові основи їх функціонування. Відповідно до пункту 4 частини п'ятої статті 116 Закону до повноважень Ради суддів України віднесено вирішення питань щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах у

випадках і порядку, передбачених Законом, а тому зміст цієї норми слід аналізувати в сукупності з іншими його нормами, зокрема статтею 20.

3.3. У частині п'ятій статті 20 Закону визначено повноваження Ради суддів України (ради суддів спеціалізованих судів) давати рекомендації стосовно призначення суддів на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення з цієї посади.

Отже, положення пункту 4 частини п'ятої статті 116 Закону, у якому зазначено, що Рада суддів України вирішує питання щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах у випадках і порядку, передбачених цим Законом, у системному зв'язку з положенням першого речення частини п'ятої статті 20 Закону необхідно розуміти як таке, що дає Раді суддів України право вирішувати питання про рекомендацію кандидатури конкретного судді для призначення його на посаду голови суду, заступника голови суду.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що така рекомендація є обов'язковою складовою законодавчо визначеної процедури вирішення кадрових питань. Тому орган (посадова особа), повноважний приймати рішення про призначення на відповідні посади чи звільнення з них, не має права вирішувати такі питання на свій розсуд без відповідної рекомендації. Питання призначення судді на адміністративну посаду голови суду, заступника голови суду чи звільнення з цієї посади відповідно до чинної редакції першого речення частини п'ятої статті 20, статті 116 Закону може бути вирішене тільки на підставі рекомендації Ради суддів України (ради суддів спеціалізованих судів), оскільки саме в чинній редакції пункту 4 частини п'ятої статті 116 Закону визначено рекомендаційний характер рішення Ради суддів України для призначення повноважним органом (посадовою особою) суддів на адміністративні посади в судах.

3.4. Згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» підставою для конституційного подання щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є практична необхідність у з'ясуванні або роз'ясненні, офіційній інтерпретації положень Конституції України та законів України.

Зі змісту статей 102, 103 Закону не вбачається, що ними врегульовано повноваження Ради суддів України щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах.

Суб'єкт права на конституційне подання, звернувшись з клопотанням про офіційне тлумачення зазначених норм Закону, не навів обґрунтування у його практичній необхідності.

На думку Конституційного Суду України, конституційне провадження у справі у цій частині відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», пункту 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України підлягає припиненню.

3.5. Оскільки рекомендація Верховній Раді України, викладена у Рішенні Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 у

справі про звільнення судді з адміністративної посади, щодо необхідності в законодавчому порядку врегулювати призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення його з цієї посади не виконана, це призвело до правової невизначеності (прогалини в Законі). Конституційний Суд України вважає за необхідне згідно з частиною другою статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» покласти на Верховну Раду України обов'язок невідкладно вирішити це питання.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтею 2, пунктом 2 статті 45, статтями 62, 66, 67, 69, 70, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** В аспекті конституційного подання положення пункту 4 частини п'ятої статті 116 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року № 3018–ІІІ, згідно з яким Рада суддів України вирішує питання щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах у випадках і порядку, передбачених цим Законом, у системному зв'язку з положенням його першого речення частини п'ятої статті 20 треба розуміти так, що Рада суддів України повноважна давати рекомендації стосовно такого призначення тому органу (посадовій особі), який законом наділений цими повноваженнями.

**2.** Припинити конституційне провадження у справі щодо офіційного тлумачення положень статей 102, 103 Закону України «Про судоустрій України» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом.

**3.** Зобов'язати Верховну Раду України невідкладно виконати Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 щодо законодавчого врегулювання питання про призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення його з цієї посади.

**4.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений статей 102, 103, 116  
Закона Украины «О судостроительстве Украины» по конституционному  
представлению 51 народного депутата Украины  
(дело о назначении судей на административные должности)**

г. Киев  
22 декабря 2009 года  
№ 34-рп/2009

Дело № 1-53/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича — докладчика, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений статей 102, 103, 116 Закона Украины «О судостроительстве Украины» от 7 февраля 2002 года № 3018—III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2002 г., № 27—28, ст. 180) по конституционному представлению 51 народного депутата Украины

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 51 народного депутата Украины.

Основанием к рассмотрению дела в соответствии со статьей 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальной интерпретации указанных положений Закона Украины «О судостроительстве Украины».

Заслушав судью-докладчика Домбровского И. П. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**у с т а н о в и л:**

1. Субъект права на конституционное представление — 51 народный депутат Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений статей 102, 103, 116 Закона Украины «О судостроительстве Украины» от 7 февраля 2002 года № 3018—III (далее — Закон).

Практическая необходимость в официальном толковании, по мнению авторов ходатайства, возникла в связи с неоднозначным пониманием и применением положений Закона о полномочии Совета судей Украины назначать на административные должности председателей судов, заместителей председателей судов и освобождать их от этих должностей.

Народные депутаты Украины указывают, что Конституционный Суд Украины в Решении от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 признал неконституционным положение части пятой статьи 20 Закона, в соответствии с которым председатель суда, заместитель председателя суда назначаются на должность и освобождаются от должности Президентом Украины, и рекомендовал Верховной Раде Украины безотлагательно в законодательном порядке урегулировать вопрос о назначении судьи на должность председателя суда, заместителя председателя суда и освобождении его от должности. Тем не менее, как утверждается в конституционном представлении, Верховная Рада Украины не приняла соответствующий закон.

Совет судей Украины 31 мая 2007 года принял решение № 50 о назначении судей на административные должности в судах общей юрисдикции и освобождении их от этих должностей, которым определил, что именно он является единственным уполномоченным на это субъектом.

Необходимость наделения себя полномочиями назначать судей на административные должности и освобождать их от этих должностей Совет судей Украины обосновал тем, что 1 июня 2007 года истекали полномочия более чем 300 председателей и заместителей председателей судов общей юрисдикции, и промедление с назначением судей на вакантные должности до законодательного урегулирования этого вопроса могло привести к дестабилизации судебной системы, осложнениям в организационном руководстве деятельностью судов, а следовательно — к ухудшению состояния правосудия в государстве и защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина.

Однако авторы ходатайства считают, что в Законе предусмотрен четкий порядок замещения судей, занимавших административные должности. Кроме того, 26 мая 2005 года Председатель Верховного Суда Украины отправил апелляционным судам Украины письмо № 1-5/454 с разъяснением требований части седьмой статьи 20 Закона, согласно которым в случае истечения полномочий судьи, занимавшего административную должность, его обязанности на основании статей 24, 28, 29, 41, 42 Закона исполняют соответственно первый заместитель председателя, заместитель председателя или старший по возрасту судья.

В связи с неоднозначным пониманием и применением положений Закона о полномочии Совета судей Украины назначать судей на административные должности в судах и освобождать их от этих должностей народные депутаты Украины обратились в Конституционный Суд Украины с просьбой дать официальное толкование положений статей 102, 103, 116 Закона, разъяснив, имеет ли Совет судей Украины на это законные полномочия.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Председатель Верховного Суда Украины, председатель Совета судей Украины.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Решением от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 Конституционный Суд Украины признал неконституционным положение части пятой статьи 20 Закона, согласно которому председатель суда, заместитель председателя суда назначаются на должность и освобождаются от должности Президентом Украины, и рекомендовал Верховной Раде Украины безотлагательно в законодательном порядке урегулировать вопрос о назначении судьи на должность председателя суда, заместителя председателя суда и освобождении его от этой должности (пункты 1, 3 резолютивной части).

Однако этот вопрос до настоящего времени законом не урегулирован.

3.2. В Конституции Украины определено, что государственная власть в Украине осуществляется по принципу разделения на законодательную, исполнительную и судебную (часть первая статьи 6), и определен механизм ее осуществления (часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 19). Основной Закон Украины установил принципы организации и деятельности судебной власти и взаимодействия между ней, законодательной и исполнительной властью на основании конституционно закрепленной системы сдерживаний и противовесов.

Так, к полномочиям Верховной Рады Украины как единственного органа законодательной власти в Украине относится принятие законов по вопросам судоустройства, судопроизводства, статуса судей (статья 75, пункт 3 части первой статьи 85, пункт 14 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Согласно пункту 14 части первой статьи 92 Конституции Украины судоустройство определяется исключительно законами Украины. Законом утверждены правовые основы организации судебной власти и осуществления правосудия в Украине, система судов общей юрисдикции, основные требования к формированию корпуса профессиональных судей, система и порядок осуществления судейского самоуправления, а также установлен общий порядок обеспечения деятельности судов и урегулированы другие вопросы судоустройства. Статьей 104 Закона предусмотрено, что организационными формами судейского самоуправления являются собрания судей, конференции судей, съезд судей Украины, советы судей и их исполнительные органы. Согласно Закону судейское самоуправление — это самостоятельное коллективное решение вопросов внутренней деятельности судов в Украине профессиональными судьями, к которым относятся организационное обеспечение судов и деятельности судей, социальная защита судей и их семей, а также другие вопросы, которые не связаны непосредственно с осуществлением правосудия (часть первая, вторая статьи 102).

Порядок осуществления судейского самоуправления определяется в соответствии с Конституцией Украины Законом, Законом Украины «О статусе судей» и другими законами, а также регламентами и положениями, которые принимаются органами судейского самоуправления согласно Закону (часть третья статьи 102).

В Законе предусмотрено, что съезд судей Украины — это наивысший орган судейского самоуправления (часть первая статьи 112), а Совет судей Украины является высшим органом судейского самоуправления в период между съездами судей Украины (часть первая статьи 116), и определены правовые основы их функционирования. Согласно пункту 4 части пятой статьи 116 Закона к полномочиям Совета судей Украины отнесено решение вопросов о назначении судей на административные должности в судах в случаях и порядке, предусмотренных Законом, а потому содержание данной нормы следует анализировать в совокупности с другими его нормами, в частности со статьей 20.

3.3. В части пятой статьи 20 Закона определены полномочия Совета судей Украины (совета судей специализированных судов) давать рекомендации о назначении судей на должность председателя суда, заместителя председателя суда и освобождении от этой должности.

Следовательно, положение пункта 4 части пятой статьи 116 Закона, в котором указано, что Совет судей Украины решает вопросы о назначении судей на административные должности в судах в случаях и порядке, предусмотренных данным Законом, в системной связи с положением первого предложения части пятой статьи 20 Закона следует понимать как таковое, что дает Совету судей Украины право решать вопрос о рекомендации кандидатуры конкретного судьи для назначения его на должность председателя суда, заместителя председателя суда.

Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что такая рекомендация является обязательной составляющей законодательно определенной процедуры решения кадровых вопросов. Поэтому орган (должностное лицо), уполномоченный принимать решение о назначении на соответствующие должности или освобождении от них, не имеет права решать такие вопросы по своему усмотрению без соответствующей рекомендации. Вопрос назначения судьи на административную должность председателя суда, заместителя председателя суда или освобождения от этой должности в соответствии с действующей редакцией первого предложения части пятой статьи 20, статьи 116 Закона может быть решен только на основании рекомендации Совета судей Украины (совета судей специализированных судов), поскольку именно в действующей редакции пункта 4 части пятой статьи 116 Закона определен рекомендательный характер решения Совета судей Украины для назначения полномочным органом (должностным лицом) судей на административные должности в судах.

3.4. Согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» основанием для конституционного представления об официальном толковании Конституции Украины и законов Украины является прак-

тическая необходимость в выяснении или разъяснении, официальной интерпретации положений Конституции Украины и законов Украины.

Из содержания статей 102, 103 Закона не усматривается, что ими урегулированы полномочия Совета судей Украины о назначении судей на административные должности в судах.

Субъект права на конституционное представление, обратившись с ходатайством об официальном толковании указанных норм Закона, не привел обоснования его практической необходимости.

По мнению Конституционного Суда Украины, конституционное производство по делу в этой части в соответствии с пунктом 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины подлежит прекращению.

3.5. Поскольку рекомендация Верховной Раде Украины, изложенная в Решении Конституционного Суда Украины от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 по делу об освобождении судьи от административной должности, о необходимости в законодательном порядке урегулировать назначение судьи на должность председателя суда, заместителя председателя суда и освобождение его от этой должности не исполнена, это привело к правовой неопределенности (пробелу в Законе). Конституционный Суд Украины считает необходимым согласно части второй статьи 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» возложить на Верховную Раду Украины обязанность безотлагательно решить данный вопрос.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьей 2, пунктом 2 статьи 45, статьями 62, 66, 67, 69, 70, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. В аспекте конституционного представления положение пункта 4 части пятой статьи 116 Закона Украины «О судостроительстве Украины» от 7 февраля 2002 года № 3018—III, согласно которому Совет судей Украины решает вопросы о назначении судей на административные должности в судах в случаях и порядке, предусмотренных данным Законом, в системной связи с положением его первого предложения части пятой статьи 20 следует понимать как то, что Совет судей Украины полномочен давать рекомендации о таком назначении тому органу (должностному лицу), который законом наделен этими полномочиями.

2. Прекратить конституционное производство по делу об официальном толковании положений статей 102, 103 Закона Украины «О судостроительстве Украины» на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, данным Законом.

3. Обязать Верховную Раду Украины безотлагательно исполнить Решение Конституционного Суда Украины от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 о законодательном урегулировании вопроса о назначении судьи на должность председателя суда, заместителя председателя суда и освобождении его от этой должности.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 34-рп/2009 dated December 22, 2009 in the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of the provisions of Articles 102, 103 and 116 of the Law «On the Judicial System of Ukraine» (case on the appointment of judges for administrative positions)*

Subject of the right to constitutional petition — 51 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition for the official interpretation of the provisions of Articles 102, 103 and 116 of the Law of Ukraine «On the Judicial System of Ukraine» № 3018-III dated February 7, 2002 (hereinafter referred to as «the Law»).

By the Decision № 1-рп/2007 dated May 16, 2007 the Constitutional Court recognised as unconstitutional the provision of Article 20.5 of the Law which stipulated that a chairperson and deputy chairperson of a court are appointed by the President, and recommended the Verkhovna Rada of Ukraine to provide without delay the legislative regulation on the appointment and dismissal of a judge as a chairperson and deputy chairperson of a court (paragraphs 1 and 3 of the resolutive part). However, until this time there is no law regulating this issue.

The Constitution determines that the state power in Ukraine is exercised on the basis of its division into legislative, executive and judicial (Article 6.1), and the mechanism for its exercise (Articles 6.2 and 19.2). The Fundamental Law established the principles of the organisation and activities of the judicial power and its interaction with the legislative and executive on the grounds of the constitutional system of checks and balances.

The Verkhovna Rada of Ukraine, as the sole body of legislative power in Ukraine, enacts laws on the judicial system, judicial proceedings and status of judges (Articles 75, 83.1.3 and 92.1.14).

According to Article 92.1.14 of the Constitution, the judicial system is determined exclusively by laws of Ukraine. The Law determines the legal principles of the organisation of judicial power and the administration of justice in Ukraine, the system of courts of general jurisdiction, primary requirements to the formation of the judiciary, the system and procedure of exercising judicial

self-government, the general procedure of the support of the activities of judges and other issues of the judicial system. Article 104 of the Law enlists meetings of judges, conferences of judges, the Congress of Judges of Ukraine, judges' councils and their executive committees as the organisational forms of judicial self-government. Under the Law, judicial self-government is independent collective resolution of the issues of internal activities of judges in Ukraine (the organisational support of judges and their activities, social provision of judges and their families and other issues which are not connected directly to the administration of justice) by professional judges (Articles 102.1 and 102.2).

The procedure of exercising judicial self-government is determined, in accordance with the Constitution of Ukraine, by the Law of Ukraine «On the Status of Judges» and other laws, as well as by the regulations and charters adopted by the bodies of judicial self-government under the Law (Articles 102.3).

The Law defines the Congress of Judges of Ukraine as the highest body of judicial self-government (Article 112.1) and the Judges' Council of Ukraine as a superior body of judicial self-government during the period between the Congresses of Judges of Ukraine (Article 116.1), and provides for the legal foundations of their functioning. Pursuant to Article 116.5.4 of the Law, the authorities of the Judges' Council of Ukraine encompass the resolution of issues concerning the appointment of judges for administrative positions of courts in cases and under the procedure prescribed by the Law. Therefore, the substance of this norm shall be analysed in the conjunction with the other norms of the Law, in particular Article 20.

Article 20.5 of the Law determines the authority of the Judges' Council of Ukraine (judges' councils for specialised courts) to give recommendations concerning the appointment of judges as a chairperson or a deputy chairperson of a court and their dismissal.

Thus, the provision of Article 116.5.4 of the Law, which stipulates that the Judges' Council of Ukraine decides upon the issues of appointment of judges for administrative positions of courts in cases and under the procedure prescribed by the Law, in a system conjunction with the first clause of Article 20.5 of the Law, should be understood as empowering the Judges' Council of Ukraine to decide upon the issue of giving the recommendation concerning the candidature of a particular judge for his/her appointment as a chairperson or a deputy chairperson of a court.

The Constitutional Court concludes that such a recommendation is an obligatory part of the procedure for resolution of personnel issues envisaged by law. Hence, the body (official) authorised to take decisions concerning such appointment and dismissal has no authority to resolve the respective issues without such a recommendation. The appointment of a judge for the administrative position of a chairperson or a deputy chairperson of a court and his/her dismissal, under the effective Article 20.5 (the first clause) and Article 116 of the Law, shall be made only upon the recommendation of the Judges' Council of Ukraine (judges' councils of specialised courts) due to the fact that this is the effective Article 116.5.4 of the Law which determines the advisory character of a decision of the Judges' Council of Ukraine in the process of the appointment of judges for administrative positions of courts by the body (official) authorised.

Since the recommendation to the Verkhovna Rada of Ukraine expressed in the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 1-рп/2007 dated May 16, 2007 in a case on the dismissal of a judge from an administrative position concerning the necessity of legislative regulation of the appointment of a judge for an administrative position of a chairperson or a deputy chairperson of a court is not fulfilled it caused legal uncertainty (an omission in the Law). Thus, the Constitutional Court considers it necessary, in accordance with Article 70.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine», to impose on the Verkhovna Rada of Ukraine the obligation to resolve without delay this issue.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

**1.** In the aspect of constitutional petition, the provisions of Article 116.5.4 of the Law «On the Judicial System of Ukraine» № 3018-III dated February 7, 2002, whereby the Judges' Council decides upon the issues of the appointment of judges for and dismissal from the administrative positions of courts in cases and under the procedure prescribed by this Law, in a system conjunction with the first clause of Article 20.5 of this Law, shall be understood as empowering the Judges' Council to give recommendations concerning such an appointment to the body (official) which is conferred with such authorities by law.

**2.** To terminate the constitutional proceeding in the case concerning the official interpretation of the provisions of Articles 102, 103 of the Law «On the Judicial System of Ukraine» on the ground of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — failure of the constitutional petition to meet the requirements envisaged by the Constitution and this Law.

**3.** To oblige the Verkhovna Rada of Ukraine to execute without delay the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 1-рп/2007 dated May 16, 2007 concerning the legislative regulation of the appointment of a judge as a chairperson and first deputy chairperson of a court, and their dismissal.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України  
щодо офіційного тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого  
частини першої статті 3 Закону України «Про порядок вирішення  
колективних трудових спорів (конфліктів)»**

м. Київ

Справа № 1-38/2009

24 грудня 2009 року

№ 35-рп/2009

**Конституційний Суд України у складі суддів:**

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича — доповідача, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року № 137/98–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 34, ст. 227) у системному зв'язку з положеннями статті 1 цього Закону, абзацу третього пункту 2 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», статей 1, 5, 16, 20, абзацу шостого статті 23 Закону України «Про організації роботодавців», частини третьої статті 2, абзацу третього частини другої статті 3 Закону України «Про колективні договори і угоди».

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Кабінету Міністрів України.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність у роз'ясненні положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)».

Заслухавши суддю-доповідача Колоса М. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Кабінет Міністрів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року № 137/98–ВР (далі — Закон) у системному зв'язку з положеннями статті 1 Закону, абзацу третього пункту 2 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», статей 1, 5, 16, 20, абзацу шостого статті 23 Закону України «Про організації роботодавців», частини третьої статті 2, абзацу третього частини другої статті 3 Закону України «Про колективні договори і угоди» стосовно понять «сторони соціально-трудова відносин» і «сторони колективного трудового спору (конфлікту) на національному рівні», а також повноважності Кабінету Міністрів України виступати стороною у:

- соціально-трудова відносинах;
- колективному трудовому спору (конфлікті) на національному рівні, у тому числі одноособово;
- колективному трудовому спору (конфлікті) на національному рівні з питань, які не охоплено змістом статті 2 Закону.

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень Закону Уряд України обґрунтував відсутністю їх однозначного розуміння сторонами під час вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) на національному рівні.

2. Свої позиції щодо поставлених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Міністерство праці та соціальної політики України, Національна служба посередництва і примирення, комітети Верховної Ради України з питань правової політики і з питань соціальної політики та праці, Всеукраїнська асоціація роботодавців, Спілка підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України, Федерація професійних спілок України, учені Академії адвокатури України, Академії праці та соціальних відносин Федерації професійних спілок України, Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Згідно з Конституцією України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується; держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб (частини перша, друга статті 43).

В Основному Законі України закріплені права кожного на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, на відпочинок, право громадян на соціальний захист (частина четверта статті 43, частина перша статті 45, частина перша статті 46).

З метою захисту трудових і соціально-економічних прав та інтересів громадяни мають право на участь у професійних спілках, на страйк, а також на інші не заборонені законом засоби захисту своїх прав і свобод від порушень і протиправних посягань (частина третя статті 36, частина перша статті 44, частина п'ята статті 55 Конституції України).

3.2. Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади повноважний вживати заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, проведення політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, розробляти і здійснювати загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України, здійснювати управління об'єктами державної власності відповідно до закону, розробляти проект закону про Державний бюджет України і забезпечувати виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України (частина перша статті 113, пункти 2, 3, 4, 5, 6 статті 116 Конституції України).

3.3. У процесі реалізації права на працю, безпечні й здорові її умови, на заробітну плату та соціальний захист можуть виникати розбіжності (колективний трудовий спір (конфлікт) між сторонами соціально-трудоких відносин щодо встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту, укладення чи зміни колективного договору, угоди, виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень, невиконання вимог законодавства про працю (стаття 2 Закону).

Згідно з абзацом четвертим частини першої статті 3 Закону сторонами колективного трудового спору (конфлікту) на національному рівні є наймані працівники однієї або декількох галузей (професій) чи профспілки або їх об'єднання, чи інші уповноважені найманими працівниками органи та власники, об'єднання власників або уповноважені ними органи (представники) на території більшості адміністративно-територіальних одиниць України, передбачених частиною другою статті 133 Конституції України.

Вимоги найманих працівників до власників підприємств, установ, організацій на національному рівні формуються і затверджуються: у випадках, коли інтереси найманих працівників представляє профспілка, об'єднання профспілок — рішенням виборного органу відповідної профспілки, об'єднання профспілок; у випадках, коли інтереси найманих працівників представляють інші уповноважені ними організації (органи) — конференцією представників підприємств, установ, організацій, обраних зборами (конференцією) працівників підприємств, установ, організацій, які перебувають у стані трудового спору (конфлікту) (частина друга статті 4 Закону).

Колективний трудовий спір (конфлікт) виникає з моменту, коли уповноважений представницький орган найманих працівників, категорії найманих працівників, колективу працівників або профспілки одержав від власника чи уповноваженого ним органу повідомлення про повну або часткову відмову у задоволенні колективних вимог і прийняв рішення про незгоду з рішенням власника чи уповноваженого ним органу (представника) або коли строки розгляду вимог, передбачені Законом, закінчилися, а відповіді від власника не надійшло (частина перша статті 6 Закону).

3.4. Аналіз названих положень Конституції України, Закону, законів України «Про Кабінет Міністрів України», «Про управління об'єктами державної власності» дає підстави вважати, що Уряд України як орган державної влади, який реалізує соціально-економічну політику держави та здійснює управління об'єктами державної власності, наділений повноваженнями, які дають йому можливість бути стороною колективних трудових спорів (конфліктів) на національному рівні і брати участь у вирішенні на цьому рівні питань, визначених законом.

4. Суб'єкт права на конституційне подання просить дати офіційне тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону стосовно понять «сторони соціально-трудова відносин», «сторони колективного трудового спору (конфлікту) на національному рівні». Однак у конституційному поданні не наведено правового обґрунтування тверджень щодо практичної необхідності в офіційному тлумаченні вказаних понять, що відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України є підставою для припинення конституційного провадження в цій частині.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 45, 51, 62, 65, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

1. В аспекті порушених у конституційному поданні питань положення абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року № 137/98–ВР необхідно розуміти так, що Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади і як суб'єкт управління об'єктами державної власності у межах повноважень, визначених Конституцією та законами України, може бути стороною колективного трудового спору (конфлікту) на національному рівні з питань, передбачених у статті 2 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)».

2. Припинити конституційне провадження у справі щодо офіційного тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3

Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року № 137/98–ВР стосовно понять «сторони соціально-трудова відносин», «сторони колективного трудового спору (конфлікту) на національному рівні» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений статьи 2,  
абзаца четвертого части первой статьи 3 Закона Украины  
«О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)»  
по конституционному представлению Кабинета Министров Украины**

г. К и е в

Дело № 1-38/2009

24 декабря 2009 года

№ 35-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуна** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича — докладчика, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений статьи 2, абзаца четвертого части первой статьи 3 Закона Украины «О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)» от 3 марта 1998 года № 137/98–ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1998 г., № 34, ст. 227) в системной связи с положениями статьи 1 данного Закона, абзаца третьего пункта 2 части первой статьи 20 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины», статей 1, 5, 16, 20, абзаца шестого статьи 23 Закона Украины «Об организациях работодателей», части третьей статьи 2, абзаца третьего части второй статьи 3 Закона Украины «О коллективных договорах и соглашениях» по конституционному представлению Кабинета Министров Украины.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Кабинета Министров Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в разъяснении положений статьи 2, абзаца четвертого части первой статьи 3 Закона Украины «О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)».

Заслушав судью-докладчика Колоса М. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л:**

1. Субъект права на конституционное представление — Кабинет Министров Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений статьи 2, абзаца четвертого части первой статьи 3 Закона Украины «О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)» от 3 марта 1998 года № 137/98—ВР (далее — Закон) в системной связи с положениями статьи 1 Закона, абзаца третьего пункта 2 части первой статьи 20 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины», статей 1, 5, 16, 20, абзаца шестого статьи 23 Закона Украины «Об организациях работодателей», части третьей статьи 2, абзаца третьего части второй статьи 3 Закона Украины «О коллективных договорах и соглашениях» касательно понятий «стороны социально-трудовых отношений» и «стороны коллективного трудового спора (конфликта) на национальном уровне», а также полномочности Кабинета Министров Украины выступать стороной в:

- социально-трудовых отношениях;
- коллективном трудовом споре (конфликте) на национальном уровне, в том числе единолично;
- коллективном трудовом споре (конфликте) на национальном уровне по вопросам, не охваченным содержанием статьи 2 Закона.

Необходимость в официальном толковании указанных положений Закона Правительство Украины обосновало отсутствием их однозначного понимания сторонами во время решения коллективных трудовых споров (конфликтов) на национальном уровне.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Президент Украины, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, Министерство труда и социальной политики Украины, Национальная служба посредничества и примирения, комитеты Верховной Рады Украины по вопросам правовой политики и по вопросам социальной политики и труда, Всеукраинская ассоциация работодателей, Союз предпринимателей малых, средних и приватизированных предприятий Украины, Федерация профессиональных союзов Украины, ученые Академии адвокатуры Украины, Академии труда и социальных отношений Федерации профессиональных союзов Украины, Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Согласно Конституции Украины каждый имеет право на труд, что включает возможность зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно избирает или на который свободно соглашается; государство создает условия для полного осуществления гражданами права на труд, гарантирует равные возможности в выборе профессии и рода трудовой

деятельности, реализует программы профессионально-технического обучения, подготовки и переподготовки кадров в соответствии с общественными потребностями (часть первая, вторая статьи 43).

В Основном Законе Украины закреплены права каждого на надлежащие, безопасные и здоровые условия труда, на заработную плату не ниже той, которая определена законом, на отдых, право граждан на социальную защиту (часть четвертая статьи 43, часть первая статьи 45, часть первая статьи 46).

С целью защиты трудовых и социально-экономических прав и интересов граждане имеют право на участие в профессиональных союзах, на забастовку, а также на другие не запрещенные законом средства защиты своих прав и свобод от нарушений и противоправных посягательств (часть третья статьи 36, часть первая статьи 44, часть пятая статьи 55 Конституции Украины).

3.2. Кабинет Министров Украины как высший орган в системе органов исполнительной власти полномочен принимать меры по обеспечению прав и свобод человека и гражданина, проведению политики в сферах труда и занятости населения, социальной защиты, разрабатывать и осуществлять общегосударственные программы экономического, научно-технического, социального и культурного развития Украины, осуществлять управление объектами государственной собственности в соответствии с законом, разрабатывать проект закона о Государственном бюджете Украины и обеспечивать исполнение утвержденного Верховной Радой Украины Государственного бюджета Украины (часть первая статьи 113, пункты 2, 3, 4, 5, 6 статьи 116 Конституции Украины).

3.3. В процессе реализации права на труд, безопасные и здоровые его условия, на заработную плату и социальную защиту могут возникать разногласия (коллективный трудовой спор (конфликт) между сторонами социально-трудовых отношений по установлению новых или изменению существующих социально-экономических условий труда и производственного быта, заключению или изменению коллективного договора, соглашения, выполнению коллективного договора, соглашения или отдельных их положений, невыполнению требований законодательства о труде (статья 2 Закона).

Согласно абзацу четвертому части первой статьи 3 Закона сторонами коллективного трудового спора (конфликта) на национальном уровне являются наемные работники одной или нескольких отраслей (профессий) или профсоюзы либо их объединения, или другие уполномоченные наемными работниками органы и собственники, объединения собственников или уполномоченные ими органы (представители) на территории большинства административно-территориальных единиц Украины, предусмотренных частью второй статьи 133 Конституции Украины.

Требования наемных работников к собственникам предприятий, учреждений, организаций на национальном уровне формируются и утверждаются: в случаях, если интересы наемных работников представляет профсоюз, объединения профсоюзов — решением выборного органа

соответствующего профсоюза, объединения профсоюзов; в случаях, если интересы наемных работников представляют другие уполномоченные ими организации (органы) — конференцией представителей предприятий, учреждений, организаций, избранных собранием (конференцией) работников предприятий, учреждений, организаций, находящихся в состоянии трудового спора (конфликта) (часть вторая статьи 4 Закона).

Коллективный трудовой спор (конфликт) возникает с момента, когда уполномоченный представительский орган наемных работников, категории наемных работников, коллектива работников или профсоюза получил от собственника или уполномоченного им органа уведомление о полном или частичном отказе в удовлетворении коллективных требований и принял решение о несогласии с решением собственника или уполномоченного им органа (представителя) или когда сроки рассмотрения требований, предусмотренные Законом, истекли, а ответ от собственника не поступил (часть первая статьи 6 Закона).

3.4. Анализ названных положений Конституции Украины, Закона, законов Украины «О Кабинете Министров Украины», «Об управлении объектами государственной собственности» дает основания считать, что Правительство Украины как орган государственной власти, который реализует социально-экономическую политику государства и осуществляет управление объектами государственной собственности, наделен полномочиями, дающими ему возможность быть стороной коллективных трудовых споров (конфликтов) на национальном уровне и принимать участие в решении на этом уровне вопросов, определенных законом.

4. Субъект права на конституционное представление просит дать официальное толкование положений статьи 2, абзаца четвертого части первой статьи 3 Закона касательно понятий «стороны социально-трудовых отношений», «стороны коллективного трудового спора (конфликта) на национальном уровне». Однако в конституционном представлении не приведено правовое обоснование утверждений о практической необходимости в официальном толковании указанных понятий, что в соответствии с пунктом 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины является основанием для прекращения конституционного производства в данной части.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 62, 65, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

1. В аспекте поднятых в конституционном представлении вопросов положение абзаца четвертого части первой статьи 3 Закона Украины «О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)» от 3 марта 1998 года № 137/98—ВР следует понимать как то, что Кабинет

Министров Украины как высший орган в системе органов исполнительной власти и как субъект управления объектами государственной собственности в пределах полномочий, определенных Конституцией и законами Украины, может быть стороной коллективного трудового спора (конфликта) на национальном уровне по вопросам, предусмотренным в статье 2 Закона Украины «О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)».

2. Прекратить конституционное производство по делу об официальном толковании положений статьи 2, абзаца четвертого части первой статьи 3 Закона Украины «О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)» от 3 марта 1998 года № 137/98–ВР касательно понятий «стороны социально-трудовых отношений», «стороны коллективного трудового спора (конфликта) на национальном уровне» на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

## КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 35-рп/2009 dated December 24, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Cabinet of Ministers of Ukraine concerning the official interpretation of the provisions of Article 2 and 3.1.4 of the Law of Ukraine «On the Procedure for the Resolution of Collective Labour Disputes (Conflicts)»*

Subject of the right to constitutional petition — the Cabinet of Ministers of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition for the official interpretation of the provisions of Article 2 and 3.1.4 of the Law «On the Procedure for the Resolution of Collective Labour Disputes (Conflicts)» № 137/98-VR dated March 3, 1998 (hereinafter referred to as «the Law») in a system conjunction with the provisions of Article 1 of the Law, Article 20.1.2. of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine», Articles 1, 5, 16, 20 and 23.6 of the Law «On the Associations of Employers» and Articles 2.3 and 3.2.3 of the Law «On Collective Contracts and Agreements» concerning notions «parties of

socio-labour relations» and «parties to collective labour dispute (conflict) at the national level».

According to the Constitution, everyone has the right to labour which includes the possibility to earn one's living by labour that he or she freely chooses or to which he or she freely agrees; the State creates conditions for citizens to fully realise their right to labour, guarantees equal opportunities in the choice of profession and of types of labour activity, implements programmes of vocational education, training and retraining of personnel according to the needs of society (Articles 43.1 and 43.2).

The rights of everyone to proper, safe and healthy labour conditions, remuneration no less than established by law, rest and social protection are also entrenched in the Fundamental Law (Articles 43.4, 45.1, 46.1).

In order to protect labour and socio-economic rights and interests, citizens have the right to be members of trade unions, to participate in strikes and to use other remedies of protection of their rights and freedoms from violations and unlawful encroachments not prohibited by law (Articles 36.3, 44.1, 55.5 of the Constitution).

The Cabinet of Ministers of Ukraine, as the highest body in the system of bodies of executive power, is conferred with the authorities to take measures to ensure human and citizens' rights and freedoms, to ensure the policy in the spheres of labour and employment of the population as well as social security, to elaborate and implement national programmes of economic, scientific and technical, and socio-cultural development of Ukraine, to manage the objects of state property in accordance with law, to elaborate the draft law on the State Budget of Ukraine and to ensure its implementation (Article 113.1, 116.2, 116.3, 116.4, 116.5, 116.6 of the Constitution).

In the process of realisation of the right to labour, safe and healthy labour conditions, remuneration and social protection, the divergences, i.e. collective labour dispute (conflict) may arise between the parties to socio-labour relations concerning the establishment of new or the amendment of the existing socio-economic labour conditions, the conclusion or the amendment of collective contract or agreement, the execution of collective contract or agreement, or their separate provisions, or the failure to execute labour legislation (Article 2 of the Law).

Pursuant to Article 3.1.4 of the Law, the parties to collective labour dispute (conflict) at the national level are employees of one or several industries (professions), trade unions (joint trade unions) or other bodies authorised by employees and owners, associations of owners, or bodies (representatives) authorised by owners on the territory which covers the majority of administrative-territorial units of Ukraine enlisted in Article 133.2 of the Constitution.

Demands of employees to the owners of enterprises, institutions and organisations at the national level are formulated and approved either by a decision of the elected body of a respective trade union (joint trade union) in cases when the interests of employees are represented by a trade union (joint trade union) or by the conference of the representatives of enterprises, institutions and organisations elected by an assembly (conference) of the employees of enterprises, institutions, organisations involved in dispute (conflict) in cases when the interests of

the employees are represented by other organisations (bodies) authorised by employees (Article 4.2 of the Law).

Collective labour dispute (conflict) arises at the moment when the authorised representative body of employees, category of employees or a trade union received a notice on refusal to satisfy collective demands in full or in part and adopted a decision on the disagreement with the decision of owner or body (representative) authorised by him/her or when the deadline for the consideration of demands prescribed by the Law expired and a reply from owner is not received (Article 6.1 of the Law).

The analysis of the mentioned articles of the Constitution, the Law, the Laws «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» and «On the Management of Objects of State Property» gives grounds to conclude that the Government of Ukraine, as a body of state power which ensures the implementation of socio-economic policy of the State and administers the objects of the state property, is conferred with the authorities which enable it to be a party to a collective labour disputes (conflicts) at the national level and to participate at this level in resolving the issues defined by law.

Thus the Constitutional Court of Ukraine held:

1. In the aspect of the issues raised in the constitutional petition the provisions of Article 3.1.4 of the Law «On the Procedure for the Resolution of Collective Labour Disputes (Conflicts)» № 137/98-VR dated March 3, 1998 shall be understood in such a way as meaning that the Cabinet of Ministers, as the highest body in the system of bodies of executive power and the subject of the management of the objects of the state property within the limits of the authorities envisaged by the Constitution and laws of Ukraine, may be a party to a collective labour dispute (conflict) at the national level regarding the issues provided by Article 2 of the Law «On the Procedure for the Resolution of Collective Labour Disputes (Conflicts)».

2. To terminate the constitutional proceedings in the case concerning the official interpretation of the provisions of Article 2 and 3.1.4 of the Law «On the Procedure for the Resolution of Collective Labour Disputes (Conflicts)» № 137/98-VR dated March 3, 1998 in the part of construing the notions «parties of socio-labour relations» and «parties to collective labour dispute (conflict) at the national level» on the basis of Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» and §51 of the Rules of Procedure of the Constitutional Court of Ukraine — the failure of the constitutional petition to meet the requirements envisaged by the Constitution and the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України  
щодо відповідності Конституції України (конституційності)  
абзацу другого пункту 12 Положення про Міністерство оборони  
України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України  
від 3 серпня 2006 року № 1080 в редакції Постанови Кабінету Міністрів  
України від 1 липня 2009 року № 664  
(справа про погодження структури центрального апарату  
Міністерства оборони України)**

м. К и ї в

24 грудня 2009 року

№ 36-рп/2009

Справа № 1-48/2009

*Конституційний Суд України у складі суддів:*

**Стрижак** Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича — доповідача, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу другого пункту 12 Положення про Міністерство оборони України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2006 року № 1080 в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року № 664 (Офіційний вісник України, 2006 р., № 31, ст. 2237; 2009 р., № 50, ст. 1691).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність абзацу другого пункту 12 Положення про Міністерство оборони України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2006 року № 1080, пункту 6 Змін, що вносяться до Положення про Міністерство оборони України, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року № 664.

Заслухавши суддю-доповідача Нікітіна Ю. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

**У С Т А Н О В И В:**

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), абзац другий пункту 12 Положення про Міністерство оборони України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2006 року № 1080 (далі — Положення), та пункт 6 Змін, що вносяться до Положення, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року № 664 (далі — Зміни).

Глава держави вважає, що пункт 6 Змін, яким абзац другий пункту 12 Положення викладено в новій редакції, за якою Перший віце-прем'єр-міністр України наділений повноваженням погоджувати структуру центрального апарату Міністерства оборони України, не відповідає частині другій статті 6, частині другій статті 19, статті 75, пункту 3 частини першої статті 85, пункту 12 частини першої статті 92, частині третій статті 113, пункту 10 статті 116, частині першій статті 117, частині другій статті 120 Конституції України.

Суб'єкт права на конституційне подання вказує, що повноваження Першого віце-прем'єр-міністра України визначаються законами України, зокрема статтею 45 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (далі — Закон), і не можуть встановлюватися іншими правовими актами. На думку автора клопотання, змінивши редакцію абзацу другого пункту 12 Положення, Кабінет Міністрів України вийшов за межі своєї компетенції і перебрав на себе повноваження Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Україна є правовою державою; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 1, частина друга статті 6, частина друга статті 8, частина друга статті 19 Конституції України).

Згідно зі статтями 113, 116, 117 Основного Закону України Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами

України, указами Президента України, постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, забезпечує виконання Конституції і законів України, видає постанови і розпорядження в межах своєї компетенції.

Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України; Президент України є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; Кабінет Міністрів України, як вищий орган у системі органів виконавчої влади, забезпечує державний суверенітет України, здійснює заходи щодо забезпечення її обороноздатності, спрямовуючи і координуючи роботу міністерств та інших органів виконавчої влади (частина друга статті 17, пункт 17 частини першої статті 106, частина перша статті 113, пункти 1, 7, 9 статті 116 Конституції України).

3.2. Організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України визначаються Конституцією і законами України. У Законі закріплено повноваження Першого віце-прем'єр-міністра України забезпечувати взаємодію Кабінету Міністрів України з Президентом України з питань діяльності Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади та встановлено, що міністр України є членом Кабінету Міністрів України і здійснює керівництво міністерством (пункт 4 частини першої статті 45, пункт 2 частини першої статті 46). Порядок реалізації цих повноважень може визначатись у підзаконних актах, які відповідно до статті 117 Конституції України в межах своєї компетенції видає Кабінет Міністрів України. Таким актом є Положення, у якому передбачено, що структуру центрального апарату Міністерства оборони України затверджує міністр за погодженням з Першим віце-прем'єр-міністром України (абзац другий пункту 12).

Конституційний Суд України виходить з того, що погодження з Першим віце-прем'єр-міністром України структури центрального апарату Міністерства оборони України відповідно до абзацу другого пункту 12 Положення відбувається до її затвердження Міністром оборони України. Це погодження не підміняє рішення Міністра оборони України про затвердження структури центрального апарату міністерства і не може розглядатися як його обов'язкова складова, а отже, не порушує закріпленого в пункті 2 частини першої статті 46 Закону права міністра здійснювати керівництво міністерством. Аналогічну позицію Конституційний Суд України виклав у Рішенні від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009 (абзац другий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини). Попереднє погодження слід розглядати як один із засобів реалізації повноважень відповідним органом державної влади (посадовою особою), що узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в абзаці третьому підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 15 січня 2009 року № 2-рп/2009.

Таким чином, встановлений у Положенні порядок погодження Міністром оборони України з Першим віце-прем'єр-міністром України структури центрального апарату Міністерства оборони України обумов-

лений повноваженнями Кабінету Міністрів України у його взаємовідносинах з центральними органами виконавчої влади.

Наведене дає підстави для висновку про конституційність абзацу другого пункту 12 Положення в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року № 664 (пункт 6 Змін).

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73, 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

**в и р і ш и в:**

**1.** Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), абзац другий пункту 12 Положення про Міністерство оборони України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2006 року № 1080 в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року № 664 (пункт 6 Змін, що вносяться до Положення про Міністерство оборони України), в частині вимоги погоджувати з Першим віце-прем'єр-міністром України структуру центрального апарату Міністерства оборони України.

**2.** Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ**

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ  
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)  
абзаца второго пункта 12 Положения о Министерстве обороны  
Украины, утвержденного Постановлением Кабинета  
Министров Украины от 3 августа 2006 года № 1080 в редакции  
Постановления Кабинета Министров Украины  
от 1 июля 2009 года № 664 по конституционному представлению  
Президента Украины  
(дело о согласовании структуры центрального аппарата  
Министерства обороны Украины)**

г. Киев

Дело № 1-48/2009

24 декабря 2009 года

№ 36-рп/2009

**Конституционный Суд Украины в составе судей:**

**Стрижака** Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича — докладчика, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) абзаца второго пункта 12 Положения о Министерстве обороны Украины, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 3 августа 2006 года № 1080 в редакции Постановления Кабинета Министров Украины от 1 июля 2009 года № 664 (Официальный вестник Украины, 2006 г., № 31, ст. 2237; 2009 г., № 50, ст. 1691) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела согласно статьям 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности абзаца второго пункта 12 Положения о Министерстве обороны Украины, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 3 августа 2006 года № 1080, пункта 6 Изменений, которые вносятся в Положе-

ние о Министерстве обороны Украины, утвержденных Постановлением Кабинета Министров Украины от 1 июля 2009 года № 664.

Заслушав судью-докладчика Никитина Ю. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

**У С Т А Н О В И Л:**

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) абзац второй пункта 12 Положения о Министерстве обороны Украины, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 3 августа 2006 года № 1080 (далее — Положение), и пункт 6 Изменений, которые вносятся в Положение, утвержденные Постановлением Кабинета Министров Украины от 1 июля 2009 года № 664 (далее — Изменения).

Глава государства считает, что пункт 6 Изменений, которым абзац второй пункта 12 Положения изложен в новой редакции, согласно которой Первый вице-премьер-министр Украины наделяется полномочием согласовывать структуру центрального аппарата Министерства обороны Украины, не соответствует части второй статьи 6, части второй статьи 19, статье 75, пункту 3 части первой статьи 85, пункту 12 части первой статьи 92, части третьей статьи 113, пункту 10 статьи 116, части первой статьи 117, части второй статьи 120 Конституции Украины.

Субъект права на конституционное представление указывает, что полномочия Первого вице-премьер-министра Украины определяются законами Украины, в частности статьей 45 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» (далее — Закон), и не могут устанавливаться иными правовыми актами. По мнению автора ходатайства, изменив редакцию абзаца второго пункта 12 Положения, Кабинет Министров Украины вышел за пределы своей компетенции и возложил на себя полномочия Верховной Рады Украины как единственного органа законодательной власти.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Решая поднятый в конституционном представлении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Украина является правовым государством; органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины; законы и иные нормативно-правовые акты принима-

ются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей; органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 1, часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 8, часть вторая статьи 19 Конституции Украины).

Согласно статьям 113, 116, 117 Основного Закона Украины Кабинет Министров Украины в своей деятельности руководствуется Конституцией и законами Украины, указами Президента Украины, постановлениями Верховной Рады Украины, принятыми в соответствии с Конституцией и законами Украины, обеспечивает исполнение Конституции и законов Украины, издает постановления и распоряжения в пределах своей компетенции.

Оборона Украины, защита ее суверенитета, территориальной целостности и неприкосновенности возлагаются на Вооруженные Силы Украины; Президент Украины является Верховным Главнокомандующим Вооруженных Сил Украины, осуществляет руководство в сферах национальной безопасности и обороны государства; Кабинет Министров Украины, как высший орган в системе органов исполнительной власти, обеспечивает государственный суверенитет Украины, осуществляет меры по обеспечению ее обороноспособности, направляя и координируя работу министерств и других органов исполнительной власти (часть вторая статьи 17, пункт 17 части первой статьи 106, часть первая статьи 113, пункты 1, 7, 9 статьи 116 Конституции Украины).

3.2. Организация, полномочия и порядок деятельности Кабинета Министров Украины определяются Конституцией и законами Украины. В Законе закреплено полномочие Первого вице-премьер-министра Украины обеспечивать взаимодействие Кабинета Министров Украины с Президентом Украины по вопросам деятельности Кабинета Министров Украины, других органов исполнительной власти и установлено, что министр Украины является членом Кабинета Министров Украины и осуществляет руководство министерством (пункт 4 части первой статьи 45, пункт 2 части первой статьи 46). Порядок реализации этих полномочий может определяться в подзаконных актах, которые в соответствии со статьей 117 Конституции Украины в пределах своей компетенции издает Кабинет Министров Украины. Таким актом является Положение, в котором предусмотрено, что структуру центрального аппарата Министерства обороны Украины утверждает министр по согласованию с Первым вице-премьер-министром Украины (абзац второй пункта 12).

Конституционный Суд Украины исходит из того, что согласование с Первым вице-премьер-министром Украины структуры центрального аппарата Министерства обороны Украины в соответствии с абзацем вторым пункта 12 Положения происходит до ее утверждения Министром обороны Украины. Это согласование не подменяет решение Министра обороны Украины об утверждении структуры центрального аппарата министерства и не может рассматриваться как его обязательная составляющая, а следовательно, не нарушает закрепленное в пункте 2 части первой статьи 46 Закона право министра осуществлять руководство министерством.

Аналогичную позицию Конституционный Суд Украины изложил в Решении от 25 февраля 2009 года № 5-рп/2009 (абзац второй подпункта 2.2 пункта 2 мотивировочной части). Предыдущее согласование следует рассматривать как одно из средств реализации полномочий соответствующим органом государственной власти (должностным лицом), что согласовывается с правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в абзаце третьем подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения от 15 января 2009 года № 2-рп/2009.

Таким образом, установленный в Положении порядок согласования Министром обороны Украины с Первым вице-премьер-министром Украины структуры центрального аппарата Министерства обороны Украины обусловлен полномочиями Кабинета Министров Украины в его взаимоотношениях с центральными органами исполнительной власти.

Указанное дает основания для вывода о конституционности абзаца второго пункта 12 Положения в редакции Постановления Кабинета Министров Украины от 1 июля 2009 года № 664 (пункт 6 Изменений).

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73, 77 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

**р е ш и л:**

**1.** Признать соответствующим Конституции Украины (конституционным) абзац второй пункта 12 Положения о Министерстве обороны Украины, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 3 августа 2006 года № 1080 в редакции Постановления Кабинета Министров Украины от 1 июля 2009 года № 664 (пункт 6 Изменений, которые вносятся в Положение о Министерстве обороны Украины), в части требования согласовывать с Первым вице-премьер-министром Украины структуру центрального аппарата Министерства обороны Украины.

**2.** Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

**КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ**

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 36-рп/2009 dated December 24, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph 2, item 12 of the Regulation On the Ministry of Defence of Ukraine approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1080 dated August 3, 2006 as amended by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 664 dated July 1, 2009 (case on the consent concerning the structure of the central body of the Ministry of Defence of Ukraine)*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to recognise as unconstitutional paragraph 2, item 12 of the Regulation On the Ministry of Defence of Ukraine approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1080 dated August 3, 2006 (hereinafter referred as «the Regulation») and item 6 of the Amendments introduced to the Regulation approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 664 dated July 1, 2009 (hereinafter referred as «the Amendments»).

Ukraine is a law-based state; bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authorities within the limits established by the Constitution, and in accordance with laws; laws and other normative-legal acts are adopted on the basis of the Constitution and shall be conformant thereto; bodies of state power are obliged to act only on the basis, within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine (Articles 1, 6.2, 8.2 and 19.2 of the Constitution).

Pursuant to Articles 113, 116 and 117 of the Fundamental Law, the Cabinet of Ministers in its activities shall be guided by the Constitution and laws, decrees of the President of Ukraine, resolutions of the Verkhovna Rada enacted in accordance with the Constitution and laws; it ensures the execution of the Constitution and laws, issues resolutions and directives within the limits of its competence.

The defence of Ukraine, protection of its sovereignty and territorial indivisibility are entrusted to the Armed Forces of Ukraine; the President of Ukraine is the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, and administers in the spheres of national security and defence of the State; the Cabinet of Ministers of Ukraine, as the highest body in the system of bodies of executive power, ensures the state sovereignty of Ukraine, takes measures to ensure the defence capability by directing and coordinating the operation of ministries and other bodies of executive power (Articles 17.2, 106.1.17, 113.1, 116.1, 116.7 and 116.9 of the Constitution).

Organisation, authorities and the procedure for the activities of the Cabinet of Ministers are determined by the Constitution and laws. The Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» (hereinafter referred to as «the Law») provides for the authority of the First Vice Prime Minister to ensure the interaction of the Cabinet of Ministers with the President of Ukraine on the issues of the activities of the Cabinet of Ministers and other bodies of executive power (Article 45.1.4). It is also prescribed by the Law that a minister is a member of the Cabinet of Ministers who manages a ministry (Article 46.1.2.). The procedure for the realisation of these authorities may be laid down in subordinate legislative acts

which, under Article 117 of the Constitution, are enacted by the Cabinet of Ministers within the limits of its authorities. The Regulation is one of such acts which stipulates that the structure of the central body of the Ministry of Defence of Ukraine is approved by the minister upon the consent of the First Vice Prime Minister (paragraph 2, item 12).

The Constitutional Court proceeds from the fact that the consent of the First Vice Prime Minister concerning the structure of the central body of the Ministry of Defence, according to paragraph 2, item 12 of the Regulation, is given before its approval by the Minister of Defence. Such consent does not replace the decision of the Minister of Defence on the approval of the structure of the central body of the Ministry neither shall it be considered as its part. Therefore it does not infringe the right of the minister under Article 46.1.2 of the Law to manage the ministry. Obtaining the preliminary consent shall be understood as one of the means of realising the authorities by the respective body of state power (official).

Hence, the established by the Regulation procedure of obtaining the consent of the First Vice Prime Minister concerning the structure of the central body of the Ministry of Defence by the Minister of Defence stems from the authorities of the Cabinet of Ministers of Ukraine in its relations with the central bodies of executive power.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) paragraph 2, item 12 of the Regulation On the Ministry of Defence of Ukraine approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1080 dated August 3, 2006 as amended by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 664 dated July 1, 2009 (item 6 concerning the amendments introduced to the Regulation On the Ministry of Defence of Ukraine) regarding the requirement to obtain the consent of the First Vice Prime Minister of Ukraine concerning the structure of the central body of the Ministry of Defence of Ukraine.

## ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА .....	3
ПРЕДИСЛОВИЕ .....	9
PREFACE .....	15

### ***РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ***

1) у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень абзацу тринадцятого пункту 1 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», частини другої статті 52, частини третьої статті 53, частини другої статті 54 Бюджетного кодексу України в аспекті положень частини першої статті 93, частини другої статті 96, пункту 6 статті 116 Конституції України (справа про право законодавчої ініціативи щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України) .....	21
---	----

по делу об официальном толковании положений абзаца тринадцатого пункта 1 части первой статьи 20 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины», части второй статьи 52, части третьей статьи 53, части второй статьи 54 Бюджетного кодекса Украины в аспекте положений части первой статьи 93, части второй статьи 96, пункта 6 статьи 116 Конституции Украины по конституционному представлению 54 народных депутатов Украины (дело о праве законодательной инициативы о внесении изменений в закон о Государственном бюджете Украины) .....	26
--	----

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 1-гп/2009 dated January 13, 2009 in the case upon the constitutional petition of 54 People's Deputies of Ukraine concerning official interpretation of paragraph 13 Article 20.1.1 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine», Articles 52.2, 53.3 and 54.2 of the Budget Code in terms of provisions of Articles 93.1, 96.2 and 116.6 of the Constitution of Ukraine (case on the right of legislative initiative concerning introducing amendments to the law on the State Budget of Ukraine) .....	31
---	----

2) у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» .....	34
--	----

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Указа Президента Украины «О некоторых вопросах руководства внешнеполитической деятельностью государства» по конституционному представлению 53 народных депутатов Украины .....	40
---	----

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 2-гп/2009 dated January 15, 2009 in the case upon	
--	--

the constitutional petition of 53 People’s Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decree of the President of Ukraine «On Some Issues Related to Administration of Foreign Political Activities of the State» .....	45
3) у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною) .....	49
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельного положения части второй статьи 211 Семейного кодекса Украины по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека (дело о разнице в возрасте между усыновителем и ребенком) .....	53
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 3-рп/2009 dated February 3, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the specific provision of Article 211.2 of the Family Code (case on age difference between an adoptive parent and a child) .....	56
4) у справі за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 1, 4, 8, 10, підпункту «б» підпункту 2 пункту 13, пунктів 14, 17 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю та сприяння інвестиційній діяльності у будівництві» .....	59
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) пунктов 1, 4, 8, 10, подпункта «б» подпункта 2 пункта 13, пунктов 14, 17 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по осуществлению государственного архитектурно-строительного контроля и содействию инвестиционной деятельности в строительстве» по конституционному представлению Верховной Рады Автономной Республики Крым .....	67
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 4-рп/2009 dated February 3, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of sub-item «b» of item 13.2, items 1, 4, 8, 10, 14 and 17 of Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to Legislative Acts of Ukraine concerning Exercise of State Architectural and Construction Control and Facilitation of Investment Activities in Construction» .....	75
5) у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України	

(конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» .....	79
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Указа Президента Украины «О некоторых вопросах осуществления руководства в сферах национальной безопасности и обороны» по конституционному представлению 49 народных депутатов Украины .....	84
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 5-рп/2009 dated February 25, 2009 in the case upon the constitutional petition of 49 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decree of the President of Ukraine «On Some Issues Related to Administration in the Spheres of National Security and Defence» .....	89
<b>6)</b> у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 85 Конституції України .....	93
по делу об официальном толковании положения пункта 18 части первой статьи 85 Конституции Украины по конституционному представлению Президента Украины .....	97
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 6-рп/2009 dated February 26, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning official interpretation of Article 85.1.18 of the Constitution of Ukraine .....	101
<b>7)</b> у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) .....	103
по делу об официальном толковании положений части второй статьи 19, статьи 144 Конституции Украины, статьи 25, части четырнадцатой статьи 46, частей первой, десятой статьи 59 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» по конституционному представлению Харьковского городского совета (дело об отмене актов органов местного самоуправления) .....	111
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 7-рп/2009 dated April 16, 2009 in the case upon the constitutional petition of Kharkiv City Council concerning official interpretation of provisions of Articles 19.2, 144 of the Constitution of Ukraine, Articles 25, 46.14, 59.1, 59.10 of the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» (case on repeal of acts of bodies of local self-government) .....	119
<b>8)</b> у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення частини восьмої статті 83 Конституції України у системному зв’язку	

з положеннями частин шостої, сьомої статті 83, пункту 9 частини першої статті 106, частин третьої, четвертої статті 114 Конституції України ..... 121

по делу об официальном толковании положения части восьмой статьи 83 Конституции Украины в системной связи с положениями частей шестой, седьмой статьи 83, пункта 9 части первой статьи 106, частей третьей, четвертой статьи 114 Конституции Украины по конституционному представлению Президента Украины ..... 125

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 8-рп/2009 dated April 28, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning official interpretation of the provision of Article 83.8 of the Constitution of Ukraine in a system link with the provisions of Articles 83.6, 83.7, 106.1.9, 114.3 and 114.4 of the Constitution of Ukraine ..... 129

9) у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» (справа про допомогу по безробіттю звільненим за угодою сторін) ..... 131

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) подпункта 13 пункта 4 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по ослаблению влияния мирового финансового кризиса на сферу занятости населения» по конституционному представлению Президента Украины (дело о помощи по безработице уволенным по соглашению сторон) .... 137

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 9-рп/2009 dated April 28, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 4.13 Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to the Laws of Ukraine concerning Alleviation of Impact of the World Financial Crisis on Employment Sphere» (case on unemployment allowance for employees dismissed by consent of the parties) ..... 143

10) у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 17 Закону України «Про вибори Президента України» та Постанови Верховної Ради України «Про призначення чергових виборів Президента України» ..... 146

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) части первой статьи 17 Закона Украины «О выборах Президента Украины» и Постановления Верховной Рады Украины «О назначении очередных выборов Президента Украины» по конституционному представлению Президента Украины ..... 151

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 10-рп/2009 dated May 12, 2009 in the case upon the

constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 17.1 of the Law «On Elections of the President of Ukraine» and the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Regular Elections of the President of Ukraine» . . . . .	155
<b>11)</b> у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 57 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» . . . . .	158
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 57 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» по конституционному представлению 55 народных депутатов Украины . . . . .	163
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 11-рп/2009 dated May 20, 2009 in the case upon the constitutional petition of 55 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 57 of the Law «On the 2009 State Budget of Ukraine» . . . . .	168
<b>12)</b> у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 статті 9, пунктів 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» . . . . .	171
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пункта 4 статьи 9, пунктов 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» по конституционному представлению Президента Украины . . . . .	176
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 12-рп/2009 dated May 27, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 9.4, 10.4, 10.5, sub-item «d» Article 24.1, and Article 26.3 of the Law «On Organisational and Legal Principles of Fighting Organised Crime» . . . . .	181
<b>13)</b> у справі за конституційним поданням Київської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 141 Конституції України . . . . .	184
по делу об официальном толковании положений частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины по конституционному представлению Киевского городского совета . . . . .	192
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 13-рп/2009 dated June 4, 2009 in the case upon the constitutional petition of Kyiv City Council concerning official interpretation of provision of Articles 141.1 and 141.2 of the Constitution of Ukraine . . . . .	199

- 14)** у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про визнання такою, що втратила чинність, Постанови Верховної Ради України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради» ..... 203
- по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Украины «О признании утратившим силу Постановления Верховной Рады Украины «О назначении внеочередных выборов депутатов Тернопольского областного совета» по конституционному представлению Президента Украины ..... 208
- Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 14-гп/2009 dated June 10, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognising Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Designating Special Elections of Deputies to Ternopil Oblast Council» as invalid» ..... 212
- 15)** у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Митний тариф України», абзацу восьмого частини другої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (справа про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита) ..... 215
- по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) подпунктов 3.5, 3.6 пункта 3 статьи 3 «Заключительные положения» Закона Украины «О Таможенном тарифе Украины», абзаца восьмого части второй статьи 9 Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности» по конституционному представлению Президента Украины (дело о временной надбавке к действующим ставкам ввозной пошлины) ..... 221
- Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 15-гп/2009 dated June 23, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of sub-items 3.5 and 3.6 of Article 3.3 of «Final Provisions» of the Law «On Customs Tariff of Ukraine», and paragraph eight Article 9.2 of the Law «On External Economic Activities» (case on temporary increment to the effective import duty rates) ..... 227
- 16)** у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236<sup>8</sup> Кримінально-процесуального кодексу України ..... 230
- по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей седьмой, девятой, пункта 2

части шестнадцятої статті 236<sup>8</sup> Уголовно-процесуального кодексу України по конституційному представленню Верховного Суду України . . . . . 236

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 16-рп/2009 dated June 30, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 236.7<sup>8</sup>, 236.9<sup>8</sup>, 236.16.2<sup>8</sup> of the Code on Criminal Procedure of Ukraine . . . . . 242

**17)** у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання», частин першої, другої статті 6, частин третьої, четвертої статті 44, пункту 3 частини першої, частин другої статті 45, частини другої статті 71, частини третьої статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», частини шостої статті 52 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (справа про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом) . . . . . 246

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о полномочиях Конституционного Суда Украины, особенностях производства по делам по конституционным обращениям и недопущении злоупотреблений правом на конституционное представление», частей первой, второй статьи 6, частей третьей, четвертой статьи 44, пункта 3 части первой, части второй статьи 45, части второй статьи 71, части третьей статьи 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», части шестой статьи 52 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» по конституционному представлению Президента Украины (дело о конституционно установленной процедуре вступления в силу закона) . . . . . 254

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 17-рп/2009 dated July 7, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning the Authorities of the Constitutional Court of Ukraine, Specific Aspects of Constitutional Proceedings in Cases upon Constitutional Appeals and Prevention of Abuse of the Right to Constitutional Petition», Articles 6.1, 6.2, 44.3, 44.4, 45.1.3, 45.2, 71.2, and 73.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», Article 52.6 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» (case on the constitutionally established procedure of taking effect by a law) . . . . . 262

**18)** у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конс-

титущійності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості» .....	266
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о минимизации влияния финансового кризиса на развитие отечественной промышленности» по конституционному представлению Президента Украины .....	271
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 18-рп/2009 dated July 14, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning Minimisation of Impact of the Financial Crisis on Development of Domestic Industry» .....	275
<b>19)</b> у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 10 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» .....	278
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 10 Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы социальной защиты отдельных категорий граждан» по конституционному представлению 59 народных депутатов Украины .....	282
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 19-рп/2009 dated September 8, 2009 in the case upon the constitutional petition of 59 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 10 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Social Protection of the Individual Categories of Citizens» .....	285
<b>20)</b> у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» .....	288
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О временных следственных комиссиях, специальной временной следственной комиссии и временных специальных комиссиях Верховной Рады Украины» по конституционному представлению Президента Украины .....	292
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 20-рп/2009 dated September 10, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine» .....	296

21) у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»	298
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) части третьей статьи 14 Закона Украины «О телевидении и радиовещании» по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины	303
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 21-рр/2009 dated September 15, 2009 in the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph three Article 14 of the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting»	308
22) у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» (справа про відчуження майна державних вугледобувних підприємств)	311
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «О предотвращении кризисных явлений в угольной промышленности» по конституционному представлению Президента Украины (дело об отчуждении имущества государственных угледобывающих предприятий)	316
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 22-рр/2009 dated September 29, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» (case on alienation of property of state coal mining enterprises)	321
23) у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу)	325
по делу об официалном толковании положений статьи 59 Конституции Украины по конституционному обращению гражданина Голованя Игоря Владимировича (дело о праве на правовую помощь)	331
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 23-рр/2009 dated September 30, 2009 in the case upon the constitutional petition of citizen Holovan' Ihor Volodymyrovych concerning official interpretation of Article 59 of the Constitution of Ukraine (case on the right to legal assistance)	337
24) у справі за конституційним поданням Київської обласної ради щодо офіційного тлумачення положення	

статті 9 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» .....	340
по делу об официальном толковании положения статьи 9 Закона Украины «О правовом режиме территории, подвергшейся радиоактивному загрязнению в результате Чернобыльской катастрофы» по конституционному представлению Киевского областного совета .....	344
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 24-рр/2009 dated October 6, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Kyiv regional council concerning official interpretation of provisions of Article 9 of the Law «On Legal Regime of the Territory which Suffered from Radioactive Contamination as a Consequence of the Chornobyl Catastrophe» ...	348
<b>25)</b> у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» .....	351
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пункта 2 части первой статьи 49, второго предложения статьи 51 Закона Украины «Об общеобязательном государственном пенсионном страховании» по конституционному представлению Верховного Суда Украины .....	356
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 25-рр/2009 dated October 7, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 49.1.2 and the second sentence of Article 51 of the Law «On Mandatory State Pension Insurance» ...	361
<b>26)</b> у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) .....	364
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений законов Украины «О выборах Президента Украины», «О Государственном реестре избирателей», «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины» и Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционному представлением Президента Украины и 48 народных депутатов Украины (дело о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о выборах Президента Украины) .....	389

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 26-рп/2009 dated October 19, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine and 48 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of particular provisions of the Laws «On Elections of the President of Ukraine», «On the State Register of Voters», «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine on Elections of the President of Ukraine» and the Code of Administrative Proceedings of Ukraine (case on introducing amendments to some legislative acts of Ukraine on elections of the President of Ukraine) .....	415
27) у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» .....	419
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Распоряжения Кабинета Министров Украины «Об отмене приказа СБУ» по конституционному представлению Президента Украины .....	425
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 27-рп/2009 dated October 20, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine» .....	430
28) у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222» .....	434
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Украины от 4 августа 2000 г. № 1222» по конституционному представлению Президента Украины .....	440
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 28-рп/2009 dated October 28, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of particular provisions of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Introducing Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000» .....	446
29) у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 11 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» .....	450
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 11 раздела III «Заключительные	

положения» Закона Украины «О первоочередных мерах по предупреждению негативных последствий финансового кризиса и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» по конституционному представлению Президента Украины ..... 453

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 29-рп/2009 dated November 24, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 11 of Chapter III «Final Provisions» of the Law «On Urgent Measures Concerning Prevention of Negative Consequences of the Financial Crisis and Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine» ..... 456

**30)** у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про організацію і порядок діяльності Верховної Ради України» та Регламенту Верховної Ради України ..... 458

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «Об организации и порядке деятельности Верховной Рады Украины» и Регламента Верховной Рады Украины по конституционному представлению Президента Украины ..... 463

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 30-рп/2009 dated November 26, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law «On the Organisation and Operational Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» and the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine ..... 468

**31)** у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «Автосервіс» щодо офіційного тлумачення положень статей 177, 760, частини другої статті 777 Цивільного кодексу України (справа про переважне право наймача на придбання військового майна) ..... 471

по делу об официальном толковании положений статей 177, 760, части второй статьи 777 Гражданского кодекса Украины по конституционному обращению частного предприятия «Автосервис» (дело о преимущественном праве нанимателя на приобретение военного имущества) ..... 477

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 31-рп/2009 dated December 10, 2009 in the case upon the constitutional appeal of private enterprise «Autoservice» concerning official interpretation of the provisions of Articles 177, 760, 777.2 of the Civil Code of Ukraine (case on the preemptive right of a property tenant to buy military property) ..... 483

**32)** у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, шостої статті 127, частини п'ятої статті 128 Закону України «Про судоустрій України», указів Президента України «Про Дер-

жавну судову адміністрацію України», «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» .....	486
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, шестой статьи 127, части пятой статьи 128 Закона Украины «О судебной администрации Украины», указов Президента Украины «О Государственной судебной администрации Украины», «О Положении о Государственной судебной администрации Украины» по конституционному представлению 45 народных депутатов Украины» .....	491
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 32-гп/2009 dated December 17, 2009 in the case upon the constitutional petition of 45 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 127.2, 127.6, 128.5 of the Law «On the Judicial System of Ukraine» and the Decrees of the President of Ukraine «On the State Judicial Administration of Ukraine» and «On the Regulation On the State Judicial Administration of Ukraine» .....	496
<b>33)</b> у справі за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про затвердження зміни до статті 22 Конституції Автономної Республіки Крим щодо строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим» .....	499
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «Об утверждении изменения в статью 22 Конституции Автономной Республики Крым о сроке полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым» по конституционному представлению Верховной Рады Автономной Республики Крым .....	502
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 33-гп/2009 dated December 17, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of item 1 of Chapter II «Final Provisions» of the Law «On Approving the Amendment to Article 22 of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea Regarding the Term of Office of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» .....	505
<b>34)</b> у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень статей 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» (справа про призначення суддів на адміністративні посади) .....	507
по делу об официальном толковании положений статей 102, 103, 116 Закона Украины «О судебной администрации Украины» по конституционному представлению 51 народного депутата Украины (дело о назначении судей на административные должности) .....	512

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 34-рп/2009 dated December 22, 2009 in the case upon the constitutional petition of 51 People’s Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of the provisions of Articles 102, 103 and 116 of the Law «On the Judicial System of Ukraine» (case on the appointment of judges for administrative positions) . . . . . 517

**35)** у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» . . . . . 520

по делу об официальном толковании положений статьи 2, абзаца четвертого части первой статьи 3 Закона Украины «О порядке разрешения коллективных трудовых споров (конфликтов)» по конституционному представлению Кабинета Министров Украины . . . . . 525

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 35-рп/2009 dated December 24, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Cabinet of Ministers of Ukraine concerning the official interpretation of the provisions of Article 2 and 3.1.4 of the Law of Ukraine «On the Procedure for the Resolution of Collective Labour Disputes (Conflicts)» . . . . . 529

**36)** у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу другого пункту 12 Положення про Міністерство оборони України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2006 року № 1080 в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року № 664 (справа про погодження структури центрального апарату Міністерства оборони України) . . . . . 532

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) абзаца второго пункта 12 Положения о Министерстве обороны Украины, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 3 августа 2006 года № 1080 в редакции Постановления Кабинета Министров Украины от 1 июля 2009 года № 664 по конституционному представлению Президента Украины (дело о согласовании структуры центрального аппарата Министерства обороны Украины) . . . . . 536

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 36-рп/2009 dated December 24, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph 2, item 12 of the Regulation On the Ministry of Defence of Ukraine approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1080 dated August 3, 2006 as amended by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 664 dated July 1, 2009 (case on the consent concerning the structure of the central body of the Ministry of Defence of Ukraine) . . . . . 540

*Офіційне видання*

# КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

РІШЕННЯ

ВИСНОВКИ

2009

*Книга 9*

Відповідальний редактор:

***А. А. Стрижак*** —

*Голова Конституційного Суду України,  
кандидат юридичних наук,  
заслужений юрист України*

Над виданням працювали:

*К. О. Пігнаста, О. С. Пазенко, Л. Г. Лавриненко,  
О. О. Решетова, О. І. Кравченко*

*Обкладинка художника В. С. Жиборовського  
Комп'ютерна верстка О. Р. Карташової*

Підп. до друку 27.11.2009. Формат 60 x 90 <sup>1</sup>/<sub>16</sub>.  
Папір офсетний. Друк офсетний.  
Ум. друк. арк. 32,55. Обл.-вид. арк. 36,42.  
Тираж 600 прим. Зам. № 108.

**ТОВ «Видавничий Дім «Ін Юре»**

01004, Україна, м. Київ, вул. Терещенківська, 4-б.  
Тел./факс: 0(44) 537-51-20, 537-51-00, 537-51-01

E-mail: sales@inyure.kiev.ua  
<http://shop.inyure.kiev.ua>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготівників  
і розповсюджувачів видавничої продукції  
Серія ДК № 2191 від 20.05.2005 р.

Віддруковано у **ЗАТ «ВПІОЛ»**  
Україна, 03151, м. Київ, вул. Волинська, 60.  
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготівників  
і розповсюджувачів видавничої продукції  
Серія ДК № 752 від 27.12.2001 р.

**Для нотаток**

**Для нотаток**

Для нотаток